

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

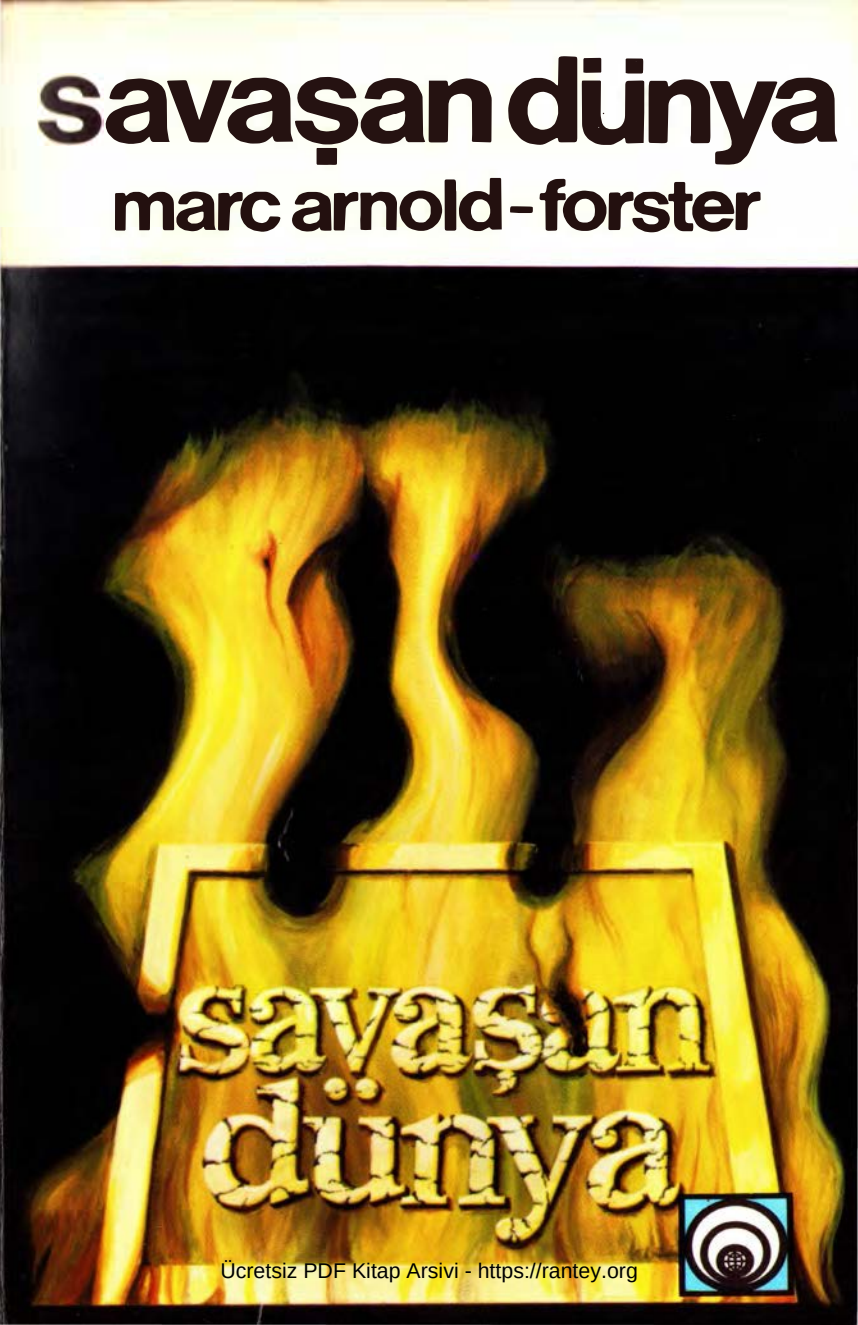
Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

savaşan dünya

marc arnold-forster

The book cover features a dark, textured background with three large, stylized, yellowish-gold figures that resemble flames or smoke rising from the bottom. In the center, there is a rectangular frame containing the title 'savaşan dünya' in a bold, stylized, yellowish-gold font. The figures appear to be holding or supporting the frame.

savaşan
dünya

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

belgeler/ bilgiler/ bölgeler

17

E YAYINLARI ● ANKARA CADDESİ 13 TELEFON 26 81 42 ● NAR-
LIBAHÇE SOKAK 19 TELEFON 27 87 20 ● KISA YAZIŞMA ADRESİ:
POSTA KUTUSU 12 İSTANBUL ● **BELGELER / BİLGİLER / BÖLGELER**
Dizisi: 17 ● KİTABIN ORJİNAL ADI: *THE WORLD AT WAR* ● İLK YA-
YIMLAYAN: WILLIAM COLLINS 1973 LONDRA ● YAYIN HAKKI: THAMES
TELEVISION LİMİTED 1973 / KESİM AJANS / E YAYINLARI 1975 ●
KAPAK: KENAN DİMETOKA ● DİZGİ: DOĞUŞ MATBAASI ● BASKI:
DOYURAN MATBAASI ● DİZGİ DÜZENİ: 10/12 BATONE NO: 318 ●
BİRİNCİ BASKI: ŞUBAT 1975 ●●●

İkinci Dünya Savaşı, yaşlı dünyamızın yaşadığı en büyük silahlı çatışmadır. Yeryüzündeki güç dengesini alt üst etmiş, milyonlarca kişinin ölümüne yol açmış, Avrupa'nın büyük bir bölümünü yerle bir etmiş ve tarihin en acı sayfalarının yazılmasına önayak olmuştur. Bu büyük çatışma üzerine yazılmış pek çok kitap var bugün. Ama Mark Arnold-Forster'inki bunların en basiti, en gözüpek olanı, en inandırıcısı. Savaşın değişik kesimlerde geçen bölümleri ayrı ayrı, büyük bir canlılıkla ve apaydınlık veriliyor. Mark Arnold-Forster'ın hazırlık çalışması kusursuz, eksiksiz denebilecek kadar mükemmel. Yararlandığı belgeler çok sağlam ve sağladığı ayrıntılar çok önemli.

Savaş 1 eylül 1939 günü, Hitler'in orduları Polonya'ya girdiğinde başladı. 7 aralık 1941'de Japonlar, Pearl Harbor'da Amerikan donanmasına karşı bir hava saldırısına geçerek büyük başarı kazandılar. Böylece de, Almanların safında müttefiklere karşı savaşa girmiş oldular. Bir yandan Avrupa'da ve Kuzey Afrika'da savaş bütün şiddetiyle sürüp giderken, öte yandan Pasifik'te Amerikan ve Japon donanmaları var güçleriyle döğüşüyor, sırasında küçücük adalar en kanlı savaşlara sahne oluyordu. Dünya gerçekten savaşıyordu ve bu savaşın sonuçları korkunç olacağa benziyordu.

Yıllar geçtikçe ölenlerin, yaralananların, sakat kalanların sayıları milyonları buldu. Savaş makinesi atom bombası ve bilgi sayarılarla zenginleştirildi; yeryüzünde kurulan gelmiş geçmiş imparatorlukların en büyüğü, İngiliz İmparatorluğu temellerinden sarsıldı; buna karşılık Churchill diye bir devlet adamı ön plana çıktı, iyice silvirdi; savaş eşi görülmemiş bir sefalete yol açtı; altı milyon Yahudi de, bu arada, nazı Almanyasının gaz odalarında can verdi; evlilikler çözüldü, yeni beraberlikler kuruldu; Avrupa ekonomisi allak bullak oldu.

Mark Arnold-Forster'in büyük başarısı, bu dev çatışmayı en ince ayrıntılarına dek ve büyük bir başarıyla gözler önüne serbilmesidir.

marc arnold-forster

savaşan dünya

türkçesi: can kayabal

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

önsöz

Bu kitap, aynı adı taşıyan televizyon dizisine eşlik etmek üzere yazıldı; ama yine de filmin kitabı değil. Bunun yerine ben, herkes için savaşın genel bir dökümünü yapmayı denedim. Özellikle televizyon programlarını seyrederken ligisi bile-nen ya da uyanan kişiler için yazdım. Yirmi altı saatlık bir televizyon programının bile ister istemez geride bırakacağı boşlukları doldurmayı denedim.

Savaş çok uzun sürmüştü; kltapsa oldukça kısa. Bu, pek çok dikkatli tarihçi tarafından titizlikle belgelenen ve anlatılan bir savaş tarihine girişten öte bir şey değil. Ben, bu büyük olaydan otuz yıl sonra yazmak gibi genel bir ayrıcalıkla, 1972' de açıklanan, Büyük Britanya hükümetinin tutanaklarına erişmek gibi özel bir ayrıcalığa da sahip oldum. Bu tutanaklar, yayımlanmalarından önce kaleme sarılanların yargısını haklı çıkartmakta ve tarihçilerin henüz yazmadığı önemli kararlardan hiç birini ortaya koymamaktadır.

Buna karşılık, önemli kararlara nasıl varıldığını, aynı tutanaklar —bence çok değerli bir biçimde— apaçık göstermektedir. Örneğin, Almanlar Atlantik'teki denizaltı savaşına, özellikle santimetrik radar yüzünden son vermişlerdir. Doğu Avrupa'nın haritası, Tahran Konferansı'ndan sonra çizilmiştir. Chamberlain ve Halifax, 1940'ta gerçekten Malta'yı, Mussolini'ye peşkeş çekmişlerdir.

Ben ayrıca televizyon için hazırlanan ve görgü tanıklarıyla yapılmış pek çok görüşmeyi de (bunlar programlarda tam olarak kullanılmamıştır) buraya aktarmak olanağını buldum. İnsanın sanki olayların içindeymiş gibi her şeyi anlamasına bunlar yardımcı olmaktadır. Bir savaşta dövüşmeyen kimseler, savaş alanın-

da adam öldürmenin affedilecek bir şey olduğu kanısı karşısında sarsılabilirler. Aşağı yukarı altı yıla yakın süre içinde, bir çocuğa kötü davranmak yüzünden utanç duyacak milyonlar ve milyonlarca insan, hiç tanımadıkları kişileri öldürmek için hazırlanmıştır. Bunu kendi edindiğim tecrübeye göre açıklamak gerekirse, hiç tanımadığınız biri size ateş ettiği zaman kızıp ateşe ateşle karşılık vermeniz, doğal ve çok önüne geçilmez bir şeydir. Ateşe daha ustaca ateşle karşılık vermeyi öğrenmek de, aynı öfkenin sonucudur. Savaşlar, vahşeti besler. Ayrıca, kendinizi ve bağlı olduğunuz topluluğu korumanız için ustalık ve kararlılık duygularınızı kamçılar; bu topluluk ister alayınız, ister geminizin mürettebatı, ister ulusunuz olsun, gerçek değişmez. Ama davranış tarzınız, vahşi olmak için kararlı olmaya benzemez.

Ben, hiç savaşmamış insanlara, savaşın ne demek olduğunu anlatmayı da denedim. Savaşa katılanlar, kitabımda kendilerinin de katıldığı kişisel eylemlerin hikâyesini bulamayacaklardır. Özel eylemlerin dökümü, pek çok kimsenin bildiği seyrek örnekler olarak buraya alınmıştır.

Bu kitap, kronolojik bir hikâye değil, kişisel girişimlerin bir dizi nesabıdır. Savaşın hikâyesini, kronolojik olarak yazmak, her dönüm noktasını hatırlatarak kaleme almak (bence okuyucuyu küplere bindirerek) pekâlâ mümkün olabilirdi. Gerçekte her sefer, başlı başına bir hikâyedir; bu nedenle, kitabın sonunda bir de kronoloji bulunuyor.

İkinci Dünya Savaşı'nın mirası, yirminci yüzyılı hâlâ biçimlendirmektedir. Savaşın getirdiği ya da getirir gibi görüldüğü değişikliklerin çoğu, zamanı gelince zaten ortaya çıkacaktı. Ama savaş, pek çok önemli gelişmeyi hızlandıran ve ulusal ya da kişisel marifetleri besleyen bir çeşit katalizördü. Amerikalı matematikçiler, Japonların şifrelerini çözmenin sabırsızlığı içinde, elektronik beyinlerin atası olan makineleri geliştirmişlerdir. 1942'de Japonlar, dünyanın tek kinin kaynağını ele geçirmişler bu yüzden İngilizleri sıtmaya karşı acele tarafından kimyasal bir ilaç hazırlamaya zorlamışlardır; ama bu çaba, savaştan sonra az gelişmiş ülkelerin halkları üzerinde büyük bir değişikliğe sebep olmuştur. Hava savaşlarında yenilgiye uğrayan Almanlar, Londra'yı bombalamak için V2 roketlerini geliştirmişler ve insanoğlunun aya ilk adımı atmasını sağlayan teknolojiyi yaratmışlardır. İşsizlik ve talep sorunlarının savaş döneminde çö-

zümlenebileceğini gören İngilizler, barış zamanında da derdin çaresini bulmanın yolunu keşfetmiş ve bir bakıma başarıya ulaşmışlardır. İkinci Dünya Savaşı'nın mirası, ille de ölçüye vurulabilecek bir şey değildir; ama etkileyicidir. Üstelik Birinci Dünya Savaşı'nın, Fransa'daki mezarlıklara benzer çirkin bir mirasından ibaret de değildir.

Kitabı hazırlarken çekinmeden yardım aradım ve bana yardım elini cömertçe uzatanlar oldu. Thames TV'sinden Bayan Alison Wade, biyografileri ve kronolojiyi sağladı, haritaları ve fotoğrafları denetledi, altında rahatlıkla kalıp ezilebileceğim doğrulama, araştırma ve işbirliği uğraşlarında arı gibi çalıştı. Yine Thames'tan Jerome Kuehl, kıvançla karşıladığım öğütler verdi. Aynı şekilde, Hava Kumandanı Mareşal Sir Theo McEvoy, filo kumandanı Ronald Kellett, Arşiv Dalresi Müdürü Profesör Sir John Randall, yine Arşiv Dairesi'nden Bay J.R. Ede, Bay Ford ve Bay A. Harrington, ölü Marjorie Wilkerson, Bayan Rosalind Mitchison ve Sir Geoffroy Cox, gazetenin yedi günlük arşiv sisteminden en iyi biçimde yararlanmamı sağlayan yayın müdürü Alaxstair Hetherington da büyük yardımlarda bulundular; ailem de büyük anlayış gösterdi; yardım edenim çok oldu yani ama her şeyin sorumlusu benim.

bir

başlangıç

HITLER'IN inançlarının, kişiliğinin ve vatandaşları üzerindeki kudret ve etkisinin, İkinci Dünya Savaşı'nın tek nedeni olduğunu var saymak, pek çok kimsenin gönlünü rahatlatmaktadır. Her felaketten sonra, kabahatli ölenin omzuna yüklemek çok kolaydır çünkü.

Ama dünyadaki başka güçler başka türlü davranışlar ya da daha akıllıca bir tutum izleselerdi; siyasal, ekonomik, diplomatik ve daha başka koşullar, Almanya'nın yöneticisi olmasını önleyebilirdi Hitler'in.

Onun eylemleri, sıradan bir diktatörün eylemleri değildi. O yalnızca kendi ülkesine hükmetmek istemiyordu. Almanların —ya da en azından 'Ari'lerin— üstün ırk olduğuna inanmıştı. Almanların başka insanları yönetmek ve dünyanın bütününe egemen olmak için seçildiklerine içtenlikle inanıyordu. **Mein Kampf** (Kavgam)^(*) adlı kitabında ortaya koyduğu ırkçı görüşleri ve Alman ırkının üstünlüğü hakkındaki düşünceleri, sadece basit birer slogan değil, gerçek inanç belgeleri, fethedilen askeri siyasetinin ana hatlarıydı.

Hitler kendisini, (başta Avrupa olmak üzere) en

(*) Bu bölümle ilgili olarak 1 ve 2 nolu haritalara bakınız.

azından dünyanın büyük bir bölümünü ilerdeki kendi çıkarı, ama daha çok da Alman devlet ve halkının büyük şansı için boyunduruk altına almakla görevlendirilmiş bir çeşit Ortaçağ fatihi olarak görüyordu. Almanların kaderini, Avrupa'nın ekonomik varlığına bağlı kabul ediyor, buna karşın boyunduruk altındaki başka ırkların eğitim düzeylerinin, 'motorlu araçların altında ezilmeyip ancak trafik işaretlerini tanıyacak düzeyde' kalması gerektiğini savunuyordu.

Bu kadar garip varsayımlara inanan bir Hitler, eğer Almanya'nın lideri olmasaydı, İkinci Dünya Savaşı da Avrupa için böylesine dehşetengiz bir deneme olmazdı. Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri bir dizi yanlış anlama ve hataya sapmamış olsalardı, Hitler de Almanya'nın lideri olamazdı. Bu hataların çoğu cahillikten ileri geliyordu. Kapitalist düzeni ve dünya para sistemini tanımamak yüzünden (o çağda bunu denetleyebilecek ve yönetebilecek, hattâ denetleyip yönetmeye kalkışabilecek kimse yoktu) ve de Sovyetler Birliği'ni tanıyamamaktan. 1917'de Almanlar tarafından yenilgiye uğratılan Çarlık Rusyası esrarlı, fakat anlaşılabilir bir olguydu. Onu izleyen Sovyet rejimiye, Batılı güçlerin anlamaya hiç yanaşmadıkları, başlı başına bir sır küpü!

Versailles'ın Mirası

Birinci Dünya Savaşı'nın başlıca galibi, savaşın devam ettiği dört yıl boyunca ordusu ve halkı büyük acılar çeken Fransa'ydı. Savaş sona erdikten sekiz ay sonra. 28 Haziran 1919'da imzalanan Versailles

Anlaşması, Avrupa’da barışı bir daha tehdit etmeyecek biçimde, Almanya’nın yeniden ordu kurmasını yasaklayan bir çeşit ceza sözleşmesi olmuştu. Alman ordusu, 100.000 kişi olarak kısıtlanıyordu. Alman Donanması sadece otuz altı gemiden oluşacaktı. Alman Silahlı Kuvvetleri’nin, Rhine nehri kıyısından elli kilometre uzaklıkta askeri bölgeler kurması yasaklanmıştı. Ayrıca Almanya, savaştan galip çıkan müttefiklere, sebep olduğu zararlar yüzünden büyük paralar ödemek zorunda bırakılmıştı.

Versailles Anlaşması, ne duygusal, ne de uygulanabilir türden bir anlaşmaydı. Bu anlaşmaya paralel ve sonradan imzalanan başka anlaşmalar uyarınca, Habsburg’ların Avurtuya-Macaristan İmparatorluğu da parçalanıyordu. Habsburg İmparatorluğu hiç bir zaman görüldüğü kadar güçlü olamamıştı zaten. Ama büyük ve genişti. Bu imparatorluğun haritadan silinmesiyle, uğradığı yenilgiye rağmen, Almanya Orta Avrupa’nın yine de en büyük ve ekonomik yönden en güçlü ülkesi olarak kalıyordu.

1918’de Alman devleti henüz kırk yedi yaşındaydı. Prusya kralı ve onun başbakanı Bismarck’ın elinde 1871’de Fransa’ya yenilen Prusya’nın dağılmasından sonra ortaya çıkan sayısız ve küçük Alman prenslik ve krallıklarının birleştirilmesinden oluşmuştu. Doğruyu söylemek gerekirse, Versailles Anlaşması, Bismarck’ın kurduğu Alman devletinin kılına bile dokunmuyordu. Fransızlar, 1871’de, Prusya’nın aldığı Alsace-Lorraine’i yeniden elde ediyorlardı. Polonya’ya, Alman toprakları içinde bir koridor veriliyordu—sözde bunun adı Polonya Koridoruydu— ve Polonyalılar bu sayede, Danzig’den Baltık denizine çıkabileceklerdi. Burası, Uluslar Derneği’nin güvencesi altındaydı.

1919 barışını yaratanlar, her şeye rağmen Almanya'nın bu sefer sonsuza dek kapana kısıldığını sanıyorlardı. 1870 ve 1914'te Alman istilasına uğrayan Fransızlar, bundan böyle Almanya'nın bir daha Fransa'yı hiç bir zaman tehdit edemeyeceğine inanmışlardı. İngilizlerse, rekabet peşindeydiler. 1918'de geç, ama etkili bir şekilde müttefiklerin zaferine katılan Amerika, durumdan pek emin değildi. Amerikalı kumandanlardan general Pershing, barışın kuruluşunda ve bunu izleyecek çözüm yolunda haklı olarak önemli bir gedik görüyordu.

İkinci Dünya Savaşı'nın aksine Birincisi, yenik bir Alman ordusunun teslim olmasıyla sona ermemişti. Aslında Almanya yenilgiye de uğramamıştı. Sadece, artık savaşamayacağı için sahnedan çekilen bir Alman ordusunun imzalamak zorunda kaldığı mütarekeyle son buluyordu bu karşılaşma. Askerî güç olarak, Alman ordusu yine ayakta idi. İşte Versailles görüşmeleri, bu gerçeğe aykırı koşullar altında başladı. Pershing, Alman ordusunun savaşı kaybettiğine herkesin inanabilmesi için, teslim olduğuna dair Almanya'nın bir belge imzalaması konusunda müttefiklerin direnmelerini önerdi. Pershing'in önerisi reddedildi; aslında general çok haklıydı. Generaller ve ordular, yenilgiye uğradıklarını kabul etmeyi hiç sevmeyenler çünkü.

Alman generalleri gerçekte hiç bir zaman teslim olmadıklarını söyleyecek durumdaydılar haklı olarak. Buna karşılık, yenilgiye uğramadıklarını, aslında zaferi kazanıncaya dek savaşabileceklerini tartışırken haksızdılar. Eğer Alman diplomatları Versailles'da müttefikler tarafından aldatılmamış olsalar, dolayısıyla Alman ordusuna ihanet etmeseler bunu gerçekleştirebileceklerini de ileri sürüyorlardı.

Saçma bir iddiaydı bu. Ancak «Versailles ihaneti»ne inanan pek çok Alman vardı ve bu inanç, aralarındaki ortak öfkeyi besliyor, Alman devletinin tabiatını değiştirmek için başlıca uğraşları İmparator II. Wilhelm'den kurtulmak olan ılımlı devlet adamlarından kurulu yeni hükümetlerine dış biliyorlardı. İmparator sonunda Hollanda'da sürgüne gitti ve «ihanet» efsanesi sürdürüldü. İlerde Hitler'i iktidara getiren siyasal nedenler arasında, bunun çok büyük etkisi olmuştur.

Aslında Amerikalılar, savaştan galip çıkan öteki Müttefiklerine görüşlerini kabul ettirmeyi denemişlerdi pek. Birinci Dünya Savaşı sırasında Birleşik Amerika, Fransa ve İngiltere'ye oranla daha küçük bir rol oynamıştı. Aslında Avrupa sorunlarına burunlarını sokmakta pek isteksizdiler. Amerika, Versailles görüşmelerinin umut verici, düşmanlıktan uzak bir sonucu olan Uluslar Derneği'ne katılmaya da razı olmamıştı. Dernek, ülkeler arası anlaşmazlıkları savaş yoluyla değil, sözlü anlaşmayla, gerekirse arabuluculukla çözümleyebilecekleri uluslararası bir forum olacaktı. Ama Dernek, başarısızlığa uğradı. Zaten İkinci Dünya Savaşı'nı ya da ondan önceki bazı küçük savaşları, sözgelişi, Japonların Çin topraklarını istila ettikleri Mançurya savaşını, İtalyanların kaba kuvvet kullanarak sınırlarını genişletmek amacıyla başlattıkları Habeşistan savaşını önleyemezdi. Pek çok ileri görüşlü ve değerli devlet adamının —özellikle Lord Robert Cecil, Philip Noel-Baker ve Fransız sosyalistlerinin— içten çabalarına rağmen, seçimle iş başına gelen dünya hükümetleri, savaş uğruna egemenliklerinden vazgeçmeye hazır değildiler. Dernek de savaşı lanetleyebilirdi pekâlâ, ne acıdır ki önleyemezdi. Büyük devletleri etkili bir silahsızlanmaya yönetecek güçten de yoksundu.

Amerika'nın, kabuğuna çekilme politikasına sığınması ve Avrupa'dan elini eteğini çekmesi de, İkinci Dünya Savaşı'nın başlıca nedeni sayılamaz. Ama Birleşik Amerika'da Derneğin bir üyesi bulunsaydı, örgüt daha az zayıf olurdu.

Birinci Dünya Savaşı sona erdiğinde, Müttefikler işlerin her zamanki gibi olacağını sanmışlardı. Ayrıca Almanya'nın, yolaçtığı zararı ödeyeceğini düşünmüşlerdi. İngiltere'de şu cümle dillerden düşmüyordu: Almanları posaları çıkıncaya kadar sıkmalı! Aslında bu, ulaşılmaması olanaksız bir erekti. Alman ekonomisi de, tıpkı Fransız ekonomisi gibi çöküntü halindeydi. Almanya'nın ekonomik açıdan toparlanma olanağı bulunduğu ve de toparlanabildiği halde, savaş borçlarıyla önceden tasarlanan savaş tazminatının birlikte ödenmesi, ilgili Müttefikler arasında, uluslararası para sisteminin sindiremeyeceği servet transferleri yaratmıştı.

Versailles'da Müttefiklerin aklını hâlâ kurcalayan hayallerden biri de, ulusal para birimlerinin gerçek zenginliği temsil ettiği, gerçek zenginliğin de altın olduğuydu. Benimsenen para doktrinine göre, bir İngiliz lirasını temsil eden kağıt banknot, bir altın lira gibi geçerliydi ve dünyadaki bütün ulusal bankalar, istendiği zaman bu kağıt paraya karşılık altın verebileceklerdi. Aslında hiç bir ulusal banka bunu yapacak güçte değildi. «Altın ölçütü,» çoktan bir efsane olmuştu. Dünyanın o zamana kadar görmediği çapta geniş bir enflasyon; Müttefiklerin, Almanya'nın savaş tazminatını tam olarak ödeyeceği konusundaki tasarılarını gülünç duruma düşürmek üzere pusuda bekliyordu.

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden üç yıl sonra, en çok Fransızların borularını öttürdüğü Müt-

tefik Tazminat Komisyonu, Almanya'nın 700.000.000 İngiliz lirasından biraz daha az tazminat ödemesini öneriyor, hattâ bunun bile yetmeyeceğini söylüyordu. Böylece, Almanlardan sınırı belirlenmeyen bir ceza ödemeleri isteniyordu. Toplam tazminatın korkunç bir şey olacağını bütün Almanlar biliyordu. Ancak, borcumuzu ödemeyeceğiz de demiyorlardı. Zorunluluklarını kabul etmişlerdi. Ama olaylar, bu zorunlulukları yerine getirmelerini engelledi. 1922'de, tarihin en hızlı, yıkıcı ve baş döndürücü enflasyonu, Alman Markı'nı can evinden vurdu. Bütün ömürleri boyunca üç beş kuruş artırmak için didinen Almanlar, bir gece içinde meteliksiz kalıverdiler. Bir somun ekmek, önce binlerce, sonra da milyonlarca markla ölçülmeye başlandı. Yıl sonunda Alman Markı, tuvalet kağıdından daha değerli değildi.

1922, bilinen öğretilerin sapır sapır döküldüğü yıl oldu. Hemen hiç kimse çağın gerçeklerine aldırma istemiyordu. Fakat temellerin çoğunda, gözle görünür çatlaklar meydana çıkmaya başlamıştı. Almanların başına çöken enflasyonun büyüklüğü, kapitalist toplumun hiç bir zaman aklının ucundan bile geçiremediği bir hortlaktı. Paranın zenginlik demek olduğu inancının düzmeciliği ortaya çıkmıştı. «Hamiline ödenir» vaatlerine artık kimse güvenmiyordu. Gelecek günler için para biriktirmeye artık tutumluluk gibi bir erdem değil, delilik gözüyle bakılıyordu.

Diplomatik girişimler bu arada heyetler arasında sürüp gidiyordu. 16 Nisan 1922'de Almanya ve Sovyetler Birliği, İtalya'nın Rapallo kentinde bir anlaşma imzaladılar. Bu anlaşma uyarınca iki devlet karşılıklı yardımlaşmayı kararlaştırıyor ve karşılıklı taleplerinden vazgeçmeyi kabul ediyorlardı. Batılı devletlerin gözünde, Avrupa'nın iki 'yaramaz çocuğu'

—yenik Almanya'yla devrimci Rusya,— kutsal sayılamayacak bir ittifak yapmışlardı. Aslında Rapallo anlaşması, hiç bir zaman etkili sonuçlar vermedi. Fakat böyle bir anlaşmanın imzalanması, Batılı devlet adamları için çok büyük yıkım oldu. Sovyetler Birliği ve Almanya'nın diplomatik açıdan küçümsenebileceği hayali doğrulanmamıştı.

1922'de bir başka hayal daha, âdeta kimseler farkına varmadan gelip geçti ve yıkıldı. O zamana kadar, Büyük Britanya İmparatorluğu'nun bir parçası oldukları halde —Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada ve Güney Afrika— bazı ülkelere içişlerinde kendi hükûmetlerini kurma yetkisi tanınmıştı. Buna karşılık İmparatorluğun bütün ülkeleri Londra'daki Britanya hükûmetinin herhangi bir savaşa katılması halinde, bir bütün olarak anavatanı destekleyecekti. 1922'de Lloyd George (1915'te iktidara geçip, 1918'de Büyük Britanya'yı zafere götüren Liberal başbakan), Liberal ve Muhafazakârlardan oluşan bir koalisyon hükûmetinin başkanıydı ve —çeşitli, haksız nedenlerle— Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında yer alan Türklere karşı, Türkiye'den toprak kopartmaları amacıyla Yunanlılara yardıma kararlıydı. Yeni liderleri Kemal Atatürk'ün yönetiminde taze bir kana kavuşan Türkler, 1922 ağustos ayında eski bir Türk ili olan İzmir'de Yunanlılara karşı taarruza geçtiler. Bunun sonunda da, Çanakkale boğazının doğu kıyısındaki Çanakkale ilinde bulunan İngiliz ileri karakollarıyla burun buruna geldiler.

İngilizler, Yunanistan'la Türkiye'yi düşman cephelede karşı karşıya getiren Birinci Dünya Savaşı'nın Orta Doğu'daki sonuçlarını belgeleyen Sèvres anlaşmasını uygulatmak amacıyla Çanakkale'de bulunuyorlardı. Amansız bir Yunan hayranı olan Lloyd

George, Türkiye'ye savaş açmayı kararlaştırdı. Büyük Britanya İmparatorluğunun, bu kararını hiç duraksamadan destekleyeceğini sanıyordu. Ama hiç de böyle bir şey olmadı. Yalnızca Yeni Zelanda hemen ve beklemeden çağırını cevaplandırdı.⁽²⁾ Avustralya başbakanı, Avustralyalıları hiç ilgilendirmeyen bir savaşa sürüklediği gerekçesiyle, Lloyd George'u sert bir biçimde eleştirdi. Güney Afrika başbakanı Jan Smuts'sa, diplomatik bir bahane uydurarak çağırını cevapladı. En az iki hafta sürecek Transvaal ziyaretinden önce, Türkiye'ye karşı askerî birlikler kullanılması yolundaki Büyük Britanya uyarısını olumlu karşılayamayacağını duyurdu. Kanadalılar kaçamak bir yol seçtiler. O zamanlar Whitehall'de çok güçlü olan ve Kral Naibi'nin de kuvvetle desteklediği Hindistan İçişleri Bakanlığı, çoğunluğu Müslümanlardan oluşan Hint ordusunun, bir başka İslam ülkesine, Türkiye'ye karşı kullanılmasını beklemenin boşuna olduğunu açıkladı.

Bütün bu tartışmalar, o zaman kamuoyuna duyurulmamıştı. Ancak Çanakkale olayı, Büyük Britanya İmparatorluğu içinde bir aile kavgasına sebep oldu; bu da imparatorluğu zayıf düşürdü. Bundan böyle anavatanın çocukları, sadece anaları istediği için savaşa gözü kapalı gitmeyeceklerdi. Aslında Britanya, Çanakkale için savaşmadı da. Ancak olay, Lloyd George'un sonu, Liberal Parti'nin de, güçlü bir Britanya hükümetinin dayanağı olmasının başlangıcı sayıldı. Lloyd George'un koalisyonundaki Muhafazakârlar, kendisine karşı kazan kaldırdılar (sebepler yalnız Çanakkale sorunu da değildi) ve ağır bastılar.

O zamanlar Büyük Britanya İmparatorluğu'nda neler olup bittiğini hemen hiç kimse anlayamadı. Rusya'da olup bitenleri anlayanlarsa, daha azdı. 1917 Rus Devrimi, dünya devrimine inanan ve bu yolda çalışmaya kendilerini adanmış olan komünistlerin bir zaferi gibi görünüyordu. Savaştan galip çıkan Bolşeviklerin kendilerini kabul ettiren liderleri Lenin ve Troçki, kapitalizme karşı ayaklanmanın yalnız bir tek ülkede başarıya ulaşmakla yetinmeyeceği üzerine kesin inançlarını içtenlikle ve açıkça söylüyorlardı. Kapitalist düzeni her yerde alaşağı etmek için, bütün ülkelerin emekçilerinin birleşeceği günü, sosyalizm saptayacaktı.

1917 yılı ekim ayında Bolşevikler iktidarı ele geçirdikleri zaman, Rusya hâlâ Almanya'yla savaş halindeydi. Rus emekçilerinin örneğinden esinlenen Alman işçilerinin de, Alman hükümetini alaşağı ederek, başarılı Rus devrimcileriyle tokalaşacaklarına, Lenin gerçekten inanıyordu. Oysa Alman işçileri, kapitalist ve militarist efendilerinin buyruklarına boyun eğmeye devam ettiler. Yalnızca Rus ordusunu yenmek için çalıştılar.

Rus Bolşeviklerinin Almanya'ya karşı yenilgiyi kabul ettikleri Brest-Litovsk anlaşması, Lenin için çifte hayal kırıklığı oldu. Ülkesi yenilmişti. İşçi devrimlerinin bir ülkeden ötekine kaçınılmaz bir biçimde yayılacağı hakkındaki kuramı doğrulanmamıştı.

Kuramın yanlışlığı belli olduğu halde, başka ülkelerdeki Bolşevik ve komünist liderler, dünya devrimi kuramı nutukları çekmekten caymamışlardır. Dünyadaki bütün komünistler, durmadan Kızıl Şafağın doğacağı konusunda birbirlerine cesaret vermişler-

dir. Dünyadaki bütün kapitalist hükümetler de, bu hayalî tehlikeyi ciddiye almaktan hiç vazgeçmemişlerdir. Uygulamada, geri kalmış bir ülkeyi, iç karışıklıkların daha da arttığı bir ortamda yönetmenin amansız güçlükleri, Rus liderlerini giderek daha çok iç sorunlar üzerine eğilmeye zorluyordu. Öbür Avrupa ülkelerinden çok Rusya'nın, barışı sürdürmekte çıkarı vardı. 1917 devriminden sonra, Bolşeviklerin başlıca uğraşları, Çarlık Rusyası'nın kalıntılarını yenilemek oldu.

Çarlar, sosyal ve ekonomik yönlerden Rusya'yı on sekizinci yüzyılda bırakmışlardı. Bu ülkeyi yirminci yüzyıla ulaştıran adam, Jozef Stalin oldu. Lenin ve Troçki'nin aksine, Stalin bir aydın, hattâ bir kuramcı bile değildi. Doğrusunu söylemek gerekirse, Rus bile değildi. Lenin'in aksine o, bütün Birinci Dünya Savaşı'nı Rusya'da geçirmişti. Yine Lenin ve Troçki'nin aksine, St. Petersburg'un aydın çevresinden de değildi. Gürcüydü; bir ağır işçinin oğluydu; şehre inmiş bir yenikti. Anlaşıldığı kadarıyla, 1920'lerde Bolşevik liderleri tutan doktrin tartışmalarında önemli bir rol almamıştı. Hiç bir zaman yabancı ülkelere gitmeyen Stalin, Lenin'in (var gücüyle inandığı) dünya devriminin kaçınılmazlığı kuramına da pek güvenmiyordu.

Stalin 1928'de Sovyetler Birliği'nde iktidarı kesinlikle ele geçirmişti. Daha o zaman, dünya devriminin tohumlarını atmak için kışkırtmalarda bulunmanın, boşuna zaman kaybı olacağına karar vermişti; ya da en azından bu uğraşının, Rusya'yı geri kalmış bir tarım ülkesi olmaktan kurtarıp, modern bir sanayi ülkesi durumuna getirme çabası yanında, önemsiz bir sorun olduğuna akli yatmıştı. Aslında başlı başına bu, müthiş bir uğraşıydı. Yine bu açıdan demokrasiyle pek ilgisi olmayan Stalin, tıpkı Çar-

lar'ın uygulayabileceği yöntemleri kullanarak uğraşısını geliştirip tamamladı. Aynı zamanda da, gerek kendisinden sonra geleceklere, gerekse Batı dünyasına, Lenin'in dünya devrimi kuramını saçmalık olarak düşündüğünü hiç belli etmedi. Onun yapmadığı —ama Batı'nın, yaptığını sandığı— şey, öbür ülkelerde kışkırtıcı eylemleri desteklemektir. Batılılar her taşın altında bir Bolşevik olduğunu sanırken, Ruslar traktör üretimini geliştirmeye uğraşıyorlardı. 1926'da İngiliz sendikaları, maden işçilerini desteklemek için bir genel grev kararı aldıkları zaman hükümet, Bolşeviklerin köşede pusuya yattığını sanmıştı. Gerçekte sendikalar yalnızca, bir madenci gündeliğinin 9,3 şilingten, 6 şilinge indirilmek istenmesiyle ilgilidiler.

Batılıların, her köşe başında Bolşevizmin pusuda beklediği düşüncesiyle ilgili kuşkusu, İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesine geniş çapta yardımcı olan bir hayaldi. Batılı hükümetler, Rusların yalnız bütün ülkelerdeki kapitalist düzeni yıkmak için oyunlar düzenlediğine inanmakla kalmıyor, Lenin'in açıkladığı gibi, tabiatındaki yetersizlik nedeniyle komünist düzenin Rus ekonomisini güçlendireceği yerde, zayıflatacağını sanıyorlardı. Gerçekten de Stalin, dünya devriminin gerçekleşmeyeceğine ve Rusya'nın bu işin altından ancak tek başına kalkması gerektiğine inandığından, Sovyetler Birliği'ni dünyanın ikinci büyük ve önemli sanayi devi haline getirmeye başladı.

1928'de uygulanmasına başlanan, Stalin'in birinci Beş Yıllık Plan'ı, Sovyetler Birliği'ni yabancı sanayiye bağımlı olmaktan kurtarmak ve herhangi bir saldırıya direnecek kuvvete erdirmek amacını güdüyordu. A.J.P. Taylor, inandırıcı bir biçimde, birinci Beş Yıllık Planın ve daha sonra gelenlerin, Almanya'

nın İkinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmasını sağladığını belirtmektedir.⁽³⁾ Ancak, Batı'nın Rusya'dan çekinmesi, 1920'lerde ve 1930'larda Fransa'yla İngiltere'nin etkili bir biçimde iş birliği yapmalarını engellemiş, Hitler'i sindirebilecek bir Avrupa gücü yaratılmasını durdurmuştur.

Stalin 1936'da Sovyet Komünist Partisi içinde bir temizlik hareketine girişti. 1917 devriminin hemen bütün kahramanları hapse atıldı, idam edildi ya da Sibiry'a sürüldü. Stalin herhalde kendisine karşı bir komplodan çekiniyordu. Bütün diktatörler zaman zaman böyle bir korkuya kapılabilirler. Stalin kuşkusunda belki de haklıydı. Her ne olursa olsun, temizlik hareketi pek anlamlı, eksiksiz ve göz kamaştırıcıydı. Stalin bir yıl sonra, bu sefer orduya kancayı taktı; Genelkurmay Başkanı Mareşal Tukhaşevski'den başlayarak, önce onu kurşuna dizdirdi. Otuz ordu kumandanından sadece ikisi sağ kalabildi. Tümen komutanlarının da çoğu görevden alındı. Stalin, ordusunu hallaç pamuğu gibi attı.

Batı'ya göre, Stalin'in böyle bir işe kalkışmasının nedenlerinde insanı korkutan bir sır gizlidir ve hâlâ da çözülmemiştir. Yine de o zamanlar Batı, bundan bir tek sonuç çıkarmıştı, hem de yanlış bir sonuç: A.J.P. Taylor, 'Hemen bütün Batılı gözlemciler, Sovyet Rusya'nın bir müttefik olarak işe yaramayacağına inanmıştı,' diye yazmaktadır: 'Yöneticisi, vahşi ve sorumsuz bir diktatör, ordusu bir cehennem kalabalığı, siyasal düzenlyse ilk darbeye yıkılabilecek bir devlet.'⁽⁴⁾

Daha sonra Kızılordu'nun cephede kanıtlayacağı gibi, varılan sonuç yanlıştı; ama tabii, Batılı gözlemciler yanlış oldukları için kınanamaz! Stalin, temizlik hareketinin nedenlerini hiç bir zaman açıklamamış-

tır. Sadece generallerini öldürtüp, dünyanın (ve Sovyet halkının) bu adam bunları niçin öldürttü, diye düşünmesini sağlamıştır. Ancak, Batı'nın yanılgısı, çok ciddi bir sorundu. Çünkü 1939'da —yani Rusya'nın ve Batılı Müttefiklerin birbirlerine en çok gereksinme duydukları dönemde— Batılı Müttefikler, Rus yardımının değerli olmadığına inanıyorlardı. Stalin'in yaptığı, yaşlı generallerin yerine daha genç olanları getirmektir. Mareşal Timoçenko, Savunma Komiseri olmuştu ve kırk beş yaşında mareşaldi. Kendisinden daha yaşlıları 1939'da Finlandiya'ya karşı felaket gibi bir askerî harekât başlatıncaya kadar, onun bu göreve atanmadığı da doğrudur. Ancak Kızılordu'nun yeni liderleri genellikle yeteneksiz sayılmazdı ve zamanı gelince, ordunun kargaşalık içinde olmadığı görüldü.

Sovyetler Birliği'nin kuşku ve kudretine inanmamak eğilimi, 1939 yılı yazı sonlarında, Büyük Britanya'nın bir İngiliz-Sovyet Paktı imzalanması için son dakikada girişimlerde bulunduğu âna kadar devam etti. Batılı devletler, Sovyetler Birliği'nin aslında kuvvetli olduğu bir sırada, zayıflığına inanmışlardı. Sovyetler Birliği kendi savunmasını ve Rus halklarının yaşama koşullarını düzeltmeyi düşünürken, Batılılar onların dünya devrimi ardında koştuklarını sanıyorlardı.

Hitler İktidara Geliyor

Yeni Alman rejimi, yani Weimar Cumhuriyeti, çok kötü koşullar altında çalışmaya başlamıştı. Rejim,

halk desteğinden yoksundu. Başka pek çok demokratik yönetimin aksine, 1919'daki Versailles Anlaşması'ndan sonra uygulanan Weimar Cumhuriyeti, zorbalığa karşı bir halk ayaklanmasının sonucu değildi. Almanlar demokratik özgürlüklerini kendi başlarına kazanmamışlardı. Bu özgürlükler onlara zorla verilmişti; savaştan galip çıkan Müttefikler tarafından! Müttefikler de yalnızca, —aşağı yukarı pek değişikliğe uğramamış bir Alman Devleti'nin sürekliliğine razı oldukları halde— hükümeti Birinci Dünya Savaşı'nı başlatan Alman İmparatoru'nun tahttan vazgeçmesi konusunda direnmişlerdi. Weimar Cumhuriyeti'nin parçalanmış siyasal partileri, 1918'den önce de varolan aciz partilerin devamıydı. Reichstag, yani Parlamento, hemen her konuda bölünmüşse benziyordu ve zamanla alay konusu haline gelmişti. Bütün iyi niyetlerine rağmen, Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonraki Alman devlet adamları, Alman halkının gözünde nereye gittiklerini bile bilmeyen kişilerdi. Nereye gitmek istediğini çok iyi bilen Hitler'se, 1923'te «Birahane Darbesi» adı verilen bir girişimle, anayasaya aykırı olarak iktidarı ele geçirmeyi denerdi. Ama girişimi sonuçsuz kaldı. Hitler dokuz ay hapse mahkum oldu ve bu süreyi iktidara gelmesini sağlayacak, siyasal programının özü olan **Mein Kampf**'ı yazmakla geçirdi. Birahane Darbesi'nin başarısızlığı, Hitler'in olaydan iyi bir ders almasına yaradı. Beklemek gerekse bile, iktidara bundan böyle yasal yollardan gelmeyi kararlaştırdı.

On yıl daha bekledi. 1933'e kadar, dünyanın ekonomik durumu, kötünden betere yönelmişti. 1920'lerin başındaki Alman enflasyonu ve parasal kargaşalıklar, dünya çapında bir ekonomi bunalımına dönüşmüştü. Bu öyle bir dönemdi ki, iş hayatındaki dur-

gunluk, her zamanki gibi işsizliğe dönüşüyordu. İşçilere de, başka nesnelere olduğu gibi, işe yarayan bir mal gözüyle bakılıyordu. Kömür ya da kahve üretimindeki artış, kömür ve kahve fiyatlarının düşmesi anlamına geliyordu. İş gücündeki fazlalık da —yani bir başka deyimle işsizlik,— işçi ücretlerinin düşmesi demektir. 1920'lerde buna, insanoğlunun değiştiremeyeceği doğal bir kural gözüyle bakılıyordu.

Zamanın benimsenen ekonomik görüşü, ticaret ve iş hayatı kötüye gittiğinde tek çıkar yolun, her alanda tutumlu olmak olduğuydu. Bu da, Batılı kapitalist ülkeler için, kötü durumu daha da betere götürmek demektir. 1929 yılı ekim ayında dünya pazarlarını kaplayan büyük bunalım, Müttefikler arasındaki tartışmalarla, Müttefiklerle Almanya arasında savaş tazminatı üzerindeki tartışmaları gereksiz kılmıştı. Amerikan borsalarında hisse senetleri dehşet verici bir düşüş kaydediyordu. Korku, veba hızıyla bir pazardan ötekine yayılıyordu. Batı dünyasının yatırımcıları, günlerle tanımlanabilecek bir süre içinde ve bir türlü anlayamadıkları güçlerin etkisinde yoksullaşmışlardı.

Hükümetlerin çoğu, o günün görüşüne uygun biçimde bu duruma tepki gösterdiler. Bu da, kamu harcamalarını genişletmek yerine kısmak ve karşılığı altın olan paraya dayanan bir sisteme bel bağlamaktı. Britanya'da Ramsey MacDonald'ın İşçi hükümeti, o kararsızlık ortasında parçalandı ve yerini, yine MacDonald'ın başkanlık ettiği bir Ulusal Koalisyon hükümeti aldı. Bütün İngiliz kamu hizmetlerindeki ücretlerde indirimler yapıldı ve bu tutum hemen hiç itirazsız kabul edildi. Karara ciddi olarak karşı çıkanlar, yalnız İngiliz anavatan filosunun denizcileriyle, Kral V. George oldu. Donanma, toplandığı Invergor-

don'da gönülsüz bir isyana kalkıştı. Kral daha iyisini yaptı. Hükümetin kendisine saptadığı ödenekte bir indirim yapılmasına razı olduğunu, ama önerilen genel kısıntıyı kabul edemeyeceğini bakanlarına bildirdi. Londra Kulesi'nin geleneksel muhafız birliğini dağıtmak, o günlerde kralın katıldığı törenlerde bulunması kaçınılmaz olan atları satışa çıkarmak tehdidinde bulundu.⁽⁵⁾ Sonunda Kral kazandı. Denizciler kaybettiler.

Ulus bir bütün olarak daha başka kısıntılar, işsizlik ve yoksullukla karşı karşıya geldi. Kapitalist ülkelerin pek çoğu, İngiliz denemesini paylaştılar. Yalnız Birleşik Amerika'da Başkan Roosevelt, bunalıma verilecek cevabın kamu giderlerini kısmak olduğu görüşünü savunan ekonomik öğretiyi ciddi bir sorun olarak ortaya attı. Roosevelt'in 'New Deal' denemesi, kamu harcamalarını, kamu hizmetlerini ve kamu girişimlerini, o çağın katı economicilerinin akıllarının hiç almadığı bir biçimde genişletip yaygınlaştırdı. İngiltere'deki Cambridge Üniversitesi profesörlerinden John Maynard Keynes, kamu harcamalarında kısıntı yapmanın, bunalımı iyi etmekten çok kötüye götüreceğini belirten az bulunur birkaç economiciden biri, aralarında en çok ileriye göreniydi. Avrupalılar, Keynes'e kulak asmadılar. Roosevelt'se Tennessee Valdisi Projesi ve geniş bir kamu işleri programıyla ileri atıldı. Avrupa hükümetleri, MacDonald ne kadar hızlı davrandıysa, o kadar çabuk silkindiler. Tutumluluk, moda olan çareydi. Giderek artan işsizlik de, bütün Avrupa'da bunun sonucuydu. Almanya'daysa durum daha da kötüydü.

Hitler'in ekmeğine yağ süren de bu oldu. 1920'lerdeki çeşitli seçimlerde Hitler, aslında nasıl başaracağını bilmeden, herkese iş vaadinde bulunmuştu.

Birbirini izleyen genel seçimlerde Ulusal Sosyalist (Nazi) Partisi, giderek daha güçlendi ve 1930 seçimlerinden sonra da, Reichtag'da ikinci büyük parti haline geldi.

Hitler'in, Almanya'ya diktatör olma fırsatı, 1931 yılı mayıs ayında Avusturya'daki Credit-Ansatt'ın kapanması üzerine, pek çok Avrupa bankasının iflasıyla doğmuş oldu. Dünyadaki genel ekonomik bunalım, bütün Avrupa'ya yayıldı. Almanya'da 1930'la 1932 yılları arasında işsizlik ortalaması % 33'tü. İşsizliğin gereksiz bir şey olduğunu aralıksız savunan Hitler, siyasal yönden güçlü bir durumdaydı artık. 1930 seçimlerinde Nazi Partisi'nin Parlamentodaki üye sayısını, 12'den 107'ye yükseltti. 1932'deyse Nazi Partisi 230 sandalye kazanmış ve Reichtag'ın en güçlü partisi haline gelmişti. 30 Ocak 1933'te Başkan Hindenburg —Birinci Dünya Savaşı'nın yaşlı kahramanlarından— Almanya'nın başbakanlığı görevini Hitler'e önerdi. Hitler'in nasıl bir insan olduğu bilindiğine göre, o tarihten sonra İkinci Dünya Savaşı, artık kaçınılmaz bir olgu haline gelecek demektir.

Hitler iktidarı ele geçirmek için, Weimar Cumhuriyetinin anayasal düzeninden yararlanmıştı, ama aynı düzeni, iktidardan düşmesine de yol açacağından, yürütmeye hiç niyetli değildi. Para-militer bir örgüt olan partisinin eylemci grupları, Sturmabteilungen ya da S.A.'lar, Nazi olmayanları tehdit ediyor, özellikle Yahudilere baskı yapıyor, kabaca başlayan bu tehditler, kendilerine olan güvenleri arttıkça şiddetleniyordu. Hitler, S.A.'ları açık seçik destekliyordu. Hatta annesinin gözleri önünde bir Komünisti döverek öldüren iki Nazi'ye bir sempati ve destek telgrafı göndermekten bile çekinmemişti. Hitler başbakan olduktan sonra, Almanya'yı yönetmek için ken-

disine olağanüstü yetkiler vermesi konusunda Reichstag'ı inandırmakta gecikmedi. Hindenburg'un 1934'te ölümü üzerine, Hitler başbakanlıkla birlikte, devlet başkanlığı görevini de üzerine aldı. Böylece bütün Alman Silahlı Kuvvetleri'nin de komutasını ele geçirmiş oldu. Kendisine 'Führer' ya da Alman halkının lideri adını yakıştırdı.

Mussolini ve Roma-Berlin Mihveri

Hitler görüldüğü kadarıyla anayasal yollardan yararlanıp iktidara gelmişti. İtalya'daki benzeri Benito Mussolini'ye, iktidarı kendi kendine ele geçirmişti. Onun İtalyan Faşist Partisi, hiç kuşkusuz Hitler'in S.A.'larından çok daha geniş çapta kaba kuvvet ve sindirme yöntemleri kullanmıştı. 1919'dan 1922'ye kadar, tıpkı Hitler gibi, genel Bolşevizm korkusunun da yardımıyla, İtalyan faşistleri giderek siyasal ve fizik güçlerini arttırmışlardı. 1922 yılı ekim ayında da Roma üzerine 'yürüdüler'; kral kendilerine İtalya'yı yönetmek yetkisi vermediği sürece, ülkeyi bir iç savaşa sürüklemek tehdidinde bulundular.

Kral Victor Emmanuel sonunda pes etti. Mussolini durumunu pek çabuk ve ustaca pekiştirdi. Kurduğu 'korporatif devlet,' sendikaları Faşist Parti'nin denetimi altındaki örgütler halinde yuttu. Faşistler, kamu hizmetlerini de denetimleri altına aldılar. Mussolini, direneceğinden kuşkulandığı her politikacı ya da sendikacıyı tutuklattı. 1924'te İtalyan sosyalisti Giacomo Matteotti, düpedüz katledildi. Hattâ Musso-

lini, Akdeniz’de tutuklu bulunduğu bir adadan kaçan Cario’nun arkasından Fransa’ya kiralık katiller gönderip, Carlo ve Nello Roselli kardeşleri bile öldürttü.

Mussolini, İtalya’ya büyük kötülükleri dokunan bir zalim ve bir diktatördü. Bununla birlikte başlangıçta İtalyanlara istedikleri ve gereksindikleri bazı şeyler verdi. Öncelikle kargaşalığı bastırdı, ama aslında bu kendisi için çok kolaydı; çünkü Roma üzerine yürüyüşünden önceki kargaşalıkların çoğunun kışkırtıcısı, zaten kendisi ve adamlarıydı. Ayrıca, gerçekten çok gereksenen bir kamu hizmetleri programının uygulanmasına başladı. Bu programın bir bölümü, İtalya’nın kolaylıkla altından kalkamayacağı büyük yapıların yükseltilmesini öngörüyordu; ama aynı programda İtalya’nın yoksul güney bölgesinin kalkınması için de geniş yer ayrılmıştı. Bu bölge, önceki merkezi hükümetler tarafından hep ihmal edilegelmişti oysa. Hallerinden pek hoşnut olan İngiliz turistleri de, Mussolini’nin trenleri artık saatında kaldırıp, gideceği yere saatında vardırıldığını söylüyorlardı.

Mussolini de, tıpkı Hitler gibi bir fırsatçıydı. Hitler gibi, o da çetin zaferler yerine, kolay başarılar ardındaydı. Yalnız, Hitler’in aksine, İtalyanların üstün bir ırk olduğunu iddia etmiyordu. Düşünce tarzı, onun dünyaya Avrupa’yı, ya da bir başka yerleri yönetmek için gönderildiğini de söylemiyordu. Dış politikada Mussolini’nin başlıca güdüsü, hırsı.

Hitler 1933’te iktidara, 1934’te de mutlak iktidara gelince, Mussolini önce onun niyetleri hakkında bir hayli güvensizlik duydu. İtalya 1918’de galiplerin yanında yer almış, Versailles Anlaşması’nı da imzalamıştı. Mussolini belki de Hitler’in ilk amacının, Versailles Anlaşması’nı Almanya’dan yana düzeltmek

olduğunu sezinleyen ilk Avrupalı devlet adamıdır. 1933 yılı haziran ayında, Hitler'in başbakan olduğu, ama henüz Führer'liğe yükselmediğı devrede Mussolini; aralarında kendilerinin de bulunacağı Fransa, Büyük Britanya ve Almanyanın yani ancak bu dört devletin, Versailles Anlaşması'nın koşullarını değiştirebileceğine inandırmayı boşuna denerdi. Aslında anlaşma, sözde yalnızca Uluslar Derneğı tarafından değiştirilebilirdi. Ama bu görüşmelerden hiç bir sonuç alınamadı. Sadece, bundan aşağı yukarı iki yıl kadar sonra 1935 yılı nisan ayında Stresa'da; İtalya, Fransa ve İngiltere, 'Avrupa'da barışı tehlikeye düşürebilecek anlaşmaların tek yönlü yadsınmasına karşı' birlikte dlenmek kararı aldılar. Bu sözde Stresa Cephesi, aslında basbayağı bir düzendi. 16 Nisan 1935'te, Stresa konferansı sona erdikten iki gün sonra, Hitler askerliği yeniden zorunlu kılıp yeni bir silahlanma programı ilan ederek, Versailles Anlaşması'nı yırtmış oldu.

Mussolini'nin Hitler'i gerçekten gemlemek isteyip istemediğı pek belli değildir. Ancak, Stresa toplantısı sırasında Hitler'in Avusturya'yı topraklarına katmak niyetinde haklı olarak çekindiğı açıktır. Her ne olursa olsun, Mussolini bu sırada kendi saldırgan eylemlerinin planlamasıyla uğraşıyordu. Bütün dikkatini Habeşistan'a çevirmişti. 1935'te İmparator Haile Selasiye tarafından yönetilen Habeşistan, Afrika'nın en büyük ve tek bağımsız ülkesiydi. Afrika'da Avrupalıların sömürge haline getirmedikleri tek toprak parçası burasıydı. Ülkenin, İtalyan Somalisi'yle ortak sınırı vardı. Mussolini, savaş çıkmasına ve ülkenin fethine neden olacak 'olaylar' çıkartıp, Habeşistan'la arayı bozdu. Yine de Uluslar Derneğı'nin kendisini engellemesinden ister istemez çekiniyordu.

3 Ekim 1935'te İtalyan birlikleri, malum su kuyusu çatışmasından sonra Habeşistan'a girdiler. Habeşler, istilaya karşı kahramanca direndi. 7 ekimde, Dernek Konseyi'ndeki delegeleri aracılığıyla, Dernek yasasının 12'nci maddesi uyarınca İtalya'nın saldırgan olarak kınanmasını istedi. Habeşistan'ın şikayeti 11 ekimde Derneğin 54 üyesinden 50'sinin desteğini sağladı. Yalnızca İtalya, Arnavutluk, Avusturya ve Macaristan, karşı oy kullandılar. Ceza, İtalya'yı durdurmak için Derneğin bütün üyelerinin ortak tedbirler alması gibi konular, bir koordinasyon komitesine aktarıldı. Ama komite, gerçekten etkili olabilecek tek ceza tedbirini almayı reddetti: Bu tedbir, o zamanlar İngiltere tarafından denetlenen Süveyş kanalının kapatılmasıydı. Böyle bir karar alınması, kuvvetli bir olasılıkla savaşa neden olacaktı. Fransa'da ve hiç kuşkusuz İngiltere'de kamuoyu, Habeşistan'dan yanaydı. Uluslar Derneği'yle, Dernek ve ilkelerini destekleyen örgütlerin düzenlediği 'Barış Balotajı' adlı bir referandum, 6-7 milyon İngiliz yurtdaşının, Derneğin saldırganlara karşı askerî tedbirler almasını ve 10 milyon İngilizin de, ekonomik tedbirlerden yana olduğunu gösteriyordu. Uluslar Derneği ve 'Barış Balotajı', en azından İngiltere'deki partilerin sayıca desteğini almıştı. 14 Kasım 1935 genel seçimlerinde büyük bir çoğunlukla iktidara geri gelen Muhafazakârlar (600' den fazla üyesi olan Avam Kamarasında, 247 üyelik elde etmişlerdi,) Başbakan Stanley Baldwin'in yeni hükümetinin, halkın duygularını hesaba katmasını kararlaştırmıştı.

Hükümetin, Fransa'yla birlikte yaptığı şeyse, Habeşistan'ı İmparatorunun arkasından bıçaklamak oldu. Aralık ayında zamanın İngiltere Dışişleri Bakanı olan Sir Samuel Hoare, Fransız meslekdaşı Pierre

Laval'le Paris'te gizlice buluşarak (bu sırada Hoare' un İsviçre'de patinaj yaptığı sanılıyordu), Habeşistan'daki savaşı durdurmasına karşılık, ülkenin büyük bir bölümünü İtalyanlara peşpeş çekmeyi kararlaştırdılar. Eğer Mussolini buna razı olursa, aynı öneriyi İmparatora da götürecektlerdi. İmparator razı olmazsa, herkes onu bir savaş yanlısı olarak görecekti —ya da öyle gösterilecekti— ve önerilen barışı yadsıyan bir ulusal lider olarak tanıtılacaktı. Hoare ve Laval, Habeşlere bu şekilde ihanet ederek, ülkelerinin kamuoyunu uyutacaklarını umuyorlardı. Oysa tasarıları, tam aksi sonucu doğurdu.

Takılan adıyla Hoare-Laval Paketi, Hoare daha İsviçre'de patenlerini ayağına geçiremeden ya Fransız ya da İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nca gazetelere sızdırıldı. Her iki ülkede de kamuoyu, büyük bir öfkeye kapıldı. Baldwin 18 aralıkta Hoare'a yol vermek zorunda kaldı. Paris hükümetiyse, düşmekten güç kurtuldu. Hoare'un yerini, Uluslar Derneği'nin ve onun ortak güvenlik ilkelerinin ateşli bir yanlısı olan Sir Anthony Eden (daha sonra Lord Avon olacaktı) aldı. Böylece diplomatik alanda Mussolini partiyi kaybetmiş oluyordu. Askerî alanda da durumu bundan daha parlak değildi. İtalyanlar, giriştikleri kampanyanın askerî bir yürüyüş olacağını sanmışlardı. Aslında, Habeşistan başkenti Addisababa'ya 1936 yılı mayıs ayına kadar girmeyi beceremediler; yine de kendilerini Habeşlerden başka hiç kimse durdurmaya kalkışmadı!

Habeşistan'da, Uluslar Derneği'nin ortak çözüm yolu, askerî yönden etkili üyelerinin —İngiltere ve Fransa'nın— riziko daha önemsizken, bunu göze almaya yanaşmamaları yüzünden eriyip gitti. O günden sonra —Hitler'le Mussolini bunalım üzerine bu-

nalım yarattıklarından— savaş tehlikesi giderek arttı ve en sonunda, 1939 yılı eylül ayında bir gerçek haline dönuştü.

Hitler, daha iktidara gelir gelmez niyetlerini belli etmişti. Kendisi, 30 Ocak 1933'te başbakan oldu. 3 şubatta Genelkurmay Başkanı General Von Hammersstein'la öbür sorumlu askerî liderlere, Almanya'nın kudretini yeniden yaratmak ve sonuçları ne olursa olsun bu kudreti, Doğu'da 'Almanlaştırılacak' sonra da soluk almalarına yarayacak alanları fethetmekte kullanmak emelini açıkladı. Bunu gerçekleştirebilmek için Alman gençliği, ülkesini yalnız savaşın kurtarabileceğine inandırılmalı, demokrasi denen 'kanser' yok edilmeliydi. Bu amaçlara ulaşmak için her şeyden önce silahlanmak gerekiyordu. Çünkü Almanya askerî gücü olmadan, siyasal güce sahip olamazdı.

Hitler, 1934 yılı ağustos ayında, Hindenburg'un ölümünden sonra, bütün Alman kamu görevlilerine, Führer'leri olarak kendisine bağlılık andı içmelerini sağladı. 1935 ilkbaharında askerlik yeniden zorunlu oldu ve gerçek silahlanma başladı. Bir yıl sonra da, Mussolini hâlâ Habeşistan'ı ele geçirmeye çalışırken Hitler, Versailles Anlaşması uyarınca askerden arındırılan Rhine bölgesini işgal ediverdi. Bu, anlaşmanın düpedüz çiğnenmesi demekti. İngiltere ve Fransa, kendisini durdurmak için küçük parmaklarını bile kaldırmadılar. İki hükümet de belki haklı olarak, ülkelerindeki kamuoyunun, Alman askerlerini Alman topraklarının dışına taşıracak bir savaş yüklenmeye ya da desteklemeye razı olmayacaklarını hesaplamışlardı. Artık umutsuz Stresa cephesinin üçüncü üyesi İtalya'ysa, başka yerlerde uğraşıyordu. Aynı yıl, daha ilerki aylarda Mussolini, Habeşistan'ı fethettikten sonra, Hitler faşist devletler arasında bir

Roma-Berlin Mihveri kurdu. Kasım ayında da, Japonya'yla buna benzer, Komintern'e karşı bir pakt daha imzaladı. Alman-İtalyan-Japon İttifakı, şimdiden güçlü ve savaşa hazırlanan çarkıyla, en azından kağıt üzerinde kurulmuş oluyordu. Bu, bir çeşit Saldırganlar Enternasyonalı'ydı. Fakat savaş dönemi gelip çattınca, Mussolini gerçekten Hitler için bir ayakbağı olmaya başladı. Almanya, Japonya'ya hiç bir zaman yardım etmedi. Japonya da, Almanya'ya. Ancak 25 Kasım 1936'dan başlayarak bütün seyirciler ve yargılayanlar için, artık bir ittifak vardı.

Silahlanma

Hitler'in Rhine bölgesini yeniden işgal etmesi, Mussolini'nin de Habeşistan'ı istilası, Uluslar Derneği'nin —pek çok ülkede içtenlikle desteklendiği halde— iki hükümetin, Fransa ve İngiltere'nin bağıllığından yoksun olduğunu göstermişti. Oysa alınan tedbirlerin uygulanabilmesi için bu iki devletin de katkısı şarttı. Her hükümet bir çıkmazdaydı ya da çıkmazda olduğunu sanıyordu.

Fransız ordusu, bütün gücü ve sayıca üstünlüğü yanında, özellikle Fransa'nın savunmasını sağlayacak biçimde örgütlenmişti; Fransız hükümeti ve Fransız genelkurmayı, daha yürekli bir girişimde bulunmaktan kaçınıyordu. İngiliz Silahlı Kuvvetleriyse, gelecek on yıl içinde büyük bir savaş olmayacağı konusunda ki hükümet önerisi üzerine ikmal ve hareket planlarını buna göre örgütlemişti. İngiliz hükümetinin 1935'te bu varsayımı iptal ettiği ve bir savaş olasılığı yüzün-

den Britanya'nın yeniden silahlanması gerektiğini açıkladığı doğrudur. Ne var ki, silahlanma çabaları hemen ve etkili bir biçimde başlayamadı. Çünkü Baldwin, barış yanlılarının baskısından iyice korkmuştu (tutumunun yok yere, İngiltere'nin hiç bir dava uğrunda savaşmaya hazır olmadığı biçiminde, yanlış yorumlanmasından çekiniyordu). Ayrıca, teknik neden'ler de ağır bastı. Britanya'nın 1935'te gerek duyduğu silahlanma türü, her zamandan daha yapmacıktı. Aslında gerek duyulan silahlar, ilerde Britanya Savaşı'nın kazanılmasını sağlayacak Spitfire tipi uçaklardı. Bunların bir günde yapılması olanağı yoktu. Üretime geçmeden önce, bir program hazırlanması gerekliyordu. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce olduğu gibi, yalnız yeni bir savaş gemisi sipariş etmek, parasını ödemek ve gemiyi almak olanağı da yoktu artık

Britanya 1936'da silahlanmaya başladı, ama iyice başıbozuk bir biçimde. Hitler, Rhine bölgesini yeniden işgal edince, parlamentonun baskısına boyun eğen Baldwin, üç savunma dairesinin çalışmasını koordine etmek için bir bakanı, Sir Thomas Inskip'i atamak zorunda kalmıştı. Sir Thomas'ın bakanlık dairesi yoktu ve bakanlar kurulunda da bütün kudreti, bir koltuktan öte bir şey değildi. Bir de kurmay başkanlarının toplantılarına başkanlık ediyor ve müzakerelerini onaylıyordu. Bunun sonucunda, hava ve deniz kuvvetleri için daha çok para kopartıldı, ama kara ordusu için pek bir şey elde edilemedi. Donanma ve hava kuvvetleri, Almanya'nın hazırladığı modern donatıma karşı koyabilmek için birtakım ihtiyaçları olduğunu gösterebilecek durumdaydılar. Kara ordusuysa, sırası geldiğinde Avrupa'da bir savaş verebilmek için daha çok sayıda insana gerek duyduğunu söylemekten başka bir şey yapacak durumda

değildi. Oysa hükümet, büyük bir kara ordusunun gerekliliğini duymak bile istemiyordu. Hatta Hitler'in fabrikalardan birbiri arkasına tank çıkarttığı 1930'ların ortalarında bile böyle bir kavram, İngiliz bakanlarını dehşete düşürüyordu. Bunun sonucunda, kara ordusu paraca kötü duruma düştü.

1938'de, savaşın patlak vermesinden sadece yirmi ay önce, Inskip hükümete sunduğu raporunda, Avrupa'da savaşması öngörülen iki İngiliz tümeninin piyade desteği tanklardan yoksun olduğunu, makinelî tüfek eksiğinin % 90, havan topu eksiğinin de % 85 oranında bulunduğunu belirtti. Avrupa'daki iki tümenlik İngiliz askerî gücü, piyadeye destek sağlayacak tanklar bakımındansa, % 100 noksandı. Inskip, ayrıca kurmay başkanları'nın, 'denizaşırı ülkelerde görev alacak askerî gücün', en çok iki tümenden oluşmasının yeterli olacağını belirttiklerini de söylemişti.^(*) Savaşın patlak vermesinden üç ay sonra, kurmay başkanları bir hafif tank alayının kurulması gerektiğini öngörüyorlardı. Bu arada 'tank tugayı' artık 'işe yaramaz' türden tanklarla bile donatılamazdı ve silah altındaki on iki anavatan tümeni hazır edilse bile, modern donatımdan yoksun kalacaklardı.

Kurmay başkanları, bir savaş patlak verecek olursa, Almanya'nın 39 tümeni hemen cepheye sürebileceğini, bir hafta içinde de 79 tümeni daha cepheye sevk edebileceğini öngörüyordu. Fransa'ysa, aynı koşullar altında ancak 16 ve 33 tümen hazır edebilecekti; Belçika da, 1 ve 15 tümen. Kurmay başkanları, Britanya'nın cepheye iki tümen süreceğini söylüyordu, ama savaş patladıktan ancak yirmi ile otuz gün sonra. Britanya'nın karada askerî yönden böyle zor durumda olduğu anlaşıldığı halde, hükümet yine de orduya daha çok maddî yardımda bulun-

mamayı kararlaştırdı. Çok önemli bir bakanlar kurulu toplantısının yapıldığı belli olan oturum sırasında (16 Şubat 1938’de,) Sir Thomas’ın kurmay başkanlarının ordu için daha çok para ayrılması istemini desteklemediğı anlaşılmaktadır. Bunun üzerine başbakan (Baldwin, 1937 yılı mayısında istifa ettiğı için, yerini Neville Chamberlain almıştı,) hükümetin bir çıkmazda olduğunu söyledi. Savunma örgütlerinin önerisini kabul edecek olursa, ‘malî yönden dayanılmaz bir kaynak sıkıntısıyla’ karşılaşılacaktı. Hükümet savunma örgütlerinin isteklerini kısacak olursa, ‘bir savaş tehdidi olasılığıyla karşılaşacaktık.’ Chamberlain iki yıl sonra ekonomik durumun bu günden daha da kötü olabileceğini söylüyor ve daha yüksek vergiler getirmenin güç ve hoşla gitmeyecek bir durum yaratacağını belirtiyordu. ‘Uluslararası alanda bir düzelmeyi gerçekteşeceğini umduğunu’ söyleyerek, silah üretimi giderlerinde artışı ertelemek konusunda Sir Thomas’ın görüşünü benimsediğini de ekledi.

1938’de uluslararası siyaset alanı, 1936’da patlak veren İspanyol İç Savaşı nedeniyle her zamandan daha karışıkta. Bu savaş, siyasal solla, siyasal sağ arasında bir savaşı. Mussolini türünden bir faşist diktatör olan General Franco, İspanya’nın seçimle iş başına gelen yeni Halk Cephesi hükümetine karşı isyan etmişti. Ayaklanma, başlangıçta Güney Amerika tipi bir ‘hükümet darbesi’ gibi bitebilirdi. Ancak hükümet isyana karşı direnmiş ve pek çok dost da bulmuştu. Franco da dost edinmekte yaya kalmamıştı. Hitler ve Mussolini, ona yardımcı olabilmek için asker ve hava birlikleri yollamışlar, Ruslar da meşru hükümete yardım göndermişlerdi. Pek çok İngiliz gönüllüsüyse, hükümet kuvvetlerinin yanında yer almıştı. Bu nedenle, İspanyol İç Savaşı ve yan-

kıları, İngiltere’de ateşli bir siyasal tartışma konusu haline dönüşmüştü.

Çok acıdır ama, İspanya sorunu bir çeşit oyalama halini almıştı. Mussolini’nin Habeşistan’a saldırısını önleyemeyen, Hitler’in Rhine bölgesine girişine dur diyemeyen İngiltere hükümeti, İspanya’da da ‘işe burnunu sokmama’ siyaseti güdüyordu. İşçi Partisiyse, bunun aksini savunarak, Baldwin’i faşist bir diktatör tutmakla suçladı. Bu sorun tartışılırken, İspanya’da askerî alanda alınması gereken pek çok derse, İngiltere kulaklarını tıkadı. Hitler, İspanya’yı savaş için bir deneme alanı, bir savaş oyunu olarak kullanılıyordu. İlerde, İkinci Dünya Savaşı’nda kullanılacak olan Alman silahları ve Alman taktikleri, ilk defa İspanya’da denendi. Tek motorlu Stuka pike bombardıman uçakları, kara topçusunun yerine ilk defa olarak İspanya’da uçtu ve ilk başarılarını burada kazandı.

İspanya İç Savaşı, Almanya’yı değil, İngiltere’yi böldü. Hoare’un yerine dışişleri bakanlığı görevine gelen Anthony Eden, Mussolini’yle; Habeşistan ve İspanya’daki tutumu yüzünden konuşup konuşmamak gerektiği konusunda öbür kabine üyeleriyle arasında çıkan anlaşmazlık yüzünden, 1938 yılı şubat ayında istifa etti. Yerine Lord Halifax getirildi. Öte yandan Alman hükümetinin İspanya konusunda hiç bir kararsızlığı yoktu.

5 Kasım 1937’de Hitler, temel ve stratejik görüşlerini anlatmak üzere bir kez daha generallerini toplantıya çağırdı. Bu önemli toplantının tutanaklarına bakılırsa(7) Hitler, Alman politikasının Alman ırkının güvenlik, azim ve yayılma amaçlarını gütmesi gerektiğini açıklamıştı. Buysa, yeni fetihleri gerektirekti. Hitler, 85 milyona yakın insanın bir çeşit ırk çe-

kirdeği' meydana getirdiğini ileri sürmüş, herkesten çok bu çekirdeğin, 'rahatça soluyarak' yaşamaya hakkı olduğunu belirtmişti. Daha sonra Hitler'in, Alman sorununun ancak kuvvet yoluyla çözümlenebileceğini dile getirdiği de belirtilmektedir. Almanya'nın ilk hedefi, eğer Batı'ya karşı bir saldırı olanağı gerçekteşecek olursa, Almanya'nın kanatlarını meydana getiren Avusturya ve Çekoslovakya'yı boyun eğmeye (niederzuwerfen) zorlamaktı. Britanya hükümetininse, bu konuda hiç bir şey bildiği yoktu ve hiç bir şeyden de kuşkulanmıyordu.

Chamberlain

İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinin en büyük suçu, 1930'ların sonunda Britanya hükümetinde görevli 'uzlaştırıcılar'a yüklenmiştir. Bu işin baş görevli de, 1937 yılı mayısında Baldwin'in yerini alan Neville Chamberlain'dı. Onun da başlıca danışmanı, sonraki dışışleri bakanı, Lord Halifax'tı. Bu iki devlet adamı, 1939 yılı eylöl ayından önceki iki buçuk yıl içinde Britanya'nın dış politikasından sorumlu kişilerdir. Ancak bu işte paylaşılacak bir suç varsa, bunu paylaşmaya hazır olduklarını da belirtmek gerekir. Chamberlain'ın biyografisini yazan merhum İain Macleoad, onu savunur.⁽⁶⁾ Başkalarıysa, suçlar. Chamberlain hiç kuşkusuz Hitler'i rahat ettiren adamdır. Hiç kuşkusuz, büyük bir haksızlık olan Münih Anlaşması'na Çekleri inandırmayı da başarmıştır. Ama Chamberlain bir korkak değildi. Aslında son derece güçlü bir başbakandı.

Chamberlain'ın Hitler'le alışverişi sırasında yanılgılara, hem de önemli yanılgılar karşısında durmadan kavuk sallayan birtakım insanlar arasında yaşayıp çalışması yüzünden düşmüştü. Ian Colvin'in(*) onun uzun başbakanlığı üzerine hazırladığı titiz incelemesi, iki buçuk yıl içinde Chamberlain'ın Bakanlar Kurulu toplantılarında ifade ettiklerinden hiç bir şekilde sapmadığını göstermektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden önceki gerilimli otuz ay süresince, Chamberlain güdeceği politikayı ya tek başına ya da kendisi gibi düşünen üç politikacıyla birlikte çizmiştir; Lord Halifax, Sir Samuel Hoare ve Sir John Simon. Bu üç kişi, sırayla Dışişleri Bakanlığı'nda görev aldılar. Hiç biri, Chamberlain'ın temel düşüncesine karşı değildi. Bu düşünce de, Hitler'in ötekiler gibi bir devlet adamı olduğu, birtakım ulusal tutkular beslediği, ancak her hükümet başkanı gibi mantıklı düşünceye açık olduğu, dolayısıyla aslında 'yaıştırılabilir' türden biri sayılacağı temeline dayanıyordu.

Oysa Hitler, hiç de böyle bir adam değildi. Öbür İngiliz politikacıları, özellikle Anthony Eden ve Winston Churchill, bunu çok iyi biliyorlardı. Hitler'in niyetlerinden daha başından beri kuşkulanan ve Hitler yönetiminde bir Almanya'nın, ister istemez savaşa sürükleneceği konusunda siyasal liderlerini uyaran, İngiliz diplomasisinin ileri gelen kişilerinden Sir Robert Vansittart da, onlarla aynı görüşteydi.

Chamberlain, bu zeki adamların, politikasına karşı olduklarını pekâlâ biliyordu. Başbakanlar, hoşlarına gitmeyen şeyleri kabul etmekte başka insanlardan farklı davranmazlar. Ama Chamberlain, bu konuda daha da ileri gitti. Uyarılara kulak asmadı. Churchill, Eden ve Vansittart, danışmanlıktan uzaklaştırıl-

dı. Onların yerine, Hitler'in 'yatıştırılır' türden biri olduğu temel ilkesine inanan kişilere kulak verildi. Bunlar Halifax, Hoare, Simon, Sir Neville Henderson (Berlin'deki İngiltere büyükelçisi)yle, Chamberlain'ın, görüşlerini ve zekasını pek takdir ettiği, Çalışma Bakanlığı özel danışmanlarından Sir Horace Wilson' du. Chamberlain kamuyu büyük tehlikelerle karşı karşıya getirmek pahasına, işitmek bile istemediği uyarılardan kaçtı, kabuğuna sığındı. Belki de farkında olmayarak, çevresine yalnız kavuk sallayanları topladı. Kendisine öğüt verenlerin söyledikleri, belki bir öğüt bile değildi. Meslekdaşları, onu özellikle yapmak istediği şeyleri uygulamaya ittiler. Böylece mantıklı bir seçenek olanağı ortadan kalkmış oldu.

Böyle davranan bir başbakan, tehlikede demektir. Bay Colvin, nedenini şöyle açıklıyor: 'Chamberlain, utangaç bir diktatördü ve güttüğü siyaseti hükümet siyaseti haline getirmeden önce, saman altından su yürütür gibi hazırlardı. Eğer yatıştırma siyaseti ortak bir hükümet siyaseti olarak başladıysa, dünyaya küçültücü bir anlam katarcasına buna büyük bir önem veren, yine odur. İki buçuk yıllık bakanlar kurulu toplantıları sırasında, kabinedeki tartışmalar içinde bu konuda görüşünü değiştirecek bir tek örneğe ben rastlamadım. Hem de bakanlar kurulu toplantıları arasında Chamberlain'ın dilediği gibi karar değiştirmesi sık sık görüldüğü halde Her hatanın ciddi olduğu ve yanlış zaman ayarlamasının, Chamberlain'ın belli bir alandaki görüşünden saptırabileceğini kabul etmeliyiz... Chamberlain Kabinesinin, tarih mahkemesi huzurunda bulunuşunun başlıca üç nedeni, parlamentodaki büyük çoğunluğuna rağmen silahlanmakta âciz kalması, hiç gereği yokken, 1938'de Çekoslovakya konusunda teslim olması ve 1939'da Rusya'yla

anlaşmayı beceremeyip, 1938'de bulabileceğinden daha zayıf müttefiklerle birlikte savaşa girmesidir...'

Colvin, Chamberlain Kabinesinin tartışmayı göze alabildiğini, ama bir seçme yapmaktan yoksun olduğunu da ileri sürmektedir. Chamberlain, Çekoslovakya'nın kaderini tartışmak için Hitler'le Berchtesgaden'de buluşmaya söz verdikten sonra, kabine üyelerine yola çıkacağını söylemiştir.⁽¹⁰⁾ Meslekdaşlarının da, artık onu serbest bırakmaktan başka çıkar yolları kalmamıştır. Çünkü kendisi, başka seçenekleri duymak bile istememiştir. Hattâ duymamak için de, her şeyi ona göre ayarlamıştır.

Chamberlain meslekdaşlarına ve hükümetin ilkelere karşı davranışı yönünden dürüsttü. 'Vaktin gelip çatıldığını gördüm ve eğer çok geç kalmadıysam, davranmak gerektiğini anladım,' diyordu. 'Bunun üzerine yazgıyı saptayacak telgrafı çektim ve ertesi sabah yaptığım şeyi hükümete açıkladım.'⁽¹¹⁾ Aslında üzülmesine hiç gerek yoktu. Nasıl olsa çevresini kendisine hep kavuk sallayanlar doldurmuştu. Aralarında yalnız Amirallik Lordu Duff Cooper ona karşı çıktı ve sonra da görevinden istifa etti.

Yatıştırma

12 Mart 1938'de Hitler, ordularını Avusturya'ya gönderdi. İki gün sonra ülke istilaya uğramış ve Avusturya, Almanya'nın bir parçası ilan edilmişti. Hitler'in, Almanya'nın sınırlarını genişletmek için kalkıştığı bu hazırlıklar (kendisinin de ilk girişimleri,) pek anî ve kabacaydı. Önce Avusturya Şansölyesi,

Sosyal Demokrat Schuschnigg'den, yönetimindeki bazı kilit görevleri, Avusturyalı Nazilere vermesini istedi. Schuschnigg bunu reddetti ve karşılığında Almanya'ya katılmak mı, yoksa bağımsız kalmak mı istediklerinin, Avusturyalılara sorulmasını ileri sürdü. Hitler de referanduma karşı çıktı. Schuschnigg ısrar etti. Bunun üzerine eylemini haklı çıkartacak hiç bir kamuoyu baskısı olmadığı halde, Hitler Berlin'de oturduğu yerden, Avusturyalı Nazi gözdesi Dr. Seyss-Inquart'ı Avusturya Başbakanlığına atadı. Seyss-Inquart da, Alman ordusunu ülkesine davet etti. İtalya da, İngiltere de, buna karşı kayıtsız kaldılar. Zaten Lord Halifax, Hitler'e Britanya'nın işe karışmayacağı konusunda çoktan garanti vermişti. Sözünde de durdu. Hitler'in ilk fethi, pek kolay gerçekleşmişti.

İkinci çapulculuğu, yani Çekoslovakya'yı yutması, daha zor oldu, ama sadece o kadar. Britanya hükümetinin 1938 yılına ait toplantı tutanakları, Hitler'in Çekoslovakya'ya çengel atmasını sağlayan çatışmada Britanya'nın gizli, fakat etkili bir biçimde Hitler'i tuttuğunu açıkça göstermektedir. Anlaşmazlık, başlangıçta halkının çoğunluğu Alman asıllı olan ve 1918'de Çekoslovakya'ya verilen Südetler adlı sınır bölgesi yüzünden çıktı. Hitler zaten 1938'in başından beri, buradaki ajanı Konrad Henlein aracılığıyla, karışalıklar çıkartmaktaydı. Berlin'deki İngiliz büyükelçisi Sir Neville Henderson, Halifax'a gönderdiği gizli bir mesajda, 'Londra'da Henlein'i gerektiği kadar destekliyor muyuz, doğrusu merak ediyorum,' diyordu.

Oysa Sir Neville'in kuşkulanmasına hiç gerek yok. Chamberlain, daha işin başından beri, Hitler'in Çekoslovakya'yı parçalamasına yardım etmeye kararlıydı. Ama bunu yaparken, pek göze batmak da iste-

miyor, Avam Kamarası'ndan çekiniyordu. Hattâ hükümetinin bazı üyelerinden —ya da birkaçından— söyleyecekleri şeyler nedeniyle korkuyordu. Ayrıca, Hitler'in Avusturya'yı işgal ettiği sırada olduğu gibi, büsbütün bir köşede kalmak da istemiyordu. Çeklerin fazla hır çıkarmadan teslim olmalarını, Halifax'ın deyimiyle 'önemli bir kargaşalığa' sebep olmamalarını diliyordu. Hitler'in isteklerini kabul etmeleri için Çeklere baskı yapmaya kararlıydı. Ama marifetlerinin anavatanda işitilmemesini sağlamaya da aynı biçimde kararlı görünüyordu.

İngiliz Avam Kamarası'nda İşçi muhalefетinin lideri Clement Attlee, kuşkuluydu. Hükümetin Çekoslovakya'yla yaptığı görüşmelerin özünü açıklaması için bir Beyaz Kitap yayımlamasını istedi. 27 Eylül 1938'de Chamberlain, Attlee'nin istemini kaşılamak zorunluluğunu hissetti. Ancak Beyaz Kitap kuşa çevrilmişti. Chamberlain, 'Fransız-İngiliz ortak tekliflerini kabul eden Çek hükümetinin gönderdiği cevabı kapsamayan bir Beyaz Kitap'ı, delil diye yayımlamay'ı kararlaştırdı. Bu belge, Fransız ve İngiliz temsilcileri tarafından Çek hükümetine yapılan 'ağır ve sürekli baskı'dan söz ettiği sürece, unutulmuş gibi dikkate alınmayacaktı. Yayımlanacak olursa, Prag'daki Fransız ve İngiliz elçilerine, baskıya devam etmeleri konusunda telgraflar çekilmesi istenecekti.

Prag'daki İngiliz Büyükelçiliği'yle Chamberlain'ın. Çek Başbakanı Dr. Benes katındaki özel temsilcisi Lord Runciman, Çek hükümeti üzerine 'ağır ve sürekli baskı' yaparlarken, Chamberlain da Hitler'le görüşüyordu. Bu konuda sır tutmayı da bilmişti. Hitler'le görüşmeye karar verdikten sonra, belki kendisini caydırırlar korkusuyla, bunu hükümetteki arkadaşlarına bile açmamıştı. Ziyaret planı —kısa adıyla

Z planı— Chamberlain ve üç yakını, Sir John Simon, Sir Samuel Hoare ve Lord Halifax tarafından hazırlanmıştı. Bakanlar Kurulunun öbür üyeleri, Chamberlain'ın 15 eylülde Hitler'i Bavyera'da, Berchtesgaden'deki yerinde ziyarete gideceğini ve bir Z planından söz edildiğini sadece işiterek öğrenebilmişlerdi. Chamberlain arkadaşlarına, bir İngiliz başbakanı şimdiye kadar görülmemiş biçimde ayağına giderse, bundan Hitler'in gururunun okşanacağını umduğunu söylemişti. Bakanlar Kurulu toplantı tutanakları, Chamberlain'ın Hitler'e Benes'ten yana konuşmaya gelmediğini açıkça ifade edeceğini, aksine Dr. Benes'i pes etmeye zorlamak için elinden geleni yapacağını söylemek niyetinde olduğunu göstermektedir. Aslında bunu çoktan yapmaya başlamıştı bile.

Bakanlar Kurulu'nun, Z planına cevabı pek heyecanlı oldu. Şansölye Lord Maugham, bunun 'şahane bir teklif' olduğunu söyledi. Maliye Bakanı Simon, teklifi 'parlak' olarak niteledi. Inskip de, Britanya'nın Çekoslovakya'yı zaten koruyamayacağını, bu ülke bir kez yıkıldıktan sonra, bir daha asla bu günkü durumuna dönüşemeyeceğini belirtti. Plandan etkilenmeyen tek bakan, Amirallik Birinci Lordu Duff Cooper'di. İngiltere için tek çıkar yolun, 'hemen ya da ilerde savaşmak' olduğunu söyledi. Ertesi sabah da Chamberlain, Berchtesgaden'e uçtu. * *

Dönüşünde, meslekdaşlarına Hitler'in heyecanlı bir kişi olduğunu, fakat deli sayılamayacağını söyledi. Hitler'in amaçlarının çok sınırlı gibi görüldüğünü de ekledi. Bununla birlikte Hitler, herhangi bir ciddi olayın Alman askerî mekanizmasının frenlerini 'boşaltacağını' ve çarkın dişlilerinin Çekoslovakya'yı kapıvereceğini apaçık belirtmişti. Makine harekete geçtikten sonra, kendisini hiç bir kuvvetin durdurama-

yacağını da söylemişti Hitler. Chamberlain, Südetler'i Çekoslovakya'nın öbür topraklarından ayırıp Almanya'ya vermeyi teklif etmişti. Ama bu teklifin İngiltere parlamentosunda ele alınması halinde, görüşmelerin sonunun geleceğini de eklemişti. Dolayısıyla, hükümetin kararı parlamentoya ancak her şey olup bitikten sonra duyurulmalıydı. Buna tek karşı çıkan, yine yalnız Duff Cooper oldu. Cooper, Hitler'in son amacının Südetler olduğu sözüne inanmadığını söyledi. Ayrıca, Hitler'in Avusturya'ya saldırmamak için de söz verdiğini, fakat sözünde durmadığını hatırlattı. Duff Cooper, 'Almanya'da Nazi rejimi sürdüğü, Avrupa'da barış olasılığı bulunamaz,' diyordu.

Duff Cooper hemen hemen tek başınaydı. Inskip, Hitler'i iktidardan düşürmek için bir savaşa kalkışmanın, Bolşeviklerden başka kimsenin ekmeğine yağ sürmeyeceğini ileri sürdü. Çekoslovakya'daki görevine hâlâ devam eden Lord Runcimanse, Henlain'in 'bir dâhi ve iyi huylu bir kimse' olmasına karşılık, Benes'in hiç güvenilmeyecek biri olduğunu ileri sürdü. Runciman ayrıca Çekoslovakya'nın bu günkü haliyle varlığını sürdüremeyeceğini, bir şeyler yapmak gerektiğini, 'hattâ bunun için birkaç parmak kesip atmak gerekiyorsa, böyle yapmalarını' söyledi.

22 eylülde Chamberlain yeniden Hitler'le buluşmak üzere Almanya'ya, bu sefer Bonn yakınlarındaki Bad Godesberg'e uçtu. Bakanlar Kurulu'na bu ikinci görüşme üzerine bilgi verirken, 'Herr Hitler üstünde bir dereceye kadar kişisel etkisi olabildiğini' de ekledi. Hitler'in kendisine güvendiğini, onunla işbirliği yapmaya niyetli olduğunu, Almanya'yla anlaşmak için bu fırsat kaçırılırsa, bir facia olacağını ileri sürdü. Duff Cooper'sa Hitler'in vaadlerine inanmadığını bir kez daha belirtti; Çekoslovakya sorunu nasıl çözüm-

lenirse çözümlensin, Hitler artık durmayı bilemeyecekti.

Aynı gün, Sir Horace Wilson, Chamberlain'ın başlattığı görüşmelere devam etmek üzere Berlin'e uçtu. Sir Horace, Hitler'i gördükten sonra şunları aktardı: 'Herr Hitler bunun (Südetler'in,) Avrupa'daki son toprak talebi olduğu konusunda yeteri kadar teminat verdiğini söyledi. Başbakana verdiği sözü tekrarladı ve beyanını kamuoyuna da açıkladı. Herr Hitler'in görüşüne göre, iki seçenek vardı. Ya biz (İngilizler,) Dr. Benes'i, Südetler'in işgalini isteyen Hitler' in ultimatomunu kabul etmeye razı edecektik ya da onlar darbeyi indireceklerdi.' Sir Horace, Dr. Benes'e bir telgraf gönderip, Südetler'in Alman ordusu tarafından işgalini acele kabul etmesi için baskı yapmalarını hükümete şiddetle salık veriyordu. 27 Eylülde de hükümet, Sir Horace'ın önerisine uyarak bir telgraf gönderdi. Ertesi gün de Chamberlain parlamentoya, Hitler ve Mussolini'yle Münih'te buluşup, Çekoslovakya sorununu kökünden çözmeyi umduğunu söyledi. Hitlerse (Chamberlain bunu söylemediği halde,) ülkesinin Britanya, Almanya ve İtalya tarafından parçalanacağı toplantıya Benes'in katılmasını bile kabul etmemişti.

29 ve 30 Eylül'ü 1938'de Münih'te bu iş de gerçekleştirildi. Chamberlain 30 Eylülde, meseleden galip çıktığı duygusuyla geri döndü. Havaalanında 'The Times' gazetesinin başyazarı ve yatıştırma siyasetinin ateşli savunucusu Geoffroy Dawson tarafından karşılandı. Buckingham sarayında kral tarafından kabul edildi. Sir John Simon, başbakanın eşi, görüşmemiş çabaları karşısında duyduğu hayranlığı ifade etti. Chamberlain da, Çekoslovakya için elinden her şeyi yaptığını ve Münih Konferansı'nın, diplomasinin bir

zaferi olduğunu söyledi. Duff Cooper bunun üzerine hükümetten hemen istifa edip ayrıldı. Britanya belki o sırada Südetler'in Almanya tarafından işgalini önleyemezdi; ama Britanya'nın, işgali kabul etmesinin ya da kendince buna yardımcı olmasının da hiç gereği yoktu!

Savaş Patlıyor

1939 yılı yazı, Chamberlain'a Rusya'yla bir ittifak yapıp, Almanya'ya karşı savaş açmak için son bir şans daha tanıdı: 15 Mart 1939'da Hitler, en sonunda Çekoslovakya'yı parçaladı ve böylece Chamberlain ile yeni vardığı Münih Anlaşması'nı çiğnemiş oldu. Bu olay, Dışişleri Bakanı Lord Halifax'ı, eğer Hitler'i durdurmak gerekiyorsa, Britanya'nın Doğu Avrupa'da bir müttefik bularak bunu becerebileceğine inandırmıştı. Ancak, şimdi ne kadar yanlış bir yargı olduğu çok daha iyi anlaşıldığı gibi Halifax, Polonya'nın Rusya'dan çok daha güçlü bir müttefik olacağına inanmıştı. 27 Mart 1939'da Halifax, Britanya Bakanlar Kurulu'nun Dış Politika Komitesi'nde şöyle diyordu: 'Polonya ve Sovyet Rusya arasında bir seçme yapacaksak Polonya'nın çok daha büyük değer taşıdığı kuşkusuzdur.'

Savunma Bakanı, Amiral Lord Chatfield de, Halifax'ı destekledi. 25 nisanda (Doğu Avrupa ülkelerinin askerî güçleri üzerine bir değerlendirmede) bu konuyla ilgili olarak şöyle diyordu: 'Başka amaçlar için büyük bir devlet olmakla birlikte Rusya, askerî amaçlar için ancak orta derecede bir kuvvet sayılır. Öte

yandan Genelkurmay, askerî yönden büyük değer taşımasa bile, Rusya'nın yardımının, büyük olacağını yadsıyamaz ve Rusya'nın hangi yandan savaşa katılırsa, o yanın daha iyi savaşıacağı kuşkusuzdur.' Moskova'ya ticaret görüşmeleri için gitmiş olan Dış Ticaret Bakanı R.S. Hudson da aynı görüşteydi. Mart ayı sonunda Chamberlain Bakanlar Kuruluna şöyle diyordu: 'Bay Hudson'ın bana verdiği bilgilere göre, Rusya'da herkes tarafından dostça karşılandığı halde, bu ülkenin savunma amaçları dışında, savaşta pek büyük bir yardımı dokunamayacağı izlenimini edinmiştir.' Öte yandan Chamberlain'ın kendisi de, 'Rusya'ya karşı büyük bir güvensizliği olduğunu ve bu ülkeden etken ve sürekli bir yardım beklenemeyeceğini' söylemişti.

Anlaşılan ne Halifax ne Chatfield ne Chamberlain ne de Hudson, belki de hiç bir zaman Hitler'in niyetlerini Ruslar kadar anlayabilmiş değillerdi. Zamanın Rus Dışişleri Bakanı Maksim Litvinov, 1939 yılı martında Hudson'a, 'Fransa'nın işi bitiktir,' demişti. Litvinov, bu ülkenin Alman ajanlarıyla olduğunu, parçalandığını ve durumundan hiç hoşnut olmadığını belirtmişti. Litvinov yakın bir gelecekte Avrupa'nın Biscay körfezinden Sovyetler sınırına kadar Alman olacağını söylüyordu. Litvinov, bunun bile Hitler'in tutkusunu doyuramayacağı kehanetinde bulunmuştu. Ama bu sefer indireceği darbe, 'Doğuya yönelik' olmayacaktı. Litvinov, Hitler'in saldırısının doğuya yönelik olmayacağını söylerken yanılıyordu. Ama bunun dışında kendisinin ve Sosyal Dışişleri'nin öbür kehanetleri, bütünüyle doğruydular. Mayıs ayında Londra'daki Sovyet Elçisi Mayski, Halifax'a şöyle diyordu: '...Rusya tek başına her türlü savunma savaşını kazanabilir, ama genel bir savaşa tek başına

engel olamaz. Dolayısıyla, bu amaç uğruna öteki devletlerle işbirliği yapmaya hazırdır.' A.J.P. Taylor yazılı olarak belirttiği yargısında, 1939 yılı yazının geri kalan haftalarında İngiltere hükümetinin gösterdiği yeteneksizliğin, 'Amerikan Sömürge savaşında Lord North'un gösterdiği yeteneksizliğe dek bir eşi daha olmadığını' belirtmektedir.⁽¹²⁾

Mart ayında İngiltere Bakanlar Kurulu, bir çeşit diplomatik korku ürpertisi içinde, Bolşeviklerle bir savunma paktı imzalamanın ele alınabileceğini anlayabildi. Ama hiç hoş gitmeyen bir düşünceydi bu. Chamberlain, 'Polonya ve Rusya'nın beklenen tutumlarının ne olacağını düşünmenin, üzerinde bıraktığı izlenimin hiç de hoş olmadığını' söylüyordu. 'Ancak iki seçenekten biri, Polonya'yla bir anlaşmaya varmak, ehveni şerdi.' Halifax da, 'Asıl önemli nokta, Polonya'yı desteklemeyi garanti edecekmiş gibi işleri yürütmektir,' diyordu. Ayrıca 'Rusya'yla bir arada olmak için' birtakım girişimler yapabilecekti. Bu arada bakanlar kurulu, kabine üyelerinin 'Herr Hitler ve Signor Mussolini'ye kişisel saldırılarda bulunmazlarsa, daha iyi edecekleri' görüşünü benimsemişti. Halifax, 'Ruslara karşı soğuk davrandığımız kuşku uyanmasın' diye, Mayski'yi daha sık görmeye çalışacağına söz veriyordu aynı zamanda. Bakanlar kurulunun ortak görüşü, anlaşıldığı kadarıyla şöyleydi. Hitler, Polonya'ya saldıracak olursa, Rus yardımı kıvançla karşılanacaktı, ama Sovyet Rusya'ya da saldırmaya kalkışırса, İngiltere yardıma pek istekli değildi. En azından Chamberlain'in görüşü buydu ve kendisine pek karşı olan da yoktu. Bunun sonucunda bir karşılıklı yardım paktı önerildi; ama pakt, tek taraflı işleyecekti: Yalnız İngiltere'den yana! Rusların bunu kabul etmemesi elbette doğaldı. Ve elbette kuşkulandılar da.

- Ruslarla işbirliği yapmaktan hiç zevk almadığı halde Chamberlain, aralıklı da olsa, onların bu işbirliğini yürütmelerine göz yumdu. Görüşmeleri kesmesinin nedenlerinden biri de, Avam Kamarası'nın kendisinden haklı olarak hesap sormasından korkmasıydı. 1939'daki Bakanlar Kurulu tutanakları, hükümetin, özellikle dört parlamenterin yönelttiği sorulardan çekindiğini açıkça göstermektedir: Lloyd George, Winston Churchill, Attlee ve Attle'nin yardımcısı Arthur Greenwood. Bu arada Ruslar da, ellerinden geldiği kadar esrarlı bir biçimde, Batılı Müttefikler, özellikle İngiltere'yle karşılıklı bir yardım paktı imzalamazlarsa, Hitler'le anlaşabileceklerini belli etmeye çalışıyorlardı. 8 mayısta, altı haftadır süren sonuçsuz görüşmelerden sonra, yeni Rus Dışişleri Bakanı Molotov, Moskova'daki Britanya Büyükelçisi Sir William Seeds'e, görüşüne göre (Molotov'un görüşüne) Britanya hükümetinin bir anlaşma imzalamaya hevesli olmadığını bildirdi. Molotov daha da ileri gidip, öteki devletler (İngiltere ve Fransa) politikalarını değiştirmezse, Sovyet siyasetinin değişebileceğini ekledi.

Olayların sonra da göstereceği gibi, bu ciddi bir uyarıydı. Ancak Bakanlar Kurulu tutanakları bile, Halifax'ın uyarıyı anıyıp anlamadığını belli etmemektedir. Belki de anlamıştır. Her ne olursa olsun, Halifax' 5 haziranda Dışişleri Bakanlığı Merkez Dairesi Başkanı William Strang'ı Moskova'da süren görüşmelerde Sir William'a yardımcı olarak göndermeyi önerdi. Halifax, Moskova'ya bir bakan göndermek istemiyordu. Çünkü, 'Rusların arkasında koştüğümüz izlenimini uyandırmak, istenen bir şey olmasa' görüşündeydi. Bir hafta sonra Mayski, Londra'da Halifax'a

baş vurup, onu da Moskova görüşmelerine çağırdı. Halifax ise bu çağrıyı kabul etmedi:

Asıl güçlük, İngiliz önerisinin tek yanlılığındaydı. Britanya, Polonya'ya karşı bir saldırı, Almanya'nın Britanya ve Fransa'ya da saldırmasını gerektirirse, Rusya'nın yardımını istiyor, ancak Sovyet Rusya'ya karşı bir Alman saldırısı halinde, Rusya'ya yardımı kabul etmiyordu. Britanya hükümetinin Sovyet Rusya üstündeki inatçı korkuları da, durumu bütün bütün karıştırıyordu. Chamberlain ve bakanları, Sovyetler Birliği'nin hâlâ komünist devrimini bütün dünyaya yaymak isteyen bir ülke olduğu kanısındaydılar. Oysa Stalin'in dayandığı nedenler, hiç de Bolşevik'lerin Incilinde yazılı olan şeyler değildi. 1939'da Stalin'in başlıca uğraşısı, ülkesini önce kendi yetenekleriyle ve her ne pahasına olursa olsun savunmak, bu arada başka ülkeler yardım önerisinde bulunur ve bunları içten görürse, kabul etmektir. Ancak İngiliz önerisi hiç de içtenlikli gözüküyordu.

Strang 20 temmuzda Moskova'dan şu raporu gönderdi: 'Rusların bize karşı beslediği güvensizlik ve kuşku, görüşmeler sırasında azalmadığı gibi, bize karşı besledikleri saygının arttığını da sanmıyorum. Kendilerince temel sanılan sorunlar üzerinde bizim güçlük üzerine güçlük çıkartmamız, aslında gerçek bir anlaşma ardında koşmadığımız izlenimini uyandırmıştır.'⁽¹³⁾ Bu dönemde Ruslar, İngiltere hükümetinin bir savunma işbirliğinin kesin ayrıntılarını görüşmek üzere Moskova'ya askerî kurul göndermelerini istiyorlardı. Britanya hükümeti, uzun süren kararsızlıklardan sonra, buna gönülsüzce razı oldu. Halifax, öbür kabine üyelerine, 'taarlardan biri ötekinden genel bir garanti vermeye razı olmadıkça' askerî görüşmelerin sürüp gideceğini söyledi. 'Böylece zaman kazanmış

olacak ve artık kaçmamız, geri dönmemiz olanağı kalmayan bir durumdan, en iyi şekilde sıyrılabiliriz,' diyordu. Aslında Halifax'ın kaçmak istediği durum, gerçekleştirmek zorunluluğunu duyduğu durum, Britanya ve Rusya'nın, Hitler'in saldırısına uğrarlarsa, birbirlerine karşılıklı yardım edecekleri konusunda ve-rilecek kesin sözdü.

Moskova'ya zaman kazanmak için seçilip gönderilen adam, Kral'ın baş deniz yaveri Amiral Sir Reginald Ranfurly-Plunkett-Erne-Drax'tı. Rusya'ya gitmek için 'City of Exeter' adlı, Ellerman Denizyollarına ait bir buharlı gemiyle yola çıktı. Lord Chatfield, bu görev için bir kruvazör verememiş, uygun bir uçak bulamamış, heyeti trenle ve Almanya'dan geçirerek göndermekte kararsız kalmış ve paradan tasarruf etmek istemişti. 'City Of Exeter'le yolculuk, Moskova'ya bir heyet göndermek için en ucuz ve en yavaş yoldu.

Sir Reginald, Rusya'da kendisini birden Sovyetler Birliği Mareşali ve Kızılordu'nun Genelkurmay Başkanı Klementic Efremoviç Voroşilof'un, bütün Sovyetler Birliği'nin savunmasından sorumlu adamın karşısında buluverdi. Görüşmelere 12 ağustosta başlandı. İki gün sonra, Voroşilof kendisini ilgilendiren tek soruyu sordu: 'Kızılordu Kuzey Polonya'dan geçip... Galiçya'yı aşarak, düşmanla temas edebilmek için ilerleyebilir miydi?' Amiral, bu sorunun cevabını bilmiyordu. Halifax kendisine yardımcı olamazdı. Britanya hükümeti, Polonyalıları kızdırmak istemiyordu. Bakanlar Kurulu soruyu karşılıksız bırakmayı ve bekleyip görmeyi kararlaştırdı.

Oysa bu soru Ruslar bakımından hayati önem taşıyordu. İngilizlerin, Almanlarla temasa geçebilmek için, Sovyet birliklerinin Polonya topraklarından geçmesine Polonya'yı razı etmeye hazırlı olmadıkları

açıkça ortaya çıkınca, Molotov ve Stalin yön değiştirmeyi ve Hitler'le anlaşmayı kararlaştırdılar. 23 ağustosta, Sir Reginald'ın kendi kendisine önerisiz ve dili bağlanmış kabul ettiği bir sırada, Ruslar Almanya'yla saldırmazlık paktı imzaladılar.

Ruslar bu davranışlarının nedeni üzerine çok içtenlikli davrandılar: Anladıkları kadarıyla —ve Molotov'un 8 mayısta söylediği gibi— Britanya, Hitler'e karşı kendileriyle bir karşılıklı yardımlaşma paktı imzalamaya pek hevesli görünmüyordu. 22 ağustosta Molotov, İngiliz Elçisi Seeds'e, hükümetinin niçin Almanya'yla bir saldırmazlık paktı imzaladığını da anlattı: 'İngilizlerin içtenliksizliği, askerî bir kurulun Moskova'ya eli boş gelmesiyle, doruğuna ermiş oluyordu. Hepsinden çok da, karşılıklı yardımlaşmanın temeli olabilecek konuları görüşmek için elleri boş gelmişlerdi. Özellikle Sovyet birliklerinin Polonya ve Romanya topraklarından geçmesi konusunda!'

Ruslar bu istekte bulunurlarken, Batılı Müttefiklerden çok daha titiz davranıyorlardı. Onlar da, Batı'daki Müttefik Kuvvetlerinin Başkumandanı olan General Gamelin'in, Belçikalılar isteseler de, istemeseler de uygulamayı kararlaştırdığı aynı şeyi, Polonyalıları ve Romenlere karşı uygulamak izni istiyorlardı. Vorosilov da, Gamelin de, düşman Alman ordularını kendi topraklarında ya da savaşa karışan başka bir ülkenin topraklarında karşılamak ve burada dövüşmek istiyorlardı. Belki Seeds bunu bilmiyordu ama, Gamelin herhalde Vorosilov'un istemini mantıksız olarak nitelendirmezdi.

Molotov Seed'e göre Sovyet hükümetinin Almanya'yla önerilen anlaşmayı imzalamaktan başka çaresi kalmadığını da söyledi. Bu öneri İngiliz hükümetini ve bütün İngiliz diplomasisini pek habersiz yakalamış-

ti. Sir Reginald ülkesine döndü. Artık tartışılacak bir şey kalmamıştı.

Molotov'la Hitler'in Dışişleri Bakanı von Ribbentrop, Nazi-Sovyet Paktı'nı 23 ağustosta imzaladılar. Her iki ülkenin hükümeti de, aralarında rahatça bölüp parçalayacakları Polonya'nın yardımına Batılıların koşacağını pek sanmıyorlardı. Ama yargılarında yanılmışlardı. Rusya'nın askerî gücünü inatla küçümseyen İngiliz hükümeti, şimdi kendisini terslenmiş gibi hissediyor, ancak bu terslemenin askerî yönden geçerli olmadığını kararlaştırıyordu. Fransız hükümeti ise, hiç bir şey yapmadı. Buna karşılık Avam Kamarası çok daha sert bir tepki gösterdi. Hitler'i, Bolşevizm'den Avrupa'yı koruyacak kuvvet olarak gören Muhafazakârlar, büyük bir hayal kırıklığına uğramış ve şaşkına dönmüşlerdi. İşçi Partisi üyeleri ise, Rusların Faşistlerle anlaşabilmesine pek şaşmışlardı. Chamberlain'ın artık Avam Kamarası'nın istediği şeyi yapmaktan başka çıkar yolu yoktu. O da, Polonya'yı desteklemektir. Nazi-Sovyet Paktı'nın imzalanmasından hemen bir gün sonra Parlamento, Chamberlain'a hemen olağanüstü yetkiler verdi. Bir gün sonra da, 25 ağustosta, İngiltere hükümeti, Polonya'yla karşılıklı bir yardım anlaşması imzaladı. O gün Polonya'ya saldırmayı kararlaştıran Hitler, önce kararsız kaldı, ama bu kararsızlığı yalnız bir hafta sürdü. 25'le 31 ağustos tarihleri arasında, Polonyalıları istedikleri toprakları savaşmadan bırakmaları konusunda inandırmaya çalıştı. Polonyalılar kabul etmediler.

Hitler de, İngilizlerin son dakikada birliklerini geri çekmesiyle ilgili istemini yadsıdı. 2 eylülde İngiltere kabinesi yemekten sonra Hitler'e bir ultimatom göndermeyi kararlaştırdı, ama bunu göndermedi. Bu sefer yine Avam Kamarası dizginleri ele aldı.

O akşam Chamberlain görüşmeler üzerine Hazine Bakanlığı kürsüsünden konuştu. İlerde bir konferans toplanması umudundan söz etti. Ama bu arada Varşova bombalanıyordu. Britanya'nın yeni müttefiki, saldırıya uğramıştı. Avam Kamarası artık Chamberlain'ın tutarsız barış masallarını dinleyemezdi. Her iki tarafın üyeleri de kızgın ve ondan da çok, utanç içindeydiler. **Muhalefet lideri yardımcısı Arthur Greenwood**, Muhafazakarlar tarafından 'İngiltere adına konuşmaya' zorlandı. Greenwood, her geçen dakikanın, Britanya'nın ulusal onurunun temellerini tehlikeye atacağını söyledi. Hemen savaş ilan edilmeliydi.

Oturum büyük bir kargaşalık içinde geçtiği halde, neyin istendiği apaçık belliydi. Hükümet, Polonya'yı destekleyerek Hitler'e savaş ilan etmek cesaretini göstermezse, Avam Kamarası isyan edecekti. Kabine 2 eylül saat on birde ikinci defa toplandığı zaman, bunu çok iyi anlamıştı. Bu toplantıda da bir **ültime** gönderilmesi kararlaştırıldı ve bu sefer gerçekten de gönderildi. **Ültime** süreci 3 eylül günü saat 9'da sona erdi. Aynı gün Fransızlar'ın verdiği **ültime**ın süresi de, saat beşte bitti. İçişlerinde özerk iki dominyon, Avustralya ve Yeni Zelanda da onları izlediler. Güney Afrika hükümeti tarafsız kalmak istiyordu, ama Parlamento'da düşürüldü ve yeni Başbakan Smuts, 6 eylülde Almanya'ya savaş açtı. 10 eylülde Kanada onları izledi. Hâlâ bir dominyon olan İrlanda, tarafsız kalmayı kararlaştırdı. İkinci Dünya Savaşı başlamıştı, ama askerî harekât şimdiye kadar yalnız Doğu Avrupa'daydı. Hitler henüz Polonya'dan daha kuvvetli bir devlete saldırarak güçte değildi. Anavatandaki İngilizler için bu garip savaş, bir türlü başlamak bilmeyen ve daha dokuz ay başlamayacak olan hava saldırılarına karşı, bir sürü tedbirin alınmasıyla patlak vermiş oluyordu.

iki

bir garip savaş

ANAVATANDAKİ İngilizler için —hemen hepsi bu sırada adadaydılar— 1939-40 kışında gelişen olaylar, 'bir garip savaş' olarak bilinir. Ama bu, barış durumundan savaş durumuna geçişi ayırt edecek hiç bir şey olmadı demek değildir.

Karne uygulaması başladı. Bir türlü başlamayan hava akınlarından korunmaları için, çocuklar şehirlerden uzaklaştırıldı. Britanya adası, Alman pilotlarının istenmeyen bilgileri toplamalarını engellemek üzere karartıldı.

Denizlerde durum daha başkaydı. Alman denizaltıları, İngiliz ticaret gemilerine saldırmaya başlamıştı. Ancak denizaltıların sayısı başlangıçta azdı ve Almanların, Fransa'nın Atlantik kıyısındaki limanları elde ettikten sonra kavuşacakları güç ve menzilden yine şimdilik yoksundular.

Avrupa'da, Batı cephesinde Fransız ordusuyla, Denizaşırı İngiliz Kuvveti, karşısındaki sayıca az ve bütün bir kış boyunca bir tek tankı bile bulunmayan Alman ordusunu seyirle vakit geçirdi, taarruza kalkmadı. Göreve koşmaya hevesli bir arkadaşım da bu sırada İngiliz ordusuna katılmış ve ata binmesini öğrenmek üzere Aldershot'a gönderilmişti.

(*) Bu bölümle ilgili olarak 3, 4 ve 5 nolu haritalara bakınız.

Savaşın bu dönemi, İngilizler için garip görünebilirdi; ama Polonya, Estonya, Litvanya ve Letonyalılar'la Finliler, Danimarkalılar ve Norveçliler için gerçek, dehşet verici ve acı bir savaştı. 1939-40 kışı ve ilkbaharında bütün bu uluslar, istila ya da yenilginin ya da her ikisinin birden acısını çektiler.

Hitler, dediği gibi Polonya'ya saldırmakla işe başlamıştı. Versailles Anlaşması uyarınca, Polonya'nın Gdynia şehri aracılığıyla, 'Polonya Koridoru' denen dar bir geçit sayesinde Baltık denizine ulaşması sağlanmıştı. Bu koridor, Doğu Prusya'yı Almanya'nın öbür bölgelerinden ayırıyordu. 1939 yılı temmuzunda Hitler, deniz yoluyla Doğu Prusya'ya büyük kuvvetler göndermişti. Alman ordusunun vurucu gücü ve en iyi tank birlikleri de, Polonya sınırına yığılmıştı. Çekoslovakya'yı daha önceden işgal ettiği için, Polonya'yı yalnız Doğu Prusya aracılığıyla kuzeyden ve batıdan tehdit etmekle kalmıyor, ayrıca güneyden de sıkıştırıyordu. Ancak Rusların kendisine karşı eyleme geçmeyeceğinden emin olmadan, Polonya'ya yürüyemezdi.

23 ağustos 1939'da Moskova'da, Nazi-Sovyet Paktı'nın imzalanmasıyla, Hitler'in ordularının eyleme geçme saati gelip çatmış oldu. Aslında bu yalnız bir saldırmazlık paktı değil, aynı zamanda gizli protokol hükümleriyle, Doğu Avrupa'yı Alman ve Sovyet etki alanlarına bölen bir sözleşmeydi de! Polonya'nın büyük bir bölümüne Almanya konacak, bir bölümü de Ruslara kalacaktı. Finlandiya, Estonya ve Letonya, Rus egemenliği altına girecekti. Litvanya'ysa, Almanya'ya kalacaktı. Ancak daha sonraki bir Alman-Rus pazarlığıyla, Litvanya'da Sovyetler Birliği'ne bırakıldı.

İki gün sonra, 25 ağustosta İngiltere hükümeti, Britanya'nın Polonya'yla olan ittifakının kutsallığını ilan etti. Ama bu hiç bir şeyi değiştirmede. Açıklamadan iki gün önce Hitler, Obersalzberg'de generallerine emrini vermişti bile.⁽¹⁾ Bu emir uyarınca, Polonya en kısa zamanda ezilecekti. Polonya'nın nüfusu otuz beş milyondtu. Ordusu sayıca kalabalıktı, ama donatımı zayıftı; hava kuvvetleriyse pek ilkeldi. Plana göre 4. Alman Ordusu doğuda Pomeranya'dan saldırıya geçerken, 3. Alman Ordusu da Polonya Koridoru'nu kesmek için batıda Doğu Prusya'dan saldırıya kalkacaktı. 8., 10. ve 14. Alman Ordularıysa, Slovakya ve Silezya'dan, kuzeydoğu yönünde darbelerini indireceklerdi.

Her şey aşağı yukarı bu plan gereğince uygulandı. Luftwaffe, 1 eylül günü sabah erkenden taarruza geçip, Polonya Hava Kuvvetleri'nin hemen hepsini yok etti. Polonya Yüksek Komutanlığı, belki de yanlış bir kararla, bütün vatan topraklarını savunma kararı almıştı. Böyle bir savunma olanağı aslında yoktu. Polonya hükümeti 6 eylülde Varşova'dan ayrıldı. 19 eylülde de, son büyük Polonya ordusu, Poznan birliği, Almanlara teslim oldu.

Bundan iki gün önce de, Ruslar paylarını almak için harekete geçmişlerdi. İki Rus ordu grubu, biri güneyden, öbürü kuzeyden, geçit vermez Pripet bataklıklarını aşarak doğu Polonya'ya ilerledi. Ruslar, 200.000'e yakın Polonyalıyı tutsak aldılar ve bunların büyük bir çoğunluğu sonradan İngiltere ve Akdeniz'deki üslere kaçıp, Almanlara karşı savaştılar.

25 eylülde Ruslarla Almanlar arasında imzalanan bir anlaşmayla, Polonya devlet olarak ortadan kaldırılmış oldu. Hattâ kukla bir Polonya hükümeti

kurulmasına bile gerek görülmemişti. Ülke, iki fatih arasında bölünecek, yaşamasına ancak böyle izin verilecekti, ama çok uzun bir süre için değil. Hitler 17 ekimde geleceğin genel valisine (bu, yüksek rütbeli bir SS subayı olan Hans Frank'tı) bir emir göndererek, Polonya'da hayat düzeyinin özellikle düşük tutulmasını, Polonyalı aydınların tasfiyesini, Almanya'nın Polonya'ya bir işçi kaynağı olarak ihtiyaç duyduğunu bildirdi.⁽²⁾ Hitler, ordu kumandanı Halder'le yaptığı gizli bir görüşmede, Polonya'nın ilerdeki askerî hareket için önemli bir anlam taşıdığını ve bu toprakların üs olarak kullanılacağını da bildirdi. Kara ve demiryolları, haberleşme olanakları, Alman Silahlı Kuvvetleri'nin yararlanması için işler halde korunacaktı. İkinci Alman-Sovyet anlaşmasının imzalanmasının üzerinden sadece üç hafta geçmişti. Hitler şimdiden yeni müttefiki Rusya'ya ihanet edip, ona da saldırmak üzere hazırlıklar yapıyordu.

Ruslar, Finlandiya'yı İstila Ediyor

Bu arada Sovyetler Birliği, Baltık kıyısındaki Estonya ve Letonya'yı yutmuş, Rus ordularının işgal kuvveti haklarıyla buralara yerleşmesini sağlamıştı. Rusya'nın başlıca üç isteği vardı. Finlandiya'nın başkenti Helsinki'nin yetmiş mil kadar batısında, Fillandiya körfezinin girişinde, sol kıyıya yakın Hangö adasında otuz yıl süreyle bir üs kiralamaya niyetleniyordu. Ruslar ayrıca o zamanlar Finlandiya'ya ait olan Barents denizindeki Petsamo limanından kuzeye doğru uzanan Rybachı yarımadasının batı bölümünü de

Istiyorlardı. Rusların bir başka niyeti de, Finlandiya körfezini Ladoga gölünden ayıran Karelia kıstağını kendi topraklarına katmaktı. Bu kıstaklar, elli mile yakın genişlikteydi ve Leningrad'la, güneydoğudaki Finlandiya'nın en büyük şehri Viipuri'yi birbirine bağlıyordu.

Rusların toprak istemlerinin temeli, Hitler'inkine pek benzemiyordu. Onlar Baltık devletlerini ve Finlandiya topraklarının bir bölümünü, kendilerini Batı'dan gelebilecek bir saldırıya karşı daha iyi savunabilmek amacıyla istiyorlardı. Hitler'se Reich topraklarını genişletmek ya da Almanya'ya bağımlı topraklar kazandırmak için Polonya'nın büyük bölümünü istila etmişti. Ruslara gelince, onların da 1940'taki başlıca düşünceleri yine savunmaydı.

Ama o zamanlar bu durum, Batı'da pek zor anlaşılabiliyordu. Bu yanlış anlama, gelecek otuz yıl içinde de sürecekti ve Batı siyasetini geniş çapta etkileyecekti. Bugünkü adıyla Sovyet emperyalizmi, Hitler'de ya da XIX. yüzyıl İngiltere'sinde görüldüğü gibi, ille de bir yayılma siyasetinin gereği değildi.

Ama Rusların kendilerini savunmak için böyle bir şeye kalkışmış olmaları —hattâ bu, o zaman anlaşılmış olsaydı bile— yine de Estonya, Letonya, Litvanya ve Finlileri kurtaramazdı. Herhalde Rusların da, marifetlerinden ötürü özürlü sayılmaları gerekmez. Finliler Hangö adasını teslim etmeyi, Karelia kıstağında toprak bırakmayı kabul etmediler. Ruslar bunun üzerine 26 kasımda kıstaklarda hemen bir sınır olayı sahnelediler; bundan dört gün sonra da Finlandiya'ya saldırdılar.

Fin savaşı başlayınca, Rusya yaklaşık bir milyon insanı seferber etti; Finliler de yaklaşık 175.000

kişiyi. Savaşın büyük bir bölümünde kötü yönetilen Ruslar başsız kalıp askeri alanda zor durumlara düştüler. Usta, kararlı Finlilerle, kumandanları Feldmareşal Mannerheim'se kısa sürede kış savaşını çok iyi becerdiklerini kanıtladılar.

Feldmareşal'in, her şeyden önce Ruslar için kolay bir istila alanı olan Karelia kıstağını savunması gerekiyordu. Ayrıca bir de 600 mil genişliğinde, Ladoga gölünün kuzeyinden, Kuzey denizine kadar uzanan bir ormanlık ve tundra alanı vardı. Mannerheim iki tümeni kıstağa yerleştirdi ve geri kalan kuzey sınırının savunmasını da usta, hareket yeteneği yüksek, yiğit ve zeki askerlerden kurulu birliklere bıraktı. Ruslar, bir milyonluk insan güçleriyle batıya, Bothnia körfezine doğru âdeta bir yürüyüş yapar gibi kolayca geçeceklerini düşünmüşlerdi. Aslında hiç bir zaman buraya ulaşamadılar. Pek çabuk vazgeçtiler bu sevdadan.

Finliler ormanlarını savundular ve —âdeta dünyaya kayak üzerinde geldikleri için— savunma hatlarını kahramanca direnerek tuttular. İki ayrı hareket sırasında iki Fin albayı, Paavo Talvela ve Hjalmar Siilasvuo, dört Sovyet tümenini kuşatıp imha etti. İki albayın emrindeki kuvvetlerse, hiç bir zaman iki alayı aşmamıştı.

Her şeye rağmen Ruslar bu savaşta ağır basabiliyorlardı. Kuzeyde yenilgiye uğrayarak Karelia kıstağına daha çok ağırlık vermişlerdi. Finliler, Mannerheim hattı üzerinde direniyorlardı. Burası, aslında Rusların sandığı kadar kuvvetli bir savunma hattı değildi. Ancak mart ayında, buzlar yeteri kadar kalınlaşınca Ruslar, Viipuri körfezini aşıp, Finlileri arkadan çevirmeyi becerdiler. Savaş, 12 aralıkta sona erdi. Moskova'da imzalanan anlaşmayla, Ruslar baş-

langıçtaki bütün toprak taleplerini ve bu arada Vii-puri'yi de elde ettiler.

Ve de bu savaştan pek çabuk ders aldılar. Daha savaş sona ermeden, askerlerine Fin usulü savaşmayı öğretmeye başlamışlardı bile. Ne Hitler, ne de Batılı Müttefikler, o zaman Rusların askerlik alanındaki bütün zayıflıklarına rağmen, iyi ve çabuk öğrenen birer öğrenci olduğunu hatırlayabildiler.

Finlilerin doldurduğu çile ve kahramanca direniş, Batı'da büyük bir sempati uyandırmıştı. İngilizler (başka cephelerde savaştıkları halde) ve özellikle Amerikalılar, Finlilerin Ruslara karşı direnişinde onlara gönüllü yardımcı oldular. Batılı devletler, Polonya'yı savunmak için hiç bir çareye baş vurmamışlardı. Finlandiya'yı, bir başka totaliter rejimin baskınına uğrayan bu ülkeyi kurtarmak için belki de yapılacak bir şeyler bulunabilirdi. Fransızlar daha az duygusal, ama gerçekçilikten uzak bir davranışla Finlandiya'yı, Fransız ordularının taarruz savaşında nasıl kullanılabacağını deneyecekleri bir alan olarak düşündüler. Fransız savunma politikası, ülkenin istilasını önlemek için Fransa sınırını beton hatlarla desteklemek esasına dayanıyordu. Ancak bu siyaset, denizaşırı ülkelere Fransız kuvvetleri gönderilmesini engellemiyordu. Avrupa'nın çeşitli yerlerine keşif için Fransız kurmayının uçakları gönderiliyordu. Bu arada Laponya'ya da bir Fransız birliğinin gönderilmesi (her halde birliklerin burada harekate katılması olanağı bulunacaktı) öngörülüyordu.

Uygulamada, Britanya ve Fransa'nın Finlilere doğrudan doğruya yardım edecek durumları yoktu. Gönderilecek birlikler hazır değildi. Eğitim ve donatımları eksikti. Bu durumda Mannerheim'ın usta ve cesur askerlerine pek yardımcı olamazlardı. Ayrıca, doğ-

rudan doğruya Finlandiya'ya gidebilecekleri bir yol da yoktu. Rusların Fin savaşındaki az rastlanır başarılarından biri de, Finlandiya'nın Kuzey Denizi'ndeki tek limanları olan Petsamo'yu işgal etmeleri ve aralık ayı başındaki bu başarıdan sonra, Kuzey denizi yoluyla güneybatı yönünde, Bothnia körfezine doğru ilerlemeleriydi. Her ne kadar Finlilerin Rusları geri püskürttükleri doğruysa da, Finliler daha mart ayı başında, Petsamo'ya yakın mevziler kurdukları halde, Müttefiklerin buraya güvenilir bir çıkartma yapımları olanağı yoktu.

Norveç Seferi

Bu savaşın stratejik sonucunda, Batılı Müttefiklerin Finlandiya'ya giden tek yolları kuzey Norveç olarak kaldı. Finlandiya'ya bir Fransız-İngiliz askerî gücü gönderilecekse, bu gücün her şeyden önce Norveç Narvik limanına çıkması gerekiyordu. Ancak, Norveç savaşta tarafsız kalmıştı ve o sıralarda böyle kalmaya kararlı görünüyordu. Narvik'in başka nedenlerden ötürü de önemi vardı. Narvik, İsveç demir cevherini, iki limana bağlayan Kiruna'daki tek hatlı demiryolunun son istasyonuydu. Bu iki limandan Bothnia körfezindeki Lulea, kışın buzlarla kaplandığı için kullanılamıyordu. Atlantik kıyısındaki Narvik'se, buz tutmayan bir limandı. Kiruna, Almanların başlıca demir cevheri kaynağıydı. Demir cevherinin büyük bir bölümü, Narvik'ten gemilere yükleniyordu. Demek ki İngiliz ve Fransızların, Narvik'i işgal etmek için başka ciddi nedenleri de vardı. Yalnız Finlilerin çektikleri acılar düşündürmüyordu onları.

Alman donanmasının Başkumandanı Amiral Reader de, Narvik'i gözüne kestirmişti. Yalnız demir cevherinin güvenliği için değil, ayrıca Britanya'nın Atlantik'teki ikmal konvoylarını tehdit edebilmek amacıyla Atlantik'te daha çok üsse sahip olmak için istiyordu Narvik'i. 1939-40 kışı sırasında, Reader'le Norveç'in tek ve yalnız faşisti Quisling (hemen hemen ondan başka faşist yoktu ülkede), Hitler'i Norveç'i istila etmeye inandırmak için didinip durdular.

Onu en sonunda bu işe razı eden, İngiliz Kraliyet Donanması'ndan, 'Cossack' kruvazörünün kumandanı Kaptan Philip Vian oldu. 16 Şubat 1940'ta Vian, 'Altmark' adlı, 'Amiral Graf Spee' cep kruvazörüne ikmal yapmakla görevli, hızlı ve büyük bir Alman tankerini Norveç kara sularında izlemek için izin istedi ve aldı da. Amirallik dairesi, 'Altmark'ta batırılan İngiliz şileplerinden toplanmış olup Almanya'ya götürülen 300 kadar İngiliz olduğundan emindi. Norveç donanması 'Altmark'ın yolunu kesmiş, aramış, ama hiç bir tutsak bulamamıştı. Vian aynı görüşte değildi. 17 şubatta Oslo'daki Alman Deniz Ataşesi, bir gece önce saat 10 sularında bir İngiliz destroyerinin 'Altmark'ı, Jössingfiord'a (Alman gemisinin kaçmak için sığındığı, dar ve çetin bir fiyord) kadar izlediğini, İngiliz denizcilerinin 'Altmark'a bordaladığını, ateş açıldığını bildiriyordu. 'İngiliz kaptanı', Norveç donanması yetkililerine, görevinin Alman gemisindeki 'yüzlerce' İngiliz denizcisini kurtarmak olduğunu ve bunu yapmak zorunda kalacağını söylemişti.

Gerçekten de Altmark'ta, Norveçliler'in görmesi için ambarlara ve akaryakıt tankerlerinin içine kapatılmış 299 İngiliz bulunuyordu. Vian bunların hepsini kurtarıp vatana geri getirdi.

Vian'ın girişimi Hitler'i de çok şaşırtmıştı. 19 şubatda, Oslo'daki deniz ataşesinden aldığı mesaj zerine, Yüksek Komuta Heyeti'ne bütün Norveç'in istilası için gerekli planların hazırlanması emrini veriyordu. Norveç yolu üzerinde bulunan Danimarka'nın da istiladan kurtulamayacağı anlaşılmıştı. şimdi İngilizler de, Fransızlar da, Almanlar da, kendilerine hiç ait olmayan, hiç bir kötülük yapmamış, hatt topraklarında Almanya'nın ihtiyaç duyduğu demir cevheri bile bulunmayan, yalnızca bu cevherin limanlarından yüklendiği Norveç'i istila etmeyi tasarlıyordu Hitler.

İki taraf da, birbirlerinin haberi olmadan, ilk kez 8 nisanı harekete geçmeyi kararlaştırdılar. Kuvvetli bir olasılıkla aynı meteorolojik nedenler, onların bu kararını etkilemişti. Britanya, Norveç kara suları içindeki 'geçit'leri mayınlamayı planlamıştı. Bu sular, kıyı açıklarındaki adaları, anavatan topraklarından ayırıyordu. Amirallik Dairesi bu sayede Kraliyet Donanması'nın Norveç kara suları içinde engelleyemediği, Narvik'ten Almanya'ya demir cevheri akışını önleyebileceğini hesaplıyordu. Öte yandan Almanlar da 9 nisanı sabah erkenden başlayarak, birbirini izleyecek çıkartma hareketleriyle, Oslo'ya, Skagerrak'ın kuzey kıyısındaki Kristiansand'a, Batı Norveç'teki başlıca limanlar olan Stavanger ve Bergen'e, buradan 200 kilometre uzaktaki Norveç'in üçüncü büyük şehri Trondheim'a ve Kuzey Denizindeki Narvik'e çıkmayı ve geniş kapsamlı bir istila hareketini gerçekleştirmeyi planlamışlardı. Ayrıca, Danimarka'yı da istiyorlar, burasını bir basamak kabul ediyorlar, hesabını bir günde görebileceklerini hesaplıyorlardı.

Almanlar hazırıldı. Ama İngilizler ve Fransızlar değil. Mttetikler bu sefer Almanları Norveç'te ko-

valadılar, ama Norveç hükümetinin istemi üzerine oldu bu. İlk Müttefik birlikleri 14 nisanda Trondheim'ın 80 mil kadar kuzeyindeki Namsos'a çıktılar; ancak, 3 mayısta, Trondheim üzerinden gelen Alman birlikleri tarafından yerlerinden sökülüp atıldılar. İngilizler 17 nisanda Andalsnes'e çıkmışlardı; 2 mayısta, Lillehammer'den ilerleyen Alman birlikleri tarafından geri püskürtüldüler. Norveçliler başlangıçta Oslo fiyordunda bir başarı kazanmışlardı. Oslo'yu işgal için gönderilen Alman deniz gücünün en büyük gemisi ağır kruvazör 'Blücher'i, fiyorddaki kalenin topçu ateşiyle batırdılar.

Bu başarı, Norveç hükümetine ve kralına, akıllarını başlarına toplamak olanağı verdi. Artık aynı biçimde ve yiğitçe düşünüyorlardı. Hükümet ve kral, teslim olmayı reddettiler. Öfke ve kızgınlık içinde dağlara doğru çekildiler. Müttefik'in kazandığı başka başarılar da Almanların pek çok gemi kaybına sebep oldu. Bu olaylar Norveç'in kuzey kutbuna yakın bölgesinde geçiyordu.

Narvik'teki Alman Yenilgileri

Almanlar Norveç'e saldırırlarken, aslında bütün deniz güçlerini kullanmışlardı. Kraliyet Donanması'nın Narvik'teki Alman Deniz Kuvvetlerine karşı düzenlediği iki saldırı, Kattegat'ta İngiliz denizaltılarının saldırıları ve Donanma'ya bağlı uçakların akınları belki Norveç'in istilasını engelleyemedi; ama daha sonraki aylarda Almanların Britanya'ya yapacakları bir çıkartma hareketinde kuvvetlerini denizden

korumak için Alman donanmasının kendisini yeleri kadar güçlü hissetmesine engel oldu.

Norveç harekatı sırasında Alman donanması bir ağır kruvazör, iki hafif krüzazör, on da destroyer kaybetti. Bunların hepsi battı. Cep kruvazörlerinden biri, bir yıl görev yapamayacak hale geldi; öbür iki savaş gemisi de ağır yaralandı. Norveç harekatının deniz dengesi kesinlikle Müttefiklerden yanaydı. Ve özellikle Narvik'te geçen iki deniz savaşı sayesinde.

Birinci Narvik deniz savaşı pek çabuk olup bitti ve kazanıldı; İngiliz destroyer filotillasının kumandanı Yüzbaşı Warburton-Lee, kendisine ulaşan bütün istihbarat raporlarını hasıraltı etmiş ve Amiral Nelson'un basit kavramına uyararak, durum şüpheli görüldüğü anda, en çıkar yolun düşmanı aramak ve yok etmek olduğu ilkesine ayak uydurmuştu.

Amirallik Dairesi'nin anlayabildiği kadarıyla, Alman donanmasının, 8 nisanı 9 nisana bağlayan geceki niyetleri, zırhlılar ya da hiç olmazsa ağır kruvazörlerle Kuzey Atlantik'te geniş bir temizleme hareketine girişmektir. Kraliyet Hava Kuvvetleri, başlıca Alman deniz birliklerinin anavatan üslerinden demi alıp denize açıldıklarını kendisine haber verdiğinde, Anavatan Filosu Başkumandanı Amiral Forbes bu sonuca varmıştı. Gerçekte Almanlar Norveç'i hemen, Müttefiklerse iki hafta içinde istila etmeyi tasarlamışlardı. Oysa Almanların bütün çıkartma girişimleri tam bir baskın halinde ve tam zamanında gerçekleştirildi.

İngiliz anavatan filosu açık denizdeydi, ama bu, Almanların o sırada hiç niyetli olmadıkları Atlantik'teki abluka hareketini önlemekle daha çok ilgiliydi. Bu arada çok daha kuzeyde, Visamiral Whitworth, başta, sancak gemisi 'Renown' kruvazörü olmak üze-

re, öbür destroyerleriyle birlikte mayınlamak için emir aldığı kıyıya yakın bir bölgede seyrediyordu. Kötü hava koşulları içinde ötekilerle bağlantısını kaybeden bu destroyerlerden biri, 'The Glow Worm'; Almanların Trondheim çıkartmasını destekleyen ağır kruvazör 'Hipper'in yerini saptamıştı. Silah bakımından zayıf kalan, gemisinin btacağını gören 'Glov Worm' un kaptanı, düşmanını da birlikte batırmak amacıyla, 'Hipper'i umutsuzca mahmuzladı. 'Hipper' yaralandı, ama batmadı. Daha da kuzeyde, daha kötü hava koşulları altında kalan 'Renown' ise, Narvik çıkartmasını destekleyen Alman kruvazörlerinden 'Scharnhorst' ve 'Gneisenau'ya karşı sonuçsuz bir harekete girişmişti ve Whitworth'un bu sırada çıkartmadan haberi bile yoktu.

Alman çıkartması, bu arada çoktan gerçekleştirilmişti. 9 nisanda, daha güneş batmadan, on büyük Alman destroyeri, şiddetli kar fırtınası altında 2000 dağcı askerle Narvik'e varmış ve limandaki iki Norveç savaş gemisini kısa zamanda batırmıştı. Artık liman, askerlerin çıkması için açık demekti. Ancak Alman gemileri, Narvik'te tuzağa düşmüş sayılırdı; çünkü Almanya'dan Narvik'e kadar yaptıkları uzun yolculuk sırasında akaryakıtlarının hemen hepsini tüketmişlerdi. Gemilerle buluşmak üzere görevlendirilen bir-iki tankerden de henüz haber yoktu. Bu beklenmedik gecikme, Almanların savaştaki ilk büyük deniz yenilgilerine neden olacaktı. 9 nisanda kaptan Warburton-Lee, bir Alman gemisinin kuzeyde bir Norveç limanına asker çıkardığını bildiren ve doğrulanmayan bir raporu soruşturmayı kararlaştırmıştı. Narvik, dar ve uzun bir fiyordun sonundaydı. Kaptan Warburton-Lee, 10 nisan sabahı burada olmayı hesapladı. Komutası altında beş destroyer vardı: Kendi

gemisinden başka 'Hardy', 'Hunter', 'Havock', 'Hots-pur' ve 'Hostile'. Bunlar 4,7 inçlik toplarla donatılmıştı. Alman destroyerleriyse 5 inçlik toplar taşıyordu.

9 nisan günü öğleden sonra kaptan Warburton-Lee, Narvik'e uzanan fiyordun başında bulunan kılavuz istasyonundaki Norveçli kılavuzlara, hangi gemileri gördüklerini sordu.⁽³⁾ Kılavuzlar da, bildikleri kadarıyla 6 Alman savaş gemisiyle bir denizaltının fiyorda girdiğini belirttiler. Ertesi sabah hava kararmadan Warburton-Lee gemilerin ardına düştü.

Alman destroyerlerinden biri devriye geziyor, ötekiler hesabına nöbet tutuyordu. Ancak Warburton-Lee'nin gelişinden yarım saat önce, geminin kaptanı görev başından ayrılmıştı. Warburton-Lee, bu arada bazı Alman destroyerlerini yakalayıp hemen üzerlerine saldırmış, ama hepsini bulmayı başaramamıştı. İlk İngiliz taarruzu sırasında on Alman savaş gemisinden ikisi batmış, dördü de ağır yaralanmıştı. Alman destroyerlerinden iki grup, geceyi geçirmek için fiyordun çok içlerine çekilip, rıhtıma palamar etmişlerdi. Savaşa geç katıldıkları için de, Warburton-Lee'nin ikinci taarruza hazırlandığı zamana rastlayıp, İngiliz gemilerine ağır yıkım verdirmişlerdi.

'Hardy'nin kaptan köprüsüne isabet eden beş inçlik bir mermi, gemi katibi Teğmen Stannig dışında, Warburton-Lee başta olmak üzere bütün öteki subayların ölümünü hazırlamıştı. Bunun üzerine Teğmen, komutayı üzerine aldı. Ancak 'Hardy' gemisi de ciddi yara almış, gücünü yitirmiş, karaya yanaşması kaçınılmaz hale gelmişti. 'Hunter'se hemen batmıştı. Geri kalan üç İngiliz destroyeri, yolda rastladıkları bir Alman ikmal gemisini de batırdıktan sonra, açık denize kaçtı.

Ancak İngilizler üç gün sonra geri döndüler. Bu sefer 'Warspite' adlı savaş gemisinde yer alan Visamiral Whitworth, dört büyük destroyer (Bedouin, Cossack, Eskimo ve Punjabi,) beş de küçük destroyeri (Hero, Icarus, Kimberley, Forester ve Foxhound) Narvik'e yöneltti. Almanlar şimdi silah bakımından yetersiz kalmışlardı. Üstelik bu taarruzu hiç beklemiyorlardı. 'Warspite'in keşif uçağı bile harekete katıldı. Pilotu Erbaş Price, bir denizaltıyı bombalayarak batırdı, hem de tam işe gireceğı sırada.

Deniz hareketını izleyen Müttefik çıkartması da başarılı oldu. 2000 Alman askeri, dağlara çekilmek zorunda kaldı. Bununla birlikte, hareket çok zaman almıştı. Müttefik birlikleri Narvik bölgesine ancak mayısın ortalarında egemen olabildiler. Bu arada Almanlar, Fransa'ya tank yığmaktaydı. Müttefikler, 4 ile 8 haziran tarihleri arasında, 'Hardy'nin yaralı mürettebatını da yanlarına alıp Narvik'ten çekildiler. 9 haziranda da Norveç ordusu, Almanlara teslim oldu.

Bundan bir gün önce, güvertesinde uzun menzilli savaş uçaklarını taşıyarak Norveç'ten anavatana dönmekteyken, yeri düşman tarafından saptanan 'Glorious' uçak gemisi batırılmıştı. Gemiye, Norveç kıyısını korumakla görevli 'Scharnhorst', ikinci seferi sırasında yakalayıp batırmıştı.

Norveç hareketi, Alman deniz gücünü ciddi olarak zayıf düşürdü. Birinci amacına ulaşamamıştı; yani, Narvik'ten Almanya'ya demir cevheri gönderilmesini durdurmak işini. Bütün savaş süresince, öfkeli Norveçliler, Alman garnizonuna bir an bile soluk aldırmadılar, ama Norveç'i de kurtaramadılar. Hitler, biraz bu ülke üzerine yöneltilecek bir istiladan çekindiğı biraz da Norveç direniş hareketiyle baş ede-

bilmek için, 300.000 askerini ülkede sürekli olarak bulundurmak zorunda kaldı.

Norveç hareketinin en önemli sonucu, bir bakıma Neville Chamberlain'ın düşüşünü hazırlamasıydı. Avam Kamarası'nda, 7 mayıstan 8 Mayıs 1940 akşamına kadar süren Norveç üzerine tartışma, İngiltere için nasıl bir garip savaşın sonu demekse; hiç kuşkusuz, Hitler'in 10 Mayıs'ta Hollanda'yı işgali de, Hollanda ve Fransa için aynı garip savaşın sonu demekti artık. Chamberlain kendi partisi olan Muhafazakârlar tarafından düşürülmüştü. Leo Amery, Cromwell'in sözlerini anarak konuşmuştu: 'Terket, diyorum ve bırak, biz bir şeyler yapalım. Tanrı aşkına, git!' İşçi muhalefetiye, Avam Kamarası'nı böyleceklerini söylüyordu. Hükümetten yana olanlardan kırk bir kişi, Muhalefetle aynı yönde oy kullandı. Altmış kişi de oylamaya katılmadı. Bunun üzerine Chamberlain'ın çoğunluğu 240'tan 81'e düştü. Bu da onu şaşkına döndüren moral bir yenilgiydi.

Parlamentonun ve kuvvetli bir olasılıkla ülkenin havası, bir koalisyon hükümetinden yanaydı. Zaten koalisyon, ulusal tehlike karşısında Britanya'nın sık sık başvurduğu geleneksel bir yöntemdi. Muhafazakârların çoğuna göre, Chamberlain'a karşı en belli seçenek, Halifax'tı. En sonunda görevi yüklenen Churchill'se, başlangıçta isteksiz bir adaydı. Ancak kendisinden Halifax'ın, başbakanlığında bir hükümete girmesi istenirse, bunu yadsıyacağını kararlaştırdı. Emin bir siyasal adımdı bu. 9 Mayısta Chamberlain, başbakan olarak Halifax'ı destekleyip desteklemeyeceğini Churchill'e sordu. Churchill iki dakika süreyle hiç bir şey söylemedi. İşçi Partisi Ulusal Yürütme Komitesi de, ikinci kesin kararı aldı. Chamberlain, Attlee ve Greenwood'a da Muhafazakâr Parti'nin ve ken-

disinin başkanlığındaki bir hükümete katılıp katılmayacaklarını sormuştu. Onlar da, bu sırada Bournemouth'ta toplantı halinde bulunan partilerinin Yürütme Komitesi'ne danışmaları gerektiği karşılığını vermişlerdi. Yürütme organının yanıtı, 'hayır'dı. Daha sonra Yürütme Komitesi 'bir başka başbakanın başkanlığında kurulacak bir kabineye katılabileceklerini' bildirdi. İşte bu 'bir başka başbakan', Churchill olacaktı. Başka seçenek de yoktu. İşçi Partisi Yürütme Komitesi, bir defa olsun önemli bir siyasal kararın altına mührünü basmış, onaylamış ve kararı kesinleştirmişti. Ülkeyi Churchill yönetip zafere götürecekti, ama önlerinde daha çok uzun bir yol vardı. Bu büyük hizmeti yapacak başka biri var mıydı acaba, bilinmez; ama böyle bir ad hiç bir zaman anılmamıştır.

üç

fransa düşüyor

DEV BİR Fransız ordusuyla, ondan daha küçük bir İngiliz ordusu, savaşın ilk kışını Fransa'nın doğu cephesi boyunca, siperlerde ve hareket olanağından yoksun geçirdi. Bütün komuta, Fransız Genelkurmayı'nın elindeydi. Öteki Fransızlar gibi, generaller de önce Fransız topraklarının korunmasında kararlıydılar. Birinci Dünya Savaşı sırasında Fransa büyük acılar çekmişti. Fransız ordusu, asıl görevinin düşmanı yenilgiye uğratmaktan çok, bir başka istila hareketini önlemek olduğunu anlamıştı.

Genelkurmay Başkanı General Gamelin, Almanların yine bir istila hareketine girişeceğinden kuşku duymuyordu. Haklı olarak da, bu taarruzu, ister tarafsız kalsın, ister kalmasın, Belçika üzerinden başlatmalarını bekliyordu. Yine haklı olarak, Almanların Alsace ya da Lorraine'e taarruz etmeyeceklerini, çünkü bu iki Fransız ilinin, kuvvetli bir olasılıkla, aşılması olanağı bulunmayan Maginot hattı tarafından (bir hayli pahalıya mal olan sabit bir savunma hattı) savunulduğunu bildiklerini düşünüyordu. Ancak, hattın bir taarruza dayanıp dayanmayacağı hiç denenmemişti. Gamelin'in planı Almanlar, Belçika'yı doğu-

(*) Bu bölümle ilgili olarak 6 nolu haritaya bakınız.

dan istilaya başlar başlamaz, batıdan Belçika'ya girmekti. Fransız görüş açısından bunun yararı, kuzey-doğudaki Fransız sanayi bölgesinin kurtarılması, savaşın Fransız toprakları üzerinde cereyan etmesinin önlenmesiydi.

Gamelin —bu konuda haklıydı da— Almanların ilk davranışlarının, önceden becerdikleri bir şeyi tekrarlamak olacağını söylüyordu: Önce Belçika üzerinden batıya ilerlemek, sonra güneye, Fransa'ya dönmek. Bu plana 'Schlieffen Planı' adı veriliyordu ve ilk olarak 1914'te kullanılmıştı. Schlieffen Planı, Liège'in tam kuzeyinden Belçika içine bir taarruzu gerektiriyordu. Beklenen bu saldırıya karşı Gamelin, elindeki en iyi ve en güçlü birliği, General Planchard komutasındaki 1'inci Motorize Fransız Ordusu'nu, Fransa-Belçika sınırından, Namur'ün tam kuzeyindeki Gembloux'ya ilerletmeyi önerdi: Yani aşağı yukarı kırk millik bir uzaklığa. İngiliz Denizaşırı Gücüyle, General Gort komutasındaki on tümeniyle, Brüksel'in doğusundaki Dyle nehri boyunca, General Blanchard'ın sol kanadını destekleyecekti. Blanchard'ın sağ kanadında da, General Corap komutasındaki 9'uncu Fransız Ordusu bulunacaktı. Bu birlik, Ardennes ormanlarının batı eteklerindeki alanda, Namur'den Sedan'a kadar, Meuse nehri boyunca tutacaktı. 9'uncu Ordu'nun donatımı, 1'inci Ordu kadar iyi değildi; ayrıca, savunacağı cephe çok daha genişti. Ancak Gamelin bu kanadın aşılmaz Ardennes tepeleri ve ormanları tarafından ciddi bir taarruza karşı kolaylıkla korunacağını sanıyordu.

Gamelin ayrıca Belçika ordusunun Namur'le Liège arasında Meuse hattı boyunca ve Liège'den Anvers'e kadar Albert Kanalı hattında Alman ilerleyişini geciktirebileceğini umuyordu. Bu savunma düzeninin

kilit noktası, Almanya-Belçika sınırı üzerinde, Liège yakınlarındaki Eben Emael müstahkem mevkiydi. Bu kalenin, dünyanın en kuvvetli kalesi olduğu sanılıyordu.

Gamelin'in planının başarıya ulaşması, Almanların umut bağladığı işlerin gerçekleşmesine dayanıyordu. İşin garip yönü, Gamelin'in tahminleri doğrudu. 1940'ta Alman Yüksek Komuta Heyeti'nin Fransa'yı işgal planı, Schlieffen Planı'ndan pek farklı değildi. Gamelin'in işlerini altüst eden nedenlerden biri, Almanların bu tasarıdan vazgeçmeleri oldu.

Gamelin yalnız tahminler yapmakla kalmıyordu. 1940 yılı ocak ayında bir Alman kurye uçağı Belçika üzerinde yolunu kaybedip zorunlu iniş yapmıştı. Kuryenin üzerinde taşıdığı emirlerde, tam Gamelin'in beklediği gibi bir kara hareketini destekleyecek hava saldırısı isteniyordu. Demek ki yine Schlieffen Planı uygulanacaktı. Üstelik bu bir hile de değildi. Emirler, gerçekten verilmiş, saldırı tarihi olarak 17 ocak saptanmıştı. Gamelin'in bilmediği bir şey vardı yalnız: Almanlar aralarında başka şeyler düşünmeye başlamışlardı!

O zamanlar genç sayılacak iki Alman generali, Manstein ve Guderian, Schlieffen Planı'nın bir daha kullanılmasına çoktan karşı çıkmışlardı. Yüksek mevkilerde bu konuda tartışmalar vardı. Yüksek Komuta Heyeti, Manstein'ı silik bir komutanlığa atayarak, sorunu çözebileceğini sanıyordu. Ancak, Manstein ve Guderian susturulamayacaktı. Ve her ne olursa olsun Gamelin, Alman planlarının ne olduğunu biliyordu. Guderian: 'Bir uçak kazası, efendilerimizin Schlieffen Planı'ndan vazgeçmelerine sebep oldu,' diye yazmaktadır: 'Bundan da Belçikalıların ve kuvvetli bir olasılıkla Fransız ve İngilizlerin hareketimizden haberleri olduğu anlaşılabilir.'⁽¹⁾

Yerine hangi planın uygulanacağı tartışmaları ilkbahara kadar sürdü. Guderian, Ardennes'lerden saldırıya geçip, Meuse ve Sedan'ı aşarak buradan batı yönünde, Amiens ve Manş kıyısına kadar uzanmayı teklif ediyordu. Ardennes'lerin aşılmaz olmadığını söylemişti. Tanklarının ciddi bir güçle karşılaşmadan Meuse'ü aşacağını söylemişti. Fransızların yoğun bir tank saldırısı karşısında ne yapacaklarını bilemeyeceğini söylemişti. Generalin üç tahmini de doğrudu.

İki profesyonel asker, Fransa'nın başına neler geleceğini çoktan ve kesinlikle tahmin etmişti. Bunlardan biri, Fransa'yı boyun eğmeye zorlayan etkili taarruzun yaratıcısı Guderian'dı. Öbürü de, Fransız ordusundan Albay Charles de Gaulle. İki yetenekli askerin ikisi de, düşüncelerini saklamamışlardı. İkisi de çok önceden neler olacağını anlatan kitaplar yayımlamıştı. Guderian'ın 'Achtung Panzer' adlı kitabı, bu yeni savaş düzenine hazırlıklı olmayan bir düşmanın, yoğun bir tank saldırısı karşısında ne duruma düşeceğini çok iyi tanımlamaktaydı. De Gaulle'ün, 'Vers l'Armée de Métier' adlı kitabı da, aynı açık sözlülükle yazılmıştı. Bu iki ünlü asker de, Fransa'nın zayıflığını doğru teşhis etmişlerdi.

De Gaulle şöyle yazıyordu: 'Kamuoyu saldırıya aldırılmaz. Motorize bir ordunun görevi, düşmanın dural savunma mevzilerini yarmak, sonra da avantajını kullanmak için yelpaze gibi yayılmaktır. Ardından daha büyük zaferlere yol açmaktır. Öyle zaferlere ki, bunlar derin ve hızla genişleyen etkileriyle düşman içinde genel bir çöküntüye sebep olur. Tıpkı, bir sütunun yıkılışının bazan koca bir katedrali yerle bir etmesi gibi... Hızlı birliklerin düşmanın gerisine hızla ve geniş bir biçimde sızmasını sağlamalı, can alıcı noktalarını vurmaları, savunma düzenini şaşkınlığa uğ-

ratmalıyız... Böylece bir zamanlar en son amacı elde etmek için kullanılan ve savaş sanatının soyluluğu olan taktik sonuçların stratejik genişletilmesi gerçekleştirilmiş olur...'(2)

De Gaulle haklıydı; Guderian da. Ama Almanya'da, Guderian yarı inanmışlara sesleniyordu. Fransa'daysa, De Gaulle'ün seslendiği kitle bütünüyle sağırdı. 1939'da Fransız Generali Chauvineau, 'Bir İstila Hâlâ Mümkün mü?' adlı bir kitap yayımlamıştı. General bu soruya 'hayır' diye karşılık veriyordu. Kitabını önsözünü de, Mareşal Pétain yazmıştı. Tankların ve uçakların, ne kadar gelişmiş olursa olsun, savaş sanatının temel etkenlerini değiştirmedeğini ve Fransa'nın güvenliğini sağlayacak başlıca etkenin, sürekli bir kale-sınır olduğunu söylüyordu. De Gaulle, baştan kaybedilmiş bir siyasal savaş veriyordu. Kendisini destekleyen hemen tek siyasetçi, Paul Reynaud, Fransa topraklarını savunmak için Fransız Genelkurmayı'nın benimsediği kavrama açıkça meydan okudu. Savunma Bakanı General Maurin'se, Ulusal Meclis'e şöyle seslendi: 'Müstahkem bir hat (Maginot hattı) kurmak için bu kadar çok çaba harcadıktan sonra, nasıl olacağını bilmediğim bir serüven için ileri atılmakla delilik etmiş olmaz mıyız?'(3)

Fransız ordusunun serüvenden hoşlanmaması, kendisine özgü bir şeydi. Üstelik bu, apaçık ortadaydı. Hitler 1936'da Rhineland'ı yeniden işgal ettiği zaman, Fransızlar hiç bir şey yapmamışlardı. Olayları izleyen De Gaulle'se, durumu şöyle yorumluyordu: 'Sadece sınırlarımızı tutmak için hazırlandığımızdan ve her ne pahasına olursa olsun bunu çiğnememek kuralını benimsediğimizden, Fransa'dan beklenen karşılık çıkmadı. Führer de bu sonuçtan emindi. Bütün dünya, olayı olduğu gibi kabul etti. Reich; birlik-

lerini, saldığı serüvenden geri çekmek zorunda bırakılacağı yerde, Fransa ve Belçika'yla doğrudan doğruya teması olan Rhineland topraklarına, bir tek kurşun bile sıkmadan yerleştirtiverdi.'(*)

Hitler, mart ayında Rhineland'ı işgal etmişti. Ekim ayında da, Fransız Başbakanı Léon Blum, De Gaulle'ü kabul etti. Blum, bir savaş çıkarsa, neler olacağını De Gaulle'den dinlemek istiyordu. De Gaulle karşılık verdi: 'Kalelerimizin burçları arasından dışarıyı süzüp, Avrupa'nın köleleştirilmesini seyredebiliriz.'

Hemen hemen tıpkı da böyle oldu. Fransızlar Maginot hatlarında, İngilizler de siperlerinde kuzu kuzu otururken, Hitler Çekoslovakya'yı, Polonya'nın bir bölümünü, Danimarka ve Norveç'in bütününe istila ya da fethetti. Rusya da, Polonya'nın bir bölümünü, Estonya, Litvanya ve Finlandiya'yı işgal etti ya da fethetmeyi denedi. 1940 yılı başlarında Hollanda, Belçika ve Fransa da artık aynı yazgıyla karşılaşmak üzereydiler.

Alman Yüksek Komuta Heyeti, bu arada Guderian'ın Ardennes'ler üzerinden saldırıya geçmek teklifini kabul etmişti. Ayrıca Almanlar, Gamelin'in Belçika'ya girmesini sağlayacak planlar da düzenlemişlerdi. Aslında Gamelin nasıl olsa Belçika'ya girecekti. Almanlar, Guderian denize ulaşp ricat yollarını kesinceye kadar, yeteri kadar çok sayıda Müttefik askerinin kuzeydoğu Fransa ya da Belçika topraklarında tuzağa düşürölmesini istiyordu.

İşte kafalarında bu düşünceyle, yalnız Belçika'ya değil, Hollanda'ya da saldırarak harekete geçtiler. General Giraud komutasındaki 7'inci Fransız Ordusu'

nun bir bölümünü de, Hollanda'nın güneybatısındaki Breda'ya kadar söküp attılar.

Almanlar 10 mayısta şafaktan önce havadan saldırıya geçtiler. İlk kez paraşüt birlikleri yardım almadan kesin bir zafer kazandılar. 10 Mayıs günü, hava kararmadan, Alman paraşütçü birlikleri Hague ve Rotterdam şehirleri çevresinde Hollandalıların savunma planları için şart olan köprüleri ele geçirmiş, birliklerine havadan ikmal yapmalarını sağlayacak biçimde havaalanlarını işgal etmişlerdi bile.' Gün sonuna doğru da, bütün Hollanda hava gücü yok edilmiş, Hollanda ordusu hemen hemen etkisiz hale gelmişti. 18'inci Alman Ordusu, batı yönünde ilerleyip, Hollanda'nın güney kesimini denetimi altına aldı, Meuse nehri (Hollanda dilinde Maas) boyunca uzanan Hollanda savunma hattını arkadan çevirdi. Bu anı baskın karşısında şaşkına dönen ve çok sarsılan Hollandalıların uzun süre direnme olanağı kalmamıştı. Kraliçe Wilhelmina ve hükümeti, İngiltere'ye kaçtılar. Almanlar savaşın dördüncü günü, direniş devam ederse, havadan saldırarak Rotterdam'ı yerle bir edeceklerini söylediler. Bu da, bir çeşit yeni ultiatomdu. Hainliğin bir yeni türü olarak sona erdi ultiatom. Süresi daha dolmadan Almanlar, Rotterdam'ı şiddetle bombalayıp, 980 sivilin ölümüne, 29.000 sivilin de yaralanmasına sebep oldular. Bu hainlik bilerek ya da bilmeyerek yapılmış olabilir. Almanların, sefere çıkan uçakları geri çağırarak için mesajlar gönderdiklerine dair raporlar vardır. Ancak saldırı çoktan başlamıştı ve siviller de bu nedenle öldü.

Belçika'ya karşı saldırı, hemen hemen Hollanda saldırısının ardından geldi. Yine 10 Mayıs günü, General von Reichenau komutasındaki 6'ncı Ordu, Meuse ve Albert kanalı boyunca uzanan Belçika savun-

ma hattına karşı taarruza geçti. Ertesi gün Alman planörleri Eben Emael kalesi yakınlarına inerek, Belçika garnizonunu teslim olmak zorunda bıraktılar. Belçika ordusu, Dyle nehri boyundaki hatta çekildi. 15 mayısta, Hollanda'nın işgalini tamamlayan 18'inci Alman Ordusu, 6'ncı Ordu'ya yardım edebilmek için artık güneye kayabilecek durumdaydı. Bu arada Ardennes'lerden başlatılan taarruz da ilerliyordu. İki gün önce 13 mayısta, General Rommel'in 7'nci Panzer Tümeni, Flinant yakınlarında, sisten yararlanarak Meuse'ü aşmıştı. Aynı gün, biraz daha geç saatlarda Guderian da, Sedan yakınlarında bir yerden Meuse'ü aştı. Almanlar, Fransa'ya girmişlerdi.

Almanların ikinci hedefleri, Müttefik ordusunu ikiye bölmektir. Bunu da, Meuse üzerindeki iki yeni köprü başı olan Sedan ve Dinant'dan başlayarak gerçekleştirmeyi planlamışlardı. Başlıca amaçları buydu. Ardennes'leri yarıp aşmak için kırk beş tümen seferber edilmişti. Hollanda ve Belçika'yı istila etmek için yalnız otuz tümen yetmişti. 19 tümen kadar bir kuvvet de, iki yüz mil uzunluğundaki Maginot hattını göz önünde tutuyordu. Guderian ilerde bu konuda şöyle yazacaktı: 'Fransızlar söz konusu olunca, Alman komutanlığı, Fransız savunma sisteminin müstahkem mevki temeline dayanacağından emin olabilirdi.'⁽⁵⁾

Müttefik ordularını ikiye bölmek girişimi parlak bir başarıyla sonuçlandı ve hızla gerçekleştirildi. İngiliz ve Fransız birlikleri, Almanların Brüksel'i tehdit etmesini önlemek üzere düşmanla karşılaşmak için Belçika topraklarında alın yazılarına doğru ilerlerken, Guderian ve Rommel çok daha kuvvetli bir ordunun başında, onların güneydeki başlıca Fransız ordu birlikleriyle bağlantısını kesiyordu. Meuse nehrini aş-

tıktan sonra, Almanlar daha da hızlanabilirlerdi artık. Sedan'ın güneyinde General Huntziger, komutasındaki 2'nci Fransız Ordusu'nun en tecrübeli adamlarını Maginot hattının en kuzey ucuna yerleştirmiş, daha az tecrübeli birlikleriniyse, Ardennes cephesinin güneyini savunmakla görevlendirmişti. Sedan'ın kuzeyinde, general Corap komutasındaki 9'uncu Fransız Ordusu pek zayıf ve kötü donatılmıştı. Ardennes'lerin aşılamayacağını düşünen Gamelin, en iyi donatımını ve en iyi birliklerini, zorlanamaz sandığı bir kapıyı korumak için kullanmak istememişti.

Almanlar 13 mayısa kadar Meuse nehrinin batı yakasında birliklerini gerektiği şekilde güçlendirip takviye ettiler ve ileri harekate devam edecek duruma geçidiler. Topçu yerine (taşınması zordu) Stuka pike bombardıman uçaklarını kullanarak, Fransızları şaşkına çeviren bir hızla ilerlediler. Ayın 16'sında, direnişe rağmen günde kırk millik bir hızla ilerlemeye devam ediyorlardı. Guderian, emri altındaki birlik komutanlarına, son damla benzinleri tükeninceye kadar yürümeleri için komut vermişti. 20 mayısta Alman tankları denize ulaştılar.

19 mayıs günü Gamelin erkenden kuzey ve güneyden Alman kolları üzerine koordine taarruzlara başlanması için emir verdi. Niyeti, ordularını yeniden toparlamak ve Alman hücum kolunun, gövdeyle baş arasındaki bağlantısını kesmektir. Koordine bir taarruz, kuvvetli bir olasılıkla başarıya ulaşamayacaktı; çünkü Almanlar göklere egemendi. Yollardaki hareketi önlemek, dağıtmak için de Stuka'larını kullanıyorlardı. Gamelin'in koordine taarruz emri zaten hiç bir zaman gerçekleşemedi. Ayın 19'unda Fransız Başbakanı Reynaud, generali görevinden uzaklaştırıp yerine bir baş-

kasını atadı. Gamelin, altmış sekiz yaşındaydı. Yerini alan Weygand ise, yetmiş iki!

Weygand duruma el koyuncaya kadar, taarruz emrini iptal etti. Kendisi Suriye’de bir yıl kaldıktan sonra, Fransa’ya yeni dönmüştü. Çeşitli yokluklar arasında, Fransız ordusunun yedek asker sıkıntısı çektiğini de gördü. Topu topu sekiz piyade tümenleri vardı. Bunlar da Lorraine’de bulunuyordu ve tümenlerle bağlantı çoktan kaybolmuştu. Weygand’ın, Fransız hatlarındaki zayıf noktaları takviye etme olanağı da yoktu, çünkü bunu gerçekleştirecek askerden yoksundu.

Guderian, kuzeydoğu Fransa’dan batıya doğru gelirken, Fransız Yüksek Komuta Heyeti, De Gaulle’e baş vurup, dağılan bir zırhlı tümenin birliklerini vereceğini vaad ederek kendisinden, Laon yakınlarında Almanların sol kanadına taarruz edip, Guderian’ın ilerleyişini durdurmasını istedi. Weygand’ın yardımcısı General Georges, De Gaulle’e şöyle dedi: ‘Siz ki kaç zamandır düşmanın bugün uyguladığı taktiklerin savunucusunuz, işte şimdi harekete geçme fırsatı çıktı!’

Bu girişim, başarı olasılığı pek zayıf bir fırsattı. De Gaulle’ün komuta ettiği tümen, derme çatma bir birlikti. Telsizi yoktu. Alman Stuka’larının etkisini azaltacak pike bombardıman uçaklarından yoksundu. Topçusuysa, hiç yok denecek kadar zayıftı. Piyadesi de pek az ve güçsüzdü. De Gaulle ve adamları, yine de ellerinden geleni yaptılar. Anlaşıldığı kadarıyla, Guderian’a en çetin direnişi göstermeyi yine onlar becerdi. Bir hayli de huzurunu kaçırdılar. Ama bütün yaptıkları, Guderian’ın, huzurunu kaçırmakla kaldı.

De Gaulle ve öbür tümen komutanları, dağılan

Fransa cephesinde ellerinden geleni yaparken, stratejik Fransa savaşı göklerde, karada ve Flanders ovalarında kaybediliyordu. Alman ilerleyişini, onların iki kanadına taarruz ederek durdurmak girişiminin başarısızlığı üzerinde sonradan bir yorum yapan De Gaulle, şöyle yazacaktı: 'Kuramsal açıdan plan, mantığa uygundu. Ama bunu gerçekleştirmek için, Yüksek Komuta Heyeti'nin savaşı hâlâ kazanma umudu beslemesi şarttı. Liderlerimizin dört elle sarıldığı bütün öğreti sistemlerinin ve örgütün çöküşü, onları itici güçten yoksun bırakmıştı. Bir çeşit moral korku, onları ansızın her şeyden, başta kendilerinden bile kuşkulandırmaya yöneltmişti. Bu andan sonra, merkezkaç güçleri kendilerini pek çabuk gösterecekti. Belçika kralı, teslim olmayı göze almakta hiç gecikmedi; Lord Gort da, askerlerini geri çekmeyi; General Weygand ise, mütarekeyi!'⁽⁶⁾

Tam bir komuta kargaşası olduğu gerçektir. İngiliz birliklerinin komutanı General Gort, Gamelin'in 19 mayıstaki emirlerine uydu; çünkü daha sonra Weygand'ın bu emri iptal ettiğinden haberi bile olmamıştı. Gort'un tek başına kalkıştığı taarruz, başarısızlığa uğradı. Weygand koordine bir taarruz için planını hazırladığında da, artık vakit çok geçti. Alman tankları Abbeville'e ulaştıkları zaman, Müttefik ordularını ikiye bölmekle yalnız çok önemli bir taktik üstünlük sağlamakla kalmamış, ayrıca Müttefik generalleri arasında müthiş bir şaşkınlık yaratmışlardı. Bu da, Almanların Fransa'daki zaferlerini garantiye alan ve hızlandıran nedenlerden biri oldu. Von Rundstedt'in A Ordular Grubu'nun öncü kolları, 20 mayısta Guderian'ın komutasında Manş kıyısına ulaştığı zaman, genişliği sadece 50 millik bir Alman koridorunun başını meydana getiriyorlardı. De Gaulle'ün de-

diği gibi, kuramsal açıdan Güney Fransa'da bulunan sayıca üstün, fakat şaşkına dönmüş Fransız orduları, Guderian'ın anakuvvetiyle bağlantısını kesebildirdi. Koridorun kuzeyindeki Fransız, İngiliz ve Belçikalılarsa, daha da kötü bir durumdaydılar. Kendilerini Belçika'dan dışarı sürmeye başlamış olan von Bock komutasındaki B Ordular Grubu'nun sürekli baskısını hissediyorlardı. Hindsight'a göre, batıda Meuse'den denize kadar uzanan Alman işgali altındaki cepi kıstırmak için, Kuzey Orduları çok daha fazlasını yapabiliirdi. Her ne olursa olsun, sonradan Weygand tarafından Alman kollarının kanatlarına karşı yüklenilen taarruzlar, denenmeye değer bir buluştu. Zaten Müttefiklerin Fransa'yı kurtarmak için deneyecekleri başka bir yol kalmamıştı.

İşin güç yanı, Weygand'ın, tıpkı kendisinden önceki Gamelin gibi, askerî açıdan neyin mümkün olduğu, neyin olmadığı arasındaki farkı berrak bir biçimde görememesiydi. Gamelin genel karargahını Paris dışındaki Vincennes şatosunda kurmuştu. Bu, göze batan bir binaydı, ama telsizi yoktu. Vincennes'a ulaşan haberler ya yetersizdi ya da yanlış. Gamelin'den daha yaşlı olduğu halde, yetenekli bir insan olan Weygand, elinden geleni yaptı. Ancak muhabere aksaklıkları, doğru olmaktan çok, umut verici olan cephe raporları, onun da uygulama olasılığı bulunmayan komutlar vermesine sebep oldu.

Örneğin sekiz yedek piyade tümenini yararlı bir biçimde kullanabilmek için yapabileceği hiç bir şey yoktu. Gamelin bu tümenleri öyle bir yere yerleştirmişti ki, buradan çıkartılması olanaksızdı. Birlikler, Almanların Meuse'deki köprü başlarının doğu ve güney kesimlerinde bulunuyordu. Hattâ şimdiden Almanların elinde savaş esiri bile sayılabilirlerdi.

Kuzey cephesindeki orduların da güneydeki ana-kuvvetlerle bağlantı kurmak için bir şey yapmaları beklenemezdi. Kuzeydeki kuvvetler, General Gort komutasındaki İngiliz Denizaşırı Birliğinden, General Blanchard komutasındaki 1'inci Ordu'dan, komutanı General Giraud düşmana esir düşen 7'inci Fransız Ordusu'yla, Belçika ordusundan arta kalan birliklerden oluşuyordu. Fransız Generali Billotte, komuta yetkisi olmadığı halde, bu birlikleri sözde 'koordine' edecekti. Von Bock'un ordularının şiddetle sıkıştırdığı bu kuvvetler, güneye geri çekilmekten başka bir şey yapacak durumda değildiler. Fransızlara onurlu bir biçimde yardım etmeye kararlı olan, ancak Paris'e yaptığı bir dizi ziyaret sırasında (kuşkusuz uyandırıldığı halde) yanlış bilgilerle donatılan Churchill, General Gort'a hemen, İngiliz Denizaşırı Kuvvetlerini güneye, Amiens'e yöneltmeyi emretti. Görevleri, Fransız ordusunun anakuvvetleriyle teması sağlamak olacaktı.

Gort 20 Mayıs 'sabahu bu emri aldığı zaman, komutasındaki dokuz tümendenden yedisi, şiddetli Alman baskısına karşı Scheldt nehri üzerindeki savunma hattında güçlükle direniyordu. Gort, bu yeni emre itaat etmenin 'olanaksız' olduğunu söyledi. Buna rağmen komutasındaki iki tümenle, ayrıca iki Fransız tümenin, ertesi gün önemli bir kavşak noktası olduğu için Almanların hedef aldığı anlaşılan Arras'ı korumak üzere taarruza geçmelerini ayarladı. Fransız piyadesi bu harekette yer alacak durumda değildi gerçekte. General Franklyn komutasındaki İngilizlerle, General Prioux komutasındaki Fransız süvarileri, şiddetli bir saldırıya giriştiler. İngiliz tank uzmanı General Martel, komutasında yalnız etkili bir araç olarak dikkati çeken on altı Mark II tankı olduğu halde

taarruza katıldı. Hava desteği olmadan saldıran Müttefikler, 400 esir aldılar ve Almanları da, karşılığında beş Müttefik tümeni bulunduguna inandırdılar.

Ancak, güneyden aynı şekilde bir taarruz başlatılmadı. Weygand, hâlâ böyle bir taarruz için emir verip vermemek gerektiğini düşünüyordu. En sonunda ayın 22'sinde —ama bu da yerine ulaştığı anlamına gelmez— emirleri çıktı. Ama o zamana dek cephedeki komutanların elinde, Weygand'ın istediğini gerçekleştirecek ne birlik, ne de olanak kalmıştı. Emirlerini ulaştırdığı tümenlerin yerinde yeller esiyordu. Ya cephaneleri tükenmişti ya da yorgunluktan kıpırdanamayacak durumdaydılar. Üstelik, Fransız Genelkurmayı'nın sandığı yerlerde de bulunmuyorlardı. 22 mayısta Weygand'la konuşmak üzere Paris'e uçan Churchill, durumdan pek etkilenmiş olarak geri döndü. Kuzeyde ayakta kalan iki komutana, Gort ve Blanchard'a, ayın 23'ünde komutaları altındaki sekiz tümen ve sağ kanatlarında yer alacak Belçika ordusu süvarileriyle güneybatı yönünde bir taarruza başlamalarını emretti.

Dunkirk

Weygand ve Churchill, gerçekte ilişkilerini kaybetmişlerdi. Gort ve Blanchard'ın komutasında sekiz tümen yoktu artık. Belçika ordusuna ait süvarilerse, çoktan bir askerî birlik olmaktan çıkmıştı. Gort ve Blanchard'ın yükseklerden aldıkları bu emirler, birer saçmalıktan ibaretti.(7) Dilekleri dile getiren düşünceler ve yanlış raporlar, durumu daha da kötüleş-

tlriyordu. 23 mayısta biri, Weygand'a Fransız ordu-
sunun kuzey yönünde taarruzuna başladığını ve Ami-
ens'le Albert'i işgal ettiğini söyledi. Weygand da bunu
Churchill'e iletti. Gort'a kuvvetlerini geri çekmesi
için emir vermeye hazırlanan Churchill, bunun üzeri-
ne fikrini değiştirdi. Daha iyi istihbaratı olan ve kendi
başına düşünen Gort, yapılacak en iyi şeyin kıyıya
ricat edip, İngiliz denizaşırı gücünü Britanya'ya geri
çekmek olacağı sonucuna varmak üzereydi. Arras'ta
direnmek olanağı da bulunamamıştı. Kuzeydeki Müt-
tefik kuvvetleri, yetmiş mil kadar uzunluk, yirmi beş
mil kadar genişlikte bir koridor içinde sıkışıp kal-
mıştı. Bütün cephelerden de şiddetli bir baskı altın-
daydılar.

26 Mayıs akşamı İngiliz hükümeti, Lord Gort'a İn-
giliz Denizaşırı Kuvvetlerini Fransa'dan İngiltere'ye
geçirmek yetkisini verdi. Gort da ertesi günü, yani 27
mayısta komutası altındaki kuvvetleri Dunkirk çev-
resinde bir hat üzerinde toplamaya başladı. Yirmi dört
mil uzakta, Dover boğazındaysa, Visamiral Bertram
Ramsay, Visamiral Dover ve onun Kurmay Başkanı
Kaptan Dav, askerleri anavatana taşımak için plan
hazırlıyorlardı. Pek çok titiz amiralin aksine, Ramsay
bir deniz komutanının işlerini en iyi biçimde yürüte-
bilmesi için, her gemiye iyi bir denizci atamak, sonra
da onu kararlarında kendi başına buyruk bırakmak
ilkesine inanıyordu. Ramsay ve Day Dunkirk'ten Br-
tanya'ya 338.226 kişiyi geçirmekle görevli son so-
rumlu yetkililerdi. Hiç kimse 45.000 kişiden daha
çok askerin dönebileceğini ummuyordu.

Dunkirk'teki boşaltma hareketi, o zamanki adıyla
Dinamo Harekatı'nın ilkesi, Dover'deki donanma
kurmayının bütün görevinin —ne kadar küçük olursa
olsunlar— bütün tekneleri seferber etmesi, hepsine

kumanya, akaryakıt, cephane ve harita sağlaması temeline dayanıyordu. Gerisi, o teknenin kaptanına kalmış bir şeydi: Kaptan ister Kraliyet donanmasından bir subay, ister şilep kaptanı, balıkçı ya da yat sahibi olsun. Hepsi nereye gittiklerini biliyordu. Donanma onlara yardımcı olmak için elinden geleni yapacaktı. Hava kuvvetleri de.

Dunkirk mucizesinin nedeni, Ramsay'ın kaptanlarının bir çok defa karşı kıyıya gidip gelmesi değildi yalnızca. Eğer bir mucize sözkonusuysa, o da hava koşullarıydı. 27 Mayıs günü, 'Dinamo' çok kötü çalışabilmişti. Boşaltma hareketinin birinci günü karşı kıyıya geçirilenlerin sayısı, 7669'du. Ancak ayın 28'inde hava koşulları, uçakların uçuşu için hiç elverişli değildi ve Fransa'dan Kent'e doğru insan akını hızla arttı. Ayın 29'unda Luftwaffe, akınlarını kumsallara yöneltmeyi becerdi ve beş tekne batırıldı. 30'unda hava koşulları uçuşa uygun olduğu halde, Kraliyet Hava Kuvvetleri, Alman pilotlarını uzakta durdurmayı başardılar ve 60.000 kişi daha Dunkirk'ten boşaltıldı. 1 Haziranda Ramsay, üç destroyer ve pek çok ufak tekne kaybettiği halde, boşaltma işlemi sürdü. Ancak bu tarihten sonra, çalışmayı yalnız geceleri sürdürmek olanağı bulunabildi. 4 Haziranda Almanların Dunkirk çevresindeki baskıları artık çok şiddetlenmişti ve boşaltma sona erdi.

Dinamo harekatı, dikkati çekecek bir eylemdi ve Almanları şaşkına döndürmüştü. Boulogne rıhtımları boyunca yan yana dizilen İngiliz destroyerleri (Muhafız Tümeni askerleri buradan boşaltılıyordu), dört inçlik mermilerle Alman zırhlı birliklerini durdurmayı başarmıştı. Kuvvetli bir olasılıkla bu direniş, Alman tanklarının o zamana kadar rastladığı en ciddi direnişti. Ama Almanları asıl şaşkına döndüren, bütün askerle-

rin boşaltılmasının sağlanmasıydı. Belki de Yüksek Alman Komuta Heyeti, Luftwaffe'nin yeteneklerini gözünde çok büyüttü. Belki de Alman generalleri ne yapacaklarını bilemez durumdaydılar ve bundan sonra neye gireceklerini kestirememişlerdi. Belki de böyle bir boşaltma işleminin gerçekleşeceğine hiç bir zaman inanmamışlar, İngilizlerle geri kalan Fransız kuvvetlerini ezecek zamanı bol bol bulacaklarını sanmışlardı. Her ne olursa olsun, gerçek şu ki, von Rundstedt 23 mayısta savaşın en çok tartışılacak emirlerinden birini vermiş ve zırhlı birliklerinin ilerleyişini durdurmuştu.

Bu emri haklı gösterecek nedenler bulunabilir. Dunkirk çevresindeki arazi, tanklar için elverişli değildir. Toprak bataktı ve pek çok kanalla bölünmüştü. Üstelik Alman zırhlı birlikleri haftalardır çok çetin koşullar altında savaşmakta ve hareket halinde bulunmaktaydılar. Tankların ancak yarısı işe yarayacak durumdaydı.

24 mayısta Hitler'le von Rundstedt arasında, generalin Charleville'deki karargahında bir danışma toplantısı yapıldı. Hitler, Rundstedt'ın cephede verdiği emirleri onayladı ve Almanların 'uygun bir savunma hattı' elde ettikleri, düşmanın bu hatta çarparak kendi kendisini yıpratacağı görüşünü benimsedi. Hitler'in tek fikri belki de bu değildi. Ama bu haliyle —İngiltere açısından— sağlam bir fikir olmadığı da anlaşılıyor. Charleville'deki bu çetin toplantı üzerine bilinen, Hitler'in hiç olmazsa geçici olarak Yüksek Komuta Heyeti'nden hoşnut kalmadığıydı.

Toplantıdan bir gün önce, Alman Orduları Kurmay Başkanları, general Halder ve general von Brauchitsch, Hitler'e hiç bir şey söylemeden Flanders'teki ordunun komuta yapısını kökünden değiştirmişlerdi.

Hitler generalleriyle Charleville'de buluştuğu zaman, en azından öfkeli bir haldeydi. Belki de Hitler ters bir adamdı. Belki de aslında ne yaptığını bile bilmiyordu. Ama Ramsay biliyordu ne yaptığını. Von Rundstedt'le Hitler öfkeden karşılıklı tir tir titrerken, Ramsay gemileri için kaptan bulduruyordu. Boşaltma hareketinin tam olarak başladığı sırada, Ramsay'ın komutasında çalışan 848 kaptan vardı ve görev tamamlanıncaya kadar da, bunların hiç birini bırakmadı.

Dinamo Harekatı, aslında Fransa'nın çöküşünü izleyen pek çok boşaltma işleminden yalnız biriydi. Haziran ayının ilk günü, donanma ve ticaret gemileri, St. Valery-En-Caux'da kuşatılan 51'inci (Highland) Tümenle çok sayıda Fransız askerini kurtarmaya kalkıştıkları zaman, talihleri pek o kadar yaver gitmedi. Daha çok yoğun sis yüzünden ancak 3300 asker kurtarılabildi ve Highland Tümeni'nin çoğunluğu esir düştü. Daha da batıda, Le Havre'dan Cherbourg'a kadar, olan bölgedeki savaşı kurtarmak için son bir şeyler yapabilmek amacıyla gelen 30.000 İngiliz, Polonyalı ve başka Müttefik askeri de boşaltılıp kurtarıldı. Götürülemeyenler de, haziran ayının kalan günlerinde, Fransa'nın batı kıyısındaki Brest, St. Nazaire, La Pallice, daha sonra da Bordeaux, Bayonne ve St. Jean de Luz limanlarından boşaltıldı. 26 haziranda sona eren bir ay süresince, yaklaşık olarak Fransa'dan boşaltılan insanların sayısı yarım milyona yaklaşıyordu. Bunların üçte ikisi İngilizdi. Geri kalanlar da Fransız, Polonyalı, Çek, Kanadalı ve Belçikalıydı. Alman tanklarına, Luftwaffe'ye rağmen, bütün bu insanlar bir gün yeniden savaşabilmek için kaçıp kurtulabilmişti.

Churchill Dizginleri Ele Alıyor

Önceki uzun yıllar boyunca olduğu gibi, 1940 yılı mayıs ayı sonunda da Chamberlain ve Halifax, Bakanlar Kurulu'nun tartışmasız liderleri kalsalardı, neler olabileceğini kimse bilemez. O sırada hâlâ hükümetteydiler, ama artık dizginler ellerinden alınmıştı. Halifax yine dışişleri bakanıydı, ama artık başbakan, Winston Churchill'di.

Hitler'in Hollanda ve Belçika'yı görülmemiş bir hızla fethetmesi, ardından Fransa'yı istilası, Chamberlain ve Halifax'ı İngiltere'nin hemen barış istemesi konusunda inandırmaya yetmişti. Yine de onların bu önerileri, o zaman kamuoyuna açıklanmamıştır. Hatta savaştan sonra resmî İngiliz tarihçilerine bile açıklanmamıştır. Ancak böyle bir barış planının anahatları son derece kesindi ve 1940 yılı mayıs ayında, Hitler'in, İngiltere'yle kabul edilecek koşullar altında bir barış imzalaması karşılığında, Mussolini'ye Malta ve bazı başka İngiliz sömürgeleri sunuluyordu. Chamberlain-Halifax önerileri ilk kez 1 ocak 1971'de, 1940 yılına ait Bakanlar Kurulu tutanaklarıyla birlikte yayımlanmıştır. Bakanlar Kurulu sekreterinin gizli dosyasında, Savaş Kabinesi'nin vardığı sonuçlar bölümüne, 28 Mayıs 1940 günü şunlar yazılmıştır: 'Dışişleri Bakanı (Halifax), Fransa savaştışı kalmadan ve uçak fabrikalarımız bombalanmadan, üç ay sonrakinden çok daha iyi koşullar sağlayabileceğimizi söyledi.'⁽⁶⁾ İleri sürdüğü teklife göre, Britanya ve Fransa, Mussolini'ye 'Akdeniz'de bazı ödünler' verebilirler, bunun karşılığında da İtalya'nın tarafsız kalması, Britanya'nın bağımsızlığına leke sürmeyecek koşullar altında, Hitler katında barış girişiminde bulunması için Mussolini'den söz alınması sağlanabilirdi. Halifax daha 25

mayısta bu sorunu Londra'daki İtalyan büyükelçisi Signor Bastianini'yle görüşmüştü. Yine ilk kez 1971' de yayımlanan Dışışleri Bakanlığı'nın 1940 tutanaklarına göre, Dışışleri Bakanlığı, Mussolini'nin istediği fiyatı bile tespit etmişti. İtalyanlar, İngiltere'den Malta ve Kıbrıs'ı istiyorlardı. Fransa'dan da, Nice'i, Savoie'yi, Korsika'yı ve Tunus'u. Ayrıca Cebelütarik'ın uluslararası bir statüye sahip olması da istekler arasındaydı. Mısır, Suriye ve Irak'ın İtalyan korumasına verilmesi; Sudan'ınsa İtalyan-Mısır korumasında bir ülke gibi yönelmesi öngörülüyordu. Bütün bu istihbarat, Halifax daha kabine üyelerine, Mussolini'ye yanaşıp, İtalya'ya bazı ödünler vermek karşılığında Almanya'yla barış koşullarını görüşmesi için, baskı yapmaya başlamadan, diplomatik kanallar aracılığıyla Dışışleri Bakanlığına gelmişti.⁽⁹⁾ Bakanlar Kurulu tutanaklarından, Halifax'ı yalnız Chamberlain'ın desteklediği anlaşılmaktadır.

Yine Chamberlain tarafından desteklenen Halifax, şansını bir kere daha denedi. Önerileri, Savaş Kabinesi tarafından 27 mayısta reddedildikten sonra, ertesi gün temelde aynı olan bir başka plan daha ileri sürdü. Ne var ki Churchill'in Savaş Kabinesi, Chamberlain'ın kabinesine benzemiyordu. 'Yatıştırma siyaseti' yanlıları artık çoğunlukta değillerdi. Yeni Bakanlar Kurulu'nda Churchill'den başka, İşçi Partisi'nden iki üye —Clement Attlee (Mühürhas Lordu) ve Arthur Greenwood (sandalyesiz bakan)— da bulunuyordu.

Bakanlar Kurulu tutanaklarına göre, toplantıda önce Attlee konuştu ve hem de sözünü esirgmeden konuştu. Halifax'ın barış koşullarını saptamak için Mussolini'ye yaklaşmak girişiminin, İngiltere için çok yıkıcı olacağını söyledi. Greenwood'unsa, bir şeyler

elde edebilmek için İngiltere'nin bazı topraklardan vazgeçmeyi göze almasının sonuçlarının 'feci' olacağını söylediği, aynı tutanaklarda belirtilmektedir. Churchill'inse, böyle bir yaklaşmayı 'abes' gördüğü ve 'Fransa'yla birlikte yere serilmeye razı olmayalım,' dediği kaydedilmektedir. Greenwood ayrıca Halifax'ın teklifini 'son teslim oluş'a doğru bir adım olarak nitelemiştir.⁽¹⁰⁾

O zamanlar bundan hiç kimsenin haberi olmadı. Attlee ve Greenwood, Halifax'ın önerisiyle bir girişimde bulunulmasını hemen reddettiler. Chamberlain'ın kendisini desteklemesi artık kaçınılmaz olmuştu. Halifax'la beraber, uzun yatıştırma siyaseti yıllarında, birbirlerine bakışmaları yetmişti. Şimdiyse, ilk kez İngiliz kabinesi içinde direnmeyle karşılaşılıyorlardı.

Ölmüş devlet adamlarının korkunç sıkıntı anlarında gösterdikleri tepkileri merakla incelemenin ve dikkatle teşhis etmenin hiç gereği yoktur. Bu kuşku dolu günlere gelinceye kadar uzun yıllar İngiliz ulusunu yöneten Chamberlain, her şeye rağmen Halifax'ın Hitler'le barış görüşmeleri için Mussolini katında girişimlerde bulunmak önerisini desteklemekten ötürü her şeye rağmen pişmanlık duyduğu anlaşılmaktadır. Ya da Chamberlain bunu belki de unutup gitmiştir. Her ne olursa olsun, 30 haziranda bir BBC yayınında şöyle diyordu: 'Aramızda ayrılık olduğu hakkındaki saçma sözlere kulak verenler ya da içimizden birinin düşmanla barış görüşmelerine girişmeye razı olacağını hayal edenler, yalnızca Nazilerin ekmeğine yağ sürenlerdir.' Chamberlain'ın biyografisini yazan merhum Iain Macleod, bu yayın hakkında şu yargıya varmaktadır: 'Radyo yayını, Chamberlain'la Halifax'ın, Churchill'i iktidardan düşürmek için Hitler'le barış görüşmelerine girişmeye kalkıştıkları

masalını ortadan kaldırmaktadır. Bu, elbette bir yalandı...' Chamberlain da 1 temmuzda günlüğüne şunları yazıyordu: 'W.C. (Churchill) radyodaki konuşmamdan çok hoşnut kaldı.'⁽¹¹⁾

Chamberlain'ın kişiliği, sicili, tarih üzerindeki etkisi çok geniş ve belki de haksız bir biçimde tartışılmıştır. Ancak belgeler, Norveç seferi üzerine bir görüşmeden sonra düşürülürce, onun Mussolini katında girişimlerde bulunmayı, Mussolini'nin barışı sağlaması halinde, İngiltere İmparatorluğu'nun bazı önemli topraklarını İtalya'ya bırakmayı düşündüğünü göstermektedir ve göstermesi de gerekir.

1939'da savaş patladığı zaman izlenecek yolu çizen, Avam Kamarası olmuştur. Chamberlain, kararlı olan Parlamento kendisini reddettiği için istifa etmiştir. Ancak İngiliz Parlamentosunun, başka parlamentolara oranla bir seçim yapması daha az zordu. Londra tehdit altındaydı, ama işgale uğramamıştı. Kopenhag, Oslo, Hague ve Brüksel işgal edilmişti. Paris de aynı sona uğramak üzereydi. **Bu arada Norveç** ve Hollanda hükümetleri, parlamentolarının desteğiyle doğru sürgüne gitmiş ve Londra'ya yerleşmişlerdi. Belçika hükümeti de büyük güçlüklerle, Kral'ını geride bırakarak onları izlemişti. Almanların, kapılarına dayandığını görünce, Fransız hükümeti de teslim oldu.

Fransa'yla Mütareke

De Gaulle Fransız ordusunun çökeceği kehanetinde bulunurken haklıydı. Böyle bir şeyden korktuğu halde, Fransız hükümetinin, hattâ Fransa'nın

ökeceği kahanetinde bulunmamıştı. Üçüncü Fransa Cumhuriyeti, uzun süredir lidersiz bir topluluk halindeydi. Sayısız partilere bölünmüş bir parlamento, kuvvetli bir başbakanın uzun bir süre iktidarda kalmasına razı olamıyordu.

Alman istilasası sırasında, Fransa'nın başında, talihin garip bir cilvesi olarak, yıllardan beri ilk kez çok kararlı biri, başbakan olarak bulunuyordu. Paul Reynaud, Alman saldırısından epey bir zaman önce başbakan olmuş değildi. Ancak De Gaulle'ü dikkatle dinleyen tek yüksek mevki sahibi Fransız politikacısı oydu; Fransa'nın durumundan çok kaygılanıyor ve hoşnutsuzluk duyuyordu. 1940'ın o çetin haftalarında sorumluluğunun yettiği kadar, Fransa'nın Hitler'e karşı savaşa Kuzey Afrika'dan devam etmesinde direniyordu.

5 haziranı 6 hazirana bağlayan gece, Reynaud, De Gaulle'ü Savunma Bakan yardımcısı olarak hükümete atadı. O sırada derme çatma bir zırhlı tümenin kumandanı olan De Gaulle, Paris'i hemen terketti. Kuzey Afrika'ya geçmeleri için Paul Reynaud'yu sıkıştırdı. Reynaud da aynı fikirdeydi. Ancak bu arada Fransa'da milliyetçilik âdeta ölmüş, üstelik eski, bozguncu kişiler de geri dönmüştü. Weygand, orduların başındaydı. Pétain, teslim olmak için pusuda bekliyordu. Fransızlar düştükleri umutsuzluk içinde atalarına baş vurmuşlardı. Ne var ki, ataların sesi de pek umut verici değildi. Weygand 8 haziranda De Gaulle'e şöyle diyordu: 'Ben burada yenilgiye uğradıktan sonra, İngiltere hemen Reich'le görüşme masasına oturmak için bir hafta bile bekleyemeyecektir.'

Weygand ve Pétain, Birinci Dünya Savaşı sırasında Fransa'ya büyük onurlar kazandırmışlardı. Ama

artık ikisi de yaşlıydı. Dağılan hükümetinin hali karşısında umutsuzluğa kapılan Reynaud, bir destek olur diye Pétain'i mayıs ayı sonunda kendisine katılmaya davet etti. Bu haberleri hoş karşılaması için hiç neden bulamayan De Gaulle, olacakları önceden kestirebiliyordu. Pétain'in teslim olmak isteyeceğini, savaşa denizaşırı Fransa topraklarında devam etmeye yanaşmayacağını, Fransız donanmasını kullanmaları konusunda Almanlara kesinlikle karşı çıkamayacağını biliyordu. Ancak De Gaulle, cömert bir adamdı. Şöyle yazdı: 'Her şeye rağmen, Mareşal Pétain'in başka koşullar altında teslimiyetin utancını kendisine yakıştırmayacağına inanıyorum... Ama ne yazık ki geçen yıllar onun kişiliğini yitirdi. Yaşlılık onun, yüce bitkinliği ardına sığınacak kadar usta insanların manevralarına kurban gitmesine sebep oldu. Çünkü yaşlılık gemi enkazı gibidir. Hiç bir şeyi esirgemesek bile, Mareşal Pétain'in yaşlılığı, Fransa'nın enkazına benzeyecekti.'⁽¹²⁾

Fransa'nın bu sıkıntılı döneminde, De Gaulle ve Churchill eylem ve karşılıklı saygı bakımından her zamankinden çok birbirlerine yakın olmuşlardır. Churchill, Fransa'nın yaşaması ve varolması konusunda kaygılıydı. Yalnız İngiltere'nin bir Müttefiki olacağı için değil. Çok iyi tanıdığı ve hayranı olduğu bir ulus için de kişisel olarak kuşkuluydu. De Gaulle de bunu anladı. Reynaud'nun talebi üzerine Churchill, sık sık Fransa'yı ziyaret etti, bir hafta içinde üç defa Fransa hükümetiyle görüştü —11, 13 ve 17 haziran— . Ayın 13'ündeki görüşmede, De Gaulle de hazır bulunuyordu. Öncelikle ele alınan konular, Fransız donanmasının geleceğiyle, 1940 mart ayında imzalanan İngiliz-Fransız Anlaşması'nın geçerliliği idi. Bu anlaşma uyarınca iki ülke de, Almanlarla ayrı bir

barış imzalamamayı kabul ediyordu. De Gaulle'e göre, ayın 13'ünde Churchill şöyle konuşmuştu:

'Fransa'da durumun ne olduğunu açık seçik görüyoruz. Kendinizi nasıl köşeye sıkıştırılmış gibi hissettiğinizi anlıyoruz. Size karşı beslediğimiz dostluk, değişmemiştir. Her ne olursa olsun, İngiltere'nin mücadeleden çekilmeyeceğinden emin olun. Biz sonuna kadar, nasıl olursa olsun, nerede olursa olsun, hattâ bizi yalnız bıraksanız bile savaşıcağız.'⁽¹³⁾

Britanya hükümeti, Fransız bakanlarının kararlılığını artırmak için son bir girişimde daha bulundu. Hükümet, Britanya'yla Fransa arasında bir birlik kurulması için yasa teklif etti. Bu, son derece büyük ve bütünüyle anayasaüstü bir jestti. Büyüklüğüne büyüktü ama, biraz da abesti. Reynaud'nun sallanan kabinesi neredeyse kendisinden vazgeçmek üzereydi. Reynaud sonunda istifa etti. Pétain başbakan oldu. De Gaulle de, sürgündeki Özgür Fransızlar'a katılmak üzere İngiltere'ye kaçtı.

Fransa'yla mütareke Compiègne'de, 1918'deki mütarekenin imzalandığı aynı vagonda, aynı orman içinde imzalandı. Hitler'e göre, başka türlü olsaydı, Almanya'nın intikamı tam olarak alınmış sayılmayacaktı. Mussolini de çıkarıcı bir komisyoncu gibi, son dakikada ite kaka işe karıştı. 10 haziranda, Fransa'nın yenilgisi artık kaçınılmaz duruma gelince, Müttefiklere savaş ilan etti. Hitler onun da Korsika, Savoie ve Provence'ın bir bölümünü işgal etmesine izin verdi. Almanlar'sa, Doğu Fransa'nın bütünü, ayrıca kuzey, batı ve güneybatı Fransa'yı işgal ettiler, bütün Atlantik ve kuzey kıyılarını kapladılar. Pétain, Vichy'ye, Clermont-Ferrand ilinin kuzeydoğusundaki bir sağlık merkezine çekildi. Burada kukla bir Fransız hükümeti kurdu.

Sonraki bir buçuk yıl içinde —yani 2 Aralık 1941' de Japonların Pearl Harbour'a saldırıp, ABD'nin savaşa katılmasını sağlayıncaya kadar— Britanya, Yunanistan, İngiliz Uluslar Topluluğu ve Britanya'nın Avrupa'daki Müttefikleri, Batı'da Almanya'ya karşı tek başlarına direndiler. Britanya için Fransa'nın çöküşü bir felaketti. Ancak yine de beklendiği kadar büyük felaket olmadı. Fransız donanması onurunu kurtarıp, 'Richelieu' ve 'Jean Bart' adlı savaş gemilerini Kuzey Afrika'ya geçmek üzere tam zamanında onardı. Almanlar aslında hiç bir zaman bu büyük Fransız savaş gemilerine el koyamadılar.

dört

britanya savaşı

BRITANYA SAVAŞI, Hitler'in Kraliyet Hava Kuvvetleri'ne ait avcı uçaklarını yok edip, 1940 yılı sonbaharında Britanya'yı istila amacıyla yolu temizleme girişimidir. Ancak girişim, başarısızlığa uğradı. Üstelik başarısızlık kesindi. Kuzey Fransa'da yeni ele geçirdikleri havaalanlarından yararlanan Luftwaffe, Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin uçaklarını yok edemiyordu. Gerek Alman ordusu, gerekse donanması, haklı olarak Luftwaffe, Manş denizi ve Güneydoğu İngiltere üzerinde hava üstünlüğünü sağlayamadan, bir istilanın gerçekleşemeyeceğini Hitler'e bildirmişlerdi. Luftwaffe de yanlışlıkla Hitler'e, İngiliz Avcı Filosu'nu yok edebileceğini bildirmişti.

Hitler'in gürültücü ve farfara parti arkadaşı Hermann Goering, Luftwaffe'nin başındaydı ve bu nedenle hareketin yönetimini kendisi ele aldı. Chelmsford'dan Gloucester'e kadar uzanan güneydeki bir hat boyunca Kraliyet Hava Kuvvetleri'ni dört gün içinde safdışı edeceğine inanıyordu. Ancak uygulamaya geçilince Luftwaffe'nin Hitler'in istediğini gerçekleştiremeyeceğini anlamaları bir ay —12 Ağustostan 15 Eylül 1940'a kadar— sürdü. İngiliz Avcı Filosu,

(*) Bu bölümle ilgili olarak 7 nolu haritaya bakınız.

bu sürenin sonunda yine yerli yerindeydi ve hâlâ sa-
vaşıyordu.

Hitler, Kuzey Fransa'yı mayıs ayı içinde fethet-
miş, bütün Fransa'ya da hazıranda egemen olmuş-
tu. Temmuz ayını ise heyecandan tir tir titreyerek
geçirdi. İkinci Dünya Savaşı sırasında Hitler'in, İn-
giltere'nin barış görüşmelerine razı olacağını san-
makla yanlış olduğu dönemlerden biri de, buydu. 1940
temmuzunda Britanya'nın, barışa yanaşacağını umut
etmekte de özel bir nedeni vardı. Yeni müttefiki Rus-
ya (ki bu ülkeye de eninde sonunda saldırmak niye-
tindeydi,) batı sınırını kendilerinden yana olacak bi-
çimde iki yerde yeniden çizmişti. Hitler huysuzlaşı-
yordu. İngilizleri dize getirmeden ya da barışa razı
etmeden, Rusların üzerine yürümek istemiyordu. Ön-
ce görüşme olanağını yoklamayı kararlaştırdı. Ber-
lin'de, sözde uzlaştırıcı bir konuşma yaptı. Mussolini
de, diplomatik kanallardan işe yarayan dolaylı barış-
çıları Vatikan'a gönderdi. İngilizler her iki girişimi
de kayıtsızlıkla karşıladılar. Hitler bunun üzerine isti-
laya karar verdi. Oysa boşuna zaman kaybediyordu.
İngilizleri teslim olmaya razı etmek için görüşme ola-
nağı bulunmadığını anladığında, kendisi için çok uy-
gun olan 1940 yılı yazı çoktan ilerlemişti. Goering,
Kraliyet Hava Kuvvetleri üzerine tasarladığı saldırıyı
10 ağustosta başlatmak niyetindeydi. Hitler de, bu du-
rumda istilanın 15 eylülde başlaması gerektiğini söy-
ledi.

Nitelik olarak İngiliz Avcı Filosu, mantığa uy-
gun biçimde hazırlanmıştı. Nicelik olarak, eldeki uçak-
lar en iyi olasılıkla nazik denecek bir sayıdaydı. Avcı
Filosu Başkomutanı Hava Mareşali Sir Hugh Dowding,
Hava Bakanlığını ve hükümeti Avcı Filosu için daha
çok yatırım yapmaya inandırmak amacıyla dört yıl-

dan beri savaşırmaktaydı. Bütün bu süre içinde hükümet RAF'ı (Kraliyet Hava Kuvvetleri) maddi sıkıntı içinde bırakmıştı. 'Bombardıman uçaklarının işin üstesinden geleceği' tahminine rağmen... 14 Mayıs 1940'ta hükümet, önceden Fransa'da üslenmiş olan altı avcı filosuna ek olarak, Fransız hükümetine on İngiliz avcı filosu daha göndermeye söz verince, Dowding ciddi olarak kuşkulandı. Ertesi gün bizzat kabine katında buna karşı çıktı, hükümet de karardan döndü. Ancak ayın 16'sında Fransa cephesinde durum hızla kötüleşmeye başlayınca, Churchill fikrini değiştirdi ve yeniden altı filo göndermeyi önerdi. Dowding yine karşı çıktı. Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı Hava Mareşali Sir Cyril Newall'a yazdığı mektupta şöyle diyordu: 'Eğer ülkede işe yarayacak çapta bir hava gücü bulundurulur, donanma bugünkü gücüyle kalabilir, kara kuvvetleri ülke içinde istilaya karşı koyacak biçimde örgütlenebilirse, sonuna kadar olmasa bile, bir süre savaşı tek başımıza yürütebiliriz. Ama Fransa'daki durumu kurtarmak amacıyla umutsuz girişimlere kalkışılır ve bu nedenle hava gücümüz dağıtılırsa, Fransa'da uğranılacak yenilgi, bu ülkenin son, kesin ve çaresiz yenilgisi olacaktır.'⁽¹⁾

Kabine, yine Dowding'i destekledi. Avrupa savaşının tarihini yazan Chester Wilmot, Bakanlar Kurulu'nun İngiliz avcı filolarını ülkede bulundurma kararını, 'tarihin en ciddi stratejik kararlarından biri' olarak nitelendirmişti.⁽²⁾

Dowding'in kuvvetleri, Hurricane'lerden ve tek motorlu, sekiz makineli tüfekle donatılmış Spitfire'lerden oluşuyordu. O zamana göre önemli sayılacak bir hızları (saatta 300 mil) vardı. Spitfire başlıca Alman rakibi olan Messerschmidt 109'dan daha üstün manevra yeteneğine sahipti, ama ateş gücü bakımından çok zayıftı.

Dowding işe yarar uçaklarını geliştirirken, bunları yönetmek ve denetlemek için de iyi bir sistem geliştirmişti. Sir Robert Watson-Watt tarafından geliştirilen savaş öncesi radarı, bir uçağa yerleştirilemeyecek kadar ağırdı, ama uçaklara karşı kullanılmakta işe yarayabilirdi. 1939'dan beri Britanya yüksekten uçan uçakları daha çok uzaklardayken saptayacak bir radar istasyonları şebekesi kurmuştu. Dowding, bu kıyı radar şeridini en iyi biçimde kullanabilmek, avcı uçaklarını yönetmek ve denetlemek için de karışık bir sistem geliştirmişti. Radardan ve gözcülerden gelen bilgiler, merkez denetleme odalarında toplanacaktı. Denetlemeyi yapanlar, bu sayede İngiliz avcı uçaklarını, yaklaşan düşman hava gücünün üzerine en doğru ve şaşmaz bir biçimde gönderebileceklerdi. Bu sistem, yerinde oturup havayı gözetleyen bir avcı pilotundan çok daha iyi biçimde düşman filosunun yerini saptayabilirdi. Ayrıca, İngilizlerin çabalarını ölçülü kullanmalarına da yardımcı olabilirdi. Pilotlar gerekli önerileri almak için yerde daha çok kalabilirler, havada da daha uzun bir süre dayanıp, daha uzun süre savaşabilirlerdi. Çünkü düşmanı bulmak için boşuna keşif uçuşu yapmalarına gerek yoktu.

1940'ta Almanların buna benzer bir sistemleri bulunmuyordu. Radarı biliyorlar, ama İngilizler kadar etkili biçimde kullanamıyorlardı. Beceremedikleri şey, radarın sağladığı bilgileri en iyi şekilde değerlendirmekti. Britanya savaşında ve ondan bir süre sonra, Alman pilotları kör uçuş denmese bile, yöneltilmeden uçuşlar yaptılar. Ayrıca —Hitler'in, İngiltere acaba teslim olacak mı, olmayacak mı diye düşündüğü 1940 yılı yazı boyunca— Dowding, uçaklarını daha üstün telsiz ve kendi kendine kapanan akaryakıt depolarıyla takviye edip geliştirmeye başladı. Böy-

lece akaryakıtın, deposundan sızıp motorun kızgın parçalarına erişmesi ve yangına sebep olması tehlikesi azaldı. Ya da havayla karışıp patlayıcı bir karışım meydana getirme olasılığı ortadan kalktı.

1940 yılı yazına kadar Luftwaffe, hemen bütünüle Alman ordusuna destek olarak görev yapmıştı. Polonya, Norveç, Hollanda, Belçika ve Fransa'da, Luftwaffe'nin tek motorlu pike bombardıman uçakları Stuka'lar, bir çeşit yeni topçu olarak kullanılmıştı. Alman avcı uçakları da, genellikle Stuka'lara eşlik etmişti. 1940'a kadar ustalıkla ve bilinçle yönetilen bir hava gücüne karşı savaşmak zorunda kalmamışlardı. Bu, Alman pilotlarının usta olmadıkları anlamına gelmez. Çoğu, İspanya İç Savaşı sırasında, savaş deneyi edinmişti. Ancak Britanya Savaşı, onların alıştığı türden değildi.

Georing de alışık değildi bu tür savaşa. Avcı Filoları'na karşı asıl saldırısına başlangıç olarak 10 Ağustos tarihi saptanmıştı. Önce Manş'taki İngiliz gemi konvoyları üzerine bir dizi akın düzenledi. Hedef, gemileri batırmak değildi. Niyeti, vurulan bir pilotun kayıp bir pilot sayılacağı Manş üzerinde, Avcı Filosu'nu altedip edemeyeceğini öğrenmekti. Ayrıca, düşmana oranla kısa menzilli Messerschmidt'lerini çok sayıda hangi alanda savaşa sürebileceğini kestirmek istiyordu. Ancak Dowding ve Güneydoğu İngiltere'nin savunmasından doğrudan doğruya sorumlu olan II Avcı Grubu Kumandanı Hava Vismareşalı Park, çekilmeyi reddettiler. Manş üzerindeki konvoy seferleri durduruldu. Dowding ve Park, kaynaklarını idareli kullandılar. Goering'in denemeden caydığı sırada, RAF kendi uğradığı kaybın iki katını Luftwaffe'ye tattırmıştı bile.

Almanlar açısından gerçek Britanya Savaşı, iki

günlük bir gecikmeyle, 12 ağustosta başladı. Luftwaffe, kıyıdaki beş radar istasyonu, Kent'te üç havaalanı, Londra, Dover ve Portsmouth'taki hedefler üzerine saldırılar düzenledi. Ertesi sabah Almanlar, Portsmouth ve Thames limanlarına saldırdılar, ama radar istasyonları gecedен onarıldığı için, uçakların akını önceden saptandı. Alman uçakları öğleden sonra da on bir havaalanına akın ettiler. Bunların hepsi, kendi seçtikleri hedefler değildi. Üstelik İngiliz Avcı Filosu, Almanlardan daha az kayıp vermişti. 15 ağustosta Almanlar dört dalga halinde yeniden güneydoğu İngiltere üzerine saldırdılar. Norveç'ten kalkan bombardıman uçakları da, kuzeydoğu İngiltere'ye tarruz etti. Bu akında İngilizler 34, Almanlar 76 uçak kaybettiler. Ayın 18'inde havaalanlarına yöneltilen öbür akınlar sırasında, Almanlar 71 uçak daha kaybettiler. 26 ağustosa kadar Luftwaffe'nin kayıpları 602 avcı ve bombardıman uçağı, Avcı Filosunun kayıplarıysa, 259 uçaktı. Ancak bundan sonraki günlerde RAF daha ağır, Luftwaffe'se daha hafif kayıplara uğradı. Goering bu dönemde saldırılarını daha çok avcı Filosu ve bunların havaalanları üzerine yoğunlaştırıyordu. Eylül'ün birinci haftasında Luftwaffe başarıya bir hayli yaklaşmış, 225 Alman uçağı kaybına karşılık, 185 İngiliz uçağını yok etmişti. Bu sırada Dowding'in yedek pilot ve uçakları tehlikeli denecek kadar azdı.

Ancak yine bu dönemde Hitler işe burnunu sokup, Dowding'in avcı uçakları üzerine yöneltilen baskıyı kaldırttı ve Luftwaffe'nin, akınlarını Londra'ya yöneltmesini emretti. Hitler bu buyruğı 25 ağustosta, İngiliz Bombardıman Filosu'nun Berlin'e yaptığı gece akınına karşı ılımlı bir öfke gösterisi olarak vermişti. Hitler bu akınla hemen karşılık verilmesini bu-

yurdu ve Alman akınları, 7 eylülde gündüzün başladı. Goering, Londra'nın East End semtine iki dalga halinde, 400 bombardıman ve 600'den fazla avcı uçağı gönderdi. Bir kerecik olsun, direnişle karşılaşmadan uçaklar hedeflerine ulaştılar. Yıkım büyüktü. Çıken yangınlar gece de devam ederken, havanın kararmasıyla birlikte 200 bombardıman uçağı daha şehir üstünde yeni bir saldırıya geçti.

Luftwaffe, Londra bombardımanını başarmış, ama İngiliz Avcı Filosu'nu yenmeyi becerememişti. Goering, ayın 9'unda yeni bir saldırı daha denedi, ama bu sefer başarılı olamadı. 15 eylülde son bir denemeye daha kalkıştı. Çok iyi korunan iki dalgayı şehrin üzerine saldı. Her dalga, İngiliz avcı uçakları tarafından çok ustaca bir manevrayla kırıldı. En sonunda Hitler, Goering'in Güneydoğu İngiltere göklerinde hava üstünlüğünü sağlayamadığına inandı. Bundan iki gün sonra da, istila tasarılarından caydı. Bir daha da aynı konuya dönmedi. Kendisi yenilgiye uğramadan, İngiliz Avcı Filosu, Almanlara savaşın ilk yenilgisini tattırmış oluyordu.

Goering (ya da Hitler'in,) İngiliz Avcı Filosu'na ait havaalanlarını bombalamaktan cayıp, onun yerine Londra'yı bombalama kararı, hiç kuşkusuz Britanya Savaşı'nda bir dönüm noktası olmuştur. Elbetteki bu karar değiştirilmiş olmasaydı, savaşın kaybedileceği anlamına gelmiyordu. Avcı Filosu, çabuk toparlanabilme yeteneğini çoktan kanıtlamıştı. Güneydoğu İngiltere'deki havaalanlarına yapılacak başka saldırıların da, pekâlâ altından kalkabilirdi. Britanya Savaşı üzerine Alman görüşünü yansıtan bir kitapta,

Goering'in en başarılı avcı pilotlarından ve filo kumandanlarından General Adolf Galland⁽⁹⁾, o zamanlar saldırının Londra'ya yönetilmesinin, gerek Hitler'in, gerekse Goering'in —sonraki olayların ışığında daha iyi anlaşılacağı gibi,— şehirlerin hafif sayılacak saldırılardan nasıl kolaylıkla toparlandıklarını bilmelerinden geldiğini söylemektedir. Galland'ın dediğine göre, Londra'nın East End semtine yöneltilen saldırı, Luftwaffe ya da bir başka hava kuvvetinin, yalnız stratejik amaçlarla kullanıldığı ilk taarruzdu. Büyük bir şehri yerle bir etmek için kaç ton bomba gerekeceğini henüz kimse bilmiyordu. O zamanlar Fransa'dan ME 109'la havalanan Galland, Goering'in Londra'ya saldırı emrini niçin verdiğini anlayamadığını söylemektedir. Bu sırada Berlin, RAF uçaklarının menzili dışındaydı. Oysa Londra, Kuzey Fransa'daki havaalanlarını kullanan Luftwaffe uçaklarının menzili içindeydi. Galland, bu durumun, Hitler'le Goering'i Luftwaffe'nin saldırılarını, Avcı Filosu havaalanlarından Londra'ya kaydırmalarında çok etkili olduğuna inanmaktadır. Galland şöyle devam ediyor: 'Ama şurası da bir gerçektir ki, akınların askerî hedeflerden, hava kuvvetleri üslerinden şehre kaydırılması, Büyük Britanya ve Avcı Filosu'nun durumunu önemli çapta değiştirmiştir. Biz üslere akına devam etseydik, belki her şey çok daha başka olurdu.' Galland ayrıca, Luftwaffe'nin İngiltere göklerinde bağımsız, tek başına bir savaş verecek nitelikte yetiştirilmediğini, hazırlanmadığını da söylemiştir. Alman savaş uçaklarının menzili, Londra üzerinde bir hava savaşı veremeyecek kadar kısaydı. 'Menzilimiz çok çok sınırlıydı ve Londra da içinde olmak üzere, İngiltere adalarının ancak çok küçük bir bölümünü denetleyebildik. Ama örneğin Londra'dan sonra, eğer

üslerimize dönmek istersek, havada ancak on dakika daha kalabilirdik. Bize eşlik etmek üzere görev alan avcı uçaklarımızın menzillerinin bu derece kısa oluşu, belki de Britanya'ya karşı etkili bir hava saldırısı düzenlenememesinin başlıca nedenlerindendi.'

Dowding'in kurmay heyetinden, sonra da kendisinin biyografisini yazan Robert Wright, Londra hükümetinin 'istila' alarmı verdiği gün, yani 7 eylül tarihinde, 'Her şey pek sessizdi,' demektedir. Bay Wright bu konuda şunları anlatıyor: 'Hepimiz bundan sonra başımıza gelecek Allahın belası işin ne olacağını düşünmeye başlamıştık. Derken öğleden sonra geç saatlarda Almanlar, göklerde savaşıyor pek çok pilotun... şimdiye kadar gördükleri en müthiş saldırı olarak nitelendirdiği hava saldırısını başlattılar. Ve bu sırada Dowding'in sonradan mucize diye nitelendirdiği şey oldu. Akın, havaalanlarına yöneltilmemiştir. Hedef, Londra'ydı. Havaalanlarına boş verilmiş, böylece toparlanmaları, kendilerine bir çekidüzen vermeleri, gerekli onarımları yapmaları ve hepsinden önemlisi, pilotlara biraz olsun dinlenme fırsatı çıkması sağlanmıştı.'(4)

Wright, ağustos ayının son haftasıyla eylülün ilk haftasının İngiliz Avcı Filosu için en feci günler olduğunu belirtmekte, Almanların 'hava alanlarını amansızca bombaladıklarını,' söyleyerek, 'hele 31 ağustos gününün en acı günümüz olduğu kanısındayım,' diye eklemektedir.

Londra'ya taarruz, Almanların Britanya Savaşı sırasında işledikleri iki büyük yanlışlıktan biridir. Öteki de, İngiliz kayıpları üzerine kendi pilotlarının ifadelerine inanmış olmalarıdır. Britanya Savaşı sırasında, her iki tarafın pilotları da, görev dönüşü düşürmedikleri uçakları düşürmüş gibi göstermişlerdir.

Her iki yanda da, iddialarla gerçek arasındaki zıtlık çok büyüktü. Gerçekle uydurma arasındaki bu fark, gerek İngiliz, gerekse Alman komutanlarını yargılarında etkilemiş, ne var ki Goering üzerindeki etkisi çok daha büyük olmuştur. 12 ağustosla eylül sonu arasında geçen sürede, Luftwaffe 1100 uçak kaybetmişti. Oysa İngilizler, Alman kayıplarının aynı sürede 2700 uçak olduğunu hesaplıyorlardı. Ancak aynı süre içinde İngiliz Avcı Filosu'nun kaybı 650 uçak çevresindeydi. Ama Almanlar, Avcı Filosu'nun kaybının 3000'e ulaştığı inancındaydılar, Britanya Savaşı başladığı zaman Goering, İngiliz Avcı Filosu'nun gücünü kesinlikle ve açıkça biliyordu. Ancak pilotlarının verdiği sayılara inanarak, savaş devam ettiği sürece, düşman filosunun gücünün iyice kırıldığına olan inancı arttı. Gerçekteyse bu güç, hiç bir zaman kırılmamıştı. Ama Goering'in kalan kuvveti yanlış hesaplaması, başka zaman olsa başlatmayacağı yeni hareket için emir vermesine yetti ve yeni eylemler de, bu nedenle başarısız oldu. Almanlar, Britanya Savaşı süresince Avcı Filosu'nu ısrarla, inatla, kendi görüş açılarından da talihsizce, hep küçük görmüşlerdi.

Almanların pek kötü bir biçimde küçümsedikleri, erkek ve kadınlardan oluşan birlikse, aslında çok yetenekli bir savaş gücüydü. Avcı Filosu Komutanlığı, tipik bir İngiliz kurumuydu. Birbirlerine aynı ölçüde saygı besleyen amatör ve profesyonellerin karışımıydı. Dowding, bir lider olarak güçlü ve kararlı, ama bir dost olarak çekingen ve ölçülüydü. Pilotlarının çoğu yedek askerlerdi ve bu işe severek koşmuş, yüksek bir ustalık düzeyine erişmişlerdi. Kraliyet Hava Kuvvetleri Gönüllü Yedekleri, yıllardır çok çetin koşul-

lar altında çalışan bir örgüttü. Kendilerine gereksinme duyulduğu andan sonra yedek pilotlar, Goering' in profesyonelleri için çok çetin birer ceviz olup çıktılar. Ayrıca kendi başlarına düşünme ve karar verme yönünden de daha iyidiler. Belirli mesleklerden yetiştirilmiş pratik gençler olarak, her gün bir yeni taktik yaratabiliyorlardı. Kendileriyle birlikte uçan çok sayıda ve yetenekli Polonyalı pilotlar vardı. Bunlar, Britanya'ya kaçan Polonya Hava Kuvvetleri'nin düzenli pilotlarıydı. Britanya Savaşı'nda çarpışan her on pilottan biri Polonyalıydı. Sürgündeki Polonya Hava Kuvvetleri, savaş sırasında yıpratılan her sekiz düşman uçağından birinin, kendileri tarafından düşürüldüğünü gururla ilan ediyordu. Muvazzaf Polonya pilotları, onlardan daha az sayıda Çek pilotları, İngiltere Uluslar Topluluğu'ndan, Amerika'dan gelen gönüllüler, İngiliz gönüllüleri ve muvazzaf İngiliz pilotları, hep birlikte Almanlara oranla çok daha etkili çalıştılar. Avcı Filosu Komutanlığı'na bağlı filolar biraz kendilerini düşünürken, Almanlarda bu yoktu. İngilizler ne zamanı, ne de cephanelerini harcıyordu. Sayıları az olduğu için çekinmiyorlardı da. Hep birlikte Britanya'nın istilasını önlediler. Dolayısıyla da, Batılı Müttefiklerin en sonunda yeniden Batı Avrupa'ya dönüşlerini hazırladılar. Churchill, 'hiç bir zaman bu kadar büyük bir kitle, böyle bir avuç insana borçlu olmamıştır,' diyecekti onlar için. Churchill, fırsatını buldu mu, abartmayı seven biriydi. Ama bu sefer doğru söylüyordu.

beş

atlantik savaşı

ALMANLAR 1940 yılı sonbaharında Britanya Savaşı'nı kaybettikten sonra, Batı'da ayakta kalan tek düşmanlarını dize getirmek için, bu sefer onu açlığa mahkum etmeyi denediler. Atlantik Savaşı, Britanya'yı besinsiz bırakıp, teslimetmek girişimiydi. Başarıya ulaşmasına da pek az kaldı.

Başarısızlığının başlıca nedenlerinden biri, İngiliz şilep mürettebatının olağanüstü inatıydı. İkinci Dünya Savaşı sırasında, bütünü gönüllü olan 145.000 tayfadan 32.000'i öldü. Savaşta İngiliz ticaret filosu mürettebatının uğradığı kaybın oranı, öteki bütün silahlı kuvvetler görevlilerinden çoktu. Bu kayıplar, ancak umutsuz görevlere verilen birliklerin kayıplarıyla karşılaştırılabilir. Beş buçuk yıl boyunca İngiliz ticaret filosu mürettebatı, Burma'da Japon hatlarının gerisine sızan General Wingate'in Chindits'leri kadar ağır can kaybına uğradı. Bu insanların hiç biri sefere zorla gönderilmiyordu. Ölümü para için de göze almıyorlardı. 1939'da usta bir denizcinin aylığı, 9 İngiliz lirasıydı (yaklaşık 360 lira); ayrıca günde 12 1/2 peni, tehlike zammı alıyorlardı. Bu siviller, üst üste sefere çıkıyorlardı; çünkü hepsi doğuştan denizciydi ve sefere çıkmaları gerektiğini düşünüyorlardı.

(*) Bu bölümle ilgili olarak 8,9,10 nolu haritalara bakınız.

Özellikle tanker mürettebatı savaşta büyük kayıplar verdi. Batmaktan yakalarını kurtarsalar bile, taşıdıkları yükün yanması yüzünden yine ölebilirlerdi. Bu dönemde 'San Emilliano'nun başsubayı olan T.D. Finch, gemisinin batışını şöyle anlatıyordu:

6 Ağustos 1924'de konvoy halinde Trinidad'dan ayrıldık. Ümit burnunu, sonra Süveyş'i geçecektik. Toplam 12.000 tona yakın yüksek oktanlı gazollü taşıyorduk. 9 ağustos akşamı, konvoy dağıldı. Saat altıya doğru hava kararırken, kıç tarafında bütün ışıklarını yakmış halde gelen bir gemi gördüm. Tarafsız bir ülkenin bayrağını taşıyordu. Saat yedide sancak tarafımızda, yarım mil uzamızdaydı. Işıklarından, bir hastane gemisi olduğuna dikkat ettim. Sekiz sularında, nöbeti üçüncü zabıta bırakacağım sırada, gemi ufukta bir hayli uzaklaşmış, gözden kaybolmak üzereydi. Bu sırada çevremizde bir U denizaltısının dolaştığı, kuvvetli bir olasılıkla bizim gibi özelliği olan bir konvoyun izini kolladığı, bu sırada hastane gemisini, sonra da geminin ışığında bizim teknenin silüetini gördüğünü hep düşünmüşümdür... Saat 9'a doğru yatmaya karar verdim. Yarı soyunuk bir durumdaydım, ki, birden sancak tarafından müthiş bir patlama oldu. Bunu hemen bir ilıncisi izledi. Ranzadan atladım, kamaramın kapısına koştum. Kapı elimde kaldı. 7. Subaylar salonu alevler içindeydi. Koridorda koşmaya başladım. Birden bir miçonun da koştuğunu görüp seslendim: 'Çabuk buradan!.. Gel peşimden!' Dönüp yeniden kamarama sığındık; alevler içeri girmesin diye kapıyı elimizden geldiğince örttük. İmdat kapısındaki kelebek başlı vıdaları söküp kapıyı açarak, önce miçoyu tıktım, ben de arkasından girdim. Kapalı güverteye ulaşım, buradan inerdivenle ön güverteye indik. En güvenilir yer olarak bellediğim buraya koştuk. Gemi, kaptan köprüsünden kıça kadar alevler içindeydi. Yüzlerce metre yüksekliğe çıkan alevler, gökyüzünü gündüz gibi aydınlatıyordu. Sancak ta-

rafındaki cankurtaran flilkasının denize düştüğünü gördüm. Ama ufak cankurtaran, hâlâ mataforların ucunda sallanıyordu. 'Gel... Çabuk ol... Kayıkla uzaklaşmak için yalnız iki dakikamız var! Beceremezsek, geberdik demektir!' diye haykırdım mıçoya. Ön güverte boyunca köprüye doğru koşarken, kalan cankurtaran da kopup denize düştü... Kapalı güverteden atlayıp, iki metrelik yükseklikten aşağı kaymak ve cankurtarana ulaşmak zorunda kaldık. Üç tayfa daha umutsuzluk içinde kendilerini aynı sandala attılar. Bu sefer pruva halatını bırakmak zorunda kaldım. Alevler içinde kıçta, sağa sola koşuşan adamlar farkediyordum. Bir süre sonra kendilerini kaldırıp denize atıyorlardı, ama deniz de alevler içindeydi.

Gemlinin bordasından on, on beş metre yeni uzaklaşmıştık ki, ön taraftan üçüncü kaptanın fırlayıp ön güverteye tırmandığını gördük ve, 'Beni bekleyin! Beni bekleyin!' diye haykırdığını işittik. Küpeşteden denize atladı; onu da tutup sandala aldık. Aynı anda bir başkası daha pruva tarafında seslenip duruyordu, ancak artık yapacak hiç bir şey kalmamıştı. Cankurtarana sığınan beş ya da altı kişiden ancak üçü kürek çekebilecek haldeydi. Biz kendimizi alev alev yanan denizden kurtarmaya çalışırken, koca tekne de ağır ağır gözümüzün önünden uzaklaştı. Birden yine imdat isteyen sesler duyduk. Duyulduğu yöne kürek çekip, feci şekilde yanmış bir yangın söndürme görevlisini dalgaların arasından çekip aldık. Ama yanıkları o derece korkunçtu ki, cankurtarana aldığımız sırada vücudunun ve kollarının derisi eldiven gibi ellerimizin üzerine yapışıp kaldı. Adamcağız gerçekten kötü durumdaydı.

Biraz sonra imdat isteyen daha başka sesler işittik. Suların içinde gylimli, yanmamış bir usta denizci gördük. Kısa bir süre sonra, aynı biçimde bir yangın söndürme görevlisi daha aldık. Kurtulan daha başkaları varsa, onları da toplamak için gemiyi izlemek istediğimiz halde, becereceğimiz şey değildi bu; çünkü cankurtarandakilerin çoğu ağır yaralı ya da baygındı. Rüzgara ve denize karşı yalnız üç kişi kalmıştı kürek çekecek.

Bu nedenle kürek kullanmaktan caydık. Birinci mıçonun feci şekilde yandığını, ellerinin derisini ancak makasla keserek küreklerden kurtarmak gerektiğini gördük. Üçüncü zabitle yaralıları biraz yardımcı olmak istiyorduk, ama yaralarının derinliği ve büyüklüğü karşısında dehşete düşmüştük. Çevremizde hiç bir hayat belirtisi kalmamıştı. Yelken açıp, Trinidad yönünü tuttuk. Bu arada, yanıkları ağır olan yangının söndürme görevlisi öldü. Onu, karnında ağır yara ve yanıkları bulunan ikinci kama-rot izledi. Yanına vardığım zaman, üzerindeki battaniye-yl kaldırdım ve mide üstünün feci yaralarla kaplandığını, kan kaybettiğini gördüm. Yine de bütün gece çok sabırlı davranmış, soğuktan başka hiç bir şeyden şikayet etmemişti. Bir, belki de iki saat olmuştu yelken açalı. **Birden** ikinci kaptan beni yanına çağırdı. Onun da belinden aşağısı çok fena yanmış ve yaralanmıştı. Su istedil, verdim; aynı anda onun da kurtulamayacağını anlamıştım. Gerçekten de birkaç dakika sonra öldü. Üzerini örterken, birinci mıçonun durumunda bir bozukluk olduğunu farkettim. Öğlene doğru o da son nefesini verdi. Ama o ana kadar cankurtarandakilerin moralini yükseltmek için hiç boş durmamış, sürekli şarkılar söylemişti. Bütün vücudu ağır yanıklar ve yaralarla kaplıydı. Facianın en duygusal yönü, bütün bu çocukların henüz ilk delikanlılık çağında olmalarıydı. Onları engin sulara bırakırken aklımdan hep bu gerçek vardı.

Giderek artık umutsuzluk ve sıkıntılar arasında yolumu sürdük. Öğleden sonra saat bir sularında, tepemizde bir uçağın homurtusu duyuldu... Birçok defalar üzerimizde döndü, yükseldi, ardından paraşütle bir su tulumu attı, tulum cankurtarana hızla çarptığından parçalandı, su da ziyan oldu. O anda suyla pek ilgili değilim zaten; nasıl olsa 30 gün yetecek kadar suyumuz olduğunu biliyordum. Bir hayli uğraştıktan sonra, havanın kararmasına yakın uçak geri döndü.

Attığı ikinci paraşütün ucunda bu sefer bir yayık vardı, âdeta bir süt yayığı, Bizden 30-40 metre uzağa düş-

tüğü için, başarılı bir atış sayılabilirdi. Yayığı denizden aldık. İçinden buzlu su, sigara, çikolata ve çorba çıktı. Bir de üzerinde şunlar yazılı bir mesaj: 'Güneye dümen kırın, kıyı 110 mil uzakta'. Ben de aşağı yukarı böyle düşünüyordum, ama bizim güney rotasını tutturma olanağımız hemen hemen hiç yoktu. Akıntı ve rüzgar, engelliyordu bunu. Yine de bir kez denemeyi kararlaştırdım ve tahmin ettiğimiz yöne döndük. Hava aydınlandı, cankurtaranı gerektiği kadar rotasına sokup, birkaç lokma bir şeyler yedik. Saat ona doğru, uçak yeniden görüldü. Yine bir paraşüt attı, ama bu sefer içinden yiyecek değil, 'Yardım geliyor' diye bir mesaj çıktı.

Hava karardıktan bir saat sonra, bütün ışıklarını söndürmüş durumda seyreden bir yelkenli görüldü. Bir mesele yakalayıp, gönderilen yardım gemisinin bu olacağı kanısıyla sallamaya başladım. Ama tekne işaretimi saptar saptamaz, hemen teryüz etti, karanlıklar içinde kayboldu. Bir buçuk saat sonra gökyüzü ışıklarla aydınlandı. Bir uçak motorunun homurtusu işittik. Projektörler bütün okyanusu ışıklara boğdu. En sonunda biz kurtarmaya gelen gemiyi gördük: 'Admiral Jessop'. ABD Ordusu Ulaştırma Kolu'ndan bir gemil Yanımıza yaklaşıp, önce yaralıları aldılar. Ötekiler ipleri tırmanarak çıktı ve hepimiz revire yatırıldık. Uyuşturucu ilaçlar verildi. Beni de uyutmadan önce, kaptan cankurtaran botunu ne yapmaları gerektiğini sordu. Batırın, dedim. Çünkü bot; sefalet, umutsuzluk ve ölüm anılarıyla öylesine doluydu ki, onu bir daha görmek bile istemiyordum. Botu pekâlâ satableceğimi, parasıyla da kurtulanlara gıysiler alabileceğimi sonradan öğrenecektim.

48 kişilik mürettebattan yedi kişi kurtulmuştu; öyle sanıyorum ki savaş sona erinceye dek, kurtulan bu yedi kişiden üçü daha, hayatlarını yine denizde kaybettiler. Bu konuda yüzde yüz emin değilim, ama başsızlığının sonradan denizde can verdiğinden eminim... kendim biliyorum.

Botla hayatlarını kurtaranlara bir George nişanı, iki George madalyası, bir MBE nişanı üç tane de Lloyd Savaş Madalyası verdiler. Üçünün adı, resmî bildirilerde anıldı. George nişanıyla Lloyd madalyaları, sahiplerinin anısına saygıyla verilmişti.

Avrupa'da savaşın başlamasıyla birlikte, çok önceden Atlantik'te üslenmiş bir Alman denizaltısı, 'Athenia' adlı İngiliz yolcu gemisini batırarak, 28'i Amerikan uyruklu 112 yolcunun ölümüne sebep olmuştu. Almanya, 1936'da imzaladığı bir anlaşmayla, ticaret gemileri batırılmadan önce, yolcularının boşaltılması ilkesini kabul etmişti. Ama uygulamada ne Hitler, ne de denizaltılarının Başkomutanı Amiral Doenitz, bu ilkeye uymak zorunluluğunu hissettiler. 1939 yılı eylül ayında Almanlar, 26 İngiliz ticaret gemisi batırdı ve bir kere bile bu gemilerin mürettebatının can güvenliğini düşünmediler.

Ayrıca, İngiliz uçak gemisi 'Courageous'la, savaş gemisi 'Royal Oak'u da batırdılar. İngiliz donanmasının kuzeydeki üssü Orkneys'de, Scapa Flow'un sözde güvenli sularında, 'Royal Oak'un demirliken torpillerle batırılması, U47 Alman denizaltısının komutanı Guenther Prien ve mürettebatının silahlarını kahramanca ve ustaca kullanışlarının sonucudur.

Savaş başladığı zaman, Amiral Doenitz'in Kuzey Atlantik'te eylem halinde 26 denizaltısı vardı. Bunların da ancak üçte biri, aynı zamanda bir üste bulunabiliyordu. Geri kalanlarıysa ya yoldaydılar ya da anavatanında onarım görüyorlardı. Her gün 2500'e yakın İngiliz ticaret gemisiyse açık denizde seferdeydi ve denizaltıların saldırısına karşı hiç bir korunmaları yoktu. İngiliz ticaret gemilerinin Alman denizaltı-

larına karşı başlıca savunma çaresi, gemilerin konvoylar —altmış kadar ticaret gemisinin, denizaltılara karşı silahlarla donatılmış savaş gemileri eşliğinde sefere çıkışı— halinde seyretmesiydi. Konvoy sistemi, Amirallik Dairesi tarafından Birinci Dünya Savaşı sırasında, biraz da gönülsüzce benimsenmiş, fakat başarılı olduğu görülmüş bir yöntemdi. Konvoy halinde seyreden gemilerin kaybı, ayrı ayrı sefere çıkanlardan çok daha azdı.

İngilizler bu dersi 1917’de öğrenmişler, ama 1939’da yarı yarıya unutmışlardı. Bir kez ellerinde yeteri kadar refakat gemisi yoktu. Hızları saatte 15 milden yüksek olan gemiler, tek başlarına sefere çıkmaya teşvik ediliyordu. Alman denizaltıları —bu sırada sayıları bir avuç kadardı— da, akınlarını daha çok tek başına yola çıkan gemilere yöneltiyorlardı. 1939 yılı sonuna dek tek başına seyreden gemilerden 102’ sini batırdıkları halde, konvoy halinde seyreden yalnız 4 gemi batırabilmişlerdi.

Refakat, özellikle uzun menzilli refakat gemisi eksikliği yüzünden, Kraliyet Donanması önce konvoy sistemini yalnız Kuzey Atlantik’te, İngiltere’den İrlanda’nın 100 mil batısına kadar uzanan bir hat üzerinde sürdürebilmişti. Bu meridyenden sonra —batı boylamı 12 1/2°— gemilerin birbirlerinden ayrılıp, kendi başlarına Kuzey Amerika’ya doğru yollarına devam edebilecekleri düşünülmüştü. İngilizlerin düşünemedikleri —ya da düşündükleri halde, ellerinden bir şey gelmediği için çaresini bulamadıkları— şeyse, refakat gemilerinin menzilleri 1918’den beri pek değişmediği halde, Alman denizaltı menzillerinin eskisine oranla çok uzun oluşuydu. 1939 - 1940 kışı boyunca, Almanlar Atlantik’te giderek daha uzaklara eriştiler ve ticaret gemilerine, konvoydan ayrılma-

rından sonra saldırmaya başladılar. 1940 yılı ekiminde, refakat sınırı batı enlemi 20°'ye kadar genişletildi. Almanlar yine daha uzaklara kadar gittiler ve şileplere, yine konvoylar dağıldıktan sonra saldırmayı sürdürdüler.

İngilizler ayrıca ASDIC adlı araçlarının sınırını da öğrenmek zorunda kalacaklardı. ASDIC, bir su altı keşif aracıydı. Ses dalgalarını suyun altında yaymak ve dokunduğu cisimden gelen yankıyı saptamak temelinde dayanıyordu. Ses dalgası bir denizaltıya rastlarsa, dalga yankı olarak geri dönüyordu. İngilizlerin, ASDIC'lerine pek fazla güvenleri vardı. Sonradan bu araca SONAR adı verilecekti. Ne var ki, özellikle kötü havalarda ses dalgalarına pek güvenilemezdi. Yağmur, havadaki hafif dalgaları nasıl aksatırsa, bir patlamanın ya da gemi pervanesinin sebep olduğu sudaki hava kabarcıkları da, aynı biçimde ses dalgalarını aksatabiliyordu. Suyun ısındaki değişiklikler de ASDIC'in ışınlarını bozuyordu. Bu nedenle Kuzey Denizi'nde kullanılması sık sık olanakdışı kalıyordu. Her ne olursa olsun, ASDIC'in menzili çok kısıtlıydı. ASDIC'in seyir sırasında kullanılışı, bir bilimden çok, bir sanata benzetilebilirdi.

Ama ASDIC'in en önemli sınırlılığı, su düzeyinde seyreden denizaltıları saptayamamasıydı. İngilizler kıyıda ya da açıkta, denizaltıların su yüzeyinden saldırıya geçebileceklerini hiç beklemiyorlardı. Birinci Dünya Savaşı sırasında Alman denizaltılarının çoğu avlarına hep periskop derinliğinden saldırmışlardı. Bu, denizaltının bütün gövdesinin suyun altında olması demektir. İkinci Dünya Savaşı'ndaysa, denizaltılar daha çok geceleri ve genellikle de su yüzeyindeyken saldırır oldular. Bu da, ASDIC'in en gerekli olduğu anda, hiç bir işe yaramaması demektir. Sava-

şın birinci bölümünde, İngilizlerin geceleri su üstünde seyreden bir denizaltıyı saptamak için, gözlerinden başka araçları yoktu. Oysa bir denizaltı, bütünüyle de su üzerinde seyretse, yine çok küçük bir hedef sayılır.

Atlantik Savaşı'nın başlangıcında, İngilizler uzun menzilli uçakların da yokluğunu çok çekmişlerdir. Sonradan radarla donatılmış uçaklar savaşta geceleri su üzerindeki denizaltılara etkili bir biçimde ve hiç şaşmadan saldırma olanağı hazırlamıştır. Ama radarlı ya da radarsız, uçaklar denizaltılara karşı hep etkili olmuştur; çünkü hep derine dalmalarını sağlamıştır.

O çağın denizaltıları, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için her gün uzun saatlar boyunca su yüzeyinde kalmak zorundaydılar. Daldıkları zaman, dev bataryaların beslediği elektrik motorlarıyla elde edilen güce muhtaçtılar. Bataryaların gücü azalınca, su üstüne çıkmaktan başka yapacak şeyleri yoktu. Diesel motorları da, bataryaları şarj etmekte kullanılacaksa, havaya muhtaçtı. Dolayısıyla denizaltı komutanları, bataryalarını şarj edebilmek için bir süre su üstünde kalmalıydılar, ancak bundan sonra yeniden dalışa geçebilirlerdi. Gece ya da gündüz karşılaşacakları bir hava saldırısı, gerçek ya da hayali bile olsa, şarj sürelerini yarıda kesebilir, hareket planlarını ciddi olarak aksatabilirdi.

İngilizler için zaten kötü olan durum, Almanların 1940'ta Fransa ve Norveç'i istila etmeleriyle daha da kötüleşti. Fransa'nın çöküşü, İngiltere'nin savaşa tek başına devam etme zorunluluğunu doğurmuştu. Kraliyet Donanması'nı da, Fransız donanmasının des-

teğinden yoksun bırakmıştı. Oysa Fransız donanması da ASDIC kullanmaya alışıkı. Ama hepsinden kötüsü, Fransa'nın çöküşünün, Amiral Doenitz'e çok daha kullanışlı ve iyi üsler sağlamasıydı. Doenitz, temmuz ayında denizaltı anaüssü olarak Lorient'ı kullanmaya başlamıştı. Böylece Alman denizaltılarının üslerinden, hareket alanına kadar aşmak zorunda kaldıkları 450 millik uzaklık kısalmış oluyordu. Batı Fransa kıyıları'nın Almanların eline geçmesiyle, Doenitz'in komutanları konvoylara saldırmak için daha çok zaman bulmaya başlamışlardı. Çalışmak için akaryakıt ikmali yapmaya artık daha az zaman ayrılabilirdi. Alman denizaltı gücünün etkinliği, bir anda daha vurucu hale gelmişti.

Britanya'nın Kuzey Amerika'yla bağlantısı zaten tehdit altındayken, şimdi büsbütün rastlantılara kalmıştı. Almanlar işleri daha da kötüleştirmek istercesine, İngilizlerin çok gereksindikleri uzun menzilli uçak tipini gerçekleştirmişlerdi. Focke-Wulf 200, dört motorlu, Fransa'dan kalkıp Kuzey Atlantik'e uçabilecek, sonra da Norveç'e dönebilecek kadar uzun menzilli bir uçaktı. 1940 yılı yazı sonlarında kullanılmaya başlandığı zaman, FW 200'ler İngiliz konvoylarının yerini saptayabiliyor, bunu Alman denizaltılarına bildiriyor, sonra da gemileri bombalıyordu.

Okyanusta seyreden bir konvoy, Atlantik'in iki kıyısı arasında ağır ağır gidip gelen iki geniş hat gibiydi. 50 gemilik bir konvoy, her biri beşer gemilik on kol halinde yol alıyordu. Böylece konvoyun denizaltılara açık cephesi, hedef olarak küçültülmüş oluyordu. Konvoylar, hantal ve acemi birimlerdi. 50 ticaret gemisinden oluşan bir bütünü kötü hava koşulları içinde bir arada tutmak, denizcilikte kolay iş değildi. Hele batı rüzgarları estiği ve gemilerin çoğu

boş, dolayısıyla suyun bir hayli üzerinde olduğu zaman. Bir de devamlı zigzaglar yaparak seyretmek zorunluluğu vardı. Birbirine yakın seyreden elli gemi, bir saat içinde bir çok defa, ansızın rota değiştirmek zorundaydı. Konvoy halinde seyretmek, öbür gemilerden uzakta, kendi başına seyretmeye alışmış okyanus kaptanlarının temel içgüdülerine aykırı bir şeydi.

FW 200'ler en sonunda dizginlendi. İngilizler bu sefer de konvoylara katapult gemileri kattılar. Bu gemiler, FW 200'leri düşürmek, ya da hiç olmazsa uzaklaştırmak için rahatça fırlattıkları avcı uçakları taşıyordu. Avcı uçakları gemilerden yalnızca fırlatılabilirdi. Pilotun yeniden katapult gemisine dönme olanağı yoktu. Bütün ellerinden gelen, paraşütle denize atlamak ve kurtarılmayı ummaktı. Daha sonra İngilizler, avcı uçaklarının iniş yapabileceği refakatçi uçak gemilerini de konvoylara kattılar. Böylece FW 200'lerin keşif eylemleri etkisiz hale geldi. Doenitz de bunun yerine başka taktik kullanmaya başladı.

Atlantik'te bir seferde on beş denizaltıyı birden avının üzerine salacak hale gelince, bunlara herhangi bir konvoyun geçme olasılığı bulunan yerlerde devriye gezmeleri emrini verdi. Millerce uzakta bekleyen denizaltı, ufukta konvoyun ön direkleri görününceye kadar nöbette kalıyordu. Gözetlemeye kalan denizaltı, gözlemini telsizle Doenitz'e haber verecekti. Doenitz, de, işe yarar bütün denizaltıları, konvoyun üzerine salacaktı. Ondan sonraki gece, hep birlikte saldırılacaklardı gemilere. Gündüz, konvoyu izleyecekler, ikinci gece yine saldırıya geçeceklerdi. Torpilleri tükeninceye kadar avı sürdüreceklerdi. Doenitz buna, 'kurt sürüsü tekniği' adını vermişti.

Buluş, gerçekten müthiş etkiliydi. Kraliyet Donanması hâlâ refakat gemisi sıkıntısı çektiğinden, kon-

voylar etkili bir biçimde korunamıyordu. Atlantik Savaşı'nın başlangıç döneminde bir tek gemi, ya da korvetin kumandanı, bazan 40-50 değerli şilebi korumanın sorumluluğunu taşımak zorunda kalıyordu. Manş'ta ya da Kuzey Denizi'ndeki Alman kıyı konvoylarıysa, genellikle her şilep için on iki, hattâ bazan daha çok sayıda refakat gemisinden yararlanıyordu. Bir seferinde Boulogne yakınlarında bir konvoyu saldıran bir İngiliz savaş gemisi, bir tek şilebi koruyan yirmi sekiz refakat gemisiyle karşılaşmıştı. İngiliz refakat gemilerinin sayısı artıncaya kadar uzun süre Alman denizaltıları bir hayli rahat çalıştılar.

Gece deniz yüzeyindeyken torpil atarak saldırmak sanatı, kötü görüş uzaklığı koşulları altında durumu kestirmek ve en iyi şekilde yorumlamak temeline dayanır. Bu, torpil atarak öğrenilecek türden bir sanat değildir. Bu özel savaş türünde ustalık, ancak deneyle elde edilir. Doenitz'in kumandanlarından üçü, 'Royal Oak'ı batıran Guenther Prien, Otto Kretschmer ve Joachim Sceepke, öteki meslekdaşlarına göre, göze batacak kadar başarılıydılar. Çok büyük tecrübeleri vardı. Dolayısıyla daha çok gemi batırdılar. Özellikle Kretschmer, bir konvoyun kolları arasına girerek aradan saldırıya geçmek gibi, kahredici bir teknik kullanıyordu. Kraliyet Donanması, 1941 yılı mart ayında, iki gece içinde, İzlanda'nın güneyinde batıya ilerleyen bir konvoyu refakat ederken, bu kumandanların komuta ettiği üç denizaltıyı batırmayı becererek, büyük bir başarı kazanmış oldu. Kretschmer, 'HMS Walker' tarafından esir edildi. Öbür iki kumandan, denizaltılarıyla birlikte sulara gömüldüler.

Önemli olmakla birlikte bu başarı yine de yeterli değildi. Doenitz, en iyi kumandanlarından üçünü kaybetmişti; ama şimdi çok daha hızlı bir tempoyla

denize denizaltılar indiriliyordu. 1941 yılı eylül ayında, denizaltılarının sayısı 151'i bulmuştu, ama bunların hepsi bir anda sefere çıkamıyordu. Denizaltılar çok olduğu, refakat gemileriye hâlâ pek dağınık seyrettikleri için, Doenitz'in komutanları 1941 yılı nisanında hâlâ rekor sayılacak kadar çok Müttefik gemisini torpilleyip batırmak olanağına sahiptiler. Batırılan gemilerin büyük çoğunluğu da, İngilizdi. Bu dönemde gemilerin batırılma işlemi, tezgahlanıp denize indirilme işleminden daha hızlı ilerliyordu. Britanya'nın ithalatı yarı yarıya azalmıştı. Kraliyet Donanması ve RAF'ın bütün çabalarına rağmen, Britanya açlığa mahkum edilmişti.

Amerika Savaşa Katılıyor

1941 yılında İngiltere için en umut verici gelişme, Birleşik Amerika'nın, önce gayriresmî, sonra da resmen Atlantik Savaşı'na katılmasıydı. Amerika henüz savaşa girmemiş; ama yine de yardımcı olabilmişti. Fransa'nın yıkılışı ve Hitler'in Batı Avrupa'nın hemen bütününe istila etmesi, Amerikalıları çok kuşkulandırmıştı. Birleşik Amerika, Atlantik'te deniz üstünlüğünü sağlayabilmek için, Britanya'ya geniş çapta güveniyordu. ABD'nin deniz stratejisi, kendileri Pasifik'te üstünlüklerini sürdürürken, aşağı yukarı dost sayacakları iki büyük devletin de —Britanya ve Fransa— Atlantik'de egemen olması temeline dayanıyordu. Fransa yıkıldıktan sonra, bu kuram artık geçersiz demektir. Bunun üzerine Amerika'nın Deniz Harekatı Baş Komutanı Amiral Stark, ABD Atlantik Filosu'nun

genişletilmesi için yardım isteği ve bu isteği hemen karşılandı. Bu, o dönemde Hitler'e karşı tek başına savaşan İngiltere'ye, Amerika'nın ilk sessiz sedasız yardımıydı.

1940'ın geri kalan döneminde Britanya yine de gereksedeği besin ve silahları Birleşik Amerika'dan ya kendi gemileriyle ya da 'paranı de ve malını taşı' diye özetlenebilecek yöntemle sağlamıştı. Britanya, İt-halatını sallantıdaki dolar stoklarıyla ödüyor, üstelik satın aldığı malı taşımak için, Atlantik'in öteki kıyısına kadar uzanıyordu. Birleşik Amerika'nın savaşa biraz daha bulaşmasına giden ikinci adım da, Başkan Roosevelt'in üçüncü kez başkanlığa seçilmesi oldu. Roosevelt, nc defa bu göreve seçilen tek Amerikalıydı. 1940 yılı kasım ayında kazandığı, o zamana kadar eşi görülmemiş zaferi, i politikadaki durumunu iyice kuvvetlendirmişti. Artık Birleşik Amerika'nın kendi kabuğına çekilmesi gereğini savunanlara karşı, onlara hiç aldırmadan, Britanya'ya açıkça destek olabilirdi. Nitekim, hiç zaman kaybetmedi. Aralık ayında 'paranı de ve malını taşı' düzenini kaldırdı, yerine 'kiralama ve ödünç verme' yöntemini getirdi. Roosevelt, Amerikan halkına, eğer komşunuzun evinde yangın çıkarsa, elbette ona bir hortum götürüp yardım edersiniz, diyerek seslendi. Komşunuz elbette hortumunuzu sonra geri verecekti. Roosevelt şöyle diyordu: 'Kendilerini savunan Avrupa halkı, bizden kendilerinin yerine dvşmemizi istemiyor; bizden bütün isteğiği, savaşın gereklerine uymamız... Bizler, demokrasinin en büyük silah deposu olmalıyız.'⁽²⁾

Kongre de 'Kiralama ve dn Verme' yasaşını kabul etti. Ama Birleşik Amerika'nın savaşa katkısının ikinci aşaması olan 'Kiralama ve dn Verme' mal-

larının ABD donanması tarafından korunması ilkesini onaylamadı. Bu koruma işlemi, aşamalardan geçerek başladı ve en azından Roosevelt tarafından 'Kiralama ve Ödünç Verme' ilkesinin doğal sonucu olarak kabul edildi. Komşunuza bir hortum vermek, eğer bu hortum yolda çalınacak, ya da yok edilecekse, yararsız bir davranış demektir.

A.B.D. donanmasının savaşa ilk katkısı, Deniz Piyadelerinin İzlanda'daki üslerde bulunan İngiliz askerlerinin yerini almasıyla, dolaylı olarak başladı. İngilizler, Danimarka'nın Almanlar tarafından istilasından sonra, o zamanlar Danimarka'ya ait olan İzlanda'daki üsleri işgal etmişlerdi. İngilizlerin, Atlantik'teki konvoylarını korumak için İzlanda'da üslere ihtiyaçları vardı. Ayrıca İzlanda'ya Almanların sahip çıkmaya kalkışmalarını da önlemek zorundaydı. 1941 yılı temmuzunda ABD Deniz Piyadeleri, varılan anlaşma uyarınca İngiliz garnizonunun yerini aldılar; böylece ABD donanması Birleşik Amerika'yla İzlanda arasındaki konvoyların korunması görevini de yüklenmiş oluyordu; Amerikan ve İzlanda gemilerine korunma olanakları sağlandı; aynı biçimde 'konvooya katılacak öbür ulusların gemileri için de' yardımın geçerli olacağı belirlendi. Sözde ABD donanması yalnızca kendi ulaşım yollarını koruyordu. Uygulamadaysa, Kuzey Atlantik bölgesindeki İngiliz konvoylarının korunmasını da üzerine almıştı. 1941 yılı eylül ayında İzlanda'nın güneyinde bir Alman denizaltısının, 'Greer' adlı Amerikan destroyerine başarısız saldırısı üzerine, A.B.D.'nin savaşa bulaşması daha belirli ve etken olmaya başladı. Ekim ayında ise, bir Alman denizaltısı, 'USS Kearney' savaş gemisini batırdı. Böylece ABD donanması ilk kez saldırıya uğramış ve kayıp vermiş oluyordu. Bunun üzerine Roos-

sevelt de ABD donanmasına, saldırılara karşılık vermeleri için yetki tanıdı. Oysa Japonların Pearl Harbor'a saldırısına ve Hitler'in Birleşik Amerika'ya savaş ilan etmesine daha çok vakit vardı. Ama İzlanda'nın güneyindeki soğuk denizlerde, Birleşik Amerika çoktan savaşımaya başlamıştı bile.

Her şeye rağmen Atlantik Savaşı'nda durum yine de ciddiliğini koruyordu ve korumaya devam etti. Birleşik Amerika'yla İzlanda arasında seyreden Amerikan refakat gemileri, İngilizlerin Atlantik'in doğusundaki bölgede konvoylara daha iyi destek olmalarını sağlıyordu. Ama bu arada başlarına bir iş daha çıktı. Hitler 1941 yılı haziranında Rusya'ya saldırınca Churchill, İngiltere'nin elinden gelen bütün yardımı yapmaya hazır olduğunu hemen bildirdi. Böylece İzlanda'dan kuzey Rusya'daki Murmansk limanına yeni bir konvoy yolu açılmış oluyordu. Bu yol, hepsinden beterd; çünkü yalnız denizaltılar değil, ayrıca Kuzey Norveç'teki üslerden havalanan Alman uçakları tarafından da tehdit ediliyordu. Kuzey Rusya konvoylarını tehdit eden bir başka tehlike de, Kuzey Norveç fiyortlarındaki Alman savaş gemileriydi. Bu yöne açılan ilk konvoylar, bu tehlikelerden yakalarını sıyrıp geçebildiler. Fakat daha sonrakiler çok iğrenç saldırılara uğradılar.

Atlantik'teki konvoy yolu, her şeye rağmen İngiltere'nin başlıca can damarıydı. Yaklaşık yedi buçuk deniz mili hız yapabilen ağır konvoylar, Sydney, Cape Breton'da toplanıyor, sözde yollu konvoylar, yani dokuz on mil yapabilenler, Halifax, Nova Scotia'da bir araya geliyorlardı. Bu sırada Alman denizaltıları saldırılarını Güney İzlanda'yla Cape Farewell'in batısındaki bölgeye, Greenland'teki 'hava desteği koridoru'

na yöneltmişlerdi. Bu bölgenin kıyılara üslenmiş keşif uçakları tarafından denetlenme olanağı yoktu.

1941 yılı aralık ayında Hitler (Japonların Pearl Harbor baskını üzerine) Birleşik Amerika'ya savaş ilan edince Doenitz, İngilizlerin konvoylarını denizaltılara karşı savunmak için pek iyi hazırlanmadıklarını kabul ederken, Amerikalıların da buna hiç hazırlıklı olmadığını hemen anladı. Gündüzleri çok sayıda gemi, yanlarında hiç bir refakat gemisi olmadan, hemen her gün Saint Lawrence'ten New York'a, güneyde Cape Hatteras'tan Florida boğazına doğru, kıyı yollarında seyrediyordu. Buradan da Mexico körfezi ne ya da daha güneyde, Bahama'yla Küba arasında, Küba'yı Haiti'den ayıran Windward geçidine devam edebiliyorlardı. Bu uzun can damarının bütünü, hiç bir biçimde korunmuyordu. Konvoy yöntemi de yoktu. Olsa bile, refakat gemileri yeterli değildi. ABD donanması henüz Atlantik'teki gücünü gösterecek kadar gemi inşa edememişti. 1942 yılı ocak ayından başlayarak, Alman denizaltıları, Atlantic City, Virginia Capes ve Hatteras arasındaki bölgede, Amerikan kara suları içinde, temmuz ortasına kadar 360 şilep batırdılar. Bu arada Amerikalılar New York'tan, Windward geçidinden geçerek Güney Amerika'nın kuzeydoğu kıyısına kadar uzanan alanda bir konvoy yöntemi örgütlemişlerdi. Konvoylar Kızıldeniz yoluyla ve Ümit Burnu'ndan geçerek ya da Batı Afrika'daki Freetown'u aşarak buradan Orta Doğu'ya erişebiliyorlardı. Doenitz buna karşılık hareket alanını biraz daha genişletmekle yetindi. Alman denizaltıları Freetown, Mexico körfezi ve Brezilya kara sularının yakınlara sokulmaya başladılar. Gemi torpilleyip batırma işi sürdü gitti.

Artık resmen müttefik olan İngilizler ve Amerikalılar, Atlantik Savaşı'nı çileden çıkartan asıl sorunu hâlâ çözememişlerdi. Deniz üzerindeki bir denizaltı nasıl saptanabilir ve geceleri, kötü hava koşullarında denizaltılara karşı etkili bir biçimde nasıl tarruz edilebilir? Denizaltıların su yüzeyine çıkmamalarını sağlamak için, daha uzun menzilli keşif uçakları gerekiyorlardı. Ama ayrıca uçakların ve savaş gemilerinin su yüzeyinde seyreden bir denizaltının yerini gece de saptamaları ve üzerine saldırabilmeleeri için daha güvenilir araçlar gerekiyordu.

Bu ciddi sorunun çözümü, kesinlikle bir İngiliz buluşu olan santimetrik radardı ve savaşın kaderini Müttefikler'den yana değiştiren de, bu oldu. Atlantik Savaşı'nı bu araç olmadan kazanmaları, pek düşünülemezdi. Radar, aslında savaştan önceki dönemden beri vardı. Bunlar ASDIC yöntemine benzer bir biçimde çalışıyordu. Önce elektro-manyetik dalgalar gönderiliyordu. Dalga bir hedefe çarpınca, yansıyıp geri dönüyordu. Dalganın gönderilmesiyle yankının alınması arasında geçen zamanı ölçerek, hedefin uzaklığı saptanabiliyordu. Dalganın yönünü izleyerek, hedefin hangi yönde olduğunu da, gemiden ya da uçaktan saptamak olanağı vardı. Böylece hedefin yeri gerçekten belirleniyordu. Bu ilke Britanya'da savaştan önce çok iyi anlaşılmış ve yaklaşan düşman uçaklarını haber almak için, bir dizi radar istasyonunu kurulmuştu. Donanmada birçok gemiye radar yerleştirmiş, Akdeniz'deki İngiliz filosunun başkomutanı Amlral Cunningham, Matapan savaşında İtalyan donanmasını yenilgiye uğrattırken, radarı çok iyi bir bi-

çimde ilk defa olarak kullanmıştı. Ama ilk radarların en büyük sakıncası, kolay taşınmayacak kadar ağır oluşlarıydı. Cunnigham'ın savaş gemileri olduğu için, radarı bu gemilere yerleştirebiliyordu. Müttefiklerin Atlantik Savaşı'nda ve daha başka birçok çatışmada asıl gereksedikleri, bir uçağa ya da küçük bir savaş gemisine de monte edilebilecek kadar küçük bir radar aracıydı. İlk radarların ağır ve büyük oluşlarının nedeni, kullandıkları dalga uzunluklarının çok uzun olmasıydı. Yararlı bir radar yayınının kesinlikle dar olması gerekiyordu; çünkü geniş bir yayın alanı ortaya çıkarttığı halde, açığı gösteremiyordu.

Dar bir yayın istenince, uzun dalga yayını bir noktada toplayabilmek için çok büyük bir 'ayna' kullanmak zorunluluğu çıkıyordu. Aynanın büyüklüğünü, radarı bir uçağa koymak için küçültmek istediğiniz zaman, her şeyden önce dalga uzunluğunu küçültmek zorundaydınız.

Savaş başladığı zaman, henüz hiç kimse santimetreyle ölçülen gerçekten kısa dalgalı elektromanyetik dalgalar yayınlamıyordu. Sorunun karşılığı (bu karşılık 1939-40 kışında iki İngiliz bilgini, J. T. Randall ve H.A.H. Boot tarafından bulunup, sonradan birçok başka bilgin tarafından geliştirilmiştir,) on santimetre ve daha da kısa dalga uzunlukları yayınlayan 'oiuklu manyetron'du. 1941'de bir başka İngiliz bilgini, J. Sayers, ilk manyetronların başlıca arızası olan frekans sıçramalarına karşı, manyetronun parçalarını birbirine ekleyerek bir çare buldu.

Almanların da kabul ettiği gibi santimetrik radar, Müttefiklerin bir sürü yeni buluşu içinde en etkili olanıydı. 1943 yılı mayıs ayında Doenitz, Berchtesgaden'e Hitler'i görmeye gidip, Atlantik Savaşı'nın

hiç olmazsa şimdilik durdurulmasını istedi. Doenitz, Hitler'e şöyle dedi: 'Düşman uçaklarının yeni bir saptama aracıyla donatıldığı artık kesinleşmiştir... bu sayede de bulutlar alçak, görüş çok bozuk ve gece bile olsa, düşman uçakları denizaltıların yerlerini saptayabilmekte, üzerlerine saldırabilmektedir. Eğer uçaklarda bu araç olmasaydı, örneğin geceleri ya da fırtınalı denizde, denizaltıların yerini saptamak olanağı bulunamazdı. Bugün çok daha fazla sayıda denizaltı, uçaklar tarafından batırılıyor ve batırılacaktır.'

Doenitz devamla: 'Geçen ay kayıplarımız, seferde olanların yaklaşık % 13'ü demek olan 14 denizaltıdan, yine seferde olanların yaklaşık % 30'u demek olan 36, belki de 37 denizaltıya yükseldi. Bu kayıplar çok yüksektir. Oysa biz şimdi kaynaklarımızı idareli kullanmak zorundayız; aksini yapmak, düşmanın ekmeğine yağ sürmek olacaktır,' diye ekledi.

Talih dönmüştü. 1943 yılı mart ayı, Müttefikler için Atlantik'te en kötü ay olmuştu; çünkü ilk yirmi gün içinde 43 gemileri batırılmıştı. Ama 1943'ün nisan ve mayıs ayları da, Doenitz için en kötü aylar olacaktı. 17 mayıstan 1943 eylülüne kadar denizaltılar Atlantik'te hiç bir Müttefik gemisi batıramadı. Doenitz denemeye kalkıştığı halde, bir daha asla üstünlük sağlayamayacaktı. Yine de umutla, 24 Mayıs 1943 tarihli gündelik emrinde, adamlarına kendilerini zafere ulaştıracak yeni buluşlar ve silahlar vaadetti. Ama bu arada savaşta bir duraklama oldu. Ne var ki, artık yeni buluşlar da **yeterliyordu. Bunların ilki, hedefe y**nelen torpildi. Akustik bir buluş olan bu torpil, hedefin pervanesinin çıkarttığı sese doğru yönelebiliyordu. Doenitz bu silah sayesinde denizaltı komutanlarının güvenilir bir uzaklıktan ve dalış halindeyken konvoylara 'körleme' atış yapabileceklerini ummuş-

tu. Akustik torpil kısa süren bir başarı sağladı. İngilizler ve Amerikalılar böyle bir torpilin yapılacağını önceden kestirmişler, basit bir cevap bile hazırlamışlardı. Gemilerin arka tarafına yerleştirilecek ve per-vonesinden daha çok gürültü çıkartacak bir 'aldatma' aracı, çoktan hazırды ve bekliyordu. Alman akustik torpilleri bu aldatma araçlarından pek çoğunu yok etti, ama pek fazla tekneye dokunamadı.

Doenitz, komutanlarına ayrıca bir de Schnorkel aracı sağlamıştı. Bu sayede denizaltıların tam olarak su yüzüne çıkmadan bataryalarını şarj etmeleri sağlanabiliyordu. Schnorkel, denizaltının diesel motorları için bir tür soluk alma tüpüydü. Gemi kumandanı kulesini iyice su üstüne çıkartıp radarlar tarafından yerinin saptanmasına fırsat hazırlayacağı yerde, sadece Schnorkel'ini yukarı uzatabilirdi. Ancak ne Schnorkel, ne de akustik torpiller, Alman denizaltılarının Kuzey Atlantik'te yeniden etkili bir kuvvet olmalarını sağlayabildi. Doenitz'in Berchtesgaden'de Hitler'e söylediği gibi, U-denizaltılarının sahneden çekilmeleri geçici değil, büsbütündü.

Doenitz'in denizaltıları, Almanların İkinci Dünya Savaşı'nda kullandıkları en etkili deniz silahı olmuş, Müttefiklerin tam 2.828 ticaret gemisiyle, 145 savaş gemisini batırmıştır. Almanlarsa, toplam olarak 1.162 denizaltı inşa etmişler, bunların 785'ini kaybetmişlerdir. Ama denizaltılar için yaptıkları yüklü yatırım, başka türden savaş gemilerine yaptıkları yardıma oranla gerek insan, gerek para ve hazine yönünden, çok daha yararlı olmuştur. Alman savaş gemileri birçok defa Atlantik'e açılmış, ancak hiç birinde başarı sağlayamamıştır.

1939'da savaş başladığı zaman, Almanların za-

ten Atlantik'te üslenmiş iki 'cep' zırhlısı vardı. Bunlar yollu, kalın zırhlı, bol silahla donatılmış 12.000 tonluk ve en büyükleriyle hızlıları dışında görüldüğü kadarıyla bütün İngiliz savaş gemilerinin hakkından gelebilecek nitelikte teknelerdi. Her şeye rağmen, giriştikleri hareket verimsiz olmuştur. 'Deutschland' adlı savaş gemisi Kuzey Atlantik'te hedef bulamamış, toplarını bir defa bile ateşleyememiş, akaryakıtı tükenmeye başlayınca da, Kuzey Denizi yoluyla Almanya'ya dönmüştü. Güney Atlantik'teyse, 'Amiral Graf Spee' Güney Amerika limanlarına gidip gelen birkaç İngiliz ticaret gemisini batırmıştı. 26 eylülde bu cep zırhlısının yeri 8 inçlik toplarla donatılmış 'Exeter' kruvazörü, 'Ajax' hafif kruvazörü ve Yeni Zelanda Kraliyet Donanması'nın 'Achilles' kruvazöründen oluşan İngiliz Güney Atlantik filosu tarafından saptandı. 'Graf Spee', 11 inçlik toplarıyla bütün bu gemilerin hakkından gelebilirdi. Yine de savaşı kaybetti. İngiliz filosu komutanı Komodor Harwood, 'Graf Spee'yi bir anda iki yöne birden ateş açmak zorunda bırakmak için kuvvetlerini ikiye böldü. 'Graf Spee'nin ateş kontrol düzeni, bütün savaş gemileri gibi ancak bir tek hedefe yöneldiği zaman en verimli biçimde çalışabiliyordu. İki saata yakın süren kaçıp kovalamacalı bir çatışma sonunda, bazan menzile girip, bazan çıktıktan sonra, Harwood'un gemileri 'Graf Spee'ye, onun kendilerine verdiği yıkımdan çoğunu verdirdi. En sonunda 'Graf Spee' tarafsız Montevideo sularına sığındı. Mürettebattan 37'si ölmüş, gemi ağır yaralar almış, 57 kişi de yaralanmıştı. Geminin kumandanı Langsdorff, gemisinin kapaklarını açarak River Plate'de batmasını sağladı; sonra da intihar etti.

‘Schamhorst’ ve ‘Gneisenau’

Almanlar 1939’da Kuzey Atlantik’e tek başlarına iki zırhlı daha gönderdiler. Bunların ilki, üçüncü cep zırhlıları ‘Admiral Scheer’di. Ekim ayında gemi İzlanda’yı Grönland’dan ayıran Danimarka boğazından geçti ve 5 kasımda, İngilizlerin topla donatılmış ticaret gemisi ‘Jervis Bay’in eşlik ettiği bir konvoyu, doğu yönünde saptadı. İngiliz gemisinin kumandanı E.S.E. Fegen, konvoyu hemen uzaklaşmasını emredip, kendisi de hemen ‘Admiral Scheer’in üzerine döndü. ‘Jervis Bay’, silahla takviye edilmiş bir ticaret gemisinden başka bir şey değildi. ‘Admiral Scheer’le savaştıracak güçten yoksundu. Ancak kumandan Fegen kendi gemisini feda ederek, koruduğu konvoyun uzaklaşmasını sağladı. ‘Admiral Scheer’ sonunda ‘Jervis Bay’i batırdı, ama 37 gemilik konvoydan ancak 5’ini sulara gömebildi. ‘Admiral Scheer’ daha sonra on bir şilep daha batırdı —bunların hiç birine savaş gemisi refakat etmiyordu,— sonra da Almanya’ya döndü.

Aralık ayında ‘Hipper’ ağır kruvazörü Atlantik’te tek başına bir başka ava çıktı. 1939 yılı Noel günü bir konvoyu saldırdı, ancak püskürtüldü; yaralı olarak onarım için Brest’e sığınmak kaldı. ‘Hipper’ daha sonra şubatta Brest’ten demir alıp ikinci seferine çıktı; bu sefer daha başarılı oldu: 19 gemilik bir konvoyda, 7 gemi batırdı. Ama yine de bir çift denizaltının becerdiğinden fazlasını yapamadı.

Almanlar artık bir tek geminin verimli avlarla geri dönemeyeceğine inanmışa benziyorlardı. Bunun üzerine ikinci deniz görevi, yollu iki büyük savaş kruvazörüne, ‘Scharnhorst’ ve ‘Gneisenau’ya verildi. Bun-

lar birlikte görev yaptılar ve gerçekten müthiş bir kuvvet olduklarını gösterdiler. Ancak uçakları yoktu. Doenitz'in denizaltılarının, konvoyların yerini saptamak için yararlandığı bir keşif kolundan yararlanabiliyorlardı. Gördükleri konvoylara da, eski bir İngiliz savaş gemisine raslamaktan korktukları için etkili biçimde yanaşamıyorlardı. 'Scharnhorst' ve 'Gneisenau' açık denizde seyrederken, İngiliz Amirallik Dairesi, Birinci Dünya Savaşı'nın eski, pek yollu olmayan, ama iyi donatılmış gemilerinden biriyle mümkün olduğu kadar çok sayıda konvoyu güvenlik altına almıştı. Bu gösteri işe yaradı. 'Scharnhorst' ve 'Gneisenau' ne zaman bu saygıdeğer gemilerden birini görseler, hemen daha kolay avlar bulmak için alanı terk ettiler. Brest'e çekilip, burada RAF'ın sürekli hava akınlarına hedef oluncaya kadar, 21 gemi batırdılar.

Alman donanmasının başkomutanı Amiral Reader, herhalde hava gücünün önemini anlayamayan ve —1940'larda bile— hâlâ savaş gemilerinin dokunulmaz, üstün güçlü savaş birimleri olduğunu sanan, hayattâ kalmış tek denizciydi. Reader'in bundan sonraki planı, 'Scharnhorst', 'Gneisenau', Almanya'nın o zamanlar tek zırhlısı olan 'Bismarck' ve ağır kruvazör 'Prinz Eugen'den oluşan büyük saldırı filosunu kurmaktı. Bunlar Brest'te toplanacaktı. 'Bismarck' ve 'Prinz Eugen', Doğu Baltık'taki Gdynia limanındaydılar. Reader bu gemileri düşman görmeden Atlantik'e gönderebileceğini sanmıştı. Ancak Kraliyet Donanması'ndan bir keşif pilotunun uyanıklılığı sayesinde, yarıldı. Bu pilot, 1941 yılı mayıs ayının dördüncü haftasında, iki geminin Bergen yakınlarındaki bir fiyorttan demir alıp ayrıldıklarını saptamıştı.

İngiliz Amirallik Dairesi için bu, açıkça meydan

okumaydı. Tek tek cep zırhlılarının ya da bir çift kruvazörün Atlantik'e sızması başka şeydi. Ama Almanya'nın en kudretli savaş gemisinin —o zaman belli olduğuna göre— Brest'teki iki savaş kruvazörü ve bir ağır kruvazörle birleşmesi, aslında büyük tehdit demektir. Bunun üzerine İngiliz Anavatan Filosu'nun başkomutanı Amiral Jack Tovey, gemilerini hemen seferber etti. Cebelütarıktaki 'H. Gücü' kumandanı Amiral Somerville de onu izledi. Bu iki kudretli deniz birliğinin hareketi, Londra'daki Amirallik Dairesi tarafından koordine ediliyordu. Tovey, Orkneys'te, Scapa Flow üssündeki Anavatan Filosu'nun gemilerine, batıya, Clyde'dakilerin de İzlanda ve Danimarka boğazı'nın güney çıkışına hareket etmeleri emrini verdi.

Alman filosu komutanı Amiral Luetjens'in denize açılmasının üzerinden iki gün, iki gece geçmişti ki, Tovey'in kruvazörlerinden 'HMS Suffolk' Danimarka boğazından güneye seyreden gemiyi saptadı. 'Suffolk'la onun kardeşi 'Norfolk', 23 - 24 Mayıs gecesi Alman gemilerini gölge gibi izlediler; Alman filosunun durumu, rotası ve hızı hakkında Tovey ve kumandanlarına sürekli bilgi aktardılar.

Tovey'in gücünün öncü kolu, Visamiral Holland komutasında, eski fakat yollu savaş kruvazörü 'HMS Hood'la, yeni bir zırhlı, 'Prince of Wales'tan oluşuyordu. 'Suffolk' ve 'Norfolk'u yöneten Amiral Holland, Alman filosunu tam hesapladığı gibi, 24 Mayıs günü, şafak vakti görüp yolunu kesti. İngiliz filusunun talihi pek yaver gitmedi. Zırhlıları ince olan 'Hood', 'Bismarck'ın mermilerinden birinin arka cephaneliğe isabeti üzerine infilak etti ve üç dakikada sulara gömüldü. Bütün mürettebat da, gemiyle birlikte battı. 'Prince of Wales' ağır yaralar aldı, ama 'Bismarck' da aynı biçimde yaralanmıştı. 'Prince of

Wales'in mermilerinden biri, 'Bismarck'ın akaryakıt ikmalini sağlayan kapakların bulunduğu bölmeyi sular altında bıraktı. Bu, 'Bismarck'ın yalnız 1000 ton akaryakıtı kaldı demekti. 'Norfolk', 'Suffolk' ve 'Prince of Wales', düşmanı izlemeye devam ettiler. Anavatan Filosu'nun ana gözüyle arkalarına takılan Amiral Tovey, 'Victorious' uçak gemisinden kalkan uçaklarla bir saldırı düzenlemeyi kararlaştırdı. Hava saldırısı ayın 24'ünde, gece gerçekleştirildi. Gemi bir torpil yarası daha aldı. İngilizler hesabına ne yazık ki, 'Bismarck' ardındaki 'Suffolk'u gece karanlığında batırmayı başardı.

Aslında 'Bismarck', Brest'e doğru rota değiştirmişti. Tovey, 'Bismarck'ın kuzey Atlantik'te refakatsız seyreden konvoylara vereceği zarardan korkarak bunu önlemeye karar verdi, batıya doğru rota değiştirdi. Çünkü en kötü olasılık buydu. Oysa 'Bismarck'ın gerçek rotası, şimdi kendisini Amiral Somerville'in Cebelütarik'tan kuzeybatıya doğru ilerleyen 'H Gücü'ne doğru sürüklüyordu. Bu kuvvet de, eski savaş kruvazörü 'Renown' ve uçak gemisi 'Ark Royal'dan oluşuyordu.

26 Mayıs sabahı Amirallik Dairesi, 'Bismarck'ın yerini yeniden saptadı. 25'inde Alman gemisi telsizini kullanarak yerini kaybettirmişti. 26'sındaysa, RAF'a ait Catalina tipi bir deniz uçağı tarafından görüldü. Amirallik Dairesi geminin bu sefer kesinlikle Brest'e gittiğini biliyordu. Kısa bir süre sonra 'Bismarck', 'Ark Royal'ın keşif uçaklarından biri tarafından yine görüldü.

'Ark Royal' öğleden sonra saat 17'de ikinci ve başarılı akınını başlattı. 'Bismarck' iki torpil isabeti aldı ve bunlardan biri dümenine raslayınca, gemi başıboş kaldı. Kaptan Vian komutasındaki bir destro-

yer filotillası artık başıboş kalan 'Bismarck'la bütün gece teması sürdürdü. Amiral Tovey de, sabaha kadar Anavatan Filosu'yla olay yerine yetişmişti. Önce 'Rodney' ve 'King George V'in 16 ve 14 inçlik toplarıyla 'Bismarck'ın ateş gücü azaltıldı. Ardından 'Dorsetshire' kruvazörünün torpilleriyle de batırıldı. Hitler'in tek zırhlısı, 27 Mayıs 1941 günü, sabah vakti, dokuza yirmi kala, mürettebatının çoğuyla birlikte sulara gömüldü.

Öte yandan 'Prinz Eugen' kaçmayı başarmıştı. İki gün önce aldığı emirle 'Bismarck'tan ayrılmış ve doğru Breşt'e gidip, 'Scharnhorst' ve 'Gneisenau'ya katılmıştı.

Manş'ta Alman Yarma Hareketi

'Scharnhorst', 'Gneisenau' ve 'Prinz Eugen', 1941 yılı mayısından 1942 şubatına kadar huzursuzluk içinde Brest'te kaldılar. 12 şubatta, RAF'ın ve Kraliyet Donanması'nın birden giriştiği cüretli bir hareket sonucunda, üç gemi de olanca hızlarıyla ve gündüz vakti, Manş'tan ve Dover boğazından geçip, Almanya'ya dönmek zorunda kaldı. Bu emri, amirallerine karşı sabrı iyice taştan Hitler'in kendisi planlayıp vermişti. Büyük tonajlı Alman gemileri Atlantik'teki saldırılarında pek az başarı kazanabilmişti. Onları bir daha açık denizde sefere göndermenin gereği yoktu. Hitler ayrıca Norveç'in istila edilmesinden korkuyor, büyük gemilerinin Norveç sularında bulunmasını istiyordu.

Hitler'in amiralleri, özellikle harekatı yöneten

Amiral Ciliax, Manş'tan geçilebileceğine pek inanmıyordu. Hitler haklı olarak gemiler gündüz vakti Manş'tan geçmeye kalkışacak olurlarsa, bombardıman filoları sayesinde İngilizlerin bunları kolaylıkla batıracaklarını tahmin etmişti. Hitler, İngiliz bombardıman filosunun bunu becereceğine pek inanmıyordu ama, İngilizlerin inandıklarını düşündü ki, bunda haklıydı.

Japon Hava Kuvvetleri 1942 yılı şubat ayında İngiliz savaş gemilerinden ikisini, 'Repulse' ve 'Prince of Wales'ı Malaya kıyılarında güpegündüz batırmıştı. Başlıca sorumluluğu taşıyan İngiliz amiralleri ve hava maraşalları da, aynı şeyi RAF'ın 'Scharnhorst', 'Gneisenau' ve 'Prinz Eugen' için gerçekleştireceğine inanıyorlardı. İngilizler, Almanların da bunu düşüneceğini biliyordu. Almanlar, gemilerini anavata- na geri getirmeye kararlı olduklarına göre, bu işi gece gerçekleştireceklerdi. Şu halde donanma, gemilere saldırmak için hazır olmalıydı.

Hitler'in planına göre, gemiler 11 şubatta, hava karardıktan sonra Brest'ten demir alıp yola çıkacaklardı. Dover boğazından geçerek Manş'ı aşmak amacıyla, önce tam yolla seyredecekler; Manş'ı aşmayı ise, 12 şubat günü öğle üzeri, akıntının en uygun olduğu anda deneyeceklerdi. Gemilerin geçişi, Kuzey Fransa'daki havaalanlarından kalkacak çok sayıda avcı uçağı tarafından desteklenecekti. Ayrıca güçlü bir destroyer filosuyla torpido botlar da denizden zırhlılara eşlik edecekti.

Hitler'in gemilerini Brest'ten anavata- na geri getirmeyi başarmasına, planının cüreti ve iyi oluşu kadar, İngilizlerin de çok açık vermesi sebep olmuştur.⁽⁴⁾ Ayrıca Almanların talihi de pek yaver gitti. Büyük savaş gemileri, bir hava akını yüzünden yola

geç çıkmıştı. Biri de, pervanesinin ağırlara dikkatsizce takılmasına sebep olmuştu. Böylece İngiliz denizaltısı 'Sealion', gemiler ancak ayrıldığı sırada üsünden kalkıp Brest limanının ağzına varabilmişti. Radarla donatılmış bir RAF uçağı ise, bütün görevi Brest limanının giriş çıkışını denetlemek olduğu halde, aracı bozulduğu için görevini bırakmak zorunda kalmıştı. Bir başka RAF pilotu da Ushant'tan Roscoff yakınlarındaki Brehat adasına kadar olan alanı denetlemekle görevliydi. Ne var ki bu uçağın radarı bozulmuştu. 12 şubat günü sabah saat altıda Alman filosu Cherbourg'daydı ve henüz hiç kimse bunu farketmemişti. Daha kötüsü İngiliz tarafında önceden kararlaştırılan keşif işlemlerinin gerçekleştirilmediğini de kimse farketmişe benzemiyordu. Alman savaş gemilerinin yeri saptanmamıştı; saptanması için hiç bir neden de yoktu zaten. Bekçi köpeği havlamayı becerememişti, ama bekçi köpeği yerinde değildi aslında.

Alman savaş gemileri ilk kez 12 şubat günü saat 10.35'te, tam yolla LeTouquet'den kuzeye doğru ilerlerken, RAF'ın Spitfire pilotlarından çavuş Beaumont tarafından saptandı. Bundan bir saat sonra RAF'ın On Birinci Grup kurmay subayları, çavuş Beaumont'un haberlerini Hava Vismareşali Leigh-Mallory'ye aktarıp aktarmamakta hâlâ bir karara varamamışlardı. Çünkü Leigh-Mallory bir geçit töreni izliyordu.

O zamanlar henüz Sir Bertram Ramsay olan Vismiral Dover'in elinde beş torpidobotla, torpil taşıyan bir Swordfish uçak filosu vardı. Torpidobotlar iki hafta önce gerektiğinde hemen denize açılmak üzere hazır ol emri almışlardı. Ama 12 şubat günü, şafakta, torpidobotlara dört saat önceden 'alarm kalktı' emri iletilmişti. Ayın 12'sinde, saat 11.40'ta —ça-

vuş Beaumont ve filo kumandanı Oxpring, üstlerine söz geçirmeyi becerdikten sonra, Dover'in torpidobotları hareket emri aldılar ve saat 11.55'te denize açıldılar. Bu sırada Alman filosu üç büyük zırhlı, 'Scharnhorst', 'Gneisenau' ve 'Prinz Eugen'den, on beş yollu torpidobottan, on destroyerden ve üç E teknesinden (Almanlar torpidobotlarına bu adı veriyorlardı) oluşuyordu. Beş İngiliz torpidobotuysa, Alman filosunun Manş'tan gece geçişine karşı tedbir olarak toplanan 36 teknelik kuvvetin bir bölümüydü. Öbür 31 İngiliz torpidobotu, 10 şubatta asıl üslerine yeniden geri gönderilmişti. Çünkü Amirallik Dairesi, Alman yarma hareketi tehlikesinin geçtiğini sanıyordu. Alman filosuna karşı bir gece akını düzenlemek için son derece ince ve çapraşık planlar hazırlanmıştı. Ama bu planlar, hep Alman gemilerinin Dover boğazından geçişinden saatlar önce haber alınacağı temeline dayanılarak yapılmıştı. Oysa, haber gerçekte pek geç gelmişti ve Alman filosu o kadar büyük bir hızla geçiyordu ki, bilgiçlik edecek zaman bile yoktu. Hava karanlık değildi. Dover'in torpidobotları, Alman gemilerinden iki mil daha ağır olduklarından ya hemen saldıracaklar, ya da bu işe hiç kalkmayacaklardı. Beş torpidobot birden torpillerini ateşledi —toplam on torpil.— Baş hedefleri, koyu bir sis perdesinin ardına sığındığı halde, 'Prinz Eugen' di. 'Prinz Eugen', torpillerin yaklaştığını görüp rota değiştirdi.

Bir torpil, su içinde 35 mil hız yaparken, hızı hedefin süratinden çok değilse (bu seferki hedef 29 mille gidiyordu), hedef torpilden sakınabilirdi. Özellikle torpillerin rahatça görüldüğü gündüz vakitinde... Bu nedenle bütün torpiller boşa gitti.

Torpidobotlarsa, yok edilmekten ancak Sword-

fish'ler sayesinde kurtuldular. Bu defa da gökyüzünde, belki bomba da taşıyan en az 50 Alman avcı uçağı vardı, ama hepsi de cephanelerini Swordfish'lere karşı korumak zorundaydılar. Swordfish'ler torpidobotları kurtarmayı başardı, ama kendileri kurtulamadı. Liderleri üsteğmen Esmond, hemen vuruldu ve denize çakılıp öldü. Alman avcı uçakları, 80 mil hızları olan Swordfish'lere ayak uydurabilmek için iniş takımları açık olarak uçuyor, dolayısıyla motor soğutmak zorunda da kalmıyorlardı. Swordfish filosuna eşlik etmekle görevli RAF'ın bazı Spitfire'leri, filoyu buldu ve ellerinden geldiği kadar Swordfish'leri korumaya çalıştılar. Ama 10 Spitfire, Almanların son model 50 avcı uçağına, 300 mil hız yapan Fock-Wulf 190'lara karşı filoyu koruyamazdı. Swordfish'lerin hepsi düşürüldü. Yalnız mürettebatından birkaçı kurtarılabildi.

Öğleden sonra hava bozdu. Alman filosu Kuzey Denizi'ne açılırken, RAF bombardıman ve torpido uçakları, onları bulmak için çetin bir aramaya koyuldu. Aynı gün öğleden sonra Alman gemilerine karşı giriştikleri tecrübesizce akınlar sırasında pek çok bombardıman ve Kıyı Koruma pilotu can verdi. 21'inci Destroyer Filotillası da, Meuse Estuary açıklarında Alman savaş gemilerine karşı torpille saldırdıysa da, atışlar yine boşa gitti ve akın başarısız kaldı. 'HMS Worcester' ağır yaralar almış, mürettebattan yaralananlar olmuştu. Alman filosunun o gün gördüğü en büyük zararsa; 'Gneisenau'nun, gece Hollanda'nın Terschelling adası açıklarından geçerken bir mayına çarpmasıydı. Gemi daha sonra onarılırken havadan bombalandı ve bir daha da denize açılmadı.

Ancak bunlar RAF ve Kraliyet Donanması için

acele tarafından birer avuntu değildi. 1588'de İspanyol Armadası'nın geçişinden beri, ilk kez bir düşman filosu Manş'ı aşıyordu ve İspanyol Armadası'nın aksine, bu sefer düşman, Manş'ı yarıp geçmişti. Keşif aksaklıklarından başka, komuta heyeti de hatalar işlemiş, ancak rüyada görülebilecek acemilikler yapılmıştı. RAF pilotlarına neye dikkat edecekleri söylenmeden, havalanma emri verilmişti (Esmonde'un refakat filosu liderine E-tekneleriyle, torpidobotlar arasındaki bir çatışmaya karışabilecekleri bildirilmişti); çünkü eldeki istihbarat sözde çok gizli tutulacaktı. Swordfish'lerin geri kalanlarıysa, Alman filosunu bulamamışlardı bile. Zaten kimse kendilerine denizde zırhlı aramalarını söylememişti. RAF'ın torpil uçakları İskoçya'dan Lincolnshire'a, sözde orada bulunmayan torpilleri taşımışlardı. Çavuş Beaumont'un iyi ve doğru raporu üzerine RAF'ın harekete geçmesi, çok zaman almıştı.

Kutup Konvoyları

Hitler, ağır tonajlı savaş gemilerini Norveç'te toplamakla, aslında Müttefikleri bu ülkeyi istila etmekten vazgeçirememişti. Zaten Müttefikler de buna hiç bir zaman niyetlenmemişlerdi. Öte yandan Norveç sularında son derece güçlü Alman gemilerinin bulunması, çetin kuzey Rusya'ya konvoylar göndermek işlemini daha da zorlaştırıyordu. Alman zırhlılarının Norveç fiyortlarında bulunması, Londra'daki Amirallik Dairesi'ni —bazıları yerinde, bazıları yersiz— birtakım tedbirler ve can sıkıcı kararlar almak

zorunda bırakıyordu. Aksi halde böyle bir şeye hiç gerek kalmayacaktı.

İngilizler, Hitler'in 1941 haziranında Rusya'ya saldırmasından hemen sonra, bu ülkenin kuzeyindeki Arhangelsk ve Murmansk limanlarına savaş araçları taşıyan konvoylar göndermeye başlamışlardı. Hitler'in saldırısından sonra Churchill'in ilk tepkisi, Sovyetler Birliği'ne elinden gelen bütün yardımı göndermeye hazır olduğunu bildirmek olmuştu. Hattâ İngilizlerin elinden gelenden fazlasını vaatetmişti. Churchill'in umduğu gibi, her on günde bir Rusya'ya konvoy göndermek olanağı yoktu. Kuzey Norveç'te üslenen Alman Hava Kuvvetleri, büyük bir tehlikeydi. Hava koşulları da başka bir dertti. Aslında uygulamada büyük bir tehditten öteye geçemeyen Norveç fiyortlarındaki Alman zırhlılarının varlığıysa, üçüncü bir tehlikeye oluştuyordu. 'Bismarck'ın kardeşi olan 'Tirpitz', Alten fiyordunda üslenmişti.

Kutup konvoyları için riziko oranı, pek yüksekti. Kışın güneye doğru inen buz kitleleri, gemileri Bear adasıyla Norveç'in Kuzey Burnu'ndan geçmek zorunda bırakıyordu. Sonra da Rus-Alman cephesinden yalnızca otuz mil uzakta olan Kola koyuna ulaşınca dek, iki ile üç yüz mil uzunluğunda, Alman işgali altındaki kıyının arşınlanması gerekiyordu. Yazın daha da kuzeyden geçme olanakları vardı. Yaz konvoyları, İzlanda'dan yola çıkıp (kışın genellikle buzlar altında olan), Jan Mayen adasının kuzeyinden geçiyor, 43° doğu boylamında güneye sapmadan önce, Spitzbergen ve Bear adası arasından suları arşınıyor, Arhangelsk'in girişinde bulunan Kenin burnunu tutuyorlardı. Yaz yolu daha da kuzeyde, dolayısıyla Alman hava üslerinden daha uzaktaydı. Ancak burada da gün ışığı hiç eksik olmuyordu. Kış kon-

voyları da, tehlikeli biçimde Alman üslerine yakın geçiyorlardı. Yaz konvoylarına gelince, yolculuklarının üçte biri boyunca, günün yirmi dört saatında Alman hava akınlarıyla burun buruna yol alıyorlardı. Kuzey Rusya'ya savaş araç ve gereçleri gönderme sorununu, daha kuzeydeki, yani güven altında bulunan Arhangelsk limanının her kış donması büsbütün güçleştiriyordu.

Kuzey Rusya'ya savaş yardımı gönderilmesine 1941 yılı eylül ayında, yani Hitler'in Rusya'ya saldırısından üç ay sonra başlandı. İlk on iki konvoy hiç bir tehlikle karşılaşmadan hedefine ulaştı. Ama kuzey Rusya konvoylarına verilen şifre adıyla on üçüncü PQ19 gemisinden ikisini kaybetti. PQ15, üç gemi; PQ16'ysa yedi gemi kaybetti. Rusya'ya gönderilen konvoylar, giderek rizikolu ve pahalı olmaya başlamıştı. Ama Churchill, her şeye rağmen Ruslara yardım etmeye kararlıydı. PQ17'nin, yani o zamana kadar gönderilen konvoyların en büyüğünün otuz altı şilebi, 1942 yılı haziran ayında Arhangelsk'e doğru yola çıkmıştı. Almanlar, PQ17'yi 1 temmuz gününü havadan saptadılar ve 4 temmuzda hava akınları başladı. Amirallik Dairesi, yanlış bir yargıya varmış ve 'Tirpitz'in PQ17'nin yolunu kesmek ve yok etmek için demir alıp denize açıldığını sanmıştı. Gerçekteyse 'Tirpitz' ancak ertesi günü, 5 temmuzda yoluna çıkacak ve denizde yalnızca birkaç saat kalacaktı. Üstelik konvoyda da hiç bir zaman yaklaşmayacaktı. Oysa 'Tirpitz' yalnızca olduğu yerde bulunmakla PQ17'nin alın yazısını çizmişti. Aldığı yanlış bilgilerle şaşkına dönen Amirallik Dairesi, PQ17'ye eşlik eden savaş gemilerine batıya dönmelerini ve konvoyda da, dağılmalarını emretti. Amirallik Dairesi daha çok önceden, kuzey Rusya konvoylarına eşlik eden güçlü ve

ağır tonajlı refakat gemilerinin, konvoydan çok daha değerli olduğuna karar vermişti. Tartışılmayacak emirlere uyan refakat gemileri geri çekildi ve konvoydaki gemiler de, Alman uçakları tarafından biçilerek katledildi. Batan gemilerin sayısı 24'tu. Geri kalanlardan birkaçı Novaya Zemlaya'nın batı kıyısına erişebildiler. Ancak bir ikisi Arhangelsk'e ulaştı.

PQ17, tam bir felaket olmuştu. Bundan sonraki kuzey Rusya konvoyu, eylul ayına kadar denize aılamadı ve 40 gemiden yalnızca on uunu kaybetti. Her şeye rağmen kuzey Norveç'te uşlenen Alman zırhlılarının tehdidi, devam ediyordu.

1943 yılı eylul ayında altı İngiliz cep denizaltısından ikisi, 'Tirpitz'in Alten fiyordunun kollarından olup sıkı muhafaza altında bulunan Kaa fiyorduna sızmayı başarmıştı. Yüzbaşı Cameron ve teğmen Place komutasındaki X6 ve X7 denizaltıları, 'Tirpitz'in çevresindeki torpil ağlarını aşmayı da becerdiler. İki cep denizaltısı da, 'Tirpitz'in altına, ağır yıkıma sebep olacak patlayıcı maddeleri yerleştirdi. 'Tirpitz' yedi ay süreyle hareketsiz kaldı.

'Tirpitz' ve 'Scharnhorst'un Sonu

1943 Noelinden hemen sonra, yine kuzey Norveç'te bulunan 'Scharnhorst' biri doğuya, oteki batıya yönelen iki Rusya konvoyunun yolunu kesmek uzerine, destroyerlerle birlikte denize açıldı. 'Scharnhorst' bu sırada Hitler'in etkili tek büyük gemisiydi. İngiliz Anavatan Filosunun yeni Başkomutanı Amiral Sir Bruce Fraser, 'Scharnhorst'un konvoylardan birinin, ya

da ikisinin birden yolunu keseceği kuşkusuyla, 'Duke of York' zırhlısıyla birlikte denize açıldı. Kötü hava koşulları altında eyleme geçip geçmemekte kararsız kalan Alman Amiral Bey, denizden gönderdiği bir mesajla öneri isteyince, kuşkular doğrulanmış oldu. Fraser batıdan gelerek kapandı. İki konvoyu birden gözcülük eden kruvazörlerden kurulu bir filonun komutanı olan Amiral Burnett, Noel'den sonraki iki hafta başında, erken saatlarda 'Scharnhorst'un yolunu kesip hemen üzerine saldırdı. 'HMS Norfolk'un toplarından biri, Alman gemisinin radarlarından birini bozdu. Hava sertti. Çok daha büyük bir gemi olan 'Scharnhorst', Burnett'in kruvazörlerinden daha yoluydu. Yakasını sıyırıp kaçmayı becerdi. Ancak 'Scharnhorst'taki Amiral Bey, bu kez de kendisine eşlik eden bütün destroyerlerle bağlantısını kaybetmişti. Artık tek başınaydı ve belki de yanılmış, yanlış rota tutmuştu. Bey'in niyetlerini doğru tahmin eden Burnett, Alman Amiralinin yolunu bir daha kesti. Bey'in, Burnett'in kruvazörleriyle ikinci teması, onu Norveç'e ricat etmeye iyice inandırdı. Alten fiyorduna döndüğü sırada, bir kez daha yolunun kesildiğini gördü. Hem de bu sefer Fraser ve Anavatan Filosu'nun anagücü tarafından kesilmişti önü.

Fraser, bir kutup akşamının erken saatlarında Bey'le kapıştı. Gece bir saat devam eden topçu düellosu sonunda, 'Duke of York', düşmanı 'Scharnhorst'a o kadar ağır yıkım verdirdi ki, Alman gemisi stop etti, bütün gücünü yitirdi ve ateşe karşılık veremez duruma düştü. En sonunda, top ateşiyle batmayacak şekilde inşa edilmiş olan 'Scharnhorst'un hesabını, torpille görmek gerekti. Gemi, batmadan önce on bir torpil isabeti aldı.

Bu kesin ve ustaca deniz savaşına verilen adıyla

la Kuzey Kutup Burnu Muharebesi, Alman donanmasına indirilen ağır bir darbe oldu. Bundan böyle kuzey Rusya'ya giden konvoylarını tehdit edecek bir tek yaralı 'Tirpitz' kalıyordu geriye. 1944 yılı mart ayında cep denizaltıları tarafından açılan yaralar, onarılmıştı.

Nisanda, bu sefer 'Tirpitz'in demir almak üzere olduğuna dair edinilen doğru istihbaratla, Amirallik Dairesi geminin kuzeyde demirlediği yere, uçak gemileriyle birlikte akın düzenlenmesini emretti. Tam on dört isabet alan 'Tirpitz' bir savaş gemisi olarak yine işe yaramaz duruma getirilmişti. Daha sonra da, Tromsø'da hareketsiz kalan tekne, RAF tarafından batırıldı. 'Tirpitz', Alman donanmasının büyük gemilerinin sonuncusuydu. En sonunda Tromsø'de batırıldığı zaman, toplarından hiç biri, bir başka savaş gemisinin üzerine öfkeyle ateş kusmamıştı. Buna rağmen 'Tirpitz', bir tek topunu bile ateşlemediği halde, yalnız varlığıyla çok değerli bir konvoyun yok edilmesine sebep olmuştu. PQ17, Almanların Kuzey Denizi'nde hâlâ savaş gemileri olduğu için kaybedilmişti.

Baskınlar

Atlantik Savaşı'nın başlıca nedenlerinden biri de, Müttefiklerin zamanı geldiği zaman Batı Avrupa'yı istilaya başladıkları sırada İngiltere'de yeteri kadar askerî güç bulundurabilmeleri için, deniz yollarını açık tutmaktı. Atlantik Savaşı sürüp giderken, bu askerî güç de, Britanya adasında bir araya getirildi.

1940'la 1944 arasında hatırı sayılır bir ordu İngiltere'de toplandı, ama bu kuvvet ne dövüşebilir, ne de manevradan başka bir şey yapabilirdi. Hem çıkartma tekniğini öğretmek, hem de morallerini yükseltmek için, İngilizler bir Ortak Harekat Karargahı kurdular ve Alman işgali altındaki topraklara karşı bir dizi baskın düzenlediler. Bunların bazısı, ötekilerden başarılı oldu. Norveç kıyısı açıklarındaki Lofoten adalarına karşı düzenlenen iki baskında, pek çok düşman gemisi batırıldı, ama baskınlardan sonra Nazilerin Lofoten adası halkına reva gördükleri muamele, pek amansız ve haksızdı. Paraşütçülerin gerçekleştirdiği iki başka baskınsa Kuzey Norveç'teki bir ağır su —Almanların nükleer silah yaratmak için asıl gereksinme duydukları şey— tesisine yöneltildi ve paraşütçüler, Güney Norveç'te, Telemark'a indiler. Norveç direniş örgütlerinin kahramanca ve akıllıca yardımlarıyla gerçekleşen —bazıları İngiltere'den, başka paraşütçülerle birlikte gelmişlerdi— baskın sayesinde, Müttefikler yalnız Almanların bu alandaki çalışmalarını engellemekle kalmayıp, ayrıca nükleer bir bomba yapmak konusunda ne kadar ileri gittikleri üzerine kesin bilgi de elde ettiler. Almanlar aslında bu konuda pek de ilerlemiş sayılmazlardı.

Ayrıca, iki büyük baskın da, Fransa'nın batı kıyısındaki St. Nazaire ve Sussex'in tam karşısındaki Manş limanı Dieppe'e karşı düzenlendi. St. Nazaire baskınının amacı, Almanları önemli liman kolaylıklarından yoksun bırakmaktı. Nitekim, göz kamaştırıcı bir başarıyla sonuçlandı. 'HMS. Campbelltown' adıyla beyaz İngiliz bayrağı taşıyan eski bir Amerikan destroyeri, patlayıcı maddelerle doldurulmuş ve liman havuzuna mahmuzlamıştı. Eylem, bütünüyle rastlantılara kalmıştı, ama büyük bir kararlılık ve

ustalıkla uygulandı. St. Nazaire kuru havuzu, savaşın sonuna kadar işe yaramayacak hale geldi. Almanlar, zırhlılarını onarmak için bir daha bu havuzu kullanamayacaklardı.

Dieppe baskınıysa, Müttefikler hesabına bir felaket oldu. Eylem hakkındaki tam rapor, otuz yıl yayımlanmadı.⁽⁶⁾ Rapor, eyleme katılan 4961 Kanadalıdan, 3363'ünün öldürüldüğünü, yaralandığını, ya da esir düştüğünü, kaybolduğunu gösteriyordu. O zaman bu baskının Müttefiklere 'paha biçilmez değer de dersler' verdiği İngiliz hükümetine ve kamuoyuna söylendi. Aslında Dieppe baskınından alınan gerçek ders, bu eyleme hiç girişmemek gerektiği idi. Müttefikler, düşman tarafından savunulan bir limanı ele geçirip geçiremeyeceklerini bilmek istiyorlardı; ama çıkartmaya katılan talihsiz Kanadalıların güvenliği bakımından gerektiği biçimde düşman savunma mevzilerini yerle bir edecek savaş gemilerini tehlikeye atmayı göze almak için hazırlıklı değillerdi. Zamanın Ortak Harekat Komutanı Lord Mountbatten, şöyle diyordu: 'Alınan en önemli ders, saldırının başlangıç aşamalarında, yakın destekle birlikte yoğun bir ateş desteğinin de gerekli olduğuydu. Böyle bir destek olmadıkça düşman işgali altındaki Avrupa kıyılarına karşı girişilecek her türlü saldırı, düşman savunma mevzileri daha da genişleyip geliştirildiğine göre, kuvvetli bir olasılıkla başarısızlığa uğrayacaktı.' Oysa Müttefik donanmaları, Dieppe'teki savunma mevzilerini bombalamak için dört küçük destroyerle, bir nehir gambotundan fazlasını seferber etmek gereğini hiç duymamıştı. Yine rapora göre bunlardan dördünün, açacakları ateşi yönetecek keşif subaylarıyla bağlantı olanağı bile yoktu. Gemilerden birinin de cephanesi tükenmişti.

Dieppe, aslında son derece iyi savunulan bir limandı. Almanlar yalnız limanı müstahkem mevki haline getirmekle yetinmeyip, pek çok komutanlık binasını da mevzi haline sokmuşlardı. Limanın girişindeki yüksek arazi üzerinde, her iki yakaya da ağır topçu bataryaları yerleştirilmişti. Dört destroyer ve bir nehir gambotu, limanın savunma tesislerini yerle bir etmek olanağını bulamadıkları için, baskının çekirdeği olan Kanadalıların taarruzu tam ve kanlı bir başarısızlıkla sonuçlandı. Kumsal çakıllıydı ve dikenli tel engelleri, onun da ardında bir metre yüksekliği olan bir duvarla kapatılmıştı. Plana göre, istihkamlar bu savunma engellerinde gedikler açacak ve tankların buralardan geçip, şehre kadar ilerlemesini sağlayacaktı. Ancak Almanların ezilmeyen ateş gücü, istihkamların kumsalda çalışmasını önledi. Sadece bir tek gedik açılabilirdi. Kanadalılar karaya çıkıp, keklik gibi avlanmaktan başka bir şey beceremediler.

Bu konuda hazırlanan resmi rapor, çıkartma birliği komutanı tümgeneral Roberts'in, Alman direnişinin gücü karşısında huysuzlaşıp, yedekteki Mont-Royal silahendazlarını karaya nasıl gönderdiğini şöyle anlatmaktadır:

Çıkartma, son ana kadar sis perdesinin ardında saklanarak, saat 07.04'te başarıyla gerçekleştirildi. Ancak düşman ateşini susturmak olanağı bulunamamıştı ve birlikler karaya çıkar çıkmaz yoğun bir düşman ateşiyle karşılaştılar. Başlarındaki komutanları yarbay D. Menard yaralanmıştı. Karşılaştıkları kayıplar çok ağırdı ve ellerinden pek az şey gelebiliyordu. Bazıları kumsalda kalan tankların ardında kendilerine bir süre için barınak bulabildiler. Ötekiler, yani çıkartma sırasında ağır yaralandığı halde savaşmaktan vazgeçmeyen Teğmen P.P. Lo-

ranger gibileri, çakıllar arasında kazdıkları çukurlardan düşmanın ateşine karşılık vermeyi denediler. Bir Yüzbaşı G. Van Delac, öbürü Çavuş P. Dubuc komutasındaki iki küçük birlikse, şehre girip, liman bölgesine kadar erişti. Bunlardan birincisi daha sonra kumsalda, ikinciyse şehir içinde tutsak edildi...

Çavuş Dubuc ve adamları Casiono'nun batı ucunda bir yere çıktılar ve bir süre sonra da, hemen karşılarındaki iki küçük mevziyi susturmayı başardılar. Çavuşla adamlarından biri dönüp, çekilen sular yüzünden yukarda kalan bir tanka sığındılar. Bu, çıkartma sırasında LCT 159 çıkartma gemisinin yıkım gören köprüsünden düşen bir tanktı. Tankın içine girip, batı yönündeki Alman savunma mevzileri üzerine silahlarını ateşlediler. Bütün cephanesini tükettikten sonra çavuş Dubuc, Mont-Royal silahendazlarından on bir kadarını toplayıp, Casiono'nun batı yakasındaki evlerin arka avlularından geçilerek Alexandre Dumas yolundan şehre sızdı. Cigogne sokağına varınca, yanındaki yirmi adamıyla Verdun bulvarındaki evleri sıper alarak saldırıya geçen kendi taburundan Yüzbaşı Van Delac'a rasladı. Çavuş Dubuc ve birliği bunun üzerine doğuya saptı ve Claude Groulard sokağının köşesindeki bir düşman makineli tüfek yuvasını susturduktan sonra, limana ilerledi. Sürekli makinelî tüfek ateşi altında bulunduran Duquesne ve Kanada havuzlarına eriştiler. Kanada havuzundaki Almanlarla çatışmaya girip, bazılarını öldürdüler. Havuzun batı yakasındaki demiryolu boyunca uzanan yoldan güneye kıvrıldılar. Fakat burada kendilerinden çok üstün sayıda bir Alman devriye koluyla karşılaştılar. Bütün cephaneleri tükendiği için de teslim oldular. Kendilerine büsbütün soyunmaları emredildikten sonra, yüzleri duvara dönük olarak sıralandılar. Almanlar, silahendazları bir tek muhafıza emanet edip uzaklaştılar. Çavuş Dubuc muhafızdan, tutsaklara su getirmesini istedi. Adam su getirmek için döner dönmez, üzerine atılıp öldürerek ayaklarının altında ezdiler. Ama 'Beyaz Kumsal'a geri dönerlerken şehrin içinden geçmek zorunda

kalınca, makinelî t f kle tarandılar. Çavuş Dubuc tek başına kumsala erişip, komutanı Yarbay Menard'ı buldu, yaralı olduğunu görünce, kendisini bir LCP'ye kadar taşımayı başardı. Ardından başka bir yaralı subayı daha alıp, bir başka çıkartma gemisine bindi. Böylece İngiltere'ye döndü.

Çavuş Dubuc' n  yk s , Dieppe'de geçen ve mutlu sonla biten seyrek kişisel öykülerden biriydi. Dieppe'in batısında karaya çıkan 300 kadar Mont-Royal silahendazından ancak bir düzine kadarı İngiltere'ye dönebildi. Ötekiler ya öldürüldüler ya yaralandılar ya da tutsak düştüler.

Dieppe baskını, Batılı Müttefikler'e zamanı gelince açacakları İkinci Cephe için sandıklarından çok daha fazla hazırlanmaları gerektiğini öğretti. 1942 yılı ağustos ayında, İkinci Cephe'nin 1943'te a ılabileceğini sananlar varsa, herhalde onlar da Dieppe baskınıyla uyanmışlardı. Ruslar bir İkinci Cephenin açılmasını umutsuzca istiyorlardı, ama Batılı Müttefikler henüz bu cepheyi açacak durumda değildiler.

altı

Çölde savaş

KUZEY AFRİKA'da savaş, beklenen bir olay gibi başladı. Çatışmalar, yalnızca orada asker bulunduğu için patlak verdi. Avustralyalılar ve Hintlilerle desteklenen bir İngiliz ordusu, Mısır'daki üsler sayesinde Süveyş kanalını koruyordu. Bir İtalyan ordusu da Libya, Kuzey Afrika ve Trablus'taki İtalyan sömürgelerini savunuyordu. İki ordu 1940 yılı haziranında Mussolini'nin Britanya'ya beklenmedik biçimde savaş ilan etmesinden sonra ilk kez karşı karşıya geldiler.

Çatışan ordulardan ne İngilizlerin, ne de İtalyanların   lde toprak kazanmak niyeti vardı. Yalnız birbirlerini yenmek istiyorlardı. İngiliz cephesinde General Wawell ve O'Connor'un, İtalyan cephesinde de Mareşal Balbo'nun önüne geçilmez amaçları, mümkün olduğu kadar çok sayıda düşman askerini öldürmek ya da tutsak etmekte.

Fransız ve İtalyan Donanmalarının Kaybı

Çöl savaşı başladığı sırada, Fransa teslim oldu ve bu olay, İngiltere'nin deniz üstünlüğünü çok olum-

(*) Bu bölümle ilgili olarak 11, 12 ve 13 nolu haritalara bakınız.

suz bir biçimde etkiledi. Fransa'nın çöküşünden önce, Fransız ve İngiliz donanmalarının oluşturduğu Müttefik deniz gücü, Akdeniz'de egemendi. Donanmaları bütün Akdeniz'e söz geçirebilirdi. Fransızlar Oran, Mers-el-Kebir ve Bizerte'deki üsleriyle Batı Akdeniz'i denetleyebiliyorlardı. İngilizler de Iskenderiye, Malta ve Cebelütarık'taki üsleriyle, geri kalan alanlarda kuş uçurtmuyorlardı. Daha doğrusu Fransa teslim oluncaya ve Mussolini de, Alman efendisi Hitler'i bir hayli geç kaldıktan sonra izlemeye kalkışincaya kadar, durum böyleydi.

İngilizler her şeyden önce karşılarına beklenmedik anda düşman olarak çıkabilecek Fransız donanmasını ele almak zorundaydılar. Donanmanın saygıdeğer komutanı Amiral Darlan, De Gaulle'e pek itibar etmezdi, İngiltere'yle ortak bir davası yoktu. Londra'daki kuşkucu İngiliz hükümeti, Darlan'a en iyi olasılıkla, bir yalancı gözüyle bakıyordu. Ancak Fransızların güçlü Akdeniz filosu, ona sadıktı ya da öyle görünüyordu. Churchill'se bu önemli savaş gemilerinin, Almanların eline geçmesi olasılığına hiç hazırlıklı değildi.

3 Haziran 1940'ta, Fransa'nın çöküşünden üç hafta sonra, İngiliz Krallık Donanması, Fransız Amiralinin İngilizlere katılmayı reddetmesi üzerine, Oran ve Mers-el-Kebir'deki Fransız savaş gemilerine saldırdı. Ertesi gün Mısır'ın Iskenderiye limanındaki Fransız savaş gemileri, barışçı yollardan zararsız hale getirildi. İngiliz donanmasının başkomutanı Amiral Andrew B. Cunningham, ikmal için kendisine bağlı olduklarını Fransızlara anlatacak durumdaydı. Iskenderiye limanındaki Fransız gemileri para, kumanya, akaryakıt ve cephane ikmal olmadan ve Cunningham istemedikçe hiç bir şey yapamazlardı.

Hiç bir donanma bu tür ekonomik koşullarla tutsak edilmemiştir.

Öte yandan Oran'la Mers-el-Kebir ve daha da sonra Fransız Batı Afrika'sındaki Dakar limanına yöneltilen baskınlar, pek çok Fransız denizcisinin ölümüne sebep olmuş, bu da İngiliz-Fransız ilişkilerini gerginleştirmişti. Ancak ne Churchill, ne de bakanlarından ya da komutanlarından biri, başka çıkar yol bulabilmişti.

Cunningham'ın komutasındaki İngiliz Akdeniz Filosu, zaten çok ağır sorunlarla karşı karşıyaydı. İtalyan donanması, kağıt üzerinde güçlü bir kuvvetti. Dünyanın en son ve hızlı gemileri, onlarda bulunuyordu. Ancak bu gemiler, göründükleri kadar etkili değildi. 11 Kasım 1940'ta Cunningham'ın uçakları, güneydeki en önemli üsleri olan Taranto'da demirli bulunan İtalyan gemilerine saldırdı. Cunningham'ın pilotları ilk kez sığ sularda gemilere karşı torpillerini etkili bir silah olarak kullanmayı başardılar. Kraliyet Donanması, akında iki uçak kaybetti. İtalyanlarsa, donanmalarının hemen yarısını yitirdiler. Böylece uçak gemileri, ilk defa bu derece etkili bir biçimde kullanılıyordu. Japon donanmasının başkomutanı Amiral Yamamoto, bundan çok etkilenmişti. Cunningham'ın taktiklerini dikkatle inceledi. 1941 yılı aralık ayında Pearl Harbor'a karşı düzenlediği saldırıda, Cunningham'dan öğrendiklerine çok şey borçludur.

Karadaysa, İngiliz Başkomutanı General Wawell ve cephe komutanı General O'Connor da, saldırıyı tercih ettiler. Savaş alanları, gelecek üç yıl boyunca, uğrunda üst üste dövülecekleri yerler olan Mısır'daki İskenderiye'yle Kuzey Afrika'daki Bingazi arasında

uzanan 600 millik çölü kapsıyordu. Burası, Kuzey Afrika kıyısının güneye, Bedafomm ve El Agelya'ya doğru indiği, sonra yeniden batıda, Libya'nın Trablus şehrine yöneldiği noktalar idi.

İskenderiye'yle Bingazi arasında, kıyı yolunun bitiştirdiği topraklarda, pek çok şehir ve yerleşme merkezi vardı ve savaş, bunların çoğuna ün sağlayacaktı. El Alameyn, Mersa Matruh, Sidi Barrani, Sollum, Bardiya, Tobruk, Tmimi ve Derna. 1940 yılı eylül ayında İtalyanlar Kuzey Afrika'dan Mısır'a doğru 60 mil kadar ilerlemişler ve Sidi Barrani'nin tam doğusunda durmuşlardı. İngilizler bu ilerleyiş sırasında İtalyanları iyice hırpaladılar ve Mussolini'nin ordusu 3000 asker kaybetti. Bundan da iyisi, Wawell'in görüşüne göre, İtalyanların ikmal hatlarını en son sınırına kadar zorlamış olmalarıydı. Aralık ayında O'Connor, düşmana karşı harekete girişti. 11 aralıkta, iki gün süren bir çatışmadan sonra, Sidi Barrani'yi almış ve 38.000 kişiyi tutsak etmişti. 4 ocakta O'Connor, Bardia'daydı. 22 ocakta da, Tobruk'u aldı. Bundan sonra da, cüretli ve iyi bir kararla 6'ncı Avustralya Tümenini, Bingazi kıyı yolu üzerinden İtalyanların ardına saldı. 7'nci Zırhlı Tümeniyse, İtalyanları Bedafomm'da sıkıştırmak amacıyla çöle gönderdi. Bu manevra, parlak bir başarıya ulaştı.

Bedafomm'da kuşatılan ve yenilen İtalyan 10'uncu Ordusu, teslim oldu. O'Connor'un 30.000 kişilik 13'üncü Kolordusu, iki ay içinde 130.000 tutsak ve 400 tank ele geçirmiş, buna karşılık 500 ölü vermişti. Kuzey Afrika'daki İtalyan direnişi artık kırılmıştı. Trablus yolu açıktı. Eğer O'Connor'a ilerleme izni verilseydi, 1941'in ilk yarısında düşmanı Kuzey Afrika'dan temizleyeceği gerçekten anlaşılmıştı.

O'Connor'u yolundan geri döndüren, İngiliz hükümetinin Yunanistan'a yardım gönderme kararı oldu. Yunanistan 1940 yılı ekim ayında Arnavutluk'tan giren İtalyan kuvvetlerinin istilasına uğramıştı. Fakat İtalyan ordusu, Afrika'da olduğu gibi Yunanistan'da da beceriksizliğini göstermişti. İtalyanlar yeniliyorlardı. Ancak 1941 yılı şubatında Yunanlılar, Yugoslavya'yı işgal etmekte olan Hitler'in, Yunanistan'ı da işgal edeceği sonucuna vardılar.

Haklı olarak Hitler'in, müttefiki İtalyanların yenilgisini kabullenemeyeceğini düşündüler. Yunan hükümeti, İngiltere'den yardım istedi. İngiliz hükümeti de iyi niyetle yaptığı bir araştırmadan sonra, yardım çağrısına karşılık vermeyi ve bir ordu göndermeyi kararlaştırdı. Churchill, İngiltere'nin henüz yenilmediği halde, hiç bir cephede Alman ordusuyla karşı karşıya gelmediğini biliyordu. İngiliz ordusunun, nerede olursa olsun ve nasıl bir fırsat çıkarsa çıksın, Almanlarla savaşa tutuşması için can atıyordu. İngiltere'nin, 'Avrupa'nın yumuşak karnı'na indireceği bir yumrukla Almanların canını acıtacağına inanmıştı ve sonuna kadar da buna inanmaya devam edecekti. İngiliz hükümeti, Türkiye konusunda da kuşkuluydu. Almanların Yunanistan'da ulaşacakları bir başarının, Türkiye'yi de Almanların yanında savaşa sürükleyeceğinden emindi.

Bütün bu görüşler, Londra hükümetini çok düşündürüyordu, ama İngiltere'nin Orta Doğu'da hem Yunanistan'a yardım edecek, hem de İtalyanları Afrika'dan sürüp atacak kadar askerî güce sahip olmadığı gerçeği de ortadaydı. O'Connor, olduğu yerde kalmalıydı.

Alçak gönüllü ve hiç bir şeyden gücenmeyen bir asker olan O'Connor, sonradan şöyle diyecekti: 'Eğer hemen ileri harekete devam etseydik, onları (İtalyanları) yerlerinden söküp atacağımızdan emindim... Ancak bir başka yere gönderilmek zorundaydık ve gerçekten çok kötü oldu bu.' O'Connor'un deyimiyle bu, 'İngiltere'nin hem Trablus'un, hem de Yunanistan'ın işini bir anda görmesi' sorunuydu. 'Ama Trablus, öncelik gerektiriyordu. Eğer Trablus'un işini hemen görebilsek —yine de Yunanistan'ın yardımına koşabilmek için bütün tercihler bizim olacaktı— bunu da hiç bir güçlkle karşılaşmadan yapabileceğimizden eminim...' O'Connor'un raporları da bunu onaylamaktadır. Tıpkı savaş hakkındaki açıklamaları gibi:

Bu harekate beş günlük bir baskına başlar gibi girdik. İnsan kaynaklarımız, iki tümen, yani 4'üncü Hint Tümeni ve 7'nci Zırhlı Tümen'den ibaretti. Ama birliklerin morall ve eğitimi, 1'e 8 gibi bir oranla bizden üstün olan İtalyanlardan çok daha yüksekti. İtalyanların moral-leri iyice bozuktu, savaşmak için hiç bir heyecan hissetmiyorlardı. Her şeye rağmen bu dengeyi daha da bozmak amacıyla bazı anı baskınlar düzenlemek gerekliydi. Böylece İtalyanların sayı üstünlüğünü bize karşı kullanmaya kalkışmalarını önleyebildik.

İtalyanların savunma sistemi, bir dizi müstahkem askerî mevziden oluşuyordu; ama bir saldırıya uğradıklarında, birbirlerine yardım edemeyecek kadar uzak yer-deydiler. Dolayısıyla hepsine birer birer saldırıp hesap-ları görülebilirdi. Baskın etkisi yaratmak için, 4'üncü Hint Tümeni'ni bu mevzilerden ikisi arasındaki gedikten, gece vakti geçirmeyi ve ikisinden birine arkadan taarruz et-meyi kararlaştırdık. Düşmanın ikmal de bu yönden ya-pılıyordu. Buluş son derece başarılı oldu, böylece her mevziyi bu tür taarruzla alt edip, fazla bir direnişle kar-şılaşmadan sonuca ulaştık.

Sidi Barrani savaşından sonra hiç de hoş olmayan haberler alındı; 4'üncü Hint Tümeni'nin görevden çekilip, Doğu Afrika'ya gönderileceği, onun yerine 6'ncı Avustralya Tümeni'nin geleceği duyuldu. Bu tümenin birinci sınıf bir birlik olduğu söyleniyordu. Ne yazık ki bir aydan önce hazır edilemeyecekti.

Bunun üzerine düşmanı yalnızca izleyip Bingazi dışına mı sürmek, yoksa çöldeki ikmal hatları boyunca püskürtüp, Trablus'la bağlantılarını mı kesmek gerektiği konusunda karar vermemiz gerekti. Böylesi çok rizikolu bir işti. Ama 7'nci Zırhlı Tümen'in olağanüstü çabalarıyla, girişimi başarıyla tamamladık ve 10'uncu İtalyan Ordusu'nu gerçekten bütünüyle tasfiye ettik.⁽¹⁾

Ne var ki, O'Connor'un başarısını sürdürmesine hak tanınmamıştı. En ileri görüşlü yardımcılarından biri olan General Harding, Yunanistan'a asker kaydırma kararını 'felaket' olarak nitelemişti:⁽²⁾ 'Bu büyük bir stratejik yanılgıydı. Kahire'deki Yüksek Komuta Heyeti'yle Londra'daki hükümet arasında büyük bir yanlış anlama olduğunu sanıyorum... Asıl kaçan fırsatsa Rommel'i, ilerleyişinin başlangıcında durdurabilmek, Nil deltasının tehlikeli bölgesine kadar sokulmasını önleyebilmektir.' Harding, ayrıca şunu da söylemektedir: 'Wawell daha iyice hazır olmadan gereken harekate girişmesi için Londra'nın yoğun baskısı altında kalmıştı.' Ayrıca Almanların Libya'ya göndermeye hazırlandıkları Afrika Korps'un yeteneklerini anlayabilmek konusunda da yanlış istihbaratla yanıltılmıştı.

Sonuç olarak Wawell emre uyup 60.000 kişilik karma bir İngiliz, Avustralyalı ve Yeni Zelandalı ordusu topladı ve 5 Nisan 1941'de bunları Yunanistan'a gönderdi. Ertesi gün de, Yunanlıların korktuğu başlarına geldi, Almanlar Yunanistan'ı istilaya başladılar.

İngilizler için Yunan harekatı bir felaket değildi; ama yine de ciddi bir terslikti. İstila hareketine kuzeyden girişen Almanların, Atina'yı işgal etmeleri, üç hafta sürdü. Atina'nın düşmesinden üç gün önce, İngiliz birlikleri Yunanistan'dan çekilmeye başladılar, ama Girit adasını hâlâ ellerinde tutuyorlardı.

Yunanlı, İngiliz ve Yeni Zelandalılardan oluşan ve Yeni Zelanda tümeninin komutanı General Freyberg'in komuta ettiği 14.000 kişilik bir kuvvete, adayı savunma emri verildi. Müttefiklerin en kararlı ve düşünceli generallerinden biri olan Freyberg, elinden geleni yaptı. Ama o da yenilmişti.

Freyberg'i yenilgiye uğratan, tarihin ilk ve gerçekten büyük çapta, ustaca hazırlanmış ve çok iyi koordine edilmiş havadan indirme harekatı oldu. Harekatı, bu tür savaşı ilk bulan ve düşünen Alman Generali Kurt Student yönetti. Girit, paraşütçülerle istila edildi.

Student, Yunanistan'da 500'e yakın taşıt uçağıyla planör toplamıştı. Müttefik savunma mevzilerini önceden ezecek güçte, hatırı sayılır bir bombardıman uçağı filosu da vardı. Bir hafta süren bombardımanlardan sonra, ilk paraşütçü birliklerini adaya gönderdi. Ertesi günü, Girit'in işe yarayan tek havaalanını, Maleme'yi işgal etmişti. Student artık daha da hızlanabiliyordu. Mayıs sonunda, Freyberg'in durumu iyice umutsuzlaştı. Kralliyet Donanması'nın da. Hava egemenliği Student'in elindeydi. Bu nedenle donanma, dayanabileceğinden daha ağır kayıplar veriyordu. Çok değerli dokuz gemi bu sırada batırıldı, on yedisi de ağır yıkım gördü.

Freyberg geri çekilmek zorunda kalmıştı. Son Müttefik askeri de 31 mayısta adayı terketti. Yunan

harekatı elli altı gün sürmüştü ve asıl gözle görünür ve hemen alınan sonucu da siyasal etkisiydi.

24 nisan'da Freyberg, Girit adasındaki Yunan topraklarını hâlâ Alman saldırılarına karşı savunurken, Yunan hükümeti teslim oldu. Her iki tarafın da kayıpları, özellikle Girit'te çok ağır olduğu halde, Almanlar yalnız donatım bakımından değil, askeri teknik yönünden de üstün olduklarını kanıtlamışlardı. İngilizler, Avustralyalılar ve Yeni Zelandalılar, çok kuvvetli bir olasılıkla —ölü, esir ya da kayıp olarak— Yunanistan'ın savunması için 12.000, Girit'in savunması için de 26.000 kişi yitirmişlerdi.

Yunanistan serüveninin üzücü bir terslik gibi görüldüğü günlerde, Müttefiklerin davasına hiç bir katkısı olmadı. Ama Hitler'in Rusya'ya indireceği darbeyi geciktirmiş olabilir. Eğer Yugoslavlar, Alman yanlısı hükümetlerine karşı isyan etmeselerdi, eğer İngiliz kuvvetleri Yunanistan'a çıkmasaydı; Hitler, Sovyetler Birliği topraklarını işgale önceden kararlaştırıldığı gibi 15 Mayıs 1941'de başlayabilirdi. Bu yüzden istila 22 haziranda başladı. Buysa, Rus topraklarındaki Alman ilerleyişini durduracak ilk kardan önce, beş haftalık bir kayıp demektir. Rusların 1941'deki en büyük müttefikinin —Rusya kışı'nın—, çok daha erken yardıma koşacağı anlamına geliyordu. O yıl Almanların Rusya seferi sırasında beş haftalık bir zamanları daha olsaydı, nerede duracaklarını kimse kestiremezdi.

Ne var ki, Hitler'in, Rusya'nın istilasına 15 mayısta başlayamamasının tek nedeni; yalnızca Yugoslavya, Yunanistan ve Girit seferleri değildi. Polonya'da havalar çok kötüydü ve bu yüzden zaten haziranın ikinci haftasına kadar bir gecikmeye sebep olacak-

tı. Avrupa savaşı tarihi yazarlarından Chester Wilmot, 1941 yılı kış aylarında Moskova'nın işgalini önlemek için savaşan askerlerin başında, Girit'te ölen İngiliz, Avustralya ve Yeni Zelandalıların sayılıp sayılmayacağına söylemenin olanaksızlığına inanmaktadır. Wilmot, 'Avrupa İçin Savaş'ta şöyle diyordu: 'Erteleme kararı... hava koşulları dikkate alınmadan verilmişti ve şimdi de, eğer Yunanistan ve Yugoslavya'da savaş sürüncemede kalmasaydı, acaba Hitler başlangıçta kararlaştırıldığı gibi saldırıyı 15 mayısta başlatır mıydı sorusuna karşılık vermek olanağı yoktur. O zamanlar Polonya'daki Dördüncü Ordu'nun kurmay başkanı olan Blumentritt'le Halder'in görüşleri şudur ki: «Balkanlar'daki sürtüşmeler ve 1941'deki olağanüstü hava koşulları, çok değerli dört haftanın kaybolmasına yol açmıştır.» Bu kaybedilen haftalar, yıl sona ermeden önce daha da değerlendirilecekti.'

Hitler bu oyuna gelmişti, ama aslında Balkan seferi, son dakikada ortaya atılmış bir serüven değildi. 12 Kasım 1940'ta Hitler, Yunanistan'ı istilaya hazırlanması için orduya direktif vermişti. Bu sayede Luftwaffe, Romanya'daki petrol tesislerine saldırması ihtimali olan RAF'ın havaalanlarını bombalayabilecekti. Yunanistan'la Yugoslavya'ya karşı istila hareketine başlanması için Hitler emir verdiği sırada —yani 27 Mart 1941'de— daha başka nedenler de ortaya çıkmıştı: Doğuya, Rusya içlerine karşı girişeceği büyük akın sırasında güney kanadını güven altına almak ihtiyacı bunlardan biriydi. Ancak, zorlayan nedenler ne olursa olsun, Hitler'in Balkanları istilası aleyhine olmuştur. Rusya kışı kendisini bekliyordu ve Hitler boşuna zaman kaybetmekteydi.

Yunanistan serüveni, Wawell'in 1940 yılı kışından 1941'e ve 1941'in ortasına kadar düzenlemek zorunda kaldığı, aslında yorgun kuvvetlerini dağıtmaya sebep olan dört seferden yalnız biriydi. Bütün Orta Doğu'daki İngiliz çıkarlarını korumakla sorumlu olan Wawell, üç ülkede daha duruma karışmak zorundaydı —Irak, Suriye ve Habeşistan'da—. Irak, Akdeniz'e ve Wawell'e, Filistin'deki Hayfa limanına kadar uzanan bir boru hattıyla erişen petrolün başlıca üreticilerindendi. 1941 yılı nisan ayında, Alman yanlısı siyasetçiler Irak'ta iktidarı ele geçirdiler. Wawell, boru hattını koruyabilmek ve yine İngiliz yanlısı bir hükümeti iş başına getirebilmek için bu ülkeye birlik göndermek zorunda kaldı.

Haziranda da Fransa mandası altında bulunan Suriye'deki Özgür Fransız hareketi düşmanları, Alman yanlısı çabalar içinde göründüler. Wawell bir kez daha asker göndermek zorunluluğunu duydu. Başarıya ulaşan sefer, yalnız altı gün sürdü.

Habeşistan'da, Wawell daha büyük bir sorunla karşılaştı. Habeşistan, Mussolini'nin ilk avıydı. İtalya savaşa girdiğinde, Aosta Dükü'nün komutasında büyük bir İtalyan ordusu, bu ülkede bulunuyordu. Wawell, Dük'ü rahat bırakmaya niyetli değildi. Habeşler de. Onlar, Faşist saldırılarının ilk kurbanları olmuşlardı. Aynı zamanda ilk etkili partizanlar sayılırlardı. Daha sonra Burma'da Japon hatlarının gerisinde giriştiği aralıksız eylemlerle ün salan Binbaşı Orde Wingate'ın esinlendirildiği, örgütlediği ve eğittiği Habeş partizanları 1940-41 kışında çok yürekli davrandılar ve yalnız kalan İtalyanları iyice hırpaladılar. 1941 yılı şubat ayında ise, Wawell'in düzenli birlikleri

artık eyleme geçmeye hazırdı. İki Hint tümeni, Sudan' dan Habeşistan'a doğru harekete geçti. Güney Afrikalılar, İngilizler ve Afrikalı birliklerden oluşan karma bir kuvvet de, Kenya'dan Güney Habeşistan'a girdi. Aden'den kalkan bir sualtı gücüyle, Berbera'ya çıkartma yaptı. İtalyanlar direnmeye pek hevesli değildiler. Müttefikler'in en büyük düşmanıysa, malar-yaydı. Başkent Adis Ababa, 6 nisanda düştü. Aosta Dükü, 16 mayısta teslim oldu. Mayıstan sonra, Wawell bütün aklını ve kuvvetlerini, yeniden Batı çölündeki asıl savaşa çevirebilirdi.

Müttefikler için Kuzey Afrika'da durum, O'Connor'un şubattaki parlak başarısından beri kökünden değişmişti. Hitler askerlik mesleğinin en parlak ve kahredici rastlantılara bırakılmış serüvenine, Rusya'nın istilasına girişmek üzere olduğu halde, yarı yol müttefiki İtalya'nın uğradığı yenilgilerin intikamını almaya da kararlı görünüyordu.

Yunanlıların, kendi topraklarında İtalyanları yenilgiye uğratmalarına pek az kalmıştı. O'Connor, İtalyanları Kuzey Afrika'da dilediği gibi evirip çeviriyordu. Hitler, Rusya'yı istila etmeyi tasarladığı halde, yine de Yunanistan'da Mussolini'nin yardımına koştu. Fransa'da ün salan tank komutanı Erwin Rommel'i de Afrika'ya gönderdi.

Bu ilginç asker, 12 şubatta Trablus'a vardı ve hemen paçaları sıvadı. Başlangıçta iki Alman tümeninden oluşan Afrika Korps, onun ardından yürüdü. O'Connor'un Bedafomm'daki başarısından sonra Yunanistan'a asker gönderilmesi, Müttefik kuvvetlerinin gücünü bir tümene indirmişti. 9'uncu Avustralya Tümeni; bir de İngiliz Zırhlı Tümeni'nin bazı birlikleriyle, bir Hint Motorize Tugayı bulunuyordu. Rommel, mart ayı sonunda bunlara karşı taarruza geçti. 3 nisanda

Bingazi'yi, 11 nisanda da Bardia ve Sollum'u geri aldı. Son derece hızlı ilerleyiş sırasında General O' Connor da tutsak düşmüştü. Bu yetenekli ve kibar general, Almanya'nın o zamana kadar elde ettiği en değerli tutsaktı. Üçüncü girişiminde, O'Connor kaçmayı başardı. Ama artık yeniden eyleme girişecek durumda değildi.

Önce Italianların, şimdi de Almanların Mısır ve Süveyş kanalına doğru hızlı ilerleyişleri karşısında Wawell, düşmanı geciktirmek ve rahatsız etmek için, kanatlarına saldırmayı düşünmüştü. 9'uncu Avustralya Tümeni'ne ve öbür Avustralyalı birliklere, Tobruk'u tahkim etmelerini ve orada kalmalarını emretti.

Tobruk kuşatması nisandan, İngilizlerin geri döndüğü aralık ayı sonuna kadar sürdü. Avustralyalılar Tobruk'u boşuna savunmadılar. En başta kanatlarını tehdit eden tehlike, ama ayrıca karşılaştığı ikmal güçlükleri nedeniyle, Rommel daha ileriye gidemedi. Iskenderiye'nin altmış mil kadar doğusunda bulunan Sollum, ilk defa olarak İlerleyişinin asıl sınırıydı.

Haziranda Wawell, başarısızlıkla sonuçlanan bir karşı taarruz düzenledi. Müttefiklerin, Rommel'i yenmek için, Italianları yenmek uğrunda katlandıkları silahlanma ve örgütlenmeden daha iyisini becermeleri gerektiği apaçık belliydi. Ancak 5 Temmuz 1941'de, çaresini bulamadığı, ama yakınmadan ve karşısında sarsılmadan uğraştığı çeşitli askerî ve siyasal sorunlardan sonra, General Wawell'in yerine General Auchinleck gönderildi. Churchill haksız olarak Wawell'in partiyi kaybettiğini sanıyordu. Rommel'e hazırlanan ikinci karşı taarruzu örgütlemek görevi, General Auchinleck'in omuzlarına yüklenmiş oldu.

Auchinleck, 18 kasımda hazırды. 10 aralıkta, Tobruk'taki Avustralyalıların yerine, Yeni Zelandalılar gön-

derilmişti. Müttefikler Noel gecesı Bingazi'yi işgal ederek 300 mil uzunluğunda toprak kazandılar.

Rommel'in çok cüretli bir karşı taarruzu, akar-yakıt ve cephane yokluğu yüzünden başarısızlığa uğradı. Aralık sonunda Rommel, Bedafomm'dan Trablus'a uzanan yolun 80 mil uzağındaki El Agheila'ya çekilmişti. Ama burada da çok kalmadı. Her zaman-ki etkenliğiyle, ocak sonunda yine ilerledi. Hareket sona erdiğinde, Almanlar ve İtalyanlar, kıyıdaki El Gazala'dan, Bir Hakheim'e kadar uzanan bir hattı işgal etmişlerdi. Müttefiklerse, Tobruk'u ellerinde tuttular. Bingazi'yi de, yeniden elden çıkarmak üzere geri almışlardı.

Mayısa kadar bu hat böylece kaldı. Batı çölü ölçülerine göre Auchinleck'in taarruzu oldukça pahalıya mal olmuştu. Müttefiklerin kaybı, 17.000'e yakındı. Almanlar ve İtalyanlar bunun iki katı kadar kayıp verdikleri halde, yine de taarruz pahalı sayılırdı. Müttefiklerin, özellikle tank kayıpları çok ağırdı. Auchinleck için işleri daha da çatallaştıran, kendisinden önce Wavall'in başına gelenlerdi. Kendisiyle hiç bir ilişkisi olmayan nedenlerle, en iyi birlikleri ansızın geri çağırılmıştı. 7 Aralık 1941'de Japonlar Pearl Harbor'a saldırdı. Ayın sonunda Yeni Gine'yi ve Avustralya'nın ulusal topraklarını tehdit etmeye başladılar. Auchinleck'in iki Avustralya tümeni, anavatana acele dönmek zorundaydı.

Çöl generalleri, ikinci kez zafer fırsatının ellerinden kaçışına tanık oluyorlardı. Harding, şöyle diyordu: 'Yine çok üzgündüm, Uzak Doğu'da pek şüpheli ve karşılığının ne olacağı bilinmeyen bir şey uğruna, Orta Doğu sahnesinde önemli sayılacak bir fırsatın kaçtığını sezinlediğimden, hayal kırıklığına uğradığımı, bezginleştiğimi hissediyordum.'

Bu sırada Müttefik kuvvetleri hâlâ düşük kaliteli donatım kullanıyordu. Ve yine Harding, şöyle di-yordu: 'Londra'dan gelen temsilcilerin bir Crusader tankına monte edilecek iki librelik tanksavar topunun en iyi silah olduğunu söylediklerini duyduğumu hatırlıyorum. Ama elbette ki bu top, bir Alman tankını yok edemediği için değil!'⁽³⁾

Ayrıca başka sorunlar da vardı: Emrinde zırhlı birlikler olan haberci Hugh Daniel, kaybolmamak gerektiğinden ve 'en gözde burcumuz' dediği Kasiyopeya'nın varlığından söz ediyordu (Kasiyopeya, kutup yıldızının aksi yönünde, iskemle biçiminde bir yıldız kümesidir.) Daniel, ayrıca şunu da diyordu: 'Kelimelerin tam anlamıyla, aracınız, hayatınız demektir. Araçlarımızı seviyorduk ve işlemleri için her şeyi yapabiliydik.'

'Birinin tank içinde kısıtılarak ya da tankı infilak ederek ya da yanarak ömrünü tamamlaması, özellikle iğrenç bir şeydi. Böyle bir felakete uğrayıp araçlarından dışarı çıkmaya çalışan insanların acı çığlıklarının yarattığı tüyler ürpertici dehşete tanık olanlar, asla unutamazlar bunu. İsabet alıp yanmaya başlayan bir tank mürettebatı için nerede bulunduklarının hiç önemi yoktu; bütün düşündükleri tankın içinden çıkıp kaçmaktı. Tanktan çıkıp kurtulduktan sonra makinaneli tüfekte amansızca tarandıkları da oluyordu. Karşılaşacakları başka şeyler de vardı. Çöl, açlık, susuzluk gibi. Çünkü artık tankları yoktu ve belkide hiç bir zaman üslerine dönme olanağı bulamayacaklardı. Isterseniz, bunları tutsak da alabilirdiniz, ama tanktan kaçmalarını yine önleyemezsiniz.'⁽⁴⁾

Auchinleck bütün bunlarla uğraşmak zorundaydı. O zamanlar henüz bilmediği dertlerden biri de,

Rommel'in İtalyanlardan —ya da İtalyanların nezaketi sayesinde— Kahire'deki Amerikan askerî ataşesinin (Albay Bonner Frank Fellers) Washington'daki karargahına gönderdiği bütün istihbaratı aldığıydı.⁽⁵⁾ Albay Fellers, yetenekli ve zeki bir istihbarat subayıydı; Auchinleck'in niyetleri üzerine çok iyi bilgilere sahipti ve topladığı bilgileri, İtalyanların bir rastlantı sonucu Roma'daki ABD Büyük Elçiliği'nden çaldıkları şifreyle, Washington'daki Askerî İstihbarat Dairesi'ne yolluyordu. 'Kara Şifre' olarak bilinen bu şifre, 1941 yılı eylül ayında 'Servizio Informazione Militare' SIM, yani 'İtalyan Askerî İstihbarat Servisi' tarafından çalınmış, kopya edilmiş ve yine yerine konmuştu. SIM'in Roma'daki ABD Büyük Elçiliğinde, İtalyan uyruklu bir adamı vardı. SIM, onun aracılığıyla 'Kara Şifre' nin bir kopyasını elde edebilmişti. İşte o andan sonra da, Albay Fellers'in bildiği her şeyi, İtalyanlar da öğrenmeye başlamıştı. Elbette, Rommel de...

Rommel'in 1942 yılı ocak ve şubat aylarındaki hızlı ilerleyişi sırasında, Alman generali hemen her gün İngiliz zırhlı tümenlerinin yeri, tasarlanan komando eylemleri ve Auchinleck'in niyetleri üstüne sürekli bilgi alıyordu. 1942 haziranında Fellers, Washington'a bilerek; Rommel'e de bilmeden, İngilizlerin Kuzey Afrika'daki dokuz Alman havaalanına karşı komando baskınları düzenlemek tasarılarını bildirdi. Rommel de bunu bekliyordu.

Fakat İngilizler de hazıranda 'Kara Şifre'yi çözüp Fellers'in mesajlarını okumaya başladılar. En yüksek seviyede hemen bazı danışmalar yapıldı. İngiliz ve Amerikalılar, şifrenin Almanlar tarafından da çözülmüş olduğu sonucuna vardılar. Bunun üzerine şifre değiştirildi. Fellers görevinden geri alındı. Söylendiğine göre mesajları, bütün savaş boyunca Rommel'e

ve Mihver komutanlarına, düşman kuvvetlerinin durum ve niyetleri hakkında sağlanan en geniş ve kesin bilgileri sağlamıştı.

Rommel'in, El Gazala-Bir Hakheim hattı üzerinde, askerlik anlayışına hiç de uymayan bir biçimde dört ay durup dinlenmesinin başlıca iki nedeni vardı. Bunlardan birincisi, Kraliyet Donanması'nın sürekli eylemiydi. İkinci ve kuvvetli bir olasılıkla en önemli neden, Malta'ydı. 1940 yılı kasım ayında Taranto'da, İtalyan donanmasına limanda başarılı bir baskın veren Amiral Cunningham, dört ay sonra da aynı donanmaya Matapan burnu açıklarında, denizde saldırdı. Ustaca yönetilen gece harekâtı sırasında üç ağır İtalyan kruvazörünü, 'Zara', 'Pola' ve 'Fiume' yi batırdı; iki büyük destroyeri de batırdıktan sonra, 'Vittorio Veneto' zırhlısını ağır yaraladı. İtalyan donanması artık bir daha Cunningham'la karşılaşmak için denize açılmayacaktı.

Sözde kudretli İtalyan donanmasının kısırlığı, Rommel'in çektiği ikmal sıkıntısının nedenlerinden biriydi. Bir başka neden de, Malta'nın teslim olmasıydı. Kraliyet Donanması, RAF, ABD donanması ve Müttefik ticaret filoları, Malta'ya ikmal yapabilmek için büyük rizikoları göze almışlar ve bunu başarırken, ağır kayıplar vermişlerdi. Ama ada sürekli bombalandığı halde direnmesini sürdürdü.

1942 yılı ocak ayında Rommel, Almanya'ya dönüp, Hitler'le ikmal yolu üzerinde başlıca engel olan Malta adasına taarruz edilmesi sorununu tartıştı. Haklı olarak Malta'da üslenen gemilerin ve uçakların, hareket yeteneğini kısıtlamasından, Mısır'a saldırıp Süveyş kanalını tehdit etmesini engellemesinden ya-

kindi. Alman orduları bu sırada Rusya cephesinde baskı altında oldukları halde Hitler, Rommel'in isteğini kabul etti. Bir havadan indirme hareketına ön hazırlık olarak Malta'yı bombalamak emriyle kuvvetli bir Alman hava filosu Sicilya'ya gönderildi. Bombardıman başladı ve gerçekten çok yıkıcı oldu. Ama havadan indirme hareketi hiç bir zaman uygulanamadı.

1942'nin ilk aylarında Malta hâlâ dayanıyordu, yine de Rommel'in ikmal gemilerinden bazıları, denetimden kurtulup geçebiliyordu. 1942 mayıs ayı sonunda, Rommel yeniden hareket edebilecek kadar takviye aldığına karar verdi.

Taarruz 27 mayısta başladı. İngiliz hatlarının gerisini ve Tobruk'u tehdit edebilmek için, Rommel tanklarını Müttefik hattının güney ucuna gönderdi. İngilizlerin karşı taarruzu, Almanları İngiliz mayın tarlaları içinde bir savunma hattına çekilmeye zorladı. Almanlar durumlarını koruyabildiler, ama özgür Fransız birliklerinin tuttuğu Bir Hakheim, zırhlı birlik desteği olmadan direnemeyecekti. On altı gün süren şiddetli savaşlardan sonra, yenilen Müttefikler ricata başladılar. Auchinleck, El Alameyn'de dövüşmek üzere geri döndü.

El Alameyn

Her iki generalin de çok iyi bildiği gibi El Alameyn, batı çölünde güney ya da iç bölgesinin kanttann vurulamayacak tek savunma hattıydı. Kıyının kırk mil güneyinde Kattara eğimi uzanıyordu: Kaya-

lıkların oluşturduğu bir hattın eteğinde uzanan, deniz düzeyinde tuzlu bir bataklık alan. Tanklar tuzlu bataklıklara saplanıyor ve kayalıklara tırmanamıyordu.

1942 yılı temmuzundan başlayarak iki ordu, kuzeyde deniz, güneyde de Kattara eğimi tarafından sınırlanan bir savaş alanında karşı karşıya geldiler. Burası, kaçma olanağı bulunmayan kahredici bir boks ringine benziyordu. Temmuzun ilk yarısında Auchinleck'in kuvvetleri Rommel'in kararlı ve ustaca saldırılarına karşı yerlerini koruyabildiler. Rommel bütün gücünü harcadı. Zamanla tamamladığı eksikleri, yeniden belirmişti. Ancak ağustos sonunda Rommel yine bir miktar akaryakıt aldı ve kendisine daha da gönderileceği vaadedildi. Bunun üstüne yine bir denemeye girişmeyi kararlaştırdı.

Ağustos ortasında Churchill, generallerinin görev alanlarını son olarak ve bilinçle darmadağın etti: Orta Doğu'daki kuvvetlerin başkomutanlığına Auchinleck'in yerine General Alexander getirildi. General Montgomery, artık 8'inci Ordu diye anılan kuvvetlerin cephe komutanı oldu. Bu kuvvetler, ikisi zırhlı olmak üzere 8 tümendenden oluşuyordu. Rommel'in ise ikisi Alman, ikisi İtalyan dört tümeni vardı. Ayrıca altı tümen daha komutası altındaydı. Kattara eğimi yüzünden, daha önce yaptığı şeyi yineleyemiyordu. Yani İngiliz hatlarını kanatlardan zorlayamıyordu. Deneyebileceği öbür seçenek, yarmaya kalkışacağı hattın güney ucunda çok büyük kuvvetler bulundurmaktı. Ancak o zaman kuzeye doğru düşmanı İngiliz hatlarının ardına sürebilir ve Montgomery'nin ana gücünü arkadan çevirebilirdi.

Rommel'in planının en zayıf yönü, bunu deneyebilecek tek kişinin kendisi olmasıydı. İlle de taar-

ruza kalkacaksa, başka hiç bir seçeneği yoktu. Rommel gibi, Montgomery de bunu apaçık görüyordu ve haklı olarak, Rommel'in kuvvetleri kuzeye yönelecek olursa, denizle Kattara eğimi arasında, yarı yol üzerinde bulunan Alem el Halfa sıradağlarını aşmak zorunda kalacaklarını düşünmüştü. Montgomery bunun üzerine üç zırhlı tümeni Alem el Halfa'daki mevzilere, savunma durumunda yerleştirdi. Rommel 31 ağustosta taarruza başladı. 2 eylülde zırhlı tümenleri hâlâ Alem el Halfa'daki savunma mevzileri üzerinde etkili olamamıştı. Beş gün sonra birlikleri, taarruzu başlattıkları yerde sayıyordu. Alem el Halfa savaşı, Rommel'in batı çölündeki son gerçek taarruzu oldu. Bundan sonra ustaca karşı taarruzlarla yetindi. Ama karşı taarruz, hiç bir zaman bir genel taarruz değildir.

Alem el Halfa'daki başarısına rağmen, Montgomery 8'inci Ordu'nun henüz ilerlemeye hazır olduğunu sanmıyordu. Askerlerinin, yeni alınan güçlü tanklara alıştığından pek emin değildi. 8'inci Ordu'nun iyi eğitilmiş ve kendine güvenen bir güç olduğuna da henüz güvenemiyordu. Bütün bir sonbahar boyunca, Montgomery onlara eğitim yaptırdı, konferanslar verdi ve subaylarını esinlendirdi. Yenilmez olduklarına, yenilgiyi çoktan arkada bıraktıklarına onları inandırdı. Ekim ayında artık kazanmayı yalnız ummuyorlar, kazanacaklarından emin bulunuyorlardı.

El Alameyn savaşı 8'inci Ordu'nun cesareti, ustalığı ve kararlılığıyla olduğu kadar, ayrıca son derece nazik ve karmaşık komutanlık yetenekleriyle kazanılmıştı. Montgomery'nin birliklerine neşeyle ve heyecanla anlattığı gibi: 'Onlara altı kişi için birden vurun' kavramından çok daha fazlası vardı El

Alameyn'de. Sorun, 8'inci Ordu'nun, Rommel'in ordusundan daha güçlü duruma gelmesini beklemek de değildi (zaten ekimden beri durum böyleydi) ve daha büyük taburların, zayıfları yeneceğinden emin olmak hiç değildi. El Alameyn savaşı da, bütün başka savaşlar gibi, yanlış kararlarla ve aynı kolaylıkla kaybedilebilirdi.

Alman savunma hatları son derece güçlüydü. Mayın tarlaları ve tanksavar bataryaları, beş mil derinliğinde bir alanı kaplıyordu. Montgomery'nin bundan sonraki amacı, mayın tarlaları ve tanksavar savunması içinde zırhlı birliklerine bir yol açmak ve düşmanın gerisine sızmasıydı. Montgomery, tasarısının bir bölümü olarak, düşmanın önce zırhlı olmayan birliklerine karşı taarruzlar düzenlemeyi kararlaştırmıştı. Bunlar, Rommel'in taarruz ve karşı taarruzlarında hareket yeteneği yüksek birlikler olarak kullandığı zırhlı tümenlerden ayrı, bazı mevzileri tutan kuvvetlerdi. Montgomery düşmanın zırhlı kuvvetlerini, direnen birliklerin yardımına salacağını da önceden tahmin etmişti. Kendi zırhlı birlikleriniyse, seçeceği alanda kullanmaya ve düşmanın zırhlılarını yok etmeye niyetleniyordu. Bu arada düşman zırhlı birliklerinin hareketinin, kendi mayın tarlaları yüzünden kısıtlanacağını da hesaplamıştı.

Taarruzunu 23-24 Ekim gecesi, topçu ateşiyle başlattı. Düşman bataryalarını dövmek için cepheye bin top sürülmüştü. Montgomery'nin taarruzunun asıl ağırlık merkezi olan kuzeyde, iki mayın tarlası vardı. Bunlardan biri, düşmanın ileri mevzilerinin önünde, ötekiyse arkasındaydı. Yeni Zelendalılar başlattığı ilk taarruz dalgası, birinci mayın tarlasını yarıp geçti, ama ikincisini yarmayı başaramadı. Gediklerden hızla gelip geçmesi gerekerek, zırhlı

tümenler, beklenmedik direniş yuvaları yüzünden gecikmişti. Bundan sonraki iki gün içinde Montgomery'nin deyiimiyle 'ezme yöntemi' —düşmanın direnen kuvvetlerini zararsız hale getirme yöntemi— tasarlandığı gibi sürdürüldü.

İlerleme 30 ekime kadar gece gündüz aralıksız, fakat ağır olarak devam etti. Montgomery her rastladığı yerde özellikle kuzey kesiminde zayıflıktan yararlandı; ama inatçı bir direnişin devam ettiği yerlerde kaynaklarını tüketmekten kaçındı. Ayrıca Rommel'i, bu yönden saldırmaya hiç niyeti olmadığı halde, güneyde güçlü birlikler bulundurmak zorunda bıraktı. Rommel'in 21'inci Panzer Tümeni'ni cephenin kuzeyine sevketmeyi kararlaştırdığı sırada, Montgomery artık açık çöle gerçek bir çıkış yapacak kadar güçlü durumdaydı.

2 kısımda, iki İngiliz taburuyla takviye edilen Yeni Zelanda Tümeni, düşman savunma mevzileri içinde üçüncü bir gedik daha açmayı başardı. Bu yarma hareketi, Yeni Zelandalılar ve 7'nci Zırhlı Tümen tarafından çok çabuk kullanıldı ve Rommel'i savaşı kaybettiğine iyice inandırmış olacak ki, 3 kısımda gerilemeye başladı. Geri savunma hatları direnmeyi inatla sürdürüyordu. Ancak Freyberg'in adamları manevra bakımından gerçekten uzmandılar. Rommel yenilmişti.

El Alameyn savaşı Almanlara dört, İtalyanlara da sekiz tümene mal olmuştu. Gerçekten kesin ve düşündürücü bir zafer kazanılmıştı. Alameyn üzerine Montgomery sonradan şunları yazmıştı:

Savaş, kararlaştırılan modele çok uykundu. Yarma hareketi, ya da durum savaşı, taktik bakımdan avantajı bize sağlamıştı; bunu izleyen yıpratma savaşı, düş-

manın gücünü ve kaynaklarını, son darbeye dayanamayacak derecede azalttı. Yıpratma savaşı hareketin ekse-nini, durumun gerektirdiği biçimde ve gerektiğinde yedeğe alacak kadar kuvvetleri, çabuk toparlamayı gerektiriyordu; böylece girişim etkinliği elde tutulmuş oluyor ve savaş, arzulanan sonuca yaklaşıyordu. Taktik sürpriz, önemli bir etkendi; yarma hareketi bunu daha da bütünüle, çünkü düşman bizim asıl taarruzumuzu güneyden bekliyordu. En son taarruzda da düşman yine hayal kırıklığına uğramıştı; bunun için hazırlıklarını en kuzey uçta yapmıştı ve Alman birliklerini de, taarruzu karşılamak üzere buraya yığmıştı. Oysa taarruz kolu, Alman kanadının iki mil güneyindeki İtalyanlar üzerine yöneltildi.(6)

Savaş başladığında, Rommel hasta halde Almanya'ya hareket ediyordu. İyileştikten sonra acele geri döndü, ama artık yapılacak hiç bir şey kalmamıştı. Alman yenilgisi planlanmıştı, belirgindi ve kaçınılmazdı.

Rommel'e şans bir defa, Birinci İngiliz Zırhlı Tümeni'nin ikmalini 24 saat geciktiren 7 kasımdaki yağmur ve fırtına sırasında güldü. Bu gecikme sayesinde, kaçma olanağı bulunmayan pek çok Alman askeri, kaçmayı başardı. Ama bundan sonra 8'inci Ordu, düşmanı çok iyi tanıdığı bir yolda aralıksız kovalayıp durdu. 13 kasımda Tobruk, 20 kasımda da Bingazi düştü. Ama bu sefer kovalamaca, Bedaform ve El Aghelia'da da durmadı. 8'inci Ordu'nun hedefi şimdi Trablus, hattâ daha da ötesiydi.

Montgomery'nin, El Alameyn savaşını yönetişi daha cephede iken eleştirilmiş, savaşın daha çabuk kazanılabileceği, Rommel'in kaçmasına göz yumduğu ve —genellikle— aşırı ihtiyatlı davrandı-

ğı söylenmiştir. Gerçekten de savaş ilk başladığında, Montgomery tank üstünlüğünün tadına doya doya varmıştı. Rommel'in anakuvvetinin, Tunus'ta bir daha savaşıma fırsat bulamadan batıya kaçabildiği de doğrudur. Bunlar önemli ve ciddi eleştirilerdir; ama gerçekleşmeyen şeyleri değil, gerçekleştirecek ihtimalleri ilgilendirir. Amerikalı meslekdaşlarının aksine, İngiliz generalleri ellerindeki insan gücünü, özellikle usta insan gücünü korumakta çok daha titizdiler. Örneğin Montgomery izin verseydi, Yeni Zelanda Tümeni çok daha hızlı ve çabuk ilerleyebilirdi, ama çok kuvvetli bir olasılıkla, ağır kayıplara da uğrardı. Oysa Montgomery'nin, hepsi de tecrübeli asker olan Yeni Zelandalılara gereksinmesi vardı. Hem yalnız Afrika'da değil, İtalya'da da.

Artık 8'inci Ordu, Kuzey Afrika'da düşmanla tek başına değildi. 8 kasımda, Montgomery'nin kovalamacası hızlanmaya başlarken, General Eisenhower komutasında güçlü bir İngiliz - Amerikan ortak kuvveti, Fransız Kuzey Afrika'sına çıkıyordu. 11 kasımda Müttefikler, Atlantik kıyısındaki Kazablanka'yı işgal ettiler, Akdeniz kıyısındaki Cezayir'le Oran da ele geçirildi. Aynı gün Fransız Vichy hükümetinin komutanlarından Amiral Darlan, yalnız Müttefiklere teslim olmakla kalmadı; ayrıca, Toulon'daki Fransız filosunu da, Müttefikler'e katılmaya davet etti.

Bunun üzerine Alman ordusu, Toulon da içinde olmak üzere, bütün Fransa'yı işgal ediverdi, ama Fransızların, donanmalarını batırdıklarını gördüler. Almanlar da bunun üzerine Vichy hükümetine, Tunus limanlarını kullanacaklarını bildirdiler. Daha önceden de Afrika'daki ordularının ikmalini yapmak için Trablus'u zaten kullanıyorlardı. Bundan sonra Tunus ve Bizerte'yi de kullanmaya başladılar. İlerde Kuzey Afrika'yi da, Tunus limanından bırakacaklardı.

Çoğu denizci olan bazı Fransız birlikleri, Müttefik çıkartmalarına karşı direndi ve Bizerte'de Vichy hükümetine bağlı bazı birlikler, Tunus'u takvilyeye uğraşan Almanlara katıldı. Ama Müttefikler, Tunus'tan daha bir hayli uzaktaydılar. Cezayir'deki Birinci İngiliz Ordusu'nun komutasını alan general Anderson, mesafeyi kapatmak için kolları sıvadı. 11 kasımda, asıl çıkartmadan üç gün sonra, birlikleri Cezayir'in 120 mil doğusundaki Bougie'yi işgal etti. 150 mil daha uzakta olan Bône da, ertesi gün denizden çıkartma yapan birliklerin desteklediği İngiliz paraşütçüleri tarafından ele geçirildi. Önemli bir havaalanı olan Suk-el-Arba, 16 kasımda düştü. Ayın 17'sinde Birinci Ordu'nun öncü birlikleri, Bône'la Tunus arasındaki yolun yarısında, Tabarka'da, Almanlarla karşılaştılar.

Tunus harekâtında kurulmaya başlanan askeri denge, bir bakıma altüst olmuştu. El Alameyn'de, Montgomery'nin ikmal yolları kısa, Rommel'inkiye uzundu. Tunus'ta da, Rommel'inkiler kısa, başlangıç noktası bakımından da Montgomery'ninkiler uzundu. Anderson'un ikmal yolları da aynı durum-

daydı. Almanlar, hava yoluyla takviye gönderdiler. Hattâ Rus cephesinden çektikleri 400 uçağı, Tunus' a yolladılar. Böylece, Rus ordularına da rahat bir soluk aldırılmış oldular. Almanlar, Tunus'u bedava satmamaya kararlıydı. Üstelik hava koşulları da onlardan yanaydı. Şiddetli yağmurlar, yolları ve havaalanlarını batağa döndürmüş, kullanılmaz hale getirmişti. 1942 Noelinde Birinci Ordu hızını kaybetmişti. Tunus taarruzu beklemek zorundaydı.

1943 yılı şubat ayında, yeniden hareket olanağı bulunduğunda, Birinci Ordu ülkenin içinde Serirat burnundan, Tabarka ve Bizerte arasında yarı yola kadar uzanan bir hat kurabilmişti. İkinci ABD Kolordusu, bu hattı Faid'den geçerek Gafsa' ya doğru kıvrılıp sarkarak hattı daha da güneye ulaştırdı. El Alameyn'den beri Rommel'i kovalamakta olan 8'inci Ordu, ocak ayında Trablus'u ele geçirmiş, Mareth'e yaklaşmaktaydı. Almanlar ve Müttefikleri İtalyanlardan geriye kalan düşman kuşatılmış, ama henüz yenilmemişti.

14 şubatta Rommel, Faid'de İkinci ABD Kolordusu'na saldırdı. Tebessa'nın güneydoğusunda uzanan sıra dağları Kasserine geçidinden hızla aştı. Ayın 20'sinde Rommel'in öncü birlikleri burayı geçmiş, Müttefiklerin ileri havaalanlarını tehdit etmeye başlamıştı. İkinci Kolordu şiddetle karşı taarruza kalkıp olanca gücüyle savaştı ve 3 martta Rommel'in adamları yine çıkış noktalarına kadar sürüldü. Ama üç gün içinde Rommel yeniden saldırıya geçiyordu. Bu sefer darbesini Gabes körfezinde, sağlam bir savunma hattı kurduğu Mareth'in 20 mil kadar güneyindeki Medenine'de, 8'inci Ordu'nun üzerine yöneltmişti. Ama çok kararlı dört taarruza rağmen, 8'inci Ordu yerinden kıpırdamadı bile. Hasta-

lığı hâlâ süren Rommel, bunun üzerine komutayı Von Arnim'e bırakarak bir daha dönmek üzere Afrika'dan ayrıldı.

Mart ayı sonunda Montgomery, yirmi mil uzunluğundaki Mareth hattına karşı taarruza geçti: adamlarını denizden ve karadan ileri salıp, hattı yardı, içerdeki tepelerden Yeni Zelanda Tümeni'yle ilerleyen tecrübeli general Freyberg sayesinde, düşmanı ardından da kuşattı. Nisan ortasında 8'inci Ordu Sfax'ı işgal etmiş, Enfidallex karşıda görünmüştü. Kuzeyde de Birinci Ordu ve İkinci ABD Kolordusu, mayıs başında taarruza geçtiler. Tunus ve Bizerte 7 mayısta düştü. 13 mayısta Von Arnim, 125.000 Alman ve bir o kadar da İtalyanla birlikte teslim oldu. Böylece çöl savaşı, iki yıl sürdükten sonra bitmiş oluyordu. Savaş, Almanya ve İtalya'ya, ölen ya da tutsak düşen bir milyon insana mal olmuştu.

yedi

italya harekatı

1943'TEKİ SICILYA ve İtalya İstilasının başlıca nedeni, Kuzey Afrika'daki İngiliz ve Amerikan kuvvetlerinin düşmanla temas sağlamada tutabileceği başka bir yol olmamasıydı. Kazablanka konferansı sırasında Roosevelt, Churchill ve General George Marshall, Fransa'yı İngiltere'den başlayarak istila etmenin 1944'ten önce mümkün olamayacağını isteksizce kabul etmişlerdi. Böylece Kuzey Afrika'daki —savaş tecrübesi olan ve dövüşmeye hevesli— Müttefik Kuvvetleri, üç seçenekle karşı karşıya kalıyordu: Tembel tembel oldukları yerde kalabilirlerdi, İngiltere'ye götürülebilirlerdi ya da güney Avrupa'ya taşınabilirlerdi. Eğer savaşı sürdüreceklerse, Churchill'in öteden beri Avrupa'nın 'yumuşak karın altı' diye bellediği yerden darbelerini indirebilirlerdi.

Marshall'ın birtakım kuşkuları vardı. İşin daha başından beri, Müttefikler'in kuvvetlerini Avrupa'da dağıtmamalarından yanaydı. Marshall, işgal altındaki Avrupa'ya tek, basit ve şiddetli bir darbenin indirilmesini istiyordu. Saldırıyı başlatmak için seçilecek yerin de, Büyük Britanya olduğunu söylüyordu. Ama ağır baskı altında kalan Ruslar üzerinden Alman

(*) Bu bölümle ilgili olarak 14 ve 15 nolu harıtaıa bakınız.

askerî gücünü başka yere kaydırmak da, acele bir gereksinimdi. İngilizler ve Amerikalılar bir şeyler yapmak zorundaydılar ve bir şeyler yapıyormuş gibi görünmeliydiler!

Churchill, Balkanlar yoluyla bir istila hareketine girişmek için uzun süredir hevesliydi. Belki de, kendisinden önce Mussolini'nin de yaptığı gibi, karşılaşılacak güçlükleri küçümsemişti. Her ne olursa olsun, İngiliz-Amerikan ortak askerî görüşü, önce Sicilya'nın işgal edilmesi, durum uygun görülürse, ardından İtalya'nın istilaya başlanmasından yayanaydı. 1943 yılı mayıs ayında Cezayir'de yapılan bir toplantıda Churchill ve Marshall, Sicilya'nın işgali konusunda Eisenhower, Alexander, Ismay, Tedder (hava komutanı) ve Akdeniz'deki Müttefik Deniz Kuvvetleri Başkomutanı Amiral Cunningham'la anlaşmaya varmışlardı. İşler yolunda giderse, Müttefik kuvvetleri İtalya'ya da geçecekti. Beklenmedik biçimde inatçı bir direnişle karşılaşılırsa, Müttefikler hiç olmazsa Sardinya ve Korsika adalarına saldıracaktı. Marshall, bu olasılığın gözden uzak tutulmamasında direnmişti. Cephe komutanlarıysa, Sicilya'yı işgal etmenin çok zaman almayacağına ve kısa sürede İtalya'yı da istila edebileceklerine inanıyorlardı.

Sicilya İstilasası

İstilâ kuvvetleri, General Montgomery komutasındaki İngiliz 8'inci Ordusu'ndan ve General George Patton komutasındaki 7'nci Amerikan Ordusu'n-

dan oluşacaktı. Eisenhower, Başkomutandı. Kara Kuvvetleri Komutanı, General Alexander'dı. Deniz Kuvvetlerine Cunningham komuta ediyordu. Tedder de, Hava Kuvvetlerine.

Müttefiklerin Sicilya'yı istilada başarıya ulaşmalarının bir nedeni de —birçok nedenden yalnız biri, ama kuvvetli bir olasılıkla en önemlisi— Kraliyet Donanması'nın, çıkartmanın Yunanistan'a yapılacağına Almanları inandırmasıydı. 30 nisan günü sabah saat 4.30'da Kraliyet Donanması'nın denizaltılarından 'Seraph', Ruelva açıklarında bir İspanyol balıkçı filosunun orta yerinde, kısa bir süre için su yüzeyine çıktı ve sırtında bir cankurtaran yeleğiyle, birtakım belgeler bulunan bir adamı sulara saldı. Bu belgeler, adamın Kraliyet Donanması'ndan Binbaşı Martin olduğunu gösteriyordu. Ayrıca üzerinde bazı mektuplar da vardı. Mektuplardan biri, bankasının müdüründen, bir başkası terzisinden, dokunaklı bir dille yazılmış bir tanesi de, saf bir İngiliz adı olup, üst dudağında beni bulunan ve Marlborough'da, Ogbourne St. John'da, Manor House'da oturan nişanlısı Pam'dan geliyordu. Ama Binbaşı Martin'in üzerinde İmparatorluk Genel Kurmay Başkanı General Nye'dan, General Alexander'e yazılmış bir mektup daha vardı. Bir de, Ortak Harekat Kurmay Başkanı Lord Mountbatten'dan, Amiral Cunningham ve General Eisenhower'e yazılmış bir mektup daha. Bunların hepsi de özellikle birincisi açıkça, ötekiler üstü kapalı bir biçimde, Müttefikler'in Yunanistan'a karşı bir eyleme girişceklerini belirtiyordu.

Bütün mektuplar, Üsteğmen Ewen Montague⁽¹⁾ ve bir bölümü de, Londra'daki Donanma istihbarat örgütü tarafından yazılmıştı. Binbaşı Martin, uy-

durulmuş olağanüstü bir masaldı. Boş yere denize bırakılmamıştı. İspanyol balıkçıları onu buldular. Durum, hemen Almanlara bildirildi. Almanlar da, işe el koydular. En azından bir Panzer tümeni, Fransa'dan Yunanistan'a, bu ülkeyi hiç bir zaman gerçekleştirmeyecek olan bir Müttefik saldırısına karşı savunmak üzere yola çıkarıldı. Yunan kıyılarında geniş çapta mayınlama çabasına girişildi. Alman savaş gemilerinden oluşan bir filo da, Sicilya'dan Güney Yunanistan'a doğru yola çıkartıldı.

Amiral Ramsay tarafından planlanan Sicilya istilası, 10 temmuzda iki bölgede birden başlatıldı. 8'inci Ordu, Sirakuza ile Sicilya'nın güneydoğu ucundaki kumsala 7'inci Ordu da Gela körfezinde, batıda, Licata ile doğuda Scoglitti arasındaki yere çıkartıldı. Dunkirk boşaltmasını planlayan Ramsay, bu sefer de her şeyi çok iyi tasarlamıştı. Kara Kuvvetlerine komuta eden General Alexander'e iyi bir zemin hazırlanmıştı.

İlk kez özel olarak yapılan LST'ler (çıkartma gemisi, tank) ve LCT'ler (çıkartma teknesi, tank) bir çıkartma dalgasının gelişi sırasında, askerlerle beraber tankları da aynı anda kıyıya çıkartma olanağı sağlıyordu. Bine yakın tekneden sekiz tümen asker çıkartmayı gerçekleştirdi. Cephe, yaklaşık 100 km. uzunluğundaydı. Kararsız hava koşullarına rağmen, 8'inci Ordu, 11 temmuzda Sirakuza'yı, 12 temmuzda da Augusta'yı zaptetti. Böylece işe yarayan iki limandan yararlanma olanağı doğdu. Ayın 15'ine kadar da 7'inci Ordu, Agrigento ve Porto Empedocle limanlarını ele geçirdi. Müttefikler artık Sicilya'ya yerleşmişlerdi.

İki ordunun da hedefi, adanın kuzeydoğu ucundaki Messina'ydı. Müttefikler, Almanların —ya da

Almanlardan mümkün olduğu kadar çoğunun—Messina boğazından İtalya yarımadasına kaçmalarını önlemeyi umuyorlardı. Patton'un 7'nci Ordusu, batıya ve kuzeye doğru ilerleyerek, sonra da Sicilya'nın kuzey kıyısı boyunca yeniden doğuya yönelerek, bir hayli ileri gitmişti. Doğu yakasındaki Montgomery'nin yolu daha kısa olduğu halde, çok daha çetindi.

Augusta'dan daha büyük bir liman kenti olan Catania'ya kadar kıyı oldukça düzdü. Ama Catania'nın kuzeyinde yüksek kayalıklar halini alıyor, yollar azalıyor ve kolayca savunulacak bir arazi durumuna dönüşüyordu. 3000 metreye yakın yüksekliğiyle Etna yanardağı, Catania'nın kuzeyinde adanın içinin âdeta merkezini oluşturuyordu. Etna'ya deniz arasındaki geçidin darlığı yüzünden Montgomery, birliklerinin yarısını adanın batısından Adrano ve Randazzo'ya doğru yöneltmişti. Öbür yarısıysa kıyı boyunca çok inatçı bir Alman direnişini kırmak zorunda kalmıştı. 8'inci Ordu'nun Catania'ya ulaşması dört hafta sürdü.

General Patton, Gela'daki Amerikan köprü başından iki tümenini General Bradley komutasında adanın boylu boyunca, kuzey kıyısına doğru saldı. Üçüncü bir tümen, kuzeybatıda Palermo'ya darbesini indirdi; dördüncü tümen de Agrigento'dan başlayarak güney kıyısı boyunca batıya yöneldi. 22 temmuzda Palermo, artık Müttefikler'in elindeydi ve kuzey kıyısı boyunca doğuya doğru ilerleme başlamıştı. Patton, doğu yönündeki ilerleyişi sırasında, Alman hatlarının gerisine çıkartma yapmak için iki kez donanmaya başvurdu.

Her iki ordu da 17 ağustosta Messina'ya eriştiler, ama Patton'un erleri, Montgomery'ninkilerden

birkaç saat daha önce hedefe varmış. Sicilya istila edilmişti. Fakat Alman komutanı Feldmareşal Kesselring, Messina'ya birkaç mil kala çetin savaşlar veren Müttefikler oyalanırken, birliklerini yarımada-ya geçirmeyi başarmıştı. 39.000 Alman ve 70.000 İtalyan askeri, donatımlarıyla birlikte, sağ salim anavata- na aktarılmıştı.

Ancak, Sicilya'nın istilası bir başka yönden bo-şuna kazanılmış bir zafer sayılmazdı. Çünkü dolay- sız olarak ve pek çabuk, Mussolini'nin iktidardan düşmesini hazırladı; bundan kısa bir süre sonra da İtalya teslim oldu.

Yarımadanın İstilas

Müttefikler Sicilya'yı istila ettikleri zaman, İtal- ya zaten kendisini koruyamayacak kadar güç du- rumdaydı. Askerlerinden 200.000'ini Kuzey Afrika' da yaralı ya da ölü olarak kaybetmiş bulunuyordu. 217.000 İtalyan da, Almanlarla birlikte Rus cephe- sinde savaşıyordu. 580.000 İtalyan Balkanlar'da, Yu- goslavya ve başka ülkelerin partizanlarıyla savaş- maktaydı. İtalyan ordusu, Sicilya'da da 160.000 as- kerini daha, ölü ya da tutsak olarak yitirmek teh- likesiyle burun burunaydı. 24 temmuzda, Sicilya çı- kartmasından iki hafta sonra Mussolini, Faşist Parti- si'nin Yüce Konsey toplantısına çağrıldı.

Konsey, Faşist Partisi'nin güdülecek politika- yı saptayan sözde en büyük organıydı: dolayısıyla İtalya'nın politikasını saptamak yetkisi de ondaydı. Savaşın başından beri, Konsey hiç toplanmamıştı.

Ama Konsey üyelerinin sabırları iyice taşmış bulunuyordu. Mussolini hakkında güvensizlik oyu verildi. Mussolini'nin yerine Kral Victor Emmanuel, İtalyan Silahlı Kuvvetleri'nin Başkomutanlığına getirildi. Kral ertesi günü Mussolini'yi görevden uzaklaştırdı, tutuklattı ve bir cankurtaranla hapishaneye gönderdi. Başbakanlığa, Mareşal Badoglio getirildi. Alexander'in komutasındaki Müttefikler, ilk diktatörü devirmişlerdi.

Herhangi bir İtalyan Başbakanının savaşı devam ettirmesi çok zayıf bir olasılıktı. Pek çok başka İtalyan gibi, Pietro Badoglio da her ne pahasına olursa olsun savaşa devam etmek istemiyordu. Haklı olarak, İtalya Müttefiklerle bir barış anlaşması imzalarsa bunun, daha hayırlı olacağını umuyordu. Ama Almanların Müttefikler'e karşı İtalyan topraklarında direneceklerini, savaşın olanca acısını İtalya'nın çekeceğini tahmin ederken de doğru düşünüyordu.

Badoglio, mantığa uygun biçimde, savaşan orduların ülkesine vereceği zararı, elinden geldikince azaltmak istiyordu. Müttefikleri, kuzeyi işgal etmeye inandırmak için elinden geleni yaptı. Güneyden başlayacak bir istila hareketini, yıpratıcı olduğu ve uzun süreceği için önlemeye çalıştı. Gerçekten de böyle oldu. Ama Müttefikler Badoglio'ya kulak asmadılar.

Lizbon'da, Badoglio'nun elçileriyle Müttefik temsilcileri arasında yapılan gizli görüşmelerden sonra, İtalya 3 eylülde, açıklanmayan bir teslim anlaşmasını imzaladı.

Bu anlaşmanın, Kazablanka konferansında kararlaştırıldığı gibi, 'kayıtsız şartsız' olup olmadığı pek belirgin değildi. Ama kimse umursamadı. Anlaşmanın imzalandığı gün, Müttefikler Messina bo-

ğazını geçip, Calabria'dan İtalyan anavatan topraklarına çıktılar. Beş gün sonra, 8 eylülde, teslim haberi radyolardan duyuruldu. Almanlar, sözde bir Müttefik hava saldırısını bahane ederek Roma'yı işgal ettiler. Badoglio ve Kral, kısa bir süre sonra Müttefikler'in eline geçecek olan güney İtalya'daki Brindisi'ye sığındılar. Ancak, Badoglio'nun önceden tahmin ettiği gibi, Almanlar orta İtalya'da direnmeye devam ettiler ve İtalya'nın egemen oldukları bölümünü, ellerinden geldiğince yönettiler.

Yeni hükümet tarafından Roma'nın doğusundaki Gran Sasso dağlarında hapsedilen Mussolini, cüretli bir Alman paraşütçü birliği tarafından kurtarıldı, önce Almanya'ya götürüldü, sonra da yine İtalya'nın diktatörü olarak başa oturtuldu. Ama artık Hitler'in kuklasından başka bir şey değildi. Böylece İtalya'nın büyük bir bölümü, savaşın sonuna kadar Alman işgali altında kaldı.

Almanlar, İtalyanları pek pahalıya satmışlardı. Roma, ilk Müttefik çıkartmasının yapıldığı Reggina'dan 400, ikinci çıkartma dalgasının karaya adım attığı Salerno'dan 200 mil uzaklıktaydı. Müttefikler 1943 Noelinde Roma'ya ulaşacaklarına ciddiyetle inanmışlardı. Oysa Roma, bir sonraki yılın haziranına kadar kurtarılamadı. Bu sırada Müttefik çıkartma kuvvetlerinin çekirdeği, İngiltere'den Fransa'ya doğru yola çıkmaya çoktan hazırды.

İtalyan çizmesinin topuğundaki Calabria'ya eylülde yapılan çıkartmalar başarılı oldu. Almanlar kuzeye doğru çekilirken arkalarındaki yol ve köprüleri yakıp yıkıyorlardı, ama direniş yumuşaktı. On beş gün içinde 8'inci Ordu'nun iki tümeni, Adriyatik kıyısındaki Bari'ye kadar olan toprakları, denetimi altına alabilmişti.

Müttefikler'in başı, asıl 9 eylülde karaya çıktıktan sonra, Salerno'da ağırmaya başladı. Salerno, Napoli'nın 30 mil güneydoğusunda, büyük ve geniş bir körfezdi. Çevresini dağlar kuşatıyordu. Kıyı şeridi çok dardı. Ancak Güney İtalya zaten dağlık olduğundan, Müttefikler'in çıkartma için daha iyisini bulamayacakları bir yerdi. Almanlarsa, onları bekliyordu; çünkü bekleyecek başka yer yoktu.

Dört gün süreyle 10'uncu İngiliz ve 6'ncı Amerikan tugayları Salerno'da büyük bir tehlikeyle burun buruna kaldılar. Almanlar, çevredeki tepeleri topla doldurmuştu. Birinci günü, yani 9 eylülde, Müttefikler yalnız kuzeye, sol kanatlarından ilerleyebildiler. Merkezde ve güneyde ilerleyiş yine ağır oldu ve şiddetli bir direnişle karşılaştılar. 10 ve 11 eylülde de aynı şekilde çok ağır ilerlediler. Ayın 12' sindeyse Almanlar, Müttefik kuvvetlerinin merkezine yaman bir karşıtaarruza giriştiler. Almanlar ancak yoğun bir deniz topçu ateşi ve sayısız hava akınlarıyla durduruldu. 14 eylülde Salerno köprübaşı, artık güven altındaydı.

Kesselring, Appenin dağlarını kendisine müttefik seçmişti. Zaten başka müttefik de yoktu. Anavatandan pek bir şey gelmeyeceğini biliyordu. Fransa'daki Alman garnizonu, şimdiden İngiltere'den başlatılacak bir istilaya karşı hazırlanmaya başlamıştı bile. Doğu cephesinde ise Alman orduları çoktan şiddetli bir baskı altına girmişlerdi. Kesselring, kendi başının çaresine bakacaktı.

Salerno'dan sonra Müttefik ordularını Akdeniz'e dökmenin olanaksız olduğunu anlamıştı. Bunun üzerine bir karış İtalyan toprağını bile hepsine haram etmeyi kararlaştırdı.

İlk durduğu yer, Napoli'nin kuzeyinde, Apenin'

lerden çıkıp Gaeta Körfezine dökülen Volturno nehri oldu. Ama Kesselring, Volturno hattında çok uzun süre direnmeyi denemedi. Nehrin ardında, uygun bir başka savunma hattı daha vardı. Bu hat, bir takım hızlı akan akarsulardan, Sangro, Rapido, Garigliano ve Liri'den oluşuyordu. Müttefikler, sağ kanatlarında dağlar, sol kanatlarında bataklık kıyıları ve karşılarında Kesselring'in sözde 'kış hattı' olduğu halde, yaman bir taktik sorunla yüz yüze gelmişlerdi.

Üstelik bunun da ardında, bir başka hat daha bulunuyordu. Gerilerde, çok eski zamanlarda yapılmış manastırıyla Monte Cassino, yani adından da anlaşılacağı gibi, tepesindeki Benediktin tarikatı manastırıyla sarp bir dağ yükseliyordu. Dağ, Rapido ve Liri vadilerinin keşiştiği alana egemendi. Müttefik kuvvetlerinin tutması gereken 6 numaralı yola, Roma yoluna.

Kesselring, Monte Cassino'yu daha gerideki savunma hattının (Gustav hattı) kumanda ve can damarı olarak seçmişti. Müttefikler'in olduğu yerden Gustav hattı o kadar ürkütücü görünüyordu ki; Churchill, Alexander ve İtalya'nın güneybatı yakasında harekate katılan 5'inci Ordu'nun Komutanı General Mark Clark, Alman mevzilerinin gerisine bir çıkartmanın şart olduğuna karar verdiler. Çıkartma, Roma'nın birkaç mil güneyinde, ama Gustav hattının yaklaşık 60 mil uzağındaki Anzio'ya yapılacaktı.

Bu uzaklık, bazı Müttefik planlamacılarına çok görünüyordu. Bunlar geri planda olduğu halde, çok uzakta bulunan Müttefik kuvvetlerinin Kesselring'i pek fazla rahatsız etmeyeceğinden korkuyorlardı. Çıkartma kuvvetinin cephede bir değişiklik yarata-

cak çabuklukla güneye doğru bir yarma hareketini gerçekleştiremeyeceğinden çekiniyordu. Öte yandan Anzio'ya çıkartılacak kuvvetin, köprü başından hızla içerilere ilerleyerek, Kesselring'in ikmal yollarına ağır hasar vereceğini umuyorlardı. Bu iş birkaç gün içinde değilse bile, birkaç haftada gerçekleştirilmeliydi.

Ancak, korkanlar haklı çıktı. Umutlarsa gerçekleşmedi. Anzio çıkartması, Müttefiklerin Gustav hattına karşı taarruzunu hiç bir biçimde kolaylaştırmadı. Amerika'lı General Lucas komutasında Anzio'ya çıkan 1'inci İngiliz Tümeniyle 3'üncü Amerikan tümeni, ayrıca korkunç zor durumlara güstüler. General Lucas, birliklerini 22 Ocakta karaya çıkarttı. Bunu izleyen sekiz günü, köprü başını güçlendirmekle geçirdi.

General Lucas, bu yönden sert eleştirilere uğramıştır. Sonradan öğrenilenler, herkesin her şeyi daha açıkça anlamasına yarandı. Ancak bu bilgiler, zamanında tek başına karar vermek zorunda kalan bir kumandanın aldığı yalan yanlış bir yığın raporun neler olduğunu göstermiyor. Calvocoressi, 'Topyekun Savaş' adlı kitabında, Lucas'ın, Hitler'in üzerinde hiç bir Alman olmadığını anladığı halde olduğunu sanmakta devam ettiğini söylemektedir.⁽²⁾

Gerçekten de durum böyleydi. 30 Ocakta, General Lucas güvenilir bir köprü başına kavuşunca, Kesselring bir karşı taarruz düzenledi. Taarruzun başarıya ulaşmasına pek az kaldı. Lucas asıl hedefi olan, Roma'nın güneyindeki Alban tepelerine doğru ilerlemeyi bir türlü başaramıyordu. Alman karşı taarruzu karşısında yapabildiği en iyi şey, kazandığı yerleri tutmak oldu.

16 şubatta girişilen yeni bir karşı taarruz, ne-redeyse Kesselring'in çıkartma kuvvetlerini denize dökmesiyle sona erecekti. Taarruz püskürtüldükten sonra Lucas, 3'üncü Amerikan tümeni komutanı General Truscott tarafından geri alındı. Anzio köprü-başı yerinde kalmıştı, ama garnizonu güçsüzdü. En azından aylarca, asıl Müttefik Ordularına yardım edemeyecekti. Kesselring, Müttefikler'e acı bir ders vermişti. Alban tepelerinin eteğindeki Cisterna şehrini ele geçirmek için zamanından önce paçalar sıvanınca, 767 kişilik ABD gücünden yalnız altısı ölüm, ya da tutsaklıktan kurtulabildi.

Anzio'ya yapılan çıkartmanın kendisine yardımcı olacağını uman General Clark'sa, Monte Cassino hattı üzerinde ve Rapido nehri boyunca bir di-zi taarruz hazırlamıştı. Bu saldırıları desteklemek için de, hâlâ Apenin'lerin kuzeydoğusunda bulunan ve ağır ağır ilerleyen 8'inci İngiliz Ordusu'ndan tak-viye almıştı. 12 Ocakta, Anzio çıkartmasından on gün önce, General Juin'in komutasındaki Fransız Denizaşırı Birliği, St. Elia üzerinden Monte Cassino'nun içine bir saldırı düzenledi. Özgür Fransızlar, üç günde hedeflerine ulaşmışlardı. Aynı gün 15 Ocak 1944'te, Müttefikler Rapido nehrine ilerlediler ve beş gün sonra da Garigliano'yu aştılar. Bu, şimdi-lık gidebilecekleri en uzak yeri.

Müttefikler, Garigliano'daki köprü başlarını tut-tular, ama bütün becerebildikleri bu kadarla kaldı. Ra-pido'yu geçme girişimi, başarısızlıkla sonuçlandı. Batıda, güneyde ve doğuda, Monte Cassino'daki Al-man savunması, aşılmaz gibi görünüyordu.

Zamanında bütün erdemi bir Lancashire Silahendazlığından (o sırada 78'inci Tümen'e bağlıydı) ibaret olan merhum yazar Fred Majdalany, Cassino'da savaşan herkesin, yaşadığı sürece ünlü Benediktin manastırının 1944 yılı kış mevsiminde bedenlerine ve akıllarına nasıl işlediğini, kişiliklerini nasıl ezdiğini ve nasıl bir gölge gibi üzerlerine çöktüğünü hep hatırlamaları gerektiğini yazmıştı.⁽³⁾

Sözlerine şöyle devam ediyordu: 'Buradaki savunma hatları yıkılincaya kadar, on iki ay süresince amansız, kanlı savaşlar vermek gerekti. Manastır en sonunda düştüğü zaman İngiliz, Kanada, Yeni Zelanda, Amerika, Hindistan ve Polonyalı askerler, kendilerine çok pahalıya mal olsa da, savaşlarda kazandıkları onurların en başına «Cassino» adını da; yazmaya hak kazanmışlardı.'⁽⁴⁾

Cassino savaşı en amansız türünden bir dağ savaşıydı. Taraflar arasında zaman zaman yalnız birkaç metre uzaklık kalıyordu. Askerlerin kazmalarıyla kendilerine bir siper kazma olanakları bile yoktu. İtalya'nın bu bölgesi, Alman bölge komutanı general Von Senger Und Etterlin'in de dediği gibi, portakallar ve güneş ülkesi değildi. General bu konuda şöyle yazıyordu:

İnsanın hiç hoşuna gitmeyen ilk şey, bombardıman gürültüsünün, yankıyla daha da büyümesiydi. Ovalarda tek atışlar sırasında bir iki söz etme olanağı bulunabilirdi; ama dağda, yankı ve seslerin kolay dağılması yüzünden, konuşmak olanağı hemen hiç yoktu. Kopan kaya parçaları, çöküntü etkisini daha da artırıyordu. Çukur yerlerin aksine, kayalar patlamaları hiç

bir şekilde emmiyor, insan bir çeşit seken top patlaması işidir gibi oluyordu. Zamanlı fitille ateş eder gibi. Dağ yolunda giderken topçu ateşine yakalanan biri, açık araziye kaçıp kurtulmak olanağından da yoksundu.⁽⁵⁾

Dağlar ve ilerde size hep yukardan bakan bir tepe bulunduğu için, askerlerin gündüz kendilerini göstermeleri olanaksızdı. Karşılıklı çarpışan birlikler, ancak gece ikmal yapabiliyordu. İkmal katır sırtında yapılıyor, daha sonra insan sırtında mevzilere ulaştırılıyordu. Hareketli, hızlı ve kolay bir savaş verebilmek için düşünülmüş olan bütün makineli araçları geride, yaylada bırakmak gerekmişti. Yalnız askerin her zamanki temel donatımı —hafif silahları, havanları, makineli tüfekleri ve el bombaları—yanından eksik olmuyordu.

Majdalany'nin de belirttiği gibi, bu iğrenç yerde Manastır, her yöne hâkim durumdaydı. Almanlar aslında manastırdaki rahipleri yerlerinden çıkartmamış, hattâ yerlerine başkalarını bile getirmemişti. Alman mevzileri, manastırın dışındaydı, ama hemen dış duvarlarının altında başlıyordu. Von Senger und Etterlin'in dediğine göre, bir gözlem kulesi olarak manastır aslında hiç de işe yarayacak bir mevzi değildi. General ayrıca, 'asıl büyük savaş başladıktan sonra, düşmanın yoğun ateşi karşısında yapının kolayca saf dışı bırakılacağını bekliyorduk,' diyordu. 'Topçu gözlemcilerini tepelere çıkan yolun ortasına, kamufle edilmiş gizli yerlere yerleştirmek, Almanlara özgü bir uygulamaydı.'⁽⁶⁾

Bunu bilmeyen Müttefikler, Yeni Zelanda Tugay Kumandanı General Freyberg'in istemi üzerine, manastırı da aynı biçimde bombaladılar. Freyberg'in bu konudaki mantığı çok sadeydi. İnsanlar, manas-

tırlardan daha önemlidir, diyordu. Manastırdaki Almanların zaten güven altında olmadıklarını ne kendisi, ne de askerleri bilebilirdi. Her iyi yetişmiş askerî birlik gibi Yeni Zelanda Tümeni de, —ilk taarruz için onlar seçilmişti— en iyisiydi sadakat, hem iniş, hem de çıkışta iki yanlı işleyen bir itici güçtür; Savaş nedir bilmeyen politikacıların ve öbür sivillerin kendi kendilerine pek seyrek olarak sordukları sorulardan biri de, her cephe komutanının zihnini kurcalayan sorudur: 'Komutam altında can veren adam için, üstüme yazacağım raporda ne söyleyeceğim?' Freyberg, adamlarını yaşamak ve başarıya ulaşmak şansı pek az olan bir savaşa sürmeden önce, bundan iyice emin olmak zorundaydı. Freyberg'in ayrıca bir sorumluluğu daha vardı: Yeni Zelanda Tümeni, Yeni Zelanda ulusunun, yerliler ve beyazlar da içinde olmak üzere, askerlik çağındaki tek kuşağından oluşmuştu.

Manastır, 15 Şubat 1944'te Müttefik Hava Kuvvetleri tarafından tamamen yıkıma uğratıldı. Bu hava saldırısı, o zaman da çeşitli tepkilere neden olduğu gibi, hâlâ da olmaya devam ediyor. Manastır, Benediktin Tarikatı'nın doğduğu yerdі. Altıncı yüzyıldan beri, aynı dağın tepesindeydi. Mensupları (Lombardlar, Araplar, Almanlar ve Fransızlar tarafından, dört defa yerlerinden sürüldüğü halde gerçekten güzel ve tarih dolu bir yapı olarak ayakta kalmıştı. General Mark Clark sonradan buranın bombalanmasına izin verdiği için pişmanlık duyduğunu söyleyecekti.

Askerî yönden bir başka pişmanlık konusu da, manastırın çok sağlam olmasıydı. Müttefik uçaklarının attığı bombalar, aslında kemerli mahzenleri yı-

kamamıştı. Von Senger und Etterlin bundan yararlanmayı bildi. Bu konuda şöyle diyor: 'Bombardıman, aslında beklenenin bütünüyle aksi bir sonucu verdi. Artık çekinmeden manastırı işgal edebildik; özellikle yıkıntıları savunmak, sağlam bir yapıyı savunmaktan daha kolaydı. Savaş sırasında insan, savunma için ayrılmış yapıların yerle bir edilmesi-ne hazırlıklı olmalıdır.'(?)

Manastırın bombalanması, Alman savunmasını pek etkilemişe benzemiyordu. Ama Freyberg'in bunu bilmesi olanaksızdı. Bu nedenle, Clark önce 34' üncü Amerikan Tümeni'ni, sonra da Freyberg'in Yeni Zelandalılarını Cassino'nun kuzey kenarından ileri harekete geçirdi. Niyeti, bu yönden düşmanı bastırmaktı. Yeni Zelandalılar göz kamaştırıcı bir ilerleme kaydettiler, ama daha fazlasını başaramadılar. Can kayıpları ağır oldu. Bir miktar toprakla, kana bulanmış yapılar ele geçirdiler. Monte Cassino'yla Gustav hattına gelince, onlar yine ayaktaydı. Roma yolu üzerinde aşılmaz bir engel olmaya devam ediyordu.

Alexander, kuvvetlerini derleyip toparladı. Cassino'nun ve Liri vadisinin karşısındaki cepheyi elde etmek için, İngiliz 8'inci Ordusu'nun büyük bir bölümünü Apeninlerden ileri harekete geçirdi. 11 Mayıs 1944'te her şey hazırды. O gün, 8'inci Ordu'nun iki tümeni Rapido'yu aştılar. Polonya Tugayı da (Doğu Avrupa'dan ve Rusya'dan kaçan Polonyalılardan kurulu ve Orta Doğu'ya sevk edilen yeni bir birlik) kuzeyden Cassino'ya saldırdı. Alexander, özgür Fransız gücünü —özellikle Atlas dağlarından getirtilen iki Fas Tümeni'ni— St. Elia'dan, taarruzu başlatacakları Garigliano üzerindeki sağlam köprü başına saldı.

Bu birliğin komutanı olan ve Afrika'dan yeni gelen General Juin, Alman savunma hattının zayıf noktasının, kuvvetlerinin tam karşısında bulunan Petrella dağı olduğuna karar vermişti. Her iki tarafın da yüksek komuta heyetleri bu dağa aşılmaz gözüyle bakıyordu. Juin ve Faslılar'ıysa, başka görüştündüler. En sonunda, sarp kayalıkları da, Almanları da yenilgiye uğrattılar. Polonyalılar da, aynı yiğitliği göstererek, ağır kayıplar pahasına, 18 mayısta manastırı işgal ettiler. Cassino zaferi, Petrella'ya çekilen Fransız ve manastıra çekilen Polonya bayraklarıyla simgelendi. Aslında bunlar yalnızca birer sımgeydi. Savaşın acısını ise hepsi paylaşmıştı. İngilizler, Liri vadisinde şiddetli direnişe rağmen ağır, fakat inatla ilerliyorlardı. Amerikalılar da kıyı boyunca ilerlemeye devam ettiler. 23 mayısta Kesselring, Gustav hattını bırakıp, Roma'nın kuzeybatısındaki savunma mevzilerine çekildi. Aynı gün, Anzio garnizonu da altı tümenle takviye edilerek köprü başından itibaren ilerlemeye başladı. 4 haziran da Müttefikler Roma'yı almışlardı.

Kesselring, kuvvetlerini, bir kez daha, geride daha kuvvetli bir hatta yerleştirmek üzere, zayıf bir savunma hattına çekti. İkinci hattı Roma'nın kuzeyinden, Pescara'ya kadar uzanıyordu. Bunun ardındaki bir hat da —sözde Gotik Hattı— Leghorn'un hemen kuzeyindeki Arno nehrinden başlayarak Ancona yakınlarında, Adriyatik kıyısında sona eriyordu. Eylülde Kesselring, yeniden ve üçüncü kez Floransa'nın kuzeyiyle Rimini'nin kuzeyi arasındaki mevzilere çekildi.

Ordular 1944-45 kışı boyunca hep bu hat boyunca kaldılar. Dağlar ve hava koşulları, Kessel-

ring'ten yanaydı. Fransa'nın istilası planının stratejisine uygun olarak, Alexander tümenlerinden yedisini Anvil hareketine, yani 15 Ağustos 1944'te gerçekleştirilen, Fransa'nın güneyinde, Nice'le Cannes arasındaki çıkartma hareketi bölgesine terketmişti. Kış boyunca kuvvetleri azaltılan Müttefikler, Fransa'nın kuzeyindeki dağ engeliyle Almanlara göğüs gerdiler.

1945 nisanında Alexander saldırılarını yeniledi. Amacı, Almanları dağlardan söküp, Po ovasına atmak, Avusturya'ya doğru nehir boyunca sürmektir. 20 nisanında ileri hareket hızlanarak geliyordu. 1. İnci Ordu, yeni Komutanı General McCreery'nin yönetiminde, 5'inci Ordu'nun yeni Komutanı General Truscott'la birlikte daha da batıya doğru taarruza geçti. Yedi tümenlerinin Güney Fransa'ya gönderilmesi yüzünden sayıca zayıf düşen Müttefikler, Almanları Po'ya doğru hiç bir zaman söküp atamadılar. Ama bu arada Almanya çöküyordu. Kesselring, Batı cephesinde komutayı ele almak üzere anavatanına çağırılmıştı. Onun yerine gelen General Vietinghoff, her şeyden yoksundu, özellikle hava desteğinden. Nisan sonunda İtalya'daki Almanlar artık dövüşemeyecek durumdaydılar. Müttefiklerin Sicilya'yı ve İtalya'yı işgal etmeleri, yaklaşık bir yıl ve on ay sürmüştü. İtalya seferi, Müttefikler'in asıl zafere ulaşmalarına üç yönden yardımcı olmuştur. Rusya cephesine gönderilecek ya da İngiltere'den başlatılacak istila hareketine karşı direnmek üzere Fransa'ya yollanacak yirmi altı Alman tümenini, bu cephede uğraştırmıştır. Müttefikler'e, Orta Avrupa'yı, Balkanlar'ı ve Güney Fransa'yı bombalamaları için gereken havaalanlarını sağlamıştır; aksi halde

Müttefik uçakları bu bölgelere hiç bir zaman ulaşamayacaklardı. Ayrıca, İtalyan birliklerinin yalnız İtalya'da değil, Balkanlar'da ve Rusya cephesinde de savaştışı kalmalarını sağlamıştır. Bu kazançların, ödenen bedelin karşılığı olup olmadığı ise bugün bile açık seçik belli değildir.

sekiz

s.s.c.b.'de zafer

SOVYETLER BİRLİĞİ'NE saldırısından üç ay önce, Hitler generallerine bunun bir 'imha' savaşı olacağını söylemişti.⁽¹⁾ Ruslarla aralarında askerce bir arkadaşlık söz konusu değildi; çünkü Ruslar aşağılık insanlardı.

İşte Hitler bu zihniyetle üç milyon Almanı —yani silahlı kuvvetlerinin yaklaşık olarak yarısını— 22 Haziran 1941'de saldırıya kaldırdı. Bu kuvvetlere ayrıca o zaman ve daha sonra, on sekiz Fin tümeni, üç İtalyan, birkaç Hırvat, on altı Romen tümeniyle, üç Macar tugayı ve üç Slovak tümeni destek oldu.

Her zamanki gibi Almanlar hiç bir uyarıda bulunmadan ve şafakla birlikte ateş açtılar. Hitler bu harekati, belki de haklı olarak, tarihin en büyük askerî saldırısı olarak nitelendirmişti. Taarruza üç ordu grubuyla, Luftwaffe'nin büyük bir bölümü katılıyordu. Feldmareşal von Leeb komutasındaki Kuzey Orduları Grubu, Doğu Prusya'dan Leningrad'a doğru, kuzeydoğu yönünde ileri harekate girişti. Feldmareşal von Bock komutasındaki Merkez Orduları Grubu, güneydeki aşılması imkansız Pripet bataklıklarının yanından geçerek ve yolda Minsk ve

(*) Bu bölümle ilgili olarak 16 ve 17 nolu haritalara bakınız.

Smolensk gibi önemli şehirleri de işgal ederek, Moskova'ya yöneldi. Feldmareşal von Rundstedt komutasındaki Güney Orduları Grubuysa, Alman işgali altındaki Polonya topraklarından başlayarak Kırım yarımadası, Ukrayna buğday tarlaları, Don çukuru ve Sovyet ordularının akaryakıt gereksinimi için çok önemsedikleri Kafkasya petrol alanlarını da almayı umut ederek, güneydoğuya doğru saldırıya kalktı. Ruslar bu durumdan önceden uyarılmışlardı, ama buna rağmen yine de baskına uğradılar. Çünkü Stalin, uyarıların hiç birine kulak asmamıştı.

Hitler saldırıya başladığında, Ruslar yeni batı sınırlarına 170 tümen yerleştirmişlerdi. Ancak bu tümenler arasındaki bağlantı henüz örgütlenmemişti. Biraz da Stalin'in 1930'larda giriştiği temizlik hareketleri yüzünden, komutanlar tecrübesizdi. Ayrıca kara ordusu da, hava kuvvetleri de yeniden donatılma çabası içindeydiler. Ellerindeki silahların çoğu işe yaramaz ya da sürelerini çoktan doldurmuş durumdaydı. Bunun olumsuz bir değeri vardı. Savaşın hemen başında kaybettikleri donatım, Rusların bu kaybı sineye çekebilecekleri türden bir donatımdı. Ama kısa vadede onun da bir yararı olmadı.

Alman orduları günde ortalama elli mil, hattâ bazen daha fazla ilerlediler. Merkez Ordular Grubu, Minsk varoşlarına iki hafta içinde varıverdi ve 290 bin Rus askerini kuşattı. Kuzey Ordular Grubu, Baltık devletlerini ezip, Rusya içlerine daldı. Güney Ordular Grubuysa, 17 temmuzda Kiev'i tehdit ediyordu. 10 temmuzda, bir kış öncesinin intikamını almak amacıyla Fin ordusu, Karelia kıstağından ilerleyip, Leningrad'ı kuzeybatıdan tehdit etmeye başladı.

Başlangıçta Rusya taarruzu, Alman ordusu

için yine neşeli bir yürüyüş gibi görünmüştü. Hitler, 1941 yılı sona ermeden Kafkasya'yı fethetmeyi umuyordu. Bunu doğrulayacak kanıtlar da vardı. 10 temmuzda Merkez Ordular Grubu, Minsk ve Biyalostok yakınlarında iki ayrı harekatla 323.898 Rus askerinin kuşatılması işlemini tamamladı. 5 ağustosta aynı ordular grubu, Smolensk'teki direnişi hemen bütünüyle kırmıştı. 19 ağustosta Güney Orduları Grubu, Kiev'de 650.000 Rus askerini tutsak aldı ve bir hafta sonra da Rus ordusunun bu şehrin doğusuyla Dinyeper nehri boyundaki direnişini çökertti. Artık Kursk, Belgrad ve Donets nehri üzerindeki Harkov'a doğru bir temizleme hareketine girişebiliirdi. Kuzey Ordular Grubu da, 31 ağustosta Leningrad'dan on mil uzaklıktaki Neva nehri üzerine bir öncü birlik ulaştırmıştı. Dokuz gün sonra, Ladoga gölü üzerindeki Schlussemburg'u işgal ederek, Leningrad'ın, Rusya'nın başka bölgeleriyle kara bağlantısını kesti. Finliler, Karelia kıstağından aşağıya Leningrad'a doğru ilerlemişler, fakat Leningrad'ı Ladoga gölünden kesmeyi başaramamışlardı. Harekatin başlamasından altı hafta sonra, Rusya'nın durumu pek ciddiydi, ama görüldüğü kadar feci sayılmazdı.

11 ağustosta Ordu Kurmay Başkanı General Halder, Yüksek Komuta Heyeti'nin daha o zamandan, Alman ordusunun bir siper savaşına saplanıp kalmasını önlemek için durumla ilgilendiğini günlüğüne yazıyordu. Halder, 'Rus devinin... tarafımızdan fazla küçümsendiğinin' giderek daha belirlendiğini de yazıyordu. Almanya'nın Rusya'yı küçümsemiği sonucuna varmak için, 'Rusların geleceğe dönük askerî yetenekleri'ni kanıt olarak gösteriyordu. Halder'e göre bu, 'beklenmedik bir şeydi.' Yi-

ne Halder'e göre: 'Savaş başladığı zaman, karşımızda 200 düşman tümeni bulacağımızı sanmıştık. Şimdiyse, 360 tümen saptamış bulunuyoruz. Bu tümenler elbette gerektiği biçimde donatılmış ve silahlandırılmış değil; ayrıca, taktik ustası liderlerden de yoksun. Ama varlıkları ortada. Ve bunlardan bir düzinesini yok etsek bile, Ruslar yerlerine bir düzine daha sürebiliyorlar. Rusların bunu becermek için zamanları da var, çünkü ihtiyat kaynaklarına yakınlara; oysa biz, giderek ihtiyat kaynaklarımızdan uzaklaşıyoruz.'⁽²⁾

Altı hafta süren hareket, anlayışlı bir insan olan Halder'in bile düşüncesini değiştirmesine yetmişti. 3 temmuzda ordularının Rusları kuzeyde, Dvina'nın batısında ve güneyde de Dinyeper'in kuzeyinde, birkaç hafta içinde olmasa bile, birkaç ay içinde yenilgiye uğratacaklarına ve bundan sonra da savaşın sona ereceğine güvenmeye başlayacaktı. Ruslar en sonunda mağlup edileceklerdi. Kuzey ve Merkez Ordular Grupları, 17 temmuzda gerçekten Dvina'nın çok daha ötesine kadar ilerlemişti ve Güney Ordular Grubu da, 1 eylülde Dinyeper kıyılarına varmıştı. Ama savaş yine de kazanılmış değildi. Ruslar yenilgiye uğratılamamıştı ve hattâ Hitler bile —bunu generallerinden çok daha fazla arzuladığı halde— Rusların yenildiğini, kendi kendine bile kabul edemiyordu.

Ağustosun son günlerinde Alman taarruzu hızını kaybetti, hattâ yer yer duraladı. Bir de komuta kargaşalığı ya da en azından Yüksek Alman Komuta-Heyeti'nde askerî bir telaş vardı. 5 ağustosta Merkez Ordular Grubu, onarım için tanklarını cepheden geri çekti. Güney Ordular Grubu, Dinyeper'i aşmak üzereydi, ama Kafkasya'ya ulaşmak için daha uzun

bir yol aşmaları gerekiyordu. Kuzey Ordular Grubuy-
sa, Finlilerin yardımına rağmen, Leningrad'ı dize
getirmeyi başaramamıştı. Almanlar, düşünmek için
beklediler. Hitler'le generalleri arasındaki sayısız tar-
tışmalardan ilki başlamıştı. Bu tartışmalarda hemen
hep Hitler'in dediği oluyordu. Şimdi de generaller,
bir tek kişiye karşı, Moskova üzerine topyekun bir
taarruzdan yanaydılar. Hitlerse, kanatlardaki baskı-
nın artırılmasını savunuyordu.

Hitler, önce kendi dediğinin uygulanmasına ka-
rar verdi; iş işten geçtikten sonra da generalle-
rinin salık verdikleri yolu seçti. 21 ağustosta Ku-
zey Ordular Grubu'nun, Leningrad üzerindeki bas-
kırı artırmamasını, Güney Ordular Grubu'nun da, Kı-
rım ve Kafkasya'ya doğru taarruzu geliştirmesini ka-
rarlaştırdı. Moskova'ya saldırı, bekleyebilirdi. Mer-
kez Ordular Grubu'na bağlı İkinci Alman Ordusu'yla
İkinci Panzer Grubu, Güney Ordular Grubu'na yar-
dımcı olmak üzere geri çekildi. Bu birlikler Pripet
bataklıklarının doğusundan geçerek, 16 eylülde Ki-
ev'in doğusundaki Güney Ordular Grubu'nun öncü
birliklerine katıldılar. Kuzey Ordular Grubu ise, Le-
ningrad'ı işgal etmeyi başaramadı; çünkü Hitler,
Grub'u hem topçusundan yoksun bırakmış, hem bü-
tün gücüyle şehre saldırmasına karşı çıkmıştı; ama
şehrin düşmesini engelleyen başlıca neden, Lenin-
grad'ı savunanların salt inadı ve fedakârlıklarıydı.
O sırada bunu henüz takdir edemediği halde Hitler,
Leningrad'da da ilk kez Rus tehdidinin gerçek ni-
telikliğini görmüş oluyordu. Sovyet uluslarının, Alman-
ların Sovyet toprakları üzerinde herhangi bir hakla-
rı olduğunu acı bir şekilde reddetmeleri üzerine, tes-
lim olmalarının bir seçenek sayılmadığını da anla-
mıştı.

Her ne olursa olsun, Hitler 6 eylülde ikinci kez fikir değiştirdi. En sonunda Moskova'ya taarruza öncelik tanıldı. Merkez Ordular Grubu bir kez daha takviye edildi. Moskova, Noel'e kadar işgal edilmedi.

Takviye alan ve tankları onarılan Merkez Ordular Grubu, 2 ekimde saldırıya geçmeye hazırdı. Ama o yıl için vakit artık çok geçti. Von Bock'un tümenleri hızlı hareket ettiği halde, yeterince hızlı değildi. Ekimin üçüncü haftasına doğru, içleri Rus askeriyle dolu üç büyük cep kuşatılmıştı. Bunlardan biri Moskova'nın karşısındaki Viazma yakınlarında, cephelerinin kuzey ucuna doğru uzanıyordu; ikil tanesi de Bryansk yakınlarındaydı. 650.000'e yakın tutsak alınmıştı. Ama şimdilik bütün yapabilecekleri bu kadardı.

Ekimin ortasında yağmurlar başladı ve kasım başına kadar sürdü. Rusya yollarını, Alman askerî araçlarının saplandığı, battığı, ya da bırakıldığı çamur deryaları haline getirdi. Alman generalleri yolların donup sertleşmesi ve birliklerinin yeniden harekete geçebilmesi için, soğukların başlamasına dua ediyorlar ve yine de yanılıyorlardı.

Kasım ortasında Rusya'da kış ve soğukların bastırması öyle şaşırtıcıydı ki, hiç de Almanların beklediği soğuğa benzemiyordu. Ama hiç olmazsa başlangıçta tankları ve öbür araçları yeniden kullanılabilmek olanağı bulmuşlardı. Bu dönemde Alman generalleri, harekete geçip geçmeme konusunda kararsız kaldılar. Merkez Ordular Grubu'na komuta eden von Bock, devam etmekten yanaydı. Onun işi, Moskova üzerine asıl büyük saldırıyı yönetmekti. Görüşü ağır bastı. Merkez Ordular Grubu, 15 kasım da ilerlemeye başladı. Von Bock'un planı, cephesi-

nin iki kanadından birer zırhlı birliği ileri sürerek Moskova'yı kuşatmaktı. General Guderian, Tula'nın güneyinde Rus hatlarını yaracak, sonra kuzeyden Sovyet başkentine yönelecekti. General Reinhardt, Moskova nehrinin kuzeyindeki Rus hatlarını aşacak ardından güneye dönecekti.

Bu, önceden birçok defalar başarıya ulaşmış klasik bir Alman planıydı. Tasarıyı bir felaket haline dönüştüren, hava koşulları oldu. 15 kasımda toprak donunca, Guderian ve Reinhardt'ın tankları taşkesilen çamur yollar üzerinde yeniden harekete geçmek olanağı buldular. Hiç hesap etmedikleri halde ilerlemelerini durduran şey, ısıнын sürekli düşmesi oldu. Kasım sonundan bu yana şiddetli bir kar yağışı da başlamış, ısı sıfırın altında 20°'ye kadar inmişti. Soğuk, motorları donduruyordu. Adamları da. Ama Rusları durduramıyordu.

Alman ordusunun giyimi, Rus kışına dayanacak gibi değildi. Generaller bu yüzden Hitler'e kızdılar. O, Rusya'nın hesabını kış gelmeden bitireceğiz demişti. Dolayısıyla, kışlık giyim kuşama gerek kalmayacaktı. Bu çok ciddi yönetim hatası, gerek Kuzey Ordular Grubu'nu, gerekse Merkez Ordular Grubu'nu etkiledi. Aralık başında, örneğın Kuzey Ordular Grubu, On İkinci Panzer Tümeni'nin verdiği kayıplardan 63'ünün düşman tarafından öldürüldüğünü, 325'inin de soğuktan donduğunu rapor ediyordu. 5 aralıkta Guderian ve Reinhardt, Moskova'nın kuzeyinde ve güneyinde bulundukları yerlerden, daha fazla ilerleyemeyeceklerini, şiddetli baskı altında olduklarını bildirdiler. Von Bock günlüğünde; Guderian'ın, ısıнын sıfırın altında 30°'ye düştüğünü ve soğüğün, yorgun birliklerinin her türlü hareketini önlediğini yazıyordu. Von Bock, Rus tanklarının

rahatça geçtiği yerlerden, Alman takımlarının geçemediğini de belirtiyordu. Daha da kuzeyde, ısı sıfırının altında 38°ydi. Üstelik iyi giyimli ve iyi donatılmış Rusların, soğuğu farketmez gibi görünmeleri, Almanlar için daha da moral bozucuydu.

Almanların ilk kez karşılaştığı bu şiddetli soğuklarda, silahlarını çıplak elle tuttukları zaman, madenin ele yapışması ve eli çekmek istediği zaman, parmak derisinin sökülüp silahın üzerinde kalması da vardı. Eldivenle kullanılamayan makineli tüfekler için başka çareler bulmak gerekiyordu.

Almanların Moskova karşısında, kar altında beklerken gerçekleştirdikleri buluşlardan biri bu oldu. Bir başkası da sıradan yağların çok şiddetli soğuklarda hiç bir işe yaramamasıydı. Ama asıl önemli olan, Rusların pek alışık olduğu şiddetli soğuklara Almanların hiç dayanamamalarıydı. Çünkü bu tür hava, Rusya'da normaldi. Bir Alman subayı olan Teğmen Maurer, Moskova önlerinde geçirdikleri, günleri olanca korkunçluğuyla hatırlamaktadır:

Eldivenlerimiz yoktu. Kışlık postallarımız yoktu. Soğukla mücadele etmek ve soğuğa dayanmak için hiç bir donatımız yoktu. Bu sorunun çok, ama çok büyük bir sorun haline dönüştüğünü sanıyorum. Araçlarımızın, silahlarımızın, genellikle ağır ve hafif araçlarımızın hatırı sayılır bir bölümünü yitirdik. Soğuk nedeniyle donarak ölen pek çok insan kaybettik, hattâ soğukla mücadele edebilmek için gerekli kremlerimiz bile yoktu. En basit korunma araçlarından yoksunduk. Eldiven giymek yerine, ceketlerimizden kestilmiş parçalarla ellerimizi sarıp korunmaya çalışıyorduk. Kasım sonuna doğru ve aralık başında havaalar daha da soğuyunca, topçumuzun büyük bir bölümü hiç çalışamaz hale geldi. Silahlarımız artık ateş etmiyor, telsizlerimiz

bile doğru dürüst çalışmıyordu, çünkü bataryalar donmuştu. Bu yüzden öncü birliklerle geride kalan topçu birlikleri arasındaki bağlantılar koptu. Elbette yaralanmak kötü, hem de çok kötü bir şey demekti. Biz kendi yaralılarımızla bile uğraşamazken, düşman yaralıları düşünülmez bile. Yaralanmaktan çok korkuyorduk. Kötü hava koşullarının ya da düşmanın pençesine düşmekten çekiniyorduk. Üstelik bu koşullar altında tutsak alınmayacağını bilecek kadar çok düşman görmüştük. Birçoğu, karar zamanı geldiğinde böyle anlarda yapıldığının aksine, başlarını saklamayı bile denemiyorlardı...

Rus askeri, çok güçlü ve dayanıklı bir askerdir. Bu tür sert kışlara alışık. Dondurucu mevsim, onu hiç etkilemişe benzemiyordu. Bazan herkese ve her şeye müthiş kızıyor, çılgına dönüyorduk, çünkü silahlarımızı —makinelî tüfeklerimizi ve öteklerini— artık işe yaramıyor diye ardımızda bırakacak olursak, bunları Ruslar ele geçirecekti. Bazan aynı silahları yağlayıp işler hale getirdiklerini ve namlularını, bize çevirdiklerini görüyorduk.⁽³⁾

Almanlar, geride pek çok donmuş asker bırakarak, ellerinden geldiği kadar düzenli bir biçimde geri çekilmek zorunda kalmışlardı. Önce pek fazla gerilemediler. Ama Ruslar baskılarını hiç azaltmıyorlardı. Çok geçmeden Almanlar gerçekten ciddi bir durumla karşılaştılar. Hiç olmazsa yereysel alanda. Soğuklar devam ediyor, Almanlar akaryakıt ve ikmal sıkıntısı çekiyordu. Geri çekildikleri hatta dayanıp dayanamayacaklarından da pek emin değildiler. Hitler'se, bu sırada olmayacak şeyler emre diyordu: sözgeşi, ordunun bir adım bile geri çekilmemesini!..

16 Aralıkta, Von Bock şunları bildiriyordu:

Birliklerin yeni ve hazırlıksız bir savunma hattı tutmalarının şüpheli oluşu çok bellirgindir. Akaryakıt sıkıntısı ve buz tutan yollar yüzünden motorize birliklerle geri çekemiyorum; hattâ koşulu topçumu bile geri alamıyorum, çünkü atlar da bu soğuk havaya dayanamıyorlar. Örneğin bugün 267'nci Tümen, topçusunu ardında bırakmak zorunda kaldı. Çok ciddi bir tehlikeyle karşı karşıyayız. Ricat ederek yeni mevzilerimize girsek bile, topçumuz olmayacak, Öte yandan, askere oldukları yerde kalıp savaşmaları emrini versem, emirlere rağmen ricat etmelerinden korkuyorum.

Von Bock, başka bir deyimle, isyandan korkuyordu.

İşte 1941 yılı aralık ayında Moskova önündeki Almanların karşılaştığı iki başlı dert buydu. Öncü birliklere ricat emri verilse, hava koşulları yüzünden araçlarını geride bırakacaklardı. Oldukları yerde kalıp savaşmaları emredilse, emre uymayabilirlerdi. Bu biçimsiz durumda Ruslar bir karşı taarruz düzenleyerek, Almanları iyice şaşkına çevirdiler.

O güne kadarki Sovyet insan kaybını (yaklaşık olarak dört milyon,) toprak kaybını, ellerinden kaçırarak üretim kapasitelerini (kömürlerinin üçte ikisi, demir üretimlerinin dörtte üçü) ve hepsinin de üstünde, hava koşullarını göz önüne getirirsek, 6 Aralık 1941'de başlayan Rus karşı taarruzu kahramanca bir girişim olarak kabul edilebilir. Başlıca taarruz dalgası, Moskova cephesinde, General Zukov'un komanda ettiği bir ordu grubu tarafından gerçekleştirildi. Kuzeyde, General Konev'in komutasında, Kalinin cephesini savunan birlikler de buna katıldılar. Aynı biçimde güneyde, güneybatı cephesinin ordularına komuta eden Mareşal Timoçenko'nun birlikleriyle, sağ kanadı oluşturdu.

Hitler, birliklerine oldukları yerde kalmalarını emretmişti. Ama bu emre uyma olanağı yoktu. Ruslar, ormandan fırlayan kurt sürüleri gibi Almanların üzerine saldırmıştı.

Aralık ayı sonunda Ruslar, Merkez Ordular Grubu'nun kuzey ve güney uçlarındaki Alman hatlarında iki gedik açmıştı. Kuzeydeki gediğin genişliği 160 mildi. Almanların durumu umutsuz olmasa bile, ciddi-di. Herhalde yalnızca kuşatılmak tehlikesini atlatmayı düşünmüş olacak ki, Hitler 15 Ocak 1942'de fikrini değiştirip ricat emri verdi. Almanlar zaten geri çekiliyorlardı, ama artık kesin emir aldıklarına —bu sefer mantığa uygun bir emir— göre, Moskova'nın 90 mil batısındaki bir hatta çekilerek burada duracaklardı. Bunu gerçekleştirme olasılığı vardı. Merkez Ordular Grubu, Rzhev'de bir cephe kurma yeteneğine sahipti.

Hitler'in aksine Stalin, Moskova savaşının asıl ve en önemli savaş olacağından bir an bile şüphe etmemişti. Ruslar, kuzey ve güney cephelerinde de yiğitçe direndikleri halde, 1941-42 kışında asıl çabayı, başkentlerini kurtarmak için merkezde toplamışlardı.

Bu konuda da iki etken çok yardım etti kendilerine. Düşmanları, hava koşullarına hazırlıklı değildi. Bu daha çok Hitler'in küstahlığından ileri gelmişti. Çünkü o kış gelmeden Moskova'yı işgal edeceğine iyice inanmıştı, inancından vazgeçmeyi de kabul etmemişti. Kışlık giyecek istemlerini hep geri çevirmişti. Bir başka etken de, Rusların aralık ayı taarruzudur.

Bu parlak hareket, başarısını bir yandan Zukov'un kumandanlık yeteneklerine, bir yandan soğukta savaşan Rus askerlerinin yiğitlik ve dayanıklılığına,

bir yandan da Sibirya'dan gelen yedeklere borçludur.

Hitler daha Rusya'ya saldırıya geçmeden önce, Ruslar Moğolistan'da, Japonlara karşı yer yer, ama bazan gururlu bir savunma savaşı sürdürüyorlardı. Japonlar, Çin'i fethetmek gibi geniş kapsamlı girişimlerinin bir parçası olarak Rus kuvvetlerine karşı da zaman zaman başarılı, zaman zaman da (General Zukov'un Ruslara kumanda ettiği sırada) başarısız çatışmalara girişiyorlardı. Ama böyle bir tehdit sürekli vardı. 1941 yılı ilkbaharında Stalin'in gerek doğu, gerekse batı cephesinde savaşa devam etmekten başka bir çaresi bulunmayabilirdi. Bu ikili beladan kurtuluşu, Tokyo'daki başarılı casusunun eseridir. Bir Alman komünisti olan Eichard Sorge, 'Frankfurter Zeitung' gazetesinin Tokyo muhabiriydi ve Tokyo'daki gerek Alman, gerek Sovyet elçileriyle çok iyi anlaşıyordu. Ama asıl kolladığı Sovyet elçisiydi. Karl Marx'ın sekreterinin torunu olan Sorge, İkinci Dünya Savaşı'nın belki de en etkili casusuydu. Sorge, 20 Mayıs 1941'de Sovyet elçisine, Almanların 22 haziranda Rusya'ya saldıracaklarını haber verebilmişti. Churchill'le Roosevelt de, daha genel deyimlerle aynı uyarıda bulunmuşlar ve Stalin bunlara inanmamıştı. Fakat Sorge'a az da olsa inandı. Sonunda Sorge'un daha sonra iletlediği gibi, Japonların da günün birinde kararlı bir biçimde Birleşik Amerika'ya saldıracak ve Sovyetler Birliği'ni rahat bırakacakları haberine de inandı. Sorge iki konuda da doğru söylemişti.

Stalin yine de birkaç ay süreyle, Sorge'un Japonlar üzerine iletlediği haberlere inanmakta kararsızlık gösterdi. Moğolistan'da hareket mevsimi sona

erince, fırsatı kullanıp eyleme geçti. 1941 sonbaharında Sibiry'a ordularını batıya göndermeye başladı. Kasım ayında Sibiry'a birlikleri Moskova cephesinde, Zukov'un komutası altındaydılar. Onların beklenmedik biçimde ortaya çıkıvermesi, Almanları bütün bütün kuşkulandırdı. Sibiry'a'dan gelen birliklerin kışa intibak etmesi diye bir şey de yoktu. Öyle bir bölgeden gelen insanlara, Moskova sıcak bile geliyordu. Onların cephede görünüşü, Alman askerlerinin korkusunu daha da artırdı. Bir başka Alman subayı, Teğmen Elble, 'Sibiryalılarla ilk yüz yüze gelenlerden biriydi:

'Onları, şu küçük kasabayı ele geçirdikten sonra gördük. Askerlerim, savaş tutsaklarıyla yanıma geldiler ve çok, ama çok iriyarı, yepyeni kışlık glysilere içinde sınıksız askerler görünce, pek şaşırdık. İlk sorum, kaçınıcı tümen olduklarıydı. Çünkü bütün tümen numaralarını biliyorduk. Çarpıştığımız Rus tümenlerinin numaralarını öğrenmiştik. Ama bu sefer ilk kez bir Sibiry'a tümeni askeriyle karşı karşıya geliyorduk. Bunun üzerimde uyandırdığı ilk duygu, çok kötü oldu. Çünkü bu, Rus hükümetinin, Rus halkının, Uzak Doğu'daki birliklerini çekip, bunları Moskova cephesinde bize karşı savaşmak üzere taşıdıklarının simgesiydi. Şimdi yeni tümenlere, çetin ceviz gibi tümenlere karşı savaşmak zorunda kalacaktık.'

Alman Generali Hinrichs de, 'Hepimiz çok etkileniştik,' diyordu. 'Sabah erken saatlarda, sıfırın altında yaklaşık 35 derece soğukta, bir Sovyet bölüğünün saldırısına uğradık. Bu saldırıyı püskürttük; Sovyet askerleri, aşağı yukarı sekiz saat karlara uzanıp yattılar. Gece, yine aynı şiddetle ve yeniden saldırıya geçtiler.'

Rusların 1941 kış taarruzu, kendilerine toprak

kazandırdığı gibi, her şeyden çok Müttefikler'in moralini düzeltmişti. Günler, iyi haberlerin pek kıt olduğu günlerdi. Yenilmez gibi görünen Japonlar, ABD. Pasifik Donanmasının büyük bir bölümünü Pearl Harbor'da yok etmiş, Güneydoğu Asya'ya doğru, çevreyi kasıp kavurarak ilerliyordu. Yalnız Ruslar kendilerini gösterir gibiydiler. İngiltere Dışişleri Bakanlığı Daimî Sekreteri Sir Alexander Cadogan, 20 aralıkta Moskova'da Timoçenko'yla buluştu ve onu, 'Almanların morallerinin çöktüğüne açıkça inanmış' buldu.(7) Cadogan'ın dediğine göre, Stalin de buna güveniyordu, ama 'daha sessiz-sedasız bir biçimde'. O karanlık dönemde Rusların kendilerine böyle güvenmesi, kısa zamanda öbür Müttefikler'e de geçecekti. Ama her şeye rağmen Hitler de güvençliydi. 1942 yılı ilkbaharında Moskova'ya yönelttiği taarruzun başarısızlığını, Rusların daha kuvvetli olmaları ve kışın daha iyi dövüşmelerinden çok, Alman generallerinin zaafından ileri geldiğine kendisini iyice inandırmıştı. Bu, Hitler'in sık sık yineleyeceği bir yanılgıydı. Kendisinden önce gelip geçmiş bütün diktatörler gibi, o da kumandayı kendisi ele alırsa, her şeyin düzeleceğine karar verdi. Brauchitsch'i görevden uzaklaştırdı. Halder'se aslında Hitler'in yaveri durumuna düştü. Hitler, Doğu Prusya'daki Rastenburg'a kişisel bir yüksek komuta karargahı kurdu. Buraya 'Kurt Ini' şifre adını verdi.

5 Nisan 1942'de yayımladığı bir direktifle, generallerine yazın güneydoğuda, Kafkasya'ya doğru genel bir taarruza girişmek niyetini açıkladı. Kuzey ve merkez cephelerinde Alman orduları 'etkin'liklerini sürdürecektir, fakat büyük çapta taarruz hareketine girişmeyeceklerdi. Ardından, aklına daha sonra gelmiş gibi, Leningrad'ın da işgal edilmesi gerektiğini

ekledi. Ama bu öneri hiç bir zaman gerçekleşemeyecekti.

Açıkladığı baş hedef, Güneydoğu Rusya'ydı. Planı, Don bölgesine ve Kafkasya petrol kuyularına sahip olmaktı. Böylece Rusya'yı, can damarı petrol yataklarından yoksun bırakacak, bir yandan da geri kalan askerî insan gücü yedeklerini yok edecekti. Bütün bunları gerçekleştirebilmek için Güney Ordular Grubu —şimdi A ve B Ordular Grubu olarak ikiye bölünmüştü— öncelikle Kırım'ı fethedecek, Donets nehrinin ve Harkov'un hemen güneyinde uzanan geniş alanlardaki Rus kuvvetlerini tasfiye edecekti. Bunu, Voronezh'e yönelik üç kollu, fakat birlikte işleyen taarruz izleyecekti. Bu taarruzu da Orel ve Kursk yakınlarından doğuya doğru ilerleyecek iki hücum kolu gerçekleştirecekti. Almanlar Kırım'ı işgal ettikten sonra, doğuya ilerlemeye devam ederek Azak deniziyle Karadeniz'i birleştiren Kerç boğazını aşacaklar, Kuzeybatı Kafkasya'yı istila edeceklerdi. Voronezh'i ele geçirdikten sonra, Alman orduları burada ve Volga nehri üzerinde, Stalingrad'a yakın Dinyepropetrovsk'un doğusunda bir noktada birleşeceklerdi. Hitler'in hesaplarına göre, bu zamana kadar kafkasya yolu açılmış olacaktı. Kafkasya'ya yerleştikten sonra Hitler, Rus petrollerini dilediği gibi kullanabilecekti. Kafkasya'dan sonra, Orta Doğu geliyordu ve bu, daha da çok petrol demekti! Ayrıca Süveyş kanalına doğru bir yol daha açılmış olacaktı. 1942 ilkbaharında güneydoğuya doğru ufukları seyreden Hitler için her şey sınırsız ve her türlü karşılık olmayan görünüyordu.

Ancak olayların gelişmesi, planına uygun biçimde yürümedi. Ruslar zaman düzenini iki yoldan aksattılar. İlk müdahaleleri, yani Harkov'u geri almak için

yersiz girişimleri, Hitler'in ekmeğine yağ sürdü. Öteki sürpriz, çok daha ciddiydi: Kırım'daki Rus direnişi, beklenmedik biçimde inatçı oldu. Almanların, kuşatılan Sivastopol'u ve Kırım'ı almaları, altı yerine sekiz ay sürdü.

1941'de olduğu gibi, 1942'de de, Almanlar davranmakta yine geç kalmışlardı ve bunun çok acısını çekeceklerdi. Timoçenko komutasındaki Ruslar, Harkov'u geri almak için 12 mayısta tarruza geçtiler. Timoçenko'nun planı, o sırada Alman ve Rus ordularını ayıran Donets nehrini Harkov'un kuzeyinden aşmak, aynı zamanda hâlâ Rusların elinde bulunan Harkov'un güneyindeki Izyum köprü başından bir darbe indirmektir. Timoçenko böylece Harkov'u kuşatmayı ve şehirdeki Almanları tutsak etmeyi umuyordu. Daha sonraki niyeti, Dinyepetrovsk'a, yani Dinyeper nehrinin yüz mil güneybatısına kadar uzanmaktı.

Timoçenko hesabına ne yazıktır ki, Almanlar da bu sırada, Hitler'in planının birinci bölümü uyarınca Izyum köprü başını yok etmeye hazırlanıyorlardı. Timoçenko saldırıya geçtiğinde, bu iş için görevlendirilen kuvvetler mevzilerine çoktan girmişlerdi. Alman direnişi, Rusların beklediğinden daha çetin oldu. Birkaç gün içinde, cephenin hiç olmazsa bu kesiminde, Almanların yalnız savunmakla kalmayıp, gerektiğinde taarruza bile geçecek kadar kuvvetli oldukları anlaşıldı. Kendisinden önce Hitler'in yaptığı gibi, Stalin de ricatı yasaklamıştı. Ama, Hitler gibi o da yanılıyordu. En sonunda bu fikrinden caydı, yine de çok geç kalmıştı. Timoçenko'nun taarruza kalkışının haftasına rastlayan 27 mayısta Almanlar, Rus kuvvetlerini kuşatmış ve yaklaşık 250.000 askeri tutsak almışlardı.

Voronezh ve Don nehrine yönelik Alman taarruzu bir ay sonra, 28 haziranda başladı. Almanlar 6 temmuzda Voronezh'i aldılar ve Don vadisi boyunca, güneydoğuya ilerlediler. Temmuzun başında Voronezh'i işgal eden ve Harkov'dan başlayıp doğuya saldıran Alman birlikleri, güneydoğuda Stalin-grad'a yaklaşırlarken, Hitler büyük hedefini değiştirdi. Donets'le Don'un doğu yakasındaki geniş alanlarda bulunan bütün Rusları temizlemekten bir süre için caydı. Azak denizi üzerindeki en büyük Rus şehri Rostov'u hemen işgal etmek üzere birliklerini güneye yöneltti. Burası, Kafkasya'nın başlıca giriş kapısıydı. Almanlar büyük bir güçlkle karşılaşmadan, 23 temmuzda Rostov'u işgal ettiler, ama sandıkları kadar çok tutsak alamadılar. Ruslar, büyük bir ülkeye sahip olunduğu zaman, insan değerinin topraktan daha önemli sayılacağı gibi çok önemli stratejik bir ders öğrenmişlerdi artık ya da öğrenmeye başlıyorlardı.

Bununla birlikte, o sıra Rusların durumu daha kötü olamazdı. Kafkasya ve Kafkasya'yla birlikte Rus petrolü, Hitler'in eline geçmiş gibiydi. Dördüncü Panzer Ordusu'yla takviye edilen A Ordular Grubu, Rostov'u işgal etti. Şimdi önlerinde kendilerini petrol kuyularından ayıran Kafkas dağları yükseliyordu. Görünüşleri pek heybetliydi. Buna rağmen Baku ve Tiflis'i sonbahara kadar ele geçirme şansı da henüz kuvvetliydi.

1942 yılı temmuz ayı, Hitler'in hiç karar a'mamak yerine, yanlış bir karar alması, savaşın akışını değiştiren etkenlerden biri oldu: 1940 da yine yanlışlıkla, Britanya adasına saldırmanın bir süre için ertelenebileceği kararını vererek tarihin akışını değiştirmisti. Bu kez, Kafkasya'ya saldırması öngörülen kuvvetlerin

sayısını azaltıp saldırıyı erteleyerek, kuvvetli bir olasılıkla yine tarihin akışını değiştirmiş oldu.

A Ordular Grubu ve Dördüncü Panzer Ordusu, Rostov'u işgal ettikten sonra, Hitler, Panzer Ordusu'na geriye dönüp kuzeydoğuya yönelmesini ve 300 mil uzaklıktaki Stalingrad'ı işgal etmek üzere, Altıncı Alman Ordusu'na yardım etmesini emretti. Ardından da A Ordular Grubu'na, topçu birliklerinin bazılarıyla öteki birliklere, Kuzey Ordular Grubu'nu takviye etmek için Leningrad'a dönmelerini buyurdu.

Hitler'in 1942 yazı taarruz planının ışığında bile, bunlar gerçekten olağanüstü kararlardı. Sonucunda Rostov'da toplanmış olan çok güçlü Alman kuvvetleri dağıtılmış oldu. Oysa bu güç, Hitler'in 1942'deki ilk amacını gerçekleştirmeye yeterdi. Yani, Kafkasya petrollerinin ve Kafkasya'nın işgaline! Gerçekte Alman tehdidi zayıf bir gösteri olmaktan öteye geçemedi. A Ordular Grubu, Maykop'taki ilk petrol alanını ele geçirdi, ama tesislerin yıkıma uğradığını gördü. Grozni'ye yönelen bir zırhlı birlikse, akaryakıt ve cephane yokluğu yüzünden hedefine varamadan durdu.

A Ordular Grubu, şimdi anavatanından çok uzaklardaydı. Grubun kaynaklarını dağıtıp geciktirerek, Stalingrad'a ve Leningrad'a yârsız saldırılar düzenleyerek, bu kuvvetin başarı şansını geniş çapta azaltmış oluyordu Hitler. Ordu Grubu Kumandanı Mareşal List'in, Kafkasya dağlarını yetersiz akaryakıt ve cephaneye istila etmesi isteniyordu. Bunu gerçekleştirmekte uğrayacağı başarısızlık —Hitler'in 1942 hareketi için çok önemli olan bir başarısızlık— artık kaçınılmaz bir şeydi.

Stalingrad

Hitler yalnız kuvvetlerini dağıtmakla kalmamış, cephesini de genişletmişti. Daha o zaman Stalingrad'ın, kendisinde bir tutku halini aldığı anlaşıyor. Şehir, işgal altındaki Polonya'yla Kafkasya arasındaki yolun 200 mil doğusundaydı. Bugün olduğu gibi, o zaman da Rus sanayiinin başlıca merkeziydi ve Volga nehri üzerinde bulunuyordu. Volga'ysa, bugün olduğu gibi, o zaman da Rusya'nın belli başlı ulaşım damarlarından biriydi. Hitler, Rusların Stalingrad'ı her ne pahasına olursa olsun, ölünceye kadar savunmalarından (haklı olarak) korkuyordu. Bir de işgal altındaki Polonya'dan Kafkasya'ya uzanan ikmal yolunun kanatlarını kesmek için Stalingrad'ı üs olarak kullanmalarından (anlamsızca) çekiniyordu.

Bu konuda Hitler'in mantığı yanlıştı. Kafkasya'yı işgal edecek olursa, Rus ordularını akaryakıttan yoksun bırakacak, böylece Stalingrad'a ya da Alman ikmal yollarını tehdit edebilecek başka bir yere karşı harekate girişme olanağı bulunmayacaktı. Almanlar Kafkasya'yı işgal edecek olurlarsa, bütün kara yolları ve bağlantısı, kendilerine açık kalacaktı. Karadeniz, kullanılmayı bekliyordu. Almanlar Kafkasya'daki ordularını besin ve cephane bakımından takviye edebilir, gemileriyle de akaryakıt ikmalini yapabilirlerdi. Belki de Hitler bunu hiç düşünememişti.

O zamanlar Stalingrad uzun, ince bir şehirdi. Uzunluğu yirmi beş mili buluyordu. Genişliği de iki üç mildi. Volga nehrinin batı kıyısı boyunca uzanıyordu. Güney Rusya'nın en önde gelen sanayi ve ulaşım merkeziydi; hâlâ da öyledir. Hitler bu şehri istila etmeye, belki de yerle bir etmeye kararlıydı.

Savaşı bütün ayrıntılarıyla yönetebilmek için özel karargahını Doğu Prusya'dan Ukrayna'daki Vinnitsa'ya taşıtmıştı. Aynı amaçla, pek çok generali de görevden uzaklaştırdı. Çünkü bunlar kendisine Stalingrad üzerine hiç işitmek istemediği şeyler söylüyorlardı.

Örneğin Hitler'e Alman hattının Stalingrad'a yaklaşmak amacıyla tehlikeli biçimde genişlediğini söylüyorlardı. Stalingrad'ın karşısındaki 6'ncı Ordu'yla Kafkasya'da bulunan gücü azaltılmış A Ordular Grubu arasındaki bağlantının kabul edilemeyecek kadar nazik olduğunu söylüyorlardı.

Hitler bu tür haberleri hiç duymak istemiyordu. Görevden ilk uzaklaştırılan, Mareşal List oldu. Eylül ayı sonunda da onu Halder izledi. Bu sırada General von Paulus komutasındaki 6'ncı Alman Ordusu, Rusları şehrin dibine kadar sürmüştü ve General Zukov komutasındaki Rusların 62'nci Ordu'su burada, dokuz millik nehir kıyısı boyunca, bazan bir ya da iki sokakta direnmeye devam ediyordu.

62'nci Ordu yerinden kıpırdamıyordu bile. Arkalarında nehir olmak üzere, Ruslar her binaya âdeta yapıyor, her fabrikanın kalıntılarını dehşetle savunuyor, Almanların gündüzleri yüksek ateş gücüyle kazandıkları yerleri, gece geri alıyorlardı.

Rus askeri, aynı zamanda iyi yönetiliyordu. Ordudaki Zukov, az rastlanan generallerdendi. Yanıldıklarını anladığı zaman üslerine karşı gelmesini de biliyordu. Savaş başında rütbesi indirilmiş. 64'üncü Ordu Kumandan Vekili olmuştu. Stalingrad'ın tehdit altında olduğu dönemde bölgeden sorumlu siyasal komiser Kruşçef, rütbesini yeniden yükseltmiş ve ona, kuşatılan 62'nci Ordu'nun Komutanlığını vermişti. Bu, savaşın en yerinde ve önemli atamaların-

dan biriydi. Zukov, askerlerini çok seviyordu. Askerleri de onu. Kalıntılar arasında onlarla birlikte savaştı, onlarla birlikte yemek yedi, birlikte içti; onlarla birlikte güldü ve hiç birini, hiç bir zaman bırakmadı. Zukov'un, 62'nci Ordu'nun mensuplarına yiğitlikler esinlendiren kaya gibi bir neşesi vardı.

Adamları pek seyrek takviye aldı. Erlerinin manevra alanı yoktu. Kısa bir süre sonra da Almanlar, hepsini yok etmek için 22 tümeni ilerli sürmüşlerdi.

Ama tek başına olsa, Zukov yok edilir türden değildi; üstelik çok da zekiydi. Rus generalleri, Finlilerin karşısında olduğu gibi, Almanların karşısında da iyi şeyler öğrenmişlerdi. Zukov, ne yaptığını çok iyi biliyordu:

Düşman, taktiklerinde hep aynı modellere sarılıyordu. Piyadesi, tanklar hedefe ulaşmışsa, bütün yüreğiyle saldırıya geçiyor. Tanklar da, eğer Luftwaffe çoktan tepemize binmişse, normal olarak taarruza başlıyordu. Bir düşman saldırısını durdurmak ve birliklerini geri çevirmek için birinin bu düzeni bozması yeterdi... Almanlar, yakın savaşa dayanamıyordu. Daha yarım mil uzaklıktan, otomatik silahlarıyla ateş açıyorlar, bu yüzden mermileri hedefe ulaşmadan yarı yolda kalıyordu. Sırf morallerini yüksek tutmak için ateş ettikleri çok oluyordu. Karşı taarruza kalktığımız zaman, yanlarına yaklaşmamıza dayanamıyorlardı. Bazıları kendilerini yere atıyor, çoğu kez de ricat ediyorlardı.

Piyadeleri, tankları ve uçakları arasındaki telsiz bağlantısı iyiydi. Özellikle roket kullanmada başarılıydılar. Uçaklarını düzinelerce yüzlerce roketle karşılıyor, yerlerini belirtiyorlardı. Birliklerimizle kumandanlar bu sinyal sistemini kavradılar ve onlar da kullanmaya başlayarak, düşmanı hata yapmaya yönelttiler.⁽⁸⁾

Zukov, Stalingrad'da bir savaş vermek için en iyi yolun, yakın savaşı kabul etmek, gece ve gündüz çeşitli biçimlerde savaşmak ve özellikle geceleri başka bir savaş düzeni uygulamak olduğuna karar verdi. 'Düşmana mümkün olduğu kadar çok yaklaşmalıyız ki, hava kuvvetleri bizim nc birliklerimizi ve siperlerimizi bombalayamasın. Her Alman askeri, bir Rus silahının namlusunun ucunda yaşadığını hissetmelidir.' (°)

Zukov yeni komutanlık görevini devralmak üzere feribotla Volga'yı aşarken, önce hiç kimse kendisini ordu karargahına götürmek üzere ortalıkta görünmedi. Gideceği yeri en sonunda zek bir istihkam erinin yardımıyla bulabildi. Hava karanlıktı. Karargahta yalnız iki kişi vardı: Kurmay Başkanıyla, Kumandan Vekili General Krilov; bir de Zukov'un 18 yaşında, mavi gözlü bir genç kız olarak nitelediği telefoncu, Elena Bakarevi, Zukov işeri girdiği zaman, ikisi de telefon başındaydılar. Zukov yeni karargahında karşısındakini szd.

Krilov'un yeraltı sığınağı, doğrusunu söylemek gerekirse, hiç de bir yeraltı sığınağı değildi. Bir yanı kum uvallarından oluşan duvarı, öbür yanında toprak üzerine konmuş kum torbasından yatağı ve yatağın ucunda yine kum çuvalından yapılma masasıyla, dar bir siperdi. Dam, kuru çalı çırpıdan rlp arası kuru otlarla doldurulmuştu. Saman yığınının üzerinde de 15-20 santimetre kalınlığında bir toprak tabakası vardı. Patlamalar yüzünden siper zangır zangır sallanıyor, ierdekilerin insanların tepesine ve yerde serili haritaların üstüne tavadan çamur ve toz toprak dökülüyordu.

Krilov'u dinledim; aynı zamanda üzerine işaretler ve oklar çizilmiş haritalarını inceledim; sonra da geçen olayları içimde duymayı denedim. Durum zerine bana huzur

ve sükunet içinde bir rapor verecek zamanı olmadığını takdir ediyorum. Krilov'a inanmak zorundayım; yarıncı planlarını ya da hareketini aksatmak istemiyorum; çünkü ister gerekli, ister gereksiz, her ne olursa olsun, değiştirebileceğim hiç bir şey yok zaten.⁽¹⁰⁾

Zukov'un von Paulus'un işini bitirmeden önce değiştirdiği şey, Almanların yenilmezliği efsanesini yıkmak oldu.

Sonbahar geceleri uzadıkça, von Paulus takviye isteminde bulundu. Kanatlarının savunmasını Romenlere ve Macarlara bırakıp, bütün Alman birliklerini Stalingrad'da topladı. Bu, büyük tedbirsizlikti, ama herhalde yapacak başka şeyi yoktu.

Stalin, Moskova'yı kurtaran adamı, yani Zukov'u, Stalingrad hareketine el koymak üzere buraya göndermişti. Büyük baskı altındaki Zukov'a takviye gönderilmemesinin bir nedeni de, Volga'nın öbür yakasındaki Zukov'un yalnız Stalingrad'ın kurtuluşu için değil, şehri kuşatan Almanları çevirmek ve tutsak etmek için de hazırlanmasıydı. Ekim ve kasım aylarında, beş hafta süreyle Zukov, karşı taarruz amacıyla on iki orduluk güçlü bir kuvveti bir araya getirmişti.

19 Kasım'da, yerler donup tanklar hareket etme olanağı bulunduğu anda, Ruslar karşı taarruza giriştiler ve şehrin kuzeyindeki Romenlere saldırıp, onları bir günde yenilgiye uğrattılar. Ayın 20'sinde Ruslar, bu defa şehrin güneyindeki Romenlere taarruz edip, buradaki hatları da kolayca aştılar. Ayın yirmi ikisine kadar vurucu iki Rus gücü, biri kuzeyde General Rokosovski, öbürü güneyde General Yeremenko komutasındaki kuvvetler Don'a erişip, Kalaş yakınlarında güçlerini birleştirdiler. Von Paulus ve bir çeyrek milyona yakın asker çevrilmişti.

Hitler, komutanına asla teslim olmamasını bildirdi. Goering, Luftwaffe'nin 6'ncı Ordu'ya havadan destek sağlayacağı üzerine söz verdi. Ancak ne Hitler'in emri, ne de Goering'in sözü yerine getirilebildi. Aralık ayı ortasında Manstein (o zamanki B Ordular Grubu Komutanı,) batıdan Almanları çeviren Rusların üzerine saldırarak von Paulus'u kurtarmayı denedi. Buna girişirken, von Paulus'un da savaşıyor doğruya doğru ilerleyeceğini umuyordu. Ama von Paulus, olduğu yerde kalmak için emir almıştı. Bu nedenle hiç bir şey olmadı. Plan başarısızlığa uğradı. Von Paulus yine kuşatılmış olarak kaldı.

Almanların durumu iyice umutsuzdu. Goering'in vaadettiği havadan ikmal, maskaralıktan başka bir şey değildi. Cephane giderek azalıyordu. Ocak ayında Ruslar, von Paulus'a teslim olmasını önerdiler, Hitler, kumandanına bu öneriyi reddetmesini emretti ve onu Feldmareşalliğe yükseltti. Şubatta von Paulus'un kuvvetleri bir Rus yarma hareketi sonunda ikiye ayrıldı. 2 şubatta da Paulus teslim oldu. O güne kadar 70.000 Alman, Stalingrad'da can vermişti. Ruslar, aralarında yirmi dört de general bulunan 91.000 Almanı tutsak aldılar. Kuşatma sırasında bundan daha da fazlasını almışlardı zaten.

Almanların Stalingrad'da uğradığı yenilgi, yalnız tutsak düşenlerin sayısıyla ölçülecek bir felaket değildi. Stalingrad ayrıca ilk kez, Almanların cephede yenilebileceğini de kanıtlamıştı. Bir kış önceki, Moskova'yı işgal çabası gibi, göz kamaştırıcı bir başarı kazanmak için gücünün üstünde bir işe kalkışıp, sonra da bunu becerememek türünden bir şey de değildi bu seferki yenilgi: Almanlar bu kez kendi oyunlarına kurban gitmişlerdi. Ruslar, Alman ordularını, tıpkı Almanların bundan önce becerdikleri biçimde, başka

orduları kuşattıkları gibi çevirivermişlerdi. Sözde kara savaşlarının büyük ustası olan Almanlar, bu sefer ezdikleri düşmanlarının durumuna düşmüşlerdi. Hitler'in 'aşağılık insanlar' dediği halklar, ondan çok daha akıllı olduklarını ortaya koymuşlardı.

Daha Stalingrad'da teslim olmadan önce, Almanlar güneyde, başka bir yerde daha zor duruma düşmüşlerdi. Aralık ayı ortasında Ruslar, hâlâ Kafkasya'da bulunan A Ordular Grubu'nu tehdit etmek için Rostov'a doğru bir yarma hareketine girişmişlerdi. Rostov, A Ordular Grubu'nun, becerebilirse ricat edebileceği tek kapıydı. İkinci bir Rus yarma hareketi de, B Ordular Grubu'nu tehdit ediyordu. Stalingrad'la Hazar Denizi arasındaki Alman cephesinin tehlikeli açıklığını Ruslar en geniş çapta kullanmayı becermişlerdi.

Kursk

Stalingrad'da olmasa bile, güneyde ricat gerektiğine Hitler de inanmıştı. Ocak ayı sonunda birinci Panzer Ordusu'nu, Rostov yoluyla Kafkasya'dan geri çekti. A Ordular Grubu'nun geri kalan birlikleri Kerç boğazının doğu kıyısındaki Taman yarımadasına çekildiler. Mart ayında, özellikle hava yoluyla kurtarılmaları gerekiyordu. Şubatındaki amansız ve hızlı Rus yarma hareketleri karşısında iyice telaşlanan Almanlar, zaman zaman bozgun biçiminde, bir önceki yaz giriştikleri ilerl hareketin başlangıç mevzileri

ne, hattâ yer yer bunun da gerisine çekilmeye başladılar. Tutsak düşmekten de, Manstein tarafından kurtarıldılar. Manstein, geri kalan tanklarını etkili bir vurucu güç olarak kullanıp cephe hattını daraltarak, akaryakıt ve cephanesi azaldığı zamanlar Ruslara karşı taarruza geçerek, Rus saldırısını frenlemeyi başardı. Ruslar, Harkov'u geri aldılar, ama yine düşmana teslim etmek üzere... Karların erimeye başlamasıyla ülkenin bir çamur deryasına dönüştüğü ilkbahar aylarında iki düşman ordu kendilerini yine Donets nehrinin boyunda buldu. Daha kuzeyde Zukov, Voronezh'i geri almıştı ve Ruslar göze çarpacek kadar —yüzlerce mil derinliğinde ve yaklaşık yüz elli mil genişliğinde— geniş toprakları kurtarmaktaydılar. Bu geniş toprakların merkeziyse, Kursk şehri, yani bir yıl önce Alman saldırısının başlangıç noktasıydı.

Kursk, Hitler'i ilerde Stalingrad yenilgisi kadar ciddi bir tehlikeyi göze almaya ve bu yenilgiyi sineye çekmeye itecekti. Ruslar aslında bir tuzak hazırlamıyorlardı. Kursk'u, bu yöreyi istila ettikleri için ele geçirmişlerdi. Ama Rusların da bildiği gibi, bir Alman generalinin en büyük tutkusu, cephe çıkıntısıdır. Ya da o günlerde böyleydi. Düşmanın hatları yarararak ilerleyişine ve cephenin ötesindeki çıkıntıya karşı Alman Genelkurmayının klasik tepkisi, çıkıntının kanatlarına saldırarak çıkıntının bütününe koparıp atmak olmuştu. Kursk'ta da Hitler aynı karara vardı: Tıpkı Rusların beklediği gibi.

15 Nisan 1943'te Hitler, Kursk çıkıntısının ortadan kaldırılmasıyla ilgili gizli bir direktif yayımladı. Bunda, 'Kursk zaferi, dünyayı bir meşale gibi aydınlatmalıdır,'⁽¹¹⁾ diyordu. 'Hisar' adı verilen hareketin özel bir önemi olmalıydı: Almanyana'nın hâlâ yenilmez olduğu-

nu gösterecekti. Alman ordularının o yıl girişecekleri ilk ve en önemli taarruz buydu. Son amaç da, çıkıntının kuzeydoğu ucundaki Orel'den, Moskova'ya uzanan yolu açmaktı.

O sırada Orel henüz Almanların elindeydi, ama o kadar. Hitler kesinlikle burasını güvenlik altına almak, öncelikle de çıkıntı içindeki Rus kuvvetleriyle onların yardımına koşacak bütün kuvvetleri yok etmek istiyordu. Bunu sağlamak için de, General von Kluge'nin kuzeyden, von Manstein'ın da güneyden, çıkıntıya saldırmalarını planlamıştı.

Kursk üzerine taarruzun mayısta başlaması kararlaştırılmıştı. İlk kez, Hitler ve generalleri, anlaşmış olarak bir harekate girişiyorlardı. Taarruz, Rusların dengesini bozacak, 1943'te bir yaz saldırısına girişmek için tasarladıkları planı aksatacak, karıştıracak ya da önleyecekti. Ilkbahar çamurundan hemen sonra, toprak kururkurumaz, taarruz başlayacaktı.

Ruslar, her ne olursa olsun, Kurks'ta belki yine kazanacaklardı. Ancak zaferlerini kesinleştiren, Hitler ve taarruzu çıkıntının kuzeyinde tanklarla yürütecek olan General Model'in ortak kararları oldu. Bu karar, o zamana göre büyük sayılan yeni 'Ferdinand' Porsche tanklarının hazır olmasını beklemektir. Bu yeni tank, 88 mm.lik bir top taşıyordu. Ön zırhın kalınlığı 120 mm. yan zırhlarınsa, 82 mm.ydi. Tankın bütün ağırlığı ise 73 tondur. Bir çok bakımdan iyi ve amansız bir tanktır. Ancak şimdiye kadar savaş alanlarında hiç denenmemiştir. Ancak Kursk'ta arkasının, yürekli Rus piyadelerine karşı pek duyarlı olduğu ortaya çıktı. 'Ferdinand'ın kendisini gözüpek ve (artık) usta askerlerinden koruyacak makineli tüfeği yoktu. Oysa Rus piyadeleri, hareket halindeki bir tan-

kın hava deliklerinden içeriye yangın çıkartıcı maddelerinin nasıl atılacağını çok iyi öğrenmişlerdi.

İlk Panter tankları, Mark V'ler de, aynı nedenlerden ötürü çok hassastılar. Hiç bir şekilde gücünü yeni kanıtlamış T34'lerle boy ölçüşecek nitelikte değillerdi. Panter'in zırhı, T34'ün zırhından daha kalındı, ama Panter yavaştı; diesel yağı yerine, benzinle çalışıyordu. Menzili de kısaydı (hem de T34'ün silah menzili, daha uzun olduğu halde.) Hitler'le Model'in bilmediği şey, kendileri yeni tanklarını beklerken, Rus tankçılarının yeni kozlarını oynamaya başlamış olmalarıydı.

Ruslar ilk kez Kursk'ta, ikisi de Alman tanklarından —Panter ve Ferdinand'lardan— üstün olan iki yeni araç kullandılar. Almanların beceremediği şeyi yapmışlar, oldukça hafif bir aracın üzerine, gerçekten ağır bir silah monte etmeyi başarmışlardı. Yeni SU 122 Rus tankı, T34 şasisi üzerinde 122 mm.'lik bir top taşıyabiliyordu ve sadece 30 tondur. Yine ilk kez Kursk'ta savaşa katılan SU 152'ye, 152 mm.'lik top taşıyordu ve 40 tondur. Kursk'ta verilen savaş bir yana, Rus silah endüstrisi bu sefer Alman silah endüstrisini de yaya bırakmış oluyordu.

Taarruz 4 temmuz günü, öğleden sonra başladı. Almanlar, Rus savunma mevzilerini hiç ummadıkları kadar güçlü buldular. Mayın tarlaları arasında bir yol açabilmekte çeşitli zorluklarla karşılaştılar. Aslında buna şaşmamak gerek; Ruslar kendilerini bekliyor ve mayıstan beri mayın düşüyorlardı.

5 temmuzda, Alman tankları harekete geçince, on yedi Alman zırhlı tümen güneyde Belgorod'dan, kuzeyde Orel yakınlarından, çıkıntıya doğru yöneldiler. Ayın dokuzuna kadar kuzeyde Model'in komutasındaki tümenler, yirmi beş mil kadar bir ilerleme

kaydetmişlerdi. Bu sefer yine beklenmedik bir direnişle karşılaşıldı ve sonraki dört gün boyunca, hiç bir ilerleme olmadı. Ayın 12'sinde, Zukov komutasındaki Ruslar, Alman tanklarının bulunmadığı bir sırada, Orel çevresinde düşman mevzilerine karşı yoğun saldırıya giriştiler. Güneydeki Alman birlikleri, General Hoth'un komutasında, Kuzey Grubuna oranla daha iyi durumdaydı; ama Model gibi, Hoth da birtakım zorluklarla karşılaşyordu.

Görünüşte Almanlar her noktada Zukov'un beklediği ve istediği gibi davranmışlardı. Zukov her ne olursa olsun düşmanını yenebileceğini biliyordu; çünkü cepheyi savunmaya uygun düzende hazırlamış, karşı taarruz için de büyük kuvvetler toplamıştı. Zukov ayrıca, kendi yedek birlik ve araçlarını savaşa sürmek zorunda kalıncaya kadar, Almanların bütün cephane ve akaryakıtlarının tükenmesini sağlayabilirse, onları daha kesin ve kaçınılmaz bir yenilgiye uğratacağını da biliyordu. İlk ve asıl darbesini indirdiği zaman, Almanlar bir haftadan beri savaşmaktaydılar; Ruslar'sa, savaşa yeni giriyordu. Bununla birlikte Almanlar, iki uçları arasındaki geniş boşluğu ancak elli mil daraltabilmişlerdi. Hitler hiç değilse bir defa çabuk ve kararlı davranıp, bozgunu önlemek için ricat emri verdi. Tank savaşını bulan ve geliştirilen Almanlar, yine kendi oyunları ile yeniliyorlardı.

Kursk savaşı, Hitler'in planlanmış bir hareketi ertelemesiyle, durumun daha da kötüleşmesine yolaçtı. Her ne olursa olsun, Hitler'in Kursk'ta yenilmesi kaçınılmaz bir sonuçtu. Çünkü Ruslar, Hitler'in neler yapacağını doğru tahmin etmişlerdi. Ama çoğu yeni olan yığınla tankı bir araya getirmek için bu kadar beklemeseydi, herhalde yenilgisi de bu ölçüde ciddi olmayacaktı. Böyle davranmasının nedeni de, Rus-

ya seferi sırasında, Rusların T34 tankının (bunlar ancak 1941 yılı kışında hizmete girmişti) çok hızlı 88'lik tanksavar toplarından daha küçük silahlar karşısında askerlerinin korkmuş olmasıydı. T34'lere karşı bir de uçaksavar topları etkili olabiliyordu, ama onlar da tıpkı Rus tankları gibi, henüz yaygın biçimde kullanılmıyordu. Daha sonraları Ruslar savaşa daha ağır ve iyi tanklar sürdürdüler; Almanlar da daha ağır tankiaria karşılık verdi. Yeni araçlarının, hâlâ Alman zırhlı kuvvetlerine eski yenilmezliği kazandıracağını umuyorlardı. Beklemeye de hazırlıklıydılar. Ama biraz çok beklediler.

Kursk savaşıdan sonra artık Hitler bile Doğu cephesinde savaşı kazanacaklarına inanmaya devam edemedi. 'Hisar' hareketinden vazgeçme kararını generallerine açıklarken, Müttefikler'in Sicilya'ya yaptığı çıkartmanın, (çıkartma üç gün önce gerçekleştirilmişti) doğu cephesinden bazı birlikleri geri çekmeyi zorunlu kıldığını söylemiş ve bu birlikleri İtalya'ya göndereceğini bildirmişti. Çünkü İtalyanların bu cephede hemen teslim olacaklarından emindi. Hitler, İtalyanlar hakkında doğru düşünüyordu. Ama Kursk taarruzunu bırakmak için ileri sürdüğü neden saflık olmaktan da öte bir şeydi. Belki de generallerinin karşısında özür bulmak istiyordu. Rusya seferinin başladığı andan beri, onlara Alman ordusunun, her ne sebeple olursa olsun Rus topraklarının bir karışını bile teslim etmeyeceğini söylemekteydi. Aslında Kursk saldırısını yarıda bırakmasının nedeni; Rusların, Almanya'nın doğu cephesine sürdüğü on dokuz zırhlı tümenden on yedisini yok olmak tehlikesiyle burun buruna getirmesiydi.

Elbette Sicilya çıkartması da bu kararda etkili olmuştu. Hitler, Sicilya ve İtalya'da açılan yeni cep-

heleri takviye edebilmek için, Rusya'dan bazı kuvvetlerini geri çekmek zorunda kalmıştı. İngiliz ve Amerikalılar en sonunda Rusya üzerindeki baskıyı azaltmak için bir şeyler yapmaya başlıyorlardı. Ancak, Almanlar için 1943 yılı temmuz ayında en kesin askerî etken, Sicilya'nın istilası değildi. Kursk'ta uğradıkları kesin yenilgi ve bütün cephelerdeki çözülmelerdi.

İki yıl süren korku dolu kanlı savaşlardan sonra, Ruslar en sonunda istilacı kuvvetleri geriletmeye ve ölülerinin intikamını almaya başlamışlardı.

Savaş kurbanı 20.000.000 Rus —bunların büyük çoğunluğu 1941 ve 1943 yılları arasında ölmüştür— geri kalan bütün dünyanın saygı ve anlayışıyla karşılanmalıdır. Bunların bir bölümü, korkunç koşullar altında canlarını verdiler. Genellikle hikâye edilen vahşet olayları şüpheyle karşılanabilir. Ama bu, ille de hepsi yalandır demek değildir. Stalingrad savunmasının komutanı General Zukov, sonradan Berlin'in işgaline komuta edecekti ve komuta ettiği 62'nci Ordu (sonradan 8'nci Muhafızlar Ordusu diye anılacaktır) âdeta gerçek bir kardeşler topluluğu halini almıştı. İşte Zukov, çavuşlarından biri olan Yukhim Remenyuk üzerine şunları anlatmaktadır:

Remenyuk, Stalingrad'da yiğitçe savaşmış ve cephede birçok eyleme katılmıştı. Görevli olmadığı ya da yürüyüş sırasında bir mola verildiği zaman, arkadaşlarına şöyle demeyi alışkanlık haline getirmişti: 'Bizim sınıra biraz daha yaklaşalım, hepinizi konuk olarak ağırlayacağım. Yarınka adında bir karım var, bir de Oksana adında kızım. Yaşlı babamla anam da, bizimle beraber yaşıyorlar. Evimizin bulunduğu yer, cennete benzer bir köşedir: Ormanlar var, arı kovanlarının sıra sıra dizildiği düzlük-

ler var; bol bol da oda.' Ve sonunda Remenyuk çavuşun birliğı, gerçekten de Yukhim'in memleketine girdi; bölüğü de, köyünü kurtarmak için görevlendirildi... Köye ilk giren o oldu ve doğru kendi evine koştu. Ama evinin yerinde yeller esiyordu; yokolmuştu yuvası, yalnızca kalıntıları kalmıştı geriye. Meyva bahçesinin yerinde kuru kazıklar görünüyordu; ağaçlar yakılmış, bir tek elma ağacı kalmıştı orta yerde. Bu ağacın dallarından birine de babasını asmışlardı. Anasıysa, ağacın dibinde cansız yatıyordu. Yarinka'yla Oksana'yı Almanlar alıp götürmüştü.⁽¹³⁾

Zukov'u en çok etkileyen, evini barkını böyle bulduktan sonra, çavuş Remenyuk'un hâlâ tutsak alınmaya devam etmesiydi. Çavuş Remenyuk bir istisna olabilir ya da olmayabilirdi. Ama yuvasına dönüp de babasını elma ağacına asılmış bulan birinin, en azından askerlere göre daha acımasız olması beklenebilirdi.

1943 yılı yazının geri kalan haftalarında Rus orduları güneyde Alman hatlarına cüretli ve hızlı bir dizi saldırı düzenledi ve Almanları sonbahara kadar Dinyeper nehrinin gerisine püskürttü. Ruslar, Kursk savaşının sona ermesinden biraz önce Orel'i de geri aldılar. Ardından Briyansk'ı kurtardılar. Ağustosun sonuna doğru, Belgorod üzerine düzenledikleri bir başka cüretli saldırıyla, Harkov da kurtarıldı. Güney Rusya'daki bütün Alman cephesi artık tehlikeyle burun burunaydı. Ne Hitler, ne de generallerinin, Dinyeper'e çekilmekten başka çareleri kalmıştı. Kağıt üzerinde burası savunulabilir bir hattı. Ama uygulamada Ruslar, Dinyeper'e daha önce vardılar ve nehrin batı kıyısında köprü başları elde ettiler. Eylül ayı

içinde merkezde de ilerlemeye devam ederek Smolensk'i geri aldılar. Sonbaharda Almanları Polonya'ya 150 mil kalıncaya kadar geriletmişlerdi. Almanlar, Kırım'ı hâlâ ellerinde tutmaya devam ediyorlardı. Hitler, Müttefikler'in Romanya petrollerini bombalamaları için buradaki havaalanlarının bırakılmamasında direnmişti. Almanlar, Taman yarımadasındaki hiç bir işe yaramayan Kafkas köprü başını boşaltmışlardı. Aslında Rusya'da kazandıkları en verimli topraklar ellerinden çıkmış bulunuyordu. Şimdi yeni ve daha kısa savunma mevzilerinin ardında ve huzursuzluk içinde, Rusların yeni saldırısını beklemekteydiler. Bu bir kış saldırısı olacaktı.

Huzursuzlukları doğrulanmakta gecikmedi. 14 ekimde, o zaman Almanların gerçeği bilip bilmedikleri belli olmadığı halde, Rusların artık kendilerinden bire iki oranında üstün oldukları belliydi. Rusların 5.512.000 askeri vardı. Karşı tarafınsa, 2.468.500. Rusların 8.400 tankı, Almanlarınsa 2.304. Rusların 20.770 topuna karşılık, Almanların top sayısı 8.037'ydi.

Bu rakamlar (Documentensammlung Jacobsen, Darmstadt, Almanya tarafından derlenmiştir) son askere ya da son silaha varıncaya dek doğru olmaya bilir. Ancak aradaki fark, karşı konulamayacak kadar büyüktü. 1943 sonbaharında doğu cephesinde Almanlar stratejik, taktik ve sayı bakımından çoktan yenilmişlerdi bile.

Leningrad Kuşatması

Doğu cephesinde savaş patlak verdiği zaman, Leningrad üç milyonluk bir şehirdi. Bu şehir 1941 yı-

lı eylül ayından 1944 ocak ayına kadar Alman kuşatması altında yaşadı. Şehir halkından 200.000'i Alman mermileri yüzünden canını verdi. Açlık ve soğuktan ölenlerin sayısı da, yaklaşık 630.000 kişiydi. Leningrad savunması, gerek halkının, gerekse Rus ordusunun, şimdiye dek örneği görülmemiş bir kahramanlık ve direniş örneğiydi.

Finliler büyük bir sabır örneği göstermemiş olsalardı, belki de bu savunma başarısızlığa uğrayabilirdi. Hitler, Rusya'nın üzerine yürüdüğü zaman, Mareşal Mannerheim da Rusların 1939'da Finlandiya'dan aldıkları Karelia kıstağını kurtarmıştı. Ancak Finlilerin bundan daha öteye ilerleme olasılığı yoktu ya da yürümek istemiyorlardı. Rusya'yla önceki sınırlarından ileri de geçmediler.

Bu davranış, Leningrad'ın savunması bakımından büyük önem taşıyordu; Ladoga gölünün güneybatı kıyıları böylece Rusların elinde kalmış oluyordu. Almanlar batıdan, güneyden ve doğudan şehre doğru akarken, kuşatılan Ruslar, Leningrad'la ülkenin öbür kesimleri arasındaki denetimi kaybetmişlerdi. Tek ikmal yolu olarak gölü kullanmak zorundaydılar. Kış gelip sular donunca, buzlar üzerinde iki yol açtılar. Kuşatmanın büyük bir bölümünde, Leningrad tam bir açlık içinde yaşadı. İnsanlar sokaklarda besinsizlikten, soğuktan ya da ikisi yüzünden sapır sapır dökülüyorlardı. Susuzluk, durumu daha da kötüleştirmekteydi. Fakat 890 günün sonunda, Leningrad halkı hâlâ ayakta idi.

Şehir de henüz yerinde duruyordu, ama amansızca yerle bir edilmişti. Kuşatmanın ilk haftasında Stalin, Leningrad'ın savunmasını örgütlemesi için Zuckov'u buraya gönderdi. O da, Leningrad'ı bir kaleye dönüştürdü. Bütün halk, garnizonu oluşturuyor-

du. Söylendiğine göre Hitler, Bolşevizmin doğduğu şehir olan Leningrad'dan, bütün başka Rus şehirlerinden fazla nefret ediyordu. Daha başlangıçta, 1941' de yani, şehri işgal edip hiç acımadan yerle bir etmeye kararlıydı. Almanların bu işi o zaman bile yapıp yapamayacakları tartışılabilir; ama zaten Hitler sonradan kararını değiştirmiş ve şehri kuşatıp açlığa, kendi kendine mahvolmaya bırakmayı yeğ tutmuştu. Bu karara istemeyerek vardığı ya da başka olayların onu buna zorladığı da düşünülebilir.

Savaş devam ettiği sürece, Hitler'in Leningrad'ı kuşatan ordusunu, daha güneyde, baskı altında kalan ordularını takviye etmek amacıyla sık sık zayıflattığı oldu. 1943 sonunda kuşatmayı sürdüren Alman ordusu iyice azaldığı halde, hâlâ yerindeydi. Bu arada Hitler kuzeyde stratejik yönden önemli bir başka harekatı daha yarıda bırakmıştı. Rusya'nın Kuzey Denizi kıyısındaki Murmansk şehrini Moskova'ya bağlayan demiryolunu kesmek için, Alman işgali altındaki Norveç'in Narvik şehrinden bir Alman birliği gönderildi. İngilizlerin ve Amerikalıların, kuzey yoluyla Rusya'ya gönderdikleri bütün yardımlar, görüldüğü kadarıyla bu demiryolundan taşınıyordu. Almanlar sürekli ve en amansız saldırılarını, özellikle Kuzey Denizi'nden geçen konvoylara yöneltiyorlardı. Hitler belki de seyir halindeki gemilere saldırmakla, Rus takviyesini daha kolay önleyebileceğini düşünmüştü. Belki de Kuzey Finlandiya toprakları Almanlar için çok çetindi, sarptı. Her neyse; bu koldaki harekat iptal edildi. Demiryolu, savaş boyunca sürekli çalıştı.

1943-44 kışı, Almanların Rusya'da alıştığından başka türlü geçti, yumuşak bir mevsim oldu. Ama bu da Rusların işine yaradı. Kar onları durduramadığı gibi, çamur da engelleyemedi. Tanklarının paletleri,

Alman tanklarının paletlerinden çok daha genişti. Kamyonları yerden daha yüksekti. Üstelik bu sefer sayıca üstünlükleri de iyice belirlenmişti. Ve üstelik askerlerinin eğitimi, savaşı hava koşulları nedeniyle aksatacak nitelikte değildi.

1943 yılı Noel'inde Ruslar, güneyde bir dizi taarruza giriştiler ve bunlardan biri şubatta Krivoy Rog yakınlarında büyük bir Alman kuvvetini kuşatarak başarıya çok yaklaştı. Serkassi'de Zukov, 30.000 Alman esir aldı; 30.000 Alman da, ancak Güney Orduları'ndaki bütün tankların gönderilmesiyle güç kurtulabildi. Ilkbaharda Almanlar Dinyeper nehriyle Bug arasındaki bir hatta çekilmek zorunda kalmışlardı. Bu arada Rusların çok büyük yedek kuvvetleri oluşmuştu. 1944'te artık ilkbahar dolayısıyla dinlenmeye ve beklemeye gereksinimleri kalmamıştı.

Martta yeniden ilerlemeye başladılar. Başlıca üç koldan yürüdüler. Bunlardan biri, Krivoy Rog'un güneyindeki Alman hattına yönelmişti. Bir başkası Uman'a, üçüncüsü de şepetovka'ya. Ruslar, altı haftada yaklaşık 160 millik bir ilerleme kaydettiler. Ayrıca, Kırım'ın hemen bütününü geri alıp 9 mayısta bu işi tamamladılar. Kuzeydeyse, ocak ayında başlayan taarruz, Leningrad kuşatmasına son vermişti. Almanlar daha martta, 'Panter Hattı' adını verdikleri yeni mevzilerine çekilmişlerdi. Burası, Hitler'in ille de elinde tutmak istediği ve Avrupa Kalesi'nin doğu sınırı olarak önerdiği, 'Doğu Duvarı'nın bir bölümü sayılan müstahkem mevkiydi.

Hitler'in, Ukrayna'daki Rus ilerleyişine karşı ilk ve (yersiz) karşılığı, iki Ordular Grubu Komutanını, Manstein ve Kleist'ı görevlerinden almak oldu. Manstein ve Kleist'ın aslında hiç önemi yoktu. Ruslar şimdi de merkezden saldırmayı planlıyorlardı. Hazi-

ran sonunda Zukov, Borbruisk yakınlarında şiddetli bir taarruza girişti ve iki hafta içinde yirmi beş düşman tümenini yoketti ya da tutsak aldı. Temmuz sonunda Ruslar, Riga'da kıyıya ulaştılar; böylece Kuzey Ordular Grubu'nun bütün ricat yollarını kestiler. Bu orduya bağlı birlikler sonradan Courland yarımadasından, deniz yoluyla kurtarılacaktı.

Daha da güneyde, Ruslar Brest-Litovsk ve Lublin yolundan, Varşova'nın varoşlarına dayanmışlardı. Ağustos sonunda bir başka Rus saldırısı, Kişinev yakınlarında önemli Alman kuvvetlerinin kuşatılmasıyla sonuçlandı. 31 ağustosta, Romanya'daki Ploeşti petrol tesisleriyle, başkent Bükreş'e girmişlerdi. On gün sonra da Bulgaristan'daydılar. Bulgaristan da, Romanya da, teslim olmuştu. 20 ekimdeyse Belgrad'ı taydılar artık ve yılbaşında Budapeşte'yi işgal ettiler.

Varşova Ayaklanması

1 ağustosta, Balkanlar'ı silip süpürürken, Varşova dışında kalan Polonya Anavatan Ordusu, Londra'da sürgünde bulunan Polonya hükümetinin önerisi üzerine, şehir içindeki Almanlara karşı ayaklanmıştı. Anavatan Ordusu Kumandanı General Tadeusz Bor-Komorowski, biraz aşırı bir biçimde fırsat kollamaktaydı. Ayaklanmanın siyasal amacı, Polonya halkının egemenliğini, çift yönlü bir istilaya karşı kabul ettirmektir. Londra'da sürgünde bulunan Polonya hükümeti, Almanlara olduğu kadar Ruslara da, Polonya ulusunun hâlâ var olduğunu göstermek istiyordu.

Varşova ayaklanması, intihar denecek kadar

atakça bir davranıştı; bu yüzden de başarısızlığa uğradı. İki ay süreyle Anavatan Ordusu Alman garnizonuna amansızca saldırdı, Varşova'nın hemen yarısını ele geçirdi. Ama Polonyalılar üstünlüklerini sürdürmediler. Savaşlara 20.000'e yakın mukavemetçi katıldı; bunlardan 10.000'i öldü. Geri kalanların hemen hepsi de yaralandı. İtalya'daki havaalanlarından kalan Özgür Polonya uçakları, Anavatan Ordusu'na yardım malzemesi attılar; bazı İngiliz ve Amerikan pilotları da buna katıldı. Ancak bu tür görev uçuşları çok tehlikeli oluyor ve malzeme yine de yetersiz kalıyordu. Çarpışmalar 2 ekimde sona erdiğinde, Almanlar bunun öcünü Varşova halkından pek insafsızca çıkardılar. Şehrin büyük bir bölümü yerle bir edildi.

Rusların, Varşova ayaklanması karşısında gösterdikleri kayıtsızlık, kasıtlıydı. Polonya Anavatan Ordusu'nun yok olmasını istiyorlardı. Rusları bu konuda savunmak için ileri sürülebilecek en iyi özür Cephe Komutanı Mareşal Rokosovski'nin, o sırada cephesini köklü bir biçimde daraltan bir Alman ordusunu yenilgiye uğratmak sorunuyla uğraşmasıdır denebilir. Bu yüzden her kilometrede daha çok sayıda asker bulundurmak zorunda kalmıştı. Ayrıca, bütün savaş boyunca ilk kez Alman topraklarını savunan kuvvetlerle karşı karşıya gelmişti. 1944'te Alman ordusu, öteki Avrupa ülkelerinin aksine, henüz anavatan topraklarını savunmak zorunda kalmamıştı. Rokosovski bu nedenle, gerektiğinden çok kaygılıydı. Ancak bu kaygısını anlayışla karşılamak gerekir. Hele uzun ve hızlı bir ilerleyişten sonra.

Ruslar Vistül ırmağına ulaştıklarında, hemen bütün malzemeleri tükenmişti. İlerde Alman toprakları üzerinde sürdürecekleri çetin savaşları düşünerek kuvvetlerini toplamaya; akaryakıt, cephane ve

yiyecek ikmali yapmaya karar verdiler. Yeniden ileri atılmadan önce, durumlarını gözden geçirdiler. Karşılaştığı sorunları fazla büyütmemekle tanınan General Zukov gibi biri, Sovyet komuta heyetinin Berlin'e doğru harekete geçmekte niçin acele etmediğini açıklamıştır:

'Anayollarda, asfaltlanmamış yollarda ve demiryollarında, gerçekleştirilmesi gereken pek çok yapım ve onarım çalışması vardı. Bizi cephede ayakta tutacak on binlerce ton akaryakıtın, milyonlarca havan topunun ve merminin ve yüz milyonlarca hafif silah mermisinin, her çeşit donatım ve kumanyanın taşınması gerekliydi. Ve dev miktardaki bu ihtiyaçlar, cepheye yeterince yakın bir yerde depolanmalıydı. Ancak bu sayede derinlemesine bir yarma hareketine girişebilir ve geniş bir manevra alanına sahip olabilirdik.'⁽¹³⁾

Rus komutanlarının acele çözüm isteyen taktik sorunları da vardı. 3 ağustosta, Varşova ayaklanmasının başlamasından iki gün sonra, Rokosovski, İstihbarat Servisi'nden aldığı bir haberde, dört Alman Panzer tümeninden az olmayan bir kuvvetin, Vistül'ün doğu kıyısında harekete geçtiğini öğrenmişti. Oysa İstihbarat Servisi yanılıyordu. Ama haklı olsaydı, Ruslar pek nazik bir durumda kalacaklardı. Daha şimdiden nehrin batı kıyısında, inatçı bir direnişe karşı, köprü başları kurmaya başlamışlardı. Bu köprü başlarının en önemlilerinden birini Magnuszew'de, Varşova'ya yaklaşık otuz mil uzaklıkta kuran General Zukov, üç tümenini köprü başından yine yaklaşık yirmi mil uzaklıkta, nehrin doğu kıyısında mevziye sokmak üzere emir almıştı. Aklına eseni söylemekten hiç çekinmeyen Zukov, bu konuda şöyle demektedir: 'Bu emir orduyu (8'inci

Muhafız Ordusu), ele geçirdiği köprü başındaki bütün gücünden yoksun bırakmaktaydı.'⁽¹⁴⁾ Aslında Zukov, dört Panzer tümeniyle ilgili istihbarata hiç bir zaman inanmamıştı ve inanmamakta da haklıydı.

Zukov, Vistül'ün batı kıyısındaki Alman direnişinin çok inatçı olacağı ve Stalingrad'dan beri sürekli ilerleyen ordusunun, etkili bir şekilde boy gösterebilmesi için, önce takviye alması ve dinlenmesi gerektiği görüşünde de haklıydı. 8'inci Muhafız Ordusu, bir aydan kısa bir süre içinde 150 mile yakın yol aşmıştı. Vistül'ün batısındaki Magnuszew köprü başına, dört Alman tümeni saldırıyordu. Üstelik 8'inci Ordu, artık anavatanından çok uzaklardaydı. Zukov ilk kez 10 eylülde takviye alabildi. Yani Polonya Anavatan Ordusu'nun, Varşova'daki Alman garnizonuna karşı giriştiği kahramanca ayaklanmadan yaklaşık altı hafta sonra.

Siyasal yönden çok karışık olan bu dönemde Rus komutanlarının, istilacı Almanları kendi topraklarında, fazla insan kaybına uğramadan yenilgiye uğratmak amacını güttükleri açıkça bellidir. Bu yüzden de, Polonyalılara yardım etme olanağı bulamıyorlardı.

Siyasal öncelikler, apayrı bir sorundur. Stalin'in Varşova ayaklanmasından ne zaman haberdar olduğu bilinmez. Ama 13 eylülde Ruslar, şehirde çarpan Polonya Anavatan Ordusu'na paraşütle ikmal yapmaya başlamışlardır. Yine de bu ikmal malzemesi çok geç kalmıştı ve tıpkı Batılı Müttefikler'in gönderdikleri gibi yetersizdi. Varşova'daki Polonya Anavatan Ordusu ölüme bırakılmıştı. Rokosovksi'nin askerî kararlarının eğrisi doğrusu ne olursa olsun, Stalin olaya hiç eğilmemiştir. Kendisi zaten 1939'dan beri, Polonya'nın Rusya'ya boyun eğmesi ge-

rektiğine inanmıştı. Oysa ne Londra’da sürgünde bulunan Polonya hükümeti, ne de Anavatan Ordusu, Polonya’yı istila eden iki kuvvete de —gerek Almanya’ya, gerekse Rusya’ya— boyun eğmişti. Stalin 1944 yılı mart ayında Polonya Anavatan Ordusu’nun komünist olmayan liderliğini bütünüyle yoketti. Rokosovski ve Zukov, haklı askerî nedenlerle, Varşova’daki Anavatan Ordusu’nu kaderine bırakmış olabilirler ya da olup bitenlerden belki haberlerinin bile olmadığı düşünülebilir. Ama Stalin’in siyasal nedenlerle ayaklanmanın başarısızlığı uğramasını istemiş olması doğaldır. Ve Stalin bunu acı bir şekilde başarmıştır.

Rusların 1944 sonbaharında çabalarını Varşova yerine Balkanlar üzerinde yoğunlaştırmalarının daha başka askerî nedenleri de vardı. Artık Alman topraklarına saldırmaya hazır oldukları bir sırada, güney kanatlarının bir Alman karşı taarruzuna açık olmasını istemiyorlardı. 1944 yazı sonlarında Balkanlar’da güneye ve batıya doğru atılırlarken, aslında pek görünür bir avantajdan yararlanmak niyetindeydiler. Karpat dağlarının güneyindeki her yerde, Almanlar ve onların sallantıdaki Balkanlı müttefikleri, çöküntü halindeydiler. Ruslar bu moral çöküntüden yararlanmazlarsa, saflık etmiş olurlardı. Ayrıca, Güneydoğu Avrupa’da hiç yıpranmamış Alman kuvvetlerini olduğu gibi bırakmak da ihtiyatsızlık sayılırdı. Rusların başlıca amaçları, Berlin’i işgal etmektir. Bu nedenle, inatçı bir Alman savunması bekliyorlardı. Güney kanatlarına yöneltilecek saldırılarla oyalanmak niyetinde değillerdi.

1945 yılı ocak ayında, Ruslar yeniden batıya ilerlemeye hazırdılar. Ay ortasında iki Rus ordular grubu, Doğu Prusya’ya karşı taarruza geçti ve Dan-

zig'in doğusunda, Baltık kıyısında, bazı mevziler elde etti. Kuzeydoğudaki Alman kuvvetlerinin bu bölgeyle bağlantısını kestiler. Öbür iki Rus ordular grubu da güneyden batıya, Varşova'ya doğru ilerledi. 1945 Şubat ayı başlarında, ikisi de Oder nehrine ulaştılar ve nehrin batı yakasında, çeşitli köprü başları kurdular. Mart başında Ruslar bütün Silezya'yı işgal edip, Neisse nehrine varmışlardı bile. 16 nisan'da Almanya'yı tehdit eden üç Rus ordular grubu, birlikte taarruza girişti. Mareşal Konev'in komuta ettiği güney grubu, daha başından çok hızlı bir ilerleme gösterdi.

Avrupa savaşının bundan sonraki bölümü uzun sürmedi. Merkezdeki Rus Ordular Grubu, iki gün süren şiddetli savaşlardan sonra Oder'deki köprü başı Kustrin'den çıkıp, kısa bir süre sonra Berlin yolunu tuttu. Kuzeyde, bir kuşatma hareketine girişen Ruslar, 24 nisan'da Berlin'i sardılar. Hâlâ hayatta olan, ama artık iyice deliren Hitler, sığınağından yerine bile ulaşmayan, ulaşsa da uygulanmayan emirler göndermeye devam ediyordu. Derken 56'ncı Panzer Tugayı'nın sözde Kurmay Başkanı Alman Generali Krebs'le, Ruslar arasında bazı görüşmeler başladı. Krebs, Ruslara Hitler'in —son dakikada kendisine bir metres bularak son bir sürpriz daha yaratan diktatörün,— metresiyle birlikte intihar ettiğini ve kendisinin geçici bir Alman hükümeti kurmak üzere planları olduğunu bildirdi.

Ancak Krebs ciddi bir arabulucu değildi. Bir Sovyet Binbaşı, görüşmek için çağırıldığı yerde vurulmuştu. Ruslar, Berlin garnizonunun bu haliyle, içten parçalandığı kanısına vardılar. Krebs, Batılı Müttefikleri bir yana itip, Ruslarla ayrı bir pazarlığa gi-

rişmeyi de denedi. Ama Ruslar ne bu pazarlığa, ne de Krebs'in otoritesine inandılar.

Üstelik Krebs'in karşısında Zukov gibi biri vardı. 'Hitler'e karşı kurulan koalisyonun askerleri arasında hię bir zıtlık bulunmuyordu. Biz tek ortak amaę, tek ortak dūřman tanıyorduk ve bu dūřmanın işini mümkün olduğu kadar ęabuk bitirmek için elimizden geleni ardımıza koymadık. En sıkı temas, Sovyet ve Müttefik askerleri arasındaydı. Aralarındaki birlik güçlendikçe, karşılıklı saygıları da, o derece gelişti. Üęüncü Reich'in liderleri ve Batı'da bazı kimseler, bu geręeęi bir türlü anlayıp kabul edemediler'⁽¹⁵⁾ diye konuşuyordu.

Bugün hiç kimse, Müttefikler arasındaki iş birliğinin giderek daha güçlendiğini savunamaz. Ama Almanlar, Berlin'in teslimi konusunda kendisiyle cimrice pazarlık etmeye geldiklerinde, Zukov'un gözlemleri son derece doğruydu.

Aslında şehir, hię bir zaman emirle teslim olmadı: Almanların bir bölümü ateř kes'ten sonra, silahlarını bırakırken, bir bölümü ateşe devam etti. Rusların, bu durumda hepsini kesinlikle susturmaktan başka ęareleri kalmamıştı. Kayıtlar, son direnişin Tiergarten'deki bir mevzide görüldüğünü ve 79'uncu Rus Muhafız Tümeni'nden Yüzbaşı N. 1. Kruřinin adında bir subay tarafından sindirildiğini belirtmektedir.⁽¹⁶⁾ Hitler'in büyük Rusya saldırısı, bir hayvanat bahęesindeki sığınakta ve bütün şanından dūřerek son buldu.

dokuz

pasifik uğruna m¼cadele

PASIFIK SAVAŞI, eğer bir venisi patlak vermemiő olsa, hiç bir zaman geręekleőmeyecek iki savaştan biriydi. Avrupa'daki çekiőmeyle Pasifik'tekinin ayrı ayrı nedenleri vardı. Ancak sadece Hitler'in büyük hataları yüzünden olmasa da, bir bakıma yine bundan ötürü iki savaş birbirine karıştı.

Japonlar 1941 yılı Aralık ayında, Pearl Harbor'daki Amerikan Pasifik Donanmasına saldırdıkları zaman, Hitler de Amerika'ya savaş ilan etmişti. Oysa bunun hiç gereği yoktu. Japonlar, Hitler'in yardımını gereksinmiyorlardı. Zaten Hitler'in de yardım edecek hali yoktu. Roosevelt, Hitler'le m¼cadele etmeye çoktan kararlı olduğu halde, Kongre hiç böyle bir niyet beslemiyordu. Amerikalı stratejiciler, iki okyanusta birden savaşmaktan her zaman korkmuőlardır. Bunların bazıısı 1941'de Hitler'i unutup, bütün gücü Japonlar üzerine toplamaktan yanaydılar. Ama Hitler, unutulmak istemiyordu. Sonradan Beyaz Saray'a yüksek danışman, daha sonra da Chicago'da avukat olan George Ball, 'Eğer Hitler bu kararı almasa ve hiç bir şeye kalkıőmasaydı, Birleşik Amerika'da başka duygular uyanacak... Pasifik sa-

(*) Bu bölümle ilgili olarak 18, 19 ve 20 nolu harıtalara bakınız.

vaşının bizim savaşıımız, Avrupa savaşıının, Avrupa-
lıların savaşı olduğu ve bütün gücümüzü Japonlar
üzerinde toplamamız gerektiği görüşü ağır basacak-
tı,' demiştir.(1)

Hitler'in acele kararının sonucu, başka türlü ger-
çekleşmesi zayıf bir olasılığı, gerçekleştirmek oldu,
yani dünyanın en büyük iki askeri ve sanayi gü-
cü olan Amerika ve Rusya, müthiş olduğu kadar da
akla hayale gelmeyecek bir ittifakı, Hitler'e karşı
oluşturdu.

Pasifik savaşıının başlıca nedeni, Japonların bir
İmparatorluk kurma kararıydı. Japonya, tıpkı İngil-
tere gibi, denizaşırı ham maddelere bağımlı bir ada-
lar ülkesidir. 1920'lerde Japonlar, tıpkı XVIII. ve XIX.
yüzyıllarda İngiltere ve Fransa'nın, kendilerine pazar
ve ham madde kaynakları bulmak için gerçekleştir-
dikleri işi yapmaya karar verdiler. 1930'lardan bu ya-
ra bıkmadan ve acımasız bir biçimde bazan şan-şe-
ref, ama daha çok Japon sanayii için refah ve yeni
müşteriler bulmak amacıyla, Çin'i istilaya çalışıyor-
lardı. Batı Almanya'yla Britanya 1939'da savaşımaya
başlayınca, Japonların iştahı daha da kabardı.

O dönemde kolladığı zenginlikler, Avrupa'nın sö-
mürgeci ülkelerinin Uzak Doğu'daki topraklarıydı. Vi-
etnam adıyla bilinen Fransız Hindiçini, pirinç bakı-
mından; Britanya'ya ait olan Malaya Federal Dev-
letleri'yle Burma'ysa bakır, petrol ve kauçuk yönün-
den çok zengindi. Hollanda'ya ait Batı Hint adala-
rında da petrol vardı.

1941 yılı sonbaharında, bütün bu topraklar ko-
lay yutulacak birer lokmaydı. Fransa ve Hollanda,
işgal altında bulunuyordu. Britanya'ysa, Almanya'ya
karşı savaşıma çabası içinde kapana sıkışmıştı. U-

zak Doğu'daki bereketli toprakların sahibi Avrupalılar, buraları savunacak güçten yoksundular.

Japonya'nın yeni emperyalist tutkularının önünde tek engel, Filipinler Cumhuriyeti'ydi. ABD'den ayrılan Filipinler, bağımsızlığa yeni kavuşmuştu. Ama kendisine bağlı silahlı kuvvetleri ve inatçı yılmaz kişiliğiyle tanınan, Amerikan ordusundaki kıdemi yüzünden Washington'da hiç kimsenin kendisine emir vermeye cesaret edemediği General Douglas MacArthur'un komutası altında, hâlâ Amerikan denetimindeydi.

Japon Hükümeti, 1941 yılı yaz ve sonbahar aylarında Birleşik Devletler'i, zengin Batı Hindistan topraklarında kendisini serbest bırakması için boş yere inandırmaya çalıştı. Birleşik Devletler bu tutumu, yalnız Filipinler'de değil, ayrıca Çin ve bütün Pasifik'teki etkinliğine karşı bir çeşit meydan okuma kabul edip, davranışa karşı çıktı.

1940 yılı aralık ayında yani Fransa'nın istilasından altı ay sonra Birleşik Amerika, Japonya'ya ham madde ve demir cevheri satışına ambargo koydu. Roosevelt, Çinli müttefiki Çang Kai-şek'in, Çin'de çok kötü giden savaşına yardım etmek istiyordu. Amerikan ambargosu, Japonlara pek acı geldi. Ülkede akaryakıt sıkıntısı başladı. 1941 ilkbaharında Japonlar, ambargoyu kaldırmaları ve Çin'e yardım etmekten vazgeçmeleri için Amerikalılarla görüşmelere başladılar.

Görüşmelerin sürüp gittiği temmuz ayında Japonlar, Fransız Çin Hindi'ne yeni birlikler gönderdiler. İstedikleri yalnız pirinç değildi. İlerde bir Hollanda sömürgesi olacak Batı Hint topraklarına ve Malaya yarımadasına taarruz etmek için yararlanabilecekleri Camranh körfezindeki limanı ele geçir-

mekti. Amerikalılar, denetimleri altındaki bütün Japon mülklerine el koydular. İngiltere de aynı yolu izledi.

Pearl Harbor

Washington'da, Japon Büyükelçisi Amiral Nomura ve Amerikan Dışişleri Bakanı Cordell Hull arasında süren görüşmeler, iyice buruklaşmıştı. 16 ekimde Japon'ca deyiimiyle ılımlı Başbakan Fumimaro Konoye, görevinden istifa etti. Yerini, çok daha sert ve militarist amaçları olan Hideki Tojo aldı. Tojo Hükümeti, Amerika'ya ültimatoma benzer bir mesaj göndermeyi kararlaştırdı. Amerika'dan 29 kasıma kadar bütün Japon isteklerine peki demesi istendi.

Pearl Harbor'a saldıracak olan Japon uçak gemisi filosu Kurile adalarındaki Takan körfezinde bu sinsi ve gizli randevu için pusuda beklerken, 26 kasımda denize açılmak emri almıştı.

İşler daha bu dönemdeyken; Japonların, hıyanet mekanizmasını çoktan işletmeye başlattıkları açıkça bellidir. Yalnızca Japonların bilmediği, hıyanetlerinden kuşkulanılmaya başlandığıydı. Amerikalı şifreciler, Washington'da Nomura'ya gönderilen diplomatik telsiz mesajlarını, elçinin kendisi kadar kolayca çözüp okuyabiliyorlardı. Amerikalı matematikçiler, Nomura'yı sessiz sedasız ve sayılarla, diplomasinin en sersem kişisi haline dönüştürme çabasıydılar. ABD donanmasına ait Bainbridge adasındaki Puget Sound dinleme istasyonu, şifreli telsiz trafiğini rahatça saptıyor, şifreciler de Washington'

da bu mesajları çözüyorlardı. Hattâ çoğu kez mesajlar, Japon elçiliğinden önce çözülmüş oluyordu.

İlk kara savaş bulutlarıyla dolu uyarı, Büyükelçi Nomura'ya 20 Kasım 1941'de ulaştı. Tokyo şöyle diyordu: 'Japon - Amerikan ilişkilerinin, ayın 25'ine kadar çözümlenmesini istememizde sizin tahmin edemeyeceğiniz nedenler vardır...' Telgrafta ayrıca, Japonya'nın Amerikalılara, ayın 29'una kadar, dört günlük bir süre daha tanımayı kararlaştırdığı belirtiliyor. Bu arada Tokyo şunu da ekliyordu: 'Bu sefer kararlıyız; süre hiç bir şekilde uzatılmayacak. Bundan böyle her şey otomatikman oluşacaktır.'⁽²⁾

Otomatikman oluşan şey, Pearl Harbor baskınıydı. Tokyo'dan Nomura'ya ulaşan ikinci anlamlı mesaj, Amerikalılara görüşmelerin sona erdiğini bildirmesi hakkındaki uyarıydı: Amerika'ya 'cevabımızı' kısa bir nota şeklinde vermesi bildirilmişti. 7 Aralık günü, gece yarısından sonra saat 1.28'de Tokyo, Nomura'ya şu mesajı iletti: 'Büyükelçi lütfen Birleşik Devletler'e cevabımızı ayın yedisinde ve sizin saatınızla 13'te (mümkünse Dışişleri Bakanı'na) verebilirler mi?'⁽³⁾

Bunu ilk okuyan Washington'da, Donanma Dairesi'nde görevli Japon dili uzmanı üsteğmen Alwin D. Kramer oldu. Pazar sabahıydı. Kramer, Constitution caddesinden Dışişleri Bakanlığı'na kadar yürümedi, koştu. Maraton çekişmesinde olduğu gibi, Pasifik savaşında da ilk haberler, koşan bir adam tarafından ilgililere ulaştırıldı.

Amerikalılar, saldırının ne zaman yapılacağından habersizdiler, ama nereye saldırılacağını bilmiyorlardı. En çok gereksindikleri istihbarattan yoksun ve II numaralı Japon uçak gemisi filolarının da nerede olduğundan habersizdiler. Bu filolarda Japon-

ya'nın en müthiş ve ABD Pasifik Filosu için en büyük tehlikeyi oluşturan gemileri vardı. Sonradan anlaşılacağı gibi, bu en büyük tehlike de, Havai'deki Oahu adasının Pearl Harbor limanında bulunan donanmanın anaüssü için geçerliydi.

Kasım'da ve aralık ayı başında Amerikalılar, Japon donanmasının gemileri arasındaki normal telsiz konuşmalarını saptamışlardı. Haberleşme, görüldüğü kadarıyla güneye; Hong-Kong, Çin Hindî ve Malaysia'ya yönelikti. Bu telsiz trafiğinden Amerikalılar, Japonların Güneydoğu Asya'yı istila etmeye niyetlendiklerini hiç bir yanılmaya yer bırakmayacak biçimde anlamışlardı. Ya da hiç olmazsa böyle bir amaç peşinde oldukları belliydi. Ancak, Japonların I ve II numaralı uçak gemisi filolarının, telsiz trafiğinde sözü geçmiyor ve de kendilerinden hiç bir sinyal alınamıyordu. Japonların altı adet yollu ve büyük uçak gemisinden —Akagi, Kaga, Hiryu, Sorya, Şokaku ve Zuikaku— çıt çıkmıyordu.

Büyük uçak gemileri, daha önceleri de telsiz susmasına girmişlerdi. 1941 yılı başında, hiç bir sinyal vermeden geçirdikleri üç haftalık bir ara olmuştu. Sonradan bu gemilerin, anavatana döndükleri için ses çıkartmadıkları öğrenilmişti. İkinci kez yine sesleri kesilince Amerikalılar, uçak gemilerinin bu sefer de yine anavatana döndükleri gibi yanlış bir inanca kapıldılar.

1 aralıkta, ABD Pasifik Filosu Başkomutanı Amiral Kimmel, Bahriye İstihbarat Dairesi'nden, iki uçak gemisi filosunun nerede olduğunu bilip bildiklerini sormuştu. İlgili daire subayı Layton da, soruya şu karşılığı verdiğini hatırlamaktadır: 'Hayır efendim, habersizim. Karasularında olduklarını sanıyorum, ama nerede olduklarını bilemiyorum.'(4) Oy-

sa aynı gün, yani 1 aralıkta, yirmi dört refakat gemisiyle birlikte o altı uçak gemisi, Tankan körfezin-den Pearl Harbor'a kadar sürecek olan yolculuklarının bir gün öncesi, bekleyiş heyecanı içindeydiler.

Filo komutanı, Visamiral Nagumo'ydu. Harekatin mimariysa, Japon Donanması Başkomutanı Amiral Yamamoto. Nagumo'nun büyük gemileri, kötü hava koşulları altında ve bomboş bir denizde doğuya doğru yola çıktılar. İlk darbelerini indirmeden altı gün önce denize açıldılar. Japonya'dan ayrıldıklarından beri, telsiz susmasını hiç bozmamışlardı. Havai'de onların geldiğini gören iki kişi, bir ABD radar deneme üssünde görevli olan iki nöbetçi erdi. Ama kimse erlerin sözünü önemsemedi tabii...

Pearl Harbor, girişi Oahu adasının güney kıyısında bulunan, yonca yaprağı biçiminde derin bir koydur. Ordunun radar üssüyse, Oahu'nun kuzey ucunda bulunuyordu. 7 Aralık günü sabah saat 7'de, adanın 139 mil kuzeyinde uçağa benzer ve giderek yaklaşan çok sayıda radar dalgası nöbetçi askerler tarafından görüldü. Bu kişiler, er Elliot'la Lockhart'tı. Elliot'un ifadesi son derece açıktır:

Biz, sabah saat 4-7 nöbetindeydik. Görevimiz sadece eğitim, uçuşları saptamak ve bunları istihbarat merkezine bildirmektir. Radar işleminin planlamasını öğrenmiştim; ama düşman hedeflerini saptamak konusunda alan taramasını kesinlikle bilmiyordum. 4-7 nöbetinden sonra, önceden verilmiş iznimsiz kullanacaktık. Bu durumda, elbetteki büyük uçak dalgasını saat hemen 7'den sonra ancak saptayabildik. Lockhart, 139 mil uzaktan aldığımız sinyaller karşısında, önce makinenin arıza yaptığını sandı. Aracın iyi işlediğini ve gösterdiği verileri doğruladıktan sonra, sinyalin yaklaşan uçaklara ait olduğuna karar verdik. Lockhart'a, durumu hemen istih-

batı merkezine haber vermesini önerdim. O anda bu işi pek önemsedilğini sanmıyorum, çünkü nöbetimiz sona ermişti; ama yine de bilgiyi istihbarat merkezindeki operatör er, McDonald'a ilettik. Bununla birlikte, saat yedili geçtiği için nöbeti biten herkes, merkezi bırakıp gitmişti. McDonald'a böyle bir durumda ne yapılması gerektiğini bilen birini bulmasını söyleyip, bulduktan sonra da bizi yine aramasını bildirdim. Az sonra, Teğmen Tyler tarafından arandı; telefona Lockhart karşılık verildi. Bu işi unuttun dediler. Pearl Harbor'un başlaması böyle oldu işte.

İş unuttun diyen adamı savunmak için şunu belirttim ki, bu zat istihbarat merkezine o sabah atandıktan sonra, ilk kez göreve geliyordu.(5)

Nagumo'nun vurucu gücüyle sağlanan ilk radar ilişkisi üzerine, hiç kimse eyleme girişmedi. Ordu, uçaklarının ABD donanmasına ait olduğu sonucunu çıkartmış ya da bunun, beklenen bir B 17'ler uçuşu olduğunu düşünmüştü. Belki hiç aldırmamışlardı bile. Alarm da verilmemişti. Pasifik savaşına katılan kuvvetler arasında ilk ve en kötü irtibat zaafiydi bu.

Japon uçakları, kara ordusunun radarlarında görüldüğü zaman, uçak gemilerinden çoktan 100 mil uzaklaşmışlardı. Pearl Harbor'a ulaşmaları, yarım saatlarını daha aldı. Kuzeyden gelen 183 uçaklık ilk dalga, üç ayrı yönden yaklaştı. Bir bölüm Oahu'nun çevresinden batıya uçup, limana deniz yönünden sokuldu. Bir başka kol, batıdan yaklaştı. Üçüncüsü adayı aşp, karadan saldırdı.

İkinci bir uçak dalgası da doğudan ve yine deniz yönünden taarruza geçti. Saldırı iki saat üzerine düzenlenmişti. Elindeki kaynakları zayıf ve karakteri bakımından da sıkı elli olan Amiral Cunningham, Taranto'daki İtalyan Filosuna saldırmak için 23

uçak kullanmışken; Yamamoto akında 353 uçak kul-
landı. Kaybı 29 uçak, eilibeş subay ve subay yar-
dımcısıydı. Amerikalılarsa genellikle yok edilen 349
uçak, 3700 denizci, asker, deniz piyadesi ve sivil ya-
nında, onsekiz de batan ya da ağır yaralanan savaş
gemisi yitirdiler.

Saldırı sabah saat sekizde başladı. 8.30'da 'A-
rlzona' zırhlısı infilak etmiş, 'West Virginia' batmış
ve 'Oklahoma' da alabora olmuştu. Öbür dört zırhlı-
dan 'California', 'Tennessæ', 'Nevada' ve 'Maryland'
la 'Pennsylvania' ise yaralanmışlardı. Bu uğursuz
günde, Amerikalılar hesabına sevinilecek tek olay,
Pearl Harbor'a Japon denizaltı baskınının başarısız-
lığıydı. Hiç bir sonuç vermeyen hareket sırasında
beş, belki de altı Japon denizaltısının yeri saptanıp,
batırıldı.

Nagumo'nun uçaklarının gerçekleştirdiği yakıp
yıkma eylemi iğrençti; özellikle baskın niteliğinde ol-
duğu için daha da iğrençti. 'West Virginia' zırhlısın-
da görevli deniz piyadesi Fiske, 'Arizona'nın nasıl
infilak ettiğini hatırlarken, 'gökten sanki bahriyeli
yağıyordu' demektedir. 'Gülümseyerek olanları sey-
reden' bir Japon pilotunu gördüğünü de unutmamış-
tı.(*) Amiral Kimmel'in yanında bulunan kurmay he-
yetinden bir denizci, Amiral'in dört yıldızlı apolet-
lerini söküp attığına tanık olmuştu. Onun yerine, da-
ha savaşın başında, yirminci yüzyıl savaş tabiatının
değiştiğini anlamış, az bulunur Müttefik kumandan-
larından biri olan Amiral Chester W. Nimitz getiril-
mişti.

Pearl Harbor baskını Amerikalılar için korku ve-
rici olmakla birlikte, 7 aralıkta Japonların gerçekleş-
tirdiği tek saldırı da değildi. Aynı gün Japonlar (ulus-
lararası saat dilimine göre 8 aralığa geçen batı ya-

rımkürede) Hong Kong, Malaysia ve Pasifik'te Amerikalıların elindeki üç adaya daha saldırdılar. Haval adalarının kuzeybatı ucundaki Midway adası, zırhlılar tarafından topa tutuldu. Midway'in bin mil kadar güneybatısında bulunan Wake adası da havadan saldırıya uğradı. Yine batıda, bin beş yüz mil daha uzakta, Japonların Mariana takımadalarına Amerikalıların en yakın yeri olan Guam adası da saldırıya uğradı.

Asya kıtasında Hong Kong, hem havadan bombalandı, hem de denizden. Singapur ve Malaysia havaalanlarına karşı hava saldırıları düzenlendi. Japon ordusu, Güney Tayland'la Kuzey Malaysia'ya çıkartma yaptı. Filipinler'deki başlıca Amerikan üssü olan Clark Field de saldırılardan nasibini aldı. Şimdilik Hollandalılara ait Doğu Hint adalarına dokunulmamıştı, ama yalnız bir ay için...

Bu saldırıların —özellikle Pearl Harbor baskınının— siyasal sonuçları da, askerî sonuçları kadar müthiş oldu. Roosevelt, Amerika'nın ihanete uğradığını biliyordu. Amerikalıların şifre çözmekteki ustalıklarını açıklamadan bunu kamuoyuna bildirme olanağı yoktu. Her şeye rağmen görünüşte bir darbeyle, Amerika'nın koca bir yarım küreye hükmetme olanağını ortadan kaldıran hava saldırısı karşısında şaşkına dönmüş, öfkeden kuduracak hale gelmiş ve burnu iyice sürtmüş bir Kongre karşısında, çirkin tecavüzle ilgili duygularını açıklayabilirdi. Nitekim, '7 Aralık, alçaklığın tarihi olacaktır,' diye konuştu. Kongre, Japonya'ya savaş ilan edilmesini hemen onayladı. Hitler de, Birleşik Amerika'ya savaş açtı. Amerika, iki okyanusta birden savaşa katılmıştı.

Washington'da savaş, Pearl Harbor'da açılan soruşturmayla başladı. Amiral Kimmel böyle bir bas-

kına nasıl uğramıştı? Roosevelt ve Cordell Hull'a ulaşan uyarı ona da gönderilmişti; ama pek geç eline geçmişti. Radarların uyarısına ise kulak asılmamıştı. Sorulacak pek çok soru vardı. Amerika, bunların hepsini sordu.

Öfke içinde burunlarından soluyan Amerikalılar, bu sıra Japonların da bir yanlışlık yaptığını düşünecek durumda değillerdi. Hem de büyük bir yanlışlık. Belki de sonunda kendilerini yenilgiye sürükleyecek bir yanlışlık. Pearl Harbor saldırısında Yamamoto ve Nagumo, göz kamaştırıcı bir zafer kazanmışlar, ama asıl batırılması gereken gemileri batırmamışlardı. Pasifik'teki bütün Amerikan uçak gemileri baskından kurtulmuştu. 7 aralıkta uçak gemilerinin hepsi Pearl Harbor'dan uzak bir yerde bulunuyordu.

Japonlar, bu müthiş gemilerin kurtulmasına ilerde çok çok pişman olacaklardı. ABD donanması o sırada bu gerçeği kabule pek yanaşmıyordu, ama zırhlılar çoktan baş ağrısı olmaya başlamıştı bile. Önemli olan, uçak taşıyan gemilerdi. Bundan sonra Pasifik'teki savaşta asıl sonucu alacak güç, yollu uçak gemileri olacaktı. Yamamoto gibi, Amerikalılar da bunları nerede kullanacaklarını çok iyi biliyorlardı. Ama onların Japonlardan daha çok pilotu vardı ve üstelik pilotları daha da ustaydı.

Pasifik savaşının büyük bir bölümü, adalara sahip olma çabasıyla geçti. Japonlar yeni elde ettikleri toprakları koruyabilmek için Amerikalıları Filipinler'den, Güneydoğu Asya ve Batı Hint adalarından uzak tutacak bir dizi üssü ele geçirip, tahkim etmeyi tasarlamışlardı. Batı Pasifik'i kuvvetle savunulan bir Japon gölü haline getirmek amacını güden bu plan hiç de sanıldığı gibi gülünç değildi. Pasifik Ok-

yanusu Atlantik'in aksine takımadalar ve ada dizileriyle noktalanmıştı. Japonlar Wake adasını, Marshall adalarını ve Bismarck takımadasını da kapsayan bir savunma hattı kurmayı öneriyorlardı.

Singapur Düşüyor

Japonlar Wake ve Marshall adalarının batı ve kuzeyindeki bütün denizleri bundan böyle kendi denizleri olarak belllemek istiyorlardı. Japonya, kuzeyde kendi adaları, güneyde Yeni Gine, batıda Filipinler'le sınırlanmış açık sularda, iki büyük takımadayı işgal edecekti: Batıda Palau'dan, doğuda Truk ve Ponape'ye kadar uzanan Carolines adaları ve en güney ucundaki Guam adasıyla birlikte kuzeye doğru kıvrılan Marianas takımadaları. Japonya'nın kendi sınırları içinde bir başka ada dizisi de güneyde Tokyo körfezinden, Bonins ve Iwo Jima'ya kadar uzanıyordu. Bir başka dizi, Güney Japonya'yı Okinawa ve Taiwan, o zamanki adıyla Formoza'ya bağlıyordu.

Pearl Harbor saldırısını izleyen üç ay içinde Japon savaş çabasının iki amacı vardı. Bunlardan birincisi, Güneydoğu Asya ve Hollanda'ya ait Doğu Hint adalarının zengin ve iştah açıcı topraklarını ele geçirmektir. İkincisi de, savunma hatlarını güven altına almak ve güçlendirmek, Birleşik Amerika'yla Avustralya arasındaki bağlantıyı tehdit edecek kadar güneye kaydırmaktır.

Japonlar ilk amaçlarına, insanı korkutan bir çabuklukla eriştiler. Pearl Harbor, 7 Aralık 1941'de bombalanmıştı. 10 aralıkta Guam'ı işgal ettiler. 23 ara-

lıkta da, Wake adasını. Noel günü Hong Kong'a girdiler. 8 Şubat 1942'deyse, Burma'nın başkenti Rangoon'a ulaşılar. 15 şubatta Singapur düştü. 19 şubatta Avustralya'nın Darwin şehrini bombalıyorlardı. 2 martta Batavya'yı (Hollandalılar buraya Cakarta derdi) yani Batı Hint adalarının başkentini ele geçirdiler. 9 Nisan 1942'de Hint Okyanusu'na giren uçak gemilerinden kalkan uçaklarla Seylan'ı bombalıyorlardı. 6 mayısta ise Filipinler'i istila ettiler.

Aslında Japonlar beş ayrı cephede döğüşüyorlardı. Wake ve Guam gibi tek tek adalara diledikleri darbeleri indirmişlerdi. Sonra Hong Kong'u kuşattılar; Filipinler'e çıkartma yaptılar. Malaysia'yı istila, Singapur'u işgal ettiler. Hollanda'ya ait Batı Hint adalarını da adım adım ele geçirdiler.

Hong Kong'daki İngiliz garnizonu, yenilgiyi herkesin beklediğinden daha geç kabul etti. Çin'in güneydoğu ucundaki Hong Kong'a, öteden beri rahatça harcanabilir gözöyle bakılmıştı. Ama Japonların Malaysia'daki başarıları ayrı bir âlemdi. Önce Malaysia'ya cangılında, sonra da Singapur'da İngilizlere pek küçük düşürücü yenilgiler tattırdılar. Çünkü onlar cangılın aşılamayacağını, Singapur'un işgal edilemeyeceğini sanıyorlardı.

İlondra'da Singapur'un düşmesini Winston Churchill kadar üzüntöyle karşılayan biri daha yoktu. 1940'ta, Amirallik Birinci Lordu olarak Singapur'un savunmasından o sorumluydu ve kabine arkadaşlarına gönderdiği bir belgede şunları söylüyordu:

Singapur, beş adet 15 inçlik top ve 20.000'e yakın askerin savunduğu bir kaledir. En az 50.000 kişilik bir ordunun kuşatması sonunda ancak ele geçirilebilir... Southampton, New York'tan ne kadar uzaksa, Singapur da

Japonya'dan o kadar uzak olduğuna göre, bir Japon ordusunu taşıt gemileriyle buraya göndermek ve bu orduyu, kuşatma sırasında asker ve cephane bakımından takviye etmek, pek umutsuz bir iştir. Üstelik böyle bir kuşatma —en az dört beş ay sürebilir,— İngiltere'nin, savaş alanına güçlü bir donanma göndermeye karar vermesiyle her an yarıda kalabilir. Bu durumda da kuşatma ordusu, savaş tutsağı haline dönüşebilir... Genellikle ihtiyatlı bir ulus olan Japonların, asıl kuvvetlerini Sarı Deniz ve Çin'de başarı kazanmak üzere sakladıkları ve bu bölgede çok uğraştıkları sırada, böylesine çılgınca bir girişimde bulunmaları olanağı yoktur.(?)

Gerçekte Japonlar, çıkartma gemileri yerine bisiklet kullandılar. Pearl Harbor'dan iki gün sonra, Churchill'in dem vurduğu güçlü donanmayı bombalayıp batırdılar: 'Prince Of Wales' ve 'Repulse' kruvazörü. Malaysia ve Singapur'u 50.000 kişilik değil, 35.000 kişilik bir orduyla işgal ettiler. Singapur 15 Şubat 1942'de düştüğü zaman, 130.000 Müttefik askeri tutsak oldu.

Japonların, Malaysia'da Müttefikler'e verdiği bir başka ders de, cangılın tarafsızlığıydı. Singapur düştükten sonra cangılda kalan bir İngiliz subayının, Albay Spencer Chapman'ın yazdığı kitabın adı böyleydi.

Singapur'u kara yönünden savunması beklenen cangıl, Japonları engelleyemedi. Çünkü Japonlar kamyonlarla ilerlemeye kalkışmadılar. Yürüdüler, pedal çevirdiler. Yola da gerek yoktu. Ay değil, birkaç hafta içinde, Singapur'u Malaysia anavatan topraklarından ayıran boğazın kuzey kıyılarına ulaşmışlardı bile. Singapur'daki 15 inçlik toplardan bazıları (hepsi değil), yalnız denize ateş edebiliyordu. İnatçı bir savunma verildi, ama umut yoktu. En sonunda tak-

viye de alan garnizon, özellikle susuzluk yüzünden teslim oldu.

İngilizlerin uğradığı bu ciddi yenilgi üzerine, Churchill daha sonra şunları yazacaktı:

Aslında benim bilmem gerekirdi. Danışmanlarımla bilmeleri gerekirdi. Bana bunlar bir bir söylenmeli ve ben de hesap sormalıydım. Binlerce soru yönelttiğim halde, bu konuda bir şey sormayışım, karada hiç bir savunma hattı olmayan Singapur'un, altı çürük durumda denize indirilen bir savaş gemisi olamayacağının aklımın ucundan bile geçmemesi idi.'⁽⁸⁾

Japonlar, Singapur'u işgal ederken yalnız Malaysia'nın zenginliklerini elde etmekle kalmıyor, ayrıca Malacca Boğazının denetimini de ellerine geçirmiş oluyorlardı. Bu geçit, Pasifik'le Hint Okyanusu'nu birleştiren başlıca su yoluydu.

Japon donanması bu fırsattan hemen yararlanarak, Hint Okyanusu'ndaki ilk ve son saldırısını hazırlamakta gecikmedi. Pearl Harbor'a saldıran Amiral Nagumo komutasında, beş uçak gemisinden kurulu bir filo, Seylan'daki İngiliz hava ve deniz üslerine doğru yola çıktı. Japon gücü, Amiral Somerville'in komuta ettiği İngiliz donanmasından daha kuvvetliydi. Kapişmada İngilizler iki kruvazör ve 'Hermes' adlı uçak gemisini kaybettiler. Ancak Japon uçakları Pearl Harbor'da yaptıklarını, Colombo'da yineleyemediler. Amiral Somerville'in asıl gücünü oluşturan savaş gemilerini gerektiği biçimde saf dışı edemediler.

Somerville, Nagumo'yu çetin bir seçmeyle karşı karşıya bıraktı: İngiliz gemilerini savaşa zorlamak için, onları ya Hint okyanusunun ortasında kovala-

mayı göze alacak ya da artık bir Japon üssü olan Singapur'a erişebileceği bir yerde kalacaktı. Nagumo, aslında çevrede dolaşmakla yetindi. Somerville'in gücüne bazı kayıplar verdirdi, ama kesinlikle yok edemedi. Seylan'ı bombaladı, orayı da yerle bir edemedi. Bunun üzerine anavatana döndü ve bir daha da denizlerde görünmedi.

RAF ve Kraliyet Donanması, o günlerde Japonlara İngilizlerin farkına varamadıkları kadar büyük zararlar verdimişti. Bu donanma, Pearl Harbor kahramanlarının yönettiği, Japon vurucu gücünün en seçkin birliğiydi. O zaman kimseler bilmiyordu, onu yapanların bu değerli gücün yerine bir yenisini koyma olanağı yoktu; Seylan denizinde karşılaştıkları ciddi direnişten sonra hiç bir zaman tam olarak toparlanamayacaklardı.

Nagumo böylece Japon donanmasının eylem menzilini de keşfetmiş oluyordu. Somerville, Japonların cephane, akaryakıt ve yiyecek stoklarını, Okyanus'un Japonya'dan çok uzakta bir yerinde tüketmelerini sağlamıştı. (Japonlar, Amerikalıların, uçak gemilerini deniz ortasında tankerlerle sürekli besleme tekniğini bir türlü öğrenemeyeceklerdi.) O zaman Müttefikler bunu bilmiyordu; ama Japon donanması, Colombo'da her şeye egemen olmadıklarını ve anavatandan bu kadar uzaklarda savaşamayacağını anlamıştı.

Japonlar, Burma'yı Fethediyor

Japonların Burma'yı fethi, Malaysia'yı işgallerinden uzun sürdü. Fakat başarılarının sırrı yine ay-

nıydı. Cangılın kendilerini engellemesine razı olma-
mışlardı. Yolun bittiği yere vardıkları zaman, orman-
lara daldılar ve burasını da aştılar. İngilizler tara-
fından yetiştirilen Burma kuvvetleri, Japonları dur-
durmaya beceremedi. Japon kuvvetlerinin ilk hede-
fi, Burma'nın tek limanı olan Rangoon'du. 1942 mar-
tı başında buraya da ulaştılar.

Burma, aslında içinden iki nehrin, Irrawaddy ve
Sitang'ın aktığı büyük bir vadiydi. Rangoon'un 600
mil kadar kuzeyinde, bu vadiyi doğudan batıya doğ-
ru Burma yolu arşınıyordu. Çin'le Hindistan arasın-
daki tek kara yoluydu. Amerikalılar, büyük bir ya-
nılgıyla Çin'in Japonya'yı yenme çabalarına bütün
gücüyü katılacağını ve bunu istediğini sanıyorlardı.
Bu nedenle de Çin'e yardım etmenin şart olduğunu
düşünüyorlardı. Yani Burma yolu Müttefik strateji-
sinde önemli bir bağlantıydı.

Japonlar 29 Nisan 1942'de Burma yolunun so-
nundaki Lashio şehrini işgal ettiler. Böylece, Bur-
ma'nın yalnız petrol ve kauçuk kaynaklarını ele ge-
çirmiş olmakla kalmayıp ayrıca, Batılı Müttefikler'in
Çin'le ortak tek kara yoluna da sahip oldular. Ame-
rikalı General Stilwell'in esinlendirdiği Çin birlik-
leri, İngiliz ve Burma birlikleriyle birlikte durumu ön-
lemeye çalıştıysa da Japonlar ağır bastı. Müttefik'
ler kuzey ve batıdan Hindistan'a doğru geri çekilme-
ye başladılar. Müttefik direnişi önce Lashio'nun, 30
nisanda da Mandalay'ın işgaliyle kırılmış oldu.

Burma artık üç yıl boyunca Japonların elinde
kalacaktı. Müttefikler Rangoon'u ancak 3 Mayıs 1945
te, savaşın sona ermesine yakın geri aldılar.

Hollanda'ya ait Batı Hint adalarına (o zamanki
adıyla Endonezya) Japon saldırısı, 1942 yılı ocak a-
yı ortasında başladı. Bu arada, Malaysia'daki Ja-

pon kuvvetleri Singapur'u tehdit etmeye başlamıştı. Daha da doğuda, Güney Çin Denizi'nde, General MacArthur'ün komuta ettiği Amerikan - Filipin ortak kuvvetlerine karşı, Filipin adalarının en büyüğü Luzon'da çetin savaşlar veriyorlardı.

Öte yandan, General Wavell komutasında yine ortak bir Amerikan - İngiliz - Hollanda - Avustralya birliği kurulmuştu ve bunlar, Hollanda'ya ait Batı Hint adalarının savunmasından sorumluydu. Savunulacak arazinin ana bölümü, kuzeybatıda Sumatra'yla başlayan bir dizi adadan oluşuyordu. Bu dizi doğu ve güneye doğru Cava, Bali, Flores ve Timor'la devam ediyordu ki, bölge, Avustralya'daki Darwin şehrinden 400 mil kadar uzakta, kuzey - kuzeybatı yönündeydi.

Aralık ayında Japonlar başarılı bir şekilde, o zamanlar İngiliz koruması altında bulunan Kuzey Borneo ülkelerinden Sarawak ve Brunei'ye saldırmışlardı. Ama Japonlar Endonezya'ya asıl saldırılarını, bugünkü Güney Vietnam'da bulunan Camranh körfezinden başlattılar. İstila konvoyları güneye doğru Malaysia ve Filipinler'de devam eden savaşın arasından geçerek hareket etmişti.

Wavell, 10 ocakta komutayı teslim almak üzere Batavya'ya vardığı zaman, durum pek kötüydü. Hollanda kuvvetleri adada küçük garnizonlar halinde parçalanmıştı. Hava desteği pek zayıftı. Müttefik deniz kuvvetleri —Hollanda, Amerikan, İngiliz ve Avustralya— uçak gemisinden yoksundu.

Japonlar, Endonezya'ya karşı en ciddi akınlarını 13 Şubat 1942'de, Güney Sumatra'daki Palembang havaalanına 700 paraşütçü indirerek başlattılar. Singapur Japonların eline geçtikten sonra, Java son derece güç duruma düşmüştü. 56 çıkartma gemisin-

den oluşan konvoy, 18 şubatta Cava'ya doğru Camranh körfezinden ayrıldı. Durum umutsuz görünüyordu. Wavell, doğrudan doğruya Churchill'den aldığı emir uyarınca Hindistan'a hareket etti. Hollanda Kraliyet Donanması'ndan Amiral Helfrich, yerinde kaldı. Onunla beraber kalan Hollanda kuvvetlerinin yanı sıra üç Avustralya taburu, bir İngiliz tank birliğiyle Kraliyet Hava Kuvvetleri'nden beş de filo vardı.

26 şubatta, istilacı güç yaklaşırken, Hollandalı Amiral Doorman, Cava'nın doğu ucundaki filoyu bulup yok etmek üzere Surabaya'dan denize açıldı. Sancağını 'De Ruyter' kruvazörüne çekmişti. Filosunda ayrıca 'HMS Exeter', 'USS Houston', 'HMAS Perth', Hollanda donanmasında 'Java' hafif kruvazörüyle, dokuz da destroyer bulunuyordu: Üç İngiliz, dört Amerikan, iki de Hollanda. Bu gemiler ilk kez ortak bir harekate katılıyorlardı. Doorman, Cava denizine iki çıkış yaptı: Biri 26-27 Şubat gecesi, öbürü de ertesi gece. Asıl eyleme, ikinci çıkış sırasında girildi. Sonradan takılan adıyla Cava Deniz Savaşı, yiğitçe bir çatışma oldu. Ancak Japonlar durdurulacak gibi değildi. İki Hollanda kruvazörü de batırıldı. Amiral Doorman, gemisiyle birlikte sulara gömüldü. 'Perth', 'Houston' ve 'Exeter' daha sonraki kapışmalar sırasında birer birer batırıldılar. Japon istilacıları hedeflerine vardıkları zaman, Cava'daki Müttefik donanmasının varlığı sona ermişti.

Karadaki direniş de pek uzun sürmedi. Hava ve deniz desteğinden yoksun Hollanda garnizonları birer birer düştü. Japonlar ilerlemelerinden önce her seferinde hava desteği sağladılar. Amiral Helfrich 8 martta teslim oldu.

Filipinler'in Çöküşü

Japonların fetih savaşlarının en uzun süreni ve amansızı, Filipinler'de geçti. Filipinler, Endonezya ya da Malaysia gibi zengin bir ülke değildi. Ama Japonlar bütün planlarını tehdit eden bir yerde bulduğu için, Filipinler'i işgal etmek zorundaydılar. Filipinler, Japonların Pasifik'te, kendilerine ait olduğunu kabul ettikleri alanın orta yerinde, güçlü bir Amerikan üssüydü. Hiç de yabana atılmayacak bir güç olan Filipin ordusuysa, daha o zaman General MacArthur tarafından örgütlenip eğitilmişti. Başkent Manila'nın tam kuzeyinde bulunan Clark Field'deki üslerin en büyüğü Luzon'da, ABD Hava Kuvvetleri'nin bir filo B-17 bombardıman uçağı bulunuyordu. Japonlar önce bunların üzerine saldırdı.

Pearl Harbor'un aksine, Clark Field alarmdaydı. B-17'ler, 8 Aralık günü sabah erkenden, beklenen Japon saldırısı sırasında yerde bastırılmamak için havalandılar. Ancak aynı gün, akaryakıt ikmali yapmak ve Formoza'ya bir akını gerçekleştirmek amacıyla piste döndüler. İşte Japonlar bu ara darbeyi indirdi. Akın sırasında 18 B-17 —hemen hemen eldekinin yarısı— ayrıca 80 başka tip uçak yok edildi. Böylece, Filipin gökleri savunmasız kalmış oluyordu.

En güçlü Japon deniz çıkartması 22 aralıkta, Luzon'un kuzey kesimine yapıldı. Japonlar, 14'üncü Ordu'larının tamamını bu hareket için ileri sürmüşlerdi. Bu bile onlara zor yetti. İki hafta süren şiddetli savaşlardan sonra Amerikan ve Filipin birlikleri, Manila'nın batısındaki Bataan yarımadasına sürüldü. Bataan'ı işgal edip savunmakla MacArthur, Japon-

ların Manila'yı bir liman olarak kullanma olanağını reddetmiş oluyordu. Yarımada çok iyi tahkim edilmiş, fakat son derece kalabalıktı. 160.000 asker ve sivil, bu ünlü ve acı kuşatma için üç aylığına burada üst üste kalmıştı. Her kuşatmada görüldüğü gibi, bu sefer de düşmandan çok hastalıklar ve beslenme yetersizliği ölümlere sebep oldu.

Filipinler'de bir yerde kalma girişimi, yiğitçe bir şeydi; ama başarısız oldu. 1942 şubatında Roosevelt ve Marshall, MacArthur'e adayı terketmesini emrettiler. Bu kez yeni bir tehdit altına giren Avustralya'yla ABD arasındaki yolun savunmasını ona emanet edeceklerdi. MacArthur 12 mart gecesi bir torpidobotla ve istemeyerek Filipinler'den ayrıldı.

Bataan ve Corregidor

MacArthur'un Bataan'da yerini alan General Wainwright çok geçmeden takviyeli bir Japon ordusuna göğüs germek zorunda kaldı. Japon Generali Homma, 3 nisanda daha çok adam göndererek Bataan'a saldırıyı tazeledi. 8 nisanda savunma durumundaki askerler açlık ve yorgunluğa daha fazla dayanamayarak Bataan'ı teslim ettiler. Wainwright dört hafta daha Manila körfezindeki müstahkem Vorregidor adasını savundu. Daha sonra da direniş, güneydeki Filipin adalarından Panay, Cebu ve Mindanao'da devam etti. Ancak 1942 yılı yazının ortalarında sona erdi.

Bataan'ın düşmesi kaçınılmaz bir şeydi. Garni-

zonun her yerle ilişkisi kesilmiş, cephanesi tükenmişti ve açlık dayanılmaz haldeydi. Ocak ayında yiyecek kısıtlanmış, martta yeni bir kısıtlamaya gidilmişti. Bataan garnizonu 8 nisanı teslim olduğı zaman, aslında bir açlar ordusu beyaz bayrak çekmişti. Japonlar, onların feci durumlarını düzeltmek için hiç bir şey yapmadılar, ama daha kötüleştirmek için ellerinden geleni artlarına koymadılar. General Homma, tutsakların hepsini adanın 65 mil kuzeyindeki O' Donnell esir kampına kadar yürüttü. Homma'nın askerleri, onlara ne insaf, ne de saygı gösterdi. Su ve yiyecek olarak da pek fazla bir şey vermediler. Bataan savaşının son saatlarında ve —çoğı da— O' Donnell kampına yürüyüş sırasında 25.000'den fazla Amerikalı ve Filipinli öldü.

Öbür 22 bin kişi de kampa yürüyüş sırasında can verdi. Japonların savaş tutsaklarına karşı insafsızca davranışlarının en kötü örneklerinden biri oldu bu. General Homma, savaş kurallarına ve insanlık gereklerine aldırmayan tek Japon değildi. Ama kuvvetli bir olasılıkla en kaba ve amansızı oydu. Bataan'da kazandığı başarıdan sonra zafer sarhoşluğuyla, 'Japon İmparatorluk Ordusu, barbar sürüşü değildir,' demişti.(*) Pislik, bitleri nasıl üretirse, savaşlar da yalan dolanı öyle artırır. Türlü yalanların söylendiğı bir savaşta General Homma'nın iddiası, en alçakça olanlarından biriydi. Bataan'dan sağ kurtulanlara layık görülen muamele, Amerikalılara ve bütün dünyaya, Pasifik'teki düşmanın çapı hakkında çok iyi bir fikir vermişti. Savaşın sonuna kadar hiç bir Amerikalı bir daha Bataan'ı unutamadı.

Bataan'ın tutsak olması, Japonların istila ettikleri topraklarda örgütlenmiş direniş hareketinin sonunu noktalyordu. Dört ay içinde, yani 7 Aralık 1941'

deki Pearl Harbor baskınından, 8 Nisan 1942'de Ba-taan'ın teslim olmasına kadar geçen sürede, Japon-lar düşledikleri Imparatorluğa kavuşmuşlardı.

Coral Denizi Savaşı

Nisanda gözlerini daha da uzaklara diktiler. Sa-vunma hatlarını; yalnız Marshall adalarıyla Wake adasını değil, bütün takımadaları içine alacak biçim-de genişletmeyi kararlaştırmışlardı. Dört ay içinde kolayca kazandıkları başarılarından aldıkları cesaret-le Midway, Gilbert adaları, Ellice adaları, New Heb-rides, Fiji, Yeni Kaledonya, Solomon'lar, Papua (Ye-ni Gine'nin güneydoğu ucu) ve Yeni Gine'deki Mo-resby limanını da topraklarına katmaya karar verdil-ler. Japonların, savunma hatlarını genişletme girişi-mi yalnız Avustralya'yı değil, Avustralya'nın Birleşik Amerika'yla ulaşımını da tehdit edecekti.

Savunma hatlarını genişletmekle Japonlar Avust-ralya'nın kılıcını daha da bileyeceklerini hesaplaya-mamış, Avustralya'nın Amerika'yla ilişkilerinin ne de-rece sıkı olduğunu o sıra anlayamamışlardı henüz. Gerçek şu ki, savunma sınırlarını daha güneye kay-dırmakla, yenilgilerini hızlandırmış oluyorlardı. Papu-a'yı ve Güney Solomon'ları fethetmek isteyen Japonlar, ilk kez kendilerini güç duruma sokmuş oldular:

Ön hedefleri, Güneydoğu Solomon'lardaki kü-çük Tulagi adasıyla, Moresby limanıydı. Bunun tez elden doğurduğu sonuç, Coral deniz savaşı oldu. De-niz kuvvetlerine bağlı hava filolarının birbirleriyle ilk defa kapıştıkları; Amirallerin, düşmanın sancağı-

nı bile görmek fırsatını bulamadığı bir savaşı bu. Çarpışmalar yalnızca pilotlar arasında geçmişti. Ve Japonlar bu savaşı kaybettiler.

Coral denizi, güneybatıda Avustralya'yı koruyan Büyük Resif kayalıkları, kuzeyde Papua ve Louisiade takımadaları, doğuda ve güneyde de Solomon'lar ve Yeni Kaledonya tarafından çevrelenmişti.

Müttefikler'in asıl vurucu gücünü, Amiral Fletcher'in komuta ettiği Amerikan 'Lexington' ve 'Yorktown' uçak gemileri oluşturunuyordu. Japon vurucu gücüyse, Pearl Harbor baskınına katılan iki eski uçak gemisinden, 'Zuikaku' ve 'Şokaku'dan oluşmuştu. Bir de, bunları kullanan tecrübeli pilotlardan... Görevleri, Moresby'a çıkartma yapacak olan istila kuvvetinin yolunu güvenlik altına almaktı. Fletcher'in uçakları, istila gücünü Louisiade'nin kuzeyinde saptadı ve refakat gemisi 'Şoho'yu batırdı. Bu, Amerika'nın Pasifik'teki ilk başarısıydı. İstila kuvvetleri geri döndüler. Fletcher bu sefer Japonların örtü kuvvetini aramaya başladı.

Fletcher denizciliğin yeni sorunlarıyla ilk kez karşı karşıya gelyordu. Bu da uçak gemilerinin güvertesinde uçaklar yakıt ikmali yaparken Japonlara yakalanmamaktı. Çünkü beterin beteri olabildi. Japon keşif faaliyeti, kendisinininkinden çok daha iyiydi. Kaçıp kovalamaca sürüp gitti. Japonlar talihli olmalıydılar. Çünkü uçak gemilerinin içinde bulunduğu hava koşulları çok kötüydü. Buna rağmen Amerikan pilotları 'Şokaku'ya ağır yıkım verdiler. Gemi, onarım için Japonya'ya dönmek zorunda kaldı. Kendi kaybettikleri 33 uçağa karşılık da, en az 43 Japon uçağı düşürdüler. 'Lexington' yaralandığı halde, hareket sona erdikten sonra da yoluna devam edecek durumdaydı. Ancak bir saat sonra

İçindeki bir infilak sonucu, gemi kontrolden çıktı ve bir süre sonra da battı. Yalnızca değerli pilotları ve mürettebatı kurtarıldı.

Bütün bunlardan sonra, Coral deniz savaşının, Müttefikler hesabına yine de kesin bir kazanç olduğu anlaşılmaktadır. Bir Japon uçak gemisi batırılmıştı; Moresby limanının işgali ertelenmişti; bir başka Japon uçak gemisi de, tecrübeli pilotlarıyla birlikte bir süre için harekate katılamayacak duruma sokulmuştu.

Midway

Coral Denizi çatışması, Japonların savaşta ilk deniz yenilgisi olmuştu. Midway savaşı da neredeyse kesin sayılabilecek ilk yenilgi oldu. Yamamoto, 3 Haziran 1942'de Midway'i istila etmeyi, bunu başardıktan sonra da, ABD Pasifik Filosu'nu yok etmeyi tasarlamıştı. Haklı olarak, düşman donanmasının yeni komutanı Amiral Nimitz'in, Havai adalarının en batısındaki adanın işgaline göz yumamayacağını ve Japon donanmasına meydan okumak için, Amerikan filosunun sökün edeceğini hesaplamıştı. Pearl Harbor baskınından sonra zayıf düşen ABD filosu, kağıt üzerinde Japonlarla boy ölçüşebilecek güçte değildi artık. Yamamoto'nun on bir zırhlısıyla, beş uçak gemisi vardı. Nimitz'inse, zırhlısı yoktu; uçak gemilerinin sayısı üçtü ve bunlardan biri de —Yorktown,— Coral çatışmasında yıkım görmüştü. Ancak Nimitz'de de, düşmanında olmayan bir başka şey vardı: Düşman şifresinin anahtarı.

20 Mayıs 1942'de Yamamoto, filosuna seslenen uzun ve karışık bir emri telsizle geçti. Bunu yaparken, yönetim aksaklıkları nedeniyle üç aylık bir geçmiş olan ve Amerikalıların da bildiği bir şifreyi kullanmak zorunda kalmıştı. Aslında bu şifrenin çoktan değiştirilmiş olması gerekirdi; ancak Japon bürokrasisi, Nimitz'den yanaydı. Bu eski şifreyse, sayfaları açık bir kitaptan farksızdı.

27 mayısta Nimitz'in şifre uzmanları kendisine, Yamamoto'nun büyük bir olasılıkla 3 haziranda geniş çapta bir taarruza, 2 haziranda da Aleutian adalarına karşı daha küçük çapta bir saldırıya geçebileceğini haber verdiler. Asıl saldırının Midway'e yönlendirilmesinden kuşkulandıkları halde, bundan emin değillerdi. Yamamoto, yer adlarını belirlemek için bir tür şifre-harf kullanıyordu.

Taarruzun yönetileceği yerin şifre grubu, 'A.F.' harfleriydi. Nimitz'in başşifrecisi Yüzbaşı Joseph J. Rochefort, A.F.'in neresi olduğunu kesinlikle öğrenmek zorundaydı. Bunun üzerine Midway, garnizonuna bir emir göndererek, Japonların bildiğinden emin olduğu bir şifreyi kullanıp adadaki içme suyu tesislerinin bozulduğunu duyuran bir mesaj geçmelerini istedi. Rochefort oltasını attıktan sonra çarpacak balığı beklemeye başlamıştı. İki gün sonra da balık oltaya vurdu. Yamamoto, gemilerine bir mesaj göndererek, A.F.'in su sıkıntısı çektiğini duyurdu.

Nimitz, artık nereye gittiğini çok iyi biliyordu. Zaten geri kalan üç uçak gemisini —Yorktown, Enterprise ve Hornet— Pearl Harbor'da toplamış, 'Yorktown'ın hemen onarımı için emir vermişti. Bu arada, yapılacak iş için yalnız üç günleri kaldığını da söylemişti. Hem de mühendisler onarımın üç hafta sü-

receğini bildirdikleri halde... Üçüncü gün 'Yorktown' denize açıldı.

Nimitz, uçak gemilerini, Yamamoto'nun hiç beklemediği bir yere yerleştirdi. Yani asıl vurucu gücünün kuzey ve doğusuna. Yamamoto'nun uçak gemilerinden kalkan uçakların gerçekleştirdiği hava akınları, Midway'in üzerine plana uygun biçimde kabus gibi çöktü. Saldırıya dört Japon uçak gemisi, 'Akagi', 'Kaga', 'Hiryu' ve 'Soryu' katılıyordu. Hepsi de Pearl Harbor'da bulunmuş gemilerdi. Komutanlarıysa, Pearl Harbor Komutanı Amiral Nagumo'ydu. Yamamoto da başkomuta mevkiindeydi.

4 Haziran günü erken saatlerde kararını birçok kez değiştiren Nagumo, uçaklarına (bunlar filolarını bir deniz saldırısına karşı koruma görevi almışlardı) Midway'deki kıyı mevzilerine ikinci bir saldırıya geçmek üzere yeniden hazırol emrini verdi. 'Hornet,' 'Enterprise', 'Yorktown'dan havalanan ve torpil taşıyan uçaklar ilk akınlarında hiç isabet kaydedemediler. 'Enterprise'dan havalanan ikinci dalga Amerikan pike uçakları daha başarılı oldu. 'Akagi' ve 'Kaga'yı batırdılar. 'Yorktown'ın pike bombardıman uçakları, 'Soryu'yu hareketsiz bıraktı ve 'Hiryu'ya karşı yöneltilen bir akın da başarılı sonuç verdi. Gün batarken, Yamamoto bütün uçak gemilerini kaybetmişti. Amerikalılar sadece 'Yorktown'ı elden çıkarmış buluyorlardı. Daha küçük bir donanma, büyüğünü yenilgiye uğratmıştı. Yamamoto, Japonya'ya döndü. Midway kurtarılmıştı. Bu, o sırada Nimitz'in beklediğinden daha büyük bir zaferdi. Japon uçak gemileri bir daha Amerikalılarla hiç bir zaman boy ölçüşemeyecekti.

Batan 'Akagi' gemisinden kurtulmuş Teişi Ma-

kişima adında bir Japon kameramanı şunları anlatıyordu:

Son akın, pike bombardıman uçakları tarafından yapıldı. Önce 'Kaga'nın üzerine çullandılar ve gemiye tam isabetler kaydettiler. Bombaların nasıl infilak ettiğini gördüm, 'Kaga'nın aldığı yaraların resimlerini çektim. Daha sonra 'Akagi'nin tepesine bindiler. Birinci atış isabet kaydedemedi; ikincisi geminin tam orta yerine bir bomba salladı; üçüncünün bombasıysa, 'Akagi'nin arkasına isabet etti ya da bize öyle geldi. Bu üçüncü bombanın gemiye rastladığını, arka güvertenin bir anda paçam-parça olmasından çıkartmıştık; ama aslında güverte, infilak nedeniyle çıkan yangın sonucu eğri büğrü oluvermişti. 'Soryu'nun nasıl isabet aldığını görmedim. Ama uçaklar 'Kaga'ya saldırıyı kestiğinde dönüp 'Soryu'ya baktım ve onun da alevler içinde kaldığını farkettim. Önce bunun pek ciddi bir sonuç olduğuna ihtimal vermedik. Ama 'Kaga'nın bütün uçakları bu sırada güvertenin altında bulunuyordu. Benzin depoları doluydu. Üstelik hepsine bomba ve torpil yüklenmişti. Önce uçaklardan biri alev alıp parladı ve torpillerinden birini saldı. Torpilin infilakıyla, ikinci uçakta da yangın ve patlama oldu. Birbiri ardından bütün uçaklar aynı sonuca uğradı. Alt güverte bir cehennem halini alıncaya dek böyle sürüp gitti. Patlayan bomba ve torpillerin sayısı elliye yakın olmalıydı.⁽¹⁰⁾

Midway'de uğradıkları yenilgi Japonları, Solomon'lardaki ve Yeni Gine üzerindeki amaçlarından caydırmaya yetmemişti. Moresby limanını almak için Papua'yı dönerek denizden gelmek fikri Amiral Fletcher tarafından önlenince, bu sefer yarımadanın kuzey yönünden, yani arkasından bir saldırı düzenlediler. Bu arada, Tulagi'de bir üs bile kurmuşlardı.

Tulagi üssü ve Moresby'a yöneltilen saldırı, A-

vustralya'yla Birleşik Devletler arasındaki ulaşım konusunda zaten önemli bir tehlike yaratmaktaydı.

Solomon takımadaları, Tulagi'den Guadalcanal ve Yeni Britanya'ya kadar 600 mil kuzeybatıya uzanan iki dizi adadan oluşur. Japonlar Rabaul'da çoktan kuvvetli bir üs kurmuşlardı. Papua, Solomon'lara paraleldir. Moresby'daki Avustralya üssünün, kıtanın en kuzey ucundan uzaklığıysa, Papua'nın güneybatı kıyısına kadar, sadece 300 mildir. 3900 metreye kadar yükselen Owen Stanley dağları, Papua yarımadasının ortasından geçer ve Moresby'dan, yamaçlarının Avustralya yönüne bakan bölümünde Japonların mevzilendiği yerde, Salamua'yı ikiye böler. Müttefikler, Japonları yalnız Papua'dan değil, Solomon'lardan da atmak gerektiğine karar vermişlerdi. Avustralyalıların Papua'ya taarruzunu, General MacArthur yönetecekti. Sonradan yerini Amiral Halsey'in aldığı Amerikan donanmasından Amiral Ghormley de, Solomon'lardaki harekate komuta ediyordu.

Guadalcanal

Solomon'lardaki hareket 7 Ağustos 1942'de, ilk ABD. Deniz Piyade Tugayının, karşılaştığı hafif direnişten sonra Tulagi ve Guadalcanal karşısında bir köprü başı tutmasıyla başladı. Ancak aradan kırk sekiz saat geçmeden, Rabaul'dan gelen Japon savaş gemileri, desteği sağlayan Amerikan gücünü geri çekilmeye zorladı. Böylece deniz piyadeleri, hava ve deniz desteğinden yoksun kalmış oluyordu. 17 ağustosta bu piyadeler, kendi hava pistlerini inşa etmiş-

lerdi bile. Henderson Field, tam zamanında kurduğu savunma hattıyla —tam anlamıyla, tam zamanında— Japonların uzun ve cüretli karşı saldırılarına hazır duruma gelebilmişti.

Guadalcanal'ın işgali, Amerikan deniz çıkartmalarının Pasifik'te girişecekleri uzun harekatin ilkiydi. Japonlar teslim olmayı reddettiler. Inatla yüreklice savaştılar. Cangıldaki koşullara bile razı oldular; hattâ her ne pahasına olursa olsun zaman zaman havalarda üstünlüğü de sağladılar. Her Amerikan çıkartması, başlangıçtaki Guadalcanal'dan, acı bir son olan Okinawa'ya kadar, hep amansız bir direnişle karşılandı. Savaş devam ettiği sürece, ABD. deniz piyadelerinin ve Guadalcanal ordusunun girişimi defalarca tekrarlandı.

ABD. ordusundan General Collins, kumandanları teslim olmayı reddettiği için bir Japon kuvvetini 'yoketmek' zorunda kaldığını çok iyi hatırlamaktadır:

Bu bir cangıl savaşıydı, ama kesinlikle değil. Guadalcanal, sarp ve volkanik bir adadır. Denize dökülen akarsular, cangıl artıklarıyla doludur; fakat aralarından aktıkları vadiler, boyları 2,5'la 3 metre arasında değişen yüksek otlarla kaplıdır. Deniz piyadelerinin ve Amerikan tümeninin verdiği savaşlarda bu otlar önceleri yakılmış, yamaçlar çırılçıplak kalmıştı. Ama akarsu vadileri hâlâ cangıl ürünleriyle doluydu. Biz yamaçları tutarak, vadide sıkışan Japonları çevirdik. Çok amansız bir savaş oldu; çünkü yamaçlar son derece dardı ve Japonlar da çok iyi dövüşüyorlardı. Hiç bir zaman da teslim olmayacaklardı. Japon alayından geride kalanları, Gifu mevzilerinde arkadaşlarından kopardık. Bu mevziyi kuşattıktan sonra, teslim olmaları için Japon askerlerini hoparlörlerle inandırmaya çalıştık. Ama savaşa devam ettiler. Biz de bunun üzerine yamaçlardan inip, hepsini yok etmek zorunluluğunu duyduk. Nasıl olsa teslim olmayacaklardı.⁽¹¹⁾

Gerçekten pek azı teslim oldu. Adadan adaya sıçrayarak kuzeye, Japonya'ya doğru yollarına devam eden Amerikan askerleri ve deniz piyadeleri, ölümden başka bir son bilmeyen, tanımayan amansız bir düşmanla savaşmak zorundaydılar. Pasifik adalarındaki savaş, bütün İkinci Dünya Savaşı boyunca askerlerin vermek zorunda kaldıkları en amansız ve kanlı çatışmaydı.

Japonlar, Solomon'ların ortasından geçen boğaza askerlerini kaydırarak, Guadalcanal'da üst üste saldırılara girişmek üzere Rabaul'dan takviye getirmeyi başarmışlardı. 21 ağustosta küçük bir takviye birliği püskürtüldü. 24 ağustosta daha büyük bir birliğin yeri, donanma tarafından saptandı. Ama eylül başında Japonlar, Guadalcanal'a kuzeybatıdan 6000 asker sokmayı başardılar. Ekim sonunda bir genel karşı taarruza giriştiler ve beceremediler. Kasım ayında daha da büyük bir birliği harekete geçirdiler —10.000 asker.— Ama konvoyun yeri başarılı bir biçimde saptandı ve ancak 4000 Japon askeri, iki Amerikan savaş gemisi olan 'Washington' ve 'South Dakota'nın bir Japon zırhlısını batırarak konvoyu da perişan ettikleri yerde karaya çıkmayı başarabildi. 1943 yılı başında Japonlar, Guadalcanal'dan çekilmeye başladı. Ocak ve şubat başında 13.000 asker geri alındı. Müttefikler artık Solomon'lara yerleşmişlerdi.

Papua'daysa, savaş dağlarda veriliyordu. 1942 temmuzunda, Japonlar yarımadanın kuzeydoğu kıyısıyla güneybatı kıyısındaki Moresby limanının karşısında bulunan Buna üssünü işgal ettiler. Buna'dan da cangıla ve tepelere ilerlediler.

Başlangıçta 11.000 Japon askeri, sarp araziye rağmen hızla ilerledi. Ama Müttefikler —MacArthur'un Avustralyalı ve Amerikalıları— hâlâ bir miktar hava desteğine sahipti. Çoğu Batı çölünde çarpışıp tecrübe edinmiş askerlerden oluşan, Avustralyalılar cangıl koşullarına pek çabuk ayak uydurarak korkularından sıyrılmayı bildiler. Müttefikler, eylülde Japonlara karşı üstünlüğü ele geçirip, düşmanı yeniden Buna üssüne doğru geri çekilmeye zorlamışlardı. Kasımdan, Japon direnişinin kırıldığı 1943 ocak ayına kadar Buna üssü kuşatma altında yaşadı.

Papua'nın büyük bölümünü ellerine geçiren ve Guadalcanal'da bir üs kuran Müttefikler'in bundan sonraki başlıca hedefi, Rabaul'daki sağlam mevzilerdi. Bu üs olmadan, Japonlar Solomon'larda, ya da Güneybatı Pasifik'te tutunamazlardı. Ama bu sırada ne MacArthur'un, ne Halsey'in, ne de ikisinin birlikte, Rabaul'ü hemen geri alabilecek kuvvetleri vardı. Her şeyden önce Solomon'lar ve Yeni Britanya'daki küçük Japon üslerini saf dışı etmeyi kararlaştırdılar. Ama Bougainville'deki, Solomon adalarındaki, Yeni Britanya'daki ve Yeni Gine'nin doğu ucundaki Japon üslerine karşı saldırıya hazırlandıkları sırada, bir başka 'istihbarat zaferi' fırsatı kendiliğinden ayaklarına geldi.

13 Nisan 1943'te 8'inci Japon Filosu Komutanı, Yamamoto'nun bir denetim gezisinin bütün ayrıntılarını gemilerine telsizle duyurmuştu. Mesajda, Amiral Yamamoto'nun 18 nisan günü sabah saat 6'da, Bougainville adasının güneydoğu ucuna yakın Ballale ve Shortland Japon üslerini denetlemek üzere, altı avcı uçağının eşlik edeceği bir bombardıman uçağıyla yola çıkacağı bildiriliyordu. Bu denetleme, hiç bir zaman gerçekleşmedi. Henderson Field'ten havalanan

Amerikan Hava Kuvvetleri'ne bağı 18 P.38 uçağı Balale'nin otuz beş mil kuzeyinde, Yamamoto'nun uçağını kıstırdılar. ABD. Hava Kuvvetleri'nden Yüzbaşı T.G. Lanphier'e, uçağı düşürmesi için ayrıntılı emir verilmişti. Yüzbaşı bunu şöyle anlatıyor:

'Yaklaşık olarak sağdaki açılardan uçağın uçuş yönüne doğru uzun ve sürekli bir ateş açtım. Bombardıman uçağının sağ motoru, ardından da sağ kanadı alevler içinde kalıverdi... Yamamoto'nun uçağının ve namlularının menziline girdiğim zaman uçağın kanadı kopup gitti. Bombardıman uçağı da cangıla çakılacak şekilde uzaklaştı.'⁽¹²⁾

Bir Amerikan yüzbaşı, Bougainville üzerinde, sessiz sedasız, daha sabah kahvaltısı bile etmeden, Japonya'nın en sevilen, en zeki ve kararlı savaş tanrısını tasfiye edivermişti. Yamamoto'nun yerini alacak başka biri yoktu. Japonlar, uğradıkları kayba çok üzü- lüp çok göz yaşı döktüler. Ve —çok önemli bazı an- larda— onun kaybıyla birlikte, onlar da silindiler.

30 Haziran 1943'te Halsey ve MacArthur, ikin- ci büyük eylemlerine girişmişlerdi: Halsey'in adamları Yeni Georgia'ya, MacArthur'ün adamları da Yeni Gi- ne'de, Nassau körfezine çıktılar. Halsey'in amacı, Bougainville'i geri almak için hazırlıklara başlamakti. MacArthur de Salamaua ve Lae'yi işgal etmek üzere hazırlanacak, sonra da Japonları Yeni Gine'den büs- bütün çıkartmayı deneyecekti. Bir Avustralya birliği çoktan, Lae'nin iç kesiminde bir şehir olan Wau'ya, doğru ilerlemeye başlamıştı. Havadan ikmal yapan Avustralyalılar, bu amansız arazide ağır, fakat emin bir biçimde Lae ve Salamaua'ya yürüdü. 4 eylülde 9'uncu Avustralya Tümeni, Lae'ye çıkartma yapıp şeh-

ri aldı. Ertesi gün de, Japonların ricat yolunu kesmek için 1700 paraşütçü, adanın iç kesimine inmişti. Eylül ortasında Müttefikler Lae ve Salamaua'yı geri almışlardı. Finschhafen 22 eylülde saldırıya uğradı ve Avustralyalılar tarafından ekim başında işgal edildi. Artık Japonlar, Papua'dan uzaklaştırılmış sayılabilirdi.

Solomon'larda Halsey'in ilk hedefi, Yeni Georgia'daki Munda Japon hava üssüydü. Amerikalılar pek çok sıkıntıdan sonra 5 ağustosta Munda'yı işgal ettiler. Halsey, Solomon'larda, MacArthur da Yeni Gine'de Rabaul'u kuşatmaya hazırdılar. Halsey'in askerleri 1 Kasım 1943'te Bougainville'e çıktı ve 15 Şubat 1944'te de Green adalarında boy gösterdiler. Rabaul'dan 100 mil uzaktaydılar. Halsey de, kendisini destekleyen Amerikan hava gücünün yardımıyla, Japonya'nın güneydeki tek üssü karşısında egemen duruma geçebilirdi. Bu arada MacArthur, Yeni İngiltere'nin batı ucuna, Avustralyalılar da Yeni Gine'de, kuzeybatıya doğru ilerlediler.

1943 sonbaharından itibaren Birleşik Devletler donanması rahat soluk almaya ve eski gücüne ulaşmaya başlamıştı. Yirmi ay önce Pearl Harbor'da verilen kayıpların yeri doldurulmuştu. MacArthur'ün Yeni Gine'ye dalma hareketiyle, Halsey'in Solomon'lardaki ilerleyişini destekleyecek bol bol asker, uçak ve gemileri vardı ve yeni bir taarruza girişebilirlerdi. Amerikalılar, önce Japon savunma hattı çevresindeki adaları işgal etmeyi kararlaştırdılar. Onlar da Japonlar gibi, bir adadan ötekine sıçrayarak işlerini yürüteceklerdi.

Tartışmaya değer bir karardı bu. Amerikalılar bu savaşta pek çok asker ve denizci kaybedecekti. Japonlar yeni mevzilerini son derece iyi tahkim etmiş-

lerdi. Bunları ellerinden çıkartmamak için umutsuzca ve kararlı dövüşüyorlardı. Öte yandan Amerikalılar, B.29 adıyla bilinen yeni uçaklarının, bu uçan kalelerin Japonya'yı bombardıman edebilmesi için yeni üsler elde etmeye çalışıyorlardı. Tek çıkar yolun sağlanması için de yanlış ya da doğru, pek çok insanın hayatını tehlikeye atmaya hazırdılar.

Marshall adalarının güneybatısındaki Gilbert adalarından işe giriştiler. 1943 kasımında Makin ve Tarawa adalarına saldırdılar. Makin'i pek kolay ele geçirdilerse de Tarawa taarruzu sırasında bin kişi kaybettiler. 1944 şubatında Tarawa'dan sağlanan hava desteğiyle, Marshall adalarından Kwajalein'a çıktılar. Yine çok kanlı savaşlar geçmişti; ama 22 eylülde Amerikalılar yalnız Kwajalein'ı almakla kalmayıp, takım-adanın öteki adalarından Engebi, Eniwetok ve Parry'yi de ele geçirdiler.

Marshall adalarının işgalinden sonra, Amerikalılar bu sefer de dikkatlerini Carolines adalarının batısındaki Truk'ta bulunan önemli bir Japon üssüne çevirmişlerdi. Amerikalılar Truk'ta, Japonların Pearl Harbor'da deneyip beceremedikleri şeyi gerçekleştirdiler: Üssü, uçak gemilerinden havalanan uçaklarla yok ettiler. İki gün içinde, 17 ve 18 şubatta, Amiral Marc Mitscher komutasındaki bir uçak gemisi filosu, Truk'taki Japon tesislerinin üzerine, onların Pearl Harbor'a attıkları patlayıcı maddelerin otuz kat fazlasını yağdırdı. Truk bundan böyle kullanılamayacaktı.

Bu arada Rabaul da aynı durumdaydı. Japonya'nın Güneybatı Pasifik'teki başlıca üsleri, zararsız hale getirilmişti. Amerikalılar yanlarından ellerini kollamayı sallayarak geçebilirlerdi. MacArthur, Hollanda Yeni Ginesi'ndeki Hollandia'ya doğru harekete geçti. Nimitz'se, dikkatlerini Marianas üzerinde topladı.

15 haziranda iki ABD. Deniz Piyadesi Tümeni, Güney Mariana adalarından Saipan'a karşı taarruza geçti. Dört gün sonra bir Japon uçak filosu savaşa karıştı ve Japon deniz pilotları savaşın en ağır yenilgilerinden birine uğradılar. Mitscher'in pilotları, kaybettikleri 30 uçağa karşılık 300 Japon uçağı düşürmüşlerdi. Amerikan denizaltıları da, Japon uçak gemilerinden ikisini batırdı. Ertesi gün Mitscher'in pilotları, bir gemiyi daha ağır yaraladılar. Sonunda bu gemi de battı. Filipin deniz savaşı, o zaman anlaşıldığından çok daha kesin biçimde sonucu etkileyecekti. Çatışma bittiğinde, Japon vurucu gücünün elinde yalnız otuz beş deniz uçağı kalmıştı.

Japonlar Saipan'da şiddetle direndiler. Temmuzda savaş sona erdiği zaman, verdikleri kayıp 24.000'i oluyordu. Mariana adalarından öbür ikisi, Guam ve Tinian da, ağustosta Amerikalıların eline geçmişti. Tinian, Hiroşima'ya atom bombasını atacak olan B.29 uçağının havalandığı adaydı.

Leyte

Marianas ve Caroline adalarının Amerikalıların eline geçmesinden sonra, MacArthur ve Halsey doğru Filipinler'e yürümek kararı aldılar. 1944 eylülünde, MacArthur'ün kuvvetleri Yeni Gine'yi denetim altına almıştı. Halsey'le birlikte Filipinler'in güneyindeki Mindanao ve Leyte adalarına bir darbe indirmeyi ve Japon kuvvetlerini —bu sırada Hollanda'ya ait Batı Hint Adalarını, Celebes'leri ve Borneo'yu hâlâ denetim altında tutuyorlardı— kendi başlarına bırakmayı

kararlaştırdılar. O ikisi gibi güçlü olmayan başka yöneticiler, belki de böylesine cüretli bir atılıma girmeden önce kararsızlık edebilirlerdi.

Ancak, onlar da üç üssü daha ele geçirmek zorundaydılar: Gereksindikleri bir havaalanı olan Palau takımadalarındaki Pelelio, bir başka hava üssü olan Morotai ve Caroline adalarındaki Ulithi deniz üssü. Peleliu'da çok şiddetli bir direnişle karşılaştılar; ama öbür iki üssün hakkından kolayca geldiler. MacArthur artık, dönmeye söz verdiği ve daha önceki çatışmalar sırasında ayrıldığı Filipinler'e geri gelebilirdi.

Leyte'ye yapılan çıkartmanın ilk sonucu, büyük çapta bir deniz savaşı oldu. O zaman belki bilinmiyordu ama, bu çatışma, Japon filosunu saldırgan bir güç olmaktan çıkartmıştı. Japonlar, deniz kuvvetlerini üç gruba ayırmışlardı. Başlıca uçak gemisi filoları, son zamanlarda tecrübeli pilotlarından çoğunu kaybettiği için zayıf durumda olduğu halde, hâlâ Filipin takımadalarının kuzeydoğusunda devriye geziyordu. Bütün umutları, Amerikan uçak gemisi filosunun dikkatini, görevleri çıkartma gücünü yok etmek olan öbür iki Japon uçak gemisi filosundan başka yöne kaydırmaktı. Bunlardan Amiral Nişimura komutasındaki güce, Surigao boğazından geçip, Leyte körfezine girme emri verilmişti. Bu deniz kuvveti, Amiral Oldendorf komutasındaki bir Amerikan filosu tarafından hemen bütünüyle yok edildi ve tarafların verdiği savaş, Pasifik'teki savaş gemileri arasında klasik türde geçen ilk ve son çatışma oldu.

Kendisinden önceki pek çok amiral gibi, Oldendorf da düşmanın üzerinden silindir gibi geçerek zaferi kazandı. Nişimura boğazda, gemileri önde saf halinde seyrederken gelip geçiyordu. Oldendorf, kuvvetlerini Nişimura'nın öncü hattı üzerine saldı. Filo-

daki bütün Amerikan topları, Japon öncü hattının üzerine ateş kusabilir, ama hattın gerisindeki Japon gemileri buna karşılık veremezdi. Bu ateşten yalnız bir Japon kruvazörüyle bir destroyer kurtulabildi.

Düşman gücü dosdoğru Sirugao boğazına yaklaşıırken, Oldendorf, üzerine bir dizi torpil salladı. Boğazın güney girişinde çok sayıda torpidobotu vardı. Boğazın içinde de, her iki yakanın önüne destroyerlerini yerleştirmişti. Boğazın başında, daha ağır ve büyük gemilerden oluşan dört hat bulunduruyordu: Altı zırhlı, üç ağır kruvazör, ayrıca iki hafif kruvazör filosu ve bunlarla birlikte bir Avustralya Kruvazörü, ve hepsi de hareket halinde hazırды. Anakuvveti, devriye gezer gibi boğazın iki yakası arasında hareket ederken, sekiz ve on deniz mili kadar aralıklarla ateş açıyordu. Görüntü ve sonuçları unutulmayacak gibiydi. Bir destroyer birliğine komuta eden Roland Smoot, şunları anlatıyordu: 'İzli mermilerin gece karanlığındaki yay gibi ışıkları, bir tepeyi aşan trenin ışıklarını hatırlatıyordu insana. Önce hiç bir hedefi görmek olanağı yoktu. Hemen ardından alevler yükseliyor, patlamalar işitiliyor ve bir başka gemi göze çarpıyordu.'⁽¹³⁾

Amiral Kurita komutasındaki üçüncü Japon uçak gemisi filosunun aldığı emir de, Leyte körfezine yönelmek ve MacArthur'un taşıt araçlarına saldırmaktı. Amerikan denizaltıları, Kurita'nın ağır kruvazörlerinden üçünü batırdı; Mitscher'in filosundan pilotlar da, Sibuyan denizinde bir zırhlıyı suların dibine gönderdiler. Halsey Kurita'nın yenildiğini sanıyordu. Çıkartma harekatı başladı. Japon uçak filosunun hiç bir zarar vermeden kaçmasını istemediği için Halsey, anauçak gemilerini, filoyu kovalamak üzere kuzeye gönderdi. Oysa Kurita, geri kalan dört zırhlısı ve altı

ağır kruvazörüyle gece karanlığında tam yolla doğuya ilerliyordu. 24 ekimin gece yarısındaysa, daracık San Bernadino boğazını aşp güneye, Leyte körfezine, MacArthur'ün henüz pamuk ipliğine bağlı köprü başına doğru yol almaktaydı. Bir komuta anlaşmazlığı olmuştu. Halsey hâlâ, Kurita'nın işi bitti sanmaktaydı. MacArthur de, Halsey'in Kurita'yla baş edebileceğini düşünüyordu. En sonunda Amiral Sprague komutasındaki altı hafif Amerikan uçak gemisi, 25 ekim günü erken saatlarda Samar adasının doğusunda Kurita'yla karşılaştı.

Amiral Sprague'ın refakatçi uçak gemileri, genellikle konvoyların korunmasında kullanılan ve keşif işlemleri için yararlanılan şilepten bozma teknelerdi. Bunlar Atlantik Savaşı sırasında denizaltılara karşı kullanılmak üzere geliştirilmişti. Büyük, yollu ve donanmaya eşlik eden uçak gemileri gibi gerek saldırıda, gerekse savunmada etkili olabilecek tekneler olmayıp, üstelik de ağırdılar. Samar adası savaşının başında, Amiral Sprague'ın anakuvvetini oluşturan uçak gemilerinin hızı, 14 fersah yaya kalmış durumdaydı. Komutan en sonunda yağmurdan yararlanma fırsatını buldu. Ayrıca, silah bakımından zayıf her amiralin baş vurduğu dosta, sis perdesine sığındı. Düşmana oranla az sayıdaki uçakları da elden geleni yaptı. Bu arada yakıt ikmallerini, Filipinler'de kullanılan tek havaalanından sağlamışlardı. Sonunda Sprague'ın, uçakların inme olasılığı yüzünden gemilerini rüzgara karşı yol almaya zorlamasını önlediler. Böyle hallerde küçük uçak gemileri için durum kötü sonuçlar doğurabilirdi. Fakat kurtuluşu Sprague'ın destroyerleri sağladı. Savaş başladıktan yarım saat sonra Sprague, düşmanın 'şaşırtıcı bir hızla yaklaştığını, ateş gücünün hacim ve etki bakımından giderek art-

tiğini' bildiriyordu. Bu sırada düşmana en yakın destroyer, 'USS Johnston'du:

'Johnston' bu savaşa katıldığı sırada, donanmada hizmete girişinin ilk yılını doldurmasına iki gün kalmıştı. Kumandanı olan Ernest E. Evans, bir Şeroke kızılderilisiydi. Denizciliği seçen bu Amerikalı yerli, Japonların savaşı kazanacağına hiç inanmıyordu. 27 Ekim 1943'te yeni mürettebatına şöyle seslenmişti: 'Bu bir savaş gemisi olacaktır. En amansız biçimde savaşmak niyetindeyim. Gelmek istemeyen varsa, gemiyi şimdiden bıraksın, daha iyi!'⁽¹⁴⁾

'Johnston'un saptadığına göre Japon kuvveti dört zırhlı, yedi kruvazör ve on iki, belki de daha çok sayıda destroyerden oluşuyordu. Yirmi dakika süreyle, Kaptan Evans bir savaş gemisi komutanının en büyük kâbusunu yaşadı: —Karşılık verme olanağı bulmadan, düşmanın ateş menzili içine girmek, refakatçi uçak gemilerini korumak için suni sis saldı. 'Son barutunu atıncaya kadar dümen tuttu'.— Kendisine ateş eden gemideki topçu subayının hesaplarını altüst etmek için menzil dışı kalan komutanın geleneksel yöntemiydi bu.

Denizde topçu ateşini ayarlamak için yapılan normal hesaplar, gerek ateş eden topun, gerekse topun ateş ettiği hedefin hareket halinde olması yüzünden iyice karışıktır. Topçu subayı hem hedefinin rotasını ve hızını, hem de kendi gemisinin rota ve hızını hesaba katmak zorundadır. Ayrıca merminin hızı, rüzgarın hızı ve yönü de gözönüne alınacaktır. Attığı mermilerin denizde yukarıya fıskırttığı suyu görürse, atışının kısa düştüğünü anlar ve biraz daha uzatabilir. Atışlarının hedefin ilerisine düştüğünü farkederse, hedefin hızının tahmin ettiğinden yüksek olduğunu kestirir. 'Son barutunu atıncaya dek dümen

tutma' alışkanlığı, topçu subayının ilk hesaplarının doğru, yeniden yaptığı hesaplarınsa yanlışlığına göre kazanılır. 'Son barutunu atıncaya dek dümen tutmak' —belki de sanıldığından cüretli bir şeydir,— sanatı, size ateş eden adamın başlangıçtaki hatalarını, aşırılığa kaçarak düzeltmesini sağlamaktır. Eğer ilk salvosu geminin kıç tarafında karavanayla bitmişse, düşman tahmin ettiğinden daha hızlı yol aldığınızı sanacaktır. Bu durumun doğru karşılığı daha hızlı gitmek değil, daha yavaşlamaktır. 'Son atıma göre dümen tutmak' çok denenmiş bir teknik olup, türlü değişiklikleriyle, İkinci Dünya Savaşı boyunca zeki topçu subaylarını bir hayli yanıltmıştır. Ama bu iş, sağlam sinir isteyen bir sanattır. Kaptan Evans böyle bir yöntemi yirmi dakika süreyle kullanmak zorunda kalmıştı. Bir destroyer için çok uzun bir süreydi bu. Düşman 5 inçlik toplarının menzili içine girince de, 200 topunu ve 10 torpilini, sonradan batan Japon kruvazörü 'Kumano'nun üzerine ateşledi. Bu arada 'Johnston' da üç isabet almıştı. Motorlarından biri stop etmiş, çark dinamosu, 5 inçlik top taretlerinin dinamosu ve pusulası bozulmuştu. 'Johnston' bir Japon zırhlısıyla karşı karşıya geldikten sonra, refakatçi uçak gemisi 'Gambier Bay'e ateş açan bir Japon kruvazörüne saldırdı.

Evans'ın hedefi, ateşi uçak gemisinin üzerinden kaydırmak ve uçak gemilerine doğru yaklaşan bir Japon destroyer filotillasına karşı çıkmaktı. Gemisinin atacak torpili kalmamıştı, motorlarından yalnız biri çalışır durumdaydı, tekne ancak el dümeniyle yönetiliyordu ve kaptan köprüsü de alevler içindeyken, 'Johnston' en sonunda top taretlerini çalıştıran bütün dinamolarını yitirdi, ikinci motoru da stop etti. Japon destroyerleri geminin hesabını ancak ertesi sabah

saat onu çeyrek geçe bitirebildiler. Tekne, yaklaşık üç saat aralıksız savaşıyordu. Kumandanı Evans'la birlikte 327 kişilik mürettebatından 187'si kayıptı.

Öbür iki Amerikan destroyeri, 'Hoel' ve 'Samuel B. Roberts'de, buna benzer yığıtçe eylemlere giriştikten sonra battılar. Pasifik savaşının en umutsuz destroyer hareketinden biri de bu olmuş, ne var ki amacına ulaşmıştı. 'Johnston', 'Hoel' ve 'Samuel B. Roberts' in mürettebatı yalnız MacArthur'un Filipinler'e dönüşünü sağlayan elemanlar değil ayrıca güven içinde dönmesini gerçekleştiren ilk kuvvetlerdi.

Amiral Sprague, beş gemi kaybetmişti. İki refakatçi uçak gemisi olan 'Saint Lo' ve 'Gambier Bay', destroyerlerin kendilerini korumak için gösterdiği bütün çabalara rağmen batırılmıştı. Saint Lo, Japon donanmasının Kamikaze adlı ilk intihar pilotları tarafından batırılmış bulunuyordu. Sprague'ın rakibi Amiral Kurita, yenildiğini asla kabul etmedi. Öğleden sonra yine San Bernadino boğazına yönelmişti, sonra da Borneo'daki Brunei'ye dönmek niyetiyle, Doğu geçidine rota tuttu.

Samar adası savaşı, sıkı bir izleme hareketiydi. Amerikalılar çok gemi kaybetme niyetinde değillerdi. Konuyla doğrudan doğruya ilgili amirallerden Sprague ve Oldendorf —bu sırada Halsey, başlıca Japon uçak gemisi filosunu izlemekle görevlendirilmişti— o anda San Bernadino'dan geçip gelen gemilerin, Japonların Leyte körfezi çıkartması için görevlendirdiği asıl kuvvetler olup olmadığını bilecek durumda değildiler. Suriago boğazında kesin, kitaplardaki kuralara uygun matematiksel bir zafer kazanan Oldendorf, hiç kayıp da vermediği için, haklı olarak MacArthur'u desteklemek üzere bulunduğu yerde kalmayı kararlaştırdı. Filosu, zırhlı bakımından güçlü, uçak gemilerin-

den yana zayıftı ve oraya nasıl olsa zamanında yeti-
şemezdi. Sprague kendi bildiğini okudu. Samar adası
çatışması, John Paul Jones'un en yüce geleneklerine
uygun biçimde yönetilen bir deniz savaşıydı. Zayıf bir
kuvvet, kendisinden üstün güçler karşısında pes et-
meyi yadsımişti.

MacArthur, Leyte'deki durumunu sağlamlaştıra-
cak güçteydi, ama ancak büyük zorluklara katlana-
rak. Japon takviyeleri, mavnalardan destroyerlere ka-
dar her türlü tekneyle taşınarak, Japon işgali altın-
daki öbür Filipin adalarından Leyte'ye akın etti. İlk
kez şaşkına dönen Amerikalılar, uçakları patlayıcı
madde dolu ve hedeflerini buluncaya dek arkalarını
bırakmayan Kamikaze pilotlarıyla baş etmek zorun-
da kalmışlardı. Amerikalılar bu garip ve kahredici
uygulamaya karşı henüz hazırlıklı değildiler.

MacArthur'un askerleri, Leyte'de pek yavaş ilerle-
yebiliyordu. Hava desteği sağlayan Halsey'in uçak ge-
mileri de ağır kayıplara uğruyordu. MacArthur'un kuv-
vetleri, 1945 yılı başlarına kadar Filipinler'de ya da
en büyük adası olan Luzon'da tam güvenliği sağlaya-
madılar. General bundan sonraki, Japonya'nın istilası
görevini benimsemişti. Filipinler, 1945 kasımında Ja-
ponya'yı istilayla görevli beş milyonluk bir ordunun
anaüssü olacaktı.

Ama bütün bu hazırlıklar gereksizdi. Leyte kör-
fezi savaşı, aslında Amerikalıların hesapladıklarından
çok daha önemli bir zaferdi. Başlıca Japon deniz gü-
cünü Filipinler'de yenilgiye uğrattıklarını biliyorlardı.
Bilmedikleri, yendikleri gücün, Japonların zaten tek
deniz gücü olduğuydu.

Bir işin gerçek yüzünü sonradan öğrenmek, in-
sanoğluna bazan pek acı gelebilir. Amerikalılar da,
Leyte'den sonra artık denizlerin mutlak hakimi ol-

dukklarını anlayabilselerdi, belki de savaşı başka türlü sürdürür ve pek çok insanın hayatı da böylece kurtarılmış olurdu. Oysa daha pek çok adayı ele geçirmek gerektiğini sanıyorlardı.

Iwo Jima ve Okinawa

Istedikleri bu adalardan ikisi, Tokyo körfezinden güney yönüne, Bonins adaları ve Orta Pasifik'e doğru uzanan adalar zincirinin en güney ucundaki Iwo Jima'yla, Güney Japonya'yı Formoza'yla birleştiren Ryukyu adalarından biri olan müstahkem Okinawa'ydı. Amerikalılar her iki adada da birer üs kurmak ve böylece Japonya'ya hava akınları düzenleyen B.29'ları destekleyecek avcı uçaklarını buralara yerleştirmek niyetindeydiler.

Bunu sağlamak için Iwo Jima'da 6000, Okinawa ve çevresinde de 12.000 Amerikalı can verdi. Iwo Jima'da ölen Japonların sayısı 21.000, Okinawa'dakilerin de 100.000'e yakındı. Iwo Jima volkanik, kasvetli ve küçük bir adadır. Genişliği 12 kilometre kareye yakındır. Amerikalılar bu adayı dört günde işgal edebileceklerini sanıyorlardı. Oysa savaşlar tam beş hafta sürdü. Üç deniz piyade tümeni, Iwo Jima'nın yanardağı olan Suribaşı'nın eteklerindeki siper ve mevzilere sinen inatçı ve kararlı Japonları bulmak için, lavlar üzerinde amansız çarpışmalara katıldılar.

Okinawa çok daha iyi tahkim edilmişti; üstelik Japonların Formoza ve Kiyuşu'daki hava üslerinin menzili içinde bulunuyordu. Amerikalılar iki tugaylık güçleriyle, yalnız tepelere sinmiş kararlı bir düşma-

nın direnişiiyle değil, ayrıca kara üslerinden gönderilen Kamikaze'lerle de baş etmek zorundaydılar. Okinawa çıkartmasını destekleyen 58 no.lu uçak filosu da, Kamikaze saldırılarından zarar görmüştü. 7 Nisan 1945'te, ilk çıkartmadan bir hafta sonra Japon Deniz Kumandanlığı, elinde kalan tek ve en büyük zırhlısı 'Yamato'yu, Okinawa savaşına katılmaya gönderdi. 'Yamato' daha gönderildiğı yere varamadan, 58 no.lu uçak gemisi filosunun pilotları tarafından batırıldı. Zaten bu geminin yaşaması olanaksızdı. Japon donanması gemiye, Okinawa'ya ulaşacak kadar yakıt vermiş, ama geri dönmesine yetecek ikmali yapmamıştı. 'Yamato', kamikaze eylemlerinin en etkini sayılabilir.

Okinawa, 21 Haziran 1945'te Amerikalıların eline geçti. 26 temmuzda Başkan Truman, Churchill ve Çang Kai-şek, birlikte Japonya'ya teslim olmasını teklif ettiler. Aksi halde, 'Anı ve toptan imha' ile karşılaşacaklarını bildirdiler. Japonlar teslim olmadı. Bunun üzerine topyekun imha işlemi 6 Ağustos 1945'te gerçekleştirildi.

O gün üç B.29 uçağı, Tinian hava üssünden kalkarak, Japonya'nın sekizinci büyük şehri olan Hiroşima'ya yöneldi. Bu B.29'lardan biri, 'Enola Gay', bir atom bombası taşıyordu. Öbür ikisi yalnız makineli tüfeklerle donatılmıştı; fotoğraf çekiyor, ısıyı, atmosfer basıncını ve radyoaktiviteyi ölçüyorlardı. Filonun komutanı otuz yaşında, büyük tecrübesi olan Albay Tibbetts'ti. Tibbetts, nükleer çağı açan görevini şöyle anlatmıştır:

Bu noktaya kadar her şey, normal bir savaş sahnesinde görüleblecek olandı: Dosdoğru ileri uç, yüksekliğini ayarla, bombalarını at ve yoluna devam et. Çünkü havada yüzlerce metre yükseklikten, dilediğiniz yeri bombalaya-

bilirdiniz ve bombalarınızı salladığınız altınızdaki yerlere hiç aldirmeden gelip geçebilirdiniz üstünden. Ama bu sefer bilginlerin saptadığına göre, uçağın ve mürettebatın sağlam kalmasını sağlayarak kaçmak için, bombasını attıktan sonra uçak yoluna devam etmeyecekti. Bunun yerine, alabildiğince çabuk çark edip, bombaladığı alandan hemen uzaklaşmaya bakacaktı. Bu şekilde çark edebilmek için, uçağı çok dik bir açı çizerek çevirebilir; gittiğiniz yönden 158 derecelik bir açıyla geri dönebilirseniz, patlama noktasıyla uçağınız arasındaki uzaklığı açmaya o kadar çabuk başlayabilirdiniz. Yeniden gelecek olan ve giderek genişleyen çember biçimindeki şok dalgasından, daha yükseimeye başladığı ilk anda kaçmak zorundaydınız. Çevreye yayılan halkadan alabildiğince uzağa kaçmak için bu dönüşü yapmak şarttı ve özellik isteyen dönüş için de, 158 derecelik bir çark çizmek gerekiyordu. Zor bir manevraydı bu. Şimdiye dek büyük bir bombardıman uçağıyla yapılmış şey değildi. Zaten böyle keskin dönüşler pek yapılmaz, buna düpedüz akrobasi denir. Hele büyük uçaklar, bu biçim işlere hiç kalkışmazlar. Ama biz yaptık ve nasıl yapılacağını da öğrendik. Uçağın havalanışı sırasında bir kaza olasılığı da düşünülmüştü. Bu nedenle, havalanıp denize açılmadan önce, taşıdığımız o silahı kurmayacaktık. Bu demekti ki, kaza halinde ancak normal barut tabakalarının patlaması gerçekleşecek, fakat nükleer bir infilak olmayacaktı. Dedikim gibi, durum benden çok başkalarını kaygılandırıyordu; çünkü benim, uçağıma güvenim tamdı. Motorlarımın iyi olduğunu biliyordum. Sanırım, saat 2.45'e doğru kalkışa geçtik. Uçak pistte hızla ileri atıldı. Yükümüz çok ağırdı, ama beklediğim gibi karşılık verdi uçağım. Bu uçağı bu haliyle daha önce de kullanmış hiç bir sorunla karşılaşmamıştım. Bu gece de ötekilerden farklı değil demekti. Başlangıç noktasına vardık ve süresi on bir dakika olan bombayı kurma işlemine giriştik. Aslında kurulu bir bomba için bu biraz fazla bir zamandı belki; ama ayrıca bu süreyi gereksizliğimizle de hissediyorduk. Uçağın hızını düzenlemek için düz ve belirli bir yükseklikte uçma-

mız gerekiyordu. Her şey son dakikadaki ayrıntısına kadar uygulanmalıydı. Önceden de belirttiğim gibi bütün sorun, bombayı salladıktan sonra ileri doğru yola devam etmek yerine, geri dönmektir. Ağırlık uçaktan ayrılır ayrılmaz, bu dik dönüş manevrasına geçtim ve infilak noktasıyla uçağımız arasındaki uzaklığı yettiğinde açmayı dedim. O bilinen bomba, uçağı terkettikten elli üç saniye sonra patlayacaktı. Elbette bu süre, bize gerektiği gibi dönüş yapacak zamanı veriyordu. Gerisingeriye dönüşü henüz tamamlamış ve istediğimiz yüksekliği bulmuştuk ki, birden biri uçağımı sanki pençesine almış gibi sarsıldı. Sımsıkı tokalaşmaya benzer bir şey oldu. Çünkü şok dalgası yerden yukarı ulaşmıştı. İki kadar güçlü olmayan ikinci şok dalgasını da atlattıktan sonra, dönüp arkaya bir göz atmamız gerektiğine karar verdim. Bombayı bıraktığımız zaman hava berrak ve açıktı; pırıl pırıl güneşli bir gündü; görüş mesafesi de sonsuzdu. Yine Hiroşima'ya doğru yaklaşırken, bu kez o malum mantar biçimli bulutla karşılaştık. Aradan ancak iki dakika geçmişti ve bulut şimdi bizim bulunduğumuz yüksekliğe varmak üzereydi. Oysa bu sırada biz bin metre yukarıydık ve bulut bu yüksekliğe varmış, daha da yükselmeye devam ediyordu; hem de kaynar gibi. Sanki durmadan kırırdıyor, kaynıyordu. Şehrin yüzeyi kapkara ve fokurdayan bir katran kazanından farksızdı. Bulunduğumuz yükseklikten bir şehrin evleri, büyük yapıları ve her şeyi belli olabildiği halde, şimdi fokurdayan kara bir yığıntıdan başka şey görünmüyordu...(15)

Üç gün sonra ikinci bir bomba da Nagazaki'ye atıldı. Ertesi gün, yani 10 ağustosta, Japonlar teslim olacaklarını ve savaşı durduracaklarını açıkladılar. 2 eylülde Tokyo körfezine demirleyen ABD. donanmasından 'Missouri' zırhlısının güvertesinde teslim anlaşmasını imzaladılar. General MacArthur, Japonya'nın pek de insafsız sayılmayan yöneticisi oldu.

on

burma geri alınıyor

BURMA'NIN Japonlar tarafından işgali, 29 Nisan 1942'de Lashio'yu işgal etmeleri ve Hindistan'la Çin arasındaki yolu —buraya Burma yolu denirdi— kesmeleriyle başladı ve İngilizlerin, Burma'nın tek limanı olan Rangoon'u 3 Mayıs 1945'te işgaline kadar sürdü. Bu zengin ve miskin ülkede sürdürdükleri uzun işgal yılları boyunca, Japonlar bulundukları yerden pek hoşnut kalmışlardı. Ancak, İngilizlerin korktuğu gibi, bu sırada Hindistan'a saldırmaya pek niyetli olmadıkları anlaşıyor. Burma ve Hindistan, aşılması zor, dağlık, sarp bir araziyle birbirlerinden ayrılıyorlardı. Ayrıca Japonlar, Çin'de ve Güney Pasifik'te zor durumdaydılar. Burma'daysa Hindistan'a yöneltilecek bir istila eylemini gerçekleştirecek kadar kuvvet toplamamışlardı. Sadece oldukları yerde kalmakla, önemli bir askerî hedefe ulaşmış oluyorlardı.

Japonlar, Lashio'yu işgal etmek ve Burma Yolu'nu kesmekle, General Çang Kai-şek'in Birleşik Devletler'den aldığı yardımı engellemiş oluyorlardı. Japonya'nın 1930'ların başında Çin'i istilasından ve sonra da Çin limanlarını işgalinden sonra Burma Yolu, Birleşik Devletler'in, Çang Kai-şek ordularını beslemek için yararlanabileceği tek kara yolu olarak kal-

(*) Bu bölümle ilgili olarak 21 nolu harıtaya bakınız.

mişti. Japonlar 1942'de bu ülkeyi istila etmekle, son yolu da kesmiş oldular.

Burma Yolu, nedense İngilizlerden çok Amerikalılara, önemli bir bağlantı gibi görünmüştür. Bazı tarihsel ve biraz da rasgele nedenlerle, Amerikalılar Çang Kai-şek'e, belki de layık olduğundan çok güvenmişlerdir. Herhalde İngilizlerden çok güvendikleri bir gerçektir. Ancak bazı Amerikalıların da, Çang Kai-şek'in Japonlarla savaşmak konusundaki yetenekleri ve kararlılığından kuşkulandıkları bir gerçektir. Kuvvetli bir olasılıkla, Çang Kai-şek'in, daha çok komünist rakibi Mao Çe-tung'u altıtmek amacıyla olduğunu haklı olarak düşünmüşlerdir. İngilizler, Çang Kai-şek'in Japonları Çin'den atmak için bütün kaynaklarını seferber etmeye yanaşmadığını düşünmekte haklıydılar. Amerikalılarsa, tam aksini düşünmekle yanılıyorlardı.

Her ne olursa olsun, Müttefikler'in Burma Yolu'na verdikleri önem ve bu amaçla yolu açmak uğruna 1944-45'te giriştikleri kanlı savaşlar, aslında Çin'de 1930'larda geçen olaylardan geniş çapta etkilenmiştir. Bunların ilki, 18 Eylül 1931'de, Japonların Mançurya'da sahneledikleri oyundur. O gün yerleştirilen bir bomba, Japon koruması ve denetimi altındaki Güney Mançurya Demiryolu'nun bir bölümünü yıkıma uğratmıştı. Bunun üzerine, Japonlar tecavüze uğradıklarını iddia ederek bütün Mançurya'yı istila etmek amacıyla bir ordu gönderivermişlerdi. Çin de, Uluslar Derneği'ne baş vurmuştu. Uluslar Derneği, Japonya'nın, işgal ettiği yerlerden çekilmesini ve Çin'le doğrudan müzakerelere başlamasını 'âcilen' istemişti. Dernek, ayrıca Lord Lytton başkanlığında bir komisyonun, meseleyle ilgili soruşturma yapmasını kararlaştırmıştı. Japonlar, ilerde Mussolini'nin de yap-

cağı gibi, buna aldırmadılar bile. Mançurya'yı işgal ettiler; bir kukla hükümet kurup, ülkeyi kendi çıkarlarına uygun biçimde yönetmeye başladılar. Bu arada Şanghay'ı da işgal ettikleri halde, işin daha başında Uluslar Derneği'nin şiddetli baskısıyla karşılaştıkları için buradan çekilmeye razı oldular. Ne var ki bu, Uluslar Derneği'nin Uzak Doğu'daki tek başarısı oldu.

Lytton Komisyonu, Japon kuvvetlerinin, hiç bir hakları olmayan Mançurya topraklarından çekilmeleri gerektiği yolunda rapor verdi. Bunun üzerine Uluslar Derneği'nde, yapılacak işle ilgili uzun bir tartışma açıldı. 1933 yılı şubat ayında —ilk infilaktan on yedi ay sonra— Uluslar Derneği, Japonya'dan askerlerini çekmesini istemeye ve kukla Mançurya (bugünkü adıyla Mançukuo) hükümetini tanımamaya karar verdi. Japonlar yine aldırmadılar. Uluslar Derneği'nin belli başlı üyelerinden hiç biri, Japonya'ya karşı alınan kararı, eyleme dökmeye niyetli görünmüyordu. 1918'de Derneğin kuruluşu sırasında beslenen bütün umutlar, yine gerçekleşmemişti. Uluslar, yine ulus olarak kalmıştı, ulusal hükümetler de, ulusal hükümetler olarak. Kararlı bir saldırgan, dünyanın yeni barışı koruma sisteminin Mançurya'da hiç de yürümediğini kanıtlamıştı.

Uluslar Derneği üyesi olmadığı halde, Birleşik Devletler bu işle daha çok ilgilenmeye başlamıştı. Amerika, Derneğin öbür Avrupalı üyelerinden Japonya'ya çok daha yakın komşuydu. Japonya, Amerika'dan sonra Pasifik'te ikinci büyük güçtü. Saldırgan niyetler beslemeye başlaması, Birleşik Devletler'i ilgilendiriyordu. Amerika, Kral III. George'un emperyalizmine karşı bir devrimle kurulmuştu. Emperyalizm düşmanlığı, Amerikalıların pek çoğu tarafından anlaşıldığı gibi, Amerika'nın bilinçli kaderine yazılıydı, bir öl-

üde bugün de öyle olmaya devam ediyor. Çin, (Birinci Dünya Savaşından önce) başlıca Batılı devletlerden Britanya, Fransa, Almanya tarafından aç gözlülükle sömürölmekteydi. Birleşik Devletler'se bu sömüröye katılmıyordu ya da hiç olmazsa, aynı yöntemlerle katılmıyordu. Çin'i sömüren Avrupalı sömürgeciler, ticaret ayrıcalıkları, anlaşmalı limanlar (bu limanlarda özel ayrıcalıklardan yararlanıyorlardı) ve Çin gümrüklerinin denetimini elde etmişlerdi. Birleşik Devletler'se, Çin'de bulundukları halde, daha ince ve anlayışlı davranmakla gururlanıyorlardı. Amerikalılar duygusal ve hiç kuşkusuz yetersiz nedenlerle Çinlilere karşı Avrupalıların hiç paylaşmadığı bir yakınlık duyuyorlardı.

7 Ocak 1932'de Birleşik Devletler —Mançurya olayından pirelendiğı ve Pasifik'te kuvvet dengesinin bozulmasından çekindiğı için,— kesinlikle zor kullanarak elde ettikleri topraklarda egemenlik kurulmasını kabul edemeyeceğini Japon hükümetine bildirdi. Japonlar, Uluslar Derneğı gibi, Amerika'ya da aldırmadılar. Amerikan notasını bilmezlikten geldiler (O zamanki dışişleri bakanının adından esinlenilerek, bu tutuma Stimson Doktrini denmişti) ve bu davranışlarıyla, Pasifik'teki ilk büyük diplomatik hatayı işlemiş oldular. 1932 yılı ocak ayından itibaren Birleşik Devletler, artık Japonya'dan kuşkulanıyordu ve bunda da haklıydılar.

Mançurya'daki durumlarını güçlendirdikten sonra, Japonlar 1934 yılı nisan ayında Çin'e dış ölkelerden gönderilecek her türlü yardımın, Japon ordusu tarafından engelleneceğini açıkladılar. 1936'da Japon hükümeti —Hitler gibi,— Japon imparatorunun, Gü-

neydoğu Asya ırklarının lideri olduğunu hissettiğini ilan etti. 1936 kasım ayında da Japonya, Hitler'le bir Anti-Komintern Pakt imzaladı. 1937 temmuzunda, Pekin yakınlarında yine bir olaydan sonra (bunun da sahnelenmiş olması mümkündür,) Japonlar Çin'i düpedüz istila ettiler. Çinliler sayıca üstün oldukları halde ve bütün kararlılıklarına rağmen, iyi örgütlenemedikleri için, Japonların Peking'i, Yang-çe nehri vadisinin aşağı kesimlerini ve Güney Çin'in büyük bir bölümünü işgal etmelerini önleyemediler. 1939 yılı başında Japon ordusu, Çin'in zengin doğu kıyı şeridini ele geçirmişti; ama ne Çin'i fethedebilmişti, ne de Çinliyi. Hiç bir zaman da edemeyecekti. Aslında Japonların Doğu Çin'deki başarısı, yalnız Batılı Müttefikler'i ve Birleşik Devletler'i değil, Rusya'yı da kuşkulandırmıştı. Kuzey Mançurya'da Japon ve Rus askerî birlikleri arasında ciddi sınır çatışmaları oluyordu, daha da olacaktı. Ruslar, Japonya'ya karşı yine pusudaydılar. Britanya ve Birleşik Devletler, Çin'ie ilgileniyorlardı. İki ülke de, Çang Kai-şek'e askerî yardım gönderme işini örgütlemeye başladılar. Amerikalılar, üstün kaynaklarıyla, İngilizlerden daha çok yardımda bulunmuşlardı. Ama işte ondan sonra da Burma Yolu, Japon tehdidine karşı vazgeçilmez bir yol gibi görünmeye başladı.

Japonlar, Çin'i hem çok büyük bir ülke olduğu, hem de Çinlilerin şiddetli direnişi yüzünden istila edemediler. 1941 aralık ayında Pasifik savaşı başladığı zaman, Japonya'nın 43 tümeninden on üçü, Mançurya'da bağlanmıştı; yirmi beşi de Çin'deydi. Çang Kai-şek, başkentini Çin'in kuzeybatısındaki dağlık bölgeye, Çunking'e taşımıştı. Kuzeydeyse, komünistler kendi başlarına buyruktu. Pasifik savaşı başladığı zaman zaten Çin'de iki ayrı devlet, iki rakip hü-

kümet bulunuyordu. Taraflar Japonlara karşı birlikte savaşıyor, ama fırsat buldukça aralarında da kapışı-yorlardı. Ancak Japonlar ağır ilerliyordu. 1940 hazira-nında Fransa'nın çöktüğü, İngiltere'nin aynı sonuca ulaşmasının yakın gibi görüldüğü günlerde, Japon-lar Burma Yolu'nun kapatılması için Britanya'yı sıkış-tırmaya başladılar. Anavatanında güç durumda kalan İngiltere'nin, bu isteğe geçici olarak peki demekten başka seçeneği yoktu. Böylece, Çang Kai-şek tek ba-şına kalmış oluyordu.

1940 ekim ayında Çang Kai-şek, 500 savaş uça-ğının, pilotlarıyla birlikte kendi emrine verilmesini Başkan Roosevelt'ten istedi. Bu istek bütünüyle ye-rine getirilmedi, ama bazı uçaklar verildi. Bunların komutanı da, Amerikan Hava Kuvvetleri'nden yeni emekli olmuş, yetenekli bir albay, Claire Chennault'tu. Chennault, 100 avcı uçağı ve ABD. donanma ve ordusundan derlenen pilotlarla, kendi Çin hava gücü-nü, Amerikan Gönüllü Grubu'nu (AVG) kurdu. Bu grup sonradan ünlü 'Uçan Kaplanlar' adını alacaktı. 1941 kasımında AVG, Burma'da havalara egemendi. Daha sonra mart 1941 tarihli Kiralama ve Ödünç Verme Ya-sası'yla Roosevelt, Çin'e büyük çapta yardım gön-derme olanağı buldu. Barbara Tuchman, Amerikan-Çin ilişkileri konusunda yazdığı ayrıntılı kitapta, bu noktadan sonra Amerika'nın Çang Kai-şek'le olan ya-kınlığının dostça yardımdan, can sıkıcı bir kargaşalığa dönüştüğünü ileri sürmektedir:

Bundan sonra yağın yardım, bir çeşit yatırım halini aldı ve bu yatırımları koruma gereksinmesi, akan yardımı daha da artırdı; en sonunda Amerika'yı Milliyetçi (Çang Kai-şek'in) hükümete bağlayan bir kemer haline dönüştü. Züğürt dostlara yardım etmek kadar can sıkıcı bir ittifak

düşünülemez... Program, insanlık sevgisini değil, Çin'i Japon istilasına uğramaktan korumak amacını güdüyordu. Daha sonraki dönemde değişen koşullar ve durumlara rağmen, Amerikan yardımının amacı aynı kaldı ve başlangıçtaki hızını yitirmedi. Amerikalıların amacı, Çinlilerininkiyle aynı değildi. Çin'in öncelikle ilgilendiği konu, Japonların Çin'i etkili bir biçimde yakıp yıkmasına ve dehşete salmasına engel olmak değildi. Çünkü ancak bu sayede sırtlarını Amerika'ya dayayabiliyorlardı. Milliyetçi Çin hükümeti, asıl kendisini güçlendirmek için Amerikan para ve silahlarını istiyordu. Britanya'nın aksine (onun yalnızca bir tek dış düşmanı vardı) Çankıng (Çang Kai-şek'in başkenti,) ardından durmaksızın yaklaşan iç düşmanının sesine kulak verebiliirdi.(1)

İç düşman, Çin Komünist Partisi ve ordularıydı. O dönemde Çang Kai-şek'in yeni silahlarını Japonlara karşı değil de, komünistlere karşı kullanacağından en çok kuşkulanan adam, Çin'deki ABD. elçiliğinde uzun yıllar hizmet gören General (Sirke) Joe Stilwell'di. 1942 başlarında Çang Kai-şek, aldığı malzeme ve yardımla birlikte Stilwell'i de elde etti. General, Çang'ın Amerikan Askerî Danışmanlığı'na atandı. Washington'a gönderdiği siparişler, Çin ordusunun Japonlara karşı daha etkili döğüşmesini sağlayacak biçimde donatılıp eğitilmesi amacını güdüyordu.

Stilwell kötü bir zamanda göreve başladı. Burma Yolu, güneyden inen Japonlarla birlikte, 1942 nisanından beri kesinlikle kapalıydı. İngilizler, Hindistan'a püskürtülmüştü. Amerikalı pilotlar, Çang Kai-şek'e yardım malzemesini Assam'daki havaalanlarından kalkıp doğu Himalayalar'ı aşarak Çin'e geçmek pahasına ulaştırıyorlardı. 'Kambur' adı takılan bu hava

yoluna pilotlar dünyanın en kötü yolu gözüyle bakıyorlardı.

Stilwell ve Hindistan'daki İngiliz Kuvvetlerinin Başkomutanı Sir Archibald Wavell (Churchill tarafından Orta Doğu'daki kuvvetlerin komutanlığından alındıktan sonra bu göreve atanmıştı) elden geldiğince uğraşıp Kuzey ve Orta Burma'yı geri almaya, Ledo'dan başlayıp Myitkyina ve Bhamo'dan geçen bir yeni kara yolu inşa etmeye karar verdiler. Böylece Kunming'e, yani Çang Kai-şek'in Çin'deki demiryolunun başlangıç noktasına ulaşacaklardı. Stilwell aynı zamanda, mümkün olduğu kadar çok sayıda Çin tümenini yeniden donatıp, bunlardan üçünü Hindistan'da eğitime hazırladı. Wavell, Arakan yarımadasının batı kıyısındaki Akyab'ı geri almaya karar vermişti. İlk planı, bir deniz çıkartmasıyla birlikte kuzeyden saldırmaktı. Ancak, gereksindiği çıkartma tekneleri, Vichy hükümetine sadık kalan Fransız garnizonunun bulunduğu Madagaskar adasına asker çıkartmak için kullanılıyordu. Madagaskar hareketiysa, beklendiğinden uzun sürmüştü. Denizden destek olmayınca, Akyab çıkartması başarısızlıkla sonuçlandı. 1943 mayısında Wavell'in kuvvetleri yine başladıkları noktada bulunuyordu.

Wavell'in asıl uğraşıysa, Kuzey ve Orta Burma'ya karşı bir taarruza geçmek üzere, Hint ordusunu hazırlamaktı. Ormanlardaki Japonları biçmek için uzun menzilli bir sızma birliği oluşturdu. Böylece, General Wingate'in ünlü Çindit'leri doğmuş oldu. Çindit'lerin düşman hatları gerisine ilk sızma hareketleri 1943 şubatında başladı ve kendilerine pek pahalıya mal oldu. Bu hatların gerisine 3000'e yakın asker dalmış ya da indirilmişti; ama bunlardan ancak 2200 kadarı geri dönebildi. Çindit'lerin düşman hatları ge-

rlsinde bulundukları süre, dört ayı geçmişti ki, Japonlara ağır kayıplar verdirdikleri sırada, Batılılar ilk kez havadan desteklenecek birliklerin varlıklarını pekâlâ sürdürebileceğini anladılar. Ayrıca Japonlara da, kararlı adamlar tarafından Chindwin nehrinin aşılabilceğı de gösterilmiş oldu. O zamanlar pilot teğmen olan Sir Robert Thompson da, onlardan biriydi. Şöyle anlatıyor:

1942 yılı sonunda, bütün Güneydoğu Asya'daki İngiliz ve Hint orduları yenilgiye uğramıştı. Bu yenilginin başlıca nedeni, Güneydoğu Asya'nın uçsuz bucaksız topraklarında, ancak varolan yollardan yararlanarak savaşmaya kalkmalarıydı. Öyle sanıyorum ki Wingate bu sorunu çözümledi. Birliklerin bu geniş topraklarda harekate girişmesi gerektiğini gördü ve yeterince yararlanmadığımız iki etkeni farkettti. Bunların birincisi telsizdi. İyi bir telsiz aracı olduktan sonra üssünüzle, komşu birliklerle ve hepsinden önemlisi, uçaklarla konuşabilirdiniz. İkinci etken de havaydı. Gerçek sorun, insanın hava üstünlüğüne sahip olduktan sonra, bundan nasıl yararlanacağıydı. İşte Wingate bu konuda karşılığı buldu: Hava Kuvvetleri, askerin karadakilereyle işine yardımcı olabilir, geniş topraklarda havadan ikmalini ve yakın desteğı sağlar, hepsinden de önemlisi, yaralıları geriye götürebilirdi.

Havadan ikmal o derece etkili olmaya başladı ki, askerî birlikler artık yalnız buna bel bağladılar. Bir günlük yiyecek ve cephaneyle yola çıkabilir, bütün bir gün başka ikmal almayabilirdiniz; ama gece saat onda, cangılın uygun bir bölgesine ikmal malzemesi atılmasını istediğiniz zaman, bunun kesinlikle geleceğinden emin olabilirdiniz...

Bu işin başka önemli bir yönü de —büyük cangıllar ve vadilerde savaşırken, hava desteğinin bence en önemli yönü,— yaralılarınızı ne yapacağınızı düşünmekti. Çünkü bu koşullarda savaşan birliklerin devamlı hareket halinde olması gerekir. Oysa yaralıları, birlikler için önemli bir

ayak bağıdır. Sızl olduğunuz yere mihlar. Neyse, talihimiz varmış ki Wingate, Birleşik Devletler'den yardım sağlayacak yeteneklere sahipti ve bize L1 dedikleri çok ilginç bir uçak sağladılar. Kısa bir pistten havalanabilen bu araç, küçük vadilere bile rahatça giriyor, arızalı topraklara, tarlalara konabiliyor ve yaralılarımızı alıp gidiyordu. Bu alandaki en büyük çabanın, Muson yağmurlarının çok yakın olduğu bir dönemde gösterildiğini sanıyorum. L1 uçağının inebileceği alan olarak, sadece bir göl kenarı bulabiliştik. Mevsim henüz kurak olduğu için, suyun seviyesi daha pek alçaktı. Çamurlu kıyı şeridinin uzunluğu 150 metre olup gölün dibinde de bir hayli bataktı. Ama biz Hindistan-cevizleriyle zemini elimizden geldiği kadar sertleştirmiştik. Her şeye rağmen uçak geldi ve 150 metrelik bu şeride indi. Pilotun başının üzerinden geçirerek, arka koltuğa yerleştirilecek bir de sedyesi vardı uçağın. Bu sedyeye, ayağa kalkamayan iki yaralıyı uzatabiliyor, hattâ oturabilir durumdaki bir yaralıyı da, ayaklarını pilotun arkasına uzatmak suretiyle, sedyenin hemen tepesine oturtabiliyorduk. Böylece, uçak, dört kişi almış oluyordu. Epeyce ağır bir yükü bu. Aracımız, tepeden aşağıya, göle doğru uzanıp havalanacaktı; ama bu kadar ağırlıkla kalkamayacağını anladık. Havalanmasını sağlamak için şeridin alt kenarına bir dizli kum torbası yerleştirmeyi düşündük. Uçak 15-20 santimetre yüksekliğindeki bu torbalara çarptığında hiç olmazsa üç metre havaya fırlayacaktı. Bu kadarı da gölü aşması için yeterdi. İşte büyük özellikleri olan bu Amerikan pilotunun, bir gün şafakla beraber gidip gelmeye başladığını ve hava ilyce kararınca kadar 18 sefer yapıp, 72 yaralıyı taşıdığını da hatırlıyorum. Elbette bunun için kendisine fazla mesai ödemediler, ama bir DFC (Üstün Uçuculuk madalyası) verdiler...

Tabii, bu tür hareket, birliklerin cangılda sürekli hareket halinde olmayı öğrenmelerini ve gerçekten pek az şeyle karın doyurmaya alışmalarını gerektiriyordu. Benim görüşüme göre bu durumlarda insanın en çok hasretini çektiği. İhtiyaç duyduğu şey, sıcak bir fincan çayla,

plav oluyor. Pırınce, bol bol yenecek besin olarak çok alıştım. Hele içine bir parça baharat, çikolata ya da erimiş peynir de kattınız mı, sıcak akşam yemeğiniz hazır demekti. Normal kabul ettiğimiz kumanyalarla bu tür hareketi gerçekleştirebileceğimizi hiç sanmam. Bir kez bu tür normal kumanya ağırlık yapar, taşınmaz. Ayrıca, bu koşullar altında savaşan birliklerin, böyle şeylere gereksinme duyduğunu pek sanmıyorum. Harekat başlamadan önce yeterli kadar sağlıklı ve iyi beslenmişseniz, pekâlâ iki üç ay kadar az yiyecekle yetinmeniz mümkündü. Döndükten sonra da iyice besleneceğinizi bilirsiniz ve çok iyi besleneceğini bilmenin de, insanın üzerinde kırbaç etkisi yaptığını sanıyorum. Ben insanın böyle bir işe, cokeylerinki gibi bir sıskallıkla gitmediğini düşünmüşümdür hep. Bu tür görevlere hep fazla kilolarla çıkılır ve cangıldayken, bu fazla kiloları tüketerek yaşarsınız.⁽²⁾

1943'te Japonlar, Burma'dan Hindistan'a karşı bir harekete geçme hevesinde görünmüyorlardı. Arakan yarımadasında ve Burma'nın akarsu sistemi içinde, iyi bir savunma durumları vardı. Ama Çindit'ler, Chindwin nehrini aşarak, bu savunma olanaklarının sanıldığı kadar sağlam olmadığını Japonlara kanıtladılar. 1943-44 kışında Wavel gibi, Japonlar da taarruz hazırlığına başlamışlardı. Hedef, Assam-Bengal demiryolunu kesmekti. Bu hat Kalkütta'yı, Himalayalar'ın eteğindeki Ledo havaalanına bağlayan Hint demiryoluyla birleştiriyordu.

Japonlar daha önce hazırlandılar. Müttefiklerden çabuk davrandıkları halde, yine de onların planlarını ciddi şekilde aksatamadılar. Bu sırada Güneydoğu Asya'daki bütün Müttefik kuvvetleri, Amiral Lord Louis Mountbatten'in komutasına verilmişti. Yardımcısı da Stilwell'di. 1944 için ortak planları, Stilwell'in komu-

tasında Çin kuvvetlerinin Myitkyina'ya birlikte taarruzunu kapsıyordu. İngiliz-Hint ordusu, Indaw'a; Çang Kai-şek'in kuvvetleri de batıda, Salween nehrine saldırıya geçeceklerdi. Ayrıca Akyab'ı ele geçirmek için ikinci bir deneme daha yapılacaktı. Japonlar taarruza başladıkları sırada, 14'üncü Ordu da buraya bir çıkartma yapmıştı.

Kâğıt üzerinde Müttefiklerin durumu nazikti. Çang Kai-şek batı yönünde, Salween'e doğru taarruz planından caymıştı. Hızlı ve ileri yönelik hareket etmiyordu. Başlangıçta Japon taarruzu bir gelişme göstermişti. 14'üncü Ordu'nun öncü birliklerini dağıtarak Arakan tepelerine doğru ilerlediler. Ordu Komutanı General (sonra Feldmareşal olacaktı) Sir William Slim sükûnet içinde iyice hazırlanmıştı. Japonların da iyi dövüştüğü cangıl ve dağlarda savaşmaya kalkışmadı. Bunun yerine kuvvetlerini, Japonların ilk iki belirli anahedefi olan Imphal ve Kohima şehirleri çevresindeki yaylalara doğru çekti. 14'üncü Ordu, çetin savaşlar vererek iki şehri de elinde tuttu. Slim, birliklerini havadan takviye edebilirdi. Japonların bu olanağı yoktu. Kuşatılan ve birbiriyle bağlantısı kesilen Imphal ve Kohima, 1944 yılı nisan ayı boyunca devam eden kuşatmaya dayandılar. Slim, garnizonunu destekliyordu. Daha kuzeydeki önemli bir bağlantı merkezi olan Dimapur'u da aynı biçimde takviye etmişti. Yolda olduklarını bildiği, Hindistan'dan gelen takviye birliklerini bekledi. Hazıranda kuşatmalar kaldırılmış, Japonlar yeniden Burma'ya doğru geri çekilmeye başlamışlardı. Bu, Japon ordusunun savaş alanlarındaki ilk önemli yenilgisiydi. Burma'daki kuvvetleri, bu yenilgiden sonra bir daha toparlanamadı.

Imphal, daha sonraki taarruzun başarısını sağlayan bir savunma savaşıydı. Özellikle bu savaşı ve-

ren İngiliz, Hint ve Nepal askerlerinin ustalık, kararlılık ve iyi eğitim görmeleri sayesinde kazanıldığı gibi, General Slim'in ileri görüşlülüğü, sakinliği ve kendine güveni de büyük rol oynamıştı. O ve cephedeki komutanları, Imphal ve Kohima'daki General Scoones ve Stopford, ne istediklerini hep göz önünde tutmuşlardı. Alçak gönüllü bir insan olan Slim, başarısının büyük bir bölümünü de, rakibi Japon Generali Sato'nun aptallığına bağlamaktadır. Bu konuda şöyle konuşuyor: 'Karşılaştığım Japon generalleri arasında istisnasız, teşebbüsten en yoksun kişiydi. Kendisine Kohima'yı işgal edip, burada mevzilenmesi emredilmişti. Taş kafası, artık bir tek fikirle doluydu: Kohima'yı işgal etmek! Kohima'yı almadan da bize ağır darbeler indirebileceği bir an bile aklına gelmedi.'⁽³⁾

Alçak gönüllülüğü bakımından Slim bu görüşünde haklı olabilir. Ama bir başka kuram da, Sato'nun takviye ve ikmal güçlükleri nedeniyle Slim'in korktuğu şeyi zaten gerçekleştiremeyeceğini ileri sürmektedir. Hattâ Japonların 14'üncü Ordu'yu pek küçümseyerek giriştikleri harekate, bir yürüyüşten daha ciddi gözle bakmamış olmaları bile mümkündür. Sonuç olarak, Imphal ve Kohima'yı alma girişimleri, Japonlara 53.000 cana mal olurken, 14'üncü Ordu'nun kayıpları 16.700'de kaldı.

Slim, Imphal'da Japonları dağıtırken, Stilwell ve Wingate'in aynı görevdeki Amerikalı karşılığı olan General Merrill ('Merrill'in Çapulcuları'nın komutanı) de Kuzey Burma'da başarılı, fakat çetin kazançlar kaydediyorlardı. İki engelle karşılaşmışlardı: Japonların kararlılığı ve Çang Kai-şek'in kararsızlıkları. Ledo'

dan başlayarak harekete geçen Stilwell'in hedefi, Myitkyina'ydı. Ocak ayında Ledo'dan ileri harekate girdi. Çang Kai-şek'in askerleriyse, nisan ayına kadar, Salween nehrine doğru ilerlemeye başlayamadılar ve ancak o zaman, Birleşik Devletler'in her türlü yardımı keseceği tehdidi üzerine, Çin askerleri kıpırdanabildi. Fakat Stilwell'e yardım etmekte o kadar geç kalmışlardı ki, Myitkyina'yı en sonunda gerçekten zaptedenler, onun ve Merrill'in komutasındaki Çin ve Amerikan kuvvetleri oldu.

Bu şehrin hayati önemi vardı. Çünkü buradan havalanacak bir pilot, Himalayalar'ı aşmak zorunda kalmadan, Çin iç kesimlerine uçabilirdi. Daha az benzin alacağı için, taşıyacağı yük de o kadar çok olabilirdi. Müttefikler, Myitkyina'yı ele geçirmekle, dağları kanatlardan çevirebilirlerdi. Defalarca geri çekilmek zorunda kaldıktan sonra, Stilwell ve Merrill'in askerleri en sonunda bu işi 3 Ağustos 1944'te becerdiler.

Bu sırada Güney Burma'da 14'üncü Ordu, Monsoon yağmurlarına rağmen taarruza geçmişti. Bu yağmurlar yılın birçok ayında Güneydoğu Asya'yı etkileyen doğal bir olaydır. Japonlar, Arakan'da yenilgiye uğramışlardı. İlk kez karada hızla geri çekiliyorlardı. 1944 aralık ayında 14'üncü Ordu, Mandalay'ın iki kıyısında, Irrawaddy nehri boyunca pek çok köprü başı tutmuştu. Arakan yarımadasının batı kıyısındaki Akyab da geri alınmıştı. 1945 mart ayında bütün Güney Burma'ya artık egemendi. Aynı ay içinde Slim'in kuvvetleri de Meiktila'yı zaptettiler. Biraz sonra da Mandalay'daki Japon garnizonu tehdit altına girdi. Japonlar hiç bir işe yaramayacak bir öfke içinde, ama boş yere önemli bir bağlantı merkezi olan Meiktila'yı geri almayı denediler. Nisanda Mandalay'dan

sürülmüşlerdi. 3 mayısta ise Müttefikler, Rangoon'u geri aldı.

Burma savaşları çok amansız, rastlantılara kalmış ve sert çarpışmalarla geçmişti. Hint, İngiliz, Nepal ve Çin askerleri, Japonları fethettikleri Burma topraklarından söküp atabilmek için büyük acılara katlanmak zorunda kalmışlardı. Wingate'in Çindit'leri ve Merrill'in Çapulcular'ı Burma'yı yeniden ele geçirebilmek için cüretli atılımlarda bulundular ve çok eziyet çektiler. Ama Burma bu kadar fedakârlığa değer miydi acaba?

Aslında Hindistan, bir istila tehlikesiyle karşı karşıya değildi. Sonradan olaylar değerlendirildiğinde, her zamanki gibi acı bir sonuca varılmakta ve Burma Yolu'nun, hiç de dökülen kanlar ölçüsünde önemli ve değerli olmadığı anlaşılmaktadır.

Burma çatışması, bütün savaşın en serüvenli ve çirkin seferlerinden biri olmuştu. Japonlardan başka herkes, 14'üncü Ordu'yu unutmuş gibiydi. Slim'in çavuşlarından biri, çavuş Tomkins, en kötü ânın, ilk karşılaşma olduğunu söylemişti: Bu konuda bir Japonla burun buruna gelmek yerine cangilla karşılaştmanın önemine değinerek şunları anlatıyor:

Önceden de orman görmüştüm, ama cangıl, hayırlı O zamana dek hiç işitmediğimiz her çeşit hayvan sesini dinliyorduk. İngiltere'den kalkıp gelmiş ve önceden hiç bilmediğimiz cangıla dalmıştık. Artık cangılın içindeydik, ama hiç bir şey göremiyorduk. Bütün o gürültüleri duyuyor ve Japonlardan çok bunlardan korkuyorduk. Ama aradan haftalar geçince, hepsine alıştık; sesler kulağımıza hoş gelmeye başladı; Japonların da aynı şeyleri hissettiklerini düşündük... Hepimiz, düşmanın her an bir köşeden karşımıza çıkıvereceğini bekleyen ya da cangıldan fırlayacağını sanan kuşkulu yaratıklar olmuştuk.

Ama en sonunda biz nasıl gürültü etmeden yaklaşamıyorsa, onların da bize gürültüsüzce sokulamayacağı gerçeği kafamıza dank etti. Duruma alıştık ve cangıl içindeki koşullara ayak uydurduk. Bunu becerdiğimizde en büyük savaşlarımızdan birini vermiş oluyorduk: Cangıla, seslerine, gürültülerine ve koşullarına alışmak savaşı...(3)

Yol diye bir şey yoktu. Ancak küçük hayvanların açtığı izlerden ilerleyebiliirdik. Dilediğiniz yerde yürüyüp dolaşmak olanaksızdı. Japonlar gibi, siz de hayvanların izlerinden yürümek zorundaydınız. Bu sırada birbirinizle karşılaşacak olursanız dövüşecektiniz.(4)

on bir

savaş siyaseti

SAVAŞI kazanan ittifak birlikleriyle, uyuşma olanağı bulunamayan bir grup ulustan oluşmuştu. Komünist Rusya, kapitalist Amerika ve emperyalist Britanya, hiç de doğal dostlar sayılamazlardı. Ancak Hitler gibi biri, onları bir araya getirebilirdi. Öteki başlıca iki müttefikleri, De Gaulle'ün özgür Fransa' sıyla, Çang Kai-şek'in Milliyetçi Çin'i, herkes için diplomatik bunalımdan başka bir şey değildi. Müttefikler savaşı birlikte kazandılar, ama daha başından kamuoyuna aksini ilan ettikleri halde, birbirlerinden her zaman kuşkulandılar.

Anti-emperyalist Amerika, imparatorluğunu güçlendirme ve genişletme çabasında olduğunu sandığı ingiltere'den aslında boşuna kuşkulanıyordu. Ruslar, kapitalizmden ve bütün kapitalistlerden şüphe ediyor ve kendi zararlarına olsa bile, Churchill'le Roosevelt' in, Hitler'in niyetleri hakkında söyledikleri hemen her söze inanmayı reddediyordu. İngilizler de, haklı olarak Ruslardan kuşkuluyor, Doğu Avrupa'daki demokratik ve başka hükümet biçimlerinin yerine, komünist rejimi getireceklerinden çekiniyorlardı. Çang Kai-şek yine haklı olarak, İngilizlerin aslında kendisine yardım etmek istemediklerinden şüpheleniyordu. De Gaulle'se herkesten yana kuşkuluydu. Bunun-

la birlikte ittifak yürüdü. Almanya ve Japonya, birbirlerine hiç benzemeyen, durmadan tartışan, tek ortak yönleri bir kenara itilmemek olan bir grup ulus tarafından yenilgiye uğratıldı.

Churchill 1940 mayısında başbakan olur olmaz, İngilizler ve Amerikalılar savaş konusunda ciddi görüşmelere başlamışlardı. Churchill, Roosevelt'le daha önceden, Amirallik Birinci Lordu olduğu zamanlarda da karşılıklı mesaj alışverişinde bulunmuştu. Chamberlain'ın yerini aldıktan sonra, gönderilen mesajların sayısı ve içtenliği daha da arttı. Churchill, Roosevelt'e sık sık ve doğrudan doğruya gönderdiği haberlerde, ona özel olarak ve düzenli aralıklarla hem iyi, hem de kötü haberleri iletiyordu. Roosevelt de bunlara içten karşılıklar veriyordu. İngiltere'nin tek başına direnişine hayrandı. Zaferi kazanmasını istiyordu.

Savaşın sonuna doğru ve özellikle Doğu Avrupa'nın siyasal geleceğinin kararlaştırıldığı Tahran ve Yalta Konferansları'nda Roosevelt, Rusların yanında yer aldı. Ama bu yaptığı sadakatsızlıktan çok, gerçekçilikti. Roosevelt —İngilizlerin aksine— savaşın ve başka bazı etkenlerin, Büyük Britanya'nın dünyadaki statüsünü sarstığını kabul ediyordu. Roosevelt, savaşın sona eren ekonomik ve askerî yönden Birleşik Amerika'yla ölçülebilecek tek ülkenin, SSCB olacağını kabul ediyor ve buna göre davranıyordu. Ayrıca, İngilizlerin emperyalist niyetlerinden hâlâ şüphe ediyordu. Buna hak verdirtecek davranışlar da eksik değildi. 1930'larda Churchill'in en büyük siyasal tutkularından biri, Hindistan'a kendi kendisini yönetmek hakkını kabul etmemek olmuştu. Aslında savaş sona erer ermez Churchill'in yerine geçen Attlee, Hindistan ve Pakistan'a kendi hükümetlerini kurma hakkını vermekte pek çabuk davranırken, Ruslar da

Doğu Avrupa ülkelerini işgal edip, sözlerini dinletmekte hiç gecikmediler. Roosevelt, İngiltere'den, vazgeçmek üzere olduğu bir emperyalizm yüzünden kuşkulanırırken, SSCB'ni uygulamaya başlamak üzere olduğu bir başka tür emperyalizm konusunda hoş görüyordu.

Ancak, Tahran ve Yalta'da Müttefikler arasında esen soğuk hava, Hitler'in hiç işine yaramadı. Bütün savaş boyunca İngiliz-Amerikan sıkı askerî işbirliği, olanca cömertliğiyle sürdü. Roosevelt, Churchill'in gönderdiği mesajlar sayesinde Britanya'nın durumunun ne kadar nazik olduğunu biliyordu. 1940'a kadar Atlantik'te barışı sağlamak için Amerika'nın İngiltere'ye bel bağladığının da farkındaydı. Dolayısıyla İngiltere, Birleşik Amerika'yı da korumuş oluyordu. Fransa çöktüğü zaman, Büyük Britanya artık yalnız zor durumda kalan bir dost değil, aynı zamanda tehlikede bir tabyaydı, vazgeçilemeyecek bir tabya! Bu sırada ABD. donanması iki okyanusta birden savaştacak güçte değildi. Oysa Roosevelt, Japonya'dan gelen savaş gürültülerini işitmeye başlamıştı. Daha 1940'ta, Hitler'in Birleşik Devletler'e savaş ilan etmesinden çok önce, İngiltere'nin savunulması, Birleşik Devletler'in savunulması yönünden önemli, belki de hayati bir etkendi.

Roosevelt bunu anlamıştı, ama Amerikan kamuoyu ve Kongre'si farkına varamamıştı. Amerikan kamuoyu, hâlâ tecrit siyasetinden yanaydı ve Avrupa'daki savaş yüzünden, Birleşik Devletler'in de tehlikeye girebileceğini düşünemiyorlardı. Roosevelt, bu sırada üçüncü başkanlık seçimi kampanyasına başlamıştı. 1940 kasımında bu seçimi kazanıncaya kadar, siyasal açıdan Büyük Britanya'ya pek işe yarar bir yardımda bulunamadı. Ama Batı Hint adalarındaki üslere

karşılık İngiltere'ye 50 eski, fakat iyi durumda destroyer verdi.

Roosevelt yeniden seçildikten sonra, vakit kaybetmeden eyleme geçti! Büyük Britanya'nın ilk gereksinmesi destroyer değil, paraydı. 1939'dan beri gidecek artan savaş donatımı ve silahlarını hep Birleşik Amerika'dan alıyordu. 1940 kasımında Büyük Britanya'nın dolar stokları hemen bütünüyle erimişti. Roosevelt bunun üzerine 'Ödünç Verme ve Kiralama'yı önerdi. Bu anlaşma uyarınca Birleşik Amerika, savaş sona erinceye dek Müttefiklere 'borç' olarak silah ve teknik yardımda bulunacaktı. Roosevelt, 'Demokrasinin en büyük tersanesi olmalıyız,' diyordu. Kongre 1941 martında, 'Başkan'ın, Birleşik Amerika'nın savunması için gerekli göreceği her ülkenin hükümetine silah ve araç-gereç yardımı yapması için' gereken yetkiyi verdi. İhtiyaç duyulan silahların yapılmasını sağlamak için de, Roosevelt bir Üretim Yönetimi Dairesi kurdu. Bu dairede işçiler ve işverenler de temsil ediliyordu. Dünyanın o zamana kadar görmediği çapta silah, gemi ve uçak yapımını hazırlayacak, örgütleyecek ve planlarını hazırlayacak olan, bu daireydi. Amerikalılar, kendileri gibi dünyayı da şaşırttılar. Üretim Yönetimi Dairesi tarafından beslenen, yön verilen üretme ve örgütlenme dehşeleri, gerçekten eşi görülmemiş bir silah deposu yarattı.

Savaş sırasındaki İngiliz-Amerikan görüşmelerinin ilki ve en yararlılarından biri, bilginler arasında düzenlenmişti. Amacı da, Amerika'nın üretim potansiyelini harekete geçirmektir. Washington'daki İngiliz hava ataşesinin teknik danışmanı, ünlü bir fizikçi olan profesör A.V. Hill, Amerika'nın geniş kapsamlı üre-

tim kapasitesine ve teknik dehâlarına hayrandı. Fransa'nın çöküşünden hemen sonra ve Amerikalıların savaşa katılmalarından on sekiz ay önce Hill, İngiltere hükümetinden İngiliz bilginlerinin bulunduğu ve hâîâ gizli tutulan bazı askerî icatları Birleşik Devletler'e aktarmalarını istemişti. Hill, Londra'daki şefi Henry Tizard'a Washington'dan şöyle yazıyordu: 'Eğer bu kadar yapışkan ve hayal gücünden yoksun olmasaydık, Birleşik Devletler'den ve Kanada'dan, daha çok yardım sağlayabilirdik.'⁽¹⁾ Tizard, hükümeti Hill'in öğüdünü dinlemeye inandırdı. 1940 ağustosunda Tizard, sırlarla birlikte Washington'a gitti. Bunlar arasında uçaksavar mermileri için yeni bir çeşit 'yakınlaştırma' fitiliyle, hepsinden önemlisi, kısa dalgalı radardan yararlanma olanağını sağlayan bir buluş da vardı. Amerikalılar bu buluşlara minnet ve hevesle sarıldılar ve Büyük Britanya endüstrisinin hiç bir zaman başaramayacağı biçimde, bol bol üretmeye başladılar.

Çeşitli yönlerden, çok önemli olan bu savaş dönemi konferansında, bir tek siyasetçi bile bulunmamıştı. (A.B.C.) şifre adıyla bilinen bu konferans, 1941 ocak ayında, Washington'da toplandı. Üyeler, İngiliz ve Amerikan kurmay subaylarıydı. Toplantıda, son derece önemli iki karar alındı. Londra ve Washington'da ortak bir İngiliz-Amerikan Askerî Planlama Kurmayı kuruluyordu. Bu kurmay heyeti, eğer Birleşik Devletler, Almanya ve Japonya'yla savaşa girişecek olursa, önce Almanya'yı yenilgiye uğratmak için bütün gücünü seferber etmek gibi kesin bir amaçla çalışacaktı. Amerikalılar bunda kesin kararlıydı ve sonuna kadar da sözlerini tuttular.

Hemen belirtmek gerekir ki Amerika'nın İngiltere'nin yenilgisini kabul etmemesi için âcil ve fazla-

dan bir neden daha vardı. Atlantik savaşında zafer, Amerika için artık eskisinden daha büyük bir önem taşıyordu. 1941 yılı ilkbaharında Birleşik Devletler; Asor adalarının, Doğu Kanada kıyısının, Bahama adalarının, Meksiko körfezinin ve Karaibler'in, savunma sorumluluğunu Birleşik Devletler'in yüklendiği bir alan olduğunu ilan ettiler. İşgal altındaki Danimarka'ya ait olan Grönland, Amerikan korumasına geçti. Temmuz ayında ABD. deniz piyadeleri İzlanda'daki İngiliz askerlerinin yerini aldı. Atlantik savaşında Birleşik Devletler, İngiltere'nin yanındaydı.

Birleşik Devletler, Sovyetler Birliği'ne de bu dönemde yardıma başlamışlardı. Hitler, bu ülkeyi istilaya 22 Haziran 1941'de girişmişti. Roosevelt, tıpkı Churchill'in ağzıyla, elinden gelen bütün yardımı hemen yapacağına söz verdi. İngiltere gibi Rusya da, 'Başkan'ın, Birleşik Devletler'in savunması için hayati önem taşıdığına inandığı' bir ülkeydi.

Sovyetler Birliği, savaşın sonuna kadar öncelikle İran ve de ayrıca Arhangelsk ve Murmansk adlı Rus limanları yoluyla Amerika'dan 11 milyar 300 milyon dolar, İngiltere'den de 428 milyon sterlin değerinde yardım malzemesi aldı. Bu yardımın içinde 22.000 uçak ve 13.000 tank da vardı ve yardımın bütünü, Sovyetler Birliği'nin kendi savaş üretiminin ancak pek ufak bir parçasını oluşturuyordu. Fakat 1941'de Sovyetler'in neredeyse son mermiyi atacak durumda olduğunu kimse bilmedi.

Placentia Körfezi Toplantısı

Churchill'le Roosevelt arasında savaş döneminin ilk toplantısı 1941 yılı ağustosunda, Newfoundland' de, Placentia körfezinde, Hitler'in Sovyetler Birliği'ni istilasından altı hafta sonra ve Japonların Pearl Harbor saldırısıyla, Amerika'nın savaşa katılmasından dört ay önce yapıldı. Placentia körfezinde Churchill ve Roosevelt, zaten hazır olan anlaşmaları onayladılar ve —Müttefiklerin savaş amaçlarının kutsal bir ifadesi olan— Atlantik Beyannamesi'ni ilan edip imzalandılar.

Bu beyanname, Müttefiklerin 'toprak ya da başka türlü bir genişleme amacı gütmeyeceği'; 'ilgili halkların serbestçe ifade ettikleri istekleri olmadan, toprak değişiklikleri yapılmasını' istemedikleri; 'bütün halkların diledikleri hükümet şeklini seçmekte serbest oldukları hakkının' tanınmasını; 'bütün devletlerin ilerdeki esenliği için ister küçük, ister büyük, ister galip, ister yenik olsunlar, eşit koşullar altında, dünya ticaretinden ve ham maddelerinden yararlanmalarını sağlayacakları'; 'daha iyi çalışma koşulları, ekonomik kalkınma ve sosyal güvenlik hedeflerine ulaşmak için ekonomik alanda bütün uluslar arasında tam bir işbirliği sağlamak' istedikleri; Nazi zorbalığının kesinlikle sona ermesinden sonra Müttefiklerin, 'bütün uluslara sınırları içinde güvenlikle oturmalarını sağlayacak bir barışın kurulmasını ve bütün topraklardaki bütün insanların korkudan ve yoksulluktan uzak yaşamalarını' umdukları; Müttefiklerin kuracağı barışın, 'bütün insanların açık denizleri ve okyanusları, engelleme olmadan aşmalarını sağlayacağı'; son olarak da Müttefiklerin, 'bütün dünya uluslarının, ger-

çekçi ve manevi nedenlerle, zor kullanmaktan vazgeçmeleri gerektiğine' inançlarını dile getiriyordu. Beyanname, şöyle bir sonuca varmaktaydı: 'Sınırları dışında saldırganlık emelleri besleyen ya da besleyebilecek uluslar tarafından kullanılmak olasılığı varoldukça, kara, deniz ve havada silahlanma yüzünden gelecekteki barış kurulamayacağına göre, genel güvenlik için daha kalıcı ve geniş bir sistem bulunamazsa, bu ulusların silahtan arınmasının temel sorun olduğuna inanırlar.'

Beyanname, birtakım kusursuz iyi niyetlerin yüreklice açıklanmasıydı. Churchill ve Roosevelt, neyin altına imza attıklarını çok iyi biliyorlardı. Hitler'in köle haline getirdiği halklara, bu beyannamenin umut getireceğini umuyorlardı. Öbür Müttefik hükümetleri, bu arada Sovyetler de Beyanname'yi benimsediler. Beyannameyi imzalamış ve toprakları Rus denetimi altında kalacak olan Polonya ve Çekoslovakya hükümetleriyle, bütün güvenlerini bir kağıt parçasından başka bir şey olmayan bu yazılı belgeye bağlamışlardı.

Arcadia Konferansı

Churchill'le Roosevelt yeniden bir araya geldikleri zaman, Japonlar çoktan Pearl Harbor'a saldırmış, Sovyetler Birliği de savaşa gireli on beş gün olmuştu. Arcadia Konferansı, Washington'da toplandı. Üç hafta sürdü ve ortak bir İngiliz-Amerikan kurmayının kurulmasıyla, İngiliz-Amerikan ittifakını pekiştirdi. Bu önemli karar, Birleşik Devletler Ordusu

Genelkurmay Başkanı ve Müttefik'zaferinin en büyük mimarlarından biri olan General George Marshall tarafından esinlendirilmişti. 1941 yılı aralık ayından, savaşın sonuna kadar Müttefiklerin bütün önemli askerî kararları, Washington'da üslenen bu ortak kurmayca alındı. Savaş kadar sürekli bir ortak kurmay başkanlığı kurulması, zaferin kazanılmasına büyük çapta yardımcı olacaktı.

Japonya, Pearl Harbor'da Amerika'nın Pasifik donanmasını yok edeli daha iki hafta olduğu halde, Churchill'le Roosevelt Arcadia'da önce Almanya'yı yenilgiye uğratmak için bütün çabalarını birleştirmek arzusunu bir kez daha onayladılar. Her şeye rağmen Roosevelt kararlıydı. Ülkesi, Japonya tarafından daha arkadan yeni bıçaklandığı halde, Avrupalı dostlarını yaya bırakmadı. Oysa Amerikan kuvvetleri, dünyanın öteki yarım küresinde tehlikeyle burun burunaydılar. Birleşmiş Milletler örgütü fikri de ilk kez Arcadia'da benimsendi. Yirmi altı hükümet, Atlantik Beyannamesi ilkelerini omuzlarına ciddiyetle yüklediler ve ittifak tam zafere ulaşınca dek, hiç biri Hitler'le ayrı barış yapmamak konusunda söz vermedi.

Churchill'le Roosevelt, Washington'da Atlantik Beyannamesi'nin sorumluluğunu yüklenirlerken, İngiltere Dışişleri Bakanı Anthony Eden da, Moskova'da, 'Müttefiklerin genişlemek amacı peşinde koşmayacakları' konusunda verdikleri söze, Rusların pek inanma niyetinde olmadıklarını keşfediyordu. Eden'in sürekli bakan yardımcısı olan Sir Alexander Cadogan, 17 Aralık 1941'de günlüğüne şunları yazıyordu⁽²⁾: 'Stalin bizden her fırsatta, Rusya'nın 1941'deki sınırlarının kabul edilmesini istiyor. Ki bunlar arasında Finlandiya'nın bir bölümü, Baltık devletleri ve Besarabya da vardı.' Cadogan şöyle devam ediyordu:

'Kendisine bunu yapamayacağımızı söyledim (bu istek hakkında bize hiç bir uyarıda bulunmadı.) Hiç bir sonuca varamadan saat üçe kadar tartışılmıştı; sonra hiç bir şeyi çözümleyemeden ayrıldık.' 20 aralıkta Cadogan bu sefer şunları kaydediyordu: 'Eğer biz (Müttefikler) Rusların 1941 sınırlarını tanımayacak olursak, onların da Müttefiklerle bir anlaşma imzalamaya razı olmayacakları apaçık belliydi.' Daha o zaman, Almanların Moskova kapılarında bulunduğu sırada bile, Stalin savaştan sonra Avrupa'nın bugünkü durumuna benzemesini istiyordu. Rusya; Doğu Polonya'yı, Romanya'nın bir bölümünü, Baltık ülkelerini alacaktı. Polonya da, Doğu Prusya'yı. Almanya, bölünecekti. Bu konuda İngilizler uyarılmıştı ve uyarı haklıydı da. Savaş sona erince, bütün bu sınır değişiklikleri gerçekleşecekti.

Rus Dışişleri Bakanı Molotov, önce Londra'ya, oradan da Washington'a geçti. Bu temasları sırasında yardım anlaşmasıyla, savaştan sonraki Rus sınırları da ele alındı, ama Molotov asıl, 'İkinci Cephe'nin bir an önce açılmasını istiyordu. Rusya bakımından bu, son derece mantığa uygun ve âcil bir talepti. Almanlar, Güney Rusya'da taarruzdaydı; Kafkasya'ya doğru daha geniş çapta bir başka taarruza hazırlanıyorlardı. Son olarak da Stalingrad'ı kuşatmaktaydılar. Rus ordusu ağır baskı altındaydı. Alman savaş mekanizmasını zor duruma düşürecek her şey, hoş karşılanacaktı.

Ancak, Molotov'un istekleri yerine getirilmedi. 1942 temmuzunda İngiliz kurmayları çıkartmanın 1943'te bile yapılmasını olanaksız görüyorlardı. Ağustosta Dieppe'e yöneltilen İngiliz-Kanada ortak hareketinin uğradığı acı başarısızlık, bu kasvetli görüşü destekliyordu. Amerikalı kurmaylarsa aynı fikirde değil-

lerdi, ama Roosevelt onlara da hükmediyordu. Başkan, Rusya üzerindeki Alman baskısının azaltılması için, Müttefiklerin ellerinden geleni yapmaları kararındaydı. Churchill de onunla bu fikri paylaştı. Sonuçta Kuzeybatı Afrika'nın istilasına karar verildi. 1942 temmuzunda alındı bu karar. Çıkartma, kasımda gerçekleşecekti. Harekatın Başkomutanı da General Dwight D. Eisenhower olacaktı.

Churchill, Ağustosta Stalin'e; 1942'de, hattâ 1943'te bile ikinci bir cephe açılmayacağını, bunun yerine Kuzey Afrika'ya girileceği haberini vermek üzere Moskova'ya gitti. Öfkeli bir görüşme yapıldı. Stalin, İngiliz ordusunun 'korkaklığından' söz etti. Churchill buna kudurmuş gibi karşılık verdi. Ancak ikisinin de elinde askerî etkenleri değiştirebilecek bir şey yoktu.

Kazanblanka

Churchill'le Roosevelt arasında bundan sonraki ilk görüşme, Fas'ın Kazablanka şehrinde, 14 Ocak 1943'te yapıldı. Kuzeybatı Afrika'ya yapılan çıkartmalar başarılı olmuştu ve harekat aynı başarıyla devam ediyordu.

Bu, İngiliz katkısının Amerikalılardan ağır bastığı son harekattı. Kuzeybatı Afrika'yı istila eden birliklerin çoğu, İngiliz gemileriyle taşınmıştı. Çünkü Amerikalılar sonradan başarıyla yürüttükleri 'Liberty tipi' adı verilen gemi yapımına seri halinde başlamış değillerdi henüz. Kara harekatında da, İngiliz birliklerinin sayısı, Amerikan birliklerinden üstündü. İngiliz-

lerin, isteklerini Amerikalılara Kazablanka'da son defa kabul ettirmelerinin belki de başlıca ve tek nedeni buydu. Marshall, Almanları ve İtalyanları Kuzey Afrika'dan çıkartmak, sonra da Fransa'yı, İngiltere'den başlayarak istila etmek istiyordu. Churchill'se, Fransa'yı hep güneyden çıkartma yaparak istilaya niyetliydi. Marshall, bunun kaynakları boşuna zorlamak olacağını düşündü. Ancak Roosevelt onu da atlattı. Her ne olursa olsun, Afrika'daki Müttefik kuvvetleri tembel ve hareketsiz bırakılamazdı. İki hareket için de eyleme geçilmesine karar verildi, ama bunlar arka arkaya yapılmayacaktı. Sözde Akdeniz yolunu güvenlik altına almak için Kuzey Afrika'dan başlayarak önce Sicilya istila edilecek; ama aslında bu, İtalya ya da Güney Fransa'nın işgali için bir başlangıç olacaktı. Bu arada Amerika da, Kuzey Fransa'ya bir çıkartma yapmak için, kuvvetlerini İngiltere'de toplamaya başlayacaktı.

Roosevelt, 'kayıtsız-şartsız teslim' ilkesini de ilk kez Kazablanka'da ortaya attı. Bu, Birinci Dünya Savaşı sonunda Amerikan Başkomutanı Pershing'in muzafer Müttefiklere kabul ettirdiği bir ilkeydi. Pershing'in amacı, Alman ordusunun aslında yenilmediğini, ancak siyasetçilerin ihanetine uğradığı iddiasını engellemekti. Roosevelt'in güttüğü amaç da aynı olabilir. Roosevelt, 'Barış ancak Alman ve Japon savaş gücünün toptan yok edilmesiyle kurulabilir,' diyordu. 'Almanya, Japonya ve İtalya savaş güçlerinin tasfiyesiye, Almanya, Japonya ve İtalya'nın kayıtsız-şartsız teslim olmaları demektir.'

Bu beyan, barış için bütün görüşme yollarını kapattığından, zamanında eleştirilere uğramıştı. Uygulamadaysa, kayıtsız-şartsız teslim ilkesi pek büyük bir farklılık yaratmıyordu. Daha o yıl sona ermeden

İtalyanlar, Batılı Müttefiklerle barış görüşmelerine başlamışlardı ve hiç kimse kayıtsız-şartsız teslimden söz etmemişti. Önemli olan, Almanlarla Japonların kayıtsız-şartsız teslim olmalarıydı ve en sonunda oldular da.

Anglo-Saksonlara Karşı De Gaulle

Kuzey Afrika'ya yapılan çıkartmalar, Özgür Fransızların lideri De Gaulle'le, İngiliz ve Amerikalılar arasındaki sıkıcı tartışmaların en müthişine sebep olmuştu. 1940'ta Birleşik Devletler, Vichy hükümetini tanımış ve onunla diplomatik ilişki kurmuşlardı. De Gaulle'se bunu bir çeşit ihanet kabul etmişti. Kendisinin Fransa toprağı olarak kabul ettiği Kuzey Afrika'ya İngiliz ve Fransızlar haber vermeden çıkartma yapınca, küplere bindi. Hele Amerikalıların, Almanya'da tutsaklıktan kaçan eski Fransız generallerinden Giraud'yla anlaşmak üzere olduklarını öğrenince, öfkesi doruğuna erdi. De Gaulle, 1942'de öldürülen ve Almanlarla işbirliği yapmış olmasından çok şüphe edilen Amiral Darlan'ın yerine geçip, Kuzey Afrika'daki Vichy kuvvetlerinin komutasını aldığı için, Giraud'dan da kuşkulanıyordu. Amerikalılarsa, Kuzey Afrika'daki harekatı mümkün olduğu kadar ucuza kapatmak istediklerinden, kendilerine engel olmayacak hangi Fransız olursa olsun, onunla işbirliği yapmaya razıydılar. Aralarındaki ilişkinin 1940'ta başladığı Churchill'in aksine; Roosevelt, De Gaulle'den başka her Fransızın Fransa adına konuşabileceği gi-

bi bir düşünceye bağlanmakla, De Gaulle'ün öfkesini üzerine çekiyordu.

Giraud'yla anlaşmaya varan Müttefikler, onu De Gaulle'le de uzlaştırmayı denediler. De Gaulle, hemen Londra'ya surat asmaya başladı. Fransa'nın onurunu korumada De Gaulle'ün gösterdiği çabaları herkesten çok daha iyi anladığı halde, kendisiyle bir daha kişisel ilişkiler yürütmeyeceği tehdidini savuruncaya kadar, Churchill'e de surat astı. Giraud'yla çatışma, aslında önemli bir sorundu. Kuzey Afrika'daki, Vichy'ye bağlı Fransız kuvvetleri bir hayli kalalıktı ve bunların bağıllığı şüpheliydi. İngiliz Dışişleri Bakanlığı, Roosevelt ve Churchill'in iki başlı derdini, kabineye sunduğu bir mesajda şöyle özetlemişti:

Amerikan siyasetine uygun olarak De Gaulle, Kuzey Afrika hareketinden, daha önce haberdar edilmemiş, General bu davranış karşısında elbette ki çok kızmıştır. Ancak kamuoyuna, bu girişimi hoş karşıladığını göstermiş, hiç bir serzenişte bulunmamış ve 8 kasım akşamı (çıkartma günü) Fransızlara seslenen radyo konuşmasında, ortak İngiliz-Amerikan eylemini desteklediğini bildirmiştir. Darlan'la anlaşmaları, Vichy'ye bağlı öğelerin görevde bırakılması ve De Gaulle'cülerin sürekli kovalanması cennini sıkıyordu, ama bundan ötürü bizden çok Amerikalıları sorumlu tutuyordu.

26 aralıkta Darlan'ın yerini Giraud aldığı zaman, onunla Ulusal Komite (De Gaulle'ün destekleyicileri) arasında erken bir anlaşma zemini doğması olasılığı ortaya çıktı. İlk adım, iki generall bir araya getirmektir ve Anfa (Kazablanka) konferansı bu iş için iyi bir fırsat yarattı. Duruma uygun olarak Başkan ve Başbakan, iki generali buluşmaya davet ettiler. Giraud öneriyi hemen kabul etti; fakat De Gaulle bir buluşma ilkesine razı olmakla birlikte (kendisi daha önce Giraud'ya görüşmelerini önermişti,) bunun İngiliz-Amerikan koruması altında gerçekleşmesine kar-

şı çıktı. Giraud'yla arasındaki ilişkilere, bir Fransız iç sorunu olarak bakıyor ve dış baskılar altında yönetilmelerine isyan ediyordu. Bu nedenle konferansa katılmak konusunda her türlü güçlüğü çıkarttı. Şöyle diyordu: 'Eğer Başkan beni görmek istiyorsa, kendisiyle Amerika'da görüşmeye her zaman gidebilirim; çünkü benim Fransız toprakları üzerinde biriyle görüşmeye davet edilmem, hiç bir zaman söz konusu olamaz.' Ancak Başbakanın, gelmezse saf dışı edileceği tehdidi üzerine, De Gaulle yolculuğu göze aldı. Küstah ve uzlaşmaz tutumu yüzünden Giraud'yla çok olumsuz bir biçimde ters düştüğü için, ciddi bir anlaşma olanağı doğmadı. Sonuçsuz dönüşü üzerine, Başkan ve Başbakan onun tutumuna çok üzüldüler. Hattâ Başbakan kendisine, Majestelerinin hükümeti, önceden olduğu gibi Ulusal Komite'yle ilişkilerini sürdürmekle birlikte aralarındaki kişisel ilişkiye son vereceğini bile bildirdi.

De Gaulle'le Giraud arasında mart, nisan ve mayıs aylarında uzayıp giden görüşmeler sırasında, De Gaulle'le ilişkilerimiz, Kuzey ve Batı Afrika'daki Fransız liderlerine ve yine Birleşik Devletler siyasetine karşı Özgür Fransızların sürdürdüğü propaganda yüzünden bozuldu. Bu da Birleşik Devletler tarafından protesto edilmemize yol açtı ve duruma engel olamadığımıza Amerikalıları inandırmak pek güç oldu. Özellikle De Gaulle, malî yönden bize bağımlı olmadıkça, onu engelleme olanağımız yoktu. Massigli'ye (Londra'daki Fransız elçisi) sert çıkışlarda bulunmuştuk; ama o da bu propagandaya üzüldüğü halde, engelleyecek güçten yoksundu ve bu sorumsuz tutumun, De Gaulle'nün onayıyla yürütüldüğünden hemen hiç şüphe edilmiyordu...(3)

De Gaulle aslında çok huysuz bir müttefikti. Daha bir sürü başka anlaşmazlıklar çıkartıyordu. Vichy'nin denetimi altındaki Fransız sömürgelerini geri almak için Özgür Fransız kuvvetlerinden başka hiç kimsenin işe karışamayacağına içtenlikle inanıyordu. Bu-

nun için yeter güçleri olmasa bile, kendi topraklarını ve anavatanlarını yine de Özgür Fransız kuvvetlerinin kurtarmasını istiyordu. İngilizler, Vichy yönetimindeki Suriye ve Madagaskar'ı işgal ettiklerinde yine çok kızmıştı; çünkü bu iş de Fransa'nın bir iç sorunu gözüyle bakılıyordu.

De Gaulle'ü böyle davranmaya iten nedenler —en azından Churchill'in gözünde— soylu, vatanseverce ev anlaşılır türden şeylerdi. Fransa'nın seçimiyle iş başına gelmiş hükümeti, işgal altındaki pek çok ülkenin aksine, Almanlarla işbirliği yapmaya yanaşmıştı. De Gaulle'ün başlıca düşüncesi bu lekeyi silmek, böylece Fransa'nın onurunu kurtarmaktı. Durmadan ve her fırsatta, yalnız Özgür Fransızlardan yana olanların Fransa adına konuşmaya hakları olduğunu ileri sürüyordu. De Gaulle bu nedenle Roosevelt'i (ya da Amerika'yı) hiç bir zaman affetmedi.

Kahire

Churchill'le Roosevelt, 1943 mayısında Washington'da yine bir araya gelip, 1944 mayısında İngiltere'den başlayarak Fransa'yı istila etmekle ilgili ortak kararlarını bir daha onayladılar. 1943 kasımında Kahire'de, Çang Kai-şek'in de katıldığı bir konferansta, yeniden buluştular. Aslında bu konferans, Roosevelt'le Çang Kai-şek arasında bir toplantıydı. İngilizler ve Churchill, Roosevelt'in Milliyetçi Çinlilere beslediği güvenin büyüklüğü karşısında sıkıldıkları halde —ki Churchill bu güveni hiç paylaşmıyordu— kenarda kalmışlardı. Kahire Konferansı, Bengal körfe-

zinde Japonlara karşı bir kara-deniz hareketına girişilmesi vaadi ve son bir bildiriye rağmen, pek az şey sağladı. Ama üç büyük Müttefik'in —Birleşik Devletler, Sovyetler Birliği ve Büyük Britanya'nın— savaşta bir araya geldikleri iki büyük konferanstan ilkinin başlangıcı oldu. Churchill'le Roosevelt, Stalin'le buluşmak üzere Kahire'den Tahran'a uçtular. 1943 kasımında Tahran'da ve 1945 şubatında Yalta ve Kırım'da bu üç lider, Doğu Avrupa'nın haritasını yeniden çizdiler, Doğu Avrupa halklarının kaderini geniş ölçüde kararlaştırdılar.

Tahran

1943'ten itibaren Polonya'nın kaderi, İngiliz hükümetinin bilincini tedirgin etmeye başlamıştı bile. Britanya, 1939'da Polonya'yı Alman egemenliğine karşı korumak gibi onurlu bir niyetle savaşa girmişti. Britanya'nın Londra'da, sürgündeki Polonya hükümetiyle anlaşmasının aslı buydu. Ancak savaş ilerledikçe, Polonya'nın barış da gelse egemenliğine kavuşamayacağı, sadece Alman yerine Rus egemenliği altına gireceği giderek daha da belirgin bir biçimde görünmeye başladı. Stalin 1941 aralığında, Rusya daha yenilginin eşiğindeyken, niyetlerini Moskova'da Eden'a açıklamıştı. 1943'te Rus orduları, Almanlara karşı ağır basmaya başlamıştı artık. Stalin'in Polonya hakkındaki niyetleriye hiç değişmemişti.

Bu arada 1700 Polonyalı subayın cesedi, Katin ormanındaki kitle mezarlıklarında bulundu. Almanlar, bunların Ruslar tarafından katledildiğini söylediler.

Ruslar da, Almanlar tarafından olduğunu ileri sürdüler. Kuvvetli bir olasılıkla, Almanlar bu kez doğruyu söylüyorlardı. Sürgündeki Polonya hükümeti katındaki İngiliz Elçisi Sir Owen O'Malley, Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği duygusal bir telgrafta; İngiliz hükümetinin, yani Britanya'nın müttefiki olan Rusların, Polonyalı müttefiklerinin ordusuna bağlı subayları öldürmüş olmaları olasılığını açıklamıştı. Sürgündeki Polonya hükümeti, Kızılhaç'ın bu konuda bir araştırma yapmasını istedi. Bu arada Stalin de, Londra'daki Polonyalılarla ilişkilerini sertleştiriverdi. Yine bu arada Ruslar tarafından sağ kalan Polonyalı tutsakları serbest bırakıp, İran üzerinden, savaşmak üzere Batı'ya yollamıştı.

Stalin'in Polonya'yla ilgili niyetlerini önceden bilen ve Katın Ormanı Katliamı haberlerini de alan İngiliz diplomatlarının zihinleri, Tahran Konferansı'ndan önce iyice bulanmıştı. Yine de kuruntularını kendilerine sakladılar. Batılı Müttefiklerin, Stalin'in Polonya'yla dilediği gibi uğraşmasını önlemek için yapabilecekleri hiç bir şey yoktu. Bu nedenle, söyleyebilecekleri yararlı bir şeyleri de olamazdı.

Savaş sonrası, Polonya'nın sınırları kesinlikle Yalta'da —Polonya temsilcilerinin bulunmadığı konferansta— saptandı. Aslında Yalta'da alınan bu kararlar, Tahran Konferansı'nda önceden kabul edilmişti. Stalin'in Sovyetler Birliği için istediği batı sınırı, 1939'da Ribbentrop'la pazarlık ettiği sınırdı. 1941 aralığında Moskova'da Eden'a da aynı şeyi söylemişti. Tahran'da da bunları tekrarladi. Ne Churchill, ne de Roosevelt, konuyu tartışabildiler. Oder nehrini de, Polonya'nın Almanya'yla batı sınırı olarak kabul ettiler.

Stalin, Polonya'nın batı ve doğu sınırlarını daha

batıya Berlin ve Varşova'ya doğru kaydırmak niyetini de Müttefiklerine açıkladı. Polonyalılar, isteseler de istemeseler de, Almanlarla birlikte batıya göç edeceklerdi. İngiltere Dışişleri Bakanlığı tutanaklarına göre, milyonlarca Polonyalının ve milyonlarca Almanın göçmen olarak yollara dökülmesine sebep olan bu diplomatik karar, 1 Aralık 1943'te, Tahran'daki Sovyet Elçiliği'nde Churchill, Roosevelt, Stalin, Eden, Molotov ve başka elçilik görevlilerinin katıldığı bir toplantıda alınmıştı. Roosevelt, Polonyalıların doğuda kaybedecekleri toprağı batıda kazanıp kazanamayacaklarını öğrenmek istiyordu. Tutanak şöyle diyor:

Başkan Roosevelt bir soru yöneltip yöneltemeyeceğini sordu. Doğu Prusya'nın sınırlarıyla Oder'in doğusundaki toprakların genişliği, Polonya'nın doğu eyaletlerine eşit olacak mıydı? Mareşal Stalin bunu bilemediğini ve de aslında arazinin ölçülmediğini söyledi. Başbakan (Churchill,) bu toprağın değerinin (kıraç ve geçit vermemen) Pripet bataklıklarından daha büyük olduğunu belirtti: Sanayileşmiş bir bölgeydi ve daha iyi bir Polonya yaratılacaktı. Polonyalılara, Rusların haklı olduğunu söylemek isteriz; Polonyalılara iyi bir alışveriş yaptıklarını kabul etmek zorunda olduklarını söylemeliyiz. Ama Polonyalılar kabul etmezlerse, bizim elimizden bir şey gelmez derken, Başbakan burada yalnız İngiltere adına konuştuğunu açıkça belirtti ve Başkan'ın ülkesi Birleşik Devletler'de, vatandaşı olarak pek çok Polonya asıllı insanın yaşadığını hatırlattı. Mareşal Stalin kendisine, Polonya'ya ait topraklar olduğu kanıtlanacak bölgelerde hak iddia etmemeye kararlı olduğunu tekrarlayıp haritada, Curzon hattının batısında ve Vilna'nın güneyinde bir yeri karaladı. Buranın çoğunlukla Polonya'ya ait olduğunu kabul ediyordu. Görüşmenin bu noktasında toplantı yine durdu ve haritada Oder hattı üzerinde uzun süren bir incelemeye girildi. Başbakan, görüntünün hoşuna git-

tlğini, bunu kabul etmezlerse, sersemlik edeceklerini Polonyalılara söyleyeceğini, Kızılordu olmasaydı, acımasızca ezileceklerini hatırlatacağını belirtti. Kendilerine 300 milden fazla ve çok güzel bir yer ayrıldığına da işaret edecekti.

Mareşal Stalin, burasının gerçekten geniş ve sanylaşmış bir ülke olacağını söyledi. Başbakan da, Rusya'nın dostu bir devlet olacağını belirtti. Mareşal Stalin, Rusya'nın dost bir Polonya görmek istediğini ekledi. Başbakan, üzerinde ısrarla durarak, Almanya'nın bazı bölümlerinin Polonya'ya verilmesi ya da Lvov konusunda kalbinin kırılmayacağını söyledi Bay Eden'a. Eden'da, eğer Mareşal Stalin, Curzon ve Oder hatlarını, üzerinde tartışılacak bir temel olarak kabul ederse, bunun gerçekten bir temel olabileceğini belirtti.

Bu noktada Bay Molotov, Curzon hattının Ruslar tarafından yorumlanış biçimini ve Lord Curzon'un bütün yer adlarını veren bir telsiz telgraf metnini sundu. Başbakan, Bay Molotov'un, Polonyalıların Oppeln bölgesini almalarına itirazı olup olmadığını sordu. Bay Molotov buna hiç bir itirazı olmadığını söyledi. Başbakan, Polonyalılar öğütlerimizi dinlerlerse, akıllılık etmiş olurlar, dedi. 300 mil kare genişliğinde bir toprak kazanıyorlardı, Stalin de Lvov konusunda kıyametli kopartmayacaktı ve (Mareşal Stalin'e dönerek) ilkelerde birbirimizden pek uzak olduğumuzu sanmıyorum diye ekledi. Başkan Roosevelt, Mareşal Stalin'e, göçmen iadesi işleminin istek ilkesi üzerine olup olamayacağını sordu. Mareşal Stalin de, olabileceği karşılığını verdi. Polonya hakkındaki tartışma burada sona erdi.(4)

Finlandiya'nın geleceğini de tartıştıktan sonra, üç lider dikkatlerini Almanya'nın üzerine çevirdiler. Almanya'nın geleceği, Polonya'nın aksine, Tahran'da etkili ve kesin bir biçimde saptanmadı, ama bölünme ilkesi, önceden Rusya tarafından kabul edildiği biçim-

de, İngiltere ve Birleşik Devletler tarafından da benimsendi.

İngiltere Dışişleri Bakanlığı tutanakları Roosevelt'in, Almanya'nın içişlerinde özerk beş bölgeye ayrılması ve ayrıca Ruhr'la Saar'ın, Hamburg, Kiel ve Kiel kanalını kapsayan Birleşmiş Milletler'in korunması altında iki bölgeye bölünmesini düşündüğünü ve bunu söylediğini kaydetmektedir:

Başbakan (Dışişleri Bakanlığı tutanaklarına göre,) Amerikan tarzını benimseyebileceğini ileri sürdü ve Başkan'ın 'bir ağız dolusu' söz ettiğini, Bay Roosevelt'in planının kendisi için yeni olduğunu söyledi. Onun düşüncesine göre, iki tutum vardı: Bir yapıcı, öteki yıkıcı. Aklında (Başbakana ait) iki belirli fikir oluşmuştu. Birincisi, Prusya'nın soyutlanmasıydı. Prusya'ya bundan sonra uygulanacak şey, ikinci derecede önem taşıyordu. Ardından Bavyera, Württemberg, Palatinate, Saksonya ve Baden'i ayıracaktı. Prusya'ya sert davranırken, ikinci grup-takiller için işleri daha kolaylaştırıcaktı. Bunların Tuna Konfederasyonu adını verdiği bir örgüt halinde çalışmasını istiyordu. Almanya'nın bu bölümünde yaşayan halk, o kadar insafsız değildi ve kendilerine hoşgörüyle davranılmasını istiyor, bir kuşak sonra duygularının başka türlü olacağını düşünüyordu. Güney Almanya halkı nasıl olsa bir başka savaş başlatacak değildi ve Prusya'yı unutmalarını sağlarken, çok şey becermiş olacaktık. Bu topluluğun bir ya da iki grup halinde olmasına pek aldırmıyordu; Mareşal Stalin'e bu cephede eyleme geçmeye hazırlıklı olup olmadığını sordu.

Stalin, 'Evet,' dedi; ama Almanya'nın bölünmesini, Başkan'ın planında olduğu gibi, Almanya'yı zayıf düşürmek amacıyla tercih edeceğini söyledi. İnsan, Alman birlikleriyle karşı karşıya gelince, onların nasıl şeytan gibi savaştıklarını görüyordu. Yakında İngiliz ve Amerikan orduları da öğreneceklerdi bunu. Yalnız Avusturyalılar fark-

lıydı ve Avusturyalıların nasıl teslim olduklarını anlattı. Almanların hepsi aynıydı. Gerekli harcı, Prusyalı subaylar sağlıyordu. Ama temelde kuzey ve güneyli Almanlar arasında fark yoktu: Bu ırk, bütünüyle vahşi hayvanlar gibi savaşıyordu. Avusturyalıları herhangi bir kombinezona katmamak için elimizden geleni yapmaya dikkat etmeliyiz. Onlar (Avusturyalılar) önceden de bağımsız bir ülke olarak vardılar ve bundan sonra da var olabilirler. Macaristan da aynı şekilde varolmalıdır. Almanya'yı yıktıktan sonra, Tuna ya da bir başka ad altında yeni kombinezonlar yaratmak, akıllıca bir şey olmayacaktı.

Başkan Roosevelt, bu görüşe içtenlikle katıldığını söyledi. Almanlar arasında hiç fark yoktu ve Bavyeralılar da, Prusyalılar da aynıydı. Bavyeralıların bir subay sınıfı eksikti, yoksa onlar da rahatça Prusyalılar gibi olabilirdi. Amerikan birlikleri bunu çoktan keşfetmişlerdi bile. Başbakan, Almanya'nın bölünmesine karşı görüşmek istemediğini, ama Başkan'ın önerdiği gibi Almanya, çok sayıda bölgeye ayrılıp, bunlar da başka kombinezonlara katılmazlarsa, yeniden birleşebilirdi. Önemli olan, Almanya'yı bölmek sorunu değil; bütün sorun, onları bir büyük devlete bağımlı olmamanın zevkine vardırıyordu. Bu iş 50 yıl içinde gerçekleştirilse bile, yine de önemli bir şey yapılmış sayılacaktı.

Mareşal Stalin, can verilmesi olanağı bulunmayan ölü devletler yaratılmamasının önemli olduğunu söyledi. Tuna kombinezonu yaşamayı başaramayacaktı ve Almanlar bundan yararlanıp, iskelet halindeki bir nesneyi yeniden canlandırıp kanlandırabilecekler ve yeniden bir büyük devlet kuracaklardı. Burada, Macaristan'la Romanya'nın yeni bir kombinezona katılıp katılmayacaklarını sordu. Ardından böyle bir kombinezonun gelecekte Almanya'ya ne gibi avantajlar sağlayabileceğini anlattı. Alman toplumlarını parçalamak ve bölmek en iyisiydi. Ama ne derece parçalanırlarsa parçalansınlar, onlar yeniden birleşmek isteyeceklerdi. Hep birleşmek isteyeceklerdi. Stalin bu konuda büyük bir tehlike öngörüyordu ve bu

durum, çeşitli ekonomik baskılarla; daha uzun vadede de gerekirse kuvvet kullanılarak bastırılmalıydı. Barışı kormanın tek çıkar yolu buydu. Ama Almanlarla geniş bir kombinezona girersek, en sonunda bir hır çıkması kaçınılmaz olurdu. Onların ayrı kalmalarına gözkulak olmalıydık. Macarlar ve Almanlar birleştirilmemeliydi. Birleşmeye doğru bir eylemi dışta bırakan tedbirlerden hiç biri ihmal edilmemeliydi. Almanlar hep birleşmek ve öc almak isteyeceklerdi. Eğer bir savaşa daha girişecek olurlarsa, onları yenmek için güçlü olmamız gerekirdi.⁽⁵⁾

Müttefik liderleri, Orta ve Doğu Avrupa halklarının geleceğini işte bu kadar ilkelce tartışıp, sonradan da bir çözüme bağladılar.

Tahran'da alınan kararlar, Avrupa haritasını değiştirdi; ama savaşın gidişini maddî açıdan etkilemedi. Ruslara önce 1942'de bir İkinci Cephe açılacağı üzerine söz verilmişti. Şimdi de en az istedikleri sırada, yani 1944'te bu cepheyi açacaklardı. 1943 aralığında, Ruslar kuvvetli bir olasılıkla, belki de kesinlikle, Hitler'i kendi olanaklarıyla yenebilir ve bütün Batı Avrupa'yı istila edebilirlerdi. Ancak böyle bir niyetleri olduğunu gösteren açık deliller yoktur. Stalin, Almanya'yı yenmek ve parçalamak istiyordu. Ama Tahran'da ve çıkan başka fırsatlarda, Sovyet etkisini daha batıya doğru genişletmek, sonradan Demir Perde olarak bilinecek hatta kadar uzanmak niyetini hiç de açıkça ortaya koymamıştı.

Tahran'da Amerikan delegasyonu tarafından işgal edilen odaların Ruslarca dinlenmiş olma olasılığı vardır. Ruslar, Roosevelt ve danışmanlarını Amerikan elçiliğinde öldürmek amacıyla hazırlanmış bir komplonun meydana çıkarıldığını söylemişler, Amerikalılar da buna inanıp, daha sıkı koruma altındaki Sovyet elçiliğine taşınmışlardı. İngilizler bu kompl

masasına hiç inanmadılar. Bunda epeyce de haklıydılar. Amerikalıların kendi aralarındaki özel tartışmaları, Ruslarca dinlenmiş olabilir. Ancak böyle bir şey olmuş olsa bile, yine de Tahran Konferansı'nın sonucunu pek az etkilemiştir bu. Roosevelt, daha Tahran'a gitmeden önce, Rusların Doğu Avrupa'da diledikleri gibi davranmaları konusunda fırsat tanımaya kararlıydı.

Tahran Konferansı'ndan önce, konferans sırasında ve sonra, Alman casusluk örgütünün etkili bölümlerinden biri; Türkiye'nin de Müttefikler'in safında savaşa katılması için İngiltere'nin hazırladığı bir planı Ankara'daki Alman Büyük Elçisi von Papen'in desteklemesini sağlamıştı. Von Papen'in Ankara'daki başlıca ajanı, İngiliz Büyükelçisinin uşağıydı. Sir Hugh Knatchbull-Hugessen, hiç bir şeyden kuşkulanamamıştı. Almanlar tarafından 'Çiçero' adıyla tanınan uşakta, sefirin kasasının bir anahtarı bulunuyordu. Von Papen bu sayede, Knatchbull-Hugessen'in gönderdiği ve aldığı bütün mesajların bir kopyasını elde edebiliyordu. Bunlar arasında Kahire ve Tahran Konferansları'nın tutanaklarıyla; İngiltere'nin, Türkiye'yi Almanya'ya karşı savaşa girmeye inandırmak için Dışişleri Bakanlığı'nın gönderdiği, konuyla ilgili telgraflar da vardı. Von Papen sert bir tutumla, Türk hükümetine olup bitenleri haber verdi. Bunun üzerine Türkler de aynı sertlikle, Müttefiklerin zaferi kazanmaları kesinleşinceye kadar tarafsız kalmayı kararlaştırdılar. Ancak 1945 ilkbaharında, Müttefik zaferi kesinleşince, onların safına katıldılar.

Tahran Konferansı'ndan sonra (ve Yalta'dan önce) Churchill, Roosevelt'le görüşmek için Quebec'e gitti, Moskova'da da Stalin'le buluştu. Quebec'e birinci ziyaretinin nedeni, hiç kuşkusuz ekonomikti. Beş yıl süren savaştan sonra, İngiltere iflasın eşiğine gelmişti. Ülke, üretim ve insan kaynaklarını seferber etmenin sınırındaydı. 1944 eylülünde Churchill'in başlıca uğraşısı, kendi kabul etse de etmese de, Alman yenilgisinden sonra Amerikan yardımının kiralama ve ödünç verme ya da başka yollardan sürmesini sağlamaktı. Almanya aradan daha sekiz ay geçmeden yenilgiyi kabul etmeyecekti; ama bu sürenin sonunda İngiltere, Amerikan yardımını gerekiyordu. Almanya'dan başka bütün öteki ülkelerden daha uzun süre savaşın çilesini çeken Büyük Britanya, paraya ya da hiç olmazsa başka türden ekonomik yardıma büyük gereksinme duymaktaydı. Churchill, Pasifik'te Japonlara karşı savaşırken, ittifaklarını devam ettirerek, Roosevelt'ten bu yardımı sızdırmayı umuyordu. Avrupa'da savaş sona erer ermez, Amerika'nın Japonya'yı da yenilgiye uğratmasına yardımcı olmak üzere, Pasifik'e bir İngiliz savaş filosu göndermeyi bu amaçla önerdi. Amerikalıların aslında buna hiç gereksinimleri yoktu. Pasifik'te hemen hiç yardım almadan savaşmışlardı, şimdiden de kazanmış sayılabilirlerdi. Aralarında koordinasyon bulunmayan bir İngiliz filosunun varlığı, belki giriştikleri harekatı daha da zorlaştıracaktı. Roosevelt yine de Churchill'in önerisini hoş karşıladı. Ama ABD donanması hoşnut kalmadı. Maddiyatçı bir görüş değildi bu. Pasifik savaşı, İngilizler güçlü bir kuvvet gönderme fırsatını bulamadan bitecekti nasıl olsa. Bununla birlikte

Quebec Konferansı, yine de bir İngiliz-Amerikan ortak anlaşmasına (hem de çok önemli) sebep oldu: Barışı koruyacak bir örgütün kurulmasında tartışmak üzere konferanslar toplamak ve bir de dünya para örgütü oluşturmak! Bu amaçla iki konferans düzenlendi ve birincisi Dumberton Oaks'ta, ikincisi de Bretton Woods'da açıldı. Her ikisi de savaş sonrası tarihini geniş ölçüde etkiledi.

1944 ekiminde Churchill, Stalin'le Doğu Avrupa sorunlarını tartışmak üzere Moskova'ya gitti. Churchill bu sırada Stalin'in bir tehlike olup olmadığı konusunda henüz kararını vermiş değildi. A.J.P. Taylor, bu konuda şunları yazmaktadır: 'Churchill'in anti-bolşevizminin kendi kafasında bile ne zaman su yüzüne çıktığı, hiç bir şekilde kesinlikle belli değildir. Onda bir heyecan, bir başka heyecanın yerini kolayca alabilirdi ve «savaş dönemi dostu» Stalin'e karşı hâlâ kuvvetli duygular besliyordu.'⁽⁶⁾ Churchill ve Stalin, Doğu Avrupa'daki etki alanları konusunda aralarında bir dizi anlaşmaya varmışlardı. İngiltere, Yunanistan'ın geleceği üstüne 'yüzde 90' etkiye sahip olacaktı. Rusya da Bulgaristan, Macaristan ve Romanya üzerinde... Yugoslavya'nın kaderi belirsiz bırakılmıştı; daha doğrusu bir karara varılmamıştı. Churchill ve Stalin, yalnız Polonya konusunda anlaşamadılar. Polonya'nın sınırları, Tahran Konferansı'nda çizilmişti. Askıda kalan, savaştan sonra Polonya'nın hükümet şeklinin ne olacağıydı. Churchill'in elinde, Londra'da bulunan bir sürgün hükümeti vardı. Stalin'in de Moskova'da bulundurduğu bir başka hükümet. Londra'daki hükümet, daha çok komünist aleyhtarlarından kuruluydu. Moskova'dakiyse, yalnız komünistlerden oluşuyordu. Churchill, serbest seçimler üzerinde direnmeyi denedi. Stalin kaçamak karşı-

lıklar verdi. Ama aslında böyle bir şeye hiç yanaşmak istemiyordu. İki lider de anlaşamadıklarını kabul ederek ayrıldılar. Ne var ki, ileride ikisi de bunu kabul etmeyecekti.

Yalta

Stalin, Roosevelt ve Churchill, 1945 şubatında Kırım'da, Yalta şehrinde yine bir araya geldikleri zaman, Ruslar Doğu Avrupa'da savaşı kazanmış, Ardenn'lerde mihlanıp kalan batılı Müttefiklerse, ağır ağır ilerlemekteydiler. Hitler'in yenildiği artık açık seçik belliydi. Yalnızca Japonya'nın yenilgisi, daha çözülmemiş bir sorun gibi görünüyordu. Japonlar da aslında yenilgiye uğratılmıştı, ama hiç kimse henüz bunu bilmiyordu.

Yalta'da Roosevelt, Japonya'yı dize getirmek için Sovyetlerin de katkısını sağlamada pek hevesli görünüyordu. Gerçekçi bir görüşle, İngiliz Pasifik Filosu geldiği zaman bile, kesin bir yardımda bulunamayacağını tahmin ediyor; ama gerçeğe aykırı bir biçimde de olsa, Rus yardımının kesinliğini, kesin olması gerektiğini düşünüyordu: Rusya'nın ve Birleşik Devletler'in birlikte, Japonya'ya öldürücü darbeler indireceklerini hayal etmekteydi: Ruslar, Vladivos-tok'tan; Amerikalılar da, Filipinler'den... Rusya'nın Japonya'yı tehdit eden potansiyeli, Roosevelt'in sandığından çok daha az ciddiydi. Bunun başlıca nedeni de, Trans-Sibirya demiryolu hattının uzunluğu ve Avrupa Rusyası'ndan Pasifik kıyısına askerî birlikleri ve hava desteğini taşımak güçlüğüydü. Roosevelt her

şeye rağmen, Rusya'nın Japonya'ya karşı savaşa katılmasını sağlamada kararlıydı. Ayrıca, Rusya'nın da Birleşmiş Milletler örgütüne gireceği üzerine Stalin'den söz almak istiyordu. Almanya yenilgiyi kabul eder etmez Stalin, Japonlara savaş açmaya razı oldu. Aslında Rusya 8 Ağustos 1945'te, ilk atom bombasının Hiroşima'ya atılmasından iki, Japonya'nın teslim olmasından 6 gün önce bu ülkeye savaş ilan etmişti Stalin, Birleşmiş Milletler'e katılmaya da razı oldu. İlk sözü boş bir sözdü. İkincisiyse, Roosevelt'in umduğu anlama geliyordu.

Yalta Konferansı'nın başlıca sonucu, Üç Büyüklerin Tahran'da, Doğu Avrupa üzerine aldıkları kararları bir daha onaylamaları oldu. Bu arada Roosevelt gibi Churchill de Stalin'in, Polonya'nın geleceğiyle ilgili tekliflerini kabul etmişti. Aslında başka seçeneği de yoktu. Yalta'dan Londra'ya dönünceye dek, sonucun Polonya halkının yararına olacağına inandırılmış ya da kendisini buna inandırmıştı. 19 Şubat 1945'te İngiliz kabinesine açıklamada bulunurken şöyle diyordu Churchill:

Başbakan Stalin söz konusu oldukça, o (Churchill) da Stalin'in dünya ve Polonya üzerine iyi şeyler düşündüğünden emindir. O (Churchill), bu ülkede özgür ve serbest seçimler yapılmasının Rusya'yı hiç bir şekilde kızdırmayacağını düşünüyordu. Kırım'a vardığı zaman (Churchill), durumun büyük çapta değiştiğini gördü: Rus ordusu üç hafta içinde Vistül'den Oder'e kadar savaşarak bütün yolu aşmıştı. Polonya hemen bütünüyle kurtarılmış; fethedilen ülkede Ruslar sıcak bir ilgiyle karşılanmışlar; büyük şehirler âdeta hiç dokunulmadan el değiştirilmişti. Kırım Konferansı'ndaki tartışmaları sırasında, savaş kabinesi tarafından onaylanan politikayı kabul ettirmek için yaptığı tartışmalar hep buruktu. Yani özgür ve bağımsız, kendi top-

rakları üzerinde egemen bir Polonya; eskisinden çok daha geniş tabanlı bir hükümet ve özgür, serbest seçim ilkeleri. Varılan anlaşmalara yöneltlen eleştiriler ne olursa olsun, hiç kuşkusuz bunların en iyi şekilde uygulanabilir ve gerçekten Polonya'nın çıkarlarına uygun anlaşmalar olduğunu, geniş devlet adamı görüşüyle kabul etmişti. Başbakan Stalin, Polonya sorunu üzerindeki tartışmalarının başında, Rusya'nın Polonya'ya karşı pek çok günah (bu sözcük o zaman böyle çevrilmişti, ama şimdi cinayet denebilir) işlediğini söylemiş; geçmişte Polonya'nın bölünmesine katıldığını ve amansızca baskı altına alınmasına katkıda bulunduğunu eklemişti. Sovyetler Birliği hükümetinin niyeti gelecekte bu siyaseti yinelemek değildi. O da (Churchill) Başbakan Stalin'in bütün söylediklerinin içtenliğine hiç kuşkusuz inanmıştı.

O (Churchill,) ayrıca Rusların, İngilizce konuşan İki demokratik ülkeyle uyusmalı İşbirliğine önem verdiklerini inanmıştı. Başbakan Stalin, onun (Churchill'in) büyük güven beslediği, çok güçlü bir kişiydi.(?)

Churchill, Moskova yolunda Stalin'le Balkanlar üzerine vardıkları anlaşmanın da iyi işlediğinden hoşnut olduğunu ifadeye kadar vardırmıştı işi. Bu anlaşmaya göre Ruslar; Bulgaristan, Macaristan ve Romanya'da serbest olacaklar, İngilizler de Yunanistan'da diledikleri gibi at oynatacaklardı. Stalin, İngilizler tarafından desteklenen Yunan hükümetine karşı oldukça başarılı bir iç savaş veren Yunan komünistlerine engel olarak, bu anlaşmaya katılmıştı. Churchill'in bu konuda kabineye verdiği bilgiler şöyleydi:

Yunanistan konusunda Rusların tutumu, bundan daha doyurucu olamazdı. Başbakan Stalin'in politikamızı eleştiren bir havası da yoktu... Başbakan, Stalin'in Yunanistan'daki durumumuzu titizlikle kabul ettiğini ekledi. Yunan komünistleri tarafından SSCB'ne gönderilen elçinin önce

göz altına alınmasını, sonra ülkesine iade edilmesini anlayışla karşıladı. Rus basınında hiç bir zaman en ufak bir eleştiri bile yayımlanmamıştı ve bu konudaki Rus tutumu, Rusların bir söz verdikleri zaman, bunu tuttukları görüşünü kuvvetlendirmişti.

Yunanistan konusundaki bu görüşü haklıydı. Ama Polonya konusunda yanılıyordu. Polonyalıların hükümetlerini kendilerinin seçmesine izin vermeye Stalin'in hiç niyeti yoktu; aslında hiç bir zaman vermedi de. 'Serbest seçim' deyimi Stalin için başka, Churchill ve Roosevelt için bambaşka anlamlar ifade ediyordu.

Truman Başkan Oluyor

1945 nisanında yarı yarıya unutulmuş bir konferansta âdeta rastlantı sonucu alınan bir karar, birden dünya çapında bir önem kazanıverdi. 1944'te Amerikan Demokrat Parti Konvansiyonu, 1944 kasım seçimlerinde Roosevelt'e yardımcı olarak Missouri politikacı Harry S. Truman'ı seçmişti. Roosevelt seçimi kolaylıkla kazandı; ancak 12 Nisan 1945'te, yıllardır çektiği çocuk felcinin etkisi ve özgür düşünceli bir ulusu on iki yıl boyunca, ekonomik bunalımlarla, savaş sırasında yöneltmenin de yorgunluğundan, Roosevelt öldü. Başkan yardımcısı Truman, pek az tecrübesi olduğu halde, Amerika'nın bütün sorumluluğunu savaş sorumluluğuyla birlikte hemen yükledi. 1944 Demokrat Parti Konvansiyonu pek ciddi bir seçim yapmamış, bununla birlikte akıllıca dav-

ranmıştı. Truman, Birleşik Devletler'i, tarihinin en ağır kararını verdiği dönemde yönetti. Göreve başladıktan birkaç ay sonra, Japonya'ya atom bombası atıp atmamak kararını vermek zorunda kaldı. Bu arada Potsdam'da, Mttefiklerarası konferansta, ilk kez Stalin'le karşılaşacaktı. Potsdam, Berlin'in yakın semtlerinden biri ve eski Prusya krallarının dinlenme yeriydi.

on iki

batı

avrupa'nın kurtarılması

MÜTTEFIKLERİN İngiltere adasından Normandiya'ya 6 Haziran 1944'te yaptıkları çıkartma, gelmiş geçmiş çıkartma eylemlerinin en büyüğüdü. Harekatın deniz komutanı Amiral Sir Bertram Ramsay (İngilizlere özgü biçimde tumturaklı sözlerden nefret ederdi,) 3 haziranda bazı deniz komutanlarına kullandığı yüceltici sözler için üzüldüğünü söylemişti, ama bu seferkiler gerçekten doğrudu.

Şifre adı 'Overlord' olan istila hareketi; **gerek** niteliği, gerekse çapı bakımından daha önceki çıkartmalardan farklı olmalıydı. Almanların o sıra Fransa'da 59 tümenleri bulunuyordu. Bunların çoğu gerçek askerî yetenekten yoksundu. Öte yandan Müttefiklerin karaya çıkartacakları asker sayısı da sınırlıydı.

General Sir Frederick Morgan tarafından hazırlanan ilk plan, ilk günü üç tümenin karaya çıkartılmasını öngörüyordu. Daha sonra Başkomutan General Eisenhower ve cephe komutanı General Montgomery, üç tümenlik bir cephenin çok dar olacağına karar verdiler. Planlar, ilk günü karaya beş tümen asker çıkartılacak biçimde genişletilmeliydi. Bu da, daha çok sayıda çıkartma teknesi gerektirmiş ve bu arada Normandiya çıkartmasının bir ay ertelen-

(*) Bu bölümle ilgili olarak 22, 23, 24 ve 25 nolu haritalara bakınız.

mesi zorunlu olmuştı. Ayrıca ilk planda var-olan, Güney Fransa çıkartmasını da olanaksız kılmıştı.

Eisenhower ve Montgomery'nin ilk günü karaya daha çok sayıda asker çıkartılmasını istemelerinin nedeni, Almanların o gün sayıca zaten az olması gereken çıkartma birliği üzerine, pek çabuk takviye birlikleri sevkdebilecekleri düşüncesi idi. Tehlike, ilk Müttefik birliklerinin bir köprübaşı tutmada başarı gösterebilirler bile, kendi takviyeleri yetişinceye dek, yani ilerlemeye fırsat bulamadan ezilmelerindeydi.

Bu olasılığı ortadan kaldırmak için Müttefik planlamacıları önce Fransız ulaşım sistemi üzerine yoğun ve ağır hava saldırıları düzenlediler. Ayrıca, Normandiya kumsallarında kötü havalarda bile yararlanabilecekleri suni limanlar yapıp, ikmal sağlamayı garantilediler. Akaryakıt gereksinimi için de, Manş altından petrol borusu döşemek yolunu buldular.

Hazırlıklar hızla ve özenle ilerliyordu. Bazı akşamalar olduğu halde —yapay limanlardan biri çıkmıştı— plan yürüdü. Sınav günü gelip çatmıştı, Müttefikler deniz yoluyla Normandiya'daki birliklerini, Almanların kara yoluyla kendi birliklerini takviyelerinden daha büyük bir hızla destekleyebildiler. Başarı için ilk koşul da buydu.

İkincisiyse, düşmanı düşündürmektir. Almanlar bütün Fransa kıyılarını savunuyorlardı. Fakat birliklerini Normandiya'dan başka bir yerde yoğun bir biçimde toplama olanakları yoktu. Biraz İngiltere'de çok sıkı güvenlik tedbirleri aldıklarından, biraz hileye baş vurdukları için, biraz da talihleri yaver gittiğinden Müttefikler, Almanları sonuna dek düşündürmeyi becerdiler.

Elbette, istilanın 1944'te, Fransa kıyılarında bir noktaya yapılacağını Almanlardan saklamak olasılığı

yoktu. İstila aşağı yukarı açıkça ilan edilmiş ve Güney İngiltere’de büyük bir ordu toplanmıştı. Ama Müttefikler çok sıkı bir sansür uygulayarak, hattâ diplomatik telgrafları bile sansür kapsamına alarak, istilanın nereye yöneleceğini saklayabildiler.

Savaşın bu döneminde Müttefiklerin hava üstünlüğü, Luftwaffe’nin İngiltere üzerinde sistemli bir keşif hareketine girişmesine olanak tanııyordu; hatta keşif çabaları Kent’in batısına geçmiyordu bile. O kadar ki, Almanların çıkartmanın şu ya da bu yere yapılacağı konusundaki bekleyişleri ancak tahminlere dayandırılıyordu. Batı Cephesi Komutanı ve artık feldmareşal olan von Runstedt, Müttefiklerin Dover’den istilaya girişceklerini tahmin ediyordu. Çünkü İngiltere’yle Fransa arasında en kısa yol burasıydı. Bu yüzden de, Pas de Calais kıyısını her yerden çok tahkim ettirmişti. Kendisine kalsa, başka hiç bir yere tahkimat yaptırmayacaktı.

Ancak, onu kendi başına buyruk bırakmadılar. 1944 ocak ayında Hitler, yine feldmareşallığa yükseltilen Rommel’i, Kuzey Fransa’daki B Ordular Grubu’nun komutanlığına, beklenen bir Müttefik çıkartmasını ezmek göreviyle gönderdi. Rommel, çıkartma nereye yapılırsa yapılsın, Almanların burasını çabuk ve kolayca takviye edemeyeceklerini haklı olarak önceden gördü. Von Runstedt’in beceremediğini yapıp, Fransa göklerindeki Müttefik hava üstünlüğünün, Alman ordusunun hareket yeteneğini kısıtladığını değerlendirdi. Demiryolları sürekli bombalanıyordu. Karayolları ancak geceleri kullanılabilirdi. Rommel, von Runstedt’in hâlâ geçmişte yaşadığına karar verip, bütün kıyıları olanca gücüyle tahkim ettirmeye başladı. Rommel, Almanlar bir çıkartmayı başarısızlığa uğratacaklarsa, bunu çıkartmadan sonraki

ilk kırk sekiz saat içinde gerçekleştirmeleri gerektiğine inanıyordu. Ama o da çıkartmanın nereye yapılacağını hâlâ bilmiyordu.

Müttefikler de onun bu kararsızlığının sürmesi için büyük çabalar harcadılar. 1944 ilkbaharında İngiliz istihbarat servisleri bu konuda pek çok yem attı ve bu yemlerin çoğunun da düşman tarafından yutulmasını sağladı. Montgomery'nin karargahı Portsmouth'taydı; ama telsiz vericisi 100 mil kadar uzakta, Kent'in doğusunda bulunuyordu. Bu basit hile, von Runstedt'in, çıkartmanın Pas de Calais kıyılarına yapılacağı inancını desteklemek için kullanılmıştı. Güneydoğu İngiltere'deki, Alman keşif uçaklarının fotoğraflarını çekebildiği tek havaalanlarına uydurma uçak ve planörler doldurulmuştu. Yine güneydoğu limanlarında yalancı çıkartma gemileri bulunuyordu. Almanların, 'Patton Ordular Grubu' adıyla bildiği bir takım İmalı tanımlamalar bazı yerlere atılıyor, Dover boğazının aşılacağı inancı kuvvetlendiriliyordu.

Alman komutanları bu şekilde aldatıldıktan sonra, pek çoğunda yanıldıkları sayısız teoriler ileri sürmeye başladılar. Hitler asıl çıkartmanın kuzeye, Pas de Calais kıyısına yapılacağına, ama kendilerini aldatmak için önce Normandiya'da bir çıkartmaya girişileceğine inanmıştı. Von Runstedt'sa yalnız ve yalnız, Pas de Calais'ye çıkartma yapılacağı görüşündeydi. Rommel'e gelince: Hitler'in Normandiya'ya bir çıkartma yapılacağı görüşünü destekliyordu; ama bunun, kendilerini yanıltmak için uygulanacak küçük çapta bir çıkartma olacağı kanısında değildi. En sonunda Almanlar, ancak Pas de Calais bölgesine büyük bir çıkartma hareketinin gelişeceği görüşünü benimsemeye başladılar. Hiç olmazsa Somme'un kuzeyine. Bu nedenle de 15'inci Ordu'larının bütününü,

gerçek çıkartma başladıktan çok sonraya kadar tembel tembel, fakat hep pusuda olmak üzere, Pas de Calais'de tuttular.

15'inci Ordu Pas de Calais'yi ölüm pahasına savunmaya hazırlanır, Luftwaffe de Kent şehirleri üzerinde ara sıra keşif uçuşları yaparken; gerçek çıkartma birlikleri, Luftwaffe'nin erişme olasılığı hiç bulunmayan Güneybatı İngiltere, Güney Galler ve Southampton ve Portsmouth limanlarında toplanmaktaydı.

Rommel, çıkartma gemilerini durdurmak, tankları havaya uçurmak, piyadeyi olduğu yere kazık gibi çakmak için kumsalları tahkim ederken, Montgomery ve Eisenhower da yeni rastlantılara karşı planlarını değiştirmekle uğraşıyorlardı. Rommel'in sualtı engelleri derin ve sığ sularda uzanıp gitmekteydi. Çıkartma, suların yüksek olduğu sırada yapılırsa, çıkartma gemilerinin büyük bir bölümünü kaybetme tehlikesi vardı. Buna karşılık çıkartma, suların çekildiği sırada yapılır ya da sular yarı çekilmişken karaya çıkılırsa, kaptanlar engeller arasında gemilerine bir yol bulup geri dönebilirlerdi. Bu sırada engelleri görme olanakları bulunacaktı. Piyadeyse, açık kumsalın geniş bir bölümünü savunma kuvvetlerinin ateşi altında geçecekti. Bu işi rastlantıya bırakmamak için, Montgomery ilk saldırı dalgasının tanklarla birlikte taşınması gerektiğine karar verdi. Ancak bunun için yeni bir tank türü gerekiyordu: Yüzen bir tank.

Bunu sağlayan Tümgeneral Hobert, İngiltere'nin en hünerli askerlerinden biriydi ve hüneri, başarısı da, eski araçlara yeni beceriler eklemektir. DD tankı, karada olduğu gibi denizde de gidiyordu. Tokmaklı tankı, önünde bir çerçeveye takılı olup sağa sola hareket edebilen bir değnek taşıyor, bununla kara ma-

yınlarını, araç üzerinden geçmeden patlatıyordu. Hobart ayrıca kum ya da yumuşak çamurda, kendi serdiği sert halısı üzerinde gidebilen tank yapmıştı. 6 haziranda Rommel'in savunmasını aşan yeni ve garip araçlardan bazıları bunlardı.

Çıkartma için seçilen yer, Seine körfeziydi. Eğer Rommel, von Rundstedt ve Hitler, aralarındaki görüş ayrılıklarının üstesinden gelebilseler, önyargılarını bir kenara itebilselerdi, bu bölgenin, Fransa kıyısında Müttefiklerin beş tümen birden çıkartabilecekleri tek yer olduğunu önceden görebilirlerdi. Körfezin girişi, Cape d'Antifer'den Barfleur burnuna dek 58 deniz mili genişliğindeydi. Batı kıyısına yakın Marcouf adasından başka körfezin önünde doğal bir engel yoktu. Kıyı akıntıları zayıftı. Cape d'Antifer'den Seine'in ağzına kadar doğu kıyısının ardından plaja hâkim tepelikler bulunduğu halde, çıkartmanın yapılacağı körfezin başı genellikle düz bir araziydi.

1944 ilkbaharında Kraliyet Donanması, birliklerin çıkacağı ve savaşıacağı körfezi âdeta bir ana şefkatiyle hazırlamaya başladı. Cep denizaltılarının mürettebatı ve komandolar, geceleri hiç bir engelle karşılaşmadan kıyıya çıkıp hem savunmaları incelediler, hem de general Hobart'ın tank hazırlama çalışmalarına yardımcı olmak için kum ve çamur örnekleri aldılar. Mayısın ikinci yarısında Portsmouth'tan kalkan torpidobotlar, Alman donanmasının Le Havre, Cherbourg ya da Manş'ın daha aşağısında bir limandan gelip, istila kuvvetine karşı saldırıya geçmemesi için, Cape d'Antifer'den Seine'in giriş yerine ve Barfleur burnundan Manş'a kadar açık denizi mayınladılar. Mayınlar, çıkartmanın yapılacağı 5 haziran günü işler duruma geçmek üzere hazırlanmıştı. Torpidobotlar 1941'den beri düşman sularına mayın döşe-

mekteydiler ve bu sefer de düşman, mayın döşendiğinin farkına varamamıştı.

Son yapılacak iş, Manş'ın ortasında, Wgiht adasının güneyinden Calais'ye kadar uzanan Alman mayın tarlasında bir gedik açabilmektir. Bu mayın alanının büyük bir bölümü iki yıllık bir ömre sahipti. Bölgeler halinde yerleştirilmişti ve her bölge, Alman mayın döşeme filotillalarının bir gecelik çabasının sonucuydu. Bölgeler arasında zaten birtakım boşluklar bulunuyordu; çünkü Alman mayın döşeyicilerinin, kendilerinden bir gece önce komşu alanda çalışan arkadaşlarına pek güvenleri olmuyordu. İngiliz Kıyı Filotillası Manş'ın kıta kesiminde faaliyet gösterirken, bu boşlukların yerini daha çok önceden saptamıştı ve bunları 1942'den beri kullanmaktaydı. Ancak bu geçitlerin yerleri belirlenmemişti ve hiç biri, bir mil-den daha geniş değildi. Bu genişlik, bir torpidobot filotillasının geçmesi için yeterliydi, ama 5000 gemilik bir istila kuvveti için yeterli sayılamazdı. Donanma, geçitleri daha da genişletmek zorundaydı.

Aynı zamanda, düşman haber almadan gerçekleştirilmesi olanaksız, büyük bir işlemdi bu. Ya da düşman, mayın temizleme hareketini saptayabilir, bundan gerekli sonuçları çıkartırdı. Sabit mayınları gündüz temizlemek gerekiyordu. Çünkü bu türler, saptandıkları yerden kurtarıldıkları zaman hemen su üstüne çıkıp yüzmeye başlıyor, bu kez tüfek atışıyla uzaktan temizlenmesi gerekiyordu. Aksi halde serse-ri mayın tehlikesi yaratıyorlardı. Mayın temizleyiciler de bu yüzden gündüzleri öğleden sonra çalışmaya başlıyorlardı. İstiladan önce durum böyle sürdü gitti. Fransız kıyılarına gün kararmadan varıp, belli bir süre içinde Wight adasından köprü başına kadar on geniş geçit açtılar. Anlaşıldığı kadarıyla, hiç biri düş-

man tarafından görülmedi. Ya da görölse bile, kimse bundan gereken sonucu çıkartamadı. Müttefiklerden yana ilk talihti bu.

Ramsay, çıkartma için alanı hazırlayabilirdi, ama hava koşullarını ısmarlama olasılığı yoktu. Çıkartmanın başlıca gerekleri; gün ışıdıktan kırk dakika sonra plajda yarım gelgit'in oluşması, bulutların bombardımanları engellemeyecek kadar kalın olması, rüzgâr hızının denizi çalkantılı hale getirmemesi için, saatte 13-18 deniz milini aşmamasıydı. Bunlar aslında amansız güçlüklerdi. Sözgelişi gelgit olayı, bir ay içinde yalnız üç gün istenen niteliğe uyuyordu. Havaysa, bütünyle rastlantıya kalmıştı.

Ramsay'ın hazırlıkları, mayıs ayı boyunca Asor adaları üzerinde oluşan bir yüksek basınç alanı sayesinde, Manş'ta sakin ve elverişli havaların sürmesiyle desteklenmişti. Eisenhower, istila günü olarak gelgit'in işe yarayacağı üç günden biri olan 5 haziranı seçmişti. Ancak 2 ve 3 haziran günleri Asor adaları üzerindeki yüksek basınç alanı dağılmaya başladı. Eisenhower'ın meteoroloji uzmanı ve grup komutanı Kraliyet Hava Kuvvetleri'nden Stagg çıkartmanın ertelenmesi önerisinde bulundu.

Savaş boyunca Müttefikler'in en cüretli girişimlerinden biri olan harekatin geleceği, görüldüğü gibi, grup komutanı Stagg'ın ustalık ve doğru yargısına bağlıydı. Bu yüzden belirli süre kendisi için son derece gerilimli geçti. Özellikle Portsmouth'ta havalar çok güzel gitmeye başlayınca... Stagg'ın tahmin etmeye çalıştığı hava sistemi, bulunduğu yerden millerce uzakta, Atiantik üzerinde bir yerdeydi. Ama Stagg haklıydı. 4 Haziran pazar günü Portsmouth'ta sert bir rüzgâr esiyordu ve Iskoçya, Galler ve Batı Ülkeleri'ndeki üslerinden demir alıp yola çıkan isti-

la kuvvetleriyle dolu gemiler, sert ve amansız batı yeli karşısında limanlara geri dönmek zorunda kalıyordu. Pazar gecesi, en kötü hava koşulları, Portsmouth üzerindeydi. O akşam Stagg, Eisenhower'a pazartesiye salıya bağlayacak gece için havanın onda beş bulutlu olacağını bildirmişti. Rüzgâr da hızını kaybedecekti. Stagg o hafta en iyi havanın, o gün olacağını tahmin ediyordu.

Çarşamba günü gelgit olayı hiç de işe yarayacak gibi değildi. Bu durumda, Eisenhower için salı gününde karar kılmak gerekiyordu. Aksi halde üç hafta daha beklemesi gerekecekti. O da salı günü harekete geçti. 5 haziranı 6 hazirana bağlayan gece, 60.000 kişilik birinci dalgayı kumsallara doğru harekete geçirdi. Ayrıca iki paraşütcü tümeni de aynı dalgaya katıldı. Bu, şimdiye kadar gerçekleştirilen tarihin en büyük havadan indirme hareketiydi. Çıkartmayı Somme'un kuzeyinde bekleyen düşman için son derece özenle işlenmiş, başarılı bir aldatmaca oldu.

Artık vakit gelip çattıktan, istila hareketi başladıktan sonra, Müttefikler için 5.000 geminin yolda olmadığını ileri sürmek olanağı kalmamıştı. Bütün bir gece hatırı sayılacak kadar çok sayıda uçak, Cape d'Antifer'in kuzeyinde gökten aşağı doğru bir 'pencere' açılar sanki. Küçük gümüşlü kağıt parçalarından oluşan bu 'penceré'nin boyutları, düşman radar frekanslarının katlarıydı. Amaç, çok sayıda geminin Cape d'Antifer'in doğusuna yöneldiğine ve uçakların da bu gemileri havadan koruyup, radarlar tarafından yerlerinin saptanmasını engellemeye çalıştıklarına düşmanı inandırmaktı. Uçakların altında otuz kadar küçük savaş gemisi, büyük gemilerin vereceği radar yankılarını sağlamak için ba-

lonlar uçuruyor, karmakarışık ve yoğun bir telsiz konuşması yapıyor, hattâ hoparlörlerle sözde ‘ses güvenliği’ sağlıyordu. Buna benzer aldatmacalara Boulogne’un daha da kuzeyinde, aynen başvuruluyordu. Dieppe’le Calais arasındaki yollarsa, şiddetli bir bombardıman altındaydı.

Bütün bu yanıltma girişimleri her ne kadar düşmanda kararsızlık yarattıysa da, Stagg’ın havayı kesinlikle doğru tahmin etmesi duruma hepsinden çok yardımcı olabilirdi. Alman kuvvetlerinden Paris’te aynı görevi yapan Stagg benzeri Binbaşı Lettaux da, Asor adaları üzerindeki yüksek basınç alanının dağıldığını saptamıştı. Ayrıca 4-5 haziran gecesini hava koşullarının çıkartmaya uygun olmayacağını da doğru tahmin etmişti. Raporunun kesinliği karşısında Rommel, Paris’teki karargahından ayrılıp, hafta sonunu ailesiyle geçirmek üzere Ulm yakınlarına hareket etti. Ama Stagg’ın tahmininin aksine Lettaux, havanın salı günü iyi olacağını tahmin edememişti. Pazartesi günü istila kuvvetleri demir almaya başladığı sırada, Rommel’in kurmay heyeti, Dover dışında Güney İngiltere’deki hiç bir liman üzerinde hava keşfi yapılmadığını kabul ettiği halde, bir istila girişimiyle ilgili hiç bir belirti olmadığını da rapor etmişti. Bu arada Cape d’Antifer’in kuzeyinde uygulanan aldatmaca, sonuçlarını vermiş bulunuyordu. Alman radarcıları, araçlarının işlemez hale geldiğini söylüyorlardı. 5 Haziran günü geç saatlarda, Antifer açıklarındaki g mi ve uçaklar yanıltıcı telsiz yayınlarına başlarken, Rommel’in kurmay heyeti, 15’inci Ordu’ya istilacıları p şk rtmek emrini vererek, oldukları yerde kalmalarını buyuruyordu. Oysa 15’inci Ordu Fransa’nın kuzeyinde, Pas de Calais’de  slenmişti. İstila kuvvetleriyse yoldaydılar aslında, ama

başka bir noktaya yönelmişlerdi. Sabah şafakla beraber Seine koyunda karaya çıkacak istilacıları karşılaması gereken 7'inci Ordu'ya ise hiç bir emir ulaştırılmamıştı.

Seine koyunun güney kumsalları çıkartma amacına uygun şekilde beş ayrı plaja ayrılmıştı. Batıdan doğuya doğru şöyle sıralanıyorlardı: Utah, Omaha, Gold, Luno ve Sword, Utah ve Omaha'nın işgali, General Omar Bradley'in komuta ettiği Birinci Birleşik Devletler Ordusu'na emanet edilmişti, General Collins komutasındaki 7'nci Birleşik Devletler Tugayı, Utah'ı ele geçirecekti. General Gerow komutasındaki Birleşik Devletler 5'inci Tugayı'na da Omaha plajı düşüyordu.

İkinci İngiliz Ordusu adı altında bir araya toplanan İngiliz ve Kanadalılar; Gold, Juno ve Sword'u alacaktı. İkinci Ordu'ya komuta eden General Dempsey, General Bucknall komutasındaki 30'uncu İngiliz Tugayı'nı Gold plajını işgal etmekle görevlendirmişti. General Crocker komutasındaki 1'inci İngiliz Tugayı da, Juno ve Sword plajlarını ele geçirecekti.

İstila kuvvetlerinin ilk hedefi, köprü başının kanatlarında, havadan indirilen kuvvetlerle güvenliği hemen sağlamaktı. İlk harekete geçen birlikler, doğu kanadındaki 6'ncı İngiliz Hava Tümeni'yle, batı kanadındaki 101'inci ve 82'inci Amerikan Hava Tümenleri oldu. Bu üç tümenin görevi çok çapraşıktı; rastlantılara kalmakla birlikte çok da hayatiydi. General Gale komutasındaki 6'ncı İngiliz Hava Tümeni, köprü başından doğuya doğru biri kanal, öbürü Orne nehri boyunca uzanan iki paralel akarsu üzerindeki iki köprüyü ele geçirecekti. Bu akarsular Caen şehrinden, Ouistreham yakınlarında denize dökülecek şekilde, kuzeydoğu doğrultusunda akıyordu. Tü-

menin bir başka görevi de, Orne'un ağzına yakın Merville'deki Alman sahil bataryasını yok etmek, Orne'un doğusundaki tepeyi ele geçirmek ve olanak bulursa, Dives nehri üzerinde ve doğuya yönelen öbür vadideki köprüleri yıkıma uğratmaktı.

Bu çok karışık görev dört saat içinde, gece yarısıyla bir haziran şafağı arasında gerçekleştirilmeliydi. Korkunç güçlülere rağmen (Merville bataryasını yok etmekle yükümlü 9'uncu Paraşüt Taburu, karaya indiğinde çok dağılmıştı) bütün bu hedeflere tam zamanında erişildi. Bu son derece önemli, yiğitçe ve dâhiyane silahlı eylemde, paraşütlerle ya da planörlerle yere inen paraşütçü birlikleri çok can kaybetmişlerdir. Ama giriştikleri cüretli hareket sayesinde, köprübaşının doğu kanadını beklenen ilk büyük tehlikeye, o bölgede bulunduğu bilinen 21'inci Alman Panzer Tümeni'nin doğudan gelecek karşı taarruzuna karşı güven altına almışlardır.

Sağ kanat üzerine yapılan Amerikan indirme hareketi pek düzenli geçmedi. Güneş batarken 101'inci Amerikan Paraşütçü Tümeni, önceden kararlaştırılan hedeflerin ancak altıda birine erişebilmiş; 82'nci Tümen ise daha çabuk derlenip toparlanmıştı. Ama silah ve cip taşıyan planörleri geniş ölçüde yıpranmış bulunuyordu. İki tümenin de görevi, denizden gelen birlikler Utah plajına çıktığında, içerlere doğru ilerlemeyi sağlamaktı. Almanlar toprağın sekiz mil kadar derinliğini sular altında bırakmışlardı. Bunlar arasında Merderet, Douve ve Vire nehirlerinin vadileri de vardı. Plajın hemen ardındaki kum tepeliklerinin gerisinde de, Quineville'den Vire'in ağzına, Utah kumsalının güney ucuna uzanan topraklar sular altındaydı. İki paraşütçü tümeni, su içindeki araziye bir baştan bir başa arşınlayan köprü ve

şoseleri de ele geçirmek zorundaydı. Böylece, ana çıkartma kuvvetinin ada gibi bir yerde kısıtılmasını önlemiş olacaktı; ancak başarıları yereysel kaldı.

Kuzeyde 82'nci Tümen, Cherbourg'tan Carentan'a ve Fransa'nın içerilerine uzanan anayol üzerindeki Sainte Mére Eglise gibi önemli bir kavşağı ele geçirmeyi başarmıştı. Ancak aynı tümen, Merderet nehri üzerindeki köprüleri almayı başaramadı. Çıkartma harekatı çok dağıldığı için, hedeflerine ulaşan Amerikan paraşütçüleri, bölgeyi savunan Alman 91'nci Tümeni'nin inatçı direnişi karşısında köprüleri ele geçirmeyi başaramadılar.

101'nci Tümen, Vire nehrinin ağzında ve ona paralel Carentan kanalı üzerindeki köprüleri uçurmak dışında, bütün hedeflerine ulaşmıştı. Buradaki hedef, Utah plajının güney kanadında gelişebilecek bir karşı taarruzu engellemekti. Fakat bütün aksiliklere rağmen, havadan indirme harekatı —ikisi Amerikan, biri de İngiliz— başarılı oldu ve sağlam bir temel hazırladı. Bu indirmeler gerçekleşmeseydi, denizden yapılan çıkartmanın sonu çok daha başka olabilirdi.

Son derece şiddetli bir deniz bombardımanı da, çıkartmadan kısa bir süre önce kıyı savunması üzerine yöneltilmişti. Heybetli zırhlılar, kruvazörler, destroyerler, roketatar hücumbotları son derece kesin tasarlanmış bir ateş planı uyarınca bu bombardımana katılmışlardı.

Utah'a yapılan çıkartma, hava koşulları nedeniyle beş çıkartmanın en rahat olanıydı. Grup komutanı Stagg, hava koşullarının iyi olabileceğini, fakat olasılığa bel bağlamamak gerektiğini söylemişti. Gemicileri değilse bile, askerleri çok rahatsız eden ve

Cherbourg'da üslenmiş olan Alman hücumbotu filotillasının limana dönmesini engelleyen sert bir batı rüzgârı esiyordu. Bütün Müttefik gemileri, hücumbotları da içinde olmak üzere denizdeydiler. Körfezin batı ucundaki Utah plajı, ötekilerden daha şiddetle bombalandı. Hava koşullarına rağmen, körfezin doğusundaki üç plaja yapılan İngiliz ve Kanada çıkartmasıysa yolunda gitti. İstilacılar yalnız Omaha plajında, neredeyse ciddi bir felakete dönüşecek güçlüklerle karşılaşmışlardı.

Bunun çeşitli etkenleri olduğu sanılmaktadır. Omaha, ötekilerden daha dar olması nedeniyle, çetin bir plajdı ve Amerikalıların beklediğinden çok daha iyi savunuluyordu. Ama hepsinden beteri, Omaha'ya yapılan çıkartmaların çoğunun kusursuz olmasıydı. Bu yüzden, birlikler yanlış yerlere çıktılar. Başka bir neden de hava koşullarıydı. Ama daha çok ABD donanmasının, çıkartma birliklerini kıyıdan sekiz yerine, on iki mil uzaktan gönderme kararı rol oynamıştı.

Donanmanın denizden yaptığı bombardıman da, burada öteki kumsallardan daha az etkili olmuştu. Bu nedenle askerler kıyıya çıktıklarında, önceden susturulmuş olması gereken yuvalar ve bataryalar hâlâ ateş edebiliyordu. Çıkartma tekneleri kıyıya yarım mil kala çok şiddetli bir ateş altında kaldılar. Kıyıya vardıklarında da, en azından iki susturulmamış mevziin ateş yağmuru altına düştüler. Omaha'nın batısında çıkartmanın öncülüğünü yapan 116'ncı Piya-de Alayı, ağır kayıplar verdi. Askerlerin bazıları denize atlayarak ateşten sakınmaya çalışırken, bazıları da çıkartma tekneleri isabet alıp battığında sulara gömüldü ya da tekneden kendilerini derin suya atıp boğuldu. Şiddetli ateş nedeniyle, temizleme ekiple-

ri de çalışma olanağı bulamamış, birçok sualtı engelini temizleyememişti.

General Bradley, özellikle Omaha'nın batı kanadının sonunda büyük kaygı duyuyordu:

Düşman, kumsallı hafif silahlarının ateşiyle tararken, Birinci Tümen ardındaki deniz duvarının önünde çakılıp kalmıştı. Topçu ateşi çıkartma gemilerini açıkta batırıyordu. Sualtı engelleri de güçlüklerin en büyüğünü oluşturmaktaydı. Temizleme ekipleri ağır kayıplar vererek felce uğradığı gibi, donatılarının büyük bölümü de yok olmuştu. Yükselen sular çalışmalarına engel oluncaya dek, sualtı engelleri barikatında ancak altı gedlöl uçarabildiler. Kumsala varmalarını engelleyen barikatları aşamayınca, ekip bu kez, 'Easy Red'e (daha doğudaki bir kumsal) döndü. Burada engeller yıkıma uğratılmıştı. Çıkartma dalgaları, ateş altındaki kumsala çıkmaya başlarken, kendilerini kıyıdaکی cehennem gürültüsünün içinde buldular.⁽¹⁾

Bir aralık Bradley, Omaha'ya çıkartılacak yedek kuvvetleri başka plajlara yöneltmeyi bile ciddi şekilde düşündü. Ramsay'in planına uygun olarak, kalabalık denizde geri çevrilmesi olanaksız asker ve cephane takviyesi henüz tutulamayan Omaha'daki köprü başına akın akın gelmekteydi.

Her şeye rağmen, 1'inci Tümen'den sağ kalanlar öğlene doğru kıyıdan uzaklaşıp ağır ağır ilerdeki tepelere doğru ilerlemeye başlamışlardı. Akşama doğru da, çok şiddetli savaşıardan sonra, bir buçuk mil derinlik ve sekiz mil uzunluğunda bir köprübaşı tutmayı başarmışlardı. Artık ABD 1'inci Tümeni de Fransa'da kalacak yerinden sökülüp atılamayacaktı.

Eisenhower'ın, gerisindeki arazi sular altında bırakıldığı halde Utah plajına da çıkartma yapılması

şeklindeki kararı, karşılığını vermişti. Her şeyden önce kumsalın savunması zayıftı. Öğleden hemen sonra, çıkartma birlikleri kendi paraşütçü tümenleriyle teması sağlamışlardı. Akşama kadar da, Utah'a çıkartılan asker sayısı 20.000'i bulmuştu.

Doğu'daki Sword köprü başında bulunan 3'üncü İngiliz Tümeni, daha birinci günü Caen'i işgal etmeyi denediyse de beceremedi. Caen, Montgomery'nin hemen işgal etmeyi umduğu, ancak umutlarının erişemediği bir şehirdi. 3'üncü Tümen, yeteri kadar tank takviyesi olmadığı halde, bütün gücüyle üstüne saldıran bir Alman Panzer Tümeni'yle başetmek zorunda kaldığı için ilerleyememişti. İngilizler, 21'inci Panzer Tümeni'nin çevrede üslendiğini biliyorlardı. Bilmedikleri, tümenin Caen'in içinde üslenmiş olduğuydu. Kral'ın Shropshire Hafif Piyadeleri, kendilerine güven içinde ilerlediler, ama genellikle yaya ve gerekli zırhlı birlik desteğinden yoksun durumda, Hermanville'den Caen'e doğru aktılar. Ne var ki, daha şehre varamadan, 21'inci Panzer Tümeni tarafından durduruldular. Buna rağmen 6 haziran akşamı üç İngiliz Kanada köprü başı, bir araya gelmeyi başarmıştı. Bayeux, Creully, Douvres ve Ouistrenam, artık Müttefiklerin elindeydi. Hitler'in Atlantik duvarında bir gedik açılmıştı.

Müttefiklerin hedefi, şimdi de köprü başından ileri harekete geçebilmek için yeteri kadar kuvvet toplamak; Almanların hedefiyse bunu engellemekti. Arazi, Almanlardan yanaydı. Normandiya'nın 'Bocage' adı verilen bu bölgesi, üstünde sık çitlerin bulunduğu küçük tarlalara bölünmüştü. Çitler bir araya gelince, aşılması güç bayırlar oluştuyordu. Tar-

lalar arasındaki yollar, sular altında bırakılmıştı. Tarpulların çevresindeki hendeklerse derindi. İnatçı bir savunma gücü, böyle bir arazide düşman, yanına birkaç metre sokuluncaya dek gizlenip kalabilirdi. Tank mürettebatı serbestçe manevra yapamazdı. Her şeye rağmen kımıldanabilseler de, Alman savunma mevzilerini uzaktan göremezlerdi.

Bu arazi, yavaş bile olsa, sürekli takviye edilecek bir Alman ordusu tarafından savunulacaktı. Fransız demiryolcuları, kendi demiryollarına sabotajlar yapmışlardı. Hava bombardımanları ciddi yıkıma sebep olmuştu. Bunlara rağmen Almanlar çok geçmeden üç Panzer tümenini Normandiya'ya göndermişlerdi ve de Fransa'nın dört bir yanından piyade birliklerini buraya yolluyorlardı. Almanlar —Montgomery'nin umduğu gibi— durumlarını sarsacak en büyük tehlikenin, köprü başının doğusundan geleceğine karar vermişlerdi. Müttefikler Caen'i geçtikten ve Bocage'ı arkalarında bıraktıktan sonra, önlerinde açık bir arazi ve Paris'e kadar akmalarına yetecek tank da bulabileceklerdi. Almanların ilk işi, Caen'i İngiliz 3'üncü Ordusu'ndan korumaktı.

Bu sırada Müttefikler, tuttukları köprü başının sürekliliği için büyük çaba gösteriyorlardı. 12 haziranda, 101'inci Amerikan Paraşütçü Tümeni'nin Vire nehrinin ağzına hâkim Carentan'ı işgal etmesiyle, bunu da gerçekleştirmiş oldular. Böylece Müttefik cephesindeki —Omaha ve Utah plajları arasındaki— tek gedik de kapanmış oluyordu. Bradley bu konuda şöyle yazıyor: «Kıyıdaki on yedinci günümüzde, Müttefik kuvvetlerini 42 mil genişliğindeki bir köprü başında birleştirmiş olduk. Artık Cotentin'e (yarımadada) saldırabilir ve Cherbourg limanını basıp işgal edebiliriz.⁽²⁾ Amerikalılar 27 haziranda Cher-

bourg'u işgal etti ve Müttefikler ilk limanı ele geçirmiş oldular.

Cherbourg, Almanlar tarafından şiddetle sabotage edildiği ve mayınlандığı, bu yüzden umulduğu kadar yararlı olamayacağı halde, yine de ele geçirilmiş olduğu için Amerikalıları ferahlatmıştı. Amerikalıların Saint Laurent'deki yapay limanları, 21 haziranda patlak veren bir borayla işe yaramaz hale gelmişti. Cherbourg'u alan 7'nci Amerikan Tugayı'nın komutanı General Collins Bocage bölgesinde; Cotentin yarımadasından kuzeye doğru ilerlemek amacıyla engel yıkıcı bir araç geliştirmiş bulunuyordu. Guadalcanal'ın (bu yaman asker daha önce burada savaşmıştı) cangılıyla ölçülecek olursa, Bocage güzel ve açık bir araziydi.

Köprü başı güvenlik altındaydı, ama sınıksız kuşatılmıştı. Almanlar daha şimdiden, Müttefikler bu çemberin dışına taşacak olurlarsa onları Fransa'da bir daha durduramayacaklarını kabul etmişlerdi. Artık asıl çıkartma noktasının Normandiya olduğunda oybirliğine varan Hitler, Rommel ve Von Rundstedt; köprü başını kuşatan birliklerini, harabeye dönen Fransız demiryollarını elverdiği ölçüde takviye ettiler. SHAEF'da (Müttefik Kuvvetleri Yüksek Karargahı) Eisenhower ve ötekilerin huzuru birdenbire kaçtı. Henüz ilerlemeye başlamamış Müttefik ordularının takviye için gönderilen malzemeye dolup taşan köprü başında çakılıp kalmalarından korkuyorlardı. İleri hareket halâ başlamadığından, Eisenhower'ın kurmayındaki bazı üyeler (özellikle asıl planı hazırlayan General Morgan ve Eisenhower'ın yardımcısı Tedder) Montgomery'yi açıkça eleştiriyorlardı. Onun tedbirde ileri gittiğine inanıyorlardı. Hattâ görevinden geri alınması hakkında öneriler bile vardı. İngiliz

tere'deki SHAEF'la, cephedeki generaller arasına en hafif deyiimiyle çirkin bir anlaşmazlık perdesi gerilmiştir.

Öyle anlaşılıyor ki, o zaman Eisenhower ve belki Tedder de, Montgomery'nin planlarını tam olarak anlayamamışlardı. Eğer anlamış olsalardı, oradaki düşüncelerle aynı paralelde olmayabilirlerdi. Yine de, istila kuvvetlerinin gururlu bir başarıyla izlediği planlar, aslında bunlardı.

Amerikalı generallerin çoğunluğu, pek çok askerî harekatta her zaman ve her yere taarruz edileceğine inanmış kimselerdi. Montgomery'nin genel inancıysa, çok daha ustacaydı. O, düşman hatlarındaki en zayıf noktayı arayan biriydi. Eğer böyle bir nokta yoksa, Montgomery bunu yaratmaya çalışırdı: Düşman cephesinde bir bölgeyi takviye ederken o sık sık bir başka cepheyi zayıf düşürmeyi sağlar, sonra da bu zayıf noktaya taarruz ederdi. Bunu El Alameyn'de yapmış ve başarılı olmuştu.

Şimdi de Almanların kuşatma hatlarının doğu kanadını; batı kanadı aleyhine takviyeye kandırmak ya da inandırmak istiyordu. Caen'de en seçmen Alman birlikleriyle savaşırken, Amerikalıların sağ tarafta zayıf bir direnişe karşı sessiz bir çevirme hareketına girişebilmelerini planlamıştı. Montgomery bu konuda ısrarlıydı. Üslerinin şiddetli baskısına rağmen planını bırakmayı reddetti.

Müttefiklerin Normandiya köprü başında bulundukları yedi buçuk hafta içinde giriştikleri hareketin —hattâ Cherbourg'un işgalinden bile— en önemlisi hiç kuşkusuz Alman kuvvetlerinin, Montgomery'nin tasarladığı biçimde cephenin doğu kanadında toplanmasını sağlamak olmuştu. General Collins'in batıda başarılı yarma hareketına giriştiği günden önce,

yedi Alman Panzer tümeni ve dört ağır tank taburu, köprü başının doğu kanadında, İngiliz ordularının karşısında mevziye girmişti. Batıdaki başlıca Amerikan taarruzunun karşındaysa yalnız iki Panzer tümeniyle, bir Panzer topçu birliği bulunuyordu. Montgomery'nin Collins'e hazırladığı taktik durum, elinden gelebileceği kadar destekleyiciydi.

Amerikalılar temmuzun birinci yarısında Cotentin yarımadasının orta yerindeki Saint Lo ulaşım merkezini ilk kez ele geçirmeyi denedikleri zaman, durum bundan da destekleyici olacaktı. Amerikalılar, Bocage'da ağır kayıplar verdikten sonra, 18 temmuzda Saint Lo'ya varmışlar, fakat daha ileriye geçememişlerdi. Aynı gün, tutsaklıktan kaçtıktan sonra yeniden göreve atanan General O'Connor komutasındaki 8'inci İngiliz Tugayı, Caen'in doğu kanadından ileri harekate geçip şehrin güneydoğu kesimindeki yüksek tepeleri ele geçirmeye kalkıştı. Taarruz, Alman mevzileri üzerine çok şiddetli bir hava akını izleyen aynı şiddette bir saldırıydı. Hava akınları bütün Alman mevzilerini susturamadığı, arazi hareket serbestisi tanımadığı için, taarruz umulan bütün hedeflere ulaşamadı. Ama bunun yerine Almanları, İngiliz ve Kanadalıların artık Caen'le Paris arasındaki bütün bölgeyi ele geçirmek üzere asıl taarruza giriştiklerine iyice inandırdı. Bu yüzden Almanlar, Caen'in doğusundaki savunma güçlerini azaltmaya cesaret edemediler.

Yedi gün sonra, 2400 Müttefik uçağı, Saint Lo yakınlarına 4.000 ton bomba attığı ve Amerikalılar için güney yolunu açtığı sırada, Almanların en iyi birlikleri hâlâ yanlış yerde bulunuyordu.

Collins, asıl taarruzuna 26 temmuzda başladı. 1 ağustosta Amerikalılar, Avranches'a kadar bütün

Cotentin yarımadasını düşmandan temizlemişlerdi. Avranches'ın güneyinde de kendilerini durduracak pek büyük ve güçlü bir kuvvet yoktu. Amerikan 8'inci Tugayı, Brittany'yi işgalle görevlendirildi ve bu da bir haftadan kısa sürdü. Asıl kuvvetlerse güneye, Le Mans'a ilerlediler, sonra doğuya döndüler. Kuvvetleri en önde olan General Patton'la, General Bradley ve General Montgomery, oy birliğiyle, Falaise'deki çok sayıda düşman kuvvetini kuşatmak için iyi bir fırsat çıktığı kararına varmışlardı. Seine'deki ikinci bir kuşatmadan kurtulan kuvvetleri de tuzağa düşürmeyi denemek yerinde olacaktı.

Bu arada Hitler batıda, Mortain'e doğru umutsuz bir karşı taarruz emri vererek, onlara yardımcı oldu. Taarruz, yalnız başarısız olmadığı gibi, Alman birlikleri elde edebilecekleri güvenlikten de yoksun kaldılar. Mortain taarruzu en sonunda Almanların Fransa'dan sürülüp çıkarılacaklarını garantilemiş oldu.

General Crerar komutasındaki 1'inci Kanada Ordusu, kuzeyden Falaise'e doğru saldırdı ve 16 ağustosta şehre vardı. Kuzeydeki Kanadalılarla güneydeki Amerikalılar arasında şimdi yalnız on beş mil kalmıştı. Falaise'le Argentan arasındaki boşluk, 20 ağustosta kapatıldı. 50.000 Alman askeri, Falaise cebinde tuzağa düşmüştü. Kaçabilenler —çoğu 5'inci ve 7'nci Panzer tümenlerine mensuptu— kuzeydoğuda Seine'e doğru çekilip, burada bir hat tutmayı denediler. Ama Patton, Seine'e onlardan önce varmıştı. Kurtulabilen Almanlar bütün donatılarını geride bıraktılar. Müttefikler onları yalnız 6 hazirandan beri köprü başlarında tutan kuşatmayı yarmakla kalmamış, ayrıca kendilerini kuşatan en kararlı bazı birlikleri de tutsak etmişlerdi.

Müttefikler'in Seine'e ulaşmalarından bir ay önce, bir grup Alman subayı Hitler'i öldürmeyi denmişti. 20 Temmuz 1944'te doğudaki karargahına, suikastçılar tarafından bir saatlı bomba yerleştirilmişti. Girişim başarısızlığa uğradı ve ilk sonucu, Hitler'in durumunu güçlendirmek oldu. Führer için kamuoyunda bir sempati uyanmıştı; suikasttan kurtuluşuna mucize gözüyle bakılıyordu. Rommelse suikastçıların kanca attığı generallerden biriydi. 20 temmuzda, bir Müttefik uçağının, otomobilini makineli tüfekle taraması sırasında aldığı yaralardan ötürü, hastanede yatıyordu. Bir daha da cepheye dönmedi. Ekim ayında öbür suikastçılarla birlikte bir halk mahkemesinin huzuruna çıkmak ya da verilen zehiri içmek arasında seçme yapması istendi. Rommel, zehiri tercih etti. Hitler, en iyi savaş ustalarından birini yok etmişti.

Von Rundstedt kovulduğu için, Temmuz başından itibaren Batı Cephesinde komutayı Feldmareşal von Kluge ele aldı. Ama von Kluge de, von Rundstedt ve Rommel gibi, Fransa'daki Alman orduları için tek çıkar yolun ricat olduğu görüşündeydi. Hitler, şiddetli bir direnişte ısrar etti. 18 ağustosta Von Kluge'yi de görevden uzaklaştırdı. Von Kluge, Hitler'e bir mektup gönderip savaşa hemen son vermesini istedikten sonra intihar etti.

Onun yerini General Model almış ve hiç olmazsa Hitler'i aklı başında davranmaya ikna etmek başarısını göstermişti. Model de zamanında hatalar işlemişti (özellikle Ruslara karşı Kursk'ta verdiği tank savaşında) ama Hitler'e karşı çıkmakta bir sakınca görmüyordu. Üstelik genellikle yetenekli, halk tarafından sevilen bir generaldi. Hitler ona büyük ölçüde gereksiniyordu.

Model, Müttefikler Güney Fransa'ya çıkmadan kısa bir süre önce komutayı ele almıştı. 15 ağustos-ta, Amerikalı General Patch komutasındaki bir Fransız ve üç Amerikan tümeni, ciddi bir güçle karşılaşmaksızın, Fransız Rivyerası'ndaki Saint Tropez' ye çıktılar. İki gün sonra Güney Fransa'daki Alman ordularına kuzeye doğru geri çekilmeleri emri verildi. Özellikle Toulon ve Marsilya limanlarında direniş devam etti; ama bütün yönlerde, özellikle kuzey yönünde Müttefikler pek rahat ilerleyip. 3 eylülde Lyon'u işgal ettiler; 11'inde de Brittany'den doğuya ilerleyen Müttefik kuvvetleriyle birleştiler. Güneyden başlayan ilerleme, Vosges dağlarında durdu. Almanlar burayı savunmak istedikleri, biraz da Patch'ın ikmalî tükendiği için.

Kuzey'den gelen istilacılar da hareket halindeydiler. Seine'e ulaştıktan sonra, Model'in kendilerini artık durdurmak için bir şey yapması olanaksızdı, ama onlar da ikmalsız kaldı. Ancak Müttefikler her şeyden önce Paris'i kurtarmak zorundaydılar. Müttefik birliklerinin cephe komutanı olarak (önceden varılan anlaşma uyarınca) Eisenhower artık Montgomery'nin yerini almıştı. Niyeti, can kaybına sebep olmamak için Paris'in yanından geçerek ileri harekate devam etmektir. Çünkü Paris'teki Alman garnizonunun aczine inanıyordu ve sonradan nasıl olsa hesabının kolayca görüleceğini biliyordu. Ne var ki Eisenhower'ın planları, Paris Kurtuluş Komitesi'nin tasarılarıyla bağdaşmıyordu. Başkent Direniş Örgütü, 17 ağustosta kendi başına hazırlayacağı bir ayaklanmayla, başkenti kurtarmak niyetindeydi. Bu sırada General Patton, çoktan Paris'in doğusuna varmıştı. General de Gaulle, General Leclercq komutasındaki 2'nci Özgür Fransız Tümeni'nin, Alman-

lar'ın geri kalanı Paris Direniş Hareketi'ni silip süpürmeden önce şehrin yardımına gönderilmesini istedi. Alman Askerî Valisi General Von Choltitz, Hitler'in emirlerini hasır altı etti (bu emre göre, şehir savunulamayacaksa, yerle bir edilecekti) ve 24 ağustosta Leclercq'e teslim oldu. De Gaulle 25 ağustos-ta kendi başkentine muzaffer bir kurtarıcı olarak girdi.

Bu sırada başlıca Müttefik kuvvetleri kuzeydoğu yönünde, hızla Almanya'ya doğru ilerliyordular. Sol kanattaki Kanadalılar, Dunkirk dışında bütün Manş limanlarını işgal ettiler. Daha içerilerde, bulunan Montgomery de Anvers'e doğru ilerliyordu. Müttefikler bu limanı şiddetle gereksiyordular. Çünkü iklim yapabilmelerine yarayacak ölçüde büyük bir limandı. Almanlar her ne kadar Anvers'in hemen kullanılmasını engelleyecek biçimde Scheldt nehri kıyılarındaki mevzilerde tutundukları halde, İngilizler 4 eylülde Anvers'i yıkıma uğramadan ele geçirdiler.

Montgomery'nin de sağında, Amerikan 1'inci Ordusu 7 eylülde Liège'i, üç gün sonra da Lüksemburg'u kurtardı. Daha güneyde Patton ve Patch, Metz ve Nancy'yi tehdit ediyorlardı. İlerleyişin hızı göz kamaştırıcıydı. Müttefikler önceden hazırladıkları takvimden aylarca ilerdeydiler. Ama artık Almanya'nın anavatan savunma mevzilerine varmışlardı ve Normandiya'ya çıktıklarından bu yana, ilk kez iyi hazırlanmış savunma mevzileriyle karşılaşacaklardı. Üstelik Anvers hâlâ trafiğe açılmamıştı. İkmalleri hâlâ Normandiya'dan, cepheye kamyonlarla taşınyordu. General Bradley'in başına bir de Parislilerin karnını doyurmak derdi çıkmıştı.

Müttefik ilerleyişi hızlanıp güçlendikçe, Müttefik generalleri arasında bir başka tartışma daha çık-

mişti. Eisenhower, Almanya'ya hep dar bir cephe-
den girmeye niyetleniyordu. Bütün ordularının adım
adım sıralanmalarını istiyordu. Montgomery ise so-
lunda bir yığınak yapılmasından yanaydı. Almanların
savunmak zorunda oldukları uzun bir cepheleri ol-
duğunu, gerçekten şiddetli bir taarruza karşı bu cep-
henin her noktasını aynı direnişle savunacak gü-
çten yoksun olduklarını, böyle bir saldırı için de cep-
henin kuzey ucunda, Almanların sabit savunma mev-
zilerinin bulunmadığı ya da çok zayıf bulunduğu ye-
rin ideal olduğunu, bunu başaracak askerlerinse, ken-
di komutası altındaki 21'inci İngiliz Ordular Grubu'
nun askerleri olduğunu ileri sürüyordu. General Brad-
ley'in komutasındaki 1'inci ABD Ordusu da yanı ba-
şında olacaktı. Montgomery, Almanların akaryakıt sı-
kıntısı çektiklerini, ulaşım olanaklarının azaldığını ve
hava desteğinden yoksun kaldıklarını belirtip, Müt-
tefikler şiddetli bir taarruzla Almanya'nın sanayi üs-
sü olan Ruhr'u kuşatıp zararsız hale getirebilirlerse,
savaşı çok kısaltabileceklerini, hattâ belki de Noel'e
kadar bitirebilecekleri görüşünü savundu.

Eisenhower'ın, bütün orduların Rhine nehri kı-
yılarına birlikte varıncaya dek birbirlerini adım adım
izlemeleri planından farklı olan bir başka seçenек
de, Montgomery'yi kuzeyde, geride tutmak ve Gene-
ral Patton'a, güneye ilerleme olanağı tanımaktı. El-
bette Patton'un istediğı de buydu. Başkomutanlık ye-
rinde oturan Eisenhower, Montgomery ve Patton'a
ayrı ayrı ilerlemeleri için yeteri kadar akaryakıt bu-
lamayacağını biliyordu. İki generalin, önerilerinde
şiddetle direneceklerini de biliyordu. Bu yüzden,
oturduğu başkomutanlık koltuğı, iyice can sıkıcı ol-
maya başlamıştı.

Öte yandan siyaset de, kararları etkiler hale gel-

mişti. Amerikalılar, artık Batı Avrupa'daki Müttefik çaba ve uğraşlarının en büyük yükünü taşımaya başlamışlardı. Patton (gerçekten çok yetenekli bir general olduğunun yanı sıra), Birleşik Devletler'de bir ulusal kahraman sayılıyordu. Kamuoyunun Montgomery hakkındaki yargılarıysa (aslında hepsi yüzey-seldi ve kendisinin El Alameyn'de ve Normandiya köprü başındaki taktiklerine dayanıyordu.) Onun aşırı ihtiyatlı olduğu merkezindeydi. Anvers üstüne yaptığı ustalıkli ilerlemenin de kanıtlayacağı gibi, aslında bu yargı doğru değildi. Doğru olan, Montgomery'nin bazı Amerikalı meslekdaşlarıyla —herhalde Bradley dışında— ilişkilerinin ölçülü, hattâ bazan da kötü oluşuydu. Amerikalı generaller etkinlikle sakinliği kaynaştırıyorlardı. Montgomery'se, aynı şeyi belli bir ölçü içinde birleştirmişti. Amerikalılar, Montgomery'yi anlaşılması güç biri olarak kabul ediyorlardı.

Müttefik davasına olduğu gibi, kendi generallerine de sadakat borçlu olan Eisenhower, herhalde istese de, Montgomery'ye gerekli akaryakıtı verip, Patton'u köstekleyemezdi. (Çok kuvvetli bir olasılıkla, Patton gereken akaryakıtı çalmaya kalkıştırdı.)

Eisenhower en sonunda uzlaştıracı bir yol buldu: Başlangıçtaki geniş cephe planı uyarınca, İngilizler ve Kanadalılar, Belçika ve Hollanda'dan, yani Ardenn'ler ormanıyla deniz arasındaki araziden ilerleyeceklerdi. Geri kalan bütün kuvvetlerse, Ardenn'lerin güneyinden yürüyüşe geçecekti. Eisenhower'ın uzlaştıracı planına göre, 1'inci ABD Ordusu, Montgomery'nin önerdiği gibi, kuzey cephesini takviye için, Montgomery'nin yanına gönderilecekti. Ama buna karşılık, Ruhr'u kuşatmak amacıyla anî bir girişimde bu'unulmayacaktı.

Aslında bu kötü bir uzlaşma yolu değildi. Hiç olmazsa 21'inci Ordular Grubu'nun, Anvers'i beklenenden çok daha çabuk işgal etmesine yaradı. O dönemde Anvers, Müttefikler için en önemli hedeflerden biriydi. İngiliz birliklerinin anakuvvetleri, Brüksel sokaklarında karnaval eğlenceleriyle karşılaşırken, 11'inci Zırhlı Tümen de ağır ağır, cürete kaçmadan, Anvers'e doğru ilerlemeye devam ediyordu.

Anvers'in Düşüşü

11'inci Zırhlı Tümen, Anvers limanını hemen hiç dokunulmadan ele geçirebildiyse, bunda sivil bir mühendis olan Belçikalı Robert Vekemans adındaki, direniş örgütü mensubunun büyük rolü olmuştur. Kendisi Belçika ordusunda yedek istihkam teğmeniydi. 1944'te bir Belçika bayındırlık örgütünde çalışıyordu. Görevini yapmak için özel belgesi vardı elinde ve bu belge sayesinde Anvers çevresinde de dilediği gibi dolaşabiliyordu. 11'inci Tümen subaylarından, sonradan 'The Guardian' gazetesinin yazışları Müdürü olan Alastair Retherington, Vekemans'ın Müttefik davası uğruna neler yaptığını şöyle anlatmaktadır.

Anvers'teki dairesinde, yasak olan BBC radyo yayını dinleyen Robert Vekemans, 3 eylül günü öğleden sonra, İngiliz kuvvetlerinin Belçika sınırına yaklaştığını öğrendi. O anda sınırı aştıklarını doğru olarak tahmin etti. Gerçekten de bu sırada öncü tanklar ve zırhlı araçlar, Tournai yakınlarındaydılar.

Vekemans, iyi tanıdığı bir Ilman müdürüyle kısa bir görüşme yaptı. Almanların, ertesi sabah sular yükselişle yükselmez hareket edecek ve Scheldt nehrinin ağzında batırılacak olan beş eski gemi için kılavuz kaptan ve mürettebat aradıklarını ondan öğrendi. Bunun üzerine liman müdürüne on iki saatlik bir gecikmenin, can alıcı önem taşıdığını söyleyip, kılavuz kaptanlar gecikirlerse, bunun çok yararlı olacağını ekledi. Onlar da gerçekten geç geldiler ve gemiler, hiç bir zaman liman ağzında batırılmadı.

Robert Vekemans şehri terkederken, Alman topları, dikenli telleri ve mayın tarlalarının güneyde bir savunma hattı oluşturduğuna, fakat son mayınların yolu kapatmak üzere henüz döşenmediğine dikkat etti. Burada anayol, Scheldt'ın başlıca kollarından biri olan Rupel ırmağının üzerinden geçiyordu.

Rupel üzerindeki (nehir burada en az Thames kadar genişti) köprüye de, savunmak için toplar, dikenli tel engelleri, mayınlar ve bubi tuzakları yerleştirilmişti; 200 metre kadar uzaktaysa, Alman piyadeleri ileri bir savunma mevziine girmişlerdi.

Anaköprü üzerindeki Almanlara son bir kez daha göz atıp, bir nöbetçi tarafından kovalandıktan sonra, Vekemans, Rupel üzerinde 400 metre kadar ilerdeki daha küçük bir köprüye yürüdü. Bu köprü ancak iki aracın yan yana geçebileceği kadar genişti; üstelik çok bakımsız ve haraptı; ama Almanlar bile hâlâ kullanıyordu. Köprüyü yıkmak için yıkım kalıplarının yerleştirildiğini gördü, ama burasının daha dikkatsizce savunulduğunu anladı. Ayrıca köprünün ortasındaki yıkım kalıplarına kadar uzanan elektrik kablosunun, kıyıdaki bir villadan çıkıp köprünün parmaklıklarından geçtiğini de gördü. Kendisine yine bir nöbetçi engel olmaya kalkışınca, resmi izin belgesini gösterdi ve köprüden geçmek için askerden kendisini bırakmasını istedi.

Vekemans bu keşif işini tamamlayınca, iki mil daha güneydeki Willebroek kasabasına yürüdü. Daha ön-

ce bir liman işçisinin evine bıraktığı bisikletini aldı (Bu işçi, eskiden kendi istihkam birliğinde görevli bir onbaşydı). Bisikletle, pek de uzakta olmayan kayınvaldesinin evine uzandı. Geceyi burada geçirip, yine BBC'yi dinledi. Pazartesi sabahı erkenden, Boom'un güneyindeki anayola, yine bisikletiyle döndü...

Anvers'ten kuzeye doğru ilerleyen ilk tanklar, ancak 4 eylül pazartesi günü göründüler. Vekemans bu sırada anayol üzerindeki bir kahvede oturuyordu. Perdeler kapalıydı, ama kahveciye yolun güneyini izleyebilmek için birini açık bırakmasını söylemişti. Uzun bir süre bekleyeceğini sanıyordu. Fakat yerine yerleştikten yarım saat sonra güneyden yaklaşan tankları görünce, hayretler içinde kaldı.

İleri Alman mevzilerinin araziyi nasıl gördüğünü dikkatle hesapladıktan sonra, bu kahveyi seçmişti. Eğer planı iyi işlerse, Boom'un güneyindeki Almanlar görmeden, tankları durdurabilecekti. Acaba bunu gerçekten yapabilecek miydi? Pek emin değildi.

Kollarını kaldırıp, yolun ortasına dikildi. Kül rengi pardesü giymiş, yalnız bir sivillik tank, taretini kapalı halde hızla ve homurdanarak geliyordu. Ardındaki öbür iki tankın silahlarıyla korunuyordu. Hiç durmadan Vekemans'ın yanından geldi geçti. Sürdürdü yolunu.

İkinci tank yavaşladı; komutanı başını çevirip, gruptaki dördüncü tankı işaret etti. Gerçekten de bu, birlik komutanı Üçüncü Kraliyet Tank Taburu'ndan Binbaşı John Dunlop'un tankıydı. Dunlop, esmer ve sakallıydı. Tabancasıyla Vekemans'ın tanka tırmanmasını ve ne söyleyecekse orada söylemesini işaret etti... Vekemans inandırıcı konuşuyordu. Önce tankların ilerleyişini hemen durdurmasını, Almanlar kendilerini görmeden önce durdurmasını istedi. Ardından İngilizce konuşarak, İlerde kendilerini neyin beklediğini Binbaşı Dunlop'a çabucak anlattı. Bununla da yetinmedi, bir de plan önerdi. Tanklar doğru yolu izlerse, Boom'daki Almanların kendileri-

nl göreceğini, köprünün uçurulacağını ve yoğun bir ateş altında kalacaklarını anlattı.

Sonra da küçük bir kestirme yoldan gitmelerini salık verdi. İstiyorlarsa, kendilerine yol da gösterebilirdi. Anaköprüden 400 metre kadar yukarda, daha küçük bir köprü bulunduğunu ekledi. Niçin önce bunu denemeyeceklerdi yanı? Kendisi, bu köprüyü aşabileceklerine inanıyordu...

Vekemans'ta inandırıcı bir rahatlık ve kararlılık vardı. Ayrıca, ilerde tankları neyin beklediğini ayrıntılarıyla anlatmıştı. Bunun üzerine, taburun bir bölümü olduğu yerde kaldı. John Dunlop'un birliği geri döndü. Vekemans'ı bir öncü cıpine bindirdiler. O da yol gösterdi.

Önerisi üzerine dar ve tozlu bir yoldan geçip, Willebroek kasabasını aştılar. Willebroek'te kanalı geçtiler Güvenlik tedbirli olarak üç tankı burada bıraktılar. Öteki, kanal kıyısı boyunca kuzeye döndü; Rupel köprüsünden bin metre kadar önce, bir fabrika duvarının ardında durdular. Tanklar burada namlularını geri çevirip, İngiliz işaretlerinin üzerine kamuflej ağırları gerdiler. Son brifing de aynı yerde, yine Vekemans tarafından yapıldı.

Derken üç tank, Teğmen Gibson Stubbs'ın komutasında ilerledi; Vekemans bir cıp içinde, hemen arkalarından geliyordu; John Dunlop da onun ardındaydı. Tanklar ağır ağır köprüye yaklaştı, mümkün olduğu kadar çok toz kaldırmaya çalışıyorlardı. Vekemans, daha sonra, gürültü ve tozdan mahvolduğunu ve kurşuna dizilmek korkusuyla titrediğini söyleyecekti. Tankların hızı saatte 30-35 mili geçemezken, o sırada 50 mili aştıklarını sanmaktaydı. Cıp şoförünün onları nasıl izleyebildiğine aklı bir türlü yatmıyordu.

Hile, başarıya ulaştı. Köprünün yanındaki Alman askerleri, toz duman içinde geçen araçların, ricat eden Alman tankları olduğunu sandılar. İlk ateş açıldığında, ilk tank köprü üzerindeydi ve uzaktaki evler çoktan görünmüştü. İkinci ve üçüncü tanklar da köprüye varınca, he-

men Alman askerlerinin bulunduğu vilaya ve köprünün çevresindeki askerlere ateş açtılar.

Cipte bulunan Vekemans, köprünün ortasında durmak istedi; ama şoför yanaşmadı. Tam yanından geçerken, Vekemans şoförün yakasına yapışıp; 'Dur! Kablo-yu parçalamam gerek!' diye bağırdı. Cıp durdu. Vekemans, elinde daha önce şoförden aldığı kocaman bir süngüyle dışarı atıldı. Köprünün İki tarafından da açılan şiddetli makineli tüfek ateşi ve köprünün her an uçacağı korkusuyla, kabloyu İki yerinden kopardı.

Ardından yıkım kalıplarının bulunduğu yere koştı. Elle ateşleme düzenli bulunup bulunmadığından emin olmak istedi. (1940'ta yıkım eylemlerine katıldığı için, İstihkam subayı olarak, o anki İşinin ne olduğunu çok iyi biliyordu.) Bulamayınca, hemen cıpe döndü ve kuzey kıyısındaki tanklara ulaştılar.⁽⁸⁾

Karşı kıyıya geçtikten sonra, tanklar nehir boyunca aşağı inip, anaköprüyü dokunulmadan ele geçirecek düzene girdiler. İngiliz tankları, yine Vekemans'ın kılavuzluğunda Anvers sokaklarından geçip, anakapıya ve savaklara ulaşabilirlerdi. Fransa'da o kadar çabuk ilerlemişlerdi ki, kendilerine ulaştırılamadığı için ellerinde ayrıntılı haritaları yoktu. Ancak, Vekemans ve öbür direniş örgütü mensuplarının rehberliğinde, akşam olmadan Anvers limanını ele geçirmişlerdi. Üstelik liman tesisleri zarar görmeden oldu bu iş. Müttefiklerin elinde artık büyük bir liman da vardı, ama kullanma olanaklarından yoksundular. 16'ncı Alman Ordusu'nun bazı birlikleri, Montgomery'nin ilerleyişi sırasında temizlenmeden bırakılmıştı ve Anvers'i Kuzey Denizi'yle birleştiren Scheldt nehri ağzının İki yakasındaki mevzilerindeydiler. Scheldt, kasım ayına kadar aşamayacaktı.

17 eylülde, Montgomery Kuzeydoğu Belçika'da elde ettiği topraklardan bazı taarruzlar düzenledi. Almanların hazırladığı sabit savunma mevzileri, Hollanda'nın içine kadar uzanmıyordu. Montgomery bunları geride bırakıp, Arnhem'deki Dutch köprüsünden Rhine'ı aşmayı teklif etti; fakat buraya ulaşmadan önce iki nehir daha geçmesi gerekiyordu: Grave'daki Meuse (ya da Hollanda'daki adıyla Maas) ile, Nijmegen'deki Waal nehirleri. 30'uncu İngiliz Tugayı'nın önce nehirlerden birini, sonra ötekini, bunların ardından da Zuider Zee (ya da şimdiki adıyla IJsselmeer)'yi geçmesini planladı. Böylece, Seine'den Brüksel'e doğru ilerleyen İngilizler tarafından Pas de Calais'le bağlantısı kesilen ve o günden beri Scheldt'ten Batı Hollanda'nın içerilerine demiryoluyla taşınmaya çalışılan 16'ncı Alman Ordusu'nu kuşatmış olacaktı. Ayrıca 21'inci Ordular Grubu da Rhine'ı aşacak, başlıca Alman savunma mevzilerini arkadan kuşatacak ve sağa kayıp Ruhr'u çembere alabilecek duruma gelecekti. Doğrusu bu, büyük çabalara değecek büyük bir armağandı.

Başlıca güçlük, Belçika'yla Arnhem arasının bataklık oluşu, kanallarla kesilmiş olması, bir tek yol dışında, askerî amaçlarla açılmasının olanaksızlığıydı. 30'uncu Tugay bu yolu ve Meuse, Waal ve Rhine zerindeki köprüleri kullanacak duruma gelmeden, böyle bir taarruz başlayamazdı. Bu ve daha başka gerekli köprüleri ele geçirip korumak için üç, sonra da dört paraşütçü tümeni, savaşın en büyük indirme harekatı için seçildi. 101'inci Amerikan Paraşütçü Tümeni yoğun bir uçaksavar ateşini aştıktan sonra, Meuse'n güneyine indi. 101'inci Tümen, hedefi olan köprülerden biri dışında hepsini, yıkımaya uğramadan ele geçirdi ve yolun Meuse'den güneyde, Eindhoven

ven'e kadar olan bölümünü güven altına aldı. 82'nci Amerikan Paraşütçü Tümeni'yse, Grave bölgesinde Meuse'ü karşıdan karşıya rahatça geçmeyi başarırken, çok iyi tahkim edilmiş olan Nijmegen şehri tarafından savunulan Waal'daki köprü geçidini ele geçiremedi. 30'uncu Tugay, Zırhlı Muhafız Tümeni'nin öncülüğünde Belçika'dan Eindhoven'e, sonra da Nijmegen'e kadar yolu denetimi altına aldı. Almanlar yolun iki yanından da şiddetle saldırıya geçtiler. Ama 21 eylülde Amerikan paraşütçülerinin ve İngiliz Muhafız Tümeni tanklarının ortak akınıyla Nijmegen, Müttefikler'in eline geçti. Artık Montgomery'nin, Waal'ın kuzeyinde bir köprü başı vardı.

Üç paraşütçü tümeninden üçüncüsü —1'inci İngiliz Paraşütçü Tümeni— en uzak hedef olan Arnhem'e indirilmişti. Burası en iyi savunulan yer olduğunu da, böylece kanıtladı. Tümenin ileri kolu, Arnhem'in altı mil kadar batısında ve Rhine'in kuzeyinde (nehir burada doğudan batıya akar) yeteri kadar çabuk toparlanmayı becermişti. Ne yazık ki tümenin bazı planörleri, özellikle köprüyü savunmakta kullanılacak zırhlı cipleri taşıyanlar, yerlerine varamadılar.

Arnhem'de Rhine nehrinin üzerinden aşan iki köprü vardı. Bunlardan biri şehrin batısındaki demiryolu köprüsü, öbürü de nehrin kuzey kıyısında bulunan ve doğru şehrin içine giren karayolu köprüsüydü. 2'nci Paraşütçü Taburu batıdan şehre yaklaşıırken, demiryolu köprüsü havaya uçuruldu. Karayolu köprüsünün kuzey ucuna ulaştıklarında, güçlü bir Alman birliği de güney ucunda mevziye girmişti. Almanların topçuları da vardı. Paraşütçülerinse hiç bir şeyleri yoktu.

Almanlar İkinci Tabur'la, gıpta edip ele geçiremedikleri köprü'nün iki ucunda karşı karşıya geldiklerinde, tümenin geri kalan bölümü şehrin batısında daha amansız çarpışmalara girişmişti. İngiliz paraşütçüleri, şimdiye dek görmedikleri derecede talihsizdiler. En başarılı karşı taarruzları örgütlemekle ün salan General Model'in karargahının iki mil uzağında yere inmişlerdi. Eğer iki mil daha uzağa inselerdi, başkomutan olarak Arnhem'in savunmasını hemen üzerine alan Model'i esir etmeleri, işten bile değildi. Emrindeki kuvvetler, aslında paraşütçülerin sandığından çok daha kuvvetliydi. Üstelik kendilerine çok da yakındılar.

İki SS Panzer tümeni, 9'uncu ve 10'uncu tümenler, Hollanda'ya hareket emri almışlardı. Aynı biçimde, Alman havacılarının çoğu da aynı emri almıştı. (Bundan böyle Luftwaffe ciddi olarak akaryakıt sıkıntısı çekecekti; bu da Müttefiklerden yana bir durum demektir; çünkü uçaklar pistten havalanma olanağı bulamayacaklar; ama hava kuvvetleri mürettebatı karada savaşacak demektir.)

Arnhem'e iniş çok cüretli ve o oranda da boş bir girişimdi. 2'nci Paraşütçü Taburu, tek başına kaldığı halde karayolu köprüsünün kuzey ucunu dört gün, şiddetli baskıya karşı elinde tuttu. Ama ayın 20'sinde, öğleden sonra, pes ettiler. Bütün bu süre içinde Almanların, köprüden takviye kuvvetleri geçirmesine engel oldular. Bu kuvvetler, Muhafız Tümeni'nin yol boyunca ilerleyişini durduracaktı.

İngiliz Paraşütçü Tümeni'nin geri kalan birlikleri de çok ağır kayıplar vermişti. Şehrin batı yakasında ciddi şekilde kuşatıldıktan sonra, umutsuz bir duruma düşmüşlerdi. Montgomery kendilerine 25'i 26'ya bağlayan gece, nehir boyunca güneye doğru

ricat etmeleri emrini verdi. 24.000 askerden yalnızca 9.000'i, sandallarla bu işi başarabildi. Polonya Paraşütçü Alayı'nın kendilerini kurtarma girişimiye, kötü hava koşulları yüzünden ertelendi. Polonyalılar çok geç yetişebildiler.

Arnhem hareketinin uygulaması olmasa bile, planlanması, sonradan sert eleştirilere hedef olmuştur. Belki de İngiliz Paraşütçü Tümeni'nin birlikleri, gerçek hedeflerinden belirli uzaklıktaki yerlere, gruplar halinde indirileceği yerde, köprü'nün iki ucuna yakın noktalara indirilebilirdi. Ayrıca birtakım muhabere aksaklıkları da vardı. Hava koşulları hareketi desteklemiyordu. Buna rağmen girişim yine de yiğitçe ve cüretliydi. Üstelik karşılığı da, alınmaya değerdi. Rhine nehri hâlâ Müttefik kuvvetleriyle Almanların anavatanının kalbi arasındaki en büyük engeldi. Arnhem, bu bakımdan aşılmaya değer bir noktaydı. Müttefikler, aslında Nijmegen'e ulaşmışlar ve Alman hatlarının içinde 60 mil derinliğinde bir gedik açabilmişlerdi. Ama yine de önlerinde geçmeleri gereken bir nehir vardı, hem de en büyüğü.

Müttefikler'in, Arnhem'i ele geçirmek girişiminde karşılaştıkları başarısızlık, Eisenhower'la Montgomery arasındaki başlıca stratejik tartışmanın içyüzünü ortaya koymaya yetmez. Aslında Montgomery kendisine verilenden daha çok, takviyeye gereksinme duymuyordu. Üstelik bunları kullanacak yeri de yoktu. Ama yine de generaller arasındaki tartışma bitmemişti; hâlâ da bitmiyor.

Arnhem'den önce ve sonra, Montgomery asıl gereksinme duyulan şeyin ya Kuzeybatı Almanya'ya ya da başka bir yere, gerçekten güçlü bir yarma hareketini gerçekleştirmek olduğunda ısrar etmiştir. Müttefiklerin 1944 sonbaharında seferber edebileceği bü-

t n güçleriyle destekleyeceği bir yarma hareketi geniş cephe stratejisinin yanlış olduğu hakkındaki inancını, Montgomery hiç bir zaman Eisenhower'dan saklamamıştır:

Kuzey Seine'deki Müttefik gücünün kendine özgü stratejisi (diyordu Montgomery,) askerlik tarihinin en büyük tartışma konularından biri olacaktır. Tartışmadan k rlı çıkanlar, en sonunda, Almanlar oldu. Ben o zaman, tıpkı şimdi de olduğu gibi, Almanların ağustosta Normandiya savaşında uğradıkları ezici yenilginin sonucu olan dağılmalarından 1944 eylülünde gerektiği gibi yararlanamadığımız inancındaydım. Bazılarının illeri s rd ğ u gibi, Almanya savaşını en çabuk tarafından sona erdirmek için çıkar yol, Anvers limanını serbestçe kullanabilmek değildi.  ıkar yol, Normandiya'da kazanılan başarıyı, Ağustos ayı ortasında en hızlı şekilde kullanmak ve glrişilecek yarma hareketiyle, hem Almanların işini bitirmek, hem de kuzey kanadında ihtiya ımız olan limanları elde etmekte. Bu işleri becerebilmek için, bir plana ve çabaları tek bir noktada toplamaya ihtiya ımız vardı. Ama biz ikisini de beceremedik. Ağustos ayı ortasında gerekli hareket planını benimseseydik ve bunu desteklemek için gerekli idari ve lojistik olanakları sağlasaydık, Rhine üzerinde gerekli köprü başlarını ele geçirir ve kiş gelmeden Ruhr'u işgal ederdik. Sorun doğru olarak ele alınsaydı, yalnız savaşı kısaltmakla da kalmazdık; ayrıca savaşı, bugünkünden çok daha kararlı bir barışa yatkın siyasal bir denge içinde de bitirebilirdik...

Aksillik, Eisenhower'ın Saar'ı, Frankfurt bölgesini, Ruhr'u, Anvers'i ve Rhine hattını ille de istemesindeydi. Almanların Normandiya'da ne kadar umutsuz bir savaş verdiklerini çok iyi biliyorum. 'Bütün' bunları bir illeri hareket sırasında elde etmek olanaksızdı. Eğer Eisenhower benim planımı benimseseydi, en azından Anvers ve Ruhr'u

elde eder, kuzeyde Rhine kıyısında köprü başlarına kavuşur ve böylece durumunu çok sağlamlaştırmış olurdu. Ya da Bradley'ın planını benımseseydi, Saar ve Frankfurt bölgeleriyle, merkezde ve güneyde, Rhine kıyılarında köprü başlarını ele geçirdi...

Geçmişı düşündükçe. Seine'i aştıktan sonra uygulayacak strateji hakkında ortaya çıkan tartışmalar ve anlaşma zorluklarının kökeni, deyimlere dayanmaktadır. Konu, 'geniş cepheye karşı dar cephe' deyimleriyle tartışılmıştır. Planım, Eisenhower tarafından 'kalemle saldırı' biçiminde tanımlanmıştır. Başka bir seferinde de: 'Bıçak gibi bir dalış' denmiştir. Ancak kırk tümenin katılacağı güçlü bir taarruz, 'dar cephe' olarak zor tanımlanabilir biraz. Bu olsa olsa, büyük çapta bir 'patlama'dır. Ben, ayaklarının üzerinde hiç bir zaman zayıf duruma düşmemiş bir düşmana karşı 'tek darbe' doktrinini açıklamak-
taydım...

Rhine'a doğru 'geniş' bir cepheyle ilerlemedik; Rhine'a, aralarında bağlantı olmayan 'birçok' cepheler halinde ilerledik. Peki, buna karşı Almanların cevabı ne oldu? Ardenn'lerde durup durup da indirdikleri tek bir darbe. Hem de dengemizi bozan, beklemediğimiz bir darbe. Böylece hoplayıp sıçrarken yakalanmış olduk.⁽⁴⁾

Eisenhowersa, olayları Montgomery'den farklı görüyordu:

Kuzeydeki görevin üç bölümü vardı: Doğu'da Anvers'i, yolları ve cepheye yönelen demiryollarını güvenlik altına alacak kadar uzak bir cephe hattı sağlamak. Bu şehirle deniz arasındaki bölgede bulunan Alman savunma mevzilerini asgariye indirmek zorundaydık. En sonunda da; olanaklar elverdiği ölçüde uzağa dalmak, becerebilirsek, Rhine üstünde bir köprü başı da içinde olmak üzere, ilerilere dayanmak, böylece Ruhr'u tehdit altına alıp, daha sonraki taarruzları kolaylaştırmak. İlk zo-

runluluk, Anvers'i güvenlik altına alabilmek için, hatlarımızı olanaklar elverdiğince doğuya uzatmaktı. Aksi halde liman ve sağlayacağı bütün kolaylıklar, hiç bir işimize yaramayacaktı. Bunu hiç gecikmeden gerçekleştirmek gerekiyordu; bu iş başarılmadan, başka hiç bir şeye kalkışılmazdı. Aynı şekilde, liman girişi güvenlik altına alınmadan, bizim için hiç bir değeri olamazdı. Almanlar, Güney Reveland ve Walcheren adalarında güçlü mevzilerde çakılıp kaldıklarına göre, bu çok çetin ve zaman alacak bir hareket olacaktı. İşe ne kadar erken girilirse, o kadar iyiydi. Ama halledilmesi gereken sorun, Anvers çevresini sindirmek gibi cüretli bir işe kalkışmadan, hâîâ ılcacat halindeki düşmanı doğuya doğru izleyip izlememektir. Belki de bu sayede Ruhr yakınlarında, Rhine üzerinde bir köprü başı elde etmek olanağı doğacaktı.

Biz sorunun çeşitli etkenlerini incelerken, Montgomery birden eldeki bütün takviye ve ikmal olanaklarıyla komutasındaki 21'inci Ordular Grubu'nu desteklersek, doğru Berlin'e girebileceği ve savaşı sona erdirebileceği önerisiyle ortaya çıktı. Feldmareşal Montgomery'nin, daha sonraki olayların ışığında, bu görüşünün yanlış olduğunu kabul edeceğine eminim... Montgomery'ye ikmal sistemimizi ve Anvers'i bir an önce kullanmak gereğimizi açıkladım. Rhine üzerinde demiryolu köprüleri olmadan ve el altında yeterli ikmal bulundurmada, başkentine kadar uzanacak bir gücü Almanya'nın içine salma olanağı bulunmadığına dikkati çektim. Düşman ülkesinin ortasında hâîâ hatırı sayılır bir yedek kuvvet vardı ve Montgomery'nin önerdiği gibi, Almanya'nın kalbine çılgınca bir dalış, kesin bir yenilgiden başka şey getirmeyecekti. Bu, cephenin hangi yönü olursa olsun geçerliydi. Öneriyi dikkate alamazdım.

Ağustos ayı sonlarında öbür cephelelerdeki bütün Müttefik hareketini durdursaydık, onun (Montgomery'nin) Ruhr'u tehdit edecek köprü başları ele geçirmesi olanağı vardı; hattâ kesindi. Ama ötekileri yokluğa mahkum

edip, hangi orduya bu olanağı tanısanız, işin altından kalkabilirdi. Ancak hiç bir noktada henüz kesin bir başarıya ulaşılmamıştı ve cephenin başka kesimlerinde birtakım nazik durumlar vardı. Bunların üstesinden gelmek de zor olabilirdi.⁽⁵⁾

Eisenhower devamla, Montgomery'nin 'yalnız kendi bölgesindeki durumla ilgilendiğini' söyleyecekti. Eisenhower, Montgomery'nin önerisinin, 21'inci Ordular Grubu'ndan başka bütün birliklerin 'haftalarca olduğu yerde kalması' demek olacağını anladığını da söyleyecekti. Ama Montgomery, 21'inci Ordular Grubu, bütün ikmal ve takviye olanakları kullanıldıktan sonra durmak ya da geri çekilmek zorunda kalırsa, gelişecek durumun ne olabileceğini anlayamamıştı. Eisenhower, Montgomery'ye Anvers'in çalışır halde olmasını ve limanın korunmasını istediğini ve Siegfried hattını kuşatmak için Arnhem yakınlarında Rhine üzerinde bir köprü başı elde etmeyi arzuladığını da söyledi. Fakat Eisenhower bu hareketin —yani Anvers'e doğru bir akının,— 'ancak bir olay ve geçici güvenlik için ihtiyaç duyduğumuz hat-ta doğru, doğruya bir genişleme olacağını' söylediğini de hatırlamaktadır.

Her şeye rağmen Eisenhower, hareket sona erdiği için son derece sevinçliydi. Kötü hava koşulları olmasa, taarruzun hiç kuşkusuz başarıya ulaşacağından emin olduğunu da söylemiştir. 'Köprü başımızı elde edemedik, ama cephe hattımız, Anvers'i savunacak kadar ileri götürüldü... Kahramanca çabalara rağmen, paraşütçü kuvvetleri ve onları destekleyen kara kuvvetleri durduğu zaman, ilerde daha çetin savaşlarla karşılaşacağımız belli olmuştu. Birinci İngiliz Paraşütçü Tümeni, en yığıtçe savaşlardan

birini vermiş ve direnişleri, gerilerdeki iki Amerikan tümeniyle 21'inci Ordular Grubu'nun kara destekleme birliklerine önemli bölgeleri işgal edip korumalarında büyük çapta yardımcı olmuştur. Fakat tümen de çok ağır kayıplara uğramıştır; bütün birlikten yalnız 2400 kişi ancak nehrin ötesine, güvenliğe çekilebilmiştir.'⁽⁶⁾

Dört yıl önce tıpkı General Gemelin'in yaptığı gibi, Eisenhower da Ardenn'leri savunmasız bırakmıştı. Montgomery'nin dediği gibi, Müttefikler yine burada, ayaklarının üzerindeyken bir darbe yediler. General Guderian 1940'ta Fransa'yı bir baskınla dize getirirken, burası ne kadar çetin ya da ne kadar kolaysa yine öyleydi. Bütün düşüncesini, geniş bir cephe üzerinde ilerlemek konusuna toplayan Eisenhower, Ardenn'lerde bir harekatı iki taraf için de olanaksız değilse bile, istenmeyen bir davranış olarak küçümsemişti. Malmedy'den Trier'e kadar yetmiş millik bir cepheyi, yalnızca altı Amerikan tümeni tutuyordu. Hitler'in emriyle, Almanlar bu bölgede bir taarruz için on biri zırhlı, yirmi tümen topladılar. Ayrıca, beş tümen de yedekteydi. Hem havadan keşfi önleyen kötü hava koşulları, hem de savaş, artık Alman topraklarında geçmeye başladığı için (ayrıca eskiden Fransa'daki Alman birliklerinin yer değiştirmeleri, Fransız Direniş Örgütü tarafından bildirilirken, artık bu istihbarat ortadan kalkmıştı) Müttefikler'in bu üç güçlü yığınaktan hiç haberleri olmamıştı. Aslında Almanların batıdaki bütün yedek kuvvetleri bu kadardı. Müttefikler karşılarındaki kuvvetlerin ne kadar güçlü olduğunu anladıkları zaman bile, yine de taarruzun gerçek niyeti karşısında iyi niyetlerini yitirmedi.

Hitler'in cüretli ve basit önerisi, Ardenn'lerde

Guderian'ın yarma hareketini tekrarlamak, Meuse'e vardktan sonra, ordularının kuzeyi silip süpürmesini sağlamak ve Anvers'i yeniden ele geçirmektir. Böylece, Hollanda'daki ve Ardenn'lerin kuzeyindeki bütün Müttefik ordularının ikmal hattı kesilmiş olacaktı. Kozlar yine Eisenhower'ın aleyhine dönecekti.

Bunu gerçekleştirmek için, Hitler elindeki her şeyi tehlikeye attı. Müttefikler zaten var olan insan ve silah üstünlüklerini sonuna kadar takviye edebilenin verdiği güvenle, Hitler'in planındaki umutsuz yüceliği önceden sezemediler. Bradley, savaşın bu döneminde Hitler'in böylesine cüretli ve tutkulu olabileceğine bir türlü inanamıyordu. Ardenn'lerin karşısındaki yığınağı ilk kez öğrendiği zaman Bradley, Almanların Roer nehri yakınında yeniden toprak kazanmaya hazırlandıklarını sandı. Tıpkı Müttefikler gibi, önemsenmeyen Ardenn'ler cephesini acemi, yeni tümenleri eğitmek için kullandıklarını düşündü.

Aslında Alman tümenleri yeniydi, ama eğitime hiç gereksinimleri yoktu. Kuzeyde, General Sepp Dietrich komutasındaki 6'ncı SS Panzer Ordusu, Saint Vith'le Malmedy arasında taarruza kalktı. Merkezde General von Manteuffel komutasındaki 5'inci Panzer Ordusu, Ardenn'lerin tam göbeğinden saldırıya geçerek, doğruca Celles ve Dinant'a yöneldi. 1940'ta Almanlar aynı yerden Meuse'ü aşmışlardı. Meuse'ten itibaren bu iki ordu Bradley ve Montgomery'nin bağlantı hatları arasından kuzeye doğru yarma hareketini sürdürüp, Brüksel ve Anvers'e ilerleyeceklerdi. Bu sırada General Brandenberger komutasındaki 7'nci Alman Ordusu, Trler'in kuzey'inden saldırıp, von Manteuffel'in güney kanadını, Patton'un güneyden yönelteceği saldırılara karşı koruyacaktı.

Alman ilerleyişi 16 Aralık 1944'te, sis ve bulutlu havanın Müttefik hava keşif hareketini engellediği bir gün başladı. Dietrich'in 6'ncı Ordu'su, beklenenden çok daha sert bir direnişle karşılaştı. Cephenin sol dirseğinde General Gerow'un komutasındaki 5'inci Tugay, tepeleri başarıyla savundu. Böylece, Almanların güneydoğudan Liège'e kadar uzanmalarını sağlayacak iyi yollar da, bu savunma sayesinde kurtarılmış oldu. Albay Peiper komutasındaki bir Alman savaş birliği, Stavelot adlı önemli savaş noktasını ele geçirdiyse de, aynı gün burasını yine bırakmak zorunda kaldı. Anlaşıldığı kadarıyla bu, biraz Müttefik generallerinin, Hitler'in böylesine cüretli bir işe kalkışacağına inanmamalarından, biraz kötü hava koşulları nedeniyle keşif yapamamaktan, biraz da Amerikan üniforması giymiş ve Amerikan cipleriyle cephe gerilerine sızan Alman askerlerinin, önemli telefon hatlarını kesmelerinden ileri gelmişti.

Şükür ki, Omaha plajının inatçı fatihi General Gerow, eyleme çok daha yakındı ve olanları pek çabuk kavradı. Komutasındaki 5'inci Tugay, kuzey dirseğini inatla savundu. Dietrich ne kuzeybatıda Liège'e doğru, ne de kuzeye, Müttefik hatlarında açılan gediği genişletmeye kalkışabildi.

Ne var ki, bir gedik yine de açılmıştı ve durum ciddiydi. Von Manteuffel, kendisinden daha önce, 1940'ta Guderian'ın gösterdiği aynı cüretle Ardenn'lere daldı. Ancak orman, şimdi Belçika süvari birliklerinden çok daha güçlü kuvvetler tarafından savunuluyordu. Amerikalılar her yerde, ilerlemeyi geciktiren savaşlar veriyorlardı. Ardenn'lerin güneyindeki başlıca beş yolun birleştiği Bastogne'da inatla direndiler. Von Manteuffel'se, zaman kazanmak

ve Alman kurmayının doktrinine, yani bir zırhlı birliğin aslı vakit kaybetmeme ilkesine uymak için, Bastogne'u bırakıp Meuse'e doğru ilerlemeye devam etti.

Ancak bu kez Alman doktrini yanlış çıkmıştı. Almanların karşısında şimdi 'kararsız bir Gamelin yoktu. Amerikan ordusu, 1940'taki Fransız ordusunun aksine, yedeklere sahipti; bu yedekleri kullanma olanakları vardı ve zamanında eyleme geçecek kadar da uyanıktılar. 101'inci Amerikan Paraşütçü Tümeni'nin Utah plajında ve Hollanda'da tecrübe sahibi olmuş ünlü askerleri, Manteuffel'in öncü birliklerinin şehri kuşatmaya başlamasından birkaç saat sonra, Bastogne'a ulaştılar. 19 Aralık gecesinden itibaren Bastogne, 101'inci Tümen'den aldığı destekle, Meuse'e doğru akan Alman tanklarının ortasında bir kale haline gelmişti. Noel'den önceki son günlerde Manteuffel'in kuvvetleri, bazı küçük Amerikan cepelerinin sürekli direnişine rağmen, Meuse'e ilerlemeye devam ettiler.

Von Manteuffel yine de dilediğini başaramadı. Almanlar umdukları kadar hızlı ilerleyemiyorlardı. Bastogne'u işgali başaramayıp, Amerikalılara ait akaryakıt da el koyamayınca, öncü birlikleri ikmal sıkıntısı çekmeye başladı. Alman generali, sandığından daha çok Bastogne yol kavşağını ve Amerikan ikmal depolarını gereksiniyordu. Von Manteuffel 22 aralıkta büyük bir umutla, Bastogne garnizonuna teslim olmayı önerdi. Garnizonun Amerikalı komutanı General McAuliffe, buna kendi şivesindeki sözcükle, 'kaçıklar!' diye karşılık verdi.

23 aralıkta hava düzeldi ve Müttefik hava kuvvetleri, ilk kez kara kuvvetlerine yardımcı olmaya başladı. Noel gecesini, von Manteuffel'in en ilerdeki

öncü birlikleri, Meuse'e üç mil kala 2'nci Amerikan Zırhlı Tümeni tarafından durdurulmuştu. Ayın 26'sında General Patton tarafından kuzeye gönderilen 4'üncü Zırhlı Tümen de Bastogne kuşatmasını kaldırmak üzere savaşılarak ilerlemeye başladı. Ardenn taarruzu kırılmıştı.

Patton'un Bastogne'u kuşatmadan kurtarması, çarpıcı bir çatışma oldu. Amerikalı general, 48 saat içinde bir ordunun yönünü tam 90 derece değiştirmişti. Ardından McAuliffe'i kurtarmak için Alsace'tan yetmiş beş mil kuzeye, 133.000 aracı harekete geçirdi. Bu sırada kuzeydeki dirsekte General Hodges, günlerdir süren çok şiddetli taarruzlara karşı dayanıyordu. Bulge'ün uç tarafındaysa, General Harmon komutasındaki ABD Zırhlı Tümeni, Noel'e kadar süren üç günlük bir çatışmadan sonra, karşısındaki Alman rakibini kesinlikle geri püskürtüyordu. Çatışma sona erdiğinde, 2'nci Panzer Tümeni'nin kuvveti 1500 kişiye inmişti.

Bilinen adıyla Bulge çatışması, pek umutsuz geçen bir savaştı. 19 aralıkta Eisenhower, karargahı bu sırada Lüksemburg'da bulunan Bradley'le Hodges ve Bulge'ün kuzey kanadına yerleşik öbür komutanlar arasındaki bağlantının kesilmesinden korkmaya başladı. Ve Bradley'in, Bulge'ün iki yanındaki kuvvetlere komuta etmesi rizikosunu göze almaktan caydı. Bu arada kuvvetleri, büyük ve ürkütücü bir Alman gücü tarafından ikiye bölünmüştü bile. Bunun üzerine Eisenhower, Bulge'ün kuzeyindeki bütün kuvvetleri geçici olarak Montgomery'nin; güneyinde kalanları da, Bradley'in komutasına verdi.

Bradley, bağlantının kesilmeyeceğine Eisenhower'den çok güveniyordu. Ama Eisenhower'ın görüşünü anladı ve istemeyerek de olsa, kararı kabul et-

ti. Bradley bu konuda şöyle yazacaktı: 'En kıdemli İngiliz cephe komutanı, Monty'den başka biri olsaydı, komuta değişikliği büyük bir olasılıkla gerilimsiz, olaysız ve zor çıkarmadan gerçekleşebilirdi. Müttefikleri sonradan olduğunca örselemezdi. Ne yazık ki, Montgomery bizim Yankee burunlarımızı yakalayıp sıkamak fırsatını kaçırmaya dayanamazdı.'(?)

Bradley aslında haklıydı. Montgomery ve şimdi komutası altındaki ilk yardımcısı olan Hodges, Alman ilerlemesinin nasıl durdurulacağı üzerine aynı görüşü benimsememişlerdi. Hodges, güneye; Almanların elindeki Bulge'e yürümeye hevesliydi. Montgomery'se, Almanlar daha saldırıya geçmeden, onları yorarak durdurmaktan yanaydı. Ayrıca, Meuse'ü aşma olanaklarıyla, Hodges'tan daha çok ilgileniyordu. Bu dönemde Hodges'la Montgomery arasındaki görüş ayrılığı, bir taktik kavram farkı olmaktan öteye geçmiyordu. Ne var ki, Bradley'in korktuğu gibi, ikisi arasındaki sürtüşme, aydınlık değil, ancak ısı doğurdu. Wilmot, Montgomery'nin kurmay subaylarından birinin; feldmareşalin, Hodges'un karargahına tapınağı temizlemek için gelen İsa edasıyla girdiğini söylediğini nakletmektedir.

Wilmot ayrıca şöyle diyordu: 'Belki de Montgomery'den, duygularını bütünüyle saklamasını beklemek fazla olurdu; çünkü yarası çok derindi: Normandiya'daki zaferden sonra Müttefiklerin Amerikalıların liderliğine son verdiklerini ve onlara ait kesin bir zaferin başında bulunmayı kendisine çok gördüklerini iyice hissetmişti. Şimdi yenilgi sırasında yine ona sarılıyor, beladan kurtulmayı ondan bekliyorlardı. Montgomery, kara kuvvetlerinin başında bırakılsaydı, böyle bir durumun hiç bir zaman doğmayacağına da kesinlikle inanmıştı. O gün öğleden sonra (20

aralık), Montgomery kişiliğini Amerikalı dinleyicilerine hiç sevdiremedi, çünkü kendine pek güvenen ses tonu, bir eleştiri ifadesi saklıyordu.’⁽⁸⁾

Bütün çatışmalarına rağmen Müttefikler, Bulge savaşıını kazandılar ve zaferleri kesin oldu. Almanlar batıdaki bütün yedek kuvvetlerini cepheye sürmüşlerdi. Şimdi de umutsuzca akaryakıt sıkıntısı çekiyorlardı. Geri kalan pek değerli zırhlı kuvvetlerinin büyük bir bölümü, Ardenn’lerdeki orman yollarında parça parça olmuştu. Yine de askerler geri dönebildi. Çünkü Müttefikler, Alman birlikleri kaçınmaya dek Bulge ağzını kapatmayı becerememişlerdi. 31 ocakta Almanlar yine taarruza başladıkları hatıydılar. Batı cephesindeki son karşı taarruzlarını gerçekleştirmiş ve kaybetmişlerdi.

1944-45 kışında Almanların bütün umudu gecikmeydi. Zaman deyimiyle, gün sayısı bakımından Müttefikler daha hızlı ilerleyebilirlerdi; ama Alman direnişi, Scheldt ağzındaki Alman savunması çok ucuzdu, Ardenn taarruzundan çok daha etkiliydi. 16’ncı Alman Ordusu; yani Hitler’in, Pas de Calais üzerine beklediği taarruzu püskürtmek için sürekli hazır tuttuğu ordu, Montgomery’nin 21’inci Ordular Grubu’nun Seine’den Anvers’e fırtına hızıyla ilerleyişi yüzünden geride kalmış ve kanatlarından kuşatılmıştı.

16’ncı Ordu’nun büyük bir bölümü kuzeye, Hollanda adalarına doğru kaçtı; daha sonra kuzeyde Arnhem savunmasına katıldı. Ama en kuvvetli garnizonlar geride, Breskens Cebinde, Scheldt ağzının güney kıyısında ve Walcheren’le Kuzey Beveland adalarında, bir de Güney Beveland yarımadasında kalmıştı. Bu garnizonlar koca bir ordunun geride bıraktığı depolardan yararlanabilirdi. Görevleriye,

Müttefikler'in Anvers'i liman olarak kullanmalarını engellemekti.

Elli beş gün süreyle ve çok şiddetli saldırılara karşılık, bunu başardılar da. Müttefikler, Anvers'i 4 eylülde ele geçirmişlerdi. Fakat 28 kasıma kadar kullanmayı başaramadılar. General Daser komutasındaki Almanlar, Flushing'deki dar geçidin kıyılarını tutuyorlardı. Breskens Cebi bataklıktı; hele Almanlar araziye su içinde bıraktıktan sonra daha da batakhale gelmişti. Walcheren'se, setleri bombalayan Müttefikler tarafından sular altında bırakılmıştı. İngiliz Kraliyet Donanması'ndan 'Warspite' zırhlısının, sualtı kuvvetlerinin ve de hepsinden çok dur durak bilmeyen İngiliz ve Kanada piyadelerinin hatırı sayılır ortak hareketi, Walcheren'e boyun eğdirilmeden hazırlanmalıydı. Bununla birlikte Anvers limanının yeniden kullanılmaya başlanması için, en azından üç hafta mayın temizlemek gerekiyordu. General Daser ve adamları, yaklaşık üç ay süreyle, Müttefikler'in gereksindiği ve işgal ettiği bir limanı kullanmalarını engellediler. Walcheren'i savunanlar, bilerek ya da bilmeyerek, Berlin'e ilk olarak İngilizlerin, ya da Amerikalıların değil, fakat Rusların girmesine yardımcı oldular.

Bütün gecikmelere rağmen, Müttefikler şimdi zafere çok yakındılar. Anvers limanının açılması üzerine, Eisenhower 1944-45 kışının ikinci yarısında Rhi-ne'nin batı kıyısını Almanlardan temizlemeyi önerdi. Şubat başında yeniden General Bradley'in genel komutasına verilen 1'nci Amerikan Ordusu, Aachen'in güneyinde, Roer nehri üzerindeki barajları ele geçirmeye kalkıştı. Ardından 1'nci Kanada Ordusu, Müttefikler'in önceki sonbaharda Nijmegen'de elde ettiği köprü başından yola çıkarak güneybatıya ilerle-

di. Ortak hedefleri (Meuse'ün bir kolu olan) Roer'le, ona paralel akan Rhine arasındaki düz alandı. Almanlar, barajları uçurarak, Roer vadisini sular altında bırakarak, Amerikalıların ilerlemesini yavaşlattı. Kanadalılar, sert direnişe karşılık durmadan ilerliyordu. Bir ay süren savaşıardan sonra iki kuvvet, 3 martta birleşti. Müttefikler Düsseldorf'tan Hollanda sınırına kadar, Rhine kıyısına yerleşmişlerdi.

Artık Rhine'in batısındaki Alman savunması hızla çökmeye başlamıştı. Amerikalılar daha nehrin karşısında görünmeden, Almanlar Rhine köprülerini yıkmaya başlamışlardı bile. 1'nci Amerikan Ordusu, 6 martta Köln'deydi. Daha güneyde Patton, Palatinat'e'yi silip süpürüyordu. Patton'un 3'ncü ve General Patch'ın 7'nci Ordusu, bir Alman ordular grubunun büyük bölümünü kuşatmıştı. 7 martta cephenin orta yerinde, 1'nci Amerikan Ordusu'ndan bir birlik Remagen'de, Rhine üzerinde henüz tahrip edilmemiş bir demiryolu köprüsü buldu. Burası Bonn'un on iki mil kadar güneyinde bir yerdi. Köprü uçurulmak üzere hazırlandığı halde uçurulmadığı için herkes hayret içindeydi. Bundan pek hoşnut kalan Amerikalı istihkamacılar, telleri hemen kesti. Köprü sağlam bir şekilde ele geçirildi. Artık Müttefikler'in, Rhine'ı ayaklarını ıslatmadan geçebileceği bir nokta vardı hiç değilse. Hitler öfkeden neredeyse kuduracaktı. Von Rundstedt'i görevden uzaklaştırdı ve yerine, İtalya'dan getirttiği Kesselring'i başkomutan yaptı. Köprüyü uçuramayan binbaşıysa kurşuna dizildi.

Daha güneyde, hem de tembellik eden Alman binbaşılara gereksinme bile kalmadan, Patton kendi olanaklarıyla 22 martta Rhine'ı Oppenheim'da aştı. Artık Güney Almanya tehdit altındaydı. Almanlar, Müttefikler'i Rhine'da geciktirmekle çeyrek milyon insan

kaybetmişlerdi. Ama artık onları durdurma olanağı yoktu.

Martin son haftasında, planlandığı gibi Ruhr'u kuşattılar. Eisenhower, şehirden otuz mil kadar uzakta olup, neredeyse Ruslar tarafından işgal edilecek Berlin üzerine yürümektense, Orta Almanya'ya dalmayı kararlaştırdı. 18 nisanda, Ruhr Cebinde kuşatılan 320.000 Alman askeri teslim oldu ve General Model intihar etti. Artık Müttefikler bütün cephe-lerde günde ortalama 40 mil hızla ilerliyordu. Berlin'deki bunkerine kapanmış olan Hitler belki biliyor, belki de bilmiyordu ama, Batı'daki Alman cephesi çökmüştü. 25 nisanda Amerikan ve Rus askerleri Leipzig şehrinin doğusunda, Torgau'da buluştular. Almanya yenilmişti.

Savaşın başından beri Batılı Müttefiklerin liderleri, özellikle Eisenhower, Orta Almanya yerine Berlin'e doğru bir taarruza karar vermedikleri için eleştirilmişlerdir. Avrupa savaşının son iki haftasında, bir günde aştıkları uzaklıklar göz önüne alınacak olursa, gerçekten de Berlin'e Ruslardan önce varabilecekleri tahmin edilebilir. Altı ay önce, Müttefikler Berlin'e Ruslardan daha önce girmeyi kararlaştırmışlardı.

İddiaya göre —bu görüş bazı çevrelerde hâlâ savunulmaktadır,— Orta Almanya'nın siyasal yönden bir değeri olmadığı halde, Berlin'in vardı. Batılı Müttefikler —İngiltere ve Amerika— Berlin'i Ruslardan önce işgal etseydiler, savaştan sonra anlaşmazlıkların çözümünde belki daha çok söz sahibi olabileceklerdi. Ya da politikacılar böyle olacağına inanıyorlardı.

Her şeyden önce Churchill, Berlin'i istiyordu. Eğer Berlin'e Ruslar daha önce girecek olurlarsa, 'or-

tak zaferimizin başlıca yükünü taşıyanlar olduklarını' ileri süreceklerdi. Bu da ilerde birtakım siyasal güçlükler çıkartabilirdi. Ama Churchill, bir jesti savunuyordu. 1945 nisanında olaylar onu yalanlamaya başlamıştı bile. Ruslar savaşta 20 milyon can kaybetmişlerdi. 'Ortak zaferin başlıca yükünü taşıdıklarını' çoktan kanıtlamışlardı ve siyasal güçlükler zaten kaçınılmaz hale gelmişti. Müttefiklerin değişik etki alanları, daha Yalta Konferansı sırasında saptanmıştı. Almanya'nın bölüşülmesi konusunda Müttefikler-arası varılan anlaşmaysa, çoktan imzalanıp mühürlenmişti. Berlin'e ilk önce kim varırsa varsın Ruslar, Batılı Müttefiklerini Yalta pazarlığına razı etmeye kalkışacaklardı.

Ve her ne olursa olsun, 1945 ilkbaharındaki askerî durum, Batılı Müttefiklerin 1944 sonbaharında ilk kez Batı'dan Berlin'e birlikte yürüme kavramını benimsedikleri durumdan başkaydı.

1945 nisanında Batılı Müttefikler, tahmin edebildiklerinden çok, Berlin'in uzağındaydılar. Öte yandan Ruslar da, Müttefikler'in sandığından çok daha yakındılar Berlin'e. Berlin hakkında karar vermek, Eisenhower'a bırakılmıştı. Askerin yanıtı, bir Müttefike karşı (Ruslar nasıl olsa bu hedefe ulaşacaklardı) siyasal üstünlük sağlamak amacıyla, adamlarının canını tehlikeye atmayı öneremeyeceği oldu. Kendisinden üst mevkilerde olanlardan yazılı emir almaksızın (böyle bir emir verilmemişti), Müttefikler-arası bir konferans masasında İngiliz ve Amerikan hükümetlerine daha iyi bir durum sağlamak amacıyla Amerikalıların, İngilizlerin ve Kanadalıların hayatını tehlikeye atmaya hazırlıklı değildi. Marshall'a yazdığı mektupta şöyle diyordu Eisenhower: 'Bu dönemde (nisan başında) Berlin'i bir boy hedefi seçmeyi, askerî açıdan dayanak-

sız buluyorum. Şehir, özellikle Rus hatlarından yalnızca otuz beş mil uzaktayken... Bir savaşın siyasal amaçlara erişmek için verildiğini ilk kabul edeceklerden biri de benim ve eğer ortak kurmay heyetleri, Müttefiklerin Berlin'i işgallerinin bu bölgede bütünüyle askerî hesaplara dayandığına karar verirlerse, planlarımı kıvançla yeniden düzenler ve böyle bir harekatı yürütmek için düşüncemi de değiştiririm.'⁽⁸⁾

Ortak kurmay heyetleri bu kararı vermediler. Batılı Müttefikler, Berlin üzerine yürümedi. Ruslar şehre ilk olarak girdiler ve Yalta'da kararlaştırıldığı gibi orada kaldılar. .

önüç işgal altındaki ülkelerde ölüm ve direniş eylemleri

Yahudiler

AVRUPA’NIN Almanya tarafından işgali sırasında en büyük acıyı çeken halk Yahudi toplumu oldu. İşgal altında gördükleri sert davranış, öteki bütün ulusların gördüğünden çok acıydı. Hitler, Yahudilerin ‘kökünün kazınması’ndan söz ederken, gerçeğe pek yakın konuşuyordu. İşgal altında bulunan Avrupa’nın öbür halkları da çok çirkin acılar çektiler. Savaşın sonunda 20 milyona yakın Sovyet vatandaşı can verdi. Bu da bütün uluslar içinde toplam olarak en ağır can kaybıydı. Ama Alman işgali altında bulunan topraklarda ölenlerin sayısı —pek de kesin olmayan sayılarla— üç buçuk milyon kadardı. Gidecek hiç bir yerleri olmayan Yahudilerse, Almanlarla işbirliği yapma olanağından bile yoksundular. Hitler, onların yalnızca ölmesini istiyordu. Avrupalı Yahudilerin kökünü kazımaya kalkışması, şimdiye dek eşi görülmemiş bir katliamdı.

Hitler rejimi, savaştan önceki Avrupa rejimleri içinde Yahudi düşmanı olan tek düzen değildi. Polonya ve Rusya’da da yönetimler, Yahudilerden kuşkulanıyordu. Ama Polonyalıların ve Rusların Yahudi-

lere eziyet ettiği dönemde, Hitler onları yok ediyor ya da yok etmeyi deniyordu. Hitler'in Yahudilere karşı davranışı, Avrupa'daki öbür 'köle' uluslara karşı davranışından başkaydı. Öteki ırklar, hiç olmazsa işçi olarak çalıştırılabilir, hattâ işbirlikçi ya da paralı asker olarak Almanlara hizmet edebilirdi. Oysa Yahudiler ölmek zorundaydı.

Hitler, daha savaş başlamadan önce Yahudilere aman verdirmeden cefa çektirmeye başlamıştı. İktidara gelir gelmez de, onları toplama kamplarına göndermeye başladı. Ama yaptıkları işlerden ötürü değil de salt Yahudi oldukları için. Ardından gelenleri, Yahudi mağaza ve iş yerlerini tahrip ve onlarla alay etmeleri, onları rahatsız ve ihbar etmeleri için yüreklendirdi. 1938'de, Alman Yahudilerine çektirilen cefaları protesto etmek için, genç bir Yahudi —Herschel Grynszpan— Paris'teki Alman Büyükelçiliği görevlilerinden birini öldürdü. Naziler, Almanya'da buna hemen karşılık verdiler. Yirmi dört saat içinde 200 havra yıkıma uğratıldı, 20.000 Yahudi tutuklandı. Uzun süredir Buchenwald toplama kampında bulunan 70 Yahudi de katledildi. Hitler böylece ilk kez, bütün bir toplumu kendisine boyun eğdirmek için topluca cezalandırma ve intikam alma eylemine baş vuruyordu. Ancak Hitler, Alman Yahudilerine karşı uyguladığı bütün kabaca davranışlara rağmen, onları sistematik bir şekilde yok etmeye başlayacak güçte değildi hâlâ. Başka ölkelerdeki kamuoyunun gösterdiği tepki, belki savaştan önce kendisini frenlemiş olabilir. Hitler, kasvetli Avrupa kalesinin göbeğinde gaz odaları, fırınları ve kurbanların rahatlıkla yüklenip taşınabileceği geniş ve uygun demiryollarına kavuşuncaya dek, toplama kampları yapılarında bekledi. Avrupa Yahudilerinin katli, başlı başına bir örgüt işiydi. Savaş baş-

İladiğı zaman, Almanya'da toplam 350.000 Yahudi bulunuyordu. Bunlar arasında Çek Yahudileri de vardı. Polonya işgal edildiğinde sayı 3 milyona yükseldi. Hepsinin kökünün kazınması dört özel Einsatzgruppen ya da SS veya Schutzstfallen, yani Hitler'in en kirli işlerini gören Nazi ileri gelenlerinden oluşmuş para-militer görev gruplarına bırakılmıştı. Başlangıçta Einsatzgruppen, Polonyalı Yahudileri topluyor, soyuyor ve kurşuna diziyordu. Almanlar, Polonya'da ve işgal altındaki Rus topraklarında yaptıklarını saklamaya gerek bile görmemişlerdi. 1941 eylülünde biri Kiyev'de bir oteli havaya uçurmuş, Almanlar da buna karşılık 33.000 Yahudiyi öldürmüşlerdi.

İşgal altındaki Avrupa'nın başka kesimlerinde de Almanlar aynı şiddeti uyguladıkları halde, daha kurnazca davranıyorlardı. SS'ler, Batı Avrupa'da ve hattâ Almanya'da, Yahudileri bulundukları yerde öldürmeyi ihtiyatlı bir davranış olarak görmemekteydiler. Hepsinin toplanıp hayvan vagonlarıyla götürüldüğü doğrudur. Ama bu biçim götürölüş nedeninin, çalışma kamplarına sevkedilmek olduğu söyleniyordu. Almanlar bu yalanı inanılır kılmak için kaba bir kural da uydurmuşlardı: Sağlık durumu iyi olmayan hiç bir Yahudi, trenlere kabul edilmeyecekti sözde. Oysa sağlık konusunun hiç önemi yoktu; nasıl olsa hepsi ölüme gidiyordu.

SS'lerin kurbanı olan Avrupalı Yahudilerin çoğu Auschwitz, Belsen, Majdanek, Sobibor ya da Treblinka kamplarına gönderiliyordu. Einsatzgruppen (genellikle sağlık nedenleri göstererek,) Polonyalı ve Rus Yahudilerini tarlalarda kurşuna dizmek zorundaydı. Polonyalı Yahudilerse, başlıca şehirlerdeki getto'lara sevkediliyordu. Toplama kamplarında onları

öldürmek için bir yer açılıncaya kadar, SS'ler tarafından getto'larda tutuluyorlardı. Kökünü kazıma siyaseti, Alman işgali altındaki bütün ülkelerde yaygınlaştırılmıştı. Kan tutmuş gibiydi herkesi.

Calvocoressi ve Wint⁽¹⁾ tarafından toplanan sayılara göre SS'ler, Polonya'da 2.600.000 Yahudiyi öldürmüşlerdi; Sovyetler Birliği'nde 750.000; Romanya'da 500.000; Bulgaristan'da 40.000; Yunanistan'da 60.000; Yugoslavya'da 58.000; Macaristan'da 700.000; Avusturya'da 60.000; Çekoslovakya'da 60.000; Litvanya'da 104.000; Letonya'da 70.000; Almanya'da 180.000; Fransa'da 65.000; İtalya'da 9.000; Belçika'da 40.000; Hollanda'da 104.000; Danimarka'da 100, Norveç'te de 750'ydi bu sayı.

Genellikle Batı Avrupa halkları, Yahudilerin zulümden kaçabilmesi için ellerinden geleni yaptılar. Yahudiler için işgal altındaki en güvenilir ülke, Danimarka'ydı. Danimarkalılar, Yahudileri buradan İsveç'e başarıyla kaçırabiliyorlardı. 6.000 Danimarkalı Yahudi bu yolla kaçabilmişti. Norveçliler de aynı şekilde davrandılar. Yahudi nüfusunun yüksek olduğu Hollanda'da halk, Yahudilerin toplama kamplarına gönderilmesini önlemek için genel greve başvurdu, Yahudileri sakladı ve Almanlarla işbirliğine yanaşmaktan yiğitçe kaçındı. Ancak Hollanda'daki Yahudiler, kaçamayacak kadar kalabalık olup, belirli yerlerde yaşıyorlardı. Belçika'daki 85.000 Yahudiden de ancak 45.000'i canını kurtarabildi. Fransa'daysa —kukla hükümetin, Yahudilerin kökünün kazınmasına yardımcı olduğu tek ülke— 300.000 Yahudiden 235.000'i kurtulabildi. Bu ırka karşı pek sevgisi olmayan Mussolini, onları kaderleriyle baş başa bıraktı. Ama iktidardan düştükten sonra ve Almanların İtalya'yı işgali sırasında SS'ler 9.000 İtalyan Yahudisini öldürdü.

Savaşta ölen Yahudilerin kesin sayısını saptamak olanağı yoktur. Ancak savaş patlamadan önce çeyrek milyon Yahudinin, Almanya'dan İngiltere ve Amerika'ya kaçtığı sanılmaktadır. Yani SS'lerin, Yahudilerin kökünü kazıma çabaları başladığı zaman, işgal altındaki Avrupa'da yaşayan Yahudi sayısı, yaklaşık olarak sekiz buçuk milyon dolayındaydı. Ve savaş sona erinceye dek, SS'ler bunların beş buçuk milyon kadarını yok etmişlerdir.

Bu korkulu düzen, yalnızca Hitler'in ırkçılık kuramları yüzünden yaratılmıştır. Calvocoressi, konu üzerine şunları yazmaktadır: 'Halkları topluca ortadan kaldırmak, Nazi ideolojisinin mantıklı sonuçlarından biriydi ve başarı derecesi de, milyonlarca Yahudiyi Nazi pençesine emanet eden askerî fetihlere ve iğrenç bir propagandanın en amansız vahşete ittiği binlerce Almana bağlıydı. Daha binlercesi bu işlere tanık olmuş ya da olanların haberini almıştır.'⁽²⁾

Askerî Kayıplar

Nazi ideolojisi, ayrıca 30.000.000 Rusun da öldürülmesi gerektiğini öngörmüştür. Hitler'in kitabında Slavlar, Yahudilerden bir derece daha az iğrenç olarak gösterilmektedir. Ne var ki, bütün Rusları yok etme olanağı yoktu. Zaten bir bölümü köle gibi çalıştırılabilirdi. Hitler, Rus savaş tutsaklarına, öteki savaş tutsakları gibi davranılmamasını emretmişti. Siyasî komiserler (bir tutsağın siyasî komiser olup olmadığına karar vermek hakkı da tutsağı olan Almana aitti)

ise, açıkça kurşuna dizilebilirdi. Almanlar, fabrikalarda işe yarar işçi durumunda olmadıkça, Rus tutsaklarının sağlık durumlarıyla hiç bir şekilde ilgilenmeyeceklerdi. Tutsaklık hayatı sırasında ölen Rus sayısının yaklaşık 2.600.000 olduğu sanılmaktadır. Her iki taraftan 7.000.000 kadar Rus da, savaş sırasında can vermiştir. Yine savaşta ölen Polonyalıların sayısı, kendi ülkelerinde 6.000.000 kadardır ve bunların çoğu, Alman işgali sırasında can vermiştir. Savaş yüzünden ölen Yugoslavların sayısı yaklaşık olarak 1.700.000, Fransız kayıplarıysa, 600.000'dir.

Avrupa dışında Müttefiklerin kaybı çok daha az olmuştur: Amerikalılar yaklaşık 405.000 kişi kaybetmişlerdir. İngilizlerin kaybı 357.000 dolayında olup, deniz ticaret filosundan 32.000 mürettebatla, hava akınları sırasında ölen 70.000 sivil de bunun içindedir. Birleşik Krallık dışında, İngiltere İmparatorluk toplumunun kaybı, 109.000'dir. Bu sayılar, Nazi nefretinin niçin Batıdan çok Doğu Avrupa'da yaygın olduğunu iyice göstermektedir. Naziler, kıtalılarını o zamana dek görülmemiş bir biçimde öldürmeyi başarmışlardır. Egemenlikleri altına almak istedikleri kıtada başlıca yasaları, ölümün kendisiydi.

Naziler, Yahudi olmayan Avrupalıları, yararlı oldukları zaman sömürge halkı gibi kullanan, olmadıkları zaman da açlığın egemen olduğu bir düzende yönetmişlerdir. Dört yılı aşkın sürede Almanlar, pek çok gururlu ulusu bazan açlık ve yokluğa mahkum ederek, bazan erkek ve kadınıyla Almanya'ya, fabrikalarda çalışmaya göndererek, ama hepsinden çok topluca cezalandırma yollarına baş vurarak yola getirmeyi denemişlerdir. Bir telefon teli kesilecek ya da bir demiryolu yerinden kaydırılacak olsa, Almanlar he-

men önlerine çıkan ilk yüz kişiyi tutuklardı. Bunları öldürmeye bile hazırlıklıydılar. Fransa'da, başka bir yerde işlenen sabotaj yüzünden, Oradour-sur-Glane kasabasının bütün halkını kilisede yakarak cezalandırmışlardı. Misilleme eylemleri amansızdı, sinsiydi; hattâ asıl suçluyu cezalandırmaya bile yönelik değildi. Kim rastlarsa cezalandırılabilirdi. Oradour-sur-Glane halkının yanlışlıkla yakıldığı üzerine kuvvetli kanıtlar da vardır. Almanlar aslında adı buna benzer bir başka kasabanın halkını cezalandırmak istemişlerdi. Ama o sırada yollarını kaybettiler. Bu yüzden, olanlar Oradour-sur-Glane'a oldu.

Hitler'in Yayılan Reich'i

Hitler'in başlangıçtaki Avrupa hükümeti planı ya da Almanya planı, 1939'da İngiltere ve Fransa'nın müdahalesiyle aksamıştı. Onun niyeti Avusturya'yı, Südetler'i, Kuzeybatı Polonya'yı ve Belçika'nın küçük bir bölümünü, Reich sınırları içine katmaktı. Öteki topraklar, yani Alsace-Lorraine, Lüksemburg, Kuzeybatı Yugoslavya da, Reich topraklarına katılmaya aday yerlerdi, ama bunlara hemen öncelik tanımak gereği yoktu. Doğu Avrupa'nın büyük bölümü, Polonya'nın geri kalan toprakları, Çekoslovakya'nın öteki bölgeleri, Beyaz Rusya ve Ukrayna ise, birer Alman sömürgesi olacaktı. Bu sömürgeyi de Almanya yönetecek ve kukla hükümetler aracılığıyla, Balkan ülkelerini de egemenliği altına alacaktı. Hitler'in Avrupa için tasarladığı şey yalnız Ari ırkından Almanların oturduğu büyük ve tek bir Almanya kurmaktı. Bu

büyük Almanya'nın çevresinde de, daha önemsiz Arierin oturduğu sömürgeler ve bağımlı topraklar yer alacaktı. Ya da Rusya'da olduğu gibi, 'aşağı-insan' Slavların oturduğu yerler. Bu belirli plan, Hitler'in 1940'ta hiç beklenmedik bir biçimde Norveç, Danimarka, Hollanda ve Fransa'yı ele geçirmesiyle aksamış oldu. 1941'de Almanlar, beceriksiz müttefikleri İtalya'nın yardımına koşmak için Yugoslavya ve Yunanistan'ı da işgal etmek zorunda kalınca, plan bir daha aksamış oldu. Hitler'in, bu ülkelerin hükümet şekilleri üzerine açık, önceden kararlaştırılmış tasarıları yoktu. Çoğuna, ülkeyi iyi kötü yönetmek üzere bir Alman genel vali atamakla yetindi. Bunlara, ülkenin Alman Silahlı Kuvvetleri'ne zarar vermemesi, Alman savaş gücüne emek ya da ham madde olarak, ellerindeki bütün olanaklarla katkıda bulunması için kesin emirler de vermişti. Ancak, uygulama ülkeden ülkeye değişiyordu. Sözgelişi Danimarka hâlâ kralının ve hükümetinin sözde yönetiminde, Alman işgali altındaki bir tarafsız ülke statüsündeydi. Ama bu düzen çok sürmedi. Danimarka direniş eylemi giderek genişledi ve sonunda 1943'te, SS'ler kralı tutukladılar, Danimarka Parlamentosu'nu feshettiler ve (hâlâ varolan) Danimarka ordusunu dağıttılar. Norveç'in başına Alman yönetici getirilmişti. Hollanda'da da böyle yapıldı. Fransa Almanların Paris'ten yönettiği işgal altındaki bir bölgeyle (bütün Manş ve Atlantik kıyıları bunun içindeydi), Mareşal Pétain ve Pierre Laval tarafından Vichy'den yönetilen, işgal edilmemiş bir bölgeye ayrılmıştı.

Naziler bütün bu ülkelerde kendilerine yararlı olacak, kendileri gibi düşünen dostlar bulacaklarını umut etmişlerdi. Çünkü hepsinde de faşist, yarı-faşist, Nazi ya da yarı-Nazi partiler vardı. Acıdır ki,

daha sonra geçecek olayların ışığında bunların en ünlüsü, Vidkun Quisling tarafından yönetilen Nazi Partisi oldu. Quisling, Norveç'te Nazilere yarardan çok zarar verdi. Oldukça geniş olan Hollanda Nazi Partisi'neyse, Almanların pek güveni yoktu. Fransız faşistleri de onlara, hiç olmazsa seçildiklerini ileri süren Vichy hükümeti mensuplarından bile daha az yararlı olabildiler.

Almanlar genellikle bu ülkeleri, görev başında olan resmî memurlara verdikleri emirlerle yönetiyor, aracı durumundaki kişiler de emirleri uyguluyorlardı. Bu metodu Almanlar, uluslar ve bölgeler çapında uyguladılar. Belediye Başkanlarına, yiyecek maddelerinde daha çok kısıntı yapmaları, Yahudileri teşhis etmeleri ya da işçi toplayıp bunları Almanya'ya göndermeleri şeklinde buyruklar veriliyordu. Alman yetkilileri, kendi silahlı kuvvetlerine ikmal ya da emek yardımı sağlayacak birer bakan niteliğiyle görev başındaydılar. Savaş uzadıkça zorla çalıştırma yöntemi, fethettikleri topraklarda Almanların istediği biçimde gelişmeye başladı. İşgal altındaki Avrupa'da kamu hizmetlilerinin işi, Alman sisteminin kasıtlı çapraşıklığı yüzünden daha da karışmıştı. SS'lerse, Alman yöneticileriyle, birlikte çoğu kez de onlardan bağımsız bir tutum içindeydiler. Yöneticiler genellikle iki efendileri olduğunu sanıyorlardı. SS'ler sık sık, söylenenin yapıp yapılmadığını casusları aracılığıyla denetleme durumundaydılar.

Avrupalı kamu görevlileri istemeyerek de olsa, dört yılı aşan bir süre içinde Almanların istediği şeyleri yaptılar. Başka çıkar yolları da pek yoktu. Eğer ülkenizi fetheden güç, rehin aldıklarını kurşuna dizmeye hazırlıklıysa, bütün bir şehir halkını topluca cezalandırmak niyetindeyse ya da halkı topluca Al-

manya'ya sürmeye kararlıysa, yönetici her şeyden önce kendi halkını düşünmek zorundadır. Bir işgal kuvvetinden emir almak onunla işbirliği yapmakla aynı anlama gelmez. İki eylem arasındaki sınır, hiç bir zaman belirli olamaz. Ancak Almanlardan emir alırken, bir yandan da kendi halkını korumak için elinden geleni yaparken, onların çıkarına olan kendi siyasetini etkili biçimde gütmek arasında bir fark vardır. Avrupalı kamu görevlilerinin çoğu, vicdanlarının sesini dinleyerek birinci yolu seçmişlerdir. Az sayıda birkaç kişi de ikinciye tercih ettiği halde uşaklığın karşılığını alamamışlardır. Almanlar, uygulamada yöresel Nazilere pek iyi davranmıyorlardı. Norveç'teki Alman yönetimi, Quisling'i ciddiye bile almıyordu. Hollanda Nazilerinin lideri Mussert'e, vatandaşlarının Alman ordusuna katılmalarını sağlamak için yetki tanımıştı; ama o kadar. Hollanda Yahudilerinin savunmasında büyük yiğitlikler gösteren Hollanda direniş eylemi, Mussert'in sağladığı iyilikten çok daha fazla Almanlara zarar verdirmiştir. Bütün haberlerin sansür edildiği, bütün parlamento ve kamu tartışmalarının durduğu, hatta müziğin bile Ari kökenli olmasının istendiği, rehinlerin hiç bir uyarıda bulunulmadan alınıp götürüldüğü, SS'lerin tek otorite sayıldığı ülkelerde, her insan bir Alman isteğiyle karşı karşıya geldiğinde kararını tek başına almak zorundaydı.

Direnış Eylemleri

Direnış eylemleri —Almanlara karşı etken direniş gösteren kadın ve erkekler,— misillemelere ve

bunların genişlik derecesine karşı, bir sabotaj eylemi önemindeydi. Her durum, bir sonrakinden değişti ve İngiltere'den iyi niyetle gönderilen serüvenden farksız yardımlar, zaman zaman karşılıksız, hattâ acı sonuçlar getirici oluyordu. Lofoten adalarına yöneltilen iki İngiliz-Norveç ortak baskını, çok sayıda gemiyi yıkıma uğratmıştı, halkını da vahşi misilleme eylemleriyle yüz yüze bırakmıştı. 1941'de bir Çek'le bir Slovak, İngiltere'den uçakla getirilip ülkelerine paraşütle indirildiler ve bu kişiler burada arabasına bir bomba atarak, SS şefi Reinhardt Heydrich'i öldürdüler. Almanlar bunun üzerine 15.000 Çeki hemen katletti, 3000 Yahudiyi gaz odalarında ölüme gönderdiler, Lidice ve Lezaky adlı Çek kasabalarını yerle bir edip erkekleri öldürüp, kadınları da toplama kamplarına yolladılar. Yahudileri Almanlardan korumak için zekice ve yiğitçe çalışan Hollanda Direniş Örgütü, Londra'yla bağlantılarını sağlayan şifre Almanlara ihbar edilince, büyük kayıplar verdi. Hollandalılar, şifrenin çözüldüğüne inanmışlardı. Londra'ysa, bunu kabul etmeyerek kullanmaya devam etti. Birtakım çirkin anlaşmazlıklar olmuştu. Ancak bütün bunlar birer kural değil, istisna sayılırdı.

İngiltere'den Kuzeybatı Avrupa'ya, daha sonra da Adriyatik'te, Alman işgali altındaki Yugoslavya'ya yöneltilen gizli hareket, genellikle başarılı ve zaman zaman da çok cüretli oldu. Norveç'te bir ağır su fabrikasına karşı girişilen baskınlar sonucu Batılı Müttefikler, Almanların bir nükleer silah yapma olasılığını kısıtladı. İngiltere'yle Norveç ve İngiltere'yle Fransa arasındaki ilişki Almanlara rağmen sürdü gitti. Britanya'ya sığınan Norveç donanması, aslında bir arabalı vapur seferi gibi görev yapıyordu. Norveç torpidobotları yakıtları yettikçe, arada bir anavatan-

larındaki fiyortlara kadar uzanıyorlardı. Pek çok insan paraşütle, botlarla, hattâ uçaklarla, Fransız Direniş Örgütü'nü desteklemek için Fransa'ya gitti. Istila günü yaklaştıkça, İngiliz ve Fransız komandolarının Fransa kıyılarına yaptığı anî baskınlar, Almanların savunma sistemleri hakkında bilgiler toplanmasına yaradı. Fransız Direniş Örgütü, kendileri için büyük bir tehlike yarattığı halde, düşürülen Müttefik havacılarının ya da geri dönemeyen komandoların kaçıışı konusunda çok etkili yollar, yöntemler bulup geliştirmişti. Yol tarafsız Portekiz'de ya da Kuzey Afrika'da son bulurken, kurtarılan pilotlar yeniden İngiltere'ye ulaştırılıyordu.

Yugoslavya, kendisini yalnız halkının çabasıyla Alman işgalinden kurtaran tek ülke oldu. Onlar bu ayrıcalığa bir komünistin, Josip Broz Tito'nun liderliğinde eriştiler. Tito'nun partizanları, yalnız işgalci Alman kuvvetlerini yenmekle kalmayıp, bir iç savaş sonunda rakip Yugoslav grubunu da, liderleri Draza Mihailoviç'le birlikte alt ettiler. Coğrafya koşulları, geniş ölçüde Tito'dan yanaydı. Yugoslavya genellikle dağlık bir ülkedir. 1943'de kuvvetleri 20.000 kadar olan partizanlar, kolayca dağlara kaçabildikleri için, çok daha büyük Alman kuvvetlerine karşı koyabildiler. Bu arada ağır kayıplar da verip, büyük acılar çektiler. Ama en değerli yönleri büyük kararlılıkları ve Tito'nun liderlik yetenekleriydi. Alman kuvvetlerine karşı küçük savaşlar verip bunları kazancak kadar güçlüydüler; ne var ki, hepsini de kazancak kuvvetleri yoktu. Ancak sonuncusunda başarıya eriştiler.

Müttefikler başlangıçta, sürgündeki Yugoslav hükümetinin ajanı olan Mihailoviç'e yardım gönderdiler. Mihailoviç, partizanların komutasını Tito'nun

elinden almayı denedi. Partizanlar direndiler. Bir süre sonra Mihailoviç, Yugoslavya'nın kuzeybatısını işgal altında tutan İtalyanlarla işbirliği yapmaya başladı. Tito'nun ve Mihailoviç'in adamları arasındaki ilişkiler giderek bozuldu, Uzice'deki silah fabrikasına sahip olmak için aralarında silahlı çatışma çıktı. Partizanlar çatışmayı kazandılar. Mihailoviç, İtalyan ve Alman yanlısı bir gerilla lideri olmaya yöneldi. Ne Batılı Müttefikler, ne de Ruslar, bunun gerçekleştiğini anlayabildiler.

1942 yılı sonunda bir İngiliz heyeti Yugoslavya'ya vardığında Müttefikler, Mihailoviç'in Almanlarla işbirliği yaptığını kesinlikle öğrendiler. Bundan sonra Müttefiklerin gönderdiği bütün yardımları, Tito almaya başladı. 1943'de Saraybosna'da Almanlara ve Mihailoviç'in adamlarına karşı verdiği bir savaşı kaybetti. Ama yine toparlandı. İtalya teslim olduğu zaman, artık bu avantajdan yararlanabilecek durumdaydı. Dalmaçya kıyılarını hızla işgal edip Kuzeybatı Yugoslavya'nın büyük bir bölümünü denetimleri altına aldılar. Sayıları giderek çoğaldı. İtalyanları Fiume'den sürdüler. 1944'de Almanları Saraybosna'da, Zagreb'te, Ljumljana'da kuşatarak, karşı taarruza geçecek duruma geldiler. Savaşın sonunda Tito'nun ordusu çeyrek milyona erişmiş ve kendi ülkesini kurtarmayı başarmıştı.

Tito'nun partizanlarınıninkine benzeyen etkili bir hareketin tek benzeri, işgal altındaki Rusya'da, Rusların Alman hatlarının gerisinde gösterdikleri eylemlerdir. Rus direnişi, özellikle Almanlar tarafından hiç beklenmediği için daha da etkili oldu. Sovyet halkı topraklarını amansızca direnerek savunmuş ama bunların sadece bir bölümü komünist olduğundan değil, hepsi de vatansever oldukları için bu direnişi gös-

termişlerdir. Savaşın başında Hitler, Rusya'yı işgal edecek olurlarsa —Hitler bunu yapmaya kesinlikle niyetliydi;— Stalin'in Rusları vatanseverliklerine seslenerek toparlanabileceğini doğru olarak öngörmüş, ama bu noktanın pek önemli olabileceğini düşünmemişti. Rusların 'aşağılık - insan'lar olduklarına inanıyordu. Aşağılık insanların da vatanseverlik duygusu olamazdı! Hitler, buna inandığı için Almanya'nın korkacak hiç bir şeyi olmadığına direndi. Sovyetler Birliği halklarıysa, onu yalanladılar ve direnişleri uğruna savaşanlar, büyük dersler verdiler.

1944 ocak ayında Alman hatlarının gerisinde faaliyet gösteren Rus partizanları, korku saçan bir öge haline gelmişlerdi. Almanların tahminine göre Merkez Ordular Grubu, Newel ve Korosten arasındaki hattı tuttuğu sırada, gerisinden on altı ya da on yedi çeşitli komutaya bölünmüş olup, örgütlenen 144.000 Rus partizanı tarafından tehdit edilmekteydi. Alışık oldukları için iklim koşullarının desteklediği, ormanlara sığınan ordularıyla telsiz bağlantıları olan partizanlar, Almanları geniş ölçüde rahatsız etmekteydi. 1943 yılı martında bir gece içinde Briansk ormanındaki partizanlar, 353 Almanı öldürmüş, 246 esir almış ve çalışır durumda iki Alman tankını ele geçirmişlerdi. Briansk partizanları, birçokları arasında sadece bir tek örnektir. Kuzeyden güneye kadar uzun bir cephe hattı boyunca —Leningrad'dan Karadeniz'e kadar— sivil Ruslar, Alman işgali altındaki topraklarda ülkelerini işgal edenlere karşı etkili ve yaman bir savaş veriyorlardı.

Direnış örgütlerinde savaşanlar, işgal altındaki Avrupa'da çarpıştılar, acılar çektiler ve öldüler. Alman direniş eylemiyse, başarıya ulaşamadığı halde, ötekilerden çok daha kahramanca davrandı. Bu ey-

lem, Alman hükümet ve devletini devirmek peşindeydi. Alman oldukları halde, onun amansız diktatörlüğünden kurtulmak istiyorlardı. Üstelik Alman direniş eyleminin, Avrupa'daki benzerleri gibi, halk arasında bir tabanı da bulunmuyordu. Liderleri profesyonel subaylar, rahipler, belli başlı politikacıları. Bir zamanlar Sosyal Demokrat Parti'ye mensuptular ya da sendika yöneticileriydiler. Ne yazık ki aralarında hiç bir bağlantı yoktu. Ama yürekliydiler. Hitler'in kurduğu devlet polisi, hemen hepsini daha savaş sona ermeden yakalayıp öldürmüştü. Çeşitli planları vardı ama hepsi de Hitler'i öldürmek peşindeydi. Alman Genel Kurmayı'ndan bir albay olan Kont von Stauffenberg, Hitler'i öldürmek için iki defa girişimde bulundu; ne var ki, ikisinde de başarısızlığa uğradı. Albay von Stauffenberg ikinci girişimi sırasında, Hitler'in de katılacağı 20 Temmuz 1944 tarihli bir konferansta, Hitler'in Doğu Prusya'daki karargahına, gelmesinden kısa bir süre önce bir saatli bomba yerleştirdi. Bomba patladı, ama Hitler pek ciddi yaralar almadan kurtuldu. Albay Stauffenberg ve arkadaşları bir askerî darbe öngörmüşlerdi. Fakat ölümden kurtulan Hitler yine dizginleri ele aldı ve amansız misillemeler düzenledi. Stauffenberg tutuklanıp kurşuna dizildi.

Avrupa'daki direniş eylemlerinin, Müttefik davasına ne derece yararlı olduğunu kestirmek güçtür. Rus partizanlarının, Rus ordusunun daha hızlı ve güven içinde ilerlemesine yardımcı oldukları kuşkusuzdur. Yugoslavlılar, kendi kendilerini kurtarmışlar ve Yunan çetecileriyle birlikte, aslında İtalya, Rusya ya da Normandiya cephesinde savaşacak olan yirmi bir Alman tümenini savaş boyunca uğraştırmışlardır. Müttefikler Normandiya'ya çıktıkları zaman, Almanların

Fransa, Belçika ve Hollanda'da üslenmiş elli dokuz tümenenden az olmayan bir kuvvetleri vardı. Ancak bunlardan sadece bir bölüğü Belçika, Fransız ve Hollanda direniş eylemleri yüzünden görevleri başında bulunabiliyordu. Ötekiler beklenen bir çıkartmaya karşı koymak için Fransa'ya gönderilmişti. On sekiz Alman tümeni de; salt bu ülkelerdeki direniş eylemlerine karşı koyabilmek için Norveç ve Hollanda'da bulunuyordu. Hitler sık sık, koca bir kıtaya boyun eğdirdiği için böbürlenmekteydi. Ama bu, kendi kendini aldatmacadan başka bir şey değildi. Avrupa halklarını gerçekte fethedemediğini çok iyi biliyordu. Kendinden ve fetihlerinden bu kadar emin olsa, tümenlerini başka cephe-lerde kullanırdı.

ondört

stratejik bombardımanlar

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI, savaşıyan tarafların, çok uzaklara bombalar taşıyabilecek dev uçaklara sahip oldukları ilk savaştır. Başladığı zaman, uzun menzilli bombardıman uçakları geliştirilmiş, ama henüz denenmemiştir. Hiç kimse, ağır bombardıman uçaklarının nasıl kullanılacağını ve bunun sonuçlarının, etkisinin ne olabileceğini bilmiyordu.

Genellikle bombardımana karşı gerçek bir savunmanın olmayacağı görüşü ağır basıyordu. 'Bombardıman uçakları hep istedikleri yere ulaşabilirler,' deniyordu. Saldırı amacı başarıya ulaştığında öylesine bir yıkıma sebep olacaktı ki, saldırıya uğrayan ulus direnişi bırakıp, barış isteyecekti. Bir savaşı kazanmak için gerekli olan yeteri kadar çok uçağa sahip olmaktı. Bu kuramlar ilk olarak İtalyan Generali Giulio Douhet ve Amerikalı meslekdaşı William Mitchell tarafından ortaya atılmıştı. İngiliz Hava Kuvvetleri Komutanı Sir Hugh Trenchard, (kendisini eleştirenler ne derlerse desinler) dengeli bir RAF kurulmasını desteklemişti ve bu sayede bombardıman uçakları Almanya'ya ulaşırken, avcı uçakları da İngiltere'yi savunacaktı. Gerçekte stratejik bombardımanı —bu uygulamaya böyle bir ad takılmıştı— savaşıyan ülkeler

arasında yalnız İngiltere'yle Amerika uyguladılar. Yine Douhet ve Mitchell'in kuramlarının en azından yalın şekilleriyle, doğru olmadığı bu sırada anlaşıldı. Bir kez bombardıman uçağı her zaman için 'istedikleri yere ulaşamıyordu', Bin bombardıman uçağı Köln'ü bombaladığı zaman Alman ulusu teslim olmadı. Japonlar da her gece üst üste Tokyo'yu ateşe veren Amerikan uçakları yüzünden teslim bayrağı çekmediler. Bombalanan şehirlerin halkı ciddi kayıpların acısını çok derinden duydu, ama çalışmaktan da vazgeçmedi.

O zamana dek denenmemiş olan bu silahın, şampiyonluğunu yapanların bütün umutlarını gerçekleştirememeye nedenlerinden biri de, bombardıman uçaklarının hedeflerine isabet kaydetmekteki yetersizliktir. Uçaklar her zaman istedikleri yere ulaşamıyorlardı. Radarın bulunmasıyla birlikte, bombardıman uçakları mürettebatının güçlükleri de arttıkça arttı. İkinci Dünya Savaşı sürüp gittikçe, hava saldırılarına karşı savunma daha da etkili olmaya başladı. Uçaklar istedikleri yere ulaşırsalar bile, çok defa avcı uçaklarıyla uçaksavarların öylesine şiddetli direnişiyile karşılaşıyorlardı ki, isabetle nişan alma olanağı bile bulunamıyordu. Savaş başladığı zaman İngiliz ve Amerikalılar, bombardıman eylemlerinin etkili olacağından çok emindiler. Gerçekteyse hiç bir zaman etkili olmadı. Amerikalıların, Norden bomba nişangahına körü körüne bir inançları vardı. Gündüzleri bu sayede yükseklerden 'bir fıçıya' nişan alabileceklerini iddia ediyorlardı. İngilizler de yeni ve pek büyüleyici radyo dalgalarının yardımıyla, aynı şeyi geceleri bile gerçekleştireceklerine inanmaya başlamışlardı. Ama bütün bunlar varsayımdı. Savunmalar güçlendikçe bombardıman uçakları da isabetli bombar-

dimanlar yapamamaya başladılar. Çünkü gerektiği biçimde nişan alacak yükseklik ve düzende uçamıyorlardı.

Sonuçta bombardıman uçakları belirli hedeflere isabet kaydetmeyi genellikle beceremedi. Hedeflerse, düşmanın savaş gücü için hayati önemi olan fabrika ve savaş tesisleriydi! Bunların yerine, evleri ve sivil halkı yok ettiler. İkinci Dünya Savaşı başladığı zaman, sivil halkın öldürülmeyeceği ilkesi genellikle kabul edilmişti. Fakat bombalama başlayınca, bu ilke unutuldu. İkinci Dünya Savaşı süresince düzenlenen hava akınları sırasında, kuvvetli bir olasılıkla yarım milyon Japon ve 300.000 sivil Alman öldürüldü. Ölen İngilizlerin sayısı da 60.000'e yakındır ve bunların 9.000'i (yani % 15'i) 1944 ve 1945'teki kısa bir dönem içinde, uçan bombalarla füze akınları sırasında can vermiştir. Bu başarılı Alman silahları bütünüyle görünmez türdendi. Gerçek hedeflerini saklamak için ellerinden gelen çabayı gösteren bombardıman uçakları mürettebatının aksine, füzeler —o günkü adlarıyla V-1 ve V-2'ler— dosdoğru Londra'ya yöneltilmişti.

Savaşta ton ölçüsüyle en çok bombayı her ne kadar İngiliz Bombardıman Komutanlığı ve Birleşik Devletler Hava Ordusu atmışsa da; stratejik denemeler ilk saldırı, Luftwaffe tarafından düzenlenmiştir. İngiliz ve Amerikan standartlarına göre Luftwaffe bu tür saldırılar için iyi hazırlanmamıştı. Heinkel III uçakları, sonradan İngiliz Lancaster uçaklarının Almanya'ya alacağı on ton ağırlığında bombanın pek küçük bir bölümünü taşıyabiliyordu. Almanlar Londra'yı bom-

balamaya 7 Eylül 1940'ta, hem İngiliz Bombardıman Komutanlığı'nın Almanya'ya karşı düzenlediği seyrek akınlara karşılık vermek, hem de —göründüğü kadarıyla— İngiltere adasının ertelenen istilasına hazırlık olmak üzere başladılar.

7 eylül'den kasım başına kadar Luftwaffe, Londra'yı hemen her gece bombaladı. 7 eylül'deki saldırı büyük yıkıma sebep oldu ve binden çok Londra'lı öldü. Özellikle Londra'nın doğu kesimi zarar gördü. City'de, Buckingham Palace ve Parlamento binasına da isabet kaydedildi. Kasımda Luftwaffe akınlarını taşra şehirlerine, batı kıyısındaki kentlere, hattâ Kuzey İrlanda'nın Belfast yöresine kadar kaydırdı. Başlıca sanayi şehirlerinden biri olan Coventry de ağır yıkım gördü, belki de İngiliz şehirleri arasında en ağır yıkımı görendi; ama birkaç gün içinde üretim yine normal düzeye ulaşabilmişti. İngiltere'nin bombalanması çok sayıda evin yıkılmasına —resmen üç milyon konut— ve yaklaşık altmış bin sivilin ölümüne sebep olmuştur. Ama İngiltere'nin savaşa devam kapasitesini ciddi olarak aksatamamıştır. Hattâ bombalar yağarken bile, fabrikalar sağa sola dağıtılmaktaydı. RAF'ın sonraki saldırılarıyla karşılaştırılacak olursa, Alman hava akınları küçük çaplı kalır. Luftwaffe bir gecede pek seyrek olarak yüz tondan çok bomba atabiliyordu. Almanlar her ne kadar yangın bombalarıyla arada bir büyük yıkıma sebep oluyorsa da, hiç bir zaman RAF'ın sonradan eriştiği gece yıkım kapasitesine ulaşamamışlardır. Üstelik İngilizlerin morali de bu akınlardan pek etkilenmiyordu. Öteki bütün şehirlerden çok saldırıya uğrayan Londra bile, bunu 'sineye çekebiliyordu'. Hava saldırılarına uğrayan sivil halkın yürekliliği kitlenin histerik bir korkuya kapılmasından, daha ağır kayıplar

vermesinden ve yönetim çarkının çökmesinden kuş-
kulanın İngiliz hükümetini pek şaşırtmıştı. Ancak ne
Londra'da, ne de daha ağır hava saldırılarına uğra-
yan öteki şehirlerde böyle şeylere rastlandı. Sava-
şın daha ileri döneminde, Douhet kuramlarına sadık
Bombardıman Komutanlığı kurmayı, Alman şehirleri-
ne karşı yönelttikleri çok daha şiddetli akınların yal-
nız evleri değil, sivil halkın moralini de yıkacağına
hep güvendi. Ancak, Londra bu işi 'sineye çekebildi-
ğine' göre, Hamburg'un da 'çekebileceği' gerçeğini
göremediler. Aslında gece düzenlenen hava akın-
ları ne İngiltere'de ne de Almanya'da savaş üretimi-
ni pek aksatabildi! İngiliz işçilerinin, bir hava akının-
dan sonra işten uzak kaldıkları süre genellikle, o
da eğer evleri yıkılmışsa bir haftayı ancak buluyordu.
Çalışma Bakanlığı, bu tutumun mantıksızca olmadığı
gözlemine varmıştı.

Almanlar 16 Mayıs 1941'de İngiltere'ye ciddi ha-
va akınları düzenlemekten caydılar. O günden sonra
İngiliz hava savunma gücü ve avcı uçakları, radarın
da yardımıyla daha etkili olmaya başladı; ama ilerde
Alman gece avcılarının ulaştığı etkenliğe erişemedi-
ler. Almanlar, İngiltere'yi gece bombalamaktan, hava
savaşında yenik düştükleri için vazgeçmiş değildiler
—Britanya Savaşı'nın gündüz akınlarında yenik düş-
tükleri gibi;— sadece, Rusya'yı istilaya başlayacak-
ları için caydılar.

İngilizler bombardımanın yararlılığı konusunda,
daha savaşın başında edindikleri iki tecrübeyle yan-
lış yola sevk edilmişlerdi. 1939-40 kışında, RAF Bom-
bardıman Komutanlığı'na ait iki motorlu Whitley bom-
bardıman uçakları, geceleri bildiriler atmak için Al-

manya üzerine çeşitli çıkışlar yapmışlardı. Bu seferlerden de, hemen hemen burunları bile kanamadan döndüler. Öte yandan, Wellington uçaklarının Wilhelmshaven'e gündüzün yaptıkları bir akın, tam bir felaketle sonuçlanmıştı. Bu akın sırasında 22 uçaktan 12'si Alman avcı uçakları tarafından düşürülmüştü. 1940 ağustosunda Britanya Hava Savaşı sırasında Alman bombardıman uçaklarının, yanlarındaki refakatçi avcı uçaklarına rağmen ağır kayıplar vermesi, Bombardıman Komutanlığı'nı, gece bombardımanlarının en iyisi olduğuna iyice inandırdı. Yalnız bu tartışmada bilinmeyen bir yön vardı: Uçaklar gece hedeflerine ulaşmayı başarmışlardı, ama attıkları bildirilerin nereye gittiğini kimse bilmiyordu. Whitley'ler, sağ salim geri dönmüştü; ne var ki yığınla kağıdı gereken yere atıp atmadıklarını kimse bilmiyordu.

Bombardıman Komutanlığı 1940-41 kışında Almanya üzerinde gece hava akınlarına devam etti. Her seferinde de, bombalarının hedefe oldukça yakın yerlere düştüğü inancındaydılar. Durumun hiç de sanıldığı gibi olmadığı üzerine ilk kuşku, 1940 Noel'inde RAF'ın Gelsenkirchen üzerindeki bir gündüz keşif uçuşu sırasında uyandı. Buradaki iki petrol rafinerisine 300 uçak saldırmış ve 262 ton bomba atmıştı. Keşif sırasında çekilen fotoğraflarsa, rafinerilere hemen hemen hiç bir şey olmadığını gösteriyordu.

Bombardıman Komutanlığı o güne kadar hedefe isabette ortalama 300 metrelik bir yanılma olduğunu sanıyordu. Bu sayı son derece yanlıştı. Yeni bir tahmin yapıldı. RAF'ın kararına göre, yanılma payı 1000 metreydi. Bu da, bombardıman uçaklarının petrol rafinerisi gibi küçük hedeflere isabet kaydedemeyeceğini gösteriyordu. Öyleyse çok daha büyük hedefle-

re nişan almak gerekecekti. Bombardıman Komutanlığı hem hayati önemi olan, hem de büyük hedefler araştırmaya koyuldu. Demiryolu tanzim merkezleri, bu niteliklere sahip gibi görünüyordu. Aslında demiryolları, birçok sanayi tesisinden çok daha çabuk ve kolay onarılabilirdi. Bombardıman Komutanlığı pilotlarından Sir Charles Webster'le birlikte stratejik hava akınları üzerine resmî İngiliz tarihini yazan Dr. Noble Frankland, Bombardıman Komutanlığı'nın 1941 temmuzunda iki şıktan birini seçmek zorunda kalışını özetlemiştir:

... Bombardıman Komutanlığı savaşa, zamanı geldiğinde kesin ve özenlikle seçilmiş hedefler için gündüzleri akın hazırlamak niyetiyle başlamıştı. İlk tecrübeler, gündüz bombardımanlarının olanaksız olduğunu göstermişti. Bombardıman Komutanlığı bunun üzerine aynı planlarla gece bombardımanlarına döndü. Bir süre sonuçlar bilinmediği halde, tecrübeler gösterdi ki, geceleri yalnız demiryolu şebekeleri gibi yarı kesin hedeflere, o da hava açık olduğu ve ay bulunduğu zaman isabet kaydedilebilir. Hava açık değilse, ay yoksa, ancak çok geniş sanayi alanlarına isabet kaydetme olanağı vardır... Gerçekte bu durum, alan bombalama politikasını doğurmuştur. Karanlığın, bombardımanın etkenliğinde nasıl sınırlayıcı olduğu üzerine bir soruşturma yapılırsa ve gece avcı uçaklarının taktikleri geliştirilseydi, alan bombalama politikasının salt kaçınılmazlığı anlaşılır, bombardımanın karanlığa bağımlılığı önlenirdi.⁽¹⁾

1941 sonbaharında bombardıman uçaklarının, bombalarını salarken çekilen gece fotoğrafları, uçaklardan ancak üçte birinin, bombalarını gösterilen hedeflerine beş mil kala attığını, Ruhr üzerindeyse ancak onda birinin bunu gerçekleştirdiğini —pek ke-

sinlikle olmasa da— göstermişti. Frankland'ın da belirttiği gibi bu bulgular, Bombardıman Komutanlığı'nın henüz bir bomba isabeti sorunu olmadığını gösteriyordu. 'Seyir sorununa pek az önem verildiğinden, uçakların tam hedeflerine ulaşmalarını bir ölçüde engelliyordu.'⁽²⁾ Bu sonuca varılması üzerine Bombardıman Komutanlığı emrine seyir düzeni için üç yeni yardımcı telsizci verildi ve bunların, bombardıman uçaklarının geceleri hedeflerini bulmalarına yardımcı olacakları umuldu.

Bombardıman Komutanlığı bir bütün olarak, şehirlerden daha küçük hedefler üzerinde genellikle sağlıklı isabet kaydedemezken, uzmanlaşmış filolar daha iyisini becerebiliyordu. Filo Komutanı Gibson yönetimindeki 617. Filo, 1943 mayısında Moehne ve Eder barajlarını bombaladığı zaman, Frankland'ın deyişiyle; 'belki de İkinci Dünya Savaşı boyunca en isabetli bombardıman saldırısı'nı gerçekleştirmiş oldu. Bu iki baraj, ötekilerle birlikte, Ruhr vadisinin su ihtiyacını karşılıyor ve düzenliyordu. Görev, barajları yıkmaktı. Gibson'un on dokuz Lancaster uçağı, 180 metre yükseklikten baraj setinin ardındaki suya özel bombalar atmak gibi bir sorunla karşı karşıyaydı. Saldırı başarılı oldu, ama on dokuz Lancaster uçağından sekizi düşürüldü. Barajlar yıkıma uğratıldı, ama bunun Ruhr üzerindeki etkisi beklendiği gibi olmadı. Her şeye rağmen Gibson'un 'baraj saldırısı', olağanüstü yetenekleri olan mürettebat tarafından gerçekleştirilmiş, olağanüstü bir harekattı. Bombardıman Komutanlığı'nın başlıca işi, yine alan bombardımanıydı.

Bombardıman Komutanlığı'nın ilk yeni sefer yardımcısı, 'Gee' diye tanınan ve modern 'Decca' kılavuz

aygıtının atası sayılan bir telsizle yer bulma sistemiydi. 'Gee', çok kısa zaman birimlerini ölçmek için bir negatif ışın tüpüyle başka parçaların kullanılmasıyla oluşuyordu. Yerdeki bir çift telsiz vericisinden aralıklı olarak yayınlanan sinyaller, uçak tarafından yine ayrı ayrı zaptedilirse, pilot iki istasyonu birleştiren bir hat üzerinde olduğunu anlıyordu. Eğer sinyallerden biri, ötekinden önce gelirse, pilot bir istasyona öbüründen daha yakın olduğunu kavrayabiliyordu. İki sinyal ayrı ayrı teşhis edilirse ve zaman farkı ölçülebilirse, pilot bir seyir hattına sahip olabiliyordu. Yani bu, uçağının haritada iki verici arasında çizilmiş bir hat üzerinde bulunduğunu gösteriyordu. Matematik deyimlerle bu hat; bir eğri ya da bir hiperbol olabilirdi. İkinci bir çift verici, ya da ilk ikisinden birine bağlanmış bir üçüncü verici, pilota bir başka hiperbol sağlayan bir çift başka sinyal yayınlatabilirdi. İşte o zaman uçağının iki seyir hattı üzerinde olduğunu ve tam yerinin, iki hattın kesiştiği nokta olduğunu anlıyordu.

'Gee'nin Bombardıman Komutanlığı'na sonra da Kraliyet Donanması'na çok büyük yararları oldu. Etkiliydi. Uçağa ya da gemiye, telsiz yayını yaparak yerini belli etmek gibi bir tehlike getirmiyordu. Ancak, menzili kısaydı ve çalışmasını engellemek kolaydı. Uygulamada 'Gee', ancak Ruhr'un uzaklığı kadar yerde işe yarıyordu. Kullanılmasına 1942 martında başlandı. Öteki seyir yardımcısı araç 'Oboe', 1942 aralığında hizmete girdi. 'Oboe' sayesinde uçak bir yönetici telsiz dalgasını izliyormuş gibi, bir hiperbol boyunca uçabiliyordu. Pilot, rotasından çıkıp çıkmadığı konusunda yerden şifreli öneriler alıyordu. Bir başka yer istasyonu da, uçağın menzilini okuyabiliyordu. Pilot izlediği dalga üzerinde bombalarını sa-

lacağı noktaya varınca, istasyondan kendisine bombalarını atması için sinyal veriliyordu. 'Oboe', 'Gee' den daha duyarlıydı, ama onun gibi, menzili sınırlıydı.

Seyirde üçüncü yardımcı, yerden yönetilen bir uçak radarı diyeceğimiz 'H2S'ti. H2S yer yayınlarına bağımlı değildi. Bu nedenle menzili sınırsızdı. Ama kendisi güçlü bir vericiydi. H2S kullanan bir uçak, Almanlar tarafından saptanabilirdi. Bir başka sakıncası da, yerden gelen radar resimlerinin çok karışık olmasıydı. H2S en çok Hamburg üzerinde işe yaradı. Burada Alster gölünün geniş su yüzeyi, çevresindeki yapılardan yansıyan görüntüye oranla çok daha keskindi. Ama H2S çevresinde göl bulunmayan şehirlerde çok daha az etkili oluyordu. Hele Berlin gibi, Alster gölüne benzeyen büyük ve belirli bir gölden yoksun şehirler üzerinde...

Bombardıman Komutanlığı, bu olanakları kullanmak için yeni bir teknik geliştirdi. 'Pathfinders' (Yol bulucu) diye adlandırılan özel bir bombardıman gurubu, 'Gee', 'Oboe' ve H2S'le donatılmış olarak, gerideki uçakların hedefi bulmasına yardımcı oluyordu. Hızlı, çok yüksekte uçan ve manevra yetenekleri üstün Mosquito uçaklarından oluşan 'Pathfinders'ler, asıl gücü oluşturan ağır ve bir ölçüde yavaş Lancaster'lerden daha kolaylıkla hedefleri saptatabiliyordu. Bu teknik, Bombardıman Komutanlığı'nın Ruhr, Hamburg ve bir ölçüde daha az olarak Berlin'de büyük yıkım yaratmaları olanağını hazırladı. Ne var ki, bombardıman uçakları hedeflerini bulmak konusunda giderek daha başarılı olurken, Alman gece avcıları da, bombardıman uçaklarını bulmakta daha başarılı oluyordu. Artık metrik ve uzun dalgalı radar bir sır olmaktan çıkmıştı. Geniş ölçüde kullanılıyor-

du. Bombardıman Komutanlığı'nın gece kayıpları, 1943 yılı boyunca sürekli arttı. Mart 1944'te Frankland şöyle diyordu:

Alman hava savunması, gece bombardımanı uçaklarına musallat olmuştu ve bu filolara dayanılmaz kayıplar verdiriyordu. 1944 martında Bombardıman Komutanlığı'nın Alman şehirlerine karşı gece akınlarını sürdürecektaki kalmamıştı. Aslında gündüze ait taktik koşullar, korunmak için gece karanlığının sağladığı avantajı acı şekilde sıfıra indirecek kadar geceleri istila etmişti. Gece bombardıman uçağının savaşmak olanağı hiç yoktu. Artık kaçma olanağı da kalmamıştı... Kasım 1943'le mart 1944 arasındaki başlıca otuz beş hareket sırasında Alman gece avcıları, geri dönmeyi başaramayan 1047 İngiliz bombardıman uçağından çoğunu yıkıma uğratmışlardı. Bu süre içinde ön cephede hareket için gerekli uçak sayısı, günde 800'le 1000 arasında değişiyordu. Böylece Alman hava savunması, özellikle Alman gece avcıları, Bombardıman Komutanlığı'nın bütün ön cephede vuruşan gücünü yok etmiş oldu. Hem de bu, karşı telsiz tedbirleri ve yararlanılan bütün başka metodlara rağmen gerçekleştirildi.(3)

Bombardıman Komutanlığı büyük kayıplara uğramıştı. Mürettebat belirli bir düzen hattında değil, son derece rahatsız edici bir sıkışıklık içinde uçmak zorundaydı ve bazan pek iğrenç tecrübeler ediniyorlardı. Hava Teğmeni William Reid, Düsseldorf'a yönelen bir akını şöyle anlatmaktadır:

Hollanda kıyısını yeni aşmıştık ki, yüzümün önünde dehşetli bir patlama hissettim, ön camım tuzla buz olup dağıldı. Herhalde 2000 fitlik bir alçalma oldu uçakta... Kolumdan, omuzumdan ve başımdan yaralanmıştım, uçak bir süre kontrolsüz kaldı... Öbür mürettebatı soruşturdum. Anlaşılan herkes iyiydi. Bu nedenle yaralı olduğumu söy-

lemek gereğini duymadım. Yoksa hepsi de her an düşecekleri düşüncesine kapılabilirlerdi. Uçmaya devam ettik, aynı rotayı izledik. Ön cam parçalanmıştı. Yine de bunu tahlil saymak gerekir. Çünkü başlığımın üzerinden kafam yarıldığı, kötü kanadığı halde, içeri giren soğuk hava —sıfırın altında 28 dereceydi— yaranın kapanmasına ve kanın kesilmesine yaradı.

On beş dakika sonra, Düsseldorf'a yaklaşırlarken bir avcı uçağı Reid'i iki pusulasından ve uçağın kontrol aygıtının bir bölümünden yoksun bıraktı ve kendisi bilmediği halde, seyir pilotunu da öldürdü.

Uçağı doğru tutmaya yarayan ve kuyruğun iki yanını bir tutan kaldırma parçalanmıştı. Bu, uçağı dik tutmak için manivela kolunu atlayacakmış gibi geride tutmak demekti. Çünkü uçak yüzeyinin ancak yarı yüzeyini kullanabiliyordum... Ellerimi öne doğru kasıp manivela kolunu dik tutmak demekti bu... Makinist de yaralı olmayan koluyla tutup yardım ediyordu... Dört motor da çalışmaya devam etti, önemli olan da buydu...

Motorlardan biri stop edecek olursa, daha uzağa gidemeyiz diye düşündüm. Ama hesaplamam gereken bir başka etken daha vardı: Geri dönecek olursam, sekizle on mil genişliğinde bir nehir gibi, hemen hemen benimle aynı izde uçan altı, yedi yüz uçağı hesaplamam gerekiyordu. Bu selin derinliğiyle, belki de dört ya da altı bin fittle. Döner dönmez aralarına düşecektim ve dönebilmek için alçalmak gerektili. Hepsinden sakınmak için doksan derecelik bir dönüş yapsam, yine de bir sürü uçağın arasına düşebilirdim.

Reid yön bulmak için Çoban yıldızından yararlanarak, İngiltere'ye dönmek üzere Düsseldorf'a kadar gidip bombalarını attı. Zorunlu iniş sırasında da alt takımları parçalandı. 'Seyir pilotunun öldüğünü

ancak o zaman anladım, çünkü yanımda, öne doğru kaydı,' dedi.

Başka bir seferinde, yine kalabalık bir gökyüzünde. Reid'in uçağı yukardan tepesine düşen İngiliz bombaları yüzünden yıkıma uğradı. Bunu da şöyle anlatıyor:

'Bombalardan biri kanat penceresine çarptı ve uçak düşmeye başladı. Bu sırada bir başkası da kabinle ortadaki makineli tüfek yuvasına isabet etmiş olmalı ki, kontrol araçları bozuldu. Arka dümen aygıtı denetimden çıktı. Hiç bir işe yaramaz hale geldi. Dümen de laçkalaştı. Bunu farkedip, motorların gücünü yitirdiğini sezer sezmez, 'atlamaya hazır olun, atlamaya hazır olun,' diye bağırdım elbet. Uçak düşmeye başladı.'(4)

Bu sırada Fransa üzerinde bulunuyorlardı. Reid kurtuldu, mürettebatının çoğı öldü.

8'nci Amerikan Hava Ordusu, 1942'de Almanya'ya karşı stratejik hava akınlarına katılmaya başladı. Bombardıman uçakları gerektiğı gibi silahla donatılırsa, gündüzleri de hava akınları yapılabileceğı inancıyla harekete giriştiler. Amerikalılar, B-17 uçankalelerini 50 çapındaki makineli tüfeklerle donatmışlardı. Ayrıca, birlikte ateş gücünü artırmak için de, bir arada uçuş tekniklerini geliştirmişlerdi. Sonra da Almanya'daki hedefleri hiç şaşmadan ve gündüzleri bombalamak umuduyla, İngiltere'de üslendiler. Mümkün olduğu kadar uzağı yapılacak seferlerde avcı uçakları da kendilerine eşlik ediyordu. Fakat 1943'te Amerikalılar, Almanya'nın daha da içerilerine akınlar düzenlemeye karar verince, eşlik eden avcı uçaklarını

ihmal ettiler. Bunun üzerine çok ağır kayıplar vermeye başladılar. Amerikan filolarının ortak ateş gücü, Almanların Messerschmidt'leri Focke-Wulf 190'ları için yeterli değildi. Amerikalılar, hava akınlarını Alman avcı uçağı fabrikalarının üzerine yöneltmeyi kararlaştırdılar. Fakat bu taktik yürümedi. Frankland bu konuda şöyle diyordu: 'Güç bir girişime olanak sağlamak için, ondan daha güç bir işe girişmek! Yine de bombardıman uçakları yapım halindeki Alman avcı gücünün yok edilmesiyle, halen uçmakta olan Alman avcı uçaklarının yok edilmesi arasında bir yarışa koşulmuştu. Yarışın sonucu, halen uçmakta olan Alman avcı gücünün kesin zaferiydi.'⁽⁵⁾

Taktik, başlıca sanayi üretim merkezlerinden biri olan Schweinfurt'a karşı düzenlenen bir dizi Amerikan saldırısının göz kamaştırıcı başarısızlığından sonra bırakıldı. Schweinfurt üzerine düzenlenen son büyük akın sırasında, yani 14 Ekim 1943'te, 291 uçan kaleden 60'ı Alman avcı uçakları tarafından düşürüldü. Filolar 400 mile yakın bir uzaklığı —Aachen'le Schweinfurt arası— hiç bir hava desteğı olmadan aşmak zorunda kalmışlardı. 8'nci Hava Ordusu için sonuç tam bir felaketti. Amerikalılar gündüz akınlarını yarıda kestiler. Öte yandan gece akınları için de donatımları tamam değildi. Böylece, güçlü 8'nci Hava Gücü, artık hiç bir şey yapamazdı.

Eğer Avrupa üzerinde gündüz bombardımanlarına çıkacaklarsa Amerikalıların gereksindiğı şey (ve öteden beri bu gereksinmeyi duyuyorlardı), uzun menzilli bir avcı uçağıydı. Luftwaffe'nin Britanya Hava Savaşı'nın sonunda yüz yüze geldiğı durumla, şimdi onlar karşı karşıya kalmışlardı. Bombardıman uçakları, eğer kendilerine avcı uçakları eşlik etmezse, gündüzleri kolaylıkla avlanabilmektedir. Ne var ki av-

cı uçakları, bombardıman uçaklarına uzun süre eşlik edecek kadar uzun menzilli değildi. Müttefikler, Almanların aksine, buna bir çözüm buldular. Bu, İngiliz-Amerikan ortak yapımı Rolls-Royce Packard motoruyla çalışan ve Rolls-Royce Merlin'in bir başka türü olan North American P-51B Mustang avcı uçağıydı. Mustang hiç kuşkusuz, İkinci Dünya Savaşı sırasında yapılan savaş uçaklarının en ilginç olup, iç yakım motorlu uçak türünün en gelişmiş biçimiydi. Mustang ilk kez 1940'ta, doğrudan doğruya Amerikalı yapımcılara RAF tarafından sipariş edilmişti. Amerikan Allison motoruyla teslim edilen ilk partiye, hayal kırıcı oldu. Rolls-Royce kesinlikle daha büyük güç gerektiriyordu. P-51 motoruyla donatıldıktan sonra, dühyanın en iyi tek motorlu avcı uçağı olarak belirlendi. Ulaştığı performanslar, Messerschmidt 109 ve Focke-Wulf 190'ınkilerden çok daha üstündü. Hepsi bir yana, uzun menzil akaryakıt tankerleriyle donatılıp Berlin'e de ulaştırılabilirdi. Böylece Amerikan B-17'leri, göreve gider ve görevden dönerken, ilk kez yanlarında kendilerine eşlik eden uçaklar bulabileceklerdi. Schweinfurt'taki yenilgilerinden sonra, Amerikalılar hemen Mustang üretiminin artırılmasını istediler ve sipariş verdiler. Aralık ayından itibaren bunlar 8'inci Hava Gücü'nde yerlerini almışlardı. 1944 şubatında 8'inci Hava Gücü, yeniden eyleme geçti. Mustang'ların kullanılmaya başlanması, yalnızca bombardıman uçaklarına uzun süre eşlik etmek olanağının dönmesi bakımından yaralı olmayıp, Amerikalıları bunlardan, Almanların Britanya Hava Savaşı'nda olduğundan daha zekice yararlandıkları için tam bir dönüm noktasına gelindi. General Meyer, yeni bir refakat taktiğinin öncüsü oldu.

Oraya (İngiltere'ye) vardığım zaman, 8'inci Hava Gücü avcı uçaklarının ilk görevinin, bombardıman uçaklarını korumak olduğu üzerine kesin direktifler aldık. Varılan karara göre, bizi görüp rahat etmeleri gerektiği zaman, uçaklara yakın uçacaktık ve yeni kavrama göre, onları düşman saldırısından korumakla, en iyi işi becerecektik. General Doolittle'in, 8'inci Hava Gücü'nün komutasını ele almasından kısa bir süre sonra, biz avcı eylemleri konusunda ona bir istekle başvurduk ve bunun başarılı bir genel taktik olmadığını, bombardıman uçaklarından daha ileri gidip, düşman avcılarını daha filoya yaklaşmadan engellemeye çalışmanın, daha başarılı sonuç vereceğini söyledik. Yüksek süratimizle bunu pekâlâ başarabiliydik. Bombardıman filolarına çok yakından uçarken, Alman avcı uçakları o kadar hızlı hareket ediyorlardı ki, biz akar-yakıt tanklarımızı atıp eyleme geçmeye fırsat bulamadan, bombardıman uçaklarının üzerine ateş açmış oluyorlardı. Ardından da, elde ettikleri başarı ne olursa olsun, üslerine ulaşmak üzere hemen dönüşe geçiyorlardı.

Direktiflerimizi değiştirmek konusunda sözümüzü General Doolittle'e dinlettik... Bombardıman filolarından çok daha ilerde ve yüksekte uçuşa çıkmaya başladık. Böylece düşman avcı uçaklarını daha saldırmak için toplanmaya fırsat bulamadan bastırmak olanağını elde ettik. Uygulamada da büyük başarı kazandık ve yalnız Alman avcı uçaklarına karşı verdiğimiz savaşta daha üstün olduğumuzu göstermekle kalmayıp, bombardıman filolarını korumak konusunda da çok anlamlı bir taktik ilerleme kaydettik...

En sonunda... Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin Britanya Hava Savaşı sırasındaki uçuş düzenine benzer bir düzen uygulamamız gerektiği sonucuna vardık. Bir en yüksek, bir orta, bir de alçak filolar halinde uçacaktık ve her filo birbirini görebilecek, ama hepsi ayrı olacaktı. Bombardıman filosuyla randevulaştığımız zaman, üç filoya bölünecektik. Biri, bombardıman filosunun ilerisine ve yukarıya doğru ilerleyecekti. Bir başkası filonun gerisinde ve hemen hemen aynı yükseklikte uçuşa devam edecekti. 'Boş ge-

zer' adını taktığımız üçüncü filoysa, genellikle sekiz uçaklık iki kanada ayrılıp, bombardıman filosunun çevresinde, öbür iki ekipten biraz daha yakın olarak uçacaktı. Genel olarak söylemek gerekirse, yüksekte uçan ekip, bombardıman filosunu hep göz önünde bulunduracaktı, ama neredeyse gözden kaybedeceği bir uzaklıkta... En büyük başarıyı kazanan filo da bu oluyordu. Almanların görünüş gelişlerini ve saldırıya geçmek için başka ünitelerle birleşmelerini izleyebildik. Bu arada daha yüksekte, güneşin önünde, örgütlenme ve hazır olma avantajları, hep bizden yana olacaktı... Öbür iki filo da, kurtulanların hesabını görecekti...(8)

Mustang uçağı 8'inci Hava Gücü'ne Almanya göklerinde gündüzleri de hava üstünlüğü sağlamış oldu. 8'inci Hava Gücü bu üstünlüğünü çok iyi kullandı. Bombardıman Komutanlığı da gece saldırılarını sürdürüp, açtıkları bombardıman kampanyası sayesinde, İkinci Dünya Savaşı boyunca hava bombardımanlarının en etkilisini oluşturdu. 1944 haziranında Müttefik hava kuvvetleri Alman petrol üretim ve rafineri merkezlerine ortaklaşa saldırılar düzenlediler. Amaç Luftwaffe'yi ve eğer mümkün olursa, Alman ordularını hareketsiz bırakmaktı. Kampanya hemen başarıya ulaştı, ama sonuçları ancak daha sonra görüldü.

1944 mayısında Almanlar uçakları için 156.000 ton gazolin ürettir, Müttefik hava kuvvetleriye Alman ve Romen petrol tesisleri üzerine 5100 ton bomba attılar. Haziranda Müttefikler, tesisler üzerine 17.700 ton bomba bırakmışlardı. Ve Almanların hava kuvvetleri için ürettikleri gazolin, üçte iki daha azalıp 52.000 tona düştü. Temmuzda Müttefikler'in attığı bombaların toplamı 21.400 tona çıktı, Alman üretimiye 35.000 tona düştü. Ağustosta atılan bom-

baların toplamı 26.300 tona ulaşmış, gazolin üretimi 17.000 tona inmişti. 1954 ocak ayında Almanya'da uçaklar için üretilen benzin, ancak 11.000 tondur. Mart ayında büsbütün durdu. Kara araçları için üretilen benzin 1944 martında 134.000 tonken, 1945 martında 39.000 tona indi. Luftwaffe, Mustang'ları gündüz alt etse bile Alman pilotlarının artık kullanacak benzinleri kalmamıştı. Gücünü hâlâ koruyan Alman gece filolarıysa, yalnızca akaryakıt sıkıntısı çekmiyor, ayrıca yer kontrol tesisleri ve havaalanlarının çoğu da, Normandiya plajlarından doğuya doğru ilerleyen İngiliz ve Amerikan ordularının tehdidi altında bulunuyordu. 1944 sonbaharından 1945 mayısına, Avrupa'da savaşın sona erdiği tarihe kadar, İngiliz ve Amerikan stratejik bombardıman eylemi, öncekinden çok daha etkili oldu. Çünkü Alman direnişi kırılmıştı ya da akaryakıtsızlıktan bir şey yapamıyordu. Bu dönemde 8'inci Hava Gücü, Alman ulaşım yollarını da bombalayarak Batılı Müttefikler ordularının ilerleyişine yardımcı oldu. 14 Şubat 1945'te de Güneydoğu Almanya'daki Dresden'e, savaşın en korkunç ve yıkıcı hava akınını düzenlediler. Dresden'in doğu cephesinde Ruslara karşı direnen Alman ordularının çok önemli bir ulaşım merkezi olduğu sanılıyordu. Ne var ki 60.000 ve çok kuvvetli bir olasılıkla daha çok sayıda sivil insanın ölümüne sebep olan akın için ikinci derecede bir nedendi bu. Dresden saldırısının asıl nedeni —saldırıyı gece RAF, gündüz de Amerikan uçakları sürdürmüştü— Bombardıman Komutanlığı Başkomutanı Sir Arthur Harris'in, Douhet kuramına sadık kalarak, ille de bir geniş alan bombardımanı saldırısı düzenleme konusundaki ısrarıydı. Harris, henüz sonuçlarını bilmediğinden, petrol tesislerine karşı düzenlenen akınlara hâlâ pek

güvenemiyordu. Eisenhower'ın yardımcısı Tedder'in, Alman ulaşım ve ikmal yolları üzerine akınlar düzenlenmesi önerilerini de pek iyi karşılamamıştı. Harris sonuna dek hava bombardımanlarının, düşmanın moralini ve direniş gücünü kırmak amacı gütmesi gerekeceğine inanacaktı. Öteki Alman şehirleri değil de, bu acıyı çekmesi için Dresden'in seçilmesindeki neden de, gereken büyüklükte oluşu ve önceden hiç saldırıya uğramamasıydı. Dresden akını, Almanya'ya karşı düzenlenen başlıca stratejik taarruzların sonuncusu oldu. İki ay sonra, yani Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim oluşundan üç hafta önce, artık hava akınları durdurulmuştu.

Japonya'ya karşı ilk stratejik hava akını, 'Hornet' uçak gemisinden havalanan ve ABD Ordusu Hava Gücü albaylarından (o zamanki rütbesi) James Doolittle'in yönettiği çift motorlu ilk 16 B-25'in katıldığı taarruz oldu. Bu taarruz aslında bir tür meydan okumaydı. 1942 nisanında Japonlar hâlâ yerde ilerlemeye devam ediyorlardı. Filipinler'de Bataan yarımadası teslim olmuştu. Corregidor adasındaki mevziler ezilmek üzereydi. Amerika'nın talihi pek iyi gitmiyordu.

Doolittle'ın hava akını, bir tür meydan okuma olduğu gibi, ayrıca pilot ustalığının ve yürekliliğinin gösterisi oldu. Hiç kimse bunun gerçekleşeceğine inanmıyordu. Bilinen deniz ve hava işbirliği koşullarınca böyle bir şeyin gerçekleşme olanağı yoktu. Çok yüklenmiş B-25'lerin, 'Hornet'in uçuş güvertesinden havalanmak için gereken hıza kavuşacağına, yani koca gövdelerini kaldıracak kadar kanatlarının altına hava dolmasına olanak bulunmayacağı düşü-

n l yordu. Doolittle'ın ve pilotlarının yaptığı, yapmak zorunda oldukları şey, 'ağızına kadar yüklü uçağı havalandırmak'tı. Yani bu, uçağın burnunu havaya dikmek ve havacılık deyiimiyle daha u u a hazır duruma gelmeden, 'Hornet'in uçuş güvertesinden, motorlarının gücüyle havalanmaktı. Doolittle bu konuda şöyle diyecekti:

Bir kara uçağını, kuyruğı a ağıdayken havalandırmak ve yüklü olarak piste salmak... Hava Kuvvetlerinin yabancı olduğu bir yöntemdi... Aslında bizi düşündüren bir tek nokta vardı: Denizin  l  gibi sakın olma olasılığı! Uçak gemisi belki otuz mil hız yapabilecekti. Öyleyse bizim havalanma r zgarımız otuz mil çevresinde olmalıydı. Bu koşullar altında ağır y k m zle uçuş güvertesinden havalanıp kalkmak, en iyi olasılıkla rastlantıya kalmış demekti. Ancak talihimiz yaver gitti. Otuz mil hızla esen bir rüzgar çıkmıştı. Uçak gemileri bu rüzgarda yirmi mil hız yapabiliirdi. Böylece uçuş güvertesinde elli mil hıza eri en bir rüzgar oluşacak demekti ki, bu bizim en ciddi sorunumuzu son derece sadele tiriyordu: Bu sorun da, uçakların ağır yükleriyle uçuş güvertesinden havalanmalarıydı.(?)

Gerçekte 'Hornet', Tokyo'ya altı yüz mil uzaklığı bulana kadar iki Japon devriye gemisi tarafından saptanıp teşhis edilememi ti. Doolittle ve pilotları gemiden başarıyla havalandılar. Tokyo'ya on altı ton bomba atıldılar, sonra da dost Çin topraklarına uçtular. Aslında saldırının sebep olduğu yıkım pek azdı. Buna karşılık sonuçları çok önemli oldu. Pearl Harbor'dan bu yana, Pasifik'ten iyi haber alamayan Amerikan halkının yüreğine güven ve cesaret verdi. Japonya'nın bombardıman edilemeyeceğini sanan Japon otoritelerini de  a ırttı. Bundan sonraki saldırı-

lara karşı koyabilmek için Japonların anavatanlarında avcı uçakları bulundurmalarını gerektirdi. Japonlar ilk kez, zaferin yüzde yüz gerçek olup olmadığı konusunda da kuşkuya düşmüşlerdi.

ABD ordusu hava kuvvetlerinin, Japonya'yı yeniden bombalamaya başlaması için, aradan iki yıldan çok zaman geçti. 1944 haziranında 21'inci Amerikan Hava Gücü, Çin'in Seşuan eyaletindeki üslerden havalanarak, General Le May komutasında Japonya'ya karşı gündüz akınlarına başladı. Le May'ın kullandığı uçaklar, B-17 uçankalelerinin bir başka türü olan süper uçankalelerdi. Bunlar ilkinden daha uzun menzilli ve daha güçlü silahlarla donatılmış uçaklardı. Ayrıca daha ağır bombalar taşıyabiliyorlardı. Çin'den başlatılan ilk akın başarılı olduğu halde, Le May'ın saptadığı hedeflere ulaşamadı. B-29'ların akaryakıt ikmalini Çin'de yapmak olasılığı bulunamıyordu. Le May'ın dilediği gibi yoğun akınlar için gerekli bomba ikmali olanağı da yoktu. Bunun üzerine Çin'de üslenen B-29'ları, ABD Hava Tugayı'nın önceden bir dizi üs inşa ettiği Mariana adalarına taşıdı. Japonya'ya karşı gerçek ve etkili hava akınları, Mariana adalarından başlatıldı. 1945 mart ayına kadar 21'inci Hava Gücü, Japonya'ya yalnız gündüzleri ve çok yüksekten taarruzlar düzenledi. Schweinfurt akınına kendisi de katılan Le May, en sonunda taktiğini değiştirmeyi kararlaştırdı. 9-10 Mart 1945 gecesi, 300'den fazla B-29, Tokyo'nun üzerinde çok alçaktan uçarak, çoğu yangın bombası olan 2000 ton bomba attı. Japon hava savunması ezilmişti. Bu tek akın 83.000 kişinin ölümüne, 40.000 kişinin yaralanmasına sebep oldu, Tokyo'nun en az dörtte biri yıkım gördü. Le May; Yokohama, Osaka, Nagoya ve Kobe'ye karşı da buna benzer akınlar düzenledi. Bu şe-

hirlerdeki etki de, aynı Tokyo'daki gibi oldu. 1945 haziranı sonunda, Japon savaş endüstrisinin hemen bütünü stop etmişti.

Temmuzda Japonlar, Batılı Müttefikler katında barış isteyebileceklerini belirten bazı tutarsız girişimlerde bulundular. Ancak bütün Japonlar aynı fikirde değildi. Gönderdikleri mesajlar açık olmaktan uzaktı. Potsdam Konferansı'nda kararlaştırıldığı gibi, teslim konusunda Müttefiklerin isteğine kararlılık ve açıklıkla karşılık vermediler. Truman en sonunda atom bombasını atmaya karar verdi ve Le May'in adamları da 6 ağustosta bunu gerçekleştirdiler. Truman'ın bu karara varırken dayandığı nedenler herhalde karmaşık, ama hiç kuşkusuz içtendi. Daha fazla Amerikalının canını tehlikeye atmak istemiyordu. Japonların, saldırgan oldukları ve yenilgiye uğratıldıkları gerçeğini hasır altı etmelerini de istemiyordu. Kuvvetli bir olasılıkla Ruslara, Birleşik Devletler'in Japonya'yı tek başına yenebileceğini de göstermek niyetindeydi. Bu arada silahların en korkuncunu atom bombasını yaptıklarını da kanıtlamış olacaktı. Her neyse, Le May'in B-29'larından biri, atom bombasını attı. Japonya'nın teslim olmasına, havadan bombardımanlar sebep olmuştu. Ama bu bombardımanları gerçekleştirmek de, ABD donanma, ordu ve deniz piyadelerinin, bombardıman uçaklarının havalanmasına elverişli adaları işgaliyle sağlanmıştı.

İkinci Dünya Savaşı sırasındaki başlıca stratejik bombardımanlardan hiç biri, Douhet'nin bombardımanın tek başına bir düşmanı yenilgiye uğratacağı kuramını doğrulamamıştır. Hattâ Le May'in Pasifik'te Japonları dize getiren kampanyası bile, yine başına buyruk tek hareket sayılamazdı. Avrupa'daki bombardıman kampanyaları bir ülkeyi ve bir ulusu bo-

yunduruk altına almaya yetmiş; ama bu, ülkenin hava savunmasını zararsız hale getirmeden olmamıştı. İkinci Dünya Savaşı'nın sisleri arasından çıkan bir askerlik dersi de şudur: Bugün bile, tek başına bombardıman hiç bir şey ifade etmemektedir. RAF, Ruhr'un pek çok bölgesini yerle bir edebilirdi, ama Ruhr halkını çalışamayacak derecede umutsuzluğa salamamıştı. Tıpkı Luftwaffe'nin de Londra ve Coventry halklarını sindirmeyi başaramadığı gibi.

8'inci Hava Gücü, Schweinfurt'taki fabrikalara ağır zararlar verdirdi, ama Alman avcı uçakları yapımını durduramadı. Tıpkı Luftwaffe'nin de 1940'ta, İngiliz Avcı Filoları'nın uğradığı kayıpların yerinin doldurulmasını engelleyemediği gibi.

Avrupa'daki ulaşım yollarının ve petrol tesislerinin bombalanması aynı zamanda savaşı kazanmak için önemli bir etken de olmuştur. Trenchard, savaştan önce Bombardıman Komutanlığı'nın başlıca hedefinin akaryakıt ikmali ve ulaşım yolları olmasında direnmiş ve savaşın kendi ülkenizin değil düşman ülkesinin göklerinde kazanılacağını söylemişti. 1944 ve 1945'teki olaylar onu haklı çıkartmıştır. Ama o güne dek Bombardıman Komutanlığı ve 8'inci Hava Gücü, uzun ve çetin bir tecrübe devresi geçirmişler, RAF da bir bütün olarak savaşın başında çektiği sayı azlığının zaafından kurtulmuştu. Avrupa'daki stratejik hava taarruzları, Almanları avcı uçağı yapımına itmiş (İngiltere'yi bombalama olanağını sağlayacak bombardıman uçaklarının yerine), hava savunmasına büyük kaynaklar ayırmaya zorlamış, Peenemünde'ki roket programlarını aksatmış ve —en sonunda da— ordularını geniş ölçüde at sırtında hareket etmek zorunluluğuyla yüz yüze getirmiştir.

onbeş

savaşın mirası

BİRİNCİ Dünya Savaşı'nın, bütün savaşlara son verecek çatışma olduğu sanılmıştı, ama böyle olmadı. Bu savaştan geriye kalan kin ve adaletsizlikler, yirmi bir yıl sonra patlak veren İkinci Dünya Savaşı'nın nedeni oldu. Bütün eksikliklerine ve yeni adaletsizliklerine karşın, İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen barış anlaşmaları, bir başka dünya savaşının patlak vermesini önlemekte çok daha etkili oldu. İkinci Dünya Savaşı'nın, belki barış anlaşmalarından da önemli bir başka sonucu, nükleer silahların bulunuşudur. Almanya'nın bölünmesi, Doğu Avrupa'da Rusya'ya peyk ülkeler kurulması, bir de atom bombası, üçüncü dünya savaşının patlak vermesini önlemek için bir araya gelmiş nedenlerdir. Ama bu, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunu getiren anlaşmaların moral açıdan savunulabilir olduğu anlamına gelmez. Bomba, bir korku silahıydı. Doğu Avrupa ülkelerinin, genişleyen Sovyet İmparatorluğu'na peşkeş çekilmesi, kendi kaderini kendi saptama ilkesini ayaklar altına alıyordu (bu ilkeye göre, sözde hükümet biçimini halkın kendisi seçecekti). Belli başlı Müttefiklerin hepsinin imzaladığı Atlantik Beyannamesi'nin öngördükleri, doğ-

(*) Bu bölümle ilgili olarak 26 nolu haritaya bakınız.

rudan ve özellikle ve hiç utanılmadan çiğnenmişti. Yine de her şeye karşı nükleer bombalar, Doğu Avrupa'yla ilgili Yalta ve Tahran anlaşmaları, barışın korunmasına yardımcı oldu.

Atom bombası, insanoğlunun kendi türünden olanları yok etme gücünü müthiş ve iğrenç bir biçimde artırdığı için, barışın korunmasında yardımcıydı. Bir başka dünya savaşının sonuçlarının akları durduracak kadar dehşet verici olması ihtimali karşısında, en sert devlet adamları bile bir savaş göze almaya cesaret edemediler. Nükleer silah taşıyan bir uçağın sadece savunma hatlarını aşip geçmesi yeterdi.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ilk yıllarda yalnızca Birleşik Devletler bu korkunç yıkım silahına sahipti. Daha sonra, Ruslar da nükleer silaha sahip olunca, bu iki süper devlet karşılıklı bir korku içinde, bundan böyle silahlı bir çatışmanın rizikolarının eskisinden çok daha büyük olduğunu takdir ettiler ve bu çapta yıkıcı bir savaş başlatmak için hiç bir haklı gereğin düşünülmemeyeceğini anladılar. 'Yıldırıcı' denen silah, gerçekten herkesi yıldırıştı.

1948'de Ruslar, Batı Berlin'deki Müttefik garnizonlarını 2 milyon 250 bin Berlinliyle birlikte ablukaya alıp tehdit etmeye başlamışlardı. Fakat —niyetlerinin aksine— şehri alamadılar, çünkü karşısında savunmasız oldukları Amerikanın, nükleer silahlı müdahalesinden çekindiler. 1950'de artık bir komünist ülke olan Çin, Birleşik Devletler ve Birleşmiş Milletler'in öteki üyeleri tarafından Kuzey Kore'nin kukla komünist hükümetine karşı korunan Güney Kore'ye, büyük ordularının olanca gücüyle saldırmaya cesaret edemedi. 1962'de Ruslar, Birleşik Devletler'in anavatanını tehdit edebilecek uzaklıkta bulunan komünist

Küba'daki üsiere, nükleer savaş başlıklı roketler kurmaya başlamışlardı. Bunun üzerine Başkan Kennedy, en yüksek Sovyet lideriyle doğrudan doğruya telefonla konuşarak, bu roketlerin Birleşik Devletler'i tehdit ettiğini, gerekirse Moskova'ya karşı nükleer silah kullanarak Birleşik Devletler'in de tehlide karşı direneceğini bildirdi. Ruslar rizikoları anladılar, tarttılar ve roketleri geri çektiler.

Sovyetler'e Doğu Avrupa'da ve bölünen Almanya'da serbestçe at oynatma olanağı tanıyan Yalta ve Tahran anlaşmaları, on dokuzuncu yüzyılda Avrupalı sömürgeci ülkeler arasında —İngiltere, Fransa, Almanya ve Belçika— imzalanan ve her birinin 'Afrika'daki etki alanlarına saygılı olacakları'nı belirten anlaşmalara benziyordu. Büyük devletlerin, küçükler üzerinde hak iddia etmeleri bir yana, bu küçük devletleri aralarında pazarlık konusu etmeleri bile, Atlantik Beyannamesi ruhuna aykırı düşmektedir. Ne var ki, anlaşmalar yapılmıştır. Bunların en açık seçik ve safça olanı, belki de Churchill'in Stalin'le vardığı anlaşmadır: Buna göre, İngilizlerin Romanya'ya karışmamaları halinde, Sovyetler de Yunanistan'a müdahalede bulunmayacaklardı. Pazarlığa taraflar saygılı kaldılar. Doğu Avrupa'ysa, Batılı Müttefikler ve Rusya arasında çok daha geniş çaplı bir pazarlık konusu oldu. Churchill'in deyiimiyle 'Demir Perde,' Doğu Avrupa'daki Sovyet etki alanını, batıdaki İngiliz-Amerikan etki alanından ayırmış oldu. Bulgaristan, Romanya, Çekoslovakya, Polonya ve Doğu Almanya, Sovyet peyki devletler olacak ve hükümetleri nasıl seçilirse seçilsin, her konuda Sovyetler Birliği'ne bağımlı kalacaklardı. Batı Almanya ve Berlin'in batı kesimi, Müttefik etki alanı içindeydi. Savaşta tarafsız kalan Türkiye'ye, kendi başına bırakılmıştı. Avusturya da öyle.

Avrupa'nın bu biçim bölünmesinde iki istisna vardı: Berlin ve Yugoslavya. Yugoslavya'nın durumu, dört noktada öbür Doğu Avrupa ülkelerinden farklıydı. Bir kez, Rusya'dan en uzak Komünist devletti; Yugoslav toprakları Kızılordu tarafından işgal edilmemişti ve başlıca Yugoslav komünistleri, Moskova'da yetiştirilmemişti. Hepsinden önemlisi de, Yugoslavlar bağımsızlıklarını ne Kızılordu'ya, ne de bir başka Müttefike borçluydular. Özgürlüklerini kendi güçleriyle elde etmişlerdi. Yugoslavlar, toprakları Almanlar ve İtalyanlar tarafından bütünüyle işgal edildikten sonra, düşmanı kendi başına dışarı atan tek halktı. Özellikle İngiltere'den ve öbür Müttefiklerden yardım aldıkları doğrudur; ama kurtuluş planlarını kendileri hazırlamış, kendileri dövüşmüş ve kendileri acı çekmişlerdi. Yugoslavya'nın, Yugoslav federasyonuna bağlı çeşitli devletlerin komünist partileri tarafından yönetildiği ve bunların hepsinin Tito'nun ardında birleştikleri de bir gerçektir. Ama savaştan sonraki Yugoslav yöneticileri, ister komünist olsun, ister olmasınlar, halktan da aldıkları destekle, Alman egemenliği yerine Rus egemenliğine girmek için bir neden görmemişlerdir. Söz dinlemeyen Yugoslav komünistleri 1948'de komünist partilerinin uluslararası örgütü olan Komintern'den çıkartılmışlardır. O dönemde Ruslar, bu örgüt sayesinde isteklerini öteki Avrupa ülkelerine empoze etmek peşindeydiler. Ruslar, Yugoslavları acı şekilde sürekli olarak yermişler, ülkeleriyle bütün ticaret bağlarını kesmişler, öteki Doğu Avrupa komünist ülkeleri de bu yolu izlemişlerdir. Yugoslavya soyutlanmış, yine de boyun eğmemiştir. Ruslar, bu ülkeyi dize getirmeyi başaramamışlardır.

Berlin'se, daha da gerilimli bir durum yaratmıştır. Şehir kararlaştırıldığı gibi, Almanya'daki Sovyet

işgal bölgesinin bir hayli içindedir; yani Sovyet etki alanında kalmaktadır. Polonya'nın batı sınırlarındaki değişiklikler, Berlin'i Polonya'nın kırk dakika yakınına getirmiştir. Berlin, her şeye rağmen Prusya'nın ve Hitler Reich'ının başkentiydi. Bunun üzerine Müttefikler Potsdam Konferansında, hiç olmazsa kağıt üzerinde —Sovyetler Birliği, Birleşik Devletler, İngiltere ve Fransa'yı temsil eden— dörtlü bir konsey kurulmasını kararlaştırmışlardır. Bu Konsey, Almanya'yı Berlin'den yönetecekti (De Gaulle'ün çabalarıyla Fransa da sonradan üç büyüklere katılmıştır). Buysa, dört devletin de Berlin'de bir temsilcisi bulunacak demektir. Şehir dörde bölünmüş, her bölge, bir askerî hükümetin denetimine verilmişti. Berlin'deki İngiliz, Fransız ve Amerikan sektörleri, Sovyet etki alanının ortasında, bir Batı adacığıydı. Ancak Almanya'nın hemen savaştan sonraki yönetimi üzerine bir yanda Ruslar, bir yanda Batılı Müttefikler ayrı ayrı şeyler düşünüyorlardı. Ruslar onarım giderleri isteyip elde ettiler de. Doğu Almanların aslında çok düşük olan hayat düzeylerini olumlu yönde değiştirmeye girişmediler. Batılı Müttefikler, başlangıçta tazminat isteğinde bulundularsa da, önce Batı Almanyalıların ve Batı Berlinlilerin ekonomik bakımdan kalkınmalarıyla ilgilendiler. Böylece Almanya'ya uygulanan Rus ve Batılı Müttefikler politikası arasında anlaşmazlık çıkmış oldu. Almanya'nın Sovyet işgali bölgesinin ortasında kalan Berlin, Ruslar için baş ağrısı olmaya başladı. Batı Berlin, Doğu Berlin'den daha çok zenginleşip gelişti. Batı Berlinliler daha geniş özgürlüklerden yararlanmaya başladılar. Almanya'yı birlikte yönetmek hevesi, suya düştü. Ruslar, Batılı Müttefikleri kendi etki alanlarından sürmeyi kararlaştırdılar.

1948 yazı başında Batılı Müttefikler, Batı Alman

parasında bir reformu gerçekleştirmek için bir İngiliz planını uygulamaya başladılar. Almanlar hâlâ, aslında bütün değerini yitirmiş olan Hitler parasını kullanıyorlardı. Batı Almanya'nın 'para reformu', ülkenin savaş sonrası gelişmesi ve daha sonraki refahı için temellerini atacaktı. Yeni paranın —Deutschmark— piyasaya çıkartılmasıyla, enflasyonun önü alındı ve Batı'yla Doğu Almanya, Batı'yla Doğu Berlin arasındaki refah farkı birden genişlemeye başladı. Ruslar bunun sonucunu beklemeden, Berlin ablukasını başlatmak için yeni paranın piyasaya çıkartılmasını bahane ettiler.

Dörtlü bir yönetimi getiren anlaşmalar uyarınca Batılı Müttefiklerin, Batı Almanya'dan Berlin'e ulaşmaları için hava koridorları, demiryolları ve özel kanalları kullanması öngörülmüştü. Ruslar bütün karayollarını kestiler. Bunu gerçekleştirmek onlar için çok kolaydı. Berlin'le Batı işgal bölgesi arasındaki alanda on yedi tümenleri vardı. Rusya'ya savaş ilan edemeyen ve savaşla yolu açamayacak olan Batılı Müttefikler için, karayolunu ulaşma açacak hiç bir olanak yoktu. Ancak Ruslar, Berlin'e ulaşan hava koridorlarına müdahale etmediler. Batı Berlin'le tek bağlantı buydu ve pek çok kimse, bu yolun kullanılmayacağı görüşündeydi. 1948'de, iki milyon iki yüz elli bin kişinin gereksindiği besin maddelerinin ve sanayileri için gerekli akaryakıtla ham maddenin havadan taşınacağına kimse inanmıyordu. Ama iki Batılı devlet adamı, bunun gerçekleşebileceğini düşündü: Başkan Truman'la İngiltere Dışişleri Bakanı Ernest Bevin. Truman ve Bevin haklıydılar. Amerikan, İngiliz, Avustralya, Fransız ve Kanadalı pilotlar, bir yıla yakın süreyle koca bir şehrin ikmalini havadan sağladılar. Üstelik kışı sert geçen bir yıldır.

Berlin ablukası 1949 ilkbaharına kadar sürdü ve başarısızlıkla sonuçlandı. Ruslar, Batılı Müttefikleri uzaklaştıramamışlardı. Karayollarını yeniden açtılar. Batı Berlin rahat bir soluk alabiliyordu artık. Ancak Ruslar için yine Demir Perde'nin ardında tehlikeli bir cep gibi kalmıştı. Bu pencereden Doğu Almanyalılar ve Doğu Berlinliler, daha zengin ve daha özgür olarak Batı'yı seyredebiliyordu. Ve on bir yıl boyunca, kendileri de her fırsatta mülteci olarak kapağı bu cebe atıldılar. En sonunda 1961'de kukla Doğu Alman hükümeti, Rusya'nın da onayıyla Berlin Duvarı'nı inşa ettirdi. Amaç, Batı Berlinlileri dışarı atmak değil, Doğu Almanların içeri girmelerini önlemektir. Doğu'dan Batıya sığınan mültecilerin akını, Doğu Almanya ekonomisinin dayanamayacağı bir el emeği sıkıntısı yaratıyordu. Berlin Duvarı, Doğu Almanya ekonomisinin yetersizliğini somut bir biçimde kanıtlıyordu ve Komünistlerin baskı altında tuttuğu halklar arasındaki ilişkilerden korkusunu, demokratik haklardan yoksun insanlardan çekinişlerini gösteriyordu.

Berlin ablukası, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki uydularıyla, Batılı Müttefikler ve Batılı komşuları arasındaki 'soğuk savaş'ın etkili bir biçimde başlangıcını gösterir. Kuşku ve düşmanlık dolu bu dönem boyunca, sıcak savaş çıkmadığı halde Sovyet liderleri, uyduları üzerindeki baskılarını daha da güçlendirdiler. 1948'de, onlar Berlin ablukası için hazırlanırlarken, Moskova yetiştirmesi ve Çek koalisyona hükümetindeki komünistler, birden Sosyal Demokratları saf dışı ediverdiler. Savaş yıllarında Londra'da elçi olan ve Dışişleri Bakanlığı yapan sosyal demokrat Jan Masaryk öldürüldü. Komünistler, pencereden düştüğünü söylediler. Ama kimse kendilerine inanmadı. Masaryk'in ölümüyle, Moskova'da yetişmiş olan

komünistlerin, Sosyal Demokratlara koalisyon hükümetinde gerçek bir iktidar ortaklığı tanıyacıkları umudu da söndü gitti. Kızılıordu 1956'da bir kez daha Macarların bağımsızlık ayaklanmasını ezmek üzere müdahalede bulundu. 1968'de Ruslar Çekoslovakya'ya, Çek komünistleri arasındaki liberal akımları ezmek için ikinci kez girdiler. Ruslar, kendi etki alanlarında egemenliklerini sürdürmek için zaman zaman işe karışmakta hiç kararsızlık etmiyorlardı. Dünya kamuoyu da buna kayıtsızdı. Doğu Avrupa, Rusya'nın egemenliğindeydi.

Buna karşılık Ruslar, Batı Avrupa'nın işlerine karışmak için hiç bir zaman ciddi girişimlerde bulunmadılar. Belki niyetlendiler, ama eyleme geçmediler. Güçlü Fransız ve İtalyan Komünist partilerinin devrim **ayaklanmalarını desteklemediler**. Fransız ve İtalyan hükümetleriyle dostça denebilecek ilişkiler sürdürdüler. Tahran ve Yalta anlaşmaları, Demir Perde'yle mühürlenmiş bir pazarlık olarak kaldığı sürece, Ruslar nerede duracaklarını bildiler.

Doğu Avrupa, tehlikeli ve yoğun anlaşmazlıkların kaynağı olan bir bölgeydi. Avrupalı güçlü devletlerin sömürge imparatorlukları da, bir başka kaynaktı. İkinci Dünya Savaşı'nı bir iki küçük sömürge savaşıyla, bir iki de büyük savaş izledi. Daha 1940'lardan itibaren, Avrupalıların XIX. yüzyılda kurdukları sömürge imparatorluklarının yaşama olanağı kalmamıştı. İkinci Dünya Savaşı, özgürlükler uğruna verilmişti. Örneğin Hindistan ordusu; İtalya'nın, Fransa'nın, öteki tutsak Avrupa ülkelerinin kurtarılması için, İngilizlerin yanında kahramanca çarpışmıştı. İngiliz ve Fransızların Afrika'daki sömürgelerine bağlı birlikler de aynı dava için döğüşmüşlerdi. Öyleyse, savaş sona erince Hindistan, Burma, Afrika'daki sömürge-

ler, ne diye Avrupalı efendilerine hizmete devam edeceklerdi?

İkinci Dünya Savaşı, sömürgeciliğin sonunu getiren savaş olmadı, ama bu gidişi başlatan ve hızlandıran bir katalizör görevi yaptı. Savaşın, sömürgecilik kavramına ne getirdiğini ilk görenlerden biri, hiç kuşkusuz Lord Mountbatten'dır. Güneydoğu Asya'daki Müttefik kuvvetlerinin başkomutanı olarak, Fransız Hindini'sindeki Japonların teslim olmasını kabul etmek ona düşmüştü. İngiliz Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği bir telgrafta⁽¹⁾ —bu telgraf birkaç yıl kamuoyundan gizlenmiştir,— Mountbatten, Fransızların sanki hiç bir şey olmamışçasına Saygon'a dönemeyeceklerini ve yeniden ülkeyi sömürge gibi yönetmeye başlayamayacaklarını bildirmişti. Ülkeyi Japonların değil, Vietnamlıların yönettiğini, özellikle Kuzey Vietnamlı komünistlerin, Ho Şi Minh'in yönettiğini görmüştü. Mountbatten, buna benzer bir durumla Endonezya'da da karşılaşmıştı. Hollandalıları, sanki savaş hiç olmamış gibi, yine işlerini çevirmeye devam edemeyecekleri konusunda uyarmıştı. Fransız ve Hollandalılar buna pek kulak asmadılar, ama Hollandalılar Endonezya'da sömürge düzenini geri getirme olanağı bulunmadığını daha çabuk anlamışlardı. Fransızlarsa, hâlâ inatçılık edip, 1954'de Dien Bien Fu'da Vietnamlılara yenilinceye kadar savaşa devam ettiler.

Bu arada İngilizler, Hindistan ve Burma'ya kendi kendilerini yönetme olanağı tanımaya kararlıydı. Bunu gerçekleştirmek için gereken kararı, savaştan sonra Clement Attlee başkanlığında kurulan İşçi Hükümeti aldı ve 1947'de Mountbatten'ın kendisi tarafından uygulandı. Böylece üç yeni Asya ülkesi doğmuş oldu: Hindistan, Burma ve bir zamanlar İngiliz

Hindistanı olarak bilinen ve Müslümanların yaşadığı Pakistan.

Sömürgecilik, Afrika'da daha uzun zaman can çekişti; Orta Doğu'daysa, ölmek için daha da direndi. 1960'da İngilizler hâlâ Aden'de kalmak için direniyorlardı. Ancak Hindistan, Burma ve Pakistan'a bağımsızlık vermekle başlayan dönemi artık durdurmak olanağı yoktu. 1962'de, De Gaulle'ün güçlü liderliğinde Fransızlar Cezayir'i bırakıp anavatanlarına döndüler. Sömürgecilik, bir dizi küçük, kanlı ve amansız savaştan sonra sömürgeci ülkelerin yenilgisiyle sona erdi; ne var ki yenilenler, bunu askerî yönden zayıf oldukları için değil, artık sürdürülmesi olanaksız hale gelen bir durumu sürdürmek için içlerinde istek kalmadığından kabullenmişlerdi.

Gariptir, ama Amerikalılar, bütün sömürge düşmanlığı geleneklerine rağmen, Vietnam'da sömürge savaşlarının en uzun, acı ve kanlı olanını sürdürdüler. Vietnam'da komünizmi ezmenin görevleri olduğu inancıyla, Fransızların bıraktığı davayı onlar benimsedi. Komünist olmayan Güney Vietnamlılarla komünist Kuzey Vietnamlılar arasındaki savaş batağına gittikçe daha çok gömüldüler ve ancak 1973'te kara kuvvetlerini geri çektiler. Çin ve Rusya, Vietnam'a yardım ettikleri halde, asker göndermemişlerdi.

İkinci Dünya Savaşı, Avrupa'da ardında iki örgütün çekirdeğini bıraktı: Kuzey Atlantik Paktı Örgütü ve Varşova Paktı. Ki bu gerçek, Demir Perde'nin iki yanında da bir çeşit kuvvetler dengesi kurarken, daha da önemlisi, Avrupa dışındaki kuvvetlerin, Batı Avrupa'nın savunmasına katılmasını sağladı. Savaş sona erdiği zaman İngiltere, Birleşik Devletler, Kanada

ve Fransa'nın, Batı Almanya'da çok sayıda askerî kuvvetleri bulunuyordu. Zamanla ve Batı Almanya kendi kendini yönetmeye başladıktan sonra, 'işgal devletleri'yle bunların askerî kuvvetleri, Müttefik Devletler ve Müttefik Kuvvetler haline dönüştü. Kuzey Atlantik Paktı Örgütü; nükleer silah deposuyla, Birleşik Devletler ve onun İkinci Dünya Savaşı'ndaki Müttefikleri ve öteki bazı ülkeler arasında bir çeşit karşılıklı savunma örgütü halini aldı. NATO'nun açıklanan amacı, demokrasinin korunmasıydı. Yönetici ana ilkesi de, pakt üyelerinden birine karşı yöneltilecek taarruzun, nükleer gücüyle birlikte Birleşik Devletler de içinde olmak üzere, 'bütün' pakt üyelerine yöneltilmiş sayılacağı idi. Ne var ki, Pakt uygulama konusunda yani barışı korumada kuvvetli bir olasılıkla, sanıldığı kadar önemli değildi ki; Amerikan, İngiliz ve Kanadalı askerler, herhangi bir Rus saldırısına karşı Batı Almanya'da kalmaya devam ettiler. Buyusa, Rusya'nın Batı Almanya'ya saldırması halinde, aynı zamanda Kuzey Amerika ve İngiltere'ye saldırmış olacağı ve bunun da nükleer bir savaşa yol açacağı anlamına geliyordu.

Atlantik Beyannamesi anlaşmasından doğan Birleşmiş Milletler örgütü, Avrupa'da barışın korunmasında pek etkin bir rol oynayamadığı halde, başka alanlarda etkili olabildi. Birleşmiş Milletler, sefeli Uluslar Derneği'nden iki noktada daha etkili sayılabilir. BM yasası, Uluslar Derneği'nin üzerine yüklendiği gibi, birtakım küçük, barışçı devletler çoğunluğunun, daha büyük ve saldırgan devletler azınlığının savaş planlarından vazgeçmesi çabasını üzerine almamıştır. İkincisi de, Birleşik Devletler, BM'in kurucuları arasında bulunmuş ve 1920'lerde Başkan Wilson'un Amerikası gibi, Uluslar Konseyi'ndeki yerini boş bi-

rakmamıştır. Daha başlangıcında BM yasası, o zamanki beş büyük askerî güçten oluşan bir Güvenlik Konseyi kurulmasını öngörmüştür. 'Bunlar, Birleşik Devletler, Sovyetler Birliği, İngiltere, Fransa ve Çin' dir. Başlangıçta Çin, daha o zaman Komünistlere karşı iç savaşı kaybetmiş olan Çang Kay-şek'in Çiniydi. Milliyetçi Çin'in BM Güvenlik Konseyi'ne alınması, işin başında Roosevelt'le Stalin arasındaki pazarlığın sonucuydu. Ama bir süre sonra gerçeklere aykırı bir durum ortaya çıktı. Çang Kay-şek ve kuvvetleri, Çin anavatan topraklarından Formoza'ya (Taiwan) sürüldükten sonra, Milliyetçi Çin'in Güvenlik Konseyi üyeliği bir savdan başka bir şey olamazdı. Milliyetçi Çin, belli başlı bir dünya gücü değildi. Ama Mao Çe-tung'un Komünist Çin'i, böyle bir güçtü. Bu hayalî durum, yirmi beş yıla yakın süre devam etti ve BM bu yüzden garip durumlarda kaldı.

Uygulamada BM'in en büyük karar organı olarak Güvenlik Konseyi, BM'in bütünüyle çözümleme olasılığı bulunmayan sorunları çözümlemeye kalkışmayacak demektir. Güvenlik Konseyi üyelerinden beşinin de, alınacak herhangi bir kararı durdurma yetkisi vardı. Uluslararası bir tartışma söz konusu olunca, büyük devletlerden birinin çıkarları da bu sorun içindeyse, o devletlerden birinin Güvenlik Konseyi kararına karşı vetosunu kullanması kaçınılmaz hale geliyordu. Büyük devletlerse, düşüncelerinin ardında atom bombası hayaliyle, kendi sorunlarını kendi aralarında hallediyorlardı. Ötekilerini de Güvenlik Konseyi bir çözüme bağlıyordu. Tartışma konusu önemsizse ve büyük devletlerden birinin çıkarına dokunmuyorsa, BM sık sık olduğu gibi anlaşmazlıkları yumuşatmayı beceriyordu.

Meselenin altından BM kalkamayacak olursa, sü-

per devletlerden biri ya da ikisi birden —Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği— savaşı önlemek ya da sınırlamak için müdahalede bulunuyordu. 1956' da Mısır hükümeti Süveyş kanalını millileştirerek, o zaman Anthony Eden başkanlığındaki İngiliz hükümetine açıkça meydan okumuş oldu. İngilizler bunun üzerine, Fransızlar ve İsraillilerle birlikte Mısır'a savaş açtılar. Hemen aynı anda da Ruslar, anlaşmalarla kendisine ayrılan etki alanı içinde, Macaristan'daki liberal hükümeti yıkmak için müdahalede bulundular. Birleşik Amerika, Rusları durdurmak amacıyla bir girişimde bulunmadı; ama İngiltere, Fransa ve İsrail'in Süveyş savaşından vazgeçmeleri için etkili bir şekilde işe karıştı.

Kolayca da başarıldı bu iş. Mısırlılar, saldırı karşısında Süveyş kanalını tıkaışlardı (kanal yıllarca tıkalı olarak kalacaktı). Böylece Batı Avrupa, Arap ülkelerinden gelen petrolden yoksun kaldı. Öteki petrol kaynağı, yalnızca Kuzey Amerika'ydı. Birleşik Devletler de İngiliz, Fransız ve İsrailliler, Süveyş kanalı savaşını durduruncaya dek petrol gönderilmesini durdurdu.

Süveyş savaşı, ilk olarak açıkça ve herkese, İngiltere'nin ekonomik gücünün, dolayısıyla etkisinin azaldığını göstermiş oldu. Bu çöküşün çeşitli nedenleri vardı. Ama en önemlisi, İkinci Dünya Savaşı'nın İngiltere ekonomisi üzerindeki etkisiydi. İngilizler, bütün uluslardan daha uzun bir süre savaşmışlardı. Ayrıca, öteki uluslardan daha iyi ve eksiksiz bir biçimde savaşa hazırlıklıydılar. İngilizler, sahip oldukları her şeyi savaşa adanmışlardı. Ama bunun neye mal olduğunu ancak sonradan anlayabildiler.

1943 sonuna doğru İngiltere hükümeti, baş ekonomik danışmanı John Maynard Keynes'in özel bir

raporundan, İngiltere'nin parasız kaldığını öğrenerek pek şaşırdı. Zafere —ya da buna benzer bir şeye— 1944'te erişilmeliydi, aksi halde savaş çabalarını kısıtlamak gerekecekti. Gerek İnsan, gerekse başka kaynaklar bakımından İngilizler iyice sıkışmıştı. Kiralama ve ödünç verme anlaşmasına ve yabancı dövizlerinin satışına rağmen İngiltere, ekonomik bir dev haline gelen Birleşik Devletler'e oranla, yoksuldan farksızdı.

Birleşik Devletler, İkinci Dünya Savaşı'nı kendi ekonomik gücü içinde eritecek kadar büyük ve zengin bir ülkeydi. Amerika, ilk olarak kendi ekonomik ve sanayi gücünü ölçmüş ve çok geniş olduğunu anlamıştı. İkinci Dünya Savaşı sırasında, Amerikalıların hayat düzeyi daha da yükseldi. Çünkü hem işsizlik ortadan kalkmıştı, hem de savaşın baskısı altında, Amerikalılar işletecekleri yeni kaynaklar bulmuşlardı. Keynes 1945'te iki ulusun sineye çektiği kayıpları karşılaştırdı. İngiltere'ninkiler, Birleşik Devletler'inkinden 2,75 oranında yüksekti. Ölüler ve yaralılarla birlikte, bu oran 3,5'e yükseliyordu. 1944 haziranında İngiltere'nin toplam iş gücünün % 55'i silah altındaydı. Oysa Amerika'nın sadece % 40'ı. İngiltere, Birleşik Devletler'in yabancı ülkelerde kaybettiği sermayenin 35 kat fazlasını kaybetmişti. İngiltere'de sivillerin tüketimi % 16 oranında azalırken, Birleşik Devletler'de % 16 artmıştı. Dominyonlarına ait filolarla birlikte, İngiliz Ticaret Filosunun toplam tonajı 40 milyon tondan, yine dominyonlarına ait ticaret filolarıyla birlikte uğradığı kayıplarla 19 milyon 500 tona düşmüştü. Amerikan ticaret filosunun toplam tonajı ise 50 milyon tona ulaşmıştı.(?)

Birleşik Devletler, girdiğinden daha güçlü çıktı savaştan. Amerikalılar 1945'te, biraz da hayretle, bü-

t n dünya uluslarından zengin olduklarının farkına varmışlardı. Bu keşif karşısında tepkileri pek hayalperestçe ve cömertçe oldu. Dışışleri Bakanı olan General Marshall, adını taşıyan planın Kongre tarafından onaylanmasını sağladı. Birleşik Devletler, Almanya da içinde olmak üzere bütün yardım isteyen devletlere yardım önerdi. Savaşta kaybettiklerini sağlamayı denedi. Roosevelt'in kiralama ve  d n   verme ilkesi, barış zamanında da barışçı amaçlara yöneltildi. Yardım teklifi herkese açıktı. Yalnız Sovyetler Birliğı ve Rusya'nın Doğı Avrupa'daki uyduları öneriyi reddettiler.

Marshall Yardımı, aslında büyük bir ulusal cömertlik gösterisiydi; bununla birlikte çok da duyarlı olmak gerekiyordu. Birleşik Devletler zenginliğini dağıtırken, savaş ekonomisinin birden stop etmesiyle doğıbilecek d ş şt n kendini sakınacak güçteydi. Aslında Amerika, zenginliğini yaygın bir biçimde ve cömertçe dağıtırken, bir yanda da zenginleşmeye devam ediyordu yine. Birleşik Devletler, savaş sonunda ister istemez en egemen ekonomik güç haline gelmişti. Amerikalılar, Amerika tarihinde o zamana kadar görülmemiş biçimde, dünyanın geri kalan bölgeleriyle ticar  ve diplomatik ilişkiler içindeydi. Birleşik Devletler'in kendisini içinde bulduğı yeni koşullar, yeni zenginliğıyle birlikte, kabuğına çekilme siyasetini uygulanmaz, hatt  modası geçmiş bir siyaset haline dönüştürmüştü. İkinci Dünya Savaşı'nın Amerika'ya getirdiğı olanaklardan biri de, bu zengin ve kaynakları bol ülkeye, Batı dünyası ekonomisinin genellikle hayırlı bir düzenleyicisi rolü olmuştur.

KAYNAKLAR ÜZERİNE NOTLAR:

1. BAŞLANGIÇ

1. Adolf Hitler, 'Mein Kampf' (Londra, 1972)
2. İngiliz Kabinesi Tutanakları, referans no. 24 139, 4298 (*)
3. University College'de verdiği konferans, Londra; ayrıca 1.11.1972 tarihli 'The Guardian' gazetesinde yayımlanmıştır.
4. A.J.P. Taylor, 'İkinci Dünya Savaşının Kökenleri' (Harmondsworth, 1964), s. 147.
5. IKT, ref. no. 23 68
6. IKT, ref. no. 24
7. Jacobsen-Dollinger, 'Der Zweite Weltkrieg in Bildern und Dokumenten', Münih, 1968, s. 28
8. Iain Macleod, 'Neville Chamberlain', Londra, 1961
9. Iain Colvin, 'Chamberlain Kabinesi', Londra, 1971, s. 265-6
10. IKT, 23. dizi, cilt 94 ve sonrası (**)
11. 'İda Chamberlain'e mektup', 19.9.1938
12. A.J.P. Taylor, '1914-45 İngiltere tarihi' (Oxford, 1965), s. 449

(*) Bundan sonra IKT harfleriyle belirtilecektir.

(**) Bu bölümdeki öbür notlar, kabine tutanaklarındandır.

2. GARIP SAVAŞ

1. Jacobsen-Dollinger, cilt 1, s. 43
2. Aynı kitap, s. 71
3. Donald Macintyre, 'Hitler'e karşı deniz savaşı', (Londra, 1971), s. 26

3. FRANSA DÜŞÜYOR

1. H. Guderian, 'Panzer Lideri' (Londra, 1952), s. 90
2. Charles de Gaulle, 'Onura Çağrı' (Londra, 1955), s. 18
3. Aynı kitap s. 26
4. Aynı Kitap, s. 28
5. H. Guderian, önceki kitabı, s. 96
6. Charles de Gaulle, önceki kitabı, s. 49
7. J.R. Colville, 'Değer Adamı. Feldmareşal Vikont Gort'un hayatı' (Londra, 1972), s. 212-213
8. IKT, 65 13
9. IKT, 65 13
10. IKT, 65 13
11. Iain Macleod, önceki kitabı, s. 280
12. Charles de Gaulle, aynı kitabı, s. 79
13. Aynı kitap, s. 75

4. BRİTANYA SAVAŞI

1. Chester Wilmot, 'Avrupa Uğruna Savaş' (Londra, 1971), s. 38
2. Aynı yerde
3. Thames TV görüşmesi
4. Thames TV görüşmesi

5. ATLANTİK SAVAŞI

1. Thames TV görüşmesi
2. Başkan Roosevelt, radyo konuşması
3. Jacobsen-Dollinger, önceki kitabı, cilt V, s. 140

4. John Deane Potter, 'Fiyasko' (Londra, 1970)
5. IKT, 98/22 3830
6. IKT, 98/22 3830

6. ÇÖLDE SAVAŞ

1. Thames TV görüşmesi
2. Thames TV görüşmesi
3. Thames TV görüşmesi
4. Thames TV görüşmesi
5. D. Kahn, 'Şifre Çözenler', (Londra, 1966), s. 473-76
6. Alameyn'in Montgomery'si, Vlkont Feldmareşal, 'El Alameyn'den Sangro nehrine' (Londra, 1948). s. 25

7. ITALYA HAREKATI

1. Ewen Montague, 'Hiç Bir Zaman Varolmayan Adam', (Londra, 1953)
2. Peter Calvocoressi-Guy Wint, 'Topyekun Savaş', (Londra, 1972), s. 510
3. Fred Majdalany, 'Manastır' (Londra, 1954), s. 8
4. Aynı yerde, s. 8
5. F. von Senger und Etterlin, 'Ne kork, ne umut et' (Londra, 1963), s. 231
6. Aynı yerde, s. 202
7. Aynı yerde, s. 202

8. SSCB'DE ZAFER

1. Jacobsen-Dollinger, önceki kitabı, c. III. s. 14
2. Aynı yerde, s. 82
3. Thames TV görüşmesi
4. Jacobsen-Dollinger, önceki kitabı, c. III, s. 114
5. Thames TV görüşmesi
6. Thames TV görüşmesi
7. 'Sir Alexander Cadogan'ın Günlüğü', 1938-45, (Londra, 1971), s. 423

8. V.I. Zukov, 'Yolun Başı' (Londra, 1963), s. 71-2
9. Aynı yerde, s. 66
10. Aynı yerde, s. 79-80
11. Jacobsen-Dollinger, önceki kitabı, c. VI, s. 21
12. V.I. Zukov, 'Üçüncü Reich'in Sonu' (Londra, 1967), s. 41
13. Aynı yerde, s. 66
14. Aynı yerde, s. 52
15. Aynı yerde, s. 245
16. Aynı yerde, s. 258

9. PASİFİK UĞRUNA MÜCADELE

1. Thames TV görüşmesi
2. D. Kahn, önceki kitabı, s. 33
3. Aynı yerde, s. 3
4. Aynı yerde, s. 33
5. Thames TV görüşmesi
6. Thames TV görüşmesi
7. IKT 66/3
8. Winston Churchill, 'Kaderin Dayanak Noktası' (Londra, 1951), s. 43
9. S.L. Falk, 'Bataan'da Ölüm Yürüyüşü' (Washington, 1952), s. 27
10. Thames TV görüşmesi
11. Thames TV görüşmesi
12. Burçe Davis, 'Yamamoto'yu İndirin' (Londra, 1971), s. 163
13. S.E. Morison, 'Birleşik Devletler Deniz Harekatı Tarihi - İkinci Dünya Savaşı' (Boston, 1970), cilt 12, s. 228
14. Aynı yerde, s. 273
15. Thames TV görüşmesi

10 BURMA GERİ ALINIYOR

1. Barbara Tuchman, 'Rüzgara Karşı Kum: Stilwell ve Çin'deki Amerikan Denemesi' (Londra, 1971), s. 220-22.
2. Thames TV görüşmesi
3. William Slim, 'Zaferde Yenilgi' (Londra, 1956), s. 311
4. Thames TV görüşmesi

11. SAVAŞ SİYASETİ

1. Guy Hartcup, 'Savaş Meydan Okuması' (Newton Abbot, 1972), s. 28
2. 'Sir Alexander Cadogan'ın Günlüğü', önceki kitap, s. 422
3. IKT 66/50 8210
4. IKT 371 34 577
5. IKT 66/45 3206
6. A.J.P. Taylor, 'İngiltere Tarihi, 1914-45' önceki kitap, s. 587
7. IKT 65/51 8244

12. BATI AVRUPA'NIN KURTARILIŞI

1. Omar H. Bradley, 'Bir Askerin Öyküsü' (Londra, 1951) s. 271
2. Aynı yerde, s. 285
3. Alastair Hetherington, 'The Guardian' gazetesi, 1.6.1969
4. 'Feldmareşal Montgomery'nin Anıları' (Londra, 1958), s. 263-65
5. Dwight Eisenhower, 'Avrupa'da Haçlı Seferi' (Londra, 1948), s. 336-46
6. Aynı yerde, s. 340-42
7. Omar H. Bradley, önceki kitabı, s. 477
8. Chester Wilmot, önceki kitabı, s. 592
9. Aynı yerde, s. 693

13. İŞGAL ALTINDAKİ ÜLKELERDE ÖLÜM VE DİRENİŞ EYLEMLERİ

1. Peter Calvocoressi ve Guy Wint, önceki kitabı, s. 233
2. Aynı yerde, s. 220

14. STRATEJİK BOMBARDİMANLAR

1. Noble Frankland, 'Almanya'ya Karşı Bombardıman Taarruzu' (Londra, 1965), s. 59
2. Aynı yerde, s. 61
3. Aynı yerde, s. 72-73
4. Thames TV görüşmesi
5. Noble Frankland, önceki kitabı, s. 76
6. Thames TV görüşmesi
7. Thames TV görüşmesi

15. SAVAŞIN MIRASI

1. Lord Mountbatten, 'Teslim Sonrası Görevleri Üzerine Rapor'.
2. New York Times, 21.9.1945

savaşın kronolojisi

	B. Avrupa	D. Avrupa
1939		
15 mart		Hitler'in birlikleri Prag'a girdi, Çekoslovakya bölündü
31 mart	Chamberlain, Polonya'ya İngiliz-Fransız garantlerini açıkladı	
7 nisan	Almanya, İtalya, İspanya ve Japonya arasında anti-komintern Pakt	
22 mayıs	Almanya, İtalya'yla 'Çelik İttifak' adlı askerî anlaşmayı imzaladı	
23 ağustos	Almanya, Polonya'nın paylaşılmasını da kapsayan Nazi-Sovyet Paktı'nı imzaladı	
25 ağustos	İngiltere- Polonya Karşılıklı Yardımlaşma Paktı imzalandı	

Alya-Akdeniz

Burma-Çin

Pasifik

Atlantik

Alya,
navutluğu
la etti

	B. Avrupa	D. Avrupa
1 eylöl		Almanya, Polonya'yı İstila etti, Danzig'i İlhak etti
2 eylöl	Britanya, Almanya'ya öltilmatom verdi	
3 eylöl	İngiltere, Fransa, Avustralya ve Yeni Zelanda, Almanya'ya savaş ilan ettiler	
17 eylöl		Ruslar, Doğu Polonya'yı istila ettiler
29 eylöl		Almanya ve Rusya, Polonya'yı bölen anlaşmayı imzaladılar. Rusya, Estonya ve Finlandiya'yı paktlar imzaladı
12 ekim	Chamberlain, Hitler'in barış planını reddetti	Stalin, Finlilerden toprak taleplerinde bulundu

Asya-Akdeniz

Burma-Çin

Pasifik

Atlantik

Eylülde
Almanlar
26 İngiliz
şilebini batırdı

	B. Avrupa	D. Avrupa
3 kasım		
30 kasım		Rusya, Finlandiya'yı İstila etti
13 aralık		
1940		
12 mart		Rus-Fin Paktı, Rusya'da İmzalandı
9 nisan	Almanya, Danimarka ve Norveç'i istila etti	
13 nisan	2. Narvik savaşı	
1 mayıs	Norveç teslim oldu	
10 mayıs	Almanya, Hollanda'ya saldırdı. Churchill başbakan oldu	
15 mayıs	Hollanda teslim oldu. Fransızlar Sedan'da yenildiler	

İtalya-Akdeniz

Burma-Çin

Pasifik

Atlantik

ABD
Tarafsızlık
Statüsü'ne
kendi ulaşım
güvenliğini
koruyucu madde
eklendi

River Plate
Savaşı

	B. Avrupa	D. Avrupa
27-28 mayıs	Dunklrk boşaltması. Belçika teslim oldu	
10 haziran		
14 haziran	Almanlar Paris'e girdiler	
22 haziran	Fransız-Alman Mütarekesi, Compiègne'de imzalandı	
3 temmuz		
10 temmuz	Britanya Hava Savaşı başladı	
temmuz		
13-14 eylül		
27 eylül	Almanya, İtalya ve Japonya, Üçlü İttifak'ı İmzaladı	

İtalya-Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atlantik
İtalya, İngiltere ve Fransa'ya barış ilan etti	İngilizler, Burma yolunu kapatmaya başladı	Oçlû İttifak imzalandı	Lorient'da Alman denizaltı üssü kuruldu
İtalyanlar Mısır'ı istila etti			
Oçlû İttifak imzalandı			

	B. Avrupa	D. Avrupa
28 ekim		
5 kasım		
11 kasım		
9 aralık		
1941		
22 ocak		
2 şubat		
8 mart		
28 mart		
5 nisan		

Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atlantik
İtalyanlar Yunanistan'ı işgal etti			
			Roosevelt yeniden başkan seçildi
İngilizler Taranto'da İtalyan gemilerine saldırı			
Gölde İlk İngiliz taarruzu başladı			
Müttefikler Tobruk'u aldı			
Rommel Trablus'a vardı			
			ABD Senatosu, Kiralama-Ödünç Verme yasasını onayladı
		Matapan burnu savaşı	
Wavell Yunanistan'a birlik gönderdi			

	B. Avrupa	D. Avrupa
6 nisan		
13 nisan		
21 mayıs		
24 mayıs		
27 mayıs		
8 haziran		
22 haziran		Almanya, Rusya'yı istila etti
12 temmuz	İngiliz-Sovyet Karşılıklı Yardım Anlaşması	
28 temmuz		

İtalya-Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atlantik
Almanlar, Yunanistan ve Yugoslavya'yı istila etti			
Mommel, Tobruk'u kurtardı		Stalin, Japonya'yla tarafsızlık paktı imzaladı	
Almanlar, Cirit'te Maleme havaalanını ele geçirdi			
Müttefikler, Hirliye'yi istila etti			'Hood' batırıldı 'Bismarck' batırıldı
	Japon birlikleri Hindçini'ye çıktı		

	B. Avrupa	D. Avrupa
5 ağustos		Smolensk'te Sovyet direniş kırıldı
12 ağustos		Kuzey Ordular Grubu Leningrad'a İlerliyor
19 ağustos		Güney Ordular Grubu Kiev'de 650.000 Rus askerini esir aldı
29 ağustos		Ruslar, Karel kıstağını boşalttı
5 eylül		Almanlar, Estonya'yı işgal etti
8-9 eylül		Leningrad'ın, Rusya'nın öteki bölgeleriyle kara bağlantısı zorlaştı
28 eylül		
savaşın kronolojisi		

ya-Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atlantik
		ABD ve İngiltere, Japonya'ya ham madde satışına ambargo koydular	Churchill ve Roosevelt, Placentla körfezinde Atlantik Beyannamesi'ni imzaladılar Rusya'ya giden ilk Kuzey Denizi konvoyu İzlanda'dan yola çıktı

	B. Avrupa	D. Avrupa
17 ekim		
20 ekim		Almanlar Briyansk'ı ele geçirdi
30 ekim		Almanlar Kırım'a girdiler ve Moskova'ya taarruz başladı
18 kasım		
5 aralık		Hitler, kışın Moskova'ya saldırmaktan vazgeçti
6 aralık		Rusya karşı taarruza geçti
7 aralık		

Asya-Akdeniz

Burma-Çin

Pasifik

Atlantik

Konoye'nin
yerine Tojo,
Japon
başbakanı oldu

II. İnci Ordu,
V. Batı çölü
harekatına
başladı

Japonlar,
Pearl Harbor'a
saldırdı,
ABD'ye savaş
ilan edip
Filipinler'e,
Hong Kong'a,
Malaya'ya
hücum etti

B. Avrupa

8 aralık

9 aralık

10 aralık

11 aralık

Almanya ve
İtalya, ABD'ye
savaş ilan etti

22 aralık

23 aralık

24 aralık

25 aralık

1942

1 ocak

2 ocak

Asya-Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atlantik
İngilizler İngiliz'yi geri aldı		Müttefikler, Japonya'ya savaş ilan etti. SSCB tarafsız kaldı	
	Çin, Japonya ve Almanya'ya savaş ilan etti	Japonlar Guam'ı ele geçirdi	
	Japonlar Burma'ya saldırdı		
		Japonlar, Wake'ı ele geçirdi	Birinci Washington Konferansı başladı
		Hong Kong, Japonların eline düştü	
		Japonlar Manila'yı işgal ettiler	BM Beyannamesi 26 ülke tarafından imzalandı

	B. Avrupa	D. Avrupa
11 ocak		
28 ocak		Timoçenko, Ukrayna'da ileriliyor
8 şubat		
12 şubat		
15 şubat		
19 şubat		
26-28 şubat		
2 mart		
8 nisan		

Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atlantik
İngilizler Hollanda'nın Doğu Hind adalarına saldırdı		Japonlar, Hollanda'nın Doğu Hind adalarına saldırdı	
Almanlar İngiliz'yi bombaladı	Japonlar, Rangoon'u aldı	RAF, Rangoon'u bombaladı	
	Japonlar, Singapur'u aldı		'Scharnhorst, 'Gneisenau' ve 'Prinz Eugen', Dover'den geçip Almanya'ya döndüler
		Japonlar, Darwin'i bombaladı	
		Cava denizi savaşı	
		Japonlar, Batavia'yı aldı	
		ABD kuvvetleri Batavia'da teslim oldu	

	B. Avrupa	D. Avrupa
29-30 nisan		
1 mayıs		
6-8 mayıs		
15 mayıs		Ruslar, Timoçenko'nun yönetiminde Harkov'u geri almayı denedi
27 mayıs		Almanlar, Timoçenko'nun birliklerini kuşatıp, iki yüz elli bin esir aldı
30 mayıs	RAF'ın Köln'e ilk bombardıman akını	
3-4 haziran		
5 haziran		Almanlar, Sivastopol'u kuşattı
savaşın kronolojisi 24 haziran		

İtalya-Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atlantik
	Japonlar, Lashlo'yu aldı Japonlar Mandalay'ı işgal etti	Wainwright, Filipinler'deki bütün kuvvetlerle teslim oldu. Japonlar, Corregidor'u aldı Coral deniz savaşı Midway savaşı	

Rommel,
İtaliye Barrani'ye
kavranıyor

	B. Avrupa	D. Avrupa
25 haziran	Eisenhower'ın Avrupa'da başkomutan olması	
3 temmuz		Sivastopol düştü
4 temmuz		Almanlar Don nehrine ulaştı
23 temmuz		Almanlar Rostov'u aldı
7 ağustos		
12 ağustos		Stalin ve Churchill, Moskova'da buluştu
17 ağustos		
31 ağustos		
13 eylül		Stalingrad savaşları başladı
21 eylül		
23 ekim		

İtalya-Akdeniz

Burma-Çin

Pasifik

Atlantik

11'inci Ordu,
Mersa
Matruh'a geri
çekildi

PQ 17
saldırıya
uğradı

ABD
kuvvetleri
Solomon
adalarına
çıktılar

Henderson
Field
tamamlandı

Alam
11-Halfa
havaşı

Arakan
harekatı
başladı

Alameyn
havaşı
başladı

	B. Avrupa	D. Avrupa
1 kasım		
3-5 kasım		
8 kasım		
11 kasım	Darlan, Müttefikler'e teslim oldu. Almanlar G. Fransa'yı işgal etti	
13 kasım		
17 kasım		
19 kasım		Ruslar, Stalingrad'ın kuzeyindeki Romenlere karşı taarruz geçti
20 kasım		

savaşın
kronolojisi

İtalya-Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atlantik
Mihver kuvvetleri, El Alameyn' den çekilmeye başladılar 'Torch' harekati başladı Almanya, Tunus'u işgal etti. 11'inci Ordu, Hardia'yı aldı Müttefikler, Tobruk'u ele geçirdi Anderson'un 1'inci Ordusu, Almanlarla Tobarka'da karşılaştı Müttefikler, Bingazi'yi aldı		Deniz piyadeleri Guadalcanal'a saldırdı	

	B. Avrupa	D. Avrupa
1943		
2 ocak		
2-3 ocak		Almanlar, Kafkasya'dan çekilmeye başladı
14 ocak	Kazablanka konferansı başladı	
23 ocak		
2 şubat		Von Paulus, Stalingrad'da teslim oldu
8 şubat		Ruslar, Kursk'u geri aldı
14 şubat		Ruslar, Rostov'u geri aldı
6 mart		
29 mart		

Akdeniz-Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atiantik
İnci Ordu Filipinler'e İrili	Buna'da Japon savunması çöktü		
Wingate'in 'Çindit'leri Burma'ya ilk seferlerine çıktı 'Çindit'ler, Chindwin'i aştilar			
İkinci Ordu Filipinler'e İrili			İlk yirmi gün içinde batırılan 43 gemiyi mart ayı, Müttefikler için en kötü ay oldu

	B. Avrupa	D. Avrupa
18 nisan		
19 nisan		Varşova getto'sunda Yahudi ayaklanması başladı
21 nisan		
7 mayıs		
11 mayıs		
13 mayıs		
16 mayıs		Varşova ayaklanması bastırıldı
17 mayıs	RAF'ın, Ruhr barajlarına akını	

İtalya-Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atlantik
11'inci Ordu, Kafkasya ile İttifakına taarruz ettii Tunus ve Bizerte Müttefikler'in eline geçti Tunus'ta Almanlar ve İtalyanlar teslim oldu		ABD uçakları Yamamoto'nun uçacağını düşürdü ABD kuvvetleri Aleutian adalarını kurtarmaya başladı	2'nci Washington konferansı başladı
			Bugünden Eylüle kadar hiçbir Müttefik gemisi Alman U denizaltıları tarafından batırılmayacak

	B. Avrupa	D. Avrupa
29 haziran		
4 temmuz		Kursk savaşı başladı
9-10 temmuz		
22 temmuz		
25 temmuz		
17 ağustos	ABD'nin Regensburg ve Schweinfurt'a gündüz akınları	
23 ağustos		Ruslar, Harkov'u geri aldı
3 eylül		
8 eylül		

Asya-Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atlantik
		ABD kuvvetleri Yeni Gine'ye çıkı	
Müttefikler'in İtalya'yı ilası			
Amerikalılar Algeria'ya geçirdi			
Mussolini atıldı.			
Andoglio bakan oldu			
Müttefik orduları Messina'ya ıştı.			Güneydoğu Asya
İtalya'da İreniş kınldı			Komutanı Mountbatten, Qebec konferansına katıldı
Müttefikler, Algeria'ya ıktı. Mütareke anzalandı, ma açıklanmadı			
İtalyanlar, İslem ıduklarını ıkladılar.			
Almanlar, Roma'yı ıgal etti			

	B. Avrupa	D. Avrupa
9 eylöl		
12 eylöl		
25 eylöl		Ruslar, Smolensk'i geri aldı
1 ekim		
13 ekim		
25 ekim		Ruslar, Dinyeptropet rovsk'u geri aldı
1 kasım		
6 kasım		Ruslar, Kiev'i geri aldı
18 kasım	RAF'ın Berlin'e en şiddetli akını	
20 kasım		
22 kasım		
28 kasım		Tahran Konferansı başladı

İtalya-Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atlantik
İttifaklar, Merno'ya ıktı			
Mussolini ırtarıldı			
İlinci Ordu Napoli'yi aldı			
İtalya, Almanya'ya ıvaş ilan etti			
		ABD Deniz Piyadeleri, Bougainville'e çıktı	
İlinci Ordu, Bangro'yu aştı			
İkinci Kahire konferansı başladı			

	B. Avrupa	D. Avrupa
1944		
12 ocak		
19 ocak		Ruslar, Novgorod'u geri aldı
22 ocak		
15 şubat		
16 şubat		
17-18 şubat		
22 şubat		
18 mart	RAF, Hamburg'a 3000 ton bomba yağdırdı	
29 mart		
2 nisan		Ruslar, Romanya'ya girdi

Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atlantik
Juln, Cassino yakınlarında taarruza geçti Müttefikler, Anzio'ya çıktı Cassino manastırı yıkıma uğratıldı Kasselring, Anzio'da karşı taarruza başladı	İmral kuşatması başladı	ABD kuvvetleri Truk Üssünü yıkıma uğrattılar ABD'İller, Kwajalein, Engebi, Eniwetok ve Parry'yi geri aldı	

	B. Avrupa	D. Avrupa
17 nisan		
22 nisan		
9 mayıs		Ruslar, Şivastopol'u geri aldı
18 mayıs		
2 haziran		
3 haziran		
4 haziran		
6 haziran	Normandiya çıkartması için kararlaştırılan gün	
15 haziran		
18 haziran		Ruslar, Mannerheim hattını yardı
27 haziran	Amerikalılar, Cherbourg'u işgal etti	
3 temmuz		Ruslar, Mins işgal etti

savaşın
kronolojisi

İtalya-Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atlantik
Polonyalılar, Casino manastırını ele geçirdi	Japonlar, Çin'de saldırıları yeniden başlattı	ABD birlikleri Hollanda'ya ait Yeni Gine'ye direniş görmekten çıktı	
Roma, Müttefikler'in eline geçti	Çinliler Myitkina'yı kuşattı Kohima savaşının sonu		
8'inci Ordu, Aosisi'yi aldı Fransız birlikleri Blana'yı kapatı		ABD Deniz piyadeleri Saipan'da	

	B. Avrupa	D. Avrupa
4 temmuz		
9 temmuz	2'nci Ordu Caen'ı aldı	
18 temmuz	ABD birlikleri St Lô'ya ulaştı	
20 temmuz	Hitler'e suikast	
21 temmuz		
24 temmuz		
1 ağustos	ABD birlikleri Avranches'a ulaştı	Almanlara karşı Varşova ayaklanması başladı
3 ağustos		
15 ağustos	Anvil harekati başladı	
24 ağustos	Choltitz, Paris'i Leclerc'e teslim etti	
27 ağustos		
31 ağustos		Ruslar, Bükreş'i işgal etti

İtalya-Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atlantik
	Japonlar, Imphal'da yenildi Stilwell ve Merrill, Myitkina'yı aldı Son 'Çindit'ler Hindistan'a döndü	Saipan, Amerikalıların eline geçti Tojo ve hükümeti istifa etti ABD Deniz Piyadeleri Guam'a çıktı ABD Deniz Piyadeleri Tinian'a çıktı Tinian, Amerikalıların eline geçti	

	B. Avrupa	D. Avrupa
3 eylül	2'nci Ordu, Brüksel'i kurtardı	
4 eylül	Müttefikler, Anvers'i zarar görmeden kurtardı	
5 eylül		Rusya, Bulgaristan'a savaş ilan etti
17 eylül	Arnhem harekatı başladı	
2 ekim		Varşovalı vatanseverler, Almanlara teslim oldu
14 ekim	Müttefikler, Atina'yı kurtardı	
20 ekim		Tito'nun partizanları ve Rus birlikleri Belgrad'a girdi
23-26 ekim		Ruslar, Doğu Prusya'ya girdi
18 kasım	3'ncü Ordu, Alman sınırını aştı	
16 aralık	Bulge savaşı	
26 aralık	Patton, Bastogne'u kurtardı	

İtalya-Akdeniz

Burma-Çin

Pasifik

Atlantik

**ABD
birliklerinin
Filipinler
çıkartması
başladı**

**Leyte körfezi
savaşı**

	B. Avrupa	D. Avrupa
1945		
9 ocak		
17 ocak		Ruslar, Varşova'yı kurtardı
22 ocak		
4 şubat		Yalta Konferansı başladı
9 şubat	İngiliz ve Kanadalılar, Rhine'a ulaştı	
13-14 şubat	Dresden bombardımanı	Budapeşte, Ruslara teslim oldu
6 mart	Müttefikler, Köln'ü işgal etti	
16 mart		
1 nisan	ABD birlikleri Ruhr'u kuşattı	
12 nisan		
13 nisan		Belsen ve Buchenwald kampları Amerikalıların eline geçti. Ruslar, Viyana'yı işgal ettiler

İtalya-Akdeniz

Burma-Çin

Pasifik

Atlantik

**Luzon'a
ABD çıkartması**

**Burma yolu
açıldı**

**Iwojima,
ABD
birliklerinin
eline düştü**

**ABD birlikleri
Okinawa'ya
çıktılar**

**Roosevelt'ın
ölümü, Truman
başkan oldu**

	B. Avrupa	D. Avrupa
16 nisan		Ruslar, Berlin'e doğru taarruza geçtiler
28 nisan		
29 nisan	7'nci Ordu , Dachau'yu kurtardı	
30 nisan	Hitler intihar etti	
2 mayıs	Berlin, Kızılordu'nun eline geçti	
3 mayıs		
8 mayıs	Churchill ve Truman, Zafer Günü'nü ilan ettiler	
13 mayıs		Ruslar, Çekoslovakya' daki direnişl kıldılar
21 haziran		
17 temmuz	Potsdam konferansı başladı	
savaşın kronolojisi 27 temmuz	Attlee başbakan oldu	

Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atlantik
Quasolini döndürüldü. İkinci Ordu, Venedik'i aldı Almanların bayıltı şartsız teslimi, Caserta'da imzalandı. İkinci Ordu Milano'ya girdi	Müttefikler, Rangoon'u işgal etti	Okinawa, ABD'nin eline düştü	

	B. Avrupa	D. Avrupa
6 ağustos		
8 ağustos		
9 ağustos		
14 ağustos		
2 eylöl		
13 eylöl		
savaşın kronolojisi		

1945-Akdeniz	Burma-Çin	Pasifik	Atlantik
		Hiroşima'ya atom bombası atıldı	
		Rusya, Japonya'ya savaş ilan etti	
		Nagazaki'ye atom bombası atıldı	
		Japonlar, kayıtsız şartsız teslimi kabul etti	
		Teslim belgesi Tokyo körfezinde, Missouri zırhlısında imzalandı	
	Burma'daki Japonların teslimi imzalandı		

BİYOĞRAFI NOTLARI

HAROLD ALEXANDER (1891-1969). Savaşın başında Dunkirk'ü boşaltan son birliklere komuta etmek üzere 1'inci Tümen Komutanı olarak Fransa'ya gitti. İngiltere'de bir süre güney komutanlığında yeni birliklerin eğitimine nezaret ettikten sonra, 1942'de Burma'da geri çekilen İngiliz birliklerinin komutanlığına atandı. 1942 ağustosunda Orta Doğu'daki kuvvetlerin başkomutanlığına getirildi ve Rommel'in Afrika Korps'unun yenilgiye uğratıldığı harekatı yönetti: 1943 ocağında Eisenhower, Kuzey Afrika'daki Müttefik Kuvvetleri'nin başkomutanlığına getirildiği zaman, Alexander da yardımcılığına atandı ve 18'inci Ordular Grubu komutanı oldu. Kuzey Afrika'daki bütün Müttefik Kuvvetleri, bu gruba bağlıydı. Mihver kuvvetlerini Afrika'dan çıkarttıktan sonra Alexander, Sicilya'yı işgal eden birliklerin cephe komutanlığını yaptı. İtalya'da da bu göreve devam etti. 1944 aralığında Akdeniz Müttefik Kuvvetleri başkomutanı oldu ve Po ovasından kuzeye doğru yönelttiği harekat, Almanların 1945 mayısında teslim olmalarına sebep oldu. 1946-52 arasında Kanada genel valisiydi.

CLEMENT ATTLEE (1883-1967). 1935'ten 1940'a kadar İngiliz muhalefet lideriydi. 1942'den 45'e kadar Churchill'in savaş kabinesinde başbakan yardımcılığı yaptı. Bütün İngiliz ulusunun savaş için seferber oluşunda, onun ve Ernest Bevin'in rolleri büyüktür. 1945'te başbakan oldu ve Potsdam'da Churchill'in yerini aldı. İşçi Partisi 1951 seçimlerinde yenildi ve Attlee bundan sonraki dört yılı muhalefet lideri olarak geçirdi.

CLAUDE AUCHINLECK (d. 1884). 1941'de Hindistan'a başkomutan olarak atanıncaya kadar Kuzey Norveç'te ve Güney Komutanlığında başkomutandı. 1941 haziranında Orta Doğu'da başkomutan olarak Wavell'in yerini aldı. Rommel'i Tobruk'un ötesine çekilmeye zorladı, ama 1942 ocağında Bingazi, Almanların eline geçti. Mayısta taarruzlarını sürdürdüler ve haziranın ortasında Tobruk'u aldılar. Auchinleck, 8'inci Ordu'nun komutasını yüklenerek, ay sonunda El Alameyn koridorunu tuttu. Fakat daha ileriye gidemedi. Churchill'in ağustosta Kahire'yi ziyaretinden sonra, başkomutan olarak Alexander, Auchinleck'in yerini aldı ve Montgomery de, 8'inci Ordu'nun başına getirildi. Auchinleck, 1943'de Hindistan'a döndü ve 1948'e kadar orada kaldı.

EDUARD BENES (1884-1948). Hem Hitler'in, hem de Chamberlain'in baskısı karşısında 1938 eylülünde, Münih Anlaşması'ndan sonra Çekoslovakya başkanlığından istifa etti. Önce Paris'te, sonra Londra'da birer sürgün hükümeti kurdu, hükümeti 1940'ta tanındı. 1939 ekiminde Almanya'ya savaş da ilan etmişti.

Londra'da, Çek mültecilerinden oluşan bir Çek Tugayı kurdu ve bunlar İngiliz ordusunun yanında savaştılar. Britanya Hava Savaşı sırasında Çek pilotları da paylarına düşen görevi yaptılar. Churchill ve De Gaulle'ün Özgür Fransa girişimi, Münih Anlaşması'nın tanınmayacağı hakkında kendisine garanti verdiler. 1942'de de Molotov, Rus desteği vaadetti. 1943'te Kızılordu bünyesi içinde de bir Çek Tugayı kuruldu; Stalin'le, savaştan sonra sıkı işbirliği vaadiyle karşılıklı bir yardım anlaşması imzaladı. Rus ordusu 1944'te Çek sınırlarına ulaştı ve 16 Mayıs 1945'te Benes, büyük gösteriler arasında Prag'a döndü. 1948'e kadar Çekoslovakya'nın başkanı olarak kaldı.

TADEUSZ BOR - KOMOROWSKI (1895-1966). Profesyonel bir askerdi ve 1941'den itibaren Polonya yeraltı örgütünün en büyük ordusuna komuta etti. 1944 ağustosunda, Varşova ayaklanması sırasında Polonya Anavatan Ordusu'nu yönetti. Verilen savaş Almanlara karşıydı; ama siyasal nedeni, Polonya halkının egemenliğini çifte bir istilaya karşı korumaya dayanıyordu, Rokosovski bu sırada Polonya sınırına ulaşmıştı. Bor-Komorowski, Rusya'dan yardım beklemiş olsa da olmasa da, bu yardıma kavuşmadı ve iki ay süren şiddetli çarpışmalardan sonra, 10.000 ölü verip yenilgiyi kabul etti. Almanlar ayaklanmanın öcünü hiç vakit geçirmeksizin Varşova'dan ve halkından aldılar. Bor-Komorowski, Markg Pengau kampına kapatıldı, fakat 1945'te Amerikalılar tarafından kurtarıldı. Bir süre Birleşik Devletler'de kaldı. Londra'ya döndü ve 1947'de buradaki Polonya sürgün hükümetinin başkanı oldu. Ölünceye kadar da İngiltere başkentinde yaşadı.

OMAR BRADLEY (d. 1893). Eisenhower'ın koruduğu bir askerdi. 1915'te Marshall'la birlikte West Point ABD Askerî Akademisi'nden mezun oldu. İkinci Dünya Savaşı sırasında Tunus'ta görev aldı; savaştaki başarıları Eisenhower'a nakletmekle yetindi. Patton'un yerine ABD 2'nci Tugay Komutanlığına getirildikten sonra, 1943 mayısında Bizerte'yi ele geçirip 40.000 esir aldı. Sicilya'nın istilasına katıldı. Birliklerinin şiddetli Alman direnişi karşısındaki güç durumu yüzünden, ancak 38 günde Messina'ya varabildi. Eisenhower 1944 haziranında Normandiya'ya yapılan çıkartmada ABD birliklerinin komutanlığına onu seçti. Komutası altındaki 1'inci Ordu, Omaha ve Utah plajlarına çıktı, sonra bir fırtına gibi St. Lô ve Cherbourg'a daldı, Mortain ve Avranches arasındaki gedikten sızdı. Bradley, 1 ağustosta 1.300.000 askerden oluşan 12'nci Amerikan Ordular Grubu komutanlığına getirildi. Paris'i kurtardılar ve Bulge savaşında etkili oldular. Rhine ve Remagen'i geçip, Almanya içlerinde çeşitli savaşlardan sonra, 25 Nisan 1945'te Elbe'de Rus ordusuyla buluştular.

NEVILLE CHAMBERLAIN (1869-1940). 1937 mayısında başbakan oldu ve yurt içinde silahlanmaya önem verirken, Hitler'e karşı taviz siyaseti izledi. Polonya, Norveç ve Danimarka'nın düşmesinden sonra, uluslararası savaş çıkacağını anlayıp barış girişimlerinden caydı. Fakat Avam Kamarası'nın, Norveç hareketinin başarısızlığına ve Chamberlain'ın taviz politikasına ortak olan bir kabineyi desteklemeyeceği ortadaydı. Ulusal koalisyon kaçınılmaz olmuştu. Chamberlain 1940 mayısında başbakanlıktan istifa etti. Temmuzda hastalandı ve kasım ayında da öldü.

WINSTON CHURCHILL (1874-1965). Chamberlain'ın istifasından sonra, 1940 mayısından 1945 temmuzuna kadar İngiltere başbakanı oldu. Başbakanlığa gelir gelmez insana güven veren ve moralini destekleyen ünlü konuşmalarından ilkinin yaptı: 'Nedir siyasetimiz? Siyasetimiz, savaş karada, denizde ve havada sürdürmektir diyeceğim... Her ne pahasına olursa olsun, zafer!' İlk girişimlerinden biri, bir Ortak Harekat Başkanlığı kurmak oldu ve savaş boyunca kurmayıyla sürekli işbirliği yaptı. Amerika'yla da sıkı işbirliğini sürdürdü ve bunun sonucunda Kiralama ve Ödünç Verme Yasasını ve Placentia Körfezi Konferansından sonra da Atlantik Beyannamesini koparttı. Almanların Rusya'yı istila etmelerinden sonra, bütün antikomünistliğini dizginleyerek her türlü yardımı vaa-detti. 1942 temmuzunda Avam Kamarası'nda büyük bir çoğunluk, savaş yönetimiyle ilgili bir soru önergesini ağır yenilgiye uğratmıştı. Savaş yıllarında verdiği çeşitli konferanslarda, Müttefiklerle sıkı ilişki kurdu. Partisi 1945 genel seçimlerinde yenilgiye uğradığı zaman Potsdam'da bulunuyordu.

ANDREW CUNNINGHAM (1883-1963). 1898'de Kraliyet Donanması'na katıldı ve 1939'da savaşın patlak vermesi üzerine, Akdeniz donanmasının başkomutanlığına getirildi. Iskenderiye'de Fransız donanmasının kan dökülmeden hareketsiz hale getirilmesini sağladı ve Taranto'da İtalyan donanmasının bir bölümü yine onun komutasında saf dışı edildi. Bunu Matapan savaşındaki başarısı izledi. 1942'de İngiliz Amirallik Delegasyonu başkanı olarak altı ay Washington'da kaldı. Eisenhower'ın komutasında, Avrupa'daki Müttefik Deniz Kuvvetleri'nin başkomutanı

olarak geri döndü. 1943 eylülünde İtalyan donanmasının teslim oluşunu kabul etti ve Amiral Pound'un ölümü üzerine, donanmanın merkezî yönetiminden sorumlu Amirallik birinci lordu ve Deniz Kuvvetleri Kurmay başkanı oldu.

CHARLES DE GAULLE (1890-1970). Almanlar 1940 mayısında Fransa'yı işgal ettiği zaman, bir tank taburuna komuta eden bir albaydı. Başbakan Paul Reynaud, kendisini ilk siyasi görevi olan Savunma bakan yardımcılığına atadı. Birkaç gün sonra da, yeni başbakan Pétain mütareke isteyince, De Gaulle Londra'ya kaçıp, kendisini Özgür Fransızların başı ilan etti, İngilizler tarafından da böyle kabul edildi. Fransızları Almanlara karşı direnişe çağıran radyo konuşmasından sonra binlerce Fransız ülkesini terk edip, İngiltere ve Kuzey Afrika'daki Özgür Fransız kuvvetlerine katıldı. 1940 kasımında De Gaulle'ün 20.000 askeri, 20 savaş gemisi vardı ve bütün Fransız Afrikası da denetimindeydi. Ancak Müttefikler Kuzey Afrika'yı istila ettikten sonra, Eisenhower bütün Fransız kuvvetlerinin başına Giraud'yu getirdi. İki asker arasındaki iktidar savaşından sonra, Giraud, istifa etti ve 1943 sonuna kadar De Gaulle, Japon işgali altındaki Hindicini dışında, denizaşırı Fransız ülkelerinde denetimi eline aldı. 1944'te, Normandiya çıkartmasından bir hafta sonra, Fransa'ya döndü ve 25 ağustosta Müttefikler'le birlikte Paris'teki zafer yürüyüşüne katıldı. Hemen Ulusal Kurtuluş Hükümeti Komitesi'nin başkanlığına getirildi. Savaş sonrası stratejisinin tartışıldığı Yalta ve Tahran konferanslarına çağırılmadı. On bir yıl yalnız başına yaşadı; 1958'de, Cezayir sorununu çözümlemek için ye-

niden görev aldı. Yeni Anayasa kabul edildi ve 1959'da V. Cumhuriyet'in ilk başkanı oldu.

KARL DOENITZ (d. 1891). Savaşın ilk yarısında denizaltı filosu komutanıydı. Denizaltı tekniklerini geliştirdi ve büyük bir denizaltı filosu kurulmasını önerdi. 1943'de Alman donanmasının başkomutanı olarak Amiral Raeder'in yerini aldığı zaman, Almanya'nın 212 tane U-tipi cep denizaltısı vardı. U-tipi denizaltıların Almanya'nın savaşı kazanmasında kesin bir etken olacağına inanmıştı. Ancak, Müttefiklerin radarı geliştirmeleri yüzünden, bu etkinlik kayboldu. 1945 mayısında, Hitler'in halefi olarak, Almanya'nın teslim olma işlemine başkanlık etti. Nuremberg mahkemesi tarafından on yıl hapse mahkum oldu.

HUGH DOWDING (1882-1970). 1900 yılında Kraliyet Topçu Kuvvetleri'ne katıldı, 1918'de Hava Kuvvetleri'ne geçti. 1936'da Avcı Filoları Başkomutanı oldu. 1940 kasımına kadar kaldığı görevde, İngiltere'yi muhtemel bir istiladan korumakta büyük rol oynadı. Hava Konseyi'nde görevli olduğu dönemde (1930-1936) radarlı alarm düzeni ve tek kişilik avcı uçaklarının geliştirilmesini destekledi. Bu iki etken, Dowding'in Britanya Hava Savaşı'nı kazanmasını sağladı.

ANTHONY EDEN (d. 1897). 1940'ta Churchill tarafından aynı göreve atanmadan önce de, Baldwin kabinesinde dışişleri bakanıydı. 1938'de Chamberlain'in Mussolini'ye karşı kaypak tutumunu protesto amacıyla istifa etti. Almanya'nın Rusya'yı istilasından

sonra, 1941'de Moskova'ya yaptığı bir gezi sırasında, Stalin'in ihtirasını farketti; ama 1942 mayısında, Hitler'i yenilgiye uğratmak amacıyla, saldırıya karşı İngiliz-Sovyet Karşılıklı Yardımı Anlaşmasını hazırladı. 1943'te Dışişleri Bakanları arasındaki bir konferansa katıldı. Bu konferansta Rusları, Müttefikler'in Avrupa'yı istila etmeye niyetli olduklarına inandırmak gibi nazik bir görev yüklendi. Usta bir dışişleri bakanıydı. 1951-55 arasında yeniden aynı göreve geldi. 1955'ten 1957'ye kadar da Başbakanlık yaptı. Ancak Süveyş savaşıdan sonra sağlık nedenleriyle istifa etti.

DWIGHT EISENHOWER (1890-1969). Japonlar Pearl Harbor'a saldırdıkları sırada, bir tümen kurmayında görevliydi. 1942 haziranında da, ABD'nin Avrupa'daki kuvvetlerinin komutanı oldu. 1942 kasımında Kuzey Afrika'ya çıkan Müttefik kuvvetlerine komuta etti ve aynı ay içinde, Darlan'ı Müttefiklerle işbirliğine razı etti. 1943 şubatında Kuzey Afrika'daki Müttefik kuvvetlerinin başkomutanlığına atandı. Bu sıfatla, Müttefiklerin temmuzda Sicilya'yı, eylülde Italya'yı istilalarını yönetti. Aralık ayında İngiltere'deki Müttefik Kuvvetlerinin başkomutanı oldu. Avrupa'ya çıkartma yapacak olan gücün ve bunların çeşitli uluslara bağlı komutanlarının birleştiricisiydi. 6 Haziran 1944'te başlatılan 'Overlord' harekati, Eisenhower'in diplomasi alanındaki gücü kadar, lojistik ustalığı sayesinde başarıya ulaştı. Montgomery tarafından sert eleştirilere uğrayan 'geniş cephe' stratejisi, 1945'de Almanları sınırlarının ardına geri çekilmek zorunda bıraktı. Eisenhower, 1945-58 arasında ABD Ordusu Genelkurmay Başkanı, 1950-52 arasında, Avrupa'daki

NATO kuvvetlerinin komutanı oldu. Cumhuriyetçi Parti tarafından başkanlığa aday gösterilince, 1952'de görevinden istifa etti ve 1953'ten 61'e kadar, ABD başkanı oldu.

HEINZ GUDERIAN (1888-1954). Alman Silahlı Kuvvetleri'nin kilit noktası komutanlarından biriydi: Panzer birliklerini yaratan, eğiten ve savaşta yöneten o oldu. 1940 mayısında Sedan'daki yarma hareketiyle, Manş'a doğru akını, Fransa'nın çöküşünü hazırlayan kesin etkenlerdi. 1941'de Doğu Cephesinde neredeyse Rusların çökmesine sebep olacak taarruzu da o yönetti. 1941 kışında stratejik nedenlerle verdiği ricat emrinden ötürü Hitler tarafından görevden alındı ve ancak Almanya umutsuz duruma gelince, yeniden göreve çağırıldı. 1944 temmuzunda Genelkurmay Başkanı oldu ve Hitler'in hayatına kastettikleri gerekçeyle mahkum olan sözde sivil yüzlerce askeri ordu-dan çıkartan askerî bir mahkemeye başkanlık etti.

FRANZ HALDER (1884-1972). 1938'de Südetler bunalımı sırasında, Alman Genelkurmay Başkanı oldu. Hitler'i tutuklamak için bir girişime, isteksizce katıldı, ama Brauchitsch'in dönekliğinden sonra hiç bir sonuç alınamadı. Polonya hareketini yönetti, sonra da bir türlü gerçekleştirilemeyen İngiltere istilasını planladı. Halder, kendisi de katıldığı halde, Hitler'in Doğu Cephesi stratejisiyle bağdaşamadı. 1942'de Hitler'in Stalingrad ve Kafkasya'ya ayrı ayrı yürümek kararına karşı çıkınca, görevden alındı. Temmuzda Hitler'e karşı girişilen suikastten sorumlu olduğu sanılarak, 1944'te Dachau kampına kapatıl-

dı. Amerikalılar onu 1945'te kurtardılar. Nuremberg mahkemesinde önemli ifadeler verdi.

ARTHUR HARRIS (d. 1892). Almanya'nın yoğun bombardımanı sırasında RAF Bombardıman Komutanlığı'nı yönetmişti. 1942 şubatında, iyi seçilmiş hedefler üzerine yoğun bombardımanlar yapılmasını herkesten önce önerirken, Bombardıman Komutanlığı'nın başına geçti ve 30 mayısta 1046 uçak, her mil kare üzerine 31 ton bomba atarak, Köln şehrinin üçte birini yerle bir etti. Ağustosta bir fotokeşif uçağı filosu kurdu. Eylülde de ilk 'blokyıkan' bomba, Karlsruhe'ye atıldı. 1943'te Harris, gece bombardımanı politikasını başlattı. Aynı yıl Berlin'i o zamana kadar görülmemiş bir yoğunlukla bombalattı, ama yine de beklenen zararı verdiremedi. Bunun üzerine derinlemesine bombardıman yerine, ağır bombardımanlar uygulamaya başlayıp, pek çok sivilin ölümüne sebep oldu. Alman savaş potansiyelini yine de azaltmadı. Savaş politikası Churchill tarafından sürekli desteklendiği halde, Harris savaştan sonra soyluluk ünvanı almayan hemen hemen tek savaş lideriydi.

ADOLF HITLER (1889-1945). 1933'te Almanya Başbakanı oldu ve savaş patlak verdiği zaman, hem devlet başkanı, hem de silahlı kuvvetlerin başkomutanıydı. Almanya'nın savaş siyasetinin sorumluluğunu tek başına yüklendi. Başlangıçta Polonya, Norveç ve Fransa'da başarılar kazandı. 1941 haziranında Rusya'yı istila etmeye kalkışınca, askeri strateji yönünden eksikleri iyice belirlendi. Niyeti, bütün Avrupa'yı Alman Reich'ına katmaktı. Bu hayalle, giderek öğütle-

ri daha az dinlemeye başladı ve hoşuna gitmeyen haberleri hasıraltı etti. Bu arada durmadan fikir de-ğiştiriyordu. Hitler'In yanlışlıkları yine de 1943'e, Alman İmparatorluğu'nun en genişlemiş olduğu za-mana kadar pek belli olmadı. Daha 1944'ün başında artık savaşı kazanamayacakları belli olmuştu. Buna rağmen, Hitler yenilgiyi kabule yanaşmadı, gerçek-lerden gittikçe uzaklaştı; en yakınlarından başka kimseleri görmemeye başladı. Bu arada ırkçılığı ve siyasal muhaliflerini ezmek yüzünden, milyonlarca Yahudi ve muhalifi, ünlü toplama kamplarında can verdi. 29 Nisan 1945'te metresi Eva Braun'la evlen-di, ertesi gün de intihar ettiler.

ÇANG KAY-ŞEK (d. 1887). Bütün savaş boyunca Müt-tefiklerin Çin'deki başkomutanıydı. Çin'in Japonya'ya karşı savaşı 1937'de, Nanking ve Şanghay'ın yer-le bir edilmesinden sonra, hükümetiyle birlikte Çan-king'e çekilmesiyle başladı. Japonların Pearl Har-bor'a saldırısından sonra, iktidarda kalmasına ve sa-vaş potansiyelini sürdürmesine yardımcı olan Ame-rikan yardımını almaya başladı. 1943 Kahire konfe-ransı sırasında, Çang Kay-şek'in devlet başkanlığı devam ederken, Komünist Parti giderek güçleniyordu. Bunun üzerine Müttefikler'den daha olumlu yardım vaatleri aldı. Çang ve Çin-Burma-Hindistan hareket alanındaki Çin ve Amerikan birliklerinin komutanı General Stilwell, Çin kuvvetlerinin bir Amerikalının komutası altında birleştirilmesi konusunda kırıncı bir tartışmaya girişmişlerdi. 1944'te Stilwell geri çağ-rıldı. ABD'de Çang'ın savaştan sonra dünyanın dör-düncü büyük devletinin başkanı olacağı inancı yay-gınlaşmıştı. Ancak, Komünistlerin Çang'ı yenilgiye

uğratmasından sonra bu inanç bırakıldı. Mao Çe-tung 1949'da iktidara geçti. Buna rağmen Çang'ın Taiwan'daki hükümeti, Amerikan yardımı almaya devam etti.

DOUGLAS MACARTHUR (1880-1964). Önce 1922'de Filipinler'de görev aldı. Çeşitli görevlerle Pasifik'te dolaştı, 1942'de de Güneybatı Pasifik bölgesindeki kuvvetlerin başkomutanlığına getirildi. Aynı yılın başında, Bataan yarımadasının kahramanca, fakat başarısız kalan savunmasını yönetti. Yeni Gine'deki Port Moresby üssünden, 'adadan adaya sıçrama' stratejisini işletti ve amaçlarına, yeteri kadar az kayıpla ulaşmayı becerdi. 9 Ocak 1945'te Luzon çıkartmasından sonra Amerikalılar Manila'ya girdiler, şubatta Filipinler'de yeni bir anayasal hükümet kuruldu. O yılın nisan ayında, MacArthur Pasifik'te bütün kara kuvvetlerinin başkomutanlığına atanırken, Nimitz de deniz kuvvetlerinin başına getirildi. Müttefik gücünün en büyük komutanı olarak, bu görevini 1951'e kadar sürdürdü. 2 Eylül 1945'te de Müttefikler adına Japonların teslim belgesini o imzaladı.

GEORGE MARSHALL (1880-1959). 1901'de üsteğmen olarak Amerikan piyadesine katıldı, 1939'da general oldu. O yılın eylülünde ABD Ordusu Genelkurmay Başkanlığına getirildi ve savaş boyunca da bu görevde kaldı. O sırada Amerikan ordusunun gücü 200.000 askerdi ve bu gücü artırmak için Kongre ve Senato'yu inandırmak, Marshall'ın başlıca hedeflerinden biri oldu. Japonların Pearl Harbor saldırısından sonra Marshall, Müttefik Komutanlıklarının bir-

leştirilmesinde direndi. 1942’de ABD komuta yapısını başlıca üç etkene indirdi: Kara ordusu, hava ordusu ve ikmal hizmetleri. Marshall’ın kendisi, Harakat Dairesi Başkanlığını üzerine aldı. Savaşın en büyük strateji ustalarından biri olarak Kazablanka, Yalta ve Potsdam da içinde olmak üzere, başlıca konferanslarına katıldı. 1945 sonlarında ordudan ayrıldığında yerini Eisenhower almıştı. 1947-49 yılları arasındaki dışışleri bakanlığı sırasında Marshall Planı’nı ortaya koydu. 1950-51 arasında da Savunma Bakanıydı.

BERNARD MONTGOMERY (d. 1887). Dunkirk boşaltmasına kadar Avrupa’daki İngiliz kuvvetlerine bağlı 3’üncü Tümen Komutanıydı. İngiltere’de geçirdiği iki yıl boyunca, amansız eğitim metotlarını geliştirip uygulamaya başladı. 1942 ağustosunda Kuzey Afrika’daki 8’inci Ordu’nun komutasını üzerine alıp, orduyu yeni baştan örgütledi, taarruza kaldırdı. El Alameyn taarruzu 23 Ekim 1942’de başladı ve Montgomery 1943 ocağında Trablus’u aldı. Nisanda Kuzeybatı Afrika’daki Müttefik birlikleriyle buluştu ve temmuzda 8’inci Ordu önce Sicilya’yı, sonra Italya’yı istila etti. 1943 kasımında Sangro nehrine ulaştı. 1944 ocağında ‘Overlord’ planına yardımcı olmak amacıyla İngiltere’ye döndü. Çıkartma günü, bütün kara kuvvetlerinin cephe komutanı olup Eisenhower’e karşı sorumluydu. Ağustos ayından, yani 21’inci Ordular Grubunun komutanlığını yüklendikten sonra, Eisenhower’la aralarında anlaşmazlık çıktı. Kendi planı, geniş bir cephe saldırısıydı (Bu planını da uyguladı). Montgomery’se bu planı, savunmaya fazla önem veren bir plan olarak kabul etti ve ‘Doğ-

ru Berlin'e yönelecek bıçak gibi bir akın' önerdi. Montgomery eylülde Anvers'i aldı; 1945 şubatında 21'inci Ordular Grubu, Rhine'da ilerlemeye başladı. 2 mayısta Baltık denizine ulaştı. Ayın 4'ünde de Montgomery, Lüneburg Heath'te, Hollanda, Danimarka ve Kuzeybatı Almanya'daki bütün Alman kuvvetlerinin teslim olmalarını kabul etti.

BENITO MUSSOLINI (1883-1945). 1939'dan başlayarak on üç yıl boyunca İtalya'yı yönetti. O yıl, Hitler'le bir pakt imzaladı. Ama Hitler'in Polonya saldırısı, kendisini pek şaşırttı. Alman-Sovyet Paktına içerledi. Ve İtalya'nın tarafsızlığını ilan etti. Ancak, Almanya'nın Hollanda ve 1940 haziranında da Fransa'daki başarılarıyla gözleri kamaştıktan sonra Mihver davasını benimsedi, savaş ilan etti. İtalyanlar aralıktan beri Kuzey Afrika ve Yunanistan'da yenilgilere uğramışlardı; giderek bağımlı oluyor, Almanya'yı da ayak bağı olarak köstekliyorlardı. İtalyan Büyük Faşist Konseyi'nin 24 Temmuz 1943 tarihli toplantısında, verilen bir önergeyle silahlı kuvvetlerin komutanlığı Kral'a bırakıldı. Ertesi gün de Mussolini tutuklanıp hapse atıldı. Badoglio, yeni hükümetin başkanı olmuştu. Badoglio 8 eylülde Müttefiklere teslim oldu, ama üç gün sonra Almanlar, Roma'yı işgal edip cüretli bir girişimle Mussolini'yi mahpus tutulduğu yerden kaçırdılar. O da yeni bir hükümet kurdu. Hitler, kendisine pek sınırlı bir iktidar verdi, ordu yüzü göstermedi bile. 1944 haziranında 82.000'den fazla İtalyan partizanı ona karşı savaşıyordu. Alman kuvvetleri 1945 nisanında Kuzey İtalya'da yenilgiye uğrarken, Mussolini Como'ya geçti, partizanlar kendisini burada, 28 nisanı tutukladılar. Metresi Cla-

ra Petacci'yle birlikte öldürüldü, sonra da cesetleri Milano'da bir alanda, kin dolu kalabalığın karşısında, baş aşağı asıldı.

ŞUIŞI NAGUMO (1886-1944). Savaşın ilk on bir ayında Japon Yıldırım Uçak Gemisi Filosu'nun komutanıydı. Bir havacılık uzmanı olmaktan çok, torpidobotçu olan Nagumo, Yamamoto'nun Pearl Harbor baskını stratejisini sürdürecektir yetenekte biri değildi. Hava kurmaylarının önerilerine rağmen, görevi yarım bıraktı. Midway'de de kararsızlığı yüzünden dört uçak gemisi ve uçakları, akaryakıt ikmali yaptıkları sırada yakalanıp yıkıma uğratıldılar. Doğu Solomon adaları savaşlarında ancak bölgesel başarılar elde edebildi, bunun üzerine Marianas adalarında daha önemsiz bir göreve atandı. Buradaki Amerikan taarruzunun başarıya ulaştığını öğrenince intihar etti.

CHESTER NIMITZ (1885-1966). 1941'de, Japonların Pearl Harbor'a saldırılarından kısa süre sonra başlayıp, 1945'te Japonların, Tokyo körfezindeki Missouri zırhlısında teslim oluşlarına tanıklık edinceye dek, ABD Pasifik Filosu'nun ve Pasifik Okyanusu bölgesinin başkomutanı olarak kaldı. Japon deniz şifresinin çözülmesini ustaca kullanarak, 1942'de Midway savaşını kazandı, o yılın sonunda da Pasifik'te dizginleri ele aldı. Donanması ve silahları takviye edildikten sonra, Japonları batıya doğru sürmeye başladı. 1945 yılı ortasında Nimitz artık; 'Japon donanmasının çıkıp savaşmak istediğini ve yeteneğini felce uğrattık,' diyebilirdi.

HENRI PETAIN (1856-1951). Birinci Dünya Savaşı'nın kahramanlarından. Reynaud'nun 16 Haziran 1940'ta istifası üzerine Fransa başbakanı oldu. Pétain, Almanya'ya Fransa'nın vakit geçirmeden teslim olmasını teklif etti, 22 haziranda imzalanan mütarekeyle de, bütün cephelerde ateşkes ilan etti. Mütarekenin koşullarına göre Pétain, Fransa'nın 'işgal altında bulunmayan' güney bölgesini, Vicky'deki hükümetiyle yönetecekti. Bundan sonraki dört yıl içinde Fransızların Almanlarla işbirliği daha göze batıcı bir hal alırken, Pétain'in siyasal ve kişisel durumu daha da zayıfladı. 1944 ağustosunda Almanlar tarafından tutuklandıktan sonra Fransa'yı terketti. 1945 nisanında vatanına dönüp yargılandı. Ölüm cezası, De Gaulle tarafından müebbet hapse çevrildi. Bugün bile Fransa'da kamuoyu, Pétain hakkında hep aşırılıklar içindedir. Kimi onun bir vatansever olduğunu ileri sürerken, kimi de vatan haini olduğunu söylemektedir.

KONSTANTIN ROKOSOVSKI (d. 1896). 1941'de Moskova'yı kahramanca savunmasıyla, bir yıl sonra da Stalingrad savunmasıyla ün yaptı. Güneyde, Beyaz Rusya'daki kuvvetlere komuta edip Polonya'ya erişti, Lublin ve Brest-Litovsk'u aldı. 1944 temmuzunda Moskova radyosunun haber verdiği Varşova ayaklanmasının yardımına, kuvvetli bir olasılıkla koşabilirdi. Buna rağmen Polonyalıların iki aylık umutsuz direnişlerinde yardımcı olmadı. Kuzey Polonya'ya ilerleyip, 1945 nisanında Danzig'i aldı, mayısta da Wittenberg'de İngilizlerle buluştu. Savaştan sonra savunma bakanı ve Polonya'daki Silahlı Kuvvetler'in başkomutanı oldu.

ERWIN ROMMEL (1891-1944). En çok, çöldeki ey-
lemleriyle ün saldı. Hitler'in Çekoslovakya, Avustur-
ya ve Polonya'daki Özel Muhafız Birliklerinde görev
yaptı. 1940'ta Fransa'da Panzer tümenini olağanüstü
yetenekleriyle yönetmesi karşılığında, 1941'de Afri-
ka Korps'un komutanlığına getirildi. İngiliz 8'inci
Ordusu'na çeşitli yenilgiler yaşattı. 1942'deki zaferle-
rinden sonra feldmareşal oldu. Tunus'un boşaltılma-
sından sonra Afrika'dan geri alındı ve 1943'te İtalya'
da görev yaptı. Müttefik lehdidine karşı 'Atlantik Duva-
rı'nı güçlendirmekle sorumlu tutuldu. İstiladan sonra
Fransa'daki B Ordular Grubuna komuta ederken ağır
yaralandı. 1944'te Hitler'e karşı düzenlenen suikaste
katıldığı sanıldığından tutuklandı. Ekim ayında, ken-
disine zorla verildiği anlaşılan zehirle öldürölmüş
bulundu.

FRANKLIN ROOSEVELT (1882-1945). 1933'ten ölü-
müne kadar Birleşik Devletler'in başkanıydı. Kongre'
nin 1941'de kabul ettiği Kiralama ve Ödünç Verme
Yasasıyla, Müttefiklere asker göndermenin dışında
büyük yardımlar sağladı. 1941 ağustosundan itibaren,
Churchill'le birlikte Atlantik Beyannamesini kaleme
aldıktan sonra iki lider sık sık buluştu. Japonların
Pearl Harbor baskınından sonra Roosevelt ölkesini
içtenlikle savaşa soktu; ileri görüşlü, esinlenmeyi bi-
len bir savaş lideri olarak dikkati çekti. Geçirdiği
şiddetli bir ocuk felci hastalığından sonra bir türlü
düzelmeyen sağlığı nedeniyle, 1945 nisanında, Avru-
pa'daki savaşın sona ermesinden kısa süre sonra
öldü.

JOZEF STALIN (1879-1953). 1917 devriminin en az tanınan kişilerindendi. Ama savaş boyunca Rusya'nın tek yöneticisi oldu (Anayasası, 1936'da kabul edilmişti); 1943'te Sovyetler Birliği Mareşali, 1945'te de generaller generali ilan edildi. Bir diktatör ve fırsatçı olarak, İngilizlerle müzakereleri kesti; 1939'da Nazi-Sovyet saldırmazlık paktını imzalayarak, Hitler düşmanı siyasetinden caydı. Almanlara yenilmelerinden sonra, hemen Doğu Polonya'yı işgal etti. Hiç bir kışkırtma nedeni olmaksızın Finlandiya'ya saldırdı. En sonunda Almanya'nın saldırısına uğramayı bekliyordu; ama istila başladığında, yani 1941'de çok hazırlıksız yakalandı. Bunun üzerine Churchil hemen bir savaşa katıldı. Ancak, Stalin'in Fransa'da bir 'İkinci Cephe' açılması, Rusya üzerindeki Alman baskısının azaltılması yolundaki isteklerini geri çevirdi. 1941 temmuzunda Stalin, 'yeri bile yak' emrini verdi ve sözleri harfi harfine yerine getirildi: Almanlar 1941 eylülünde Kiyev'e ulaştıklarında, şehri çoktan yerle bir edilmiş buldular. Askerî yönden Stalin'in düşmanın birliklerini dağıtmak, sonra da amansız bir karşı taarruzla püskürtmek stratejisi başarılı olmuş sayılabilir. Hem de çok sayıda Rusun hayatına mal olduğu halde. Siyasal açıdan da başarılı sayılır. Tahran Konferansında İkinci Cephe'nin açılması için yaptığı ısrar, Churchill ve Roosevelt'e onun da amacının kendilerinininki gibi olduğunu düşündürmüştür: Savaşı kazanmak! Aslında Stalin bu davranışıyla dikkatleri, kendisinin 'kurtarmak' istediği Balkan devletlerinden başka yöne çekmeyi başarmıştır. Polonya denemesi, önceki Doğu Avrupa ülkelerinde de tekrarlanmış ve Kızıl-ordu'nun girdiği ülkeler, birer Sovyet uydusu olarak yeniden örgütlenmiştir. Stalin hayranlığı Rusya'da tapma derecelerine yükseltilmiş, bunda siyasal ve ki-

şisel muhaliflerini sistemli ve amansız temizlik eylemleriyle yok etmesinin de rolü olmuştur.

SIMYON TIMOÇENKO (1895-1970). Birinci Dünya Savaşı'nda 1'inci Süvari Ordusu'nda hizmet etmiştir. 1939'da generalliğe yükselmiş, 1940'ta Rus-Fin savaşını yönetmiş, mayıs 1940'tan 41 haziranına kadar Savunma Bakanlığı yapmıştır. Almanya'nın Rusya'ya savaş ilan etmesi üzerine, Timoçenko cephenin merkezindeki kuvvetlerin komutasını üzerine alıp, Smolensk'te dövüşmüş, Moskova'nın işgalini önlemiştir. 1941 eylülünde güneye atanmış, ancak Almanların Kırım ve Stalingrad'daki ilerleyişini önleyemeyince, daha sakın bir bölgeye nakledilmiştir. 1942 temmuzunda ise, daha da önemsiz bir görevle, Stalin'in genel karargahına alınmıştır.

JOSIP TITO (d. 1892). Almanların Sırbistan'ı işgal etmeleri sırasında, Yugoslav Komünist Partisi'nin genel sekreteriydi. Almanların Rusya'ya saldırıları üzerine, Partizanları örgütlemiş, Almanları kısa bir süre içinde Sırbistan'a geri çekilmeye zorlamıştır. Tito bu arada antikomünist ve antifaşist bir grubun lideri olan ve Çetnikler denen direniş örgütüyle anlaşmazlığa düşmüştür. Almanlar da bu sayede, kaybettikleri yerleri geri almışlardır. Tito ve arkadaşları Doğu Bosna dağlarına çekilmişler, kuzeydeki Hırvatistan sınırına kadar savaşı sürdürmüşlerdir. 1943'te yeniden geri sürülmüşlerdir. Tito bu arada İngiliz yardımı da sağlamış, 1944 mayısında bütün Müttefikler tarafından desteklenir olmuştur. Eylülde Almanlar gerilemeye başlamış, Vis adasından harekatı yöneten Tito da,

ekimde muzaffer bir komutan olarak Belgrad'a girmiştir. 1945 şubatında, Yalta konferansında İngiltere, Amerika ve Rusya tarafından, Yugoslavya'nın başbakanı olarak tanınmıştır. Yugoslav Komünist Partisi, Kominform'dan çıkarıldıktan sonra da iktidarı koruyabilmiştir.

HIDEKI TOJO (1884-1948). 1941'de Pearl Harbor baskını sırasında Japon başbakanıydı. Askerî bir diktatör olarak, Japonya'nın yayılmasından yanaydı. Güneydoğu Asya ve Pasifik'teki ilerlemeyi yönetmişti. Müttefikler Japon İmparatorluğunu geriletmeye başladıktan sonra, 1944'te istifa zorunda kaldı. Savaşın sona öteki 6 Japon yetkilisiyle birlikte ölüme mahkum oldu. 1945'te intihar etmeyi denedi, beceremedi ve 1948'de asıldı.

HARRY TRUMAN (1884-1972). 1944'te başkan yardımcısı seçilmiş, 1945 nisanında Roosevelt'in ölümü üzerine başkan olmuştu. Truman, Hiroşima'ya ilk atom bombasının atılmasına karar vererek, 'sıcak savaş' sona erdirdi. Japonya, 14 Ağustos 1945'te teslim oldu. Truman 1952'ye kadar başkan olarak kaldı, 1950'de de Kore'de başlayan 'sıcak savaş'ı yönetti. MacArthur'un bir atom bombası daha atılması önerisini reddedip, ünlü generali görevden aldı.

MAO ÇE-TUNG (d. 1893). Emrindeki Komünist ordusunun, en sonunda Çang Kay-şek'in Milliyetçi Partisi'ni yenilgiye uğratmasından ve Formoza'ya (Taiwan) sürmesinden sonra, 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti

başbakanı oldu. Mao'nun Çin'deki devrimci mücadelesi 1927'de başlamış, 1941 aralık ayına kadar da hem Milliyetçi Çin ordusu, hem de Japonlarla savaşmıştı. Amerikalılar, Çang'ı askerî yönden Japonlara, siyasal yönden de Mao hükümetine karşı desteklediler. Mao'nun hükümetini, iktidara gelişinden yirmi üç yıl sonrasına kadar tanımadılar. Mao'nun devrimi, 1949'da da sona ermedi. 1955'te başarılı tarım sosyalizasyonu programını uyguladı, 4 ileri büyük hamle'yi gerçekleştirdi ve bu hareket 1958'de Kültür Devrimiyle canlandırıldı.

ERICH VON MANSTEIN (1887-1973). 1940'ta Fransa'nın kesin yenilgisiyle sonuçlanan Ardenn'lerden, saldırının planlarını hazırladı. Harekat sırasında da piyade birliklerine komuta etti. Temmuzda Leningrad'a kadar ilerleyerek, 1941'de Rus cephesinde sivrildi. Eylülde, 11'inci Ordu Komutanı olarak, Kızılordu'yu Kırım'da yenilgiye uğratıp, 430.000 Rusu tutsak aldı. 1942 temmuzunda feldmareşalliğe yükseltilip Don Ordular Grubu Komutanı oldu. Stalingrad'dan ve Kursk'tan sonra Dinyeper'e kadar geri çekilmek için Hitler'den izin kopartmayı başardı. Ancak 1944 martında da Hitler'den ricat için bir daha izin isteyince görevden alındı, bir daha da savaşa katılmadı.

ARCHIBALD WAVELL (1883-1950) 1939 temmuzunda Orta Doğu'da başkomutan oldu, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın savunması için gereken hazırlıkları tamamladı. 1940 aralığından 1941 temmuzuna kadar komutasındaki Batı Çölü Kuvvetleri'yle önce İtalyanları, sonra Almanları Kuzey Afrika'dan çıkartmaya katıldı. Birlikleri aynı zamanda Habeşistan'ı fethetti ve Yunanis-

tan'ın başarısız savunmasına katıldı, Irak ve Suriye cephelerinde savaştı. 1941 temmuzunda Wavell ve Auchinleck görevlerini değiştirdiler; Wavell, Hindistan' da başkomutan oldu. 1941 aralığında Güneybatı Pasifik'teki kuvvetlerin başkomutanlığına getirildi. Alman cephesinin en önemli sayıldığı bir dönemde, pek az destek görerek, kaybedilmek üzere olan Burma ve Singapur savaşlarını verdi. 1943 haziranında Hindistan genel valiliğine atandı, 1947'ye kadar da bu görevde kaldı.

ISOROKU YAMAMOTO (1884-1943). Birleşik Devletler' le savaşa şiddetle karşı olduğu halde, Pasifik'te denetimi ele geçirmek için en iyi çare olarak gördüğü Pearl Harbor baskınıni hazırladı. Bu saldırının başarısı üzerine, uçak gemileri yapımının savunuculuğunu yaptı, Amerikan donanmasının hızla yok edilmesini planladı, Midway'deki üslerden yararlanarak Hawai'nin işgalini tasarladı. Ancak Coral denizi savaşında Japon donanmasının zayıflığı ortaya çıktı. 1942 haziranında Midway'e karşı akınlar başlayınca, Amerikalılar Japon şifresini öğrendiler ve saldırıyı beklemeye başladılar. Yamamoto'nun komutasındaki Japonlar, ağır bir yenilgiye uğradılar. Bunun üzerine Guadalcanal'ın işgali için emir verdi, ama bu da kesin bir sonuca varamadan beş ay sürdü. 1943 nisanında, bir telsiz mesajının zapt edilmesi üzerine Amerikalılar, içinde Yamamoto'nun da bulunduğu bir uçağı düşürdüler. Törenle toprağa verildi.

GEORGI ZUKOV (d. 1896). Rusya'nın en kudretli ve başarılı komutanıydı. 1939'da Japonların Dış Moğolistan'ı

işgal girişimini boşa çıkarttı. 1941 ocağında Genelkurmay Başkanı oldu, 1951 ekiminden itibaren de Rusların Batı Cephesi başkomutanlığına getirildi. 1942 ağustosunda ayrıca savunma bakan yardımcısı oldu. Stalingrad, Kursk, Beyaz Rusya ve Moskova da içinde olmak üzere, pek çok Rus zaferine katıldı. 1945'te Rusların Berlin'i işgal etmelerine yön verdi ve 8 mayısta savaşa son veren belgeyi imzalayanlardan biri oldu. 1953-55 yılları arasında savunma bakan yardımcılığı, 1955-57 yılları arasında da savunma bakanlığı yaptı.

YAYINCILARIN TEŞEKKÜRÜ

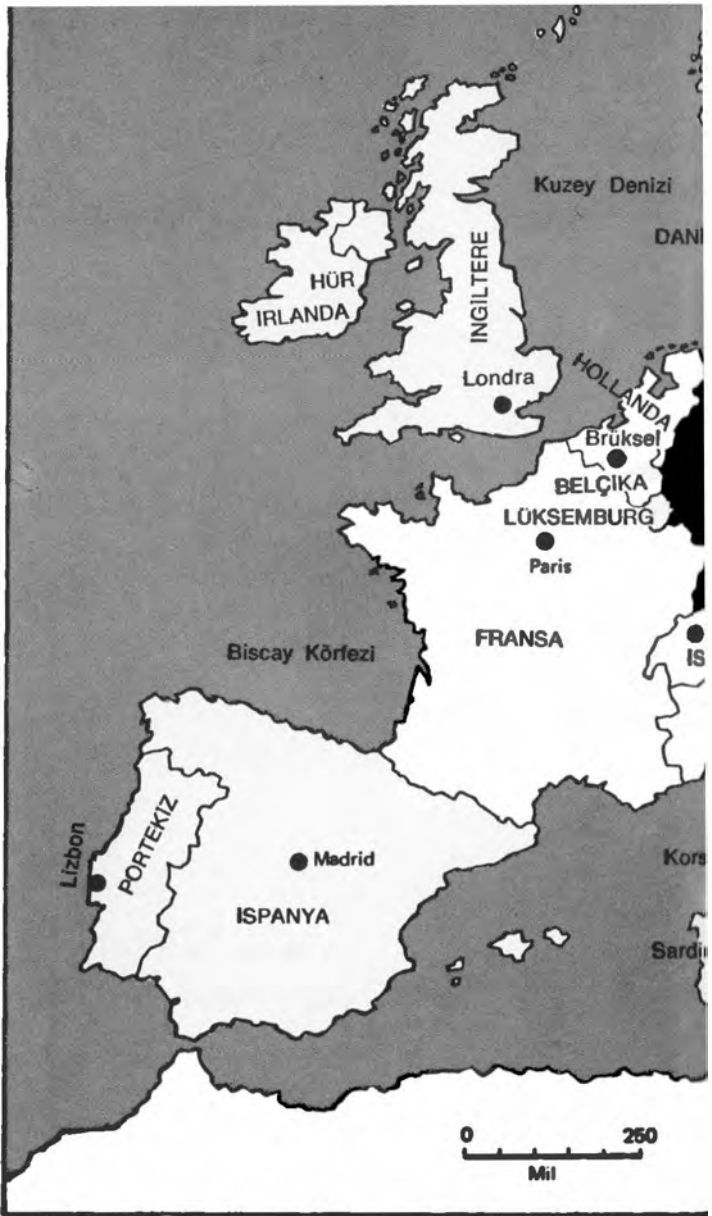
Bu kitabın hazırlayıcıları ve yayımcıları, eserlerinden bazı parçalar alınmasına izin verdikleri için, aşağıdaki yayımcılara ve kişilere teşekkürü borç bilir: Laurence Pollinger ve Holt, Rinehart-Winston, Omar Bradley'in 'Bir Askerin Öyküsü'; Faber-Faber, 'Almanya'ya Karşı Bombardıman Taarruzu', Noble Frankland; MacGibbon-Ke ve Holt, Rinehart Y. Winston, 'Yolun Başı' ve 'Üçüncü Reich'in Sonu', V.I. Zukov; Collins yayınevi, 'Feldmareşal Montgomery'nin Anıları'; Collins Yayınevi ve Simon-Schuster, 'Onura Çağrı', Charles de Gaulle; A.D. Peters-Co., 'Avrupa Uğruna Savaş', Chester Wilmot; William Heinemann ve Doubleday-Co., 'Avrupa'ya Haçlı Seferi', Dwight Eisenhower; Macmillan, Londra ve The Macmillan Company, New York, 'Rüzgara Karşı Kum', Barbara Tuchman; Macdonald-Co., 'Ne kork, ne umut et', Frieder von Senger und Etterlin; Victor Gollancz, 'Chamberlain Kabinesi', Ian Colvin; Feldmareşal Vikont Montgomery (Alameyn), 'El Alameyn'den Sangro Nehrine', Feldmareşal Montgomery; Alastair Hetherington (The Guardian gazetesindeki yazısı).

Kraliyet Telif hakları için, Kamu Arşiv Dairesine.

Yayımcılar ve Thames TV'si, demeçlerinden bölümler alınmasına, TV'ye özel demeçler verenlere ve bunların bu kitapta yayımlanmasına izin verenlere de teşekkür eder. Bu kitapta yayımlanan fotoğraflar için de İmparatorluk Savaş Müzesi yetkililerine teşekkürü borç bilir.

SAVAŞAN DÜNYA

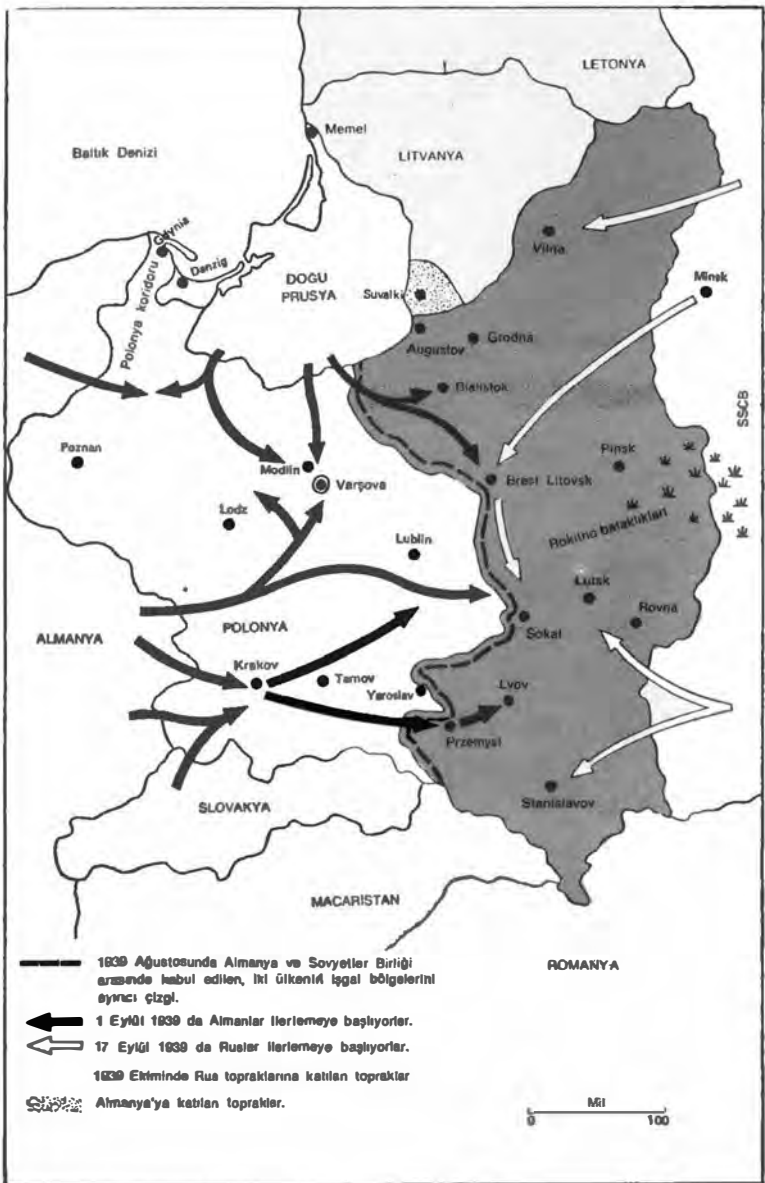
harita ve krokiler

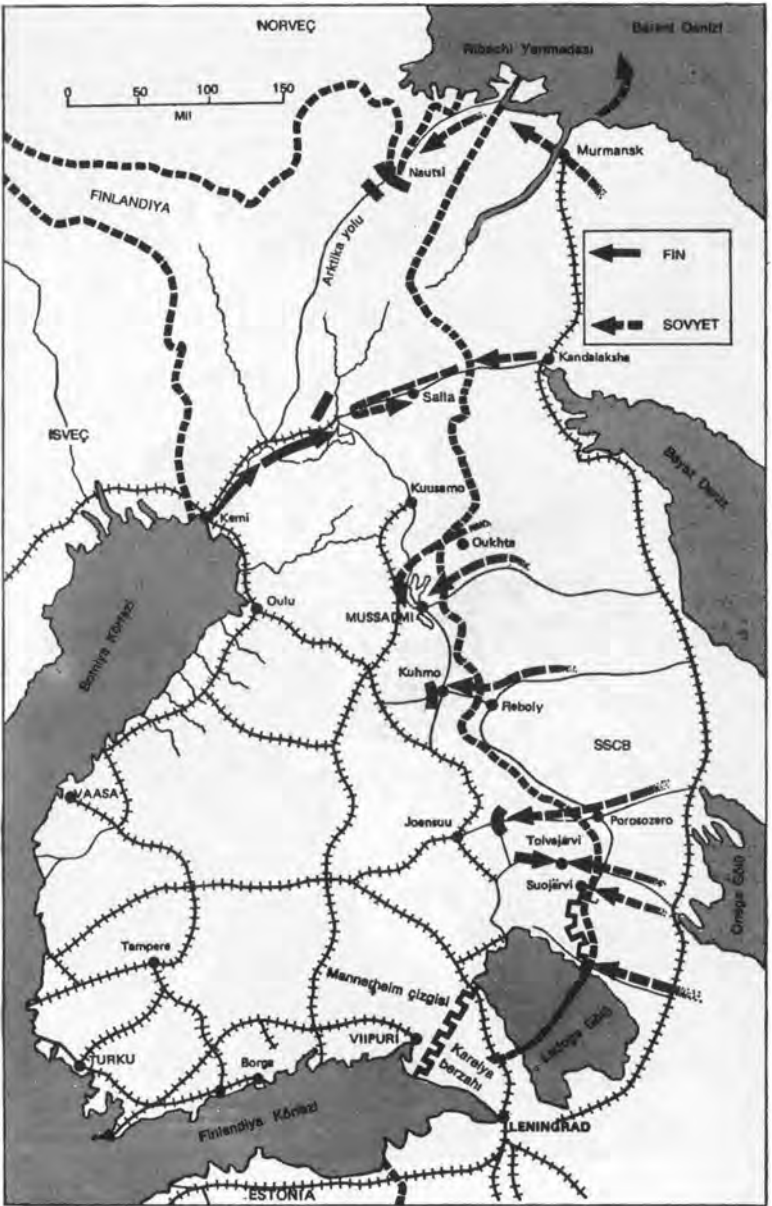

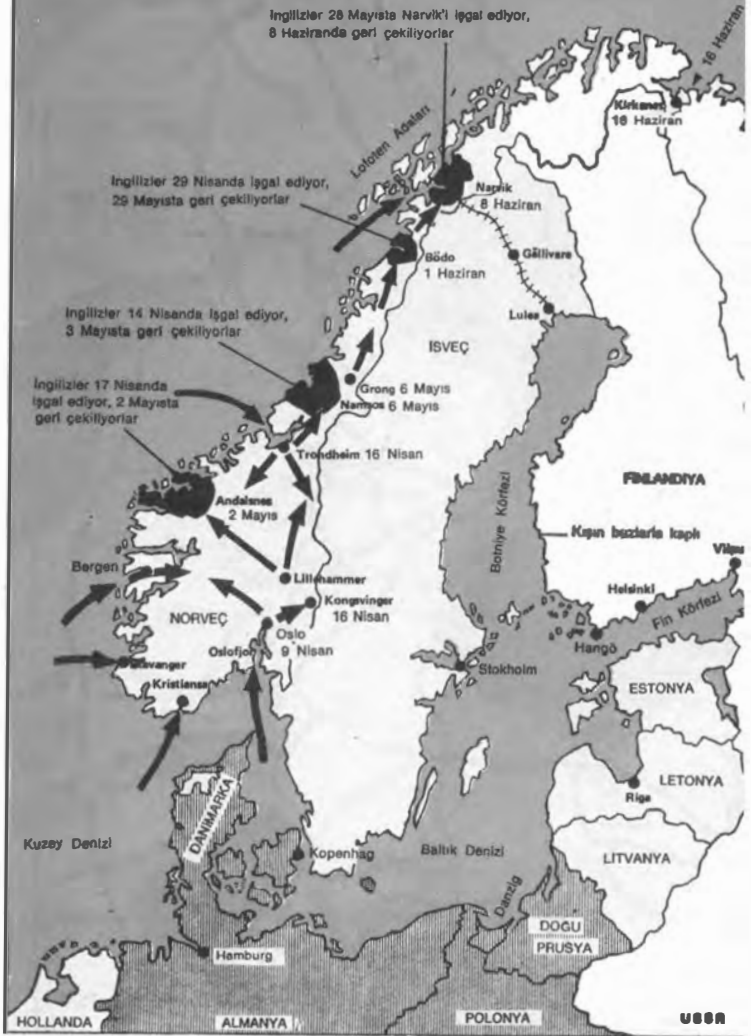

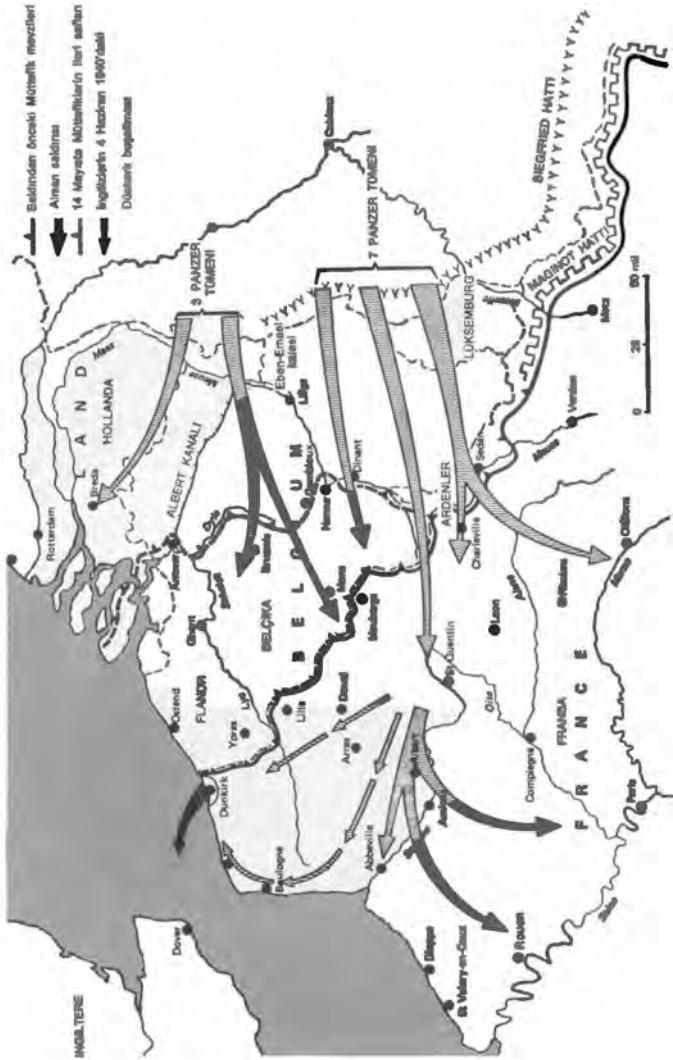
İşgal bölgesi

Almanya'nın legal ettiği topraklar

9 Nisanda başlayan Alman ilerlemesi. Hazıranda Almanların işgali tamamlanacaktır.

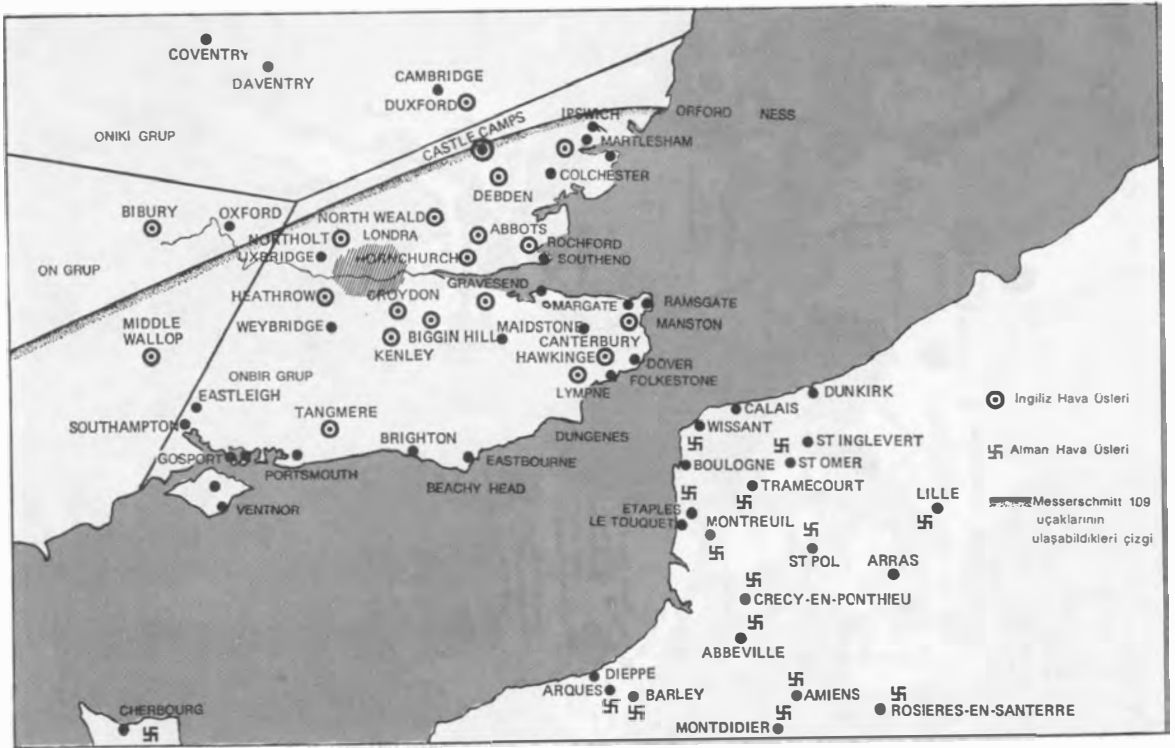
İngiliz işgalindeki topraklar

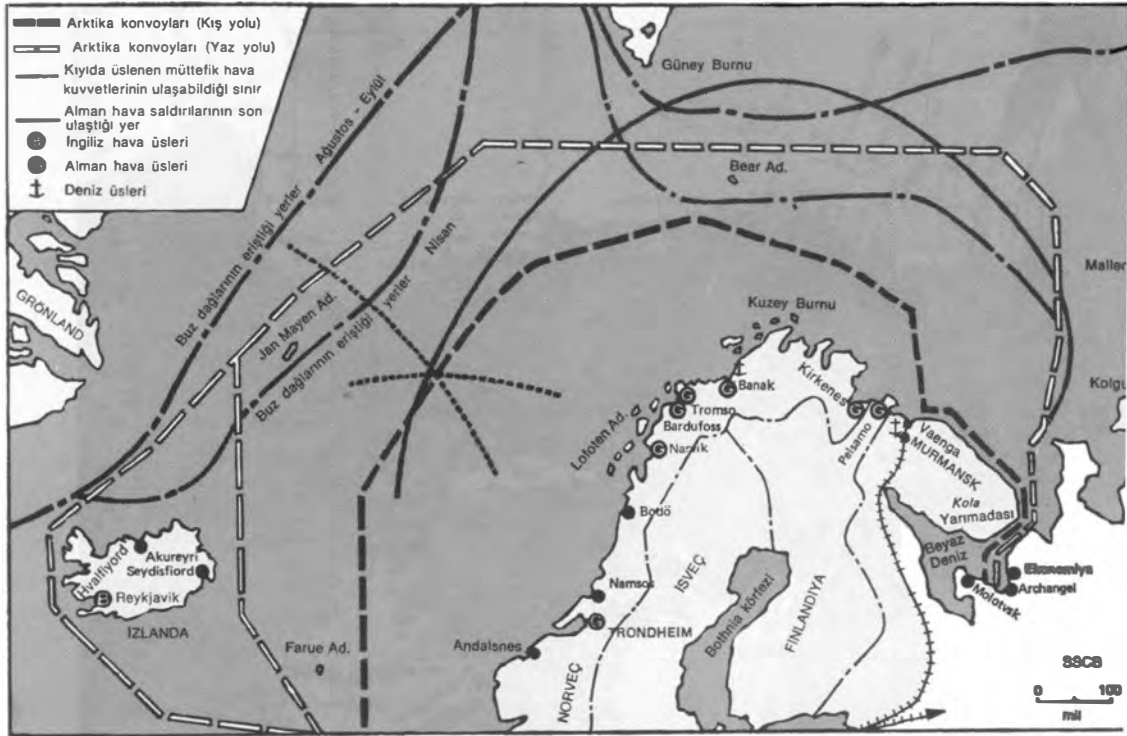

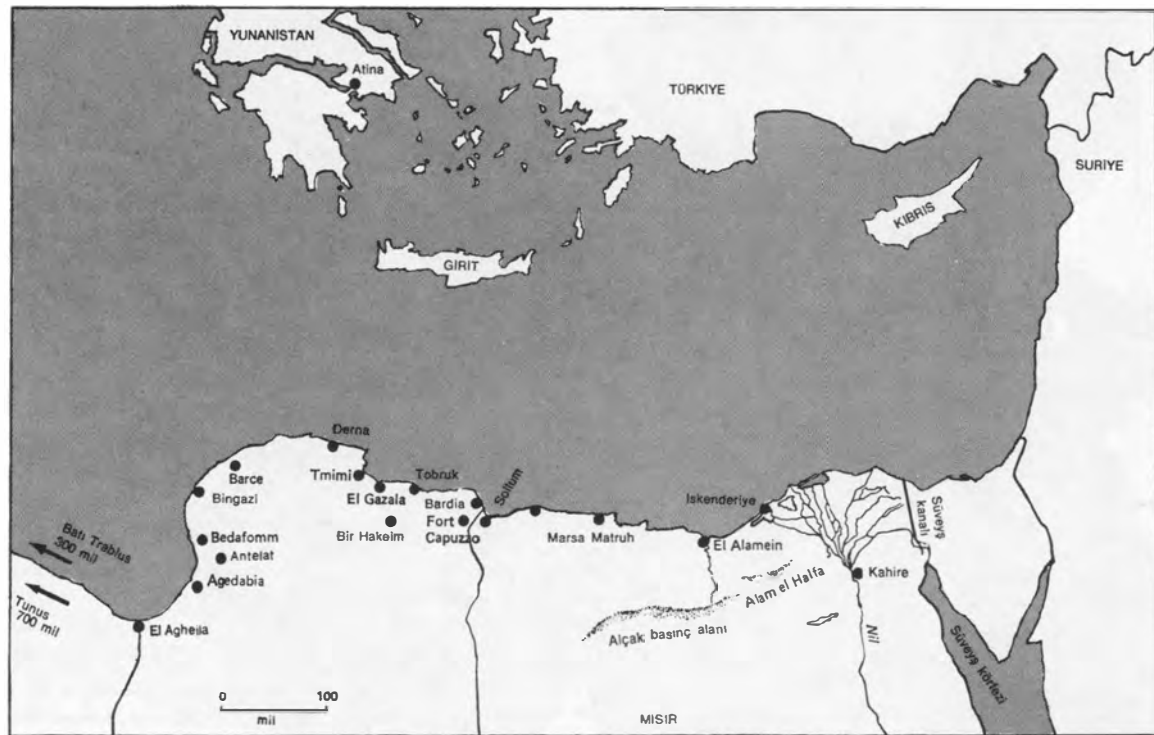

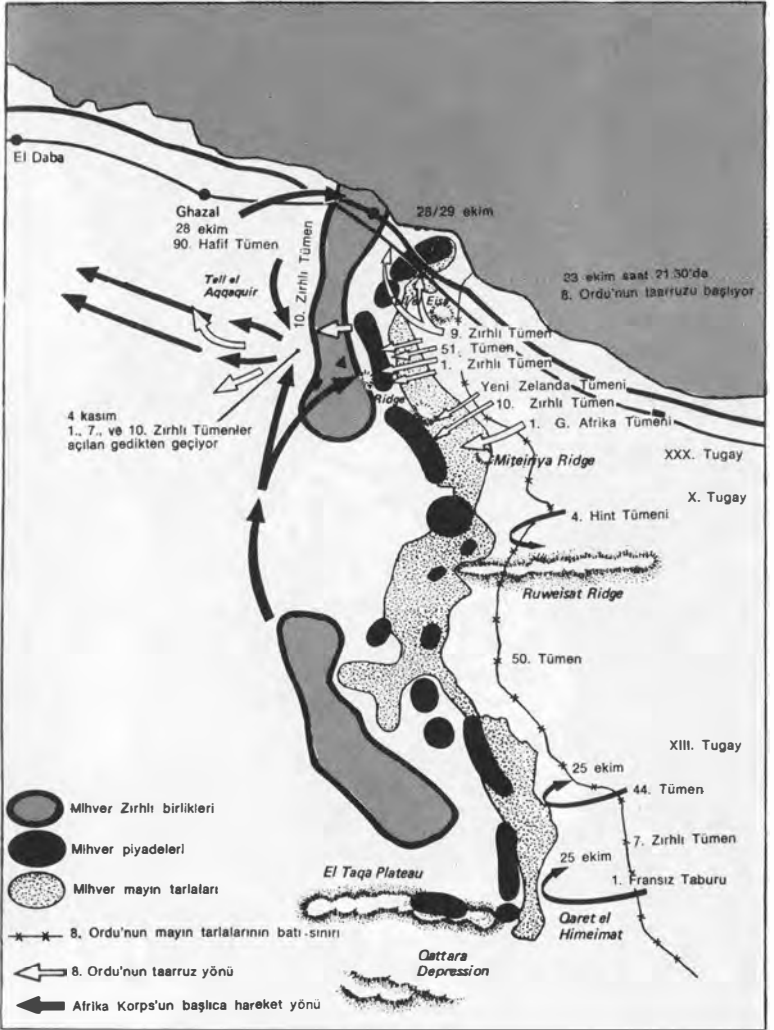

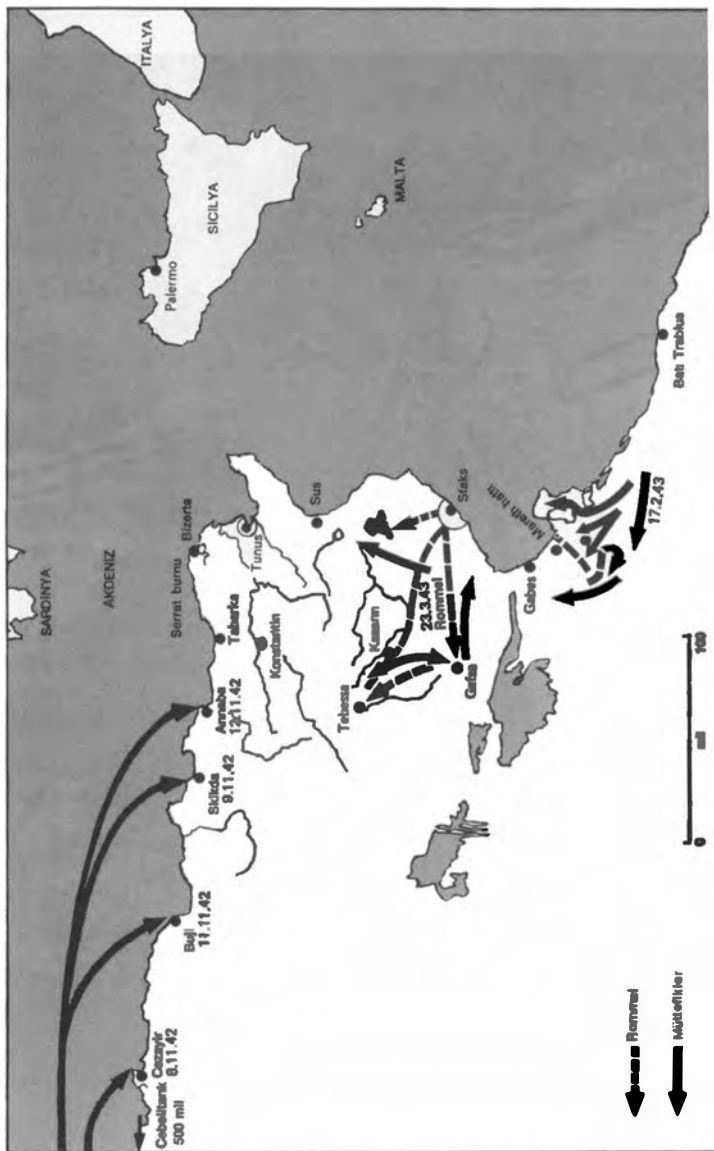

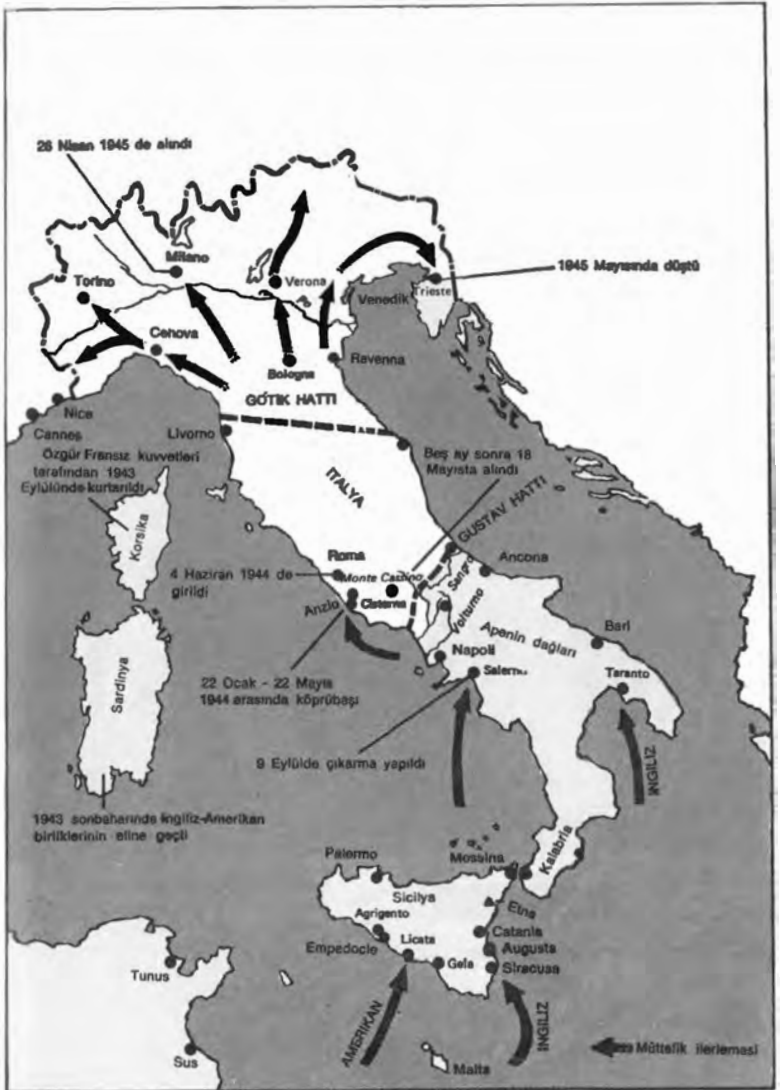

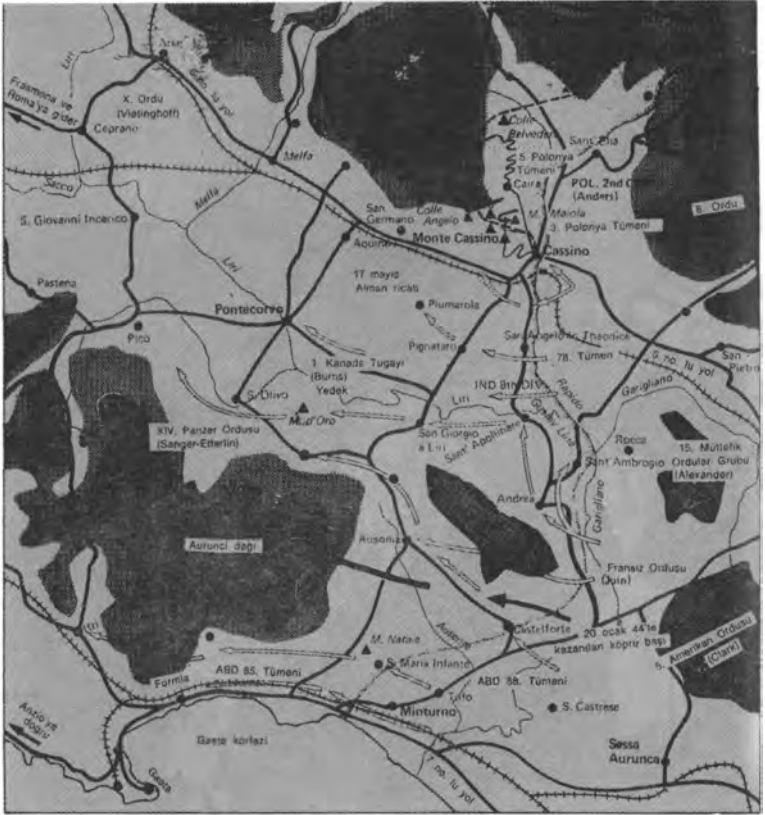

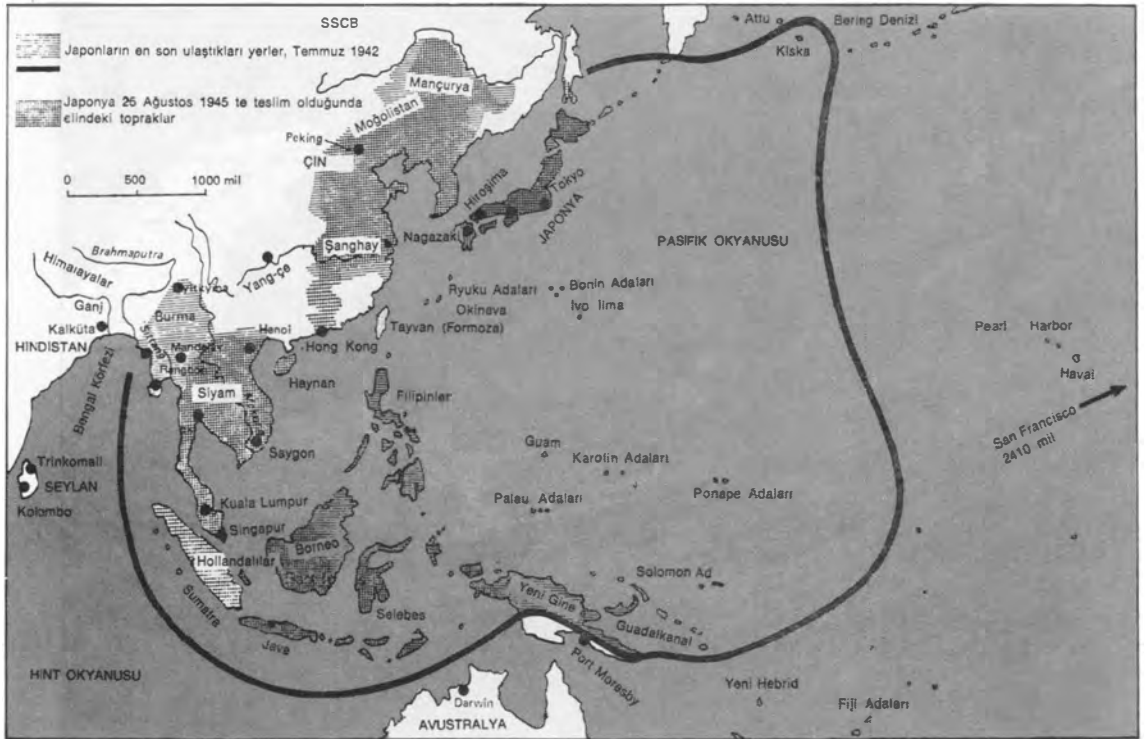

..... 11 mayıs, Gustav hattının dokunulmamış bölgeleri ——— 11 mayıs, cephe hattı

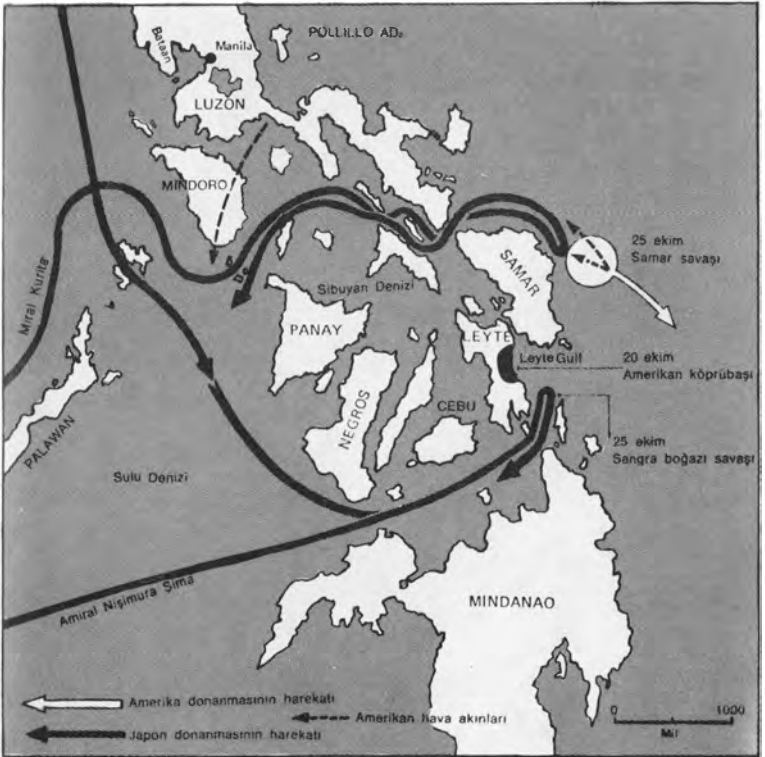
← Önemli hareket
 <— Diğer hareket

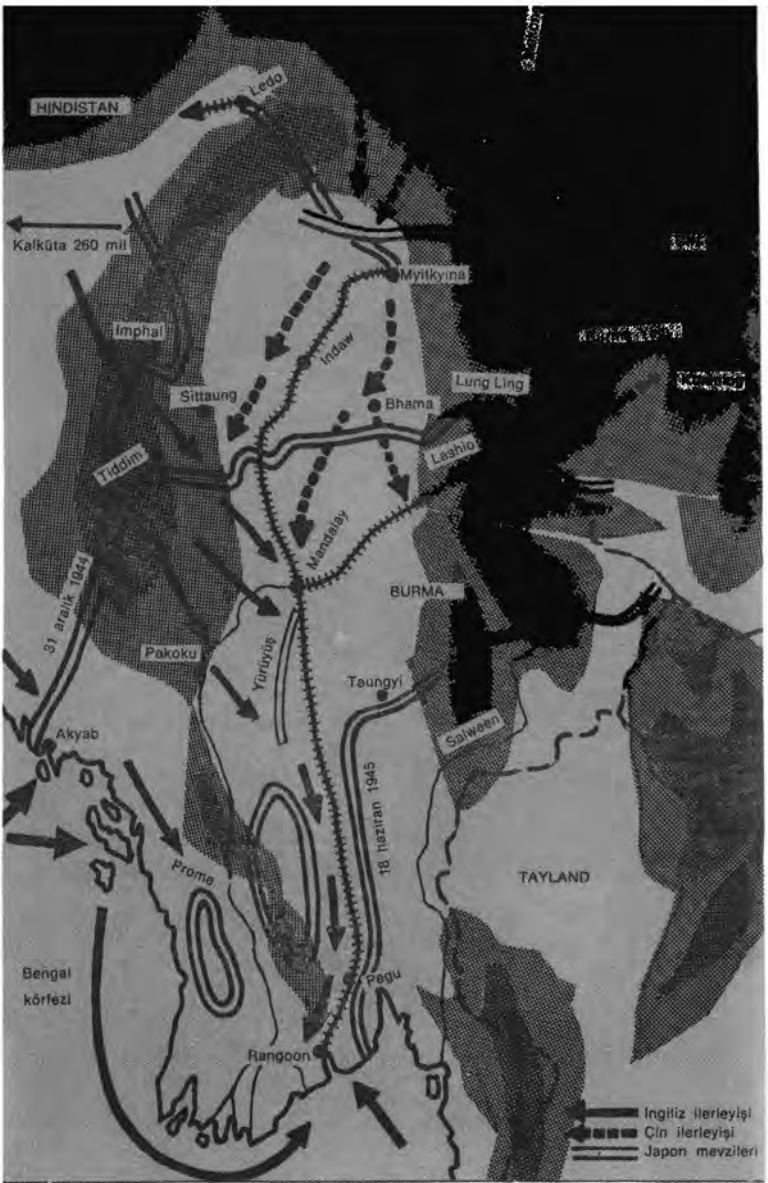

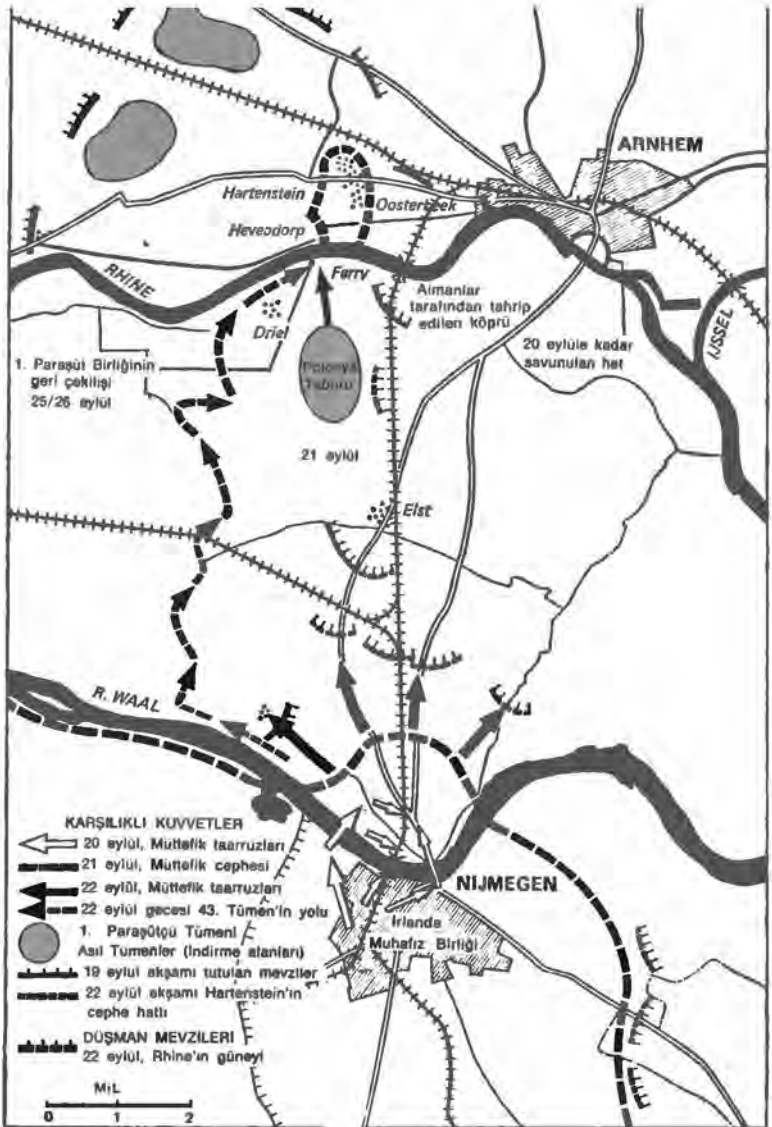

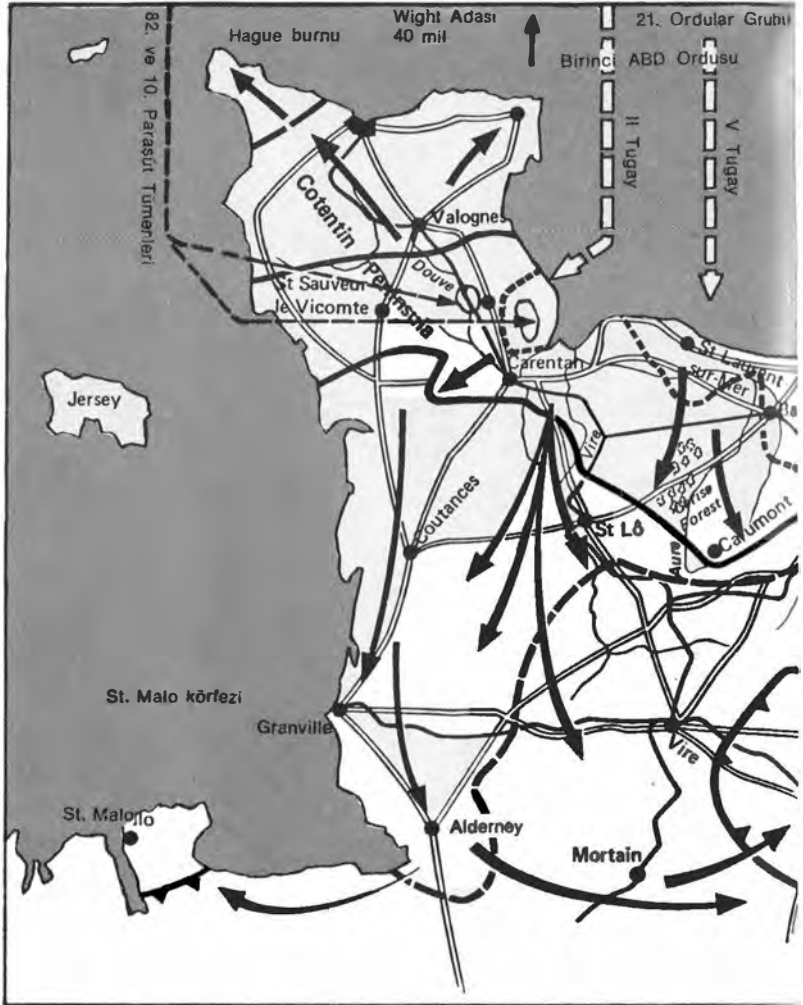

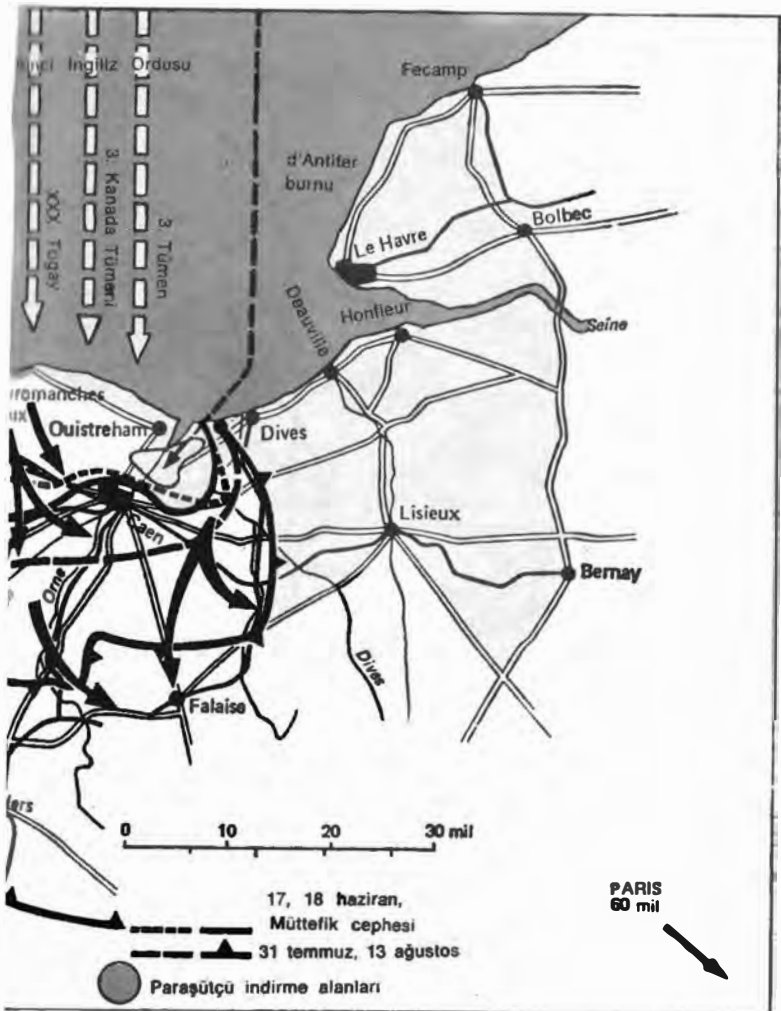

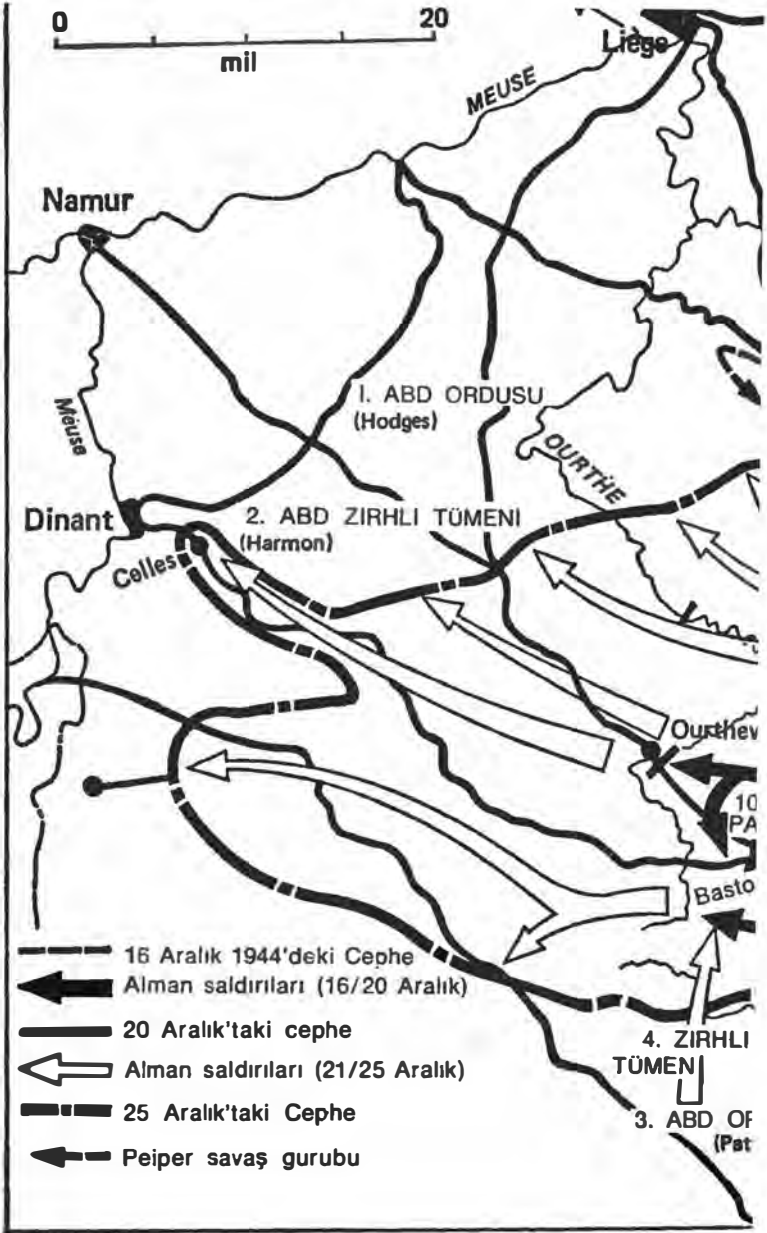
Metre
0 500 1000 2000 3000

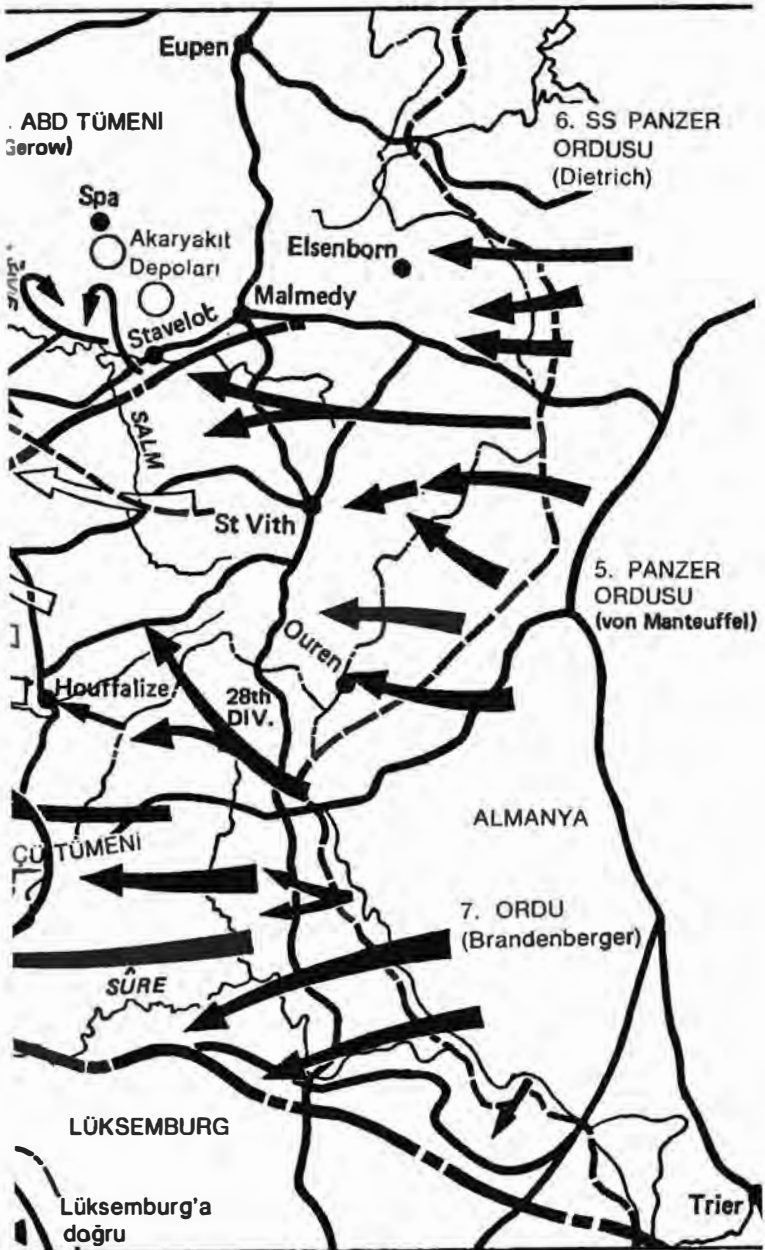

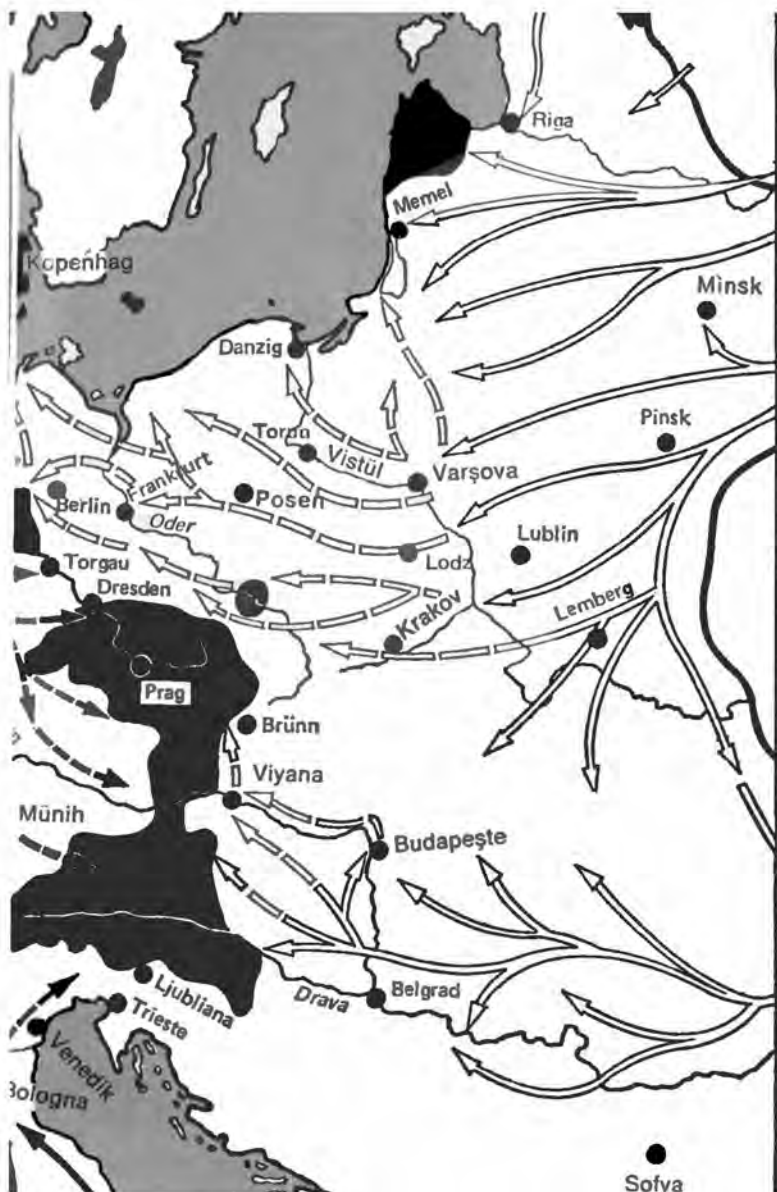

- Müttak Cephe — Haziran 1944
- ← Batılı Mütteliklerin 1944 sonundaki ilerlemesi
- ⇐ Rusların 1944 sonundaki ilerlemesi
- ⇐ Batılı Mütteliklerin 5 Mayıs 1945 den sonraki ilerlemesi
- ⇐ Rusların 5 Mayıs 1945 den sonraki ilerlemesi

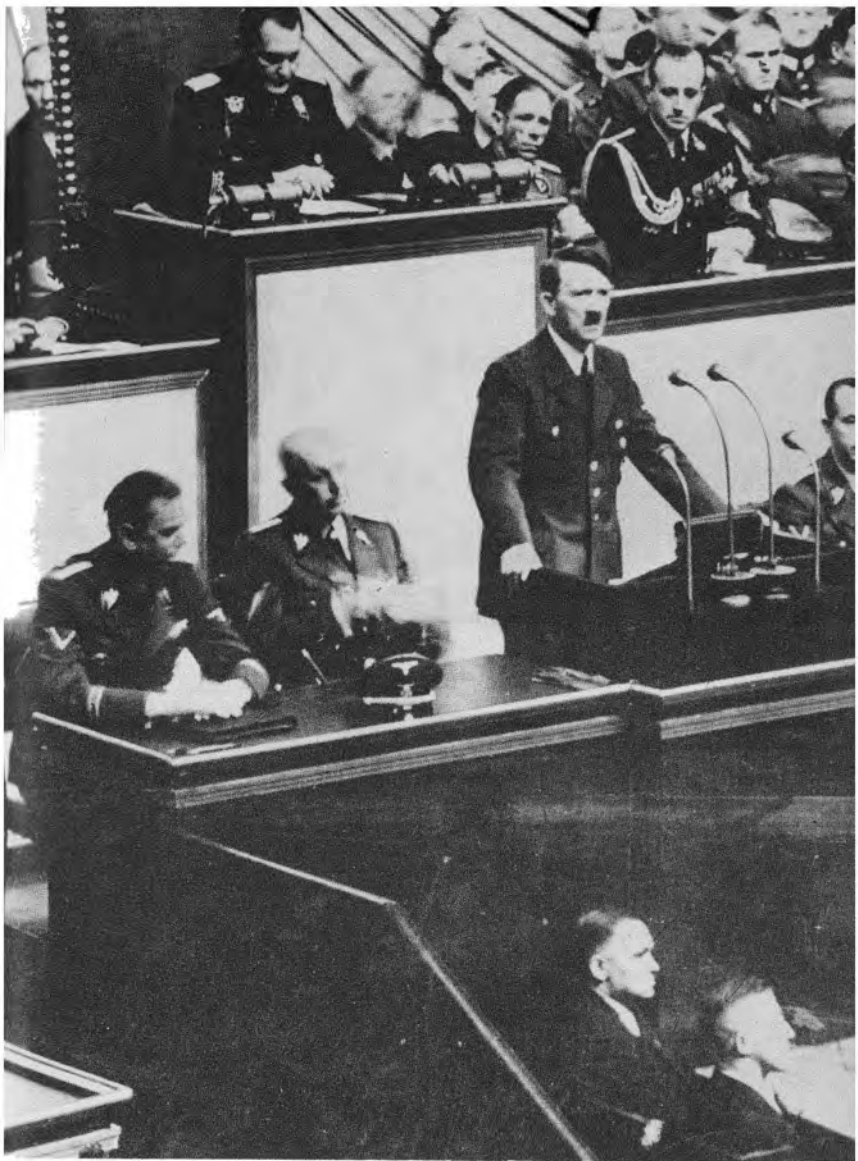
■ Teslim olduğu sıra Almanya'nın elindeki topraklar

(*) ABD ve Kanada'nın kurucu üye olarak katıldıkları Nato'ya Yunanistan ile Türkiye 1952'de girdi, 1956'ya Batı Almanya da Nato üyesi oldu.

1 Eylül 1939 . Adolf Hitler , Berlindeki Reichstag'da Polonya'ya savaş açtığını açıklıyor. Hitlerin arkasında oturan Hermann Goering.

Barışın gölgesinde. Chamberlain, Daladier, Hitler, Mussolini ve Ciano, MÜnih Barış Konferansında gazetecilere poz ve - rirken.

Hitler, Ocak 1933 de, Şan- sölye olarak toplantılara ka- tıldıktan sonra, Hindenburg' u selâmlarken. Göring arka- da bekliyor.

Molotov, arkada Stalin, Nazi - Sovyet saldırmazlık paktını imzalıyor. 23 Ağustos .

Alman birlikleri Ren nehrini geçiyor.

Hitler, 1940 Haziranında , Fransa'nın teslim olmasını izleyen günlerde, Berlin'deki Şansölyelik binasına gidiyor.

1944 ekiminde, Polonya Mukavemet hareketinin kırılmasından sonra, General Bor-Komorowski Varşova'da S.S Generali von dem Bach - Zelewski'ye teslim oluyor.

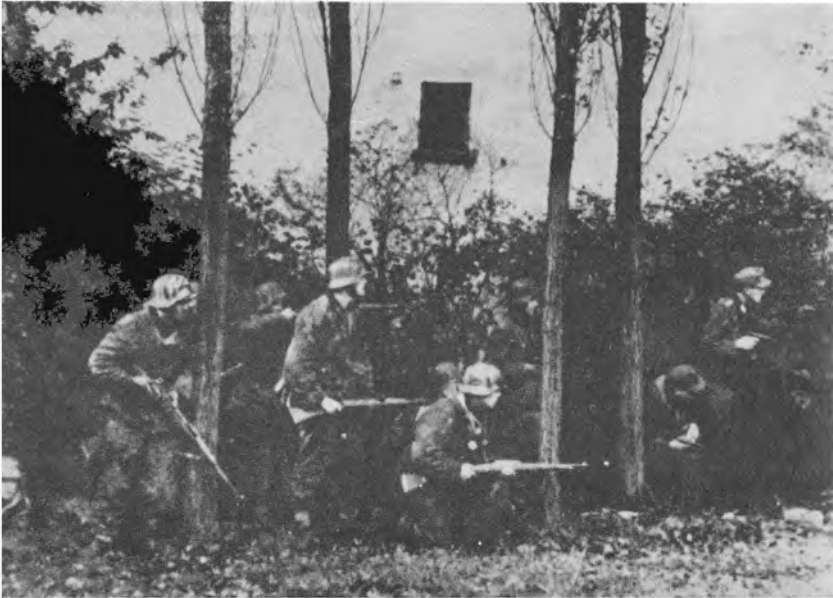
27 mayıs 1940 da, 350.000 Müttefik askerinin, balıkçı tekneleri, yatlar ve savaş gemileriyle Dunkerque kıyılarından İngiltere'ye gönderilmesi başlıyor.

27 mayıs 1941 günü, batırılan Alman zırhlısı Bismark'ın denizcileri kurtarılmaya çalışılıyor.

İtalya harekâtı sırasında, 5. Orduya bağlı askerler sislerin arasından ilerliyor.

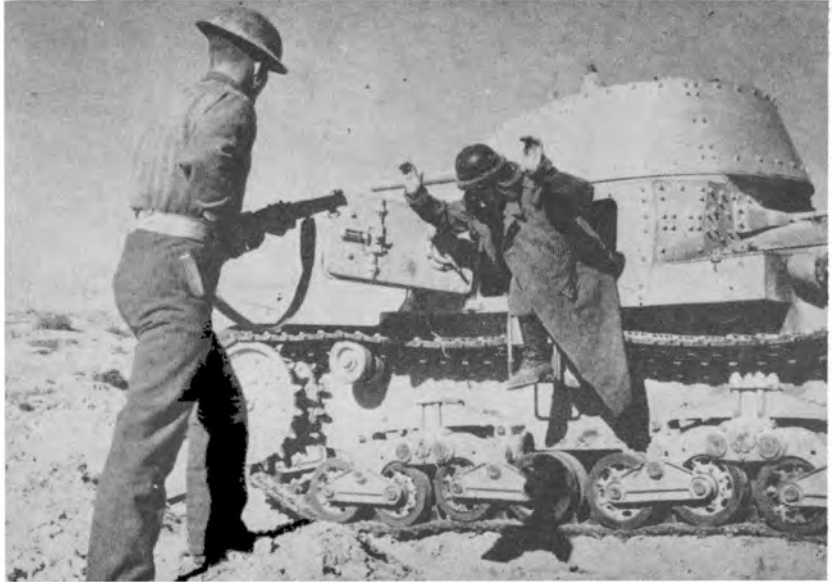
1944 eylülünde, Alman askerleri Belçika'daki Arnheim'a karşı saldırıya geçiyorlar.

1943 martında Tunus cephesi : Gorkalar saldırıda.

Batı Afrika çölleri , Aralık 1941 : İtalyan tank birlikleri İngiliz askerlerine teslim oluyor.

İngiliz birliklerinin sevgilisi Gracie Fields, 1940 nisanında askerlere çay dağıtıyor.

1940 ocağında, , İngiliz Kraliyet Kara Kuvvetlerinin Fransa' daki bir ileri karakolu.

Rus gerillaları talimde.

Havanlı paraşüt birlikleri harekâta.

Amerikan askerleri Belçika harekâtı sırasında, karlar içinde siper kazıyorlar. Siperde uzanmış yatan, düşman topçusunun vurduğu bir Amerikan eri.

Burma ormanlarında harekât.

1942 kasımı : İngiliz piyadeleri toz toprak içinde ilerliyor.

Sovyet piyadeleri, 1943 kışında, düşman saflarına doğru sürünerek ilerliyorlar .

**Mayıs 1944 : Monte Cassino.
Ölen Polonyalı askerler cep-
he gerisine taşıyor.**

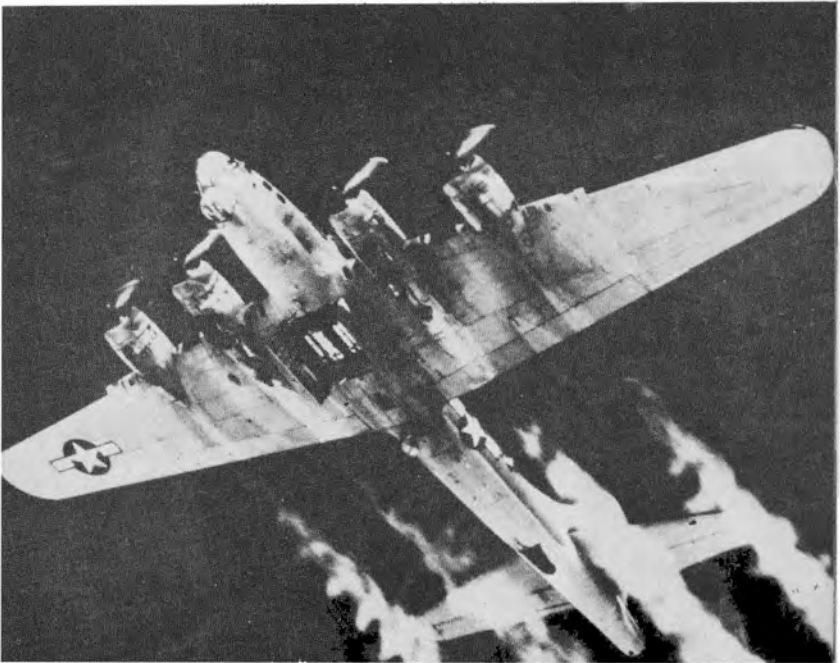

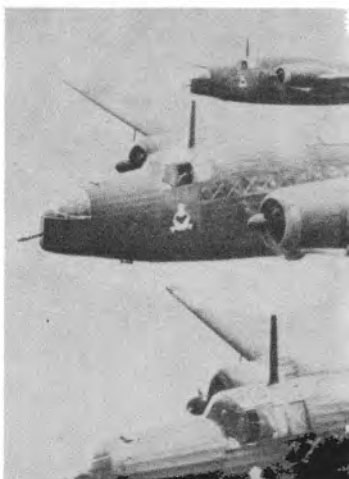
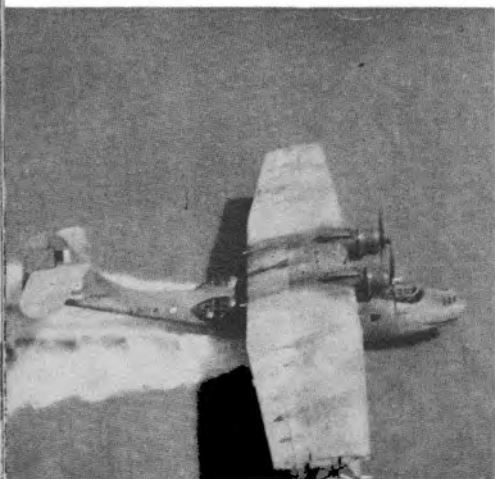
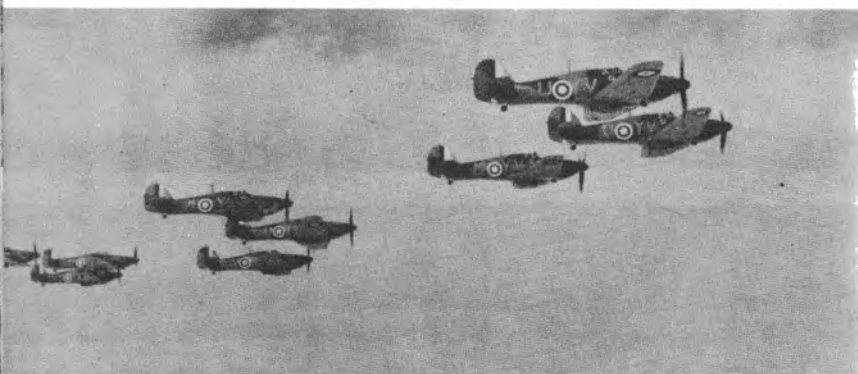
**5. Ordu Anzio saldırısında.
İngiliz askerleri, Alman si-
perlerinde dinlenerek takvi-
ye bekliyorlar. Yıl 1944 ,
Mayıs.**

Focke - Wulf 200 keşif ve bombardıman uğağı.

Amerikan Hava Kuvvetleri - nin B.17 bombardıman uçakları, 1944 yılında Berlin ü - zerinde.

İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetlerinde görevli pilotlar, Fransa'nın Vassincourt hava üssindeki Hurricane uçaklarına binmek üzere. Yıl 1940.

Liberator, Amerikan Hava Kuvvetlerine bağlı ağır bombardıman uçağı.

Bir Hurricane filosu keşif uçuşunda.

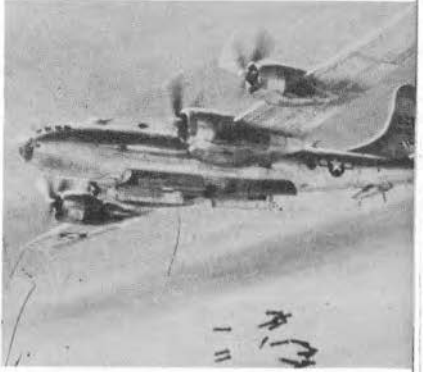
Bir Catalina deniz uçağı.

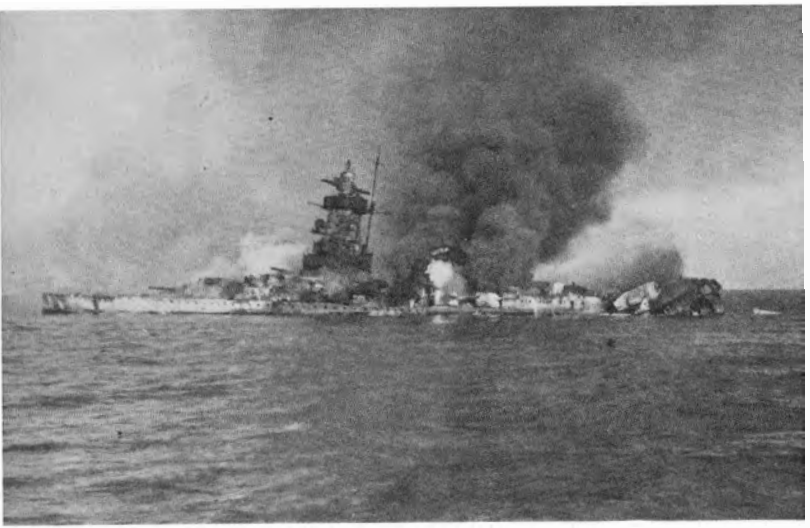
Mark I, Wellington bombardıman uçakları.

Junkers 87.

B 29 uçankaleler Burma'daki Japon hava üslerini bombalıyor.

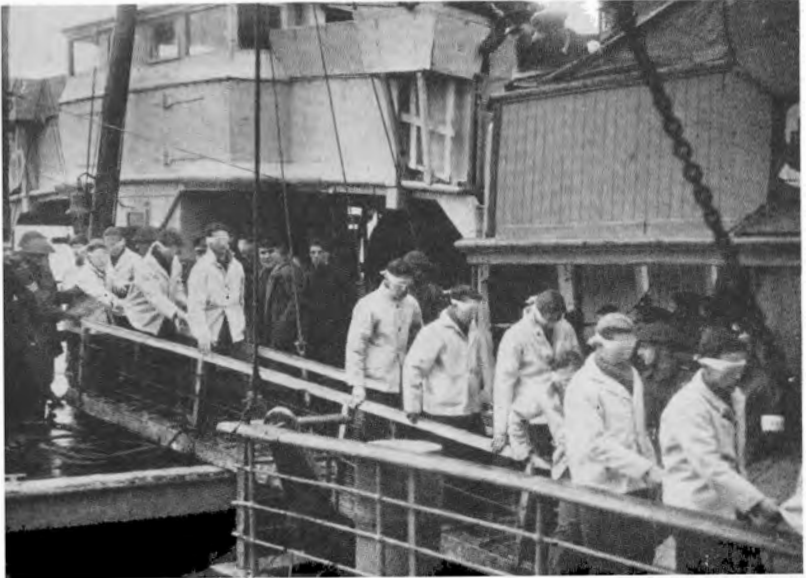
Belçika'da terk edilmiş bir Focke-Wulf 190 A-5 Alman savaş uçağı.

17 Aralık 1939 günü, Montevideo'da batırılan Amiral Graf Spee zırhlısı.

Scharnhorst zırhlısının sağ kalan denizcileri gözleri bağlı olarak bir İngiliz limanına indiriliyorlar. Scharnhorst 1943 yılının 26 aralık günü batırılmıştı.

Temmuz 1943 : Sicilya çıkarması. Askerî birlikler, toplar, mermiler ve tanklar kıyıya taşıyor.

Bir Amerikan piyade taburu Burma'da Mandalay'a doğru iler - liyor.

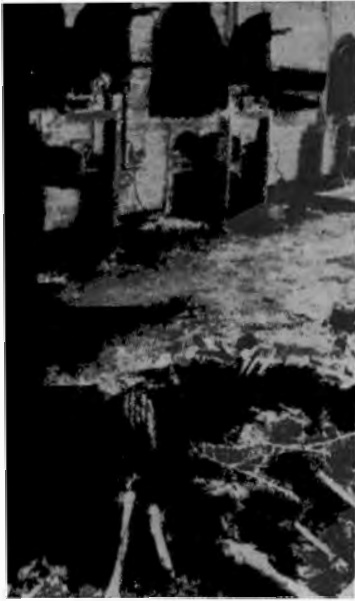

Belsen'de can veren iki çocuk. Fotoğraf, bölge İngilizlerin denetimine girdikten sonra 17 nisan 1945 günü çekilmiştir.

Yine 17 nisan 1945 günü Belsen'de çekilen bir başka fotoğraf.

Almanların tutukları yaktıkları Lublin'deki fırınlar .

Almanya'da çalışmaya zor -
lanan Polonyalı işçiler.

Alman birlikleri Meuse ır -
mağı üzerinde lâstik botlar -
la ilerliyorlar : 1940 mayısı.

Stalingrad sokaklarında çar -
pışmalar.

1944 mayısı : İtalya'daki Hintli askerler Garigliano ırmağı U-
zerinden saldırıya hazırlanıyorlar.

Yine İtalya : 8 . Ordunun 1944 mayısında Gustav hattı Üze -
rinden giriştiği saldırıda havan topları harekete geçiyor .

Kasım 1943 : Stalin, Roosevelt ve Churchill'in ilk kez bir araya geldiği Tahran Konferansı.

Soldan sağa : General İronside, Winston Churchill, General Gamelin, Lord Gort, 1940 ocağında.

1941 ağustosunda Atlantik Paktının imzalandığı Placentia Bay konferansı sırasında, Başkan Roosevelt ve Winston Churchill.

1944 temmuzunda, İkinci Dünya Savaşının uç büyük komutanı bir arada : General Patton, General Bradley ve İngiliz Mareşali Montgomery.

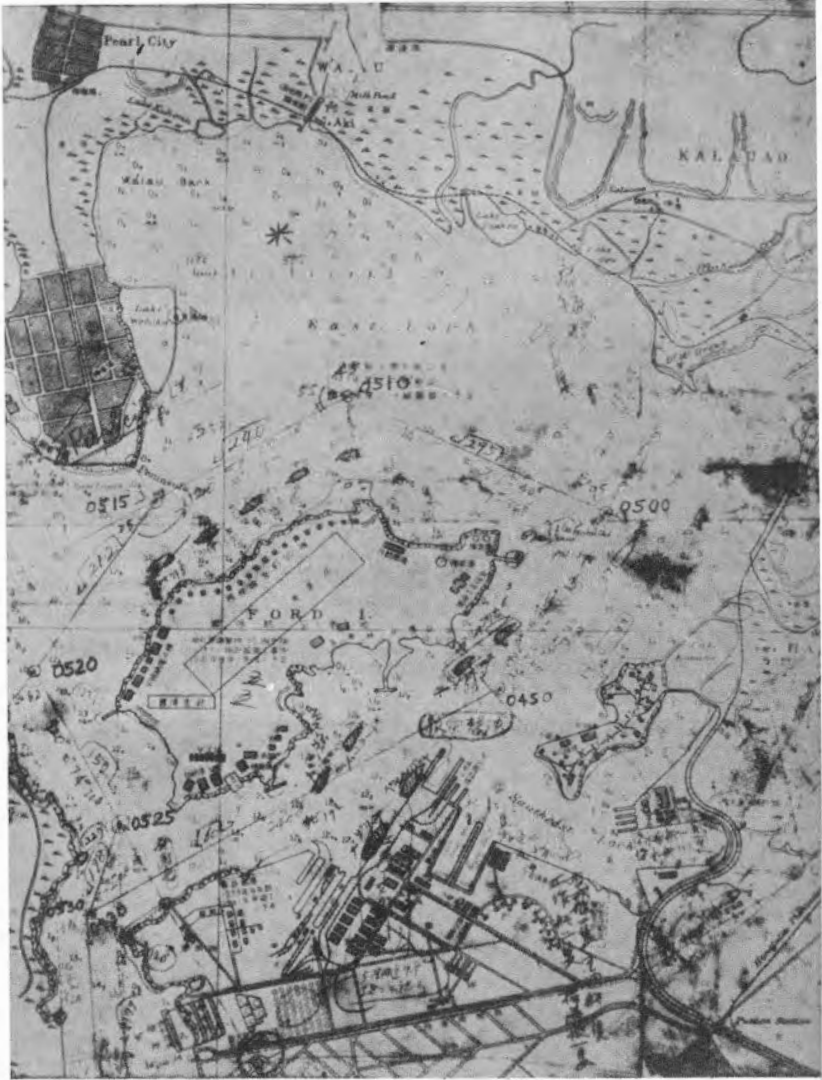

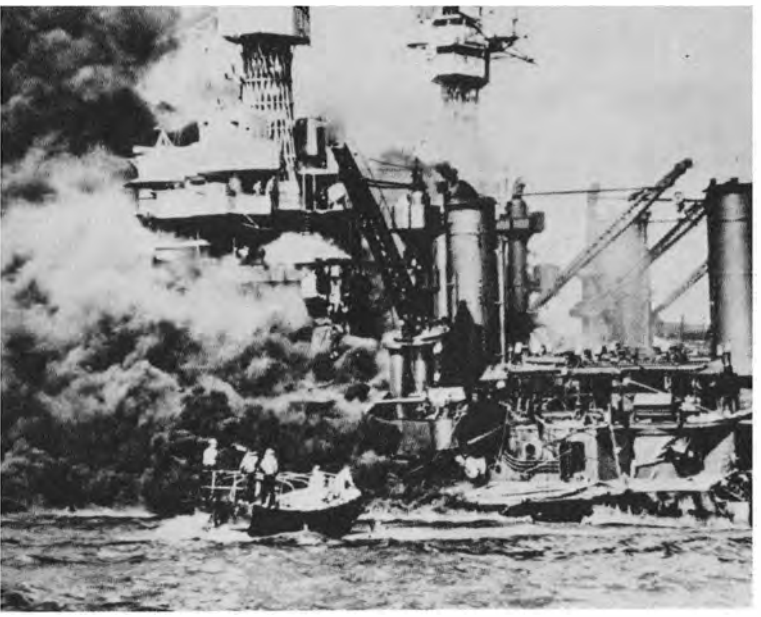
General Eisenhower ve yardımcıları Almanya'da. Eisenhower' in yanındaki 9. Ordu komutanı General Simpson.

Stalin, Truman ve Churchill, 17 temmuz 1945 de toplanan Potsdam konferansında.

7 Aralık 1941 de yapılan Pearl Harbor baskını için Japonların hazırladığı plân.

Pearl Harbor baskını sırasında , batırılan West Virginia kru -
vazöründen sağ kalan denizciler küçük tekneler tarafından
kurtarılıyor.

Helena ağır kruvazörü , Pearl Harbor baskını sırasında torpil-
lenerek yanıyor.

1944 yılında, Pasifik Okyanusundaki Eniwetok mercan adasına yapılan saldırı. Deniz piyadeleri yaralı bir askerin yaradımına koşan sıhhiye görevlilerini koruyor.

Japonları ilk kez bombalayan Albay Doolittle komutasındaki B 25 Amerikan savaş uçakları ve havalandıkları Hornet uçak gemisi.

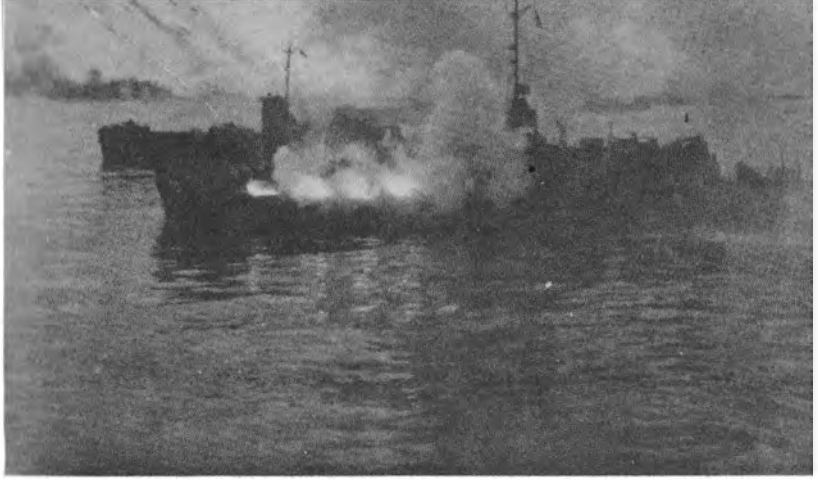

Solomon Takımadalarındaki Rendova adasına karşı, 1943 yılında Amerikalıların yaptığı hava çıkarması zorlu yağmur altında devam ediyor.

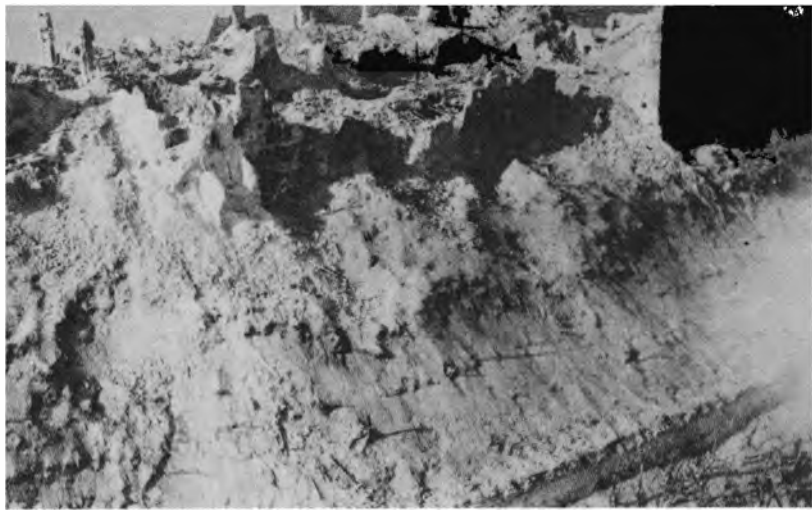
Japon intihar uçakları bir Amerikan savaş gemisinin üzerinde Pasifik Okyanusu, yıl 1945.

15 eylöl 1944 . Pasifik filosu Palau takımadalarına bağlı Po -
lelin adasına karşı saldırıda.

Almanların teslim olmasından sonra , 1944 ağustos'unda ,Paris
sokaklarında yürüyen Amerikan askerleri .

Bombardımandan sonra Monte Cassino harabeleri.

Hiroşima.

25 ağustos 1944 günü General de Gaulle Paris'e dönüyor.

2 eylöl 1945 : Japonya'yı temsilen Dışışleri Bakanı Namoru Shigemitsu, Tokyo körfezinde demirleyen Missuri zırhlısında ülkesinin teslim olduğunu Amerikalılara bildiriyor.

1944 eylülünde, Brüksel halkı şehre giren İngiliz ve Belçika birliklerini sevinçle selamlıyor.

Mayıs 1945 : Savaş bitmiştir. Londra'lılar, Picadilly alanında toplanmış zaferi kutluyorlar.

savaşan dünya

marc arnold-forster

40 LİRA

BELGELER
BİLGİLER
BÖLGELER

Mark Arnold-Forster 1920 yılında doğdu. İkinci Dünya Savaşı patladığında çok gençti. Önce ticaret gemilerinde denizcilik yaptı, sonra Kraliyet Deniz Kuvvetlerine katıldı. Savaşın büyük bir bölümünü Dover limanında üslenen bir hücumbotun komutanı olarak geçirdi. Alman savaş gemilerine saldıran ve kıyılara mayın döşeyen bağlı bulunduğu filotillaıyla, düşmana karşı canla başla döğüştü. Gösterdiği yararlıklardan ötürü çeşitli nişan ve madalyalar aldı. 1946 yılında teğmen rütbesiyle terhis edildi.

Ordudan ayrıldıktan sonra gazeteciliğe başlayan Mark Arnold-Forster 1948 yılında Berlin'deydi. Savaş sonrası Avrupa'sının bir çok yerini dolaştı ve röportajlarıyla dikkati çekti. Kendisi şimdi, İngiltere'nin ünlü **The Guardian** gazetesinin baş yazarıdır. Evli ve beş çocuk babası olan yazar Londra'da yaşamaktadır.

Mark Arnold-Forster, İkinci Dünya Savaşı'yla ilgili olan ve **Savaşan Dünya** adını taşıyan kitabını 1972'de tamamladı. Bu kitap için resmî ve özel belgelerden yararlandı. Aynı adı taşıyan ve «**1974 Yılı'nın En Başarılı Televizyon Programı**» olarak nitelenen yirmi altı saatlik bir programına kaynaklık eden kitap, bu programı bütünleyen eşsiz bir çalışmadır.